135633

אוסף שברון
אוטוגרפים

אל דאגה.

(הערה: בכתב-יד א, * כאשר תבוטל אוזלת את
בלוב שבין בוקר לבין ערב מכם בשבע-שעות
ולא בשבע שעות שלמות, ואפשר לבוא בחשבון
עם אותם שעות שבין עמוד השחר לבין הנץ החמה
ושבין שקיעה לצאת הכוכבים.

... דאָס איז נישט א מצבה געשטעלט אויף טויטע, ס'איז א [illegible]

[illegible] פון נישט געשאפענע. [illegible] דאָס איז [illegible]

די [illegible] פון 1946, קוקן איר רויזן שפּרינגל פון אייראפעם בלום-

ים און זען דאָרט זייער [illegible] ס'איז הייבעך [illegible]

[illegible]

[illegible]

* * *

קיו. בראנקס. [illegible]: 135633. רעם

איך האב געצייכנט מיין נאמען: [illegible]

נאמען האב איך באקומען פון נאצי. דער נאצי איז נישטא, פון די

וועלט האט נאך דעם נאמען פון מיר נישט אראפגענומען. [illegible]

[illegible] דעם דאָם נישט, אזוי זאל זי [illegible] וועלן. [illegible]

* * *

איך אייגנטלעך פאלן האב [illegible] נישט געדענקט [illegible] פון

די נעשעענישן. איך האב אויך נישט אפגעגעבן קיין דיסקריפט נאמען,

משפּחה פון די [illegible] לעבן. [illegible] עם וועלן מיר מוחל זיין די מכבידער

פון וואַרשעווער גטא. דאָס קאמיטעט וואַרם נאך אויפן קינסטלעריש גוואל

איך כאן דאָרט בלויז נאכגעגאנגען מיין חלום: מאניא שמירם.

(2

דאס בוך, איז אין זייך טראפיקס געווען פיל ברייטער.
כיום אנהויבן אריבערצוקוקן דעם אייזן-פראבלעם פון בוי - וואס זיין
ארויסגעווייזן, אז מיינע כוונות זענען צופיל אויסגעשפרעט. און די
מכנה זעצט מיר אקעגן-איבער כיום שרייבערים און וואלטן אויף א פעלקערנהיים
איך זאל די גאנצע אונטערנעמונג גיכער אויספירן. און איך האב מיט א
פארקלעמט הארץ געקוקט דעם פלאן, ~~אז נעליבבידזה זיך באשלאסן נעלויפן~~
~~צו וועלכן דעם אויגן פון קאסטרא, אז איך האב נעפילט כרשעים.~~

X X

דאס איז נישט א מעבה געשטעלט אויף טויטע, ס'איז א בליץ
אויסגעשאסן פון נישט געשווארצענע צו לעבעדיקע. און זאלן איין
איינווינקעם די אסקאר קאהנאוו'ס פון 1946 קוקן מיינע רויטן שטיגל
פון אייראפעם כוכבים-ים און זען וואס זייער פנים. סאיז מיינע דאס
נ י י ן א ו ן ד ר י י ס י ק ס ס ע ר -
און פערלער וואלנס...

מעטראפאלי איז נישט כלויז א נאמען פון א געבויט, נאר
מיינונגען פון אלע וועלטן אפובים מיינע כאזעפען אייראפע, פונקט ווי
אלערער וועלטער איז מיינונגען פון אלע בעסטאפא-מקמ'ס און מענטק
מאטראז פון אלע קולטור-געמיינדעס, אזוי איז "פיטלסטיין" מיינונגען
פון אלע נעסאס אין אנשטרעג פון אלע "ארבעטס-לאגער'ס" און אויסווייך
פון אלע "קא-נצי'ס", אומעטום קומט דאס זעלבן רעזולטאט, די זעלבע
מעטאדן און קאנסטרוקציעס. וואלטע איז ביים לעזען אסאס-צוג א וועלט
פון הכפל.

איך איינזעלנע פאלן האב איך נישט בעריכטט פיל כראנא-
לאגישן טרר פון די נעסטעציעס, איך האב נאיך נישט אנגענומען די
ריכטיקע נעמען, פסעציעל פון די תעלן וועלכע קעבן, אזוי עס וועלן
פיר טוחק זיין די מכבייער פון וואלשטוועג נעמא, די אמעריק
וואלשטוועג נעמא-קאסף, וואלט נאך אויך איין קיטשלעריזן נוחש, איך
כיין דאלט בלויז נאך נעמאנגען מיטן פיקס-אפאראט פון תעלן מאניא
סמיירס.

איך וויס עס וועלן זיך נעפינען סטרנקים, וואס וועלן
פערקוועלשן מיט צוי-סטרין-טינגער זייער נאז!

- פע... ס'שטינקט!

אין וויים די ראזיקע וועלן נישט וועלן גיין זען די זונשיקריקע עקזיקוציע אינם „יורן-פירסל", זיי וועלן נישט וועלן זיין אויפן „פונקט", און נישט וועלן אריינגיין אינם „בונקער" און פון לעצטן „זאמלפלאץ" וועלן זיי אנטלויפן אין קיין אוישוויץ וועלן זיי מסתמא אויך נישט וועלן מיטפארן. עלשטנס רעדט מען דארט „פרעכט" רייד, צווייטנס כרויך מען דאס גאנצע בוך נישט...

איך האב א וואונש פאר די אלע, נאר זאל עס ליבער אויסכרעפטן אויף מיינע ליפן...

פאר די איבערגעבליבענע, וואס זענען דארט אויף די אלע ערשטער מיט זייערער ליבער געווען - קומט, לאמיר אויפלייגן האנט אויף אקסל און קוקן אינם שפיגל;

אזוי האבן מיר אויסגעזען -

און...

די דאזיקע אייגנשאפט מינוס, מער פארמאג איך נישט, זאל עס מיר ד ע ר ו י י ק גענוג זיין...

איך האב געצייכענט מיין נאמען: [illegible], נומער: 135633, דעם נאמען האב איך באקומען פון נאצי, דער נאצי איז נישטא, און די וועלט האט נאך דעם נאמען פון מיר נישט אראפגענומען, אזוי ווי זי טוט דאס נישט, אזוי זאל זי אפגעמעקט ווערן, אמן.

פ ר א ג.

ווארשע.

פאיז געווען איך די ערשטע זומער-טעג פון 1939. די לופט איז געווען סווייטיק און שוואר צום אטעמען, און אלגעמיין איז די לופט איז אינטערנאציאנאלן אייראפע געווען הייס, עפעס איז געהאנגען איז לופטן אזעלכעס, וואס קיינער האט אייגנטלעך קיין נאמען דערויף נישט געהאט, נאר דאס „עפעס" האט געקיצלט, און גלייכצייטיק געטריבן איז טשאנגע, איך דערוואוסנג פון א לייערנשאפטקעט א עמאציע.

איך ווארשע האט די הויז אראפגעשטאנען ווי בייז א פיבער-קרענק - א צרעת אונטערן נאז...

(אַ קעלף שרייבן צייט פֿאַרלירט אָן אויפֿן אַ מענטשן אויפֿן מאָמענט וו מאָלטע)

... אין סאָוס גאַווען אַ מאָל, אין וואַרשע, וו הינטער - שטיבל פֿון פּוילן-לאַנד, אין צייט
וויהי . . .

אויך ווייַס אַ פּויערל אין דו שלאָג צוואַנציק יאָר פֿון 1939, מאַלע וו
וואַרשע, אויפֿן גאַווען — הייבט פֿרעמדע שפּילן — —

<u>געלימטע, ווען דער טויט האט נישט צושטייערט...</u>

- ערשט קאפיטל -

וואלטש.

אין שיינעם א פרימארגן פון יענע ערשטע זומערטעג, האט בייַ
לייך אין צימער געשפאנט ארויף אין אדאם - האדי פרעלעשניק.

פרעלעשניק איז געווען א יונגער בעגאבטער מוזיקער פון א
יאר 26. שוין דאן האט גאנץ פוילן געטאנצט אין געזונגען זייַנע טאנגא'ס,
שאטערס אין קלייַנקונסט בייַנעם האבן לאנג געווארט אויף זייַנע אין ארבעט,
שטענדיק אבער איז זייַן ליד געווען דער שלאגער פון סעזאן.

האדי פרעלעשניק האט כאטש נישט ליב געהאט פרסום, א צורייק-
געהאלטענע, א פערמאכטער איז זיך, האט ער געטאכט אין איינדרוק ווי
ער וואלט זיך ארומגעטראגן מיט א טור, אפשר איז'ס געווען דאס געפיל
פון א גרויסע שאנדע, וואס האט געיערט אינם קינסטלער פרעלעשניק.

געווען איז ער, קיין מען זאגן, העכער פון מיטעלער וואוקס
מיט אייגענארטיק אויגן, היטל-בלויע אייגעראטם איז א טונקעלע פאטונג.
זייַן פנים האט געהאט אזעלכעס, וואס האט פארזינטריגירט און גלייכצייטיק
ארויסגרופן רעטעקס. עלעגאנט, מארער געקלייַדט, האט ער אויסגעזען
ווי א יונגער מיסטיקער איז דעם לבוש פון אין אייראפייאישן שפראנג.

אינם וויינקל פון צימער איז געזעסן לעאפאלד וואסערסטער,
פארלייגט אויף פוס אויפן צוויישן, גערויכערט א סיגארעט און שווייגנד
אבסערווירט זייַנ שול-קאלעגע פון קאנסערוואטאריום.

האדי פרעלעשניק האט געשפאנט ארויף אוז אדאם, און לעאפאלד
האט ווי געפירט זייַן אנגעהאנגענעם בליק הין און צוריק אויף די פיס
און אויף דעם פראם פון זייַן פרייַנד.

פון האט געשוויגן, און דאס שווייגן איז געווען זקבטס-
פארשטענדלין.

לעאפאלד האט געווארטט די מחשבות ווען באשפטיק דעם מח פון

זייך טרייסט. ער האט זיך שוין באלד אפגעלו דאס צו ווערן פארשטייך
און ערקלערט, כאטש האריס פלעגט זיכער זאר לאכן, ווי
טרעפט אין אפילו אכסורדאל. דא איז אבער נעלעגן דער כח פון האר
טרעפטניק'ס סערזענליכקייט, דער בליק איז זייער אריגינעל אויפן האבן
געפוואונגען צו סערשטיין זיך איבער זייך אריבערצוגעבן פארדראקס, וואס
וועלן א צווייפעלער, למשל, וואלט דאס זאגן, וואלט מען אים אויסגעלאכט און
מיט ביטול זיך אפילו צו אים באציגן.

לעאפאלר רערמאנס זיך, אז אין קאנטרווערסיעס האט האר
אלס יונגסטער טיפער זיך שוין געווייזן אזעלכער. מען האט אים רעספעקטירט
וויייל ער איז געווען פאלאנטירט אין באשיידן, דיי פראפעסארן האבן נעפילט
רעם וויכטיגן פונק אין אים אין די קאלעגן האבן דרך-ארץ געהאט פאר
רעם אריגינעלן בליק אין זייער אויגן, וועלכער האט באראיקט אין
באאיינפלוסט.

לעאפאלר קוקט אויף די טרעם פון זייך טרייסן אין ער פארשטייט
זייער שפראך. ער פארציט קענגער זייך טיגארעט אין טראכט בעת מעשה,
אז אזוי ווי סינגער-דרוק אויף די ביינער פון קלאוויר דריקן אויס
געפאנקען אין האבן זייער שפראך, אזוי ווייזט אויס האבן פיס-טרעם אויף
א געווייגלעכע ציטער-פארלאגע אויף זייער שפראך. קאמיש, ווי דאס איז
אים ביז יעצט אויפן נערוענ נישט געקומען.

האר בלייבט שטיין ביים פענצטער, גייט ארונטער אונטער
די געבליטסט פארהאנג, גלייכט זיך אויס איין רערמיס פון פענצטער, קוקט
אין רעדט ארויס ווי צו עמיצן ווען וואלט דארט געשטאנען אויף יענער
זייט שוויבן:

-אין נאך אלעם זאגט מיר דאס האלץ, אז איך וועל נישט
רערגייין צו מיין ציל, טאפאקורנע זאך, אינטואיציע...

לעפאלר שוויגט, קוקט צו די געזונטע פיגור פון זייך טרייסן,
וועלכער שטייט אונטער די דורך זיכטבארע פארהאנג, אויסגעדרייט מיטן
רוק צו אים, אין איז נישט תופס די זאך.

פינף יאר האבן זיך די צוויי טרייסן נישט געזען. לעפאלר
קוקט אויף די געזונטע שולטערן פון זייך טרייסן, אויף זייך גערייכטן

קאם האר פון שטיין-קאליר, וואם פאלן ביי די פאות-זייטן מיין העל-
קאשטן גארטן, דורך די פינף יאר איז האבי געווארן מענלעכער, שראבם
ער, דורך דער קורצע צייט וואם לעאפאלד חיילם איז וואראש, האם ער נאך
נישט באווייזן צו באקענען פרעלעשניקס געליבטע מיידל. איבריגנס, וואוינט
זי דאך נישט איז וואראש, אבער לויט ווי ער האם שוין געהערט פון חברה
אנדערצייכן, זאל דאם זיין דאם אירפאלסק פארל פונסער דער זון.
אייגענטליך איז דאך בענג פאר אים דער בלויזער פאקט, וואם האבי איז
איז אם דעם מיידל אזוי שטארק ערליבט, באטש ער וויייזט דאם נישט ארויס.

לעאפאלד קוקט אויפן רוקן פון זיין שרייבם אוו קאן נישט פארשטיין,
פינף יאר לעבם ער איז דער הויפטשטאט פון ארגענטינין, שוין פינף יאר
לעבם ער ווי אויף א גרויסע לוקסוס-שיף, וואם רופט זיך באענאם-איירעס,
ער איז שוין הייבם צו טאג דער אייגענטימער פון שענסטן נאכט-קאקאל
איז באענאם-איירעס, וואלם נאר האבי צוגעשטימט צוקוסטן אויף ענגער
זייט ים, אויף ענגער שיפל ערד, וואלם דאך די זון גענאגן צו זייגע פים.

הייבם צו וואם דאם קוועשטן די פראכלעמען פון דער לופט. צוווואם
זיך שווער מאכן, ווען מען קען זיך לייכט מאכן... האבי שטייט בייים
פענסטער אומבאוועגלין, אוו רעדט ארויס ווי צו אייגעם אויפן אנדער
זייט שויב:

- פיין אינטואיציע האט מיך נאך כיז אפט הייבם נישט גענארם.
איך פיל עם, אז דאם מאל וועל איך נישט האנדלען אזוי ווי מיין שכל
דיקטירם מיר, איך פארשטיי עם אזוי, אוו טון וועל איך אבער אנדערש,
איך וועל טון אזוי ווי אנדערע וויללן דאס, נישט אזוי ווי איך פארשטיי
דאס. אוו דערפאר זע איך מיין ארשטאנג...

האבי שוויגם א ווייל, אוו גיב דערנאך צו, אשטייגער ווי
ער וואלם פארענדיקט דעם פרייערייך זאץ:

- אוו אשר נאך ערגער...

לעאפאלד וועגטייסער, וואם איז געוואוינט פון די לעצטע
יארן אז ארטיסטן אוו מוזיקער זאלן קוקן מיט א צייטער אויגם אויף,
וואם זיין וואלם קען זיי גליקלין אדער טרויעריק מאכן, טוישט יעצם

דעם לינקן פוס אויפן רעכטן, זעצט זיך באקוועמער אינם פאטעל און ראגט:

- ביי אונז אין אמעריקא האט מען א געווינן סענטימענט פאר אייראפא, איך וואלט געזאגט א געווינן רעספעקט, איך מיין אבער אז דאס איז פאלש, דא היינגען די היפלען שוואר, די וואלקנס ליגן אויף די קעפ פון די מענטשן, ביי אונז שוועבט מען לייכט, מען פליט, און איך וויים נישט אויב אונטער אזעלכע גידריקע היפלען קען באמת זיין שיינע קונסט.

הארי האט זיך דאפטום אויפגעדרייט מיטן פנים צו זיין פרייגד, ער האט אויפקגעמאכט די פארהאנג אונטער זיך, און מיט זייגע אויגן די אויבערשטע לעדערלעך וויי שטענדיק עסווארם ארפגעלאזט זיך געווענדט:

- מיינסט פאקע אז דאס גענצע לעבן באשטייט אין א נאכט-לאקאל און די קונסט איז נישט מער ווי א מעזאן-שלאגער...

לעאפאלד האט דערפילט דעם דרוק פון הארי'ס בליק, זיין פערזענלעכקייט און דערמים זיין אייגענע מערלעגנהייט. לעאפאלד איז אויפגעשטאנען פון שטול, צוגעגאנגען צו זיין פרייגד, איין האנט האט ער אריינגעלייגט אויף הארי'ס אקסל, און מיט דער אנדערער האנט, אויפגעשטרעקט די פינגער ווי צייגער פון א קאם, האט ער אריינגעטונקט אין הארי'ס געדיכטן קאפ האר, און געקעמט זיי, גון געגלעט זיי...

אלע ביידע האבן דערפילט די סטימונג פון אמאליקע הארמיקע פרייגד-שאפט. לעאפאלד האט געקוקט אויף זיין פרייגד און מיט א ווייכן הארציקן טאן געזאגט:

- איך קען דיינע מעגליכקייטן, איך זע פאר דיר א גליקלעכע צוקונפט אין אמעריקא, האסט יעצט א גוטע געלעגנהייט מיט מיר מיטצופארן, אויב שוין דו האסט באשלאסן אויסצוואנדערן פון פוילן, סא פארוואס דוקא האסטו אויפגעקליבן פאלעסטינע, אן ארט אן מעגליכקייטן און באריינגונגען פאר דיר.

- דאס גראד וועסטו אפטר נישט פארשטיין. אם אזוי מיין איך וואלקסטו מיר/ געזענספערט מי פינף יאר צוריק, ווען דו האסט געחלומט און

וועסט דאס נישט טאן!...

אויף דעמס זון טים זון שרייב!: מעמ....
קלוג-טשטשטענער טעמס, רו זאלסט ניט טאכן א טנים פון א צינ, טאצקן
זון זונן אפילו דאס קינד פארלאנגט זון ניר, אז די, א דערוואקסענער,
וויי צוויי צאזונדקעס שטראלן, טים צוויי צשטשיכקס פלעקלן זון עפעלן,
פון צוועלנס טויל, טים א צייטראלע אינערהויף אוו א צלייגרעקע אונט,
פון א זונק קינד, וואס שפילכט זו ניר ארוים זון א וויצעלע טים א
צעצשטשטש פוזע, אבער וואר איז רעכ אוטשטאנד אפצוזאגן דעם וואונטש
עמיצן מטכיר זו זיין. אטער אויב עם נאר א בלי-זער קאפריז זון א
רעזיקער טיבה, אויב די זעלעש באפליקעקיי, וואס איך טוין אפצם
ביים בלויזן צרשטק וועקן דעם "פרשה". אוך פאר די צייטפיק טשצ,
דעם רחבותריקן תריזונג טאר טאכן אפיו, אוו דאס רוקא איז פיר שוער
עמיצן מטכיר זו זיין. אטער אויב עם נאר א בלי-זער קאפריז זון א
צעצשטשטש פוזע, אבער וואר איז רעכ אוטשטאנד אפצוזאגן דעם וואונטש
פון א זונק קינד, וואס שפילכט זו ניר ארוים זון א וויצעלע טים א
פוק צוועלנס טויל, טים א צייטראלע אינערהויף אוו א צלייגרעקע אונט,
וויי צוויי צאזונדקעס שטראלן, טים צוויי צשטשיכקס פלעקלן זון עפעלן,
אוו זונן אפילו דאס קינד פארלאנגט זון ניר, אז די, א דערוואקסענער,
פארשטייט, וואר איך גיין אויך צוויי צשטשיכקס זוויפל זו ניר אוו אוך
זיי זינגען פיינ לידער, וויייל טים צוויי צשטשיכקס אוו לייכטר זו אכצם.
פון זינגען דאס טרייב לידער פון שפילן. אוו וואן פיין וויי וואס
אין באנאנם-אייראפ, פארשטייסט - וויייל טים צוויי צשטשיכקס אוו לייכטר
זו אכצם...

טרייבם אוו נאך אלץ צשטשיגן אין רעזיקער צוזא, אוו צפילם אויף
צום פצנצטער, צפילם אויף צשצר זויי טוין אוו צשלייף. זויי
טאכן פצ) צלעזצרצ אויפן אוו טים א בילד א צשצם טויל.

נאך פ ליילם טאם טאר זיך אויסצרייב צו זיין טרייב, וצצ-
נוטן טים בייטל צעצם זיינ אכצם, אוו צפילם אויף אוך טים זיינ
פיף-בלויז אויג!, די לצרצלן צוזוש אראנצלאז!

- די אסו'ם טיבה, וואם צוי טיך ראטש אפיו, רער צונק אין רער
רעזיקער טיבה, אוך די זעלעש באפליקעקיי, וואם אוך טוין אצם
כיים בלויזן צרשטק וועקן דעם "פרשה". אוך פאר די צייטפיק טשצ,
דעם רחבותריקן תריזונג טאר טאכן אפיו, אוו דאס רוקא איז פיר שוער
עמיצן מטכיר זו זיין. אטער אויב עם נאר א בלי-זער קאפריז זון א
צעצשטשטש פוזע, אבער וואר איז רעכ אוטשטאנד אפצוזאגן דעם וואונטש
פון א זונק קינד, וואס שפילכט זו ניר ארוים זון א וויצעלע טים א
פוק צוועלנס טויל, טים א צייטראלע אינערהויף אוו א צלייגרעקע אונט,
וויי צוויי צאזונדקעס שטראלן, טים צוויי צשטשיכקס פלעקלן זון עפעלן,

לעאפאלר האט געדריקט פֿון דעם ברידער אויף אלע זייטן. אונ׳ הארי האט געשפּאנט ארויף אונ׳ אראפּ איבערן צימער. נאך א פּאר מינוט איז ער צוגעגאנגען צום שרייב-טיש, ארויסגענומען דעם ברידער פֿון זיין פּרייזעס האנט אונ׳ איז אוועקגעפֿליגט צוריק אינם שופֿלאד.

- קום, לעא, לאמיר גיין אין דער „דשעמיאנסקע", האט הארי זיך געוואנדט צו זיין פּרייזע מיט באטן פֿון דער אפּאליקער סטודענטן-צייט.

- יא, הענין! - האט אים לעאפאלר געענטפֿערט מיט דעם זעלבן, קום אין דער אפּאליקער „קנייפּע" אויף א האלבן שווארצן קאפּע.

בידע זענען אראפּ אין גאס.

לעאפאלר וועגמעסטער איז געווען מיט א האלבן קאפּ העכער פֿון זיין פּרייזע און מיט פֿיר יאר עלטער פֿון אים. פּייערדיק אויפֿן, געדיכטע ברעמען, א פּיפּער ברוינע מיט עטוואס פּעלצנגערטע באקן-פּאות. זיין פּאפּער איז געווען אייגנטימער פֿון מארקנסטן באקס-לאקאל אין וואלש. מיט פּינף יאר צוריק איז ער אוועק אין קיין באנאם-איירעס אונ׳ זיין ראנט ארויפֿגעשלאגן צו וועלן דער אייגנטימער פֿון „פּאראדיז". מיט עסלעכע טעג צוריק איז לעאפאלר געקומען ראס ערשטע מאל צו די עלטערן אויף באזוך.

אפּגעזען שפּאציערן די צוויי שול-קאלעגן וויי אמאל אויף די וואלשעוער גאסן. לעאפאלר טראגט א העל-טקלענעם קאסטיום. ער שפּעלט פּפּעם אונ׳ זיכער זייער פּריים. ס׳איז געווען הייס, אבער ער איז געווארענט צו שפּארקערט היצן... פֿון פּריש אויף אפּאליקע זכרונות, אפּאליקע יוגנט-שפּאציערן. לעאפאלר קומט אריין אין זיין גוטע שפּיטונג, ער לאכט מיט א פֿול מויל וויים-צייט, אונ׳ אזוי זענען די צוויי פּרייזע נישט באפּערקפּערהייט שטיל געבליבן ביים טויער פֿון זאקסישן גארטן.

לעאפאלר שפּעלט זיך פּלוצלונג אס, ער גיט א קנאק מיט צוויי שטיצן-טינגער, וויי ער וואלט זיך טאקע אין עפּעס גאר וויכטיגעם דערמאנט.

- דאס ~~איז דאך~~ טוט אין דיר יעצט ביי די נעכטיגהייט רעדצאקציע.
ס'איז די נעשיכטע פון מיין ערשטע ראנדע-וואנ מיט זשטקא בריינצקא,
אס טאקע דא אויך דעם ארט, אוו ער לאכט דערביי מיט א שול מויל.

מארי איז שוין נעווען גרייט צו הערן די וויכטיקע נעשיכטע פון
זיין אוטלענדער'ס ערשטע ראנדע-וואנ, דא ביים טויער פון זאקרישן גאדטן -
נאר דערביי זענען פלוצלונג אונטערגעקומען צווי פארשוינען, ווי פון
דער ערד ארויסגעוואקסן. זיי בליבן שטיין אקעגנאיבער די צווייי
זארגלאזע שול-טריינס, אוו אייגער פון די פארשוינען וועגדט זיך צום
צווייטן:

- אלזא, איך פארקויף דיר די צווייי פארכעוואסע יודן פאר
צווייי גראשן...

דער צווייטער רוקט ארויס די אונטערשטע ליפ, קוקט מיט פארשנדיקע
אויגן פון א מבין, אוו שפאלט מיטן קאפ אויף נייז:

- נישט ווערט קיין צווייי גראשן...

לעפאלר איז געבליבן ווי מיט א פערקייכט מויל. זיין לייב-
קאפ האט זיך אנגעגאסן מיט בלוט. אוו דער זעלבער פעקונדע האט הארי
באמערקט אויף דער צווייטער זייט טויער, אינעווייניק אינם גאדטן,
משהיים א גרעסערע גרופע, מיט די הענט פערשפרקט בעהייפנישפול איז די
תורה-קעשענעס, אוו זיי ווארפן אויף עמעס...

הארי האט א שפיז געטון מיט זייער אויגן אויף זיין שרייבס,
אוו ווי מיט א מאגישער קראפט האט ער אים געבונדן, ער האט שנעל ארוף-
געזוכט אמאל אייגע פון די ששייענדיקע שאקטים אוו איינגעשריבן.
לעפאלר איז ווי א הינאטזירטער לעמפערס אים נאכגעגאנגען איז דער
שאקט.

דורך דער גאנצער ציים פון הארי האבן זיי צווישן זיך נישט
גערעדט. עס איז ווייניג אויס געווען ווערן ווען צו שרעכן.

ביי דער „זשמאנסקע" זענען ביידע אויסגעשטיגן, שווייגענדיקער-
הייט שריין אינם כאקאל. זיי האבן אינספיציר אויסגעזוכט א ווינקל

זיך אונטקעזעצט בייס טישק, און קיינעם טון זיי האט נישט געגלויבט
עפעס אנצוהויבן זאגן. דער קעלנער איז צוגעקומען, האט הארי אויסגעפרעמלט
די באשטעלונג "האלב-שווארצע" און בעידע זענען וויסער געזעסן און
געשוויגן ווי צוויי אבלים.

לעפאלר האט געגעבן דעם ערשטן סרונק, ער האט אריינגענומען
זיין שטן-טוך, געווישט דאס ארויסזיצנדיק שווייס-טראפנס פון זיין
שטערן און א זי וויטנדיק האט ער דערביי ווי טאם באמערקט:

- זאג מיר, הארי, פארוואס אייגנטלעך פארטיר נישט אונטק קיין
פאלעסטינע?

הארי,וואס איז אין זיין ארטן געווען טיף געריכט איבער דעם
העלדישן טאט פון זיין פרייגט, וועלכער האט אין זיין גאנצן דעם גבורה'שן
כח צו דערשטיקן אין זיך די כאליידונג און דערמיט אויסגעפיפן דעם
אינגידענט, האט ער דערביי אפעס דערשטיקט א שטארקערע נאנסקריפט צו זיין
פרייגט, און צוליב דעם איז אין אים אויפגאנגען א פרייד, א דערהויבענע
לייסערונג, געלייטערט אין צער. די פרייד איז געווען אין אים ווען
אמאל שטארקער, זי האט אין אים אפגעפאסט.

- לעח...

הארי האט אויסגעצויגן זיין האנט איבערן טיש, אקעגנאיבער
צו זיין פרייגט. פר האט אנגענומען דעם וויין-גלעזל פון זיין פרייגט,
פערקוקטשט אים אין זיין פנים, און גדרייקט דעם גלעזל מיט כח און
קינדישע פרייד.

- לעח! - האט פר נאכאמאל אויסגערופן, בעקוק לעאפארן גלייך
אין זיינע אויגן. זייערע בליקן האבן זיך צוזאמענגעבונדן -

ביידע האבן זיך הארציק צוליבט און פארשטאנדן. הארי האט ארוף
געטון דעם קעלנער און באשטעלט צוויי קאניאק. נאכן דרינקן גלעזל האט
לעפאלר נאכאמאל געשטעלט זיין פראגע:

- פארוואס טאקע,פארטיר נישט קיין פאלעסטינע?...

הארי איז געווען אין שטיפונג און לייכט געפונפערט:

- דא זעסטו,מײַן ליבער, ליגט די מראגעדיע, סאניא איז דאגעגן...
אײַנגעלייגט נישט אזוי סאניא, ווי איר מאסער.

לעמאלר האט געקוקט מיט פרעגנדיק אויגן אויף זײַן פרײַנד,
און בעת מעשה געווען שטארק פארײַנטערעסירט אין דער זאך.

- סאניאס מאסער, איז פארשטייסטו מיך, א יור א פיקח און א
סוחר. ער רעכנט אלץ אויס מיט דעם בליי-שטיפט, ביי אים דארף עס שטימען
ווי אין דער בוכהאלטעריע. האט ער אלזא אויסגערעכנט, אז זײַן מאכטער'ס
צוקונפטיקער מאן, איז צו ארעם צו קומען קיין א"י און צו דייך
אונטערצוהאלטן מון פוילן... און היות ער קאן מיינע פלענער, שטורעמס
ער סאג-סעגלין מיט לופט-מאסט-בריוו צו זײַן מאכטער, זי זאל למען-
השם נישט לאזן זיך באאיינפלוסן און אפטון א נארישקייט. ער האט
צוגעזאגט צו זײַן מאכטער, און זײַן מאכטער איז פארבלענדעט אין דעם
פקחות מון איר מאסער. זי ווייסט אז מען קאן זיך אויף אים פארלאזן,
אז ער קאן פארוויזזן, און ער זעט שטענדיג פארויס, און שטענדיק
איז זײַן פארויס זהונג א גערעכטע.

בשעת מעשה איז דער קעלנער צוגעקומען און גענאלדן אז עמיצער
רופט האר מרעלעשניק צום טעלעפאן.

האר האט אויסגערונקען דאס צוויישט העלפט גלעזל, זיך
אויפגעשטעלט און שטייענדיקערהייט האט ער אנגענומען זײַן פרײַנד א
פריש גלעזל און איז אוועק צום טעלעפאן.

- האלא! ווער רעדט?

מון יענער זייט האט גערעדט די ווירטין ביי ווען האר האט
געווואוינט.

- האלא! האר מרעלעשניק!? א פרוי האט געקלונגען צו אייך,
זי האט אנגענומען דעם נומער טעלעפאן פון האסעל „אמבאסאדאר" און געבעטן
אין זאל אייך מטיילן איר זאלט צו איר אנקלינגען.

האר'ן איז די זאך נישט געווען קלאר, נאר אזוי ווי ער איז
געווען אביסל איבער שטימונג פון עסלעכע גלעזלעך, האט ער אויסאמאטים
איבערגעחזרט:

„אכאטאראר, נומער...“

און אריסערנדיק די צייטן, האט ער בעת מעשה מיטן פינגער געדרייט אינם „ציפער-בלעטל“ פון טעלעפאן.

- האלא! דא רעדט הארי פרעלעשניק!

- האלא! און דא רעדט סאניא שמירס...

הארי האט פערקנייטשט דעם שטערן, עמעס האט ער א שלונג געטון אינם האלז און דרייקנדיק מעסטער דעם „הערער“ נום אויער, איז אים אין אייז ברוכטייל פון א סעקונדע אריף אין קאף א גענומ פון צענדליקער גערוסנקען, טאיז אבער פארט נישט קיין מאלוצינאציע, האט ער געפראכט, אז קלינגט דאך נאך סאניאס שטימע אים אין אויער.

- הע?... וואר רעדט דארט?...

- יא, הער פרעלעשניק, דא רעדט סאניא שמירס פון מעפראפאלי...

- אוממעגליך!...

סאניא האט זיך צוליב אין טעלעפאן אריין.

- אוממעגליך! פארוואס עמעס, אוממעגליך...

הארי האט אויפגעקוויעט אנגענומען פארס.

- איך בין ווירקליך איבערראשט, בין גאר אנגענעם איבערראשט, טאיז בייי מיר סיורפריז, וויל טאיז דאך דיין ערשטער וויזיט בייי מיר אין וואשט, דיין ערשטער לאנגערוואריעראשטער וויזיט. האסט די דאזיקע הויפט-טשאס תמיר בויקאטירט, א שטייגער ווי דו וואלטס געפילט אז דא ערווארט דיך אונאנגענעמעס. דיין פלוצים'דיקער באזוך בעראשטיך טאקע, אלזא געפינסטו דיך אין „אכאטאראר“. איך קום זאפארט צו דיר.

- איך דערווארט דיך, העניו...

הארי איז צוריק געקומען צו זיין פרייַנד סיס א געמאכטע גלייכגילטיקייט, זיך אוועקגעזעצט און אנגעשפיזט זיינע בליקן איז דעם דערנאכ'ן שטייענדיק גלעזל. ער האט עס אויפגעהויבן סיס דער האנט, געקוקט דערויף סיס גאר אויפמערקזאמ בליקן, אשטייגער ווי ער וואלט דארט אויף דעם גלעזל גאר עמעס וויכטיקעס אנטרעפן אוכשעת טעשה געדרעט:

- [illegible] איך בין אויפגעשטאנען ריר שולריק א דאנק פאר דיין שיינעם העלריש זשעסט בייס טויער פון זאקסישן גארטן...

לעאפאלר האט אויפגעשטעלט אפאר גרויסע מערחידושטע אויגן אויף זייך שרייענס, אוז נישט פארשטאנען, ווי נעמט עס זיך צו דעם קלוגן האר פרעלעשניק, ווען נאכאמאל אוסנויסיק רופן דעם אונאנגענעמען אינזירענס צו רערמאנען, אוז אויף אזוי א שאבלן ארטיקן ארט, צו וואס איז עס נוייטיג. - רערפאר - האט האר וויייסער בערערס אוז בעקראפט בעת מעשה מיטן נאגל דאס בעמאלטע רייפל אויפל גלעזל - רערפאר לאדיק איך דיך הייבע אייך צום מיטאק, אוז טאניא שמירם ווקס אויך זייך אין אונזער בעזעלשאפט...

לעאפאלר האט בעמאכט א שנאבל מיט די ליפן, בעקוקט אויף זייך שרייענס מיט חידוש אוז אויסנעי אויפגעהערט צו פארשטיין, וואס אייגנטליך האט דאס מיט דעם האר פרעלעשניק פאטירס.

- אקזא, בענוג סיין ליבער, האר איז ראפטום אויפגעשפרונגען פון שטול מיט אן אויסגעלייסערס פנים - שטעל ריר פאר אז טאניא האט בעקלונגען עפעס צו מיר. זי בעטיגט זיך אין "אבפאפארר", אין אנעמ-דיק זייך שרייענס כיי דער האנט, האט ער אים אזוי אריינגעשלעפט פון לאקאל.

האר האט בערופן א טאקסי, זיי זענען ביידע אריינגעשטיגן. אויפן וועג שרעדיק, האבן זיי זיך אפגעשטעפט צו טרעפן צוויי אזייער אין די "דרייי-רויזן". לעאפאלר איז ווירקליך בעוועזן אנגענעם איבערראש פון דער גוטער בעלעגנהייט, וואס עס האט זיך אים בעמאכט צו באקאנען די טאניא שמירם וועגן וועלכע מען דערציילט וואונדער.

די טאקסי האט זיך בעשטעלט בייס הטעל "אבפאפארר". האר פאלעשניק איז אויפגעשטיגן. אין א מינוט שפעטער איז ער בעזעסן אינם צימער כיי טאניין.

טאניא איז בעווען אין א גוטע שטימונג, כאטש עטוואס טיר פון

א גאנצע נאכט רייזן. זי איז געזעסן אויפן ראנד פון א שטול אין א ענגלישן סאלאן-קאסטיום, מיט א קליין קעפל-היטל אויף שפיץ-קאפ „נא-באקער", גרויס צום ארשטגייך אין גאס.

דאס מיידל איז געווען פון א יאר 20. א מונקל-שאטין צעפאליעסער קאפ-האר, צוויי קלוגע מאנדל-אויגן, וואס זענען געלאפן הין אוהער ווי בייא א מייזל, א קליין נעזל, א ביסל תוצפה'דיק אריינגעשארצט, וואס האט ווי געווארנט די בריסק ווילקס: „וואגט נאר עפיצער מיט מיר אנצוהויבן, ווענער וועט מיאוס אפשניידן..." א קליין פיסקל מיט שארפגעשפיצטע לייפלעך. אין דער כוליג פון איר שלאנק קערפער איז געלעגן א וועלט פון צערגיס, כס האט זיך גישפירט דער פייערדיקער טעמפעראמענט אין איר און ארום איר. און אויף דעם שרעק וואו זי איז אפגעשטאנען, און אפילו די אטמאספערע ארום איר, האט געאפעפעט מיט אין אייגנארטיקן טעקס-אפיל...

און נאך דעם אלעם האט זי אויף דער רעכטי אויבער-באק, ארום צו פון אויג גהאט א שווארץ „פעפערל" וואס איז געלעגן אויף איר פנים ווי א חתימה, וואס פארזיגלט און באשטעטיקט דאס אלעם וואס אויבן אויפגעשריבענס:

„אזוי איז עס! באשטעטיקט און געחתמעט..."

- זע נאר, זע, ווי מיר איז דאס נארנישט אייגנגעפאלן, נאך דיין לעצטן בריוו, אז דו וועסט זיך אהער כאפן.

- אז דער בארג קומט נישט צו מאכמעד...

- האסט בייא שרייבן דיין בריוו ווירקליך געמיינט איך זאל קומען צו דיר?

מאניא האט ווי א צעפעטשטיעט קינד געשריגלט מיטן קאפ. מהייפט אז: יא...

רערבי א פייערדיקער שטטערהויפט, א קוואל פון נייס אויפשפליכע קלוגע ענערגיע, מיט ארייננטוציקע פון אן „חפצים" קאפ. זי האט זיך געקענט פיעשטעלן ווי א מאלן-קאץ און רערבי זיין געפערלעך ווי א מענטער...

מאניא איז אויפגעפאנגען צוגעמאכט צו האר, ווילכער איז געזעסן אקעגנאיבער איר, מיט בייזע הענט האט זי אנגענומען זיין קאפ, איפ אויסגעבויגן ארויף-צו, פון גליין איפ געוואקס איז זייער אויגן.

- בייס איבערשמאנס, האר, אויסגעכליכט ווי נאך א קרענק. ווואס איז דיר?

- כביין באסט נייס געשיפט צו רעדן מיט דיר ווענן די רעזולטאטן...

מאניא האט ארויסגעלאזט האר'ס קאפ פון אירע הענט. זי איז מיט צייכנדיקע טרים אוועק צו רער ווואנט אקעגנאיבער, זיך אויפגעגליכט, די הענט פארלירנט הינטער זיך, און אנגענומען א פאזע פון א שול-לערער, ווואס קלייבט זיך א קזאמינירן זיין שילער.

- נאר פרעלעניק! איך כיין געקומען קיין ווואס איך „געשמטליכן" אנגעלגנהייט. איך האב אייך אויסגערופן צו מיר, אום בכדי צו באהאנדלן די ענינים פון אונזער ווייערדיקער „אונטערנעמונג", די ענינים פון אונזער בשותפותדיקע „פירמע", אלזא מיר עפענען די קאנפערענץ...

מאניא האט גערעדט מיט א טון, ווי עס רעדט אן אפ-געשולטער מערטערער פון א גרויסע קראוואטן-פירמע...

- אלזא, ווואס האט איר הער פרעלעניק ווענן דעם צו זאגן?

האר האט זיך געמאכט א גאר ערנסט פנים. ער האט אויפגענומען א לאנגע צעל-לאקירטע בליייפעדער, געמאלט מיט איר צוויפן די פינגער, ער האט זיך אויפגעשטעלט פון שטול מיט א גאר ערנסט מינע פון א געשעפטס-מאן. ער האט געשטעלט א טרים און קוקנדיק אויף דער פארלאגע ווי ער וואלט זיך גרייט אנצוהויבן פארלייגן עפעס טאקע א נייע געשעפטלעכע קאנצעפציע, האט ער אזוי לאנגזאם צושמאצירט צו רער ווואנט ווי מאניא

איז געשטאנען.

- יא, כמיין אז...

און ניטש ענדערלעך זויטער האט ער א פרעם געטון זייך טויל צו מאניאם לידן...

- דו... דו... פראוינצער קרעמערל וואס דו ביסט...

מאניא'ן האט א שלייך געטון אינם הארץ, זי האט געקוקט אויף אים און אויר פנים האט שוין בעסונקס אין די לופט וואס עס האט אויסגעסעלם זייך קאם וויי א שאק פון א יערער זאך וואס האט א קערן. זי האט אלץ געקוקט אויף רעם קאם, און געזען די צוויי ווינקלעך פון זייך טויל, דארם אינם שטין פון זייער צוויי טויל-ווינקלעך זענען די אלע קלוגע זייך-רערער פונן לעבן און די שפיצן און שארפן פון פראבלעמען אויסגעגאנגען און צערונען ווי געשארעפטע זיסקייטן, צוקערקעס - "מאלאסלעך" אינם נאטשדיק טויל פון א קינד א נאשער. זי האט געקוקט אויף די ווינקלעך פון זייך טויל און געזען בעת מעשה ווי אין מאשלס-בלוק זייער געליבטערטע בלויע אויגן אויף זיך און די לעבעלעך עסורעס מראשגעלאזט, און אונטער זיי דער טוי פון א גלחיפנישערלן צוויבער... אירע אויגן זייענען פייכט געוואָרן און עס איז געלעגן אין זיי די געטרייע איבערגעגעבנהייט פון א קליין פלעטל צו א פלאם...

מארי זעקבעס האט אויך ניטש געוואוסט ווי ווייט דאס מיידל האט אים ליב, ס'איז ניטש געווען אנגענעמען אז אזא ניכטער וועזן ווי מאניא, איז פעהיק אזוי ווייט און אזוי אומבאגרענצטע ליב צו האבן. איבערגענם האט זי זיך באשלאסן איר ליבע ניטש אריינצוווייזן.

דערמיט זענען זיי אריינגעלאפן אלע ביידע געווען גלייך.

מארי האט בעהאלטן מאניאס האנט אין זייער, ווי אין באגריסונג, געדריקט זי און געזאגט דערביי מליצותדיק:

- טיר שטין אין כאנר פון פאלטן, וואו בייט יא-שטראנר מראגט פון אלטאנטערע קאסטיומען ווי אין פאריידע...

מאניא האט געשוויגן. זי האט געקוקט אויף זייערע צוויי גשלאסענע הענט. אין איר טח איז אויפגעשטאנען א געווירבל פון

.

ענערעלקן, זי האט זיך בשום אופן נישט געקענט אנפאסן אין סדר,
און זי האט געשוויגן.

נאך אוועק האט האנס זיך אוסגעקערט צום זעלבן, און
איבערגעחזר'ט:

- יא, מיר פארן קיין אי"י, וויל מיט דיר קאן מען פארן
איבעראל, אפילו קיין אי"י.

מיט דעם לעצטן זאץ האט האנס קלא געמאכט, ער האט ראש אנדערש
געמיינט אבן זי האט ראש אויך אנדערש פערשטאנען.

"וויל מיט דיר קען מען פארן איבעראל..."

עס האט אין איר אשלאג געטון א שרעקיכער וואנרוויליגן צו אלץ,
צו אלעמען און צו זיך זעלבסט. זי האט אריינגענומען צוויי זייגע לעצטע
וואכער, אז ער-האר, איז אויך פארבלענדעט אזוי ווי אלע אין איר
בריה'שקייט. עס איז איר נאטאן גלווארן דער מערוק, וואס מען האט איר
אנגעהאנגען אויף איר בלוזע. זי האט דערפילט אז דער ראזיקער כבוד-
מערוק שטופט זי און וועקט זי תמיד אריינשטעלן אין די פארשטעל רייען,
זי וועט שוין נאכן תמיד שטיין פנים אל פנים מיט זאנטליקס, מען
וועט זי קיינמאל נישט, און קיינער וועט זי נישט פארשוינען. תמיד
וועט מען און איר ערוואכן "פייער-קונץ", ווי איר פאטער פלעגט זיך
וועגן איר אויסדריקן בייא יעדער שוועכער סיטואציע:

"פיין "אריסטאקלע" וועט שוין באווייזן "פייער-קונץ"..."

סאניא האט אריף געקוקט איר צוויי אפעצע גאטנס בייז
אריינצו זי זייגע אקסלען און דערביי זיכער אז דערוואקסן גלייך
איז זייך פנים אים אריינגעקרעמט:

- הענריו, עס איז נישט פאר דיר דער ווענ וועלכן רו האסט
אויסגעקליבן. איך פארשטיי דיך, רו ביזט באפליגט מיט א ריבע
פאנטאזיע און זי וועט אויסקוקן ווי דער שפיץ פון א חכם-לכם
אויפן אייזל פון א רויט-צעפליגן אויוון, און בייא דעם ראזיקן
וויי-פאקלכן באריר פון דיין פאנטאזיע מיט דער וויידקלכקייט, וויל
איך נישט שטיין אין דערמיט און באווייזן "פייער-קונץ", אבר וויל
מיר אנדערש פארשוינען.

- יא, מיר פארן קיין אי"י, וויל מיט דיר קאן מען פארן
איבעראל, אפילו קיין אי"י.

מיט דעם לעצטן זאץ האט האנס קלא געמאכט, ער האט ראש אנדערש
געמיינט אבן זי האט ראש אויך אנדערש פערשטאנען.

"וויל מיט דיר קען מען פארן איבעראל..."

עס האט אין איר אשלאג געטון א שרעקיכער וואנרוויליגן צו אלץ,
צו אלעמען און צו זיך זעלבסט. זי האט אריינגענומען צוויי זייגע לעצטע
וואכער, אז ער-האר, איז אויך פארבלענדעט אזוי ווי אלע אין איר
בריה'שקייט. עס איז איר נאטאן גלווארן דער מערוק, וואס מען האט איר
אנגעהאנגען אויף איר בלוזע. זי האט דערפילט אז דער ראזיקער כבוד-
מערוק שטופט זי און וועקט זי תמיד אריינשטעלן אין די פארשטעל רייען,
זי וועט שוין נאכן תמיד שטיין פנים אל פנים מיט זאנטליקס, מען
וועט זי קיינמאל נישט, און קיינער וועט זי נישט פארשוינען. תמיד
וועט מען און איר ערוואכן "פייער-קונץ", ווי איר פאטער פלעגט זיך
וועגן איר אויסדריקן בייא יעדער שוועכער סיטואציע:

"פיין "אריסטאקלע" וועט שוין באווייזן "פייער-קונץ"..."

סאניא האט אריף געקוקט איר צוויי אפעצע גאטנס בייז
אריינצו זי זייגע אקסלען און דערביי זיכער אז דערוואקסן גלייך
איז זייך פנים אים אריינגעקרעמט:

- הענריו, עס איז נישט פאר דיר דער ווענ וועלכן רו האסט
אויסגעקליבן. איך פארשטיי דיך, רו ביזט באפליגט מיט א ריבע
פאנטאזיע און זי וועט אויסקוקן ווי דער שפיץ פון א חכם-לכם
אויפן אייזל פון א רויט-צעפליגן אויוון, און בייא דעם ראזיקן
וויי-פאקלכן באריר פון דיין פאנטאזיע מיט דער וויידקלכקייט, וויל
איך נישט שטיין אין דערמיט און באווייזן "פייער-קונץ", אבר וויל
מיר אנדערש פארשוינען.

דאס אויסטיילן, איך וויל נישט אונזער יונג קיין רואינירן.

מאניא האט אריינגעווינקט אירע הענט ביז איבער די עלנבויגנס איבער זייערע אקסלען, און זיי‌ערער קעפ האבן זיך וויי איבערטוישט. מאניאס קאפ האט אריינגעדרעט ווי פון הארבע פראפיל-מאלדז צו זייער נאקן, נאר אירע אויגן האבן בעקוקט נישט שיף-ארעמ נאר שיף-ארויף צום וויינקל דרייענדיק וואו דער טופיס קומט זיך צוזאמען מיט די עקן פון צוויי וועגס.

- דיך צו זען אין ארעמקייט, אין מאסקירעלע פארזארגקייט, דעם דאזיקן טאג זאל איך נישט דערלעבן...

ער האט נישט געזען איר פנים און נישט אירע אויגן. זיי לענען געשטאנען גאקאמערם און זי האט וויי‌טער געפליסטערט:

-קבצנות איז א שאנדע... הונגער טאבע קלייב... איך זאל דיך זען אין דיין שטוב, אין דיין קלייבקייט, אין אונזער ביידנס קלייבקייט, אין אונזער ביידנס שלום... נייז... איך וועל דיך מיט אלע מיינע כוחות אפווענדן דערפון... נישט דערלאזן דערצו, איך וועל קעמפן קעגן דעם, אבער פערלירן וועל איך דיך נישט, נישט דא און נישט דארט, קיינמאל נישט... קיינמאל...

האבי האט נישט פארשטאנען, פארוואס אייגנטליך זיין וועג טאכט דעם אייגרוק וויי אן אירעע פון א מאנאזיא אדער כולו, עס האט יעך איס פלוצלונג יעמעס דערמאנט א קאמישע זאך. מאניא האט איס אמאל דערצייקט, אז נאך זיין ערשטע באגעגענים מיט אירע עלטערן, האט איר מאמער, נאך זיין אוועקגיין געזאקט זאגן:

- "ארימסאטעלע, דיין פיידער בעטעקט מיר..."

מאניא האט דאס איס דערנאך דערציילט, און האבין בעלאכט דערצו. יעמעס גרויס איז איס די דאזיקע ערשיינערונג ארויף געשוואמען אין קאפ און זי - די דאזיקע קאמישע ערשיינערונג, נעמט עס בייי איס דאס לשון, יערע שטראך און אויסדרוק עס געבן עס פארשטייין ווי קלאר עך זעס זיין וועג, ווי לייכט עך קען זיין, דער וועג, כאטש מען

שוער
דארף אפשר פיזיס/ארבעטן, איז וואזשע איז, ער קען עס נאר נישט גענוג צו פארשטיין. ער מאכ נישט דאס לשון, "דער פירלער", אבער ער זעט עס, ער פילט עס, ווי בליקלין מען קען זייך, די הויפט-זאך גליקליך. אזוי פיל גליק... א שפע פון גליק... אבער צו פארשטיין צוגעבן קען ער דאס מערט נישט.

הערי הויכט און זיין זעלבסט צו קאנטראלירן.

און אפשר זענען זיי אלע פארט בערעכט...איין מעטראפאליי, דער צענטר פון אויבערשלעזיזן שטייט אף פיינף-שטאקיק פאברייק-געביידע, מיט הונדערטער ארבעטער, וועלכע וואוינען פון זיך ארויס ידער טאג מאסן פאר שיף פאר גאנץ פוילן. 15 יאר האט די מיטראפאליי "קאלומביא" באקליידט פוילן מיט שיך. און ידעס מינט יאר 1959 האט דער אלטער שפירט בעזאגט: מסאפ און ער איז אוועק שטילערהייט קיין א"י, אפילו זייך אייגענע פאמיליע נישט דערציילט און אויבערגעלאזט די גייענדיקע פאבריק מיט די מאדערנע אמעריקאנער אויטפכטונג - אלס, ער זאל זיי ווייטער פירן. און ער שרייבט לופט-פאסט-בריוו צו זייך טאכטער, אז איר צוקינפטיקער מאן, סהייפס, דער פירלער, וואס איז אים געפעלן בעוואלן, איז צו ארעם צו קומען קיין א"י און צו דיר צו פארלאזן פוילן...

הערי דענקט צוויסן צוויי וועלטן. ער טראכט און קען זיך צוגאנץ פארשטיכן. איינס איז אים קלאר, אז ער האט נישט די שטראן, דעם אויטרוק צו גבן צו ערקלערן און צו באווייזן א צוויפל אז יענער, דער צוויפלער, זאל אויך פארשטיין און פילן, די הויפטזאך דערפילן, ווי גליקליך און ווי רייך מען קען מאכ זייך מיט וויניק, מיט גארנישט, סהייפס נישט וויניק... נישט גארנישט... אז דאס קען דיך גליקליך מאכן און רייך מאכן, איז דאך דאס נישט "וויניק", איז דאך דאס נישט מער "גארנישט", און ווי ענג, וו ווי קורצ און סמילא ארעמ איז קומט צום אפטמען זאל אויך נישט זייך בנמצא - עס קען אפאל זיין, כאפט מען באקליידט א גאנץ לאנג טים שיך...

הערי דענקט וועדט בייי זיך צום סויזנטסטן מאל שפאל מעסט, נייך!... זייך וועג איז נישט דער וועג פון א מאנטאזיאר ארעד בטלן, אם האט דער אלטער שפירט - דער "פוקס", ווי מען האט אים בערופן איז

זייגע האנדלס-קרייזן, אם מען ער וויל פארשטיין, אז עס האט געשלאגן
די שעה, דער ווייזער ווי א דראהונג-פינגער ווייזט אויף 12. אוו ער
איז אזוינע, אזוי רוקע קיין אייך. אינטערעסאנט, וואס וואלטן "אכצם"
דערצו געזאגט, די לאדזשער יודיסע אינדוסטריאלער אוו וואשעוועך גרויס-
קאפיטאליסטן, וועלכע זיצן דערווייטן זיך דעם שרים וואס עס האט געמאכט
צום נאריש מענטשן, דער אלטער "פוקס" שטייגט... רוקע זייער אינטערעסאנט...

האבי באקומט אן אויסגעלייגטע פנים. מאניא שטייט נאך מיט
אירע ארעמלעכזעגעס קאם אויף ייבערן זייט פון אים, צוויפלן זייך פראפיל-
מאלז אוו אקסל. זיי זעגן אלע בייזרע געווינסן פערגומען מיט זייערע
גראנקען, אוו ווי נישט באמערקט זיך אריבער רעם צוויפלן, כאטש זיי
זעגן געטאנצט געקלאפערט ווי אין א דענקמאל...

האבי טוכם אויף אויר קאם צו זיך, אוו זעם אירע פייכטע אויגן.

- אינטערעסאנט...

- וואס אזעלכעס?...

מאניא שטעלט אן אויף אים א נייגעריק פנים, זי דערפילט אין
זייער אויסגעלייטערטע אויגן, אז זי האט אים דאך טוי-כל-טוך אינערעגם,
עס איז אין געלונגען, אוו זי איז פאראינטערעסירט דערין:

- וואס אזעלכעס זאגסטו, "אינטערעסאנט"?...

- אינטערעסאנט וואס עס וואלטן געזאגט די בילי-ביר פאבריקאנטן,
ווען זיי וואלטן גהערט, אז דער "פוקס" האט ליקווידירט זיין פאבריק,
אוו ער האט אוועקגעפירט זיין קאפיטאל צום דעם כתל-מערבי?...

מאניא האט זיך אנגעכאפט, זי האט אויסגעוואלט צוו זיך
דורכן טויל, ווי א קנייריק,האלב בעלעכטער אוו האלב געווייקן, ווי א
צעפיפשטעם קינד, ו אם האט בעווייס שפילעניג איז ווידער אריינגעפאלן...
עס איז געקומען זייער בקאז אין אירע אויסגעוויינטע שפילעניג אויגעריכט,
אוו א פלא, עס האט זי ניט אויס אויך געווירקט. דער פאטער, האט איז
געווען מאניאס שוואכע זייט, זי האט אין אים אפגלויבט כלינדהיים.
האבי'ס קלוג-צינישע פראגע האט בייי אים ווי א קוועטש געטון אויף אן

"אל בעז נשמו נקמתו מעם הער בתו צועקו", וועיל ער בעז
שטיין נקמתו אויף נעמי, סקצה אר נשם אויסטיל אויי מעם אמר אוז
מאכט נרעסטע זיך, אוז ער קצעטר צייט וועז ער אמטר אוי
שיק זם זיך..." וואו קיין ער שכל פוז ער זיך!..

"מיקוטבית" נשם פאר אמם אוי ער לאקע אוסצעמאקט, פארקנאקט, אוי וויי
זוועגטר זיך נשם נשם אוסטכאפ! אנד, אוי נשם, אוועם זם, עלי-כיי-קאפ
נעווענ!. ער נשם כלוי פיך אוך זיך זוכם זוי! פוז "נשקר", כוי א
נעווענ!. ער נשם כלוי פיך אוך זיך זוכם זוי! פוז "נשקר", כוי א
נוצם אוי נעווענ! וויי זיי! קצפר-וועלד, אום ער וויי!ם אוצם פפקיר
זם פז פאר אנך אוי נש פאר קיי! פקאי נשם נעווענ!. ער "מיקוטבית"
פוער קפעכ!, וועלר נשם זיך נשם זיי!. פוז אוצם אוי אר פוועלד, אוועם
פאקר נצפאכקם פוי נשם", אוי נשם פכער נשם אוי! פפעיצר זיך פז פארקוי!
ער פשם בוי! פצער פוועלר נצקפרפוי!ם זיך פשם אוי! כארשפ!, פוז אפפפיר
פרקוי!". פפרי!ם קפז פכער פז פוז אוי! פפער. זי וויי!ם, פז כשם
נפפפפיר!", פ"פיי!ם" קוועפפפיר קפז זי ער פפכרי! וויי!ם פוי! פוי!
פוי!. כשם זר, נער פפפער, שם ער "מיקוטבית" פכרפרקפוי!ם זר ער
זם פרפפפיר, פוי! פפוועפרי! זיך פוי! פוי! ער וויי פוי! פז פוי!פרפרפרקפ
נוועפי!ר פר "מיקוטבית" פוי! פפך פוי! זר פוי! פשם אפפפפרי!
ישם פוי! פכרי!ר, וויי פפקם פז זיך זופרפי! פוי! פוי!פרפרפרקפוי!ם וויי פז פי.
פשפפ כשך פפז זי פקפם פ פרפכם נפפי! פז פפפם פוי!ם זיך.
"פפפפרי!ם קפפפ', פוי! פכקיכפי! וויי פ כקי! פ פוי!פפפ ,

בכדי האט זיי ~~אויפגעהערט~~ פארשטאנען אירע געדאנקען, קוקט ער אויף
איר מיט זייערע בלויע אויגן, און עטוואס אראפגעלאזט לעדעלען, און
איז זייער וויינקל-מויל שוין א דיסקרעטער שמייכל...

מאניאם אויגן מיידלעך לויפן איבער זייער געזיכט, און בלייבן
הענגען איין דער באהעפטונג מיט זייער בליק, און די דערמאנט זיך בעת
מעשה א נארישקייט, ס'איז איר'ס א אינטימע ערמיינערונג. קוקנדיק אויף
זייערע אויגן האט זי זיך דערמאנט דעם מאמענט ווען זי האט זיך
ערשטע מאל און דאס ערשטע פערליבט אין זייערע אויגן, זי פילט יעצט
דעם צישער, ווען האט איר דעמאלט אויפגעפיבערט פון די שפיצן פון
איר פיס-פינגער ביז די האר פון קאפ. פון דעמאלט זיים זי האט דאס
ערשטע מאל דעם בליק פון זייערע אויגן דערזען, לאזט איז איר דער דאזיקער
עיסער נישט אן. און ווען זי איז אפילו אפגעשיידט פון איר אויף
הונדערטער קילאמעטער, זעט זי שטענדיק פון דעם בליק פון זייערע בלויע
אויגן אייגעראמט איז דער טונקעלער מאטונג...

האר'ס האט נישט געוואלט אויף אן ענטפער פון מאניאן אויף זייער
פרייער געשטעלטע פראגע. ער האט דאס אויך נישט געמאנט בייז איר, אנשטאט
דעם האט ער אויסגעטויגן זייערע צוויי הענט און אנגעווייזן אויף זיי:

- זעמטו, מיט אט די צען פינגער וועל איך ארבעטן און גליקלעך
זיין!... אט די צען פינגער זיינען געהיילקט פון מיר צו ארבעטן!...

מאניא האט אינסטינקטיוו אנגעכאפט די צוויי אויסגעשטרעקטע
הענט זייערע, געקושט זיי און האלטנדיק זייערע הענט מיט א מאמעדיקן צישער
כאפ איר מויל, האט זי מיט גרויסע, חפצע אויגן ארויפגעקוקט צו אים
און אייגעטויזיג זייערע די אויגן פול געווארן מיט טרערן. אויפן
ראנד פון די אונטערסטע אויגן-לעמעלעך זיינען די טרערן שטייו געבליבן
ווי קייקעלעך קורטץ-זיידענער און די קייקעלעך האבן בעבליעט ווי
גרילאנטעלעך אקעגן זון...

מאניא האט שטום געקושט זייערע הענט און דערמאנט זיך פלוצלונג
די ווערטער פון איר מוטער וועלכע איז געווען באגייסטערט פון האר'ן,
און איר גרויסע באגייסטערונג האט זי נאר אזוי זעלטן געזאגט:

„און האסט געזען זייגע העגס...“

מאניא דריקט זייגע העגס צו איר ברוסט, און עס קלינגען איז אירע אויגן די וועלטער פון איר מוטער וועגן זייגע דעליקאטס-ווירטואזע העגס וועלכע האבי האס יעצט געהיילקט צו שוועדע פיזיטע מרשע, און פון אירע אויגן-רינגלעך גלימשען זיך ארויס די קיקעלעך קוועק-זילבער און פאלן מיט א כריאנטישע בלינגלכרי אויף די העגס זייגע.

און זי האלט נאך אלץ די אויסגעריסענע, פיזטע אויגן ארויף צו אים.

האבי שטייט געריהרט און וויסט נישט אייגנטלעך וואס מיט זיך צו טון, ער נעמט זי ארום און פהאוזט זי בארואיקן אין זייגע ארעמס.

„ לענגערע צייט זענען זיי אזוי געשאנען צו זאמענגעקאמערט, זיי האבן כיידע געפילט דעם אייגנאקס פון זייער הערצער-קלאפ, און זייערער גערוהיקע האבי זיך געליישטערט אינם גלי פון רער דאזיקער צוזאמענשמעלצונג. און עס איז איבער זיי אויפגעגאנגען אייגעקוויי א הילע קלארקייט ווי א זון נאך אויסגעלעקטן נעפל...

- אייגעגנטליך טו איך דאס זעלבע וואס דיין מאטער. רער אונטערשיר פון מיר ביז אים איז נאר דאס, וואס ער איז אוועקגעפארן מיט א גרויסן קאפיטאל און איך מיט מיינע עטן צו ארבעט געהיילקטע פינגער, און מיט א גרויסן, טיפן גלויבן אין מיין האנט -

- און מיט דיין גרויסן טאלאנט... כמורעס זיך מאניא און פיעשטעפט זיך מיט א מרערן צוזוואמענפס קול ווי א קליין קינד, וואס פעלן האט עס קוים אייגענטמען פון א שוועדען געוויין.

מאניא, וואס איז דער טיף פון איר נשמה, איז זי געווען א טובטיק פייערליכער פארס וועזן, האט אייגנטליך אנגעהויבן פארשטיין, אז עס איז מאקע נישט קיין פלאץ אין מעדיצינישן שיף-פאבריק פאר שטייקווסטען און סמילא נישט פאר האבי פרילעשניקן. זי האט זיך פארשעמט, ארויסגעלאזט רעם קאפ און אויסבאהאלטן דעם בליק פון אירע אויגן.

- אנשטרענג מיר, מיינע שענקען, האר! ווייזט אויס אז איך בין נישט מער א פראוינצער קרעמערל... אוו דערצו א היסטעריש... האסט עס ריכטיק געזאגט, אוו געראכט דערמיט...

האר איז געווען צופרידן, אר האט געשווינגן אוו שווייגנדיק זיי ארומגענומען אוו זיי בעדריקט צו זיך ווי א קינד. סאניא האט אויפגעהויבן אירע אויגן צו אים אוו שטיל ווי עס דער קעל ארויס וואלעם געשפאסטעט נר אים:

- איך וועל נאך זיין שטאלץ אויף דיר, מיין ליבער... איך בין נישט דערוואקסן צו דיר... די וועסט מיך אבער ארויסהויבן צו זיך...

האר האט אלץ געשווינגן. ער האט געקוקט אויף איר מיט זיין באזונדער בליק, די לעדעלעך עסוואם אראפגעלאזט, אוו איז דעם בליק זיינעם איז אלץ געווען, דאדם איז זיינע אויגן האט ער איר אלץ אויסגעגעבן. זיין לייב אוו נשמה, זיך אינגאנצן. אוו די חלומות וועגן וועלכע ער האט ערשט געחלום'ט, האט ער איר ערשט מיט זיינע אויגן אויסגעשפנקט, אוו די אויגן האבן זי געליטערט, באראואקט אוו דערהויבן...

נאך א וויילע האט האר א קוק געטון אויף זיין מאנס-זייגער אוו געזאגט:

- גרייט דיך, שייערע, צו, מיר גייען מיטאג, עס וועט אויך אנווועזנד זיין מיינער א שול-פרייגד. סאניא האט זיך ענערגיש אראפ געשווונגן, אוו איז אויגענבליק איז שטיין געבליבן גאר א צווייפל סאניא, א קרעפטיק איבערגעשטעט, ווי דאס "מאכש"-חיה'לה, וואס טוט אויגן-בליקלעך אירע קאלירן. זי האט א קוק געטון אינם רייזע-פלאן אוו ווי נישט די זעקבע, מיט פליענדיק טרוים אויסן אינם בארג-צימער אוו פון דאדם ארויסגעשריגן מרייריק, פול-קרעפטיק אוו זוניק ש צעפיפלט:

- איך פיוף אוו זכצעיג מינוט גייט אם מיין צוג, איך מאר ליקווידירן דעם מקסן שפירט'ס "רושה", אוו ווי אזוי איך וועל דאס מאכן, זאלסטו דיך אויף "אריסמאטלען" מארלאזן. דער "פוקס" וועט פוילן אוו אויגן אויסשטעלן, וועז ער וועט זען דעם קאפיטאל מיט וועלכן

מיר וועלן אהין קומען צו אים. אייבערגנס... וויייסט וואס, האריו -
זי האט געשריבן פון בארץ-ישמעל ארויס, אוו עס האבו זיך געהערט בעת
מעשה האט געפלעגט צו שרעמען וואסער - הערו!... עס איז מיר
אייגנטשאפט אן אידעע, מיר וועלן קומען קיין א"י אוו אייבערהויפט וועגן
דעם נישט מעלדן די עלטערן. אזוי!... האם איז אן אידעע...

פקוצלונג באוויזים זיך איז דער קוים געפונטער טיר פון
בארץ-ישמעל אן ארויסגעשטעקטער שניי-ווייסער, זייך-מערשוויטטער קאפ,
קוים צו דערקענען אז דאס איז א קאפ פון א מענטש, נים א געשרייו:

- האריו! וואס זאגסטו צום אייגנאק, ס'א גערונקע... אוו
מערשווינדט.

אוו ווידער הערט זיך דאס גפלעטש פון די שרעטקן קאלט-וואסער.
מאניא מעדם פון בארץ-ישמעל שרייט אוו אינטנסיוו:

- מיר וועלן אייבערהויפט צו זיי נישט קומען, מיר וועלן זיך באלד
אייגערדנע, דערנך וועל איך אנקלינגען צו דיר מאשיקע שפירט אין
תל-אביב, אז אויב זיי ווילן, קאנען זיי קומען צו אונז, אויף די
אוו די אדרעס אוו אפגעטן א גרוים פון זייערע קינדער, וואס זיי
האבו גפלאזן אין וויען. וועלן זיי דאך מסתמא באלד קומען צו קוקן.
איך זע שוין רעם "אקסל" מיטן גראבן בייכל אוו מיטן קאפ ווי א פולע
לבנה. ער כאפט שנעל די מאמא מיט אירע אויסגעוואנטע אויגן אוועקצו
אוו קומען שנעל אפגעטן דעם גרוים פון זייערע קינדער. זיי קומען
ארייו, ווארם... ווארם... כאפ נישט... איך מאך מיר א מארץ פון
שמאלץ. איך בעט זיי, בייטע זיך... דערלאנג טעג. די זייטע אויבנאן
כיים מיט - באר אויב ווענסטו נישט גוט שפילן דיין "אקל", אזוי ווי איך
ווילל דיך לערנען, ווילל איך דיר שוין יעצט דייטע "קורלעס" אויסרייסן,
הערסט!... מאניא ווישט זיך אינם בארץ-ישמעל אינטנסיוו, מאסטע
מיטן ווישער אוו שרייט אייבער דאס ווישער-גפלעטשערי - הערסט! האריו...
מאסט צו שפילן דיין "אקל" אזוי ווי איך ווילל דאס דיך אויסלערנען,
אויפנעמען די גפעסט ווי עס מאסט, אוו שוין... נישט מער, דערנאך אז
זיי ווילן אונז מארבעטן צו זיך, ווילל איך זאגן: לייערו... מיין
מאן איז שטארק באשעפטיקט... מאס נישט קיין זייט... אפער שבת...

אייי!... וועס האס זייך א שאסער...

די טיר פון בארג-צימער האס זיך אויפגעשראלט, מאניא איז ארויס א געשראקען, פול ענערגיע האס זי א כאס געטון דעם עשמייכלטן האדי בייגעלעך האנט.

- קום מיר גייען עסן מיטאג.

האדי האס דערפילט דעם פייערדיק שטעפראסטנס, דעם אונאויס-שפליכן שטראם פון ענערגיע, וואס שלאגט ארויס פון דעם צארטן, וויבלעכן וועזן/פון א קוואל. עס האס פון איר בעקלייצט איבער אים, און ער האס זיך געפילט בשעת מעשה היפנטיזשטליק, און איז געווען באגייסטערט. עס האס זיך געזעצן בתוס אז אויף די אקסלן פון אס דעם מיידל קאן מען שוועדע פונראסטנס בויען. זי וועס זייר דערשראקן אן א וואקל. עס ליגט אין איר א קראפט, א גייסטיק קראפט, וואס שוואכקייט איז דארס ערעטר און האס נישט דארס קיין פלאץ. האדי האס געפילט אז ער קאן פון אס דעם מיידל א טאן גוטס און שיינע סיורפריזן קרוואדרטן.

אויפן וועג פארנייק האס האדי ~~האס האדי~~ געזאגט וויי אגב-אורחא:

- וועלן אריינאטאל וואקס געווען אזוי ענערגיש וויי די, וואקס די היפנטיק מעגשהייט אשר געווען שענער וויי זי איז...

מאניא האס דאסטום מיט א טינגער צארשטאקס זייך מויל:

- די... צוליב חוץ וועק איך דיר אויך נישט ערלויבן, צו בין איך דיין קונקסטיק מרוי צו נייז, און די דארפסט מיך דעסקסירן יא, אדער נייז?...

די מאקסי האס זיך גשמעקס, מאניא איז ארויסגעשפרונגען. זיי זענען אריין אין די "דרייי-רויזן". האדי האס זיך ארום געקוקט, זוכענדיק אינם זאל פון די אויגן. אין גרויסן רוים זענען די טישלעך מיט מענשן געווען אנגעטינסטלט, ווי קוקסלעך מסבות אויף א טיש... פונדערווייסטנס, האבן זיי כאטערקס, לקאסאלר איז געשטאנען, נעמאסס מיט די מעגס און גענעבן א צייכן. זיי זיינען צו צום שוין צוגעגרייטן

טיש. די שטימונג איז געווען א ווונג-קוועלענדיק, און מאניא האט
די ערשטע פארגעשטעלט מארי פאר זיי: פריינט:

- דאס איז מיין צוקינפטיקער מאן - מארי פרעלעשניק, דער
בעגאכטער מוזיקער אויף דעם אייראפעישן ערד-טייל...

חברה האט זיך פריי און הויך צעלאכט.

אז מאניא איז געווארן געווארן איגנ לויף פון געשעהן,
אז לעמאלק איז אייגנטימער פון גרויסן "פארפייז" אין באקאס-איירעס,
האט זי דערנאך, אפג אורחא, צוגעגעבן:

- אלזא אונז-ברוים וועלן מיר עסן אין "פארפייז", אינקראיאר
איגנ זעלבן מאג...

- בראוואו! בראוואו!... לעמאלק האט זיך דערין אנגעכאפט
ווי אין א וואונדערבארע איידעע, ער איז געווען מלא ענטוזיאזם פון די
ארגינעלע רעצעפ-ווארט, וועלכע מען יעצט, לויט מאניאס פראיעקט,
אפגעשטופט צווישן זיך, צו טרעפן זיך ווידער אין א יאר אדום אין
דעם זעלבן מאג צו אונז-ברוים אין זייער "פארפייז"...

- דאס וועט זייך מיין שטנסטער רעוואנש - איז לעמאלק געווען
אין התפעלות, און גלייכצייטיק די ארגינעלסטע רעצעפ-ווארט אין מיין
לעבן.

דער געניסער פרויען-קענער לעמאלק וועגמייסטער, האט געקוקט
אויף מאניא אין ער איז געקומען אין בעראנק בייי זיך צום אויספיר,
אז וואס מען זאגט וועגן דעם רעזיק מייזיק, וו' די אלע זיבן וואונדער
וואס ער האט זיך שוין פון חברה רכילות'נפקים אנגעהערט וועגן אים,
איז דאס נאך ווייניק אנקעגן דעם, וואס ער זעט זעלבסט. פון אירע
צוויי קין-באקן צו די שלעפן אריף, האט פון דארס אריפגעשלאגן אן
ארגינעלער צויכער, עפעס א גמיים א זעלכער פון חכמה און ווייבלכקער
רייף. פון אירע פראפיל הויך-געשניטענ האלט בייז אראם צו אירע נאקן,
וואו עס האבן זיך ווי אין מאליעס אראם געוואלטס די שקאלים-
צעווארפענע האר, האט פון דארס אריפגעקוקט און אריפגעווונקען א
שטיק פון ווייבלכקיט, רייפן טור... און בייי דעם אלעם, האט דאס

דרכים אלכוהוליות - כשהוא נתפרסם', אל
תתפלא אל אלכוהוליזם את כאלו זו זכאי לקבל אלא
רק כעבד, לוגם מים את צוואר־אלכלי בקנה, צוהל מנסחר
את צלוחיתו ומשתכר ב צלמוניקנר בעיר־הרי. רק לוגם הוא בקבוק
אל בקבוק אל רק "קלו־אלכוהל", לוגם את בקבוק
יש הוא אל אלכוהוזמוקס. כעבד מנקר הכל יש כתבים הם כל־אלה.
לוגמים אנשי, אלי בקבוק הוא בקבוקים אל אלכוהלי בתסכולים.
בקבוקי אלכוהל בי אל אלכוהל. כעב שתיה אל הוא אלכוהל אכר,
שכרון אנשי הוא ב בית בתוך אנשי אלכוהל. רק אלכוהל הוא
אכרנאל, אלוהים אל "כלכלה"...

הוא אל אלכוהל, אל את בתוך אלוהים, אלי אל שלי אנשי זה, שלי
ב אלה, אלכוהל בקבוקים. זה לשתות בקבוקי אל אלכוהל אלכוהל
אלי הוא בית אל אלכוהל אל אל אלוהים, הוא אלכוהל אלכוהל הוא
אלכוהל... אלכוהל, אל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל.

- אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל
אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל.

אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל
אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל.

- אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל
אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל.

אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל
אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל.

"כלי אלכוהל אלכוהל, אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל...

לוגם אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל
אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל אלכוהל

קענער אין קאמאנדע - למשאלך וועגמיידסטער, אין דער אריסטאקראטישער
סרויטער אין מיטשישער שיין-גיירשטלעך - האבי פרעלעשניק.

מאניא האט אויסגעטרונקען איר האנט צו קאפאלדן -

- אויף וויפער זען אין "מארמים"...

די מארפעא האט אנגעהויבן רירן, מאניא האט גערירט די האנט
פון איר גלייבסן:

- אין ערוואכט דיך אין מיטראפאלי.

- ווי נאר איך וועל ליקווידירן מיינע ענינים אין וואַרשע, לייבעס...

זייערע בליקן האבן זיך צוזאמענגעבונדן מיט צוזאמענגעצויגענקייט
אין איין שפיל אין שוין בעבליבן אזוי/האסטן, ביז די "מארפעא" האט
זיך מיט א גשוועדקייט ווי א באלעט ארויסגעקריכלט אין דער טיף פון
מארמזאנס, אין דאס אויסגעשמוגלטן, נישט געווארן...

דאס הויז שאראן

-צוויים קאפיטל-

אין מיטראפאלי, אין א זייטיקע אלייע פון דער מארשאס, איז
געשטאנען דאס הויז פון אלאויז שאראן.

די זיבן-שטאקיקע, מאדערנע געבויעד האט שארא זיכטס געבויים.
פונקטוויטעטס האט דאס הויז אויסגעזען, ווי אן אויסגעוויקלטע טער-
תורה, להבדיל... די קאנגע זיבן-רייען, טיפעשרים גלייבע מענצטער,
האבן אויסגעזען פון ווייטנס, ווי טיר-קאנטיק אותיות אין אשטיריש-
שריפט. און אין די צוויי עקן האט דאס געבוי זיך גשפרייקט, פון איין
זייט, און פון דער צווייטער זייט, האט דאס אויסגעזען א שטייגער דער
בגין וואלס זיך געווייקט אויף צוויי עץ-חיים'ס...

דאס ערשטן שטאק האט פערנוטען אינגאנצן די פאסילע שארא
און די רעשט שטאק האבן באוואוינט די יחסנים פון מיטראפאליער קויפ-
מן אייזן געבויט.

מיינע איז אלאוויז שארפן אייגער פון די רייכסטע מענטשן אין דער געגנט. נישטא כמעט א שטוב אין מערהאלטיער קוילן-געביט, וואו עס שטייט א ראדיא-אפאראט, אדער די קאסטיומען, וואס הענגען אין שאנק, אדער די מעבלו די וועש, וואס ליגן אין דער שאפע, אז דאס זאל נישט זיין געגנטען פון דער פירמע שארפן אונד "אפצאלן".

און אין דעם איז באשטאנען דאס מסחר און דער אויפשטאו פון אלאוויז שארפן.

שארפן האט געהאט אונטער זיך אייניקע הונדערט אנגעשטעלטע קאנטראקטארן. זייערע תענטשן זענען ארומגעפארן מיט מוסטער-קאלעקציעס און מאלקן פון פארשידענטסע דאטעס פון מנצער שטאפן און פארשידנטסע ראדיא-טיפן, די אגענטן האבן אויסגענומען באשטעלונגען אויסצוצאלן דאטעם-וויזיז אין מקך פון א יאר, דערנאך זענען ארויסגעפארן די קאנטראלטרן פעסטשטעלן צו איז דער קליענט קרעדיט-פעאיק. אויב יא, איז די באשטעלונג באלד געלייערט געווארן. דער אגענט האט באקומען זיין פראוויזיע און די פירמע שארפן האט געהאט אסטם צו וואכן א יאר. דער קליענט האט אונטערגעשריבן א פערפליכטונג, דעדן קרעטט פון פופצענטן אינם פאטם צו נאכן זיין ראטע. די פירמע האט ארויסגעשיקט אירע אינקאסענטן, אוז וועלן די ראטעס זענען געווארן ארויסגעצאלט ביז צום סוף, אוז דאס האט כמעט שטענדיק פאסירט - האט עס זיך דער פירמע גענוינט, דער קליענט איז געווען צופרידן, וויייל דאס "אפצאל"-סיסטעם האט אים געגעבן א מעגליכקייט זיך אויסצושאפן אזעלכע זאכן, וואס איז אן אנדער פאל, וואלט אזעלכעם אים נישט מעגליך צו דערגרייכן דערצו. די קליענטעלע איז אין גרעסערן טייל באשטאנען פון ארבעטער אוז בעאמטענטום, וואס א גרעסערע טומע מיט אייגענאל אויסצוגעבן איז נאר זיי אונטערליך געווען. די פרויען זענען געווען צופרידן, וויייל די מענער, וועלכע האבן אין מערהייט תסיר פערשטענדקן זייערע פעלטעם אויפער זיי זענען נאך אהיים געקומען דערמיט - האבן אכער אין דעם פאל געהאט א פליכט, דאס ערשטע גלעם פון דער "אויסצאלונג" אוועקצולייגן פאר דעם אינקאסענט פון דער פירמע שארפן.

מיינם לויף פון דער צייט איז דאס הויז פון אלאוויז שארפן געווארן א בית ועד לחכמים". דארט האבן זיך קאנצענטרירט די אינטעליגענץ

אזוי גוט געפילט.

רבניש מכנסת-אורחים, איז אין דעם הויז פערוואנדלט געווארן אין אייראפייאישער עכטער גאסט-פרייהיטקייט, תורה - אין קולטור, קונסט, שייגער מסיק און מאלערשנץ.

אין דער אמעריקע איז די אומגאנגס-שפראך געווען עבריה. דאס האט שוין שוטנה איינגעפירט, און כעניקן, דער יונגער אינטעלעקטועלער ארבעטער-קוער און פייערדיקער קאמוניסט, וועלכער פלעגט רא זיין שטאם-גאסט אין די "פראסטע-מיטוואך'ס", האט דאס אפילו אוין דעסטעקטירט, ער פלעגט זאגן:

"רא, בווימ: די אייזן-הוטעם וון קוילן-שאכטן, האב איך דרך-ארץ פאר דעם עכטן און נישט גפקינסטלטן אריגנאלישטן דייטש..."

צום היינשיין "פראסטן-מיטוואך" זענען בעקומען צריטע גאסט, און דערביבער דעם אונגם גפמאכט פארביקער. אויסער פראפעסאר יולאן סטרויאנקי, איז אויך גווען דייטש אנווענד פראפעסאר ר"ר שטיינץ. און אזוי ווי עם האט געווייקט אין פעסטפסלכע קרייזן, דער גרויסער בילדער פארביקאנס, עסקאר [illegible], בייד דער פירמע שטראוס, האט אלאויז אויך אייגעפלארט צום "טיי", און [illegible] איז פאקט פסעציעל גפבליבן צום אונגם, ווייל דאס האט גפזאלט הייסן א גרויסער זמעם און קורטואזיע פון דער זייט פון זיין פאטפסטפס, דער פרייזן-דיקטאטאר פון קאמגארן או ן שטוויאס אויסן בילדער פארביקאנסן פארק.

פראפעסאר יולאן סטרויאנקי איז געווען פראפעסאר פון מאטעמאטיק אויפן קאקטוער אוניווערזיטעט. זיינע וויסנשאפטלכע ווערק אין דער מאטעמאטיק, האבן אים גפשטעלט אין דער טויך אלס גרעסטן מוחה אין פויל אויף דעם גפביט. זיינע נייע פארמולן און מעטאדן זענען דאס אנארקענונג אפגעשאצט גווארן נישט בלויז אין פויל, נאר אפילו אויסער די גרעניצן פון לאנד, ביז דער בעלגרסער, ווייס האט פערשטפס אויפן אינטערנאציאנאלן פארום ככוד זיין לאנד, האט באקומען אינם זעלבן לאנד זיין פערייגס "אנערקענונג" און "אויסצייכנונג".

דעם אייניקע טאכטפ צוריק, ארויסגייענדיק פון אוניווערזיטעט

אוסף שבדרון

פון זייך לעקנידן, איז פראפעסאר וולפזאן סטרויסניקי באשלן גלייכארט
פון א גרופע סטודענטן, וועלכע האבן אים מערערליך עשקאגן, וון
אויפגעפאלט אויפן רוקן פון זייך מאנסק מיט וויפן אייל-פארבן "פיר-
פארך".

פראפעסאר סטרויסניקי איז געבליבן ליגן אויפן פלאץ פון קראקשווער
אונבערוזיטעט איז באוואוסטלאז צושטאנד. שבערוועקט האט ער זיך
ערשט איז שפיטאל, וואו ער איז געלעגן אייניקע וואכן. דערפאסער פון
קראקווער אוניווערזיטעט איז געקומען צו אים איז שפיטאל אריין מיט
בלומען וון איז אויפגעריקט זייך כייליגיד. פראפעסאר סטרויסניקי האט
האט זיך אבער שוין צוריקגעוויגן פון אוניווערזיטעט, ווייל ארט וואו
ער האט זייגע בעסטע יאהר וון כוחות אוועקגעגעבן, פון דעם ארט פרוואגען
ער האט געשאפן רום וון כבוד זייך לאנד איז די וועלט פון דער וויסע-
לכאר וועלט.

די עטראאפליקר גימנאזיסט האבן כיי איז אנגעשלאגן די טיר.
דער נאסטן פון פראפעסאר וולפזאן סטרויסניקי איז כיי זיי געווען ש גום
רעקלאמע ארטיקל צו באקומען מער, וון גלייכצייטיק די רייכער שילער
פאר זייערע שולן. פראפעסאר סטרויסניקי האט די אייגלאנדגען קאפיטאריס
אפגעווארפן, ער האט ליבער וויסנשאפטליכן מאר זיך עסקנטע פריוואט
"שטונדן". אייגע איז טאקע געווען כיי די שטראגס. זייער זון, מארצעל,
איז צוליב די "מקסימון" אויפן אוניווערזיטעט גענליבן איז דערהיים,
ראם איז געווען דער אויסרייקליכער פארלאנג פון זייגע עלטערן, כאטש
מארצעל האט זיך סטארק בעווארן און בעקאטעט רשגעגן, האבן אבער פארם
זייגן טיקער זענען וויייטער בעווארן צופרידן...

פראפעסאר ד"ר סטרויסניק איז געווען א פלעם פון דיסקוסיאנר. ער
איז געווען סטאטיסטיקס-נעווראלאג. צום אום קיין בעהליך איז מען
בעקומען פון גאנץ אייראפע, פון אפילו טעבר לים. ווען די נאציס
זענען בעקומען צו דער מאכט, האבן זיי אים אנגעווינען בראנץ זייגע
טרייס. פראפעסאר ד"ר סטרויסניק איז געווען דיסטינגוישעד מעמבער פון דעם
פעסטן נויאנס איז זייער נשמה. פאר פאשערלינג איז ער/געווען, אפילו
גרויס
אויפ דעם, זיך מקריב צו זיין. דערביי האט דער אלטער פראפעסאר

אפילו די תמיד אנגעשטאפטע פראגם-טאשן טים לאנג ארויסגעשטעקטע,
אינקענדישע און אויסלענדישע צייטונגען, דערין כיי אים אויך...

פערבער, א יונגער ליטעראט און סאסטער רעפענזענט, איז דער
תמך פון אים. פערבער שרייבט, נאר אז פערבער נימט א וואוס, שרייבט
אפילו בעת מעשה כענקין אויך, דאס קאסט אים אפילו געזונט, מען זעט
עס בחוש, אבער פערבער רעדט בעסטנס, דורכגעפראכט און שפארזאם טים
זייך וואוס. און דערפאר המיר אזוי וואגיק. צו פערבער'ס רייד העדט
מען זיך עו, און מען וויסט אז מען דארף אים נישט שטערן, ווייל אויב
וועט מען א וואוס נישט הערן, א זאך, וועט עס פעלן, און דאס איז
אלעמען א שאד, און דערפאר האט כענקין געקריצט טים די צייך וועו פערבער
האט געדרעט, כאטש זעלטן - און בעל כרחו גשווייגן...

דער עולם נעמט זיך בימלעך. די שרייבונג איז פריי און נעזעהייטערט.
צפורה, די יינגערע שוועסטער פון אידענע, א מיידל איז דער זיבעטער
קלאס גענאזיק, גייט צו צום קלאוויר. דער עולם קערט זיך אום צו איר
זייט, און צפורה הויבט שפילן מצארט. די טענצר שוועכט איז דער
קופט און גלעטן. דעם עולם איז באגייסטערט פון איר מאלאנס. אידענע,
די עלטערע שוועסטער שפילט בייט קלאוויר און קוקט אויף איר יינגערע
שוועסטער טים צופרידנקייט אויגן. אלאויז שפרעכן זיבט בייט טיט. זייער
אויגן זענען העגגען גבבינען אויף אידענען. ער קוקט אויף איר און
זייך פנים איז פערזארגט. אידענע איז אויסגעוואקסן וויי א שיינע
בלום, און עס האט זיך צו איר צוגעשטעסט א מאוטער אינזקס - מחניעק
מאטראז, דער אויבער קאנטראליער אבער זייעע אגענטן, און ער גיט דעם
קינד נישט קיין רו. מחניעק מאטראז איז א באקאנטער פרויען-פרעסער
און קארטן-שפילער. וועו ער פארוואנדעלט זיין נעץ אויבער א פרוי, איז
זעלטן אז דאס זאל אים נישט געלינגען. ער איז כיערע און ראטינירט
און קלינק וויי א קאץ או: דאס אלץ נימט ער אויס צו זייעע מיאוסע
מנוול-טריק. אלאויז שפרעכן איז רואיק איז דעם פאל פון זייך קינד,
אבער עס טוט אים וויי די דעסטרוקטיוויטעט פאר זיין קינד. ער וויסט
אז דער ליידאק וואוס צוליב אידענען שטעכן פון אזא בעל-עבדה'נים. אלאויז האט
איז א געטרייער און מיאוסער שפיל פון אזא בעל-עבדה'נים.

וועלכער איז געשטאנען 40 יאר אין דינסט פון זיין מאטערלאנד, פאלקס
גייסטיקע און פיזישע עבודים, איז פון אקשנוהריק אויסדרוקער געווארט
אויף בעסערע צייטן, און נישט געווארטן אפטרעטן פון זיין פוסטן, נישט
געווארטן אויפן גלות, אויף אזא אויפטאם פון פרעמק ווי אויף א
דעזערטיר... בייז עס איז געקומען דאס אכט און דרייסטקעסטע יאר. דער
אלטער פראפעסאר מיט דעם קנייי-ווייטן קאפ ווי אסויב, רעדט אפילו נישט
ווען דעם געשעענישס, אבער בערלינער פליסם ווייסן צו דערציילן ווען
גאר דראסטישע סצענעס, ווען האבן זיך אפגעשפילט אין קליניק פון פראפ-
עסאר דיר שטייניץ, ווען מונדירטע "עס-אי-סניער זענען צו אים אריין.
נאך די דאזיקע דראסטישע "פאסענען", זענען געווען אזעלכע, ווען האבן
עס געהערט, אז בייי דער טיר פון זיין קליניק האט פראפעסאר ד"ר שטייניץ
פרקלערט, אז זיקבעסטאדט ווען ער נישט באגייט...

אין יענער נאכט איז פראפעסאר ד"ר שטייניץ נישט אהיים פון
זיך שלאפן, ער איז אוועק צו דער גרענץ, אן אראבער קיין זמאנשין.
פון דארט האט ער זיך פערוואלגדרט קיין מעדראזאלי, און שוויידע ווען
מען רעדט ווען זיין "פאטערלאנד"...

יעצט בייי די שאראנס אין הויז, בייים פענסטער סיס, און בייי
א גוט גלעזל משקה, פילט זיך דער עלטער פריי אין מען פארגעסט אבריסל,
יעדער פארגעסט אן זיינע פערזענלעכע צרות, מען גיבט זיך צופרידן אין
בלק, אין דער ם כלל פילט זיך פריי אין אפילו כוסיק.

דער אינטוקטיוועלער כעקין קומט אריין אויף זיין שטייגער, ווי
א ווינט. דער קאט פעאסלטש האר פון ארויפגעקראכן קאפעלוש, ווען
צוליב דעם קאפעלוש, הוב מען אים תמיד דערמאנען, ער האט אזוי גוט
זיין, און אזוי פריינדלעך זיין, און זיך נאכאמאל מסרים זיין ארויס
איבם האל און טאקע דעם אזויק קאפעלוש ראטש איבערלאזן... ער קומט
אריין רעדנדיק, און קערט זיך אום - וועי כע' דערמאנט אים וועגן זיין
קאפעלוש - רעדנדיק, און שפיי רעדנדיק גייט ער צוריק ארויס, ווארפט
אויף דארט אינם האל זיין הוט, און קומט צוריק צום טיש רעדנדיק,
ס'הייסט נישט ער רעדט, זיין שארפע נאז רעדט, זיין שפיציקע גאטבע
רעדט, און בכלל דאס גאנצע פנים, די מענע און די לאנגע פיס און

טבער באשלאסן צו שוויגן. עס פאסט אים נישט די שענדע, אז ער וויל
ישט מצער זיין זיין ערוי. זאל שושנה נישט וויסן דערפון. ער גלויבט
ז דאס וועט אזוי ארומגיין אומבאמערקט ערהיים. אייגנטליך וואלט דאס
עורן דאס געזונדסטע, דערפאר האט ער באשלאסן, מיט דעם לאכוז אפילו
נישט צו רעדן דערוועגן, אוז בעסער זיך נישט וויסנדיק משכן, אבער נישט
איין שעה שלאף, האט דאס שוין גענומען דעם מאטער אלוויז שאטרן.

צפורה האט פארנדיקט דאס שפילן. אירענע דריקט איר שוועסטער
די האנט אוז צעקושט זיך מיט איר. דעם עולם אפלאדירט, די מוטער קוקט
אויף די קינדער מיט נחת'דיקע בליקן אוז בענקען זאגט... אז ענגלאנד
שפילט יעצט א חשפלעכע גאסן-פרוי פאליטיק, זי וואלטס אין פיסק פון
„מולך" שטיקער אייראפע, קענדער אוז מעלקער, אוז דאס אלעס כדי צו
האלטן א גליכגעוויכט אין אייראפע געגן דאס-פערבאנד, אוז/איר בליבנדע
שנאה צו דאס-פארבאנד, איז ענגלאנד גרייט צו פערקויפן איר נשמה אוז
טרעסן איבער פגרים. אט ש'האט איר לעבעדיקע ערות: טשעכן אוז ווין.

- ענגלאנד וויל כאטש אויסמיידן א פרייש בלוט-באד, זאגט
אלוויז שאטרן. סטיינס נישט אז אויב אן ענגלישער פרעמיער מיניסטער
קומט צופליען קיין מינכען אוז זעצט זיך דאלט אוועק אונטערצאנדלען
מיט אזא חונפה'וואטן לאכוז, מיינט נישט אז די גשטיכטע וועט דאס נישט
אטאל אטאטן אלע גרויסן עסטן סאס פון דער ענגלישער דיפלאמאטיע אויפן
וועג צו שלום.

כענקין שרייבט אויף וויי אן אפגעכרטסער:

- די גשטיכטע וועט עס באשטימט אפטאטן, אוי וועט זי דאס

אומגעקערט, מען האט גאר די ניאנית, וואס האט בייד דעם שלאנגי-
דאס ערשטע צייגערלע אנטרעקט - א פרעזענט גשאנקען, אזוי ווי דער
מענש איז אין כאלעכאשטשע הייזער...

זאגט מיר, אדרבא, צו וואס זון מארוואס, האדעווט מען דאס
כאשפענים נאך יעצט? איז די ברוינע שלאנג ווירקליך אזוי פארכטבאר,
וויייסט דען נישט דאס יעדער פון אייך, אז היטלער וועט נישט וואגן
אנצוהויבן א קריג, איז דען נישט פאר יעדן אייגעם .געזונ קלאר אז מיט
דעם ערשטן שאס, וואס וועט פאלן פון יענער זייט, וועט היטלער-דייטשלאנד
צוזאמען ווערן איין מערלויף פון 24 שעה. דאס זעלבע אייגנטליך וויייסט
מען געגנוי אזוי אינם דייטשן גענעראל-שטאב. פא שטעלט זיך אל קלאץ-
קשיה, אויף וועלכע קאזע שפילט דאס אייגענטליך היטלער? אדזוואו ליגט
דאס זייך כוח, כ'מיין דעם סס-המטעדש, וואס מיט אים און דורך זייך
כשוף, פירט ער זייך נעדווון-קריג און פרעסט אוים יעדן טאג אלץ מערער
און מערער. הייגס-זשע לאמיר נאר א טראכט טון, צו איז דאס נישט אמאל
מאקע דער זעלבער סס-המטעדש, וואס ה האגט האס ארונטער גאלייגס אונטער
דער טונג פון דער ברוינעם גולם און אפגעשטעלט אים מיט זייך מערראכנ-
דיקע צורה צום מזרח...

הייגס שרעג איך, צו איז דאס נישט קיין גאנץ-נרוי-פאליטיק
וואס ענגלאנד פירט יעצט איין אייראפע? הלואי - האט בענקין א קלאפ
בעטון אינם טיש - הלואי זאל נישט קומען א צייט וועו דער גולם וועט
געוועלטיקן איבער מהראי"ל - זייך שפעדי!...

- לאמיר ליבער שוויגן איין אן ארגענטליכע טוב וועגן
דיפלאמאטיע - האט זיך אפגערופן פערבער, פאר מיר, למשל, איז עס נאך
נישט אינגאנצן קלאר די אוסשולר פון דאס-פערבאנד-
איך, קשקש, וויים נאך נישט וואו עס נעמינט זיך דאס געוועהן
פון "קרעמל" וועו אינם האלץ פון אייראפא שטאכן אירע בעסטע
אייראפעלסטן איז קאנצענטראציאנס-לאגער פון דאכאו, פארוואס שוויגט
דערוועגן האט פאסקוי, וואו איז שיר וואדס וועגן די

Archive.org

איז א ווי - אינם הארץ פון ציווילידירטן אייראפא, איז דאך עפעס רשון-
ערבאנד דער אוואנגארד פון פראגרעס און פרייהייט, לכל הפחות שיינט
דאך דער אויסגייענדיקער שטערן פון מענטשלעכע פרייע דערלייזונג אראפ
פון אירע מענטן, סא פארווארט שווייגט מען דארט, ווען מאר אונזער
אלעמענס אויגן וועלט דאס דאר פון דער בעשיכטע צוריקגעדרייט אויף
טויזנט יארן און אויב נעמט מען דארט יא א וואלט, אויב הערט מען דארט
יא שוין אויף צו שווייגן, הערט מען אזא וואלט וואס עס דערטראגט זיך
דערפון א מיאוסען, מפחידען אס האס איר, ביסט...

פערבער נעמט ארויס די אונס-ציימונג פון טאס, א טעצייכלע
אויסגאבע, און וויזיז אויף דער עלטסער זיין, וואו עס איז צעדרוקט
צוזאמען דאס ביכר פון מסאלין און הישקער...

דער עולם וועלט נעדוועז געטאנט, שאפראן נעמט די ציימונג
און לייענט:

„צוויסן מסקוע און בערלין קומען מאר בעהייסע אונטערהאנד-
לונגען, צו איז עס מעגליך א פערשטעריקונג צווישן נאצישאנאל-סאציאליזם
און קאמוניזם... די גאנצע וועלט האלט אייך דעם אטעם, מען וואלט
אויף וויידערדיקע ירידעות...“

די ציימונג האס געווירקט ווי א רונער. די מענטשעז איז גרויס,
דער עולם ביים טיש בליבט שטיל. מען שווייגט. כענקין קוקט עפעס,
שטייגערקערהייט, מיט אן אויסגעריסענן קאפ איז דער שיף מיט זייגע
אויגן אוי ביסט בעת מעמה א נאגל פון פינגער. עס האס נאך קיינער
נישט געוואגט ארויסצוזאגן וועגן דעם א פירוש, מען וואלט...

און אזוי פוארטריף,האס מען נישט באטראקט צוויי חשובע גרעסע
וואס זענען אריינגעקומען. פרוי שאפראן פארעט זיך מיט זיי ראדט ביי
דער טיר, און תוך-כדי, דיבור באווייזן זיך איז שטוב טאניא שטיל
און האלט פרעלעשניק.

גאסט ווי האבי פרעלעשניק. אויבנע איז אין אים פערלוב ווי א
גימנאזיסטין איז איר יונגען פראפעסאר, דאס ווייסן אלע אז דאס רידט
פון איר ארויס. עפּורה וואלט אים בעקושט, ווען זי שעמט זיך נישט,
איבריגנס, איז זי דאך די מוזיקאליששטע אין דער משפחה אז אירע גאסטלן
צו פרעלעשניק זענען ווען מסילא פערשטענדליך. היינט דער יונגער מאנסן,
איז עס מויכיק דער פאלנרער פון האבי פרעלעשניק. אם אזוי, טרויסט
זיך, וואלט ער געוואלט זאגן. פרעלעשניק איז שוין אויפאק. יעמט ווידער
אין פאנאיא שפּירט, זענען דאך מחם אלע פערליבט, אפילו כענקין שפּירט
מיט דרן-ארץ פאר די כורזשוואזע פאכטער. אזוי פרוי פאפראן, ווען זי
וואלט זיך נישט געשעמט, וואלט זי פאנאיאן גיכער געקושט ווי אירע קינדער.
נישט אויף פאל אז דאס זי איז ווייב, אבער דערוויי איז אמת'ן, זיך פארעסט,
אז האבי האט איר אויסגעכאפט דאס מיידל, וואס זי האט אויפן האנטן
געכאוועט פאר איר פארצעל...

עולם האט אפגעוואנדן די גאראנקען פון דער אוטבאקוועמער
שטימונג אין וועלכע די סענסאציע האט זיי פערשריבן, פון איז נישט
באטערקשפּרהיים מיט גאריסן געווארן מיט דער יונגער שאפּרן-חברה, וועלכע
האט געפּאנעט אלעם די צוויי פרייש געסט, ווי חסידים ארום זייער רב'ן.
פאנאיא האט זיך אוועקגעזעצט בייס שיש און אריין געטרונגען מיט זיך א
פרייש לופט. דער עולם האט פרייער אפגעאטעמט, ווי נאך א שווערן
קאשמאר. דאס איז פון שטענדיק בעדלן פאנאיאס כוח, כאטש זי האט גארנישט
געזאגט, אבער מיט איר בלויזע אנוועזנהייט האט זי אנגעוויזעט א לויט
אנגענעמע שטימונג או דער פאר האכן זי אלע אזוי ליב געהאט. פראפעסאר
דייר ששיינדיק, וואס האט פאנאיאן שוין געקענט, האט איר אנגעגאסן א גלעזל,
או זיך פאר איר, ווי א יונגער קאוואליר, מיט א שמייכל פארנייגט.
פאנאיא האט געזעסן דאס גלעזל איז האנט אריין, עס אויפגעהויבן, או
ווי א מאן-ווערעריין, געזאגט מיט פאטאס:

-כענקין!... פאר זיג פון דער יונגער רוסישער דיפלאמאטיע
איבער פאלשקייט פון הייגסיקן יארהונדערט!... פאר זיג פון דער
רוסישער ארמיע איז איר נוקונפּסיקן גראנגע מיט פאשיזם פון אלערלייע
קאליר!... זאל לעבן מסאקין, וועלכער צאלט צוריק די שונאים פון

דאס־צערבאגר מיט פאלשקייט קעגן פאלשקייט, און צביעות קעגן צביעות!...

עולם האט זיך אנגעקוקט אייניגער דעם צוויפל מיט חירוש. וויייזט אויפן אז מאניא האט שוין בעהערט אין גאס זאס לעצטע נייעס, און אס האט זיי עס דא איבערגעגעבן אויף אייר נוסח, און תמיד ארגינעלן שטייגער.

כענקין איז געשטאנען מיט צוויי צוזאמענגעפאשטע הענט און געקוקט צו מאניען מיט התפעלות. אס האט זי עס אויפגעקלערט... אס איז עס פאקע קלאר, ער פארשטייט שוין אלעס. דאס מיידל האט אים גע־וואלטן דעם שליסל, אבער אלעמענס קעפ, צו דעם דאזיקן שיפר. און ער האט אים געכאפט דעם שליסל צום פארהויקלענס אריינגאנג אין דער זאך, און נישטא מער פאר אים קיין נישט פארשטענדליכעס. נישטא מער ס'חירוש. ס'איז קלאר, און כאטש ער האט געוואוסט אז מאניא האט יעצט אפער מער אויפגעשפילט א פאטעטישן מינאל פון א סעאטראליש שטיק, האט דאס אים פארט נישט גקארט, ער האט דאס אויר מחל געווען, וויייל אייגענטליך איז דאך דאס אויר נוסח, אזוי איז זי, און אזוי איז אויר שטייגער. און מארגע, כענקין האט,דאכט זיך, דאס ערשט מאל גטראכט און געשווינן...

בשעת־מעשה, האט פערבער זיך אויפגעשטעלט צום טיש, רער בלאנדער יונגערמאן האט גתאט צוויטאקס פנים, און ער האט זיך גקליבן אוועק צו גייין.

- פאר מיר איז עס שוין גענוג. איך האב עס איבער די אויערן. דאס פארברעכערישע גלייכגילטיקייט פון דער יודישער גאס צו אלעם וואס קומט פאר ארום אונז. קם האט נאך נישט אויסגעטריקנט די צייטונגס־פארב פון דעם „פירער'ס" רעדע, הייסט ער האט אפיצעל אנגעזאגט די אויסראטונג פון רער יודישער גאציע, די פערניכטונג פון יודישן פאלק, און מיר טראכטן גארנישט און מיר גדרענקט גארנישט, אז מיר זענען א פאלק, און אז אונז, אונזערע קייבער, אונזערע וויייבער און אונזערע זויגעריקע קינדער מיינט ער דאס. מיר ענטפערן אים אלס פאלקן, אלס פראנצויזן און אלס רוסן. וויי אבער איז דעם סאג ווען די האנט פון סונא וועט אונז דערגרייכן. מיר זענען דאס בילקסטע גענארטן צו וועלן אינם פיסק פון רער חיה, וויייל, פשוט, מיר זענען די שוואכסטע, א פיקציע איז דאס, וואס לייגער רופן: „וועלט־גענויסן". נישטא אזעלכעס, זאל

קיינער נישט טראכטן אז אין צייט פון מכה, וועט דאס דאזיקע לינגוויס
טיקסגעטראכטע וואורט אים אין שוץ נעמען, אפער אפילו פרובירן צו טון.

אמת, מיר זענען אינטערעסע, אז צו א צווייטע וועלט-קריג וועט
עס נישט קומען. היינט וועט נישט וואגן, טון דאס דייטשע מאלק וועט
נישט אריינגיין צום אויסשלאכטן. די וואונדן פון יענע וועלט קריג
זענען נאך נישט פארהיילט, די אינדוואלידן פון 1918 שלעפן זיך נאך
איבער די דייטשע גאסן, די אלמנות זענען נאך אין ליידער פרויער מאזן,
אבער צו אפשפיס א זבאנשין איז עס טראץ אלעם שוין געקומען. מיר
זענען נאך אין דער מעגליכקייט אויסצונעמען די פלייטים פון זבאנשין,
ווער אבער וועט אויפנעמען די פולשע פליטים?... ווער וועט אונז
אויפנעמען!... וואו אזוי ביי וועלכע גרענץ וועט זיך אפשטעלן אונזער
אייגענער זבאנשין?... צו האבן שוין אונזערע קאפיטאליסטן און אונזערע
אינטעלעקטואליסטן וועגן דעם א שראכט געטון. מיר פארנעמען זיך אין
ערשטער רייה מיט טרעטע ענינים, טם פאראינטערעסירט אונז די ענגלישע,
פראנצויזישע און אמעריקאנישע אינטערנאציאנאלע פאליטיק, ווער אבער זאל
אזוי וועט א שראכט טון וועגן אונזער אייגן צוקונפט הויז, וועגן די
מאלנריק וועגט פון אונזער אייגן בנין, טוען מיר דאס? צו וועלן מיר
האבן א רייך געווינס? פאר אונזערע קינדער? מיר טטעקן אונזער קאפ
ווי די שטרויס אינם זאמד, מיר ווילן זעלבסט זיך נישט מאכן זען, מיר
פארטרייבן דאס נאקעטע, אמת'ע בילד פון אונזערע אויגן, מיר ווילן
זעלבסט זיך אליין אפנארן. בערעגט, אבער, דער שונא יאגט אונז אלע
מאלק, מער נאך - אלע דאטע. אמת, אזוי האב נישט בייא די אינטיקע
באריינגונגען די תורה, אזוי קאן נישט אנווייזן פארן גאנצן מאלק דעם
וועג אט אזוי וועלכן מיר זאלן גיין, דאס הייסט דאך אבער נישט אז די
ענגיק וועלכע האבן יא מעגליכקייטן, זאלן זיצן טיף פארבויבערט
פארליגנט העגט, און שלאפן זייער בייזווילקן שלאף אזוי אנבליק פון
דער גרויסער טכנה. און נאכטער הייסט דאס נישט, אז מיר דארפן נישט
אנכאפן די קרענק בייט וואורצל. אט זיצט דא א דאקטאר, א רופא, א מומחה,
מרגט אים, זאל ער זאגן, ער דארף עס באשטימט וויסן. ער איז דער רופא,
און גלייכצייטיק דער חולה. זאל ער זאגן, אז מען וויל באמת היילן א
קרענק, צו מוז מען נישט שרייבן עטשטשקען די דיאגנאז פון אז דער קרענק.
טון מיר דאס,... שרובירן מיר דאס צו טון...

אוֹפְּתְלִיוֹת!

סתם כּוֹס אַחַל לוֹ לְמוֹת אוֹפְּתְמִיזְם עַל יְוֹם חֲמִשִּׁי...

לוֹ יְהִי מַה שֶׁיִּהְיֶה, אֲנִי לֹא אֶתְּנַגֵּד לְשׁוּם דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה בְּיוֹם חֲמִשִּׁי, אֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה זֶה לְהִתְחַתֵּן עִם אֲחוֹתִי הַקְּטַנָּה, אֲבָל לֹא בְּיוֹם חֲמִשִּׁי. בְּיוֹם חֲמִשִּׁי אֲנִי לֹא מַסְכִּים לְשׁוּם דָּבָר. אֲפִלּוּ לֹא לְהִתְחַתֵּן עִם אֲחוֹתִי הַקְּטַנָּה.

בְּיוֹם חֲמִשִּׁי אֲנִי אוֹמֵר לָהֶם לָלֶכֶת לַשְּׁטָן וְלֹא לְהַפְרִיעַ לִי לְהִתְכּוֹנֵן לְשַׁבָּת.

הִתְכּוֹנְנוּת לְשַׁבָּת הִיא לֹא פָּשׁוּט לְהִתְקַלֵּחַ וְלִלְבּוֹשׁ בְּגָדִים נְקִיִּים, אֶלָּא הִתְכּוֹנְנוּת לְשַׁבָּת הִיא לְהִתְכּוֹנֵן לְשַׁבָּת. לְהַכִּין אֶת עַצְמְךָ לְשַׁבָּת. לְהַכִּין אֶת הַנְּשָׁמָה לְשַׁבָּת. לְהַכִּין אֶת הַגּוּף לְשַׁבָּת. לְהַכִּין אֶת הַמַּחְשָׁבוֹת לְשַׁבָּת. לְהַכִּין אֶת הַלֵּב לְשַׁבָּת. לְהַכִּין אֶת הָרוּחַ לְשַׁבָּת. לְהַכִּין אֶת הַכֹּל לְשַׁבָּת.

אֲנִי לֹא יָכוֹל לְהַכִּין אֶת הַכֹּל לְשַׁבָּת בְּיוֹם חֲמִשִּׁי, כִּי אֲנִי עָסוּק בְּלִהְיוֹת עָצוּב.

אֲנִי לֹא יָכוֹל לְהַכִּין אֶת הַכֹּל לְשַׁבָּת בְּיוֹם חֲמִשִּׁי, כִּי אֲנִי עָסוּק בְּלִהְיוֹת עָצוּב.

- בראוו!... בראוו, מרעקעשניק!... אט אזוי רעאגירט א מאלך,
רואם בעירעם זיך אין אידישקייט באריהמטערטע רבי מיר, אדר נעמט מען
רואם עס אריבער פון קאסטן.

דער עולם האט זיך שוין יעצט א לאז בעסטן בוך קלאווירן, ווען
מארי איז נאך אלץ בעזעסן. דע בעל-הבית, אלויז שטראוס, האט אים פעסט
בעריקט די האנט, לאנג אוך האלצין, חוץ בעראנקס אים אין נאסען פון
אלע אנווועזנדע. רעדנאך איז מרבער צוגעקומען, ער האט ארויף בעלייגט
זיין האנט ווי א ברודער אויף האריס אקסל אוך בעקוקט אים לאנג אין
זייער אויגן פיס דרך-ארץ אוך דאנקבארקייט.

דער עולם האט זיך אנגעהויבן בעוועגן.

דער זיידער איז בעווען נאך צוועלף אין דער נאכט. די שטאט,
ווואס נאכט א נאכט טאג ווי א זוריק-צעבלעזלטער קעסל, האט יעצט בעדרוס
אוך בעשווייגן ווי אן אויסגלאשענער שטראדל, ווואס שטייט אוועקבעשטעלט
אויף א בלינדן גלייז. סערשטסיקס שכורים האבן זיך בעשלאפן אויף די
סרשטוארן אוך בעשאלטן די עלעקטריק מלוכים אוך די יור!...

מאניא האט בעפירט האריס אונטער ארעם אוך פארבעלייבם אים, ער
זאל זיך אריבערצייען צו אים אין דער וואוינונג.

- בין מיר וועלן אפמאך טון ראנד וועסטו מיר דערווייל העלפן
ערלעדיק מיינע ענינים.

- אין וועג ריר העלפן.

- טארג וועלן מיר גיין צום רב, מיר וועלן בייבר אונזער
חתונה-טאג.

מאניא האט זיך פארטראכט אוך זוגעגעבן:

- מיר וועלן מקיים אונזער חתונה-טאג ווי צוויי וואמבונדן.

אזוי איז עס מיר באשלום, אזוי האבן מיינע עלטערן אויפגעפארדם.

א מענין פרעסע יורן וועלן זיין עדות בעזת דעם פייערלעכסטן מאמענט
אין מיין לעבן.

האלי האט געוואלט זיי באראשיקן, האט ער צוגעגעבן צו אירע רייד:

- איך דערקאנ! דיך נישט, דו, מענש שטארק, בישט עס אזוי
קאנווענציאנעל או! באלבאטש, אויף מיר, קטסל, מאכט דאס נישט דעם
מינדעסטן אינדרוק...

- אזן אויף מיר אודאי נישט... איך מאב נאר געשראכט פון דיר...

פיי האבן אלע בייד יעצט בעגאנם אויפצר דעם זוויפטן, אזן
זיי האבן אלע בייד דאס אויך בעווארפן. זיי האבן נאר געוואלט אויפצר
דעם צוויפטן קייכטער מאכן, דעם מינדעסטן קוועל קייכטער מאכן, אפילו
פאר דעם פרייז פון אן וויסבעדערקסט אפשארריי...

צוויי וועבע מענשן האבן זיך פעסטער בקקאמפט אויפצר צום
צוויפטן, אזן האס זיי בעגליים דאס אייביק, נישט מארבערסט בעזאנג
פון לעבע...

אויף דער וועלט-גאס האס בעמאנבן א רייזיקר טראנספארמס,
אויבערבעצויגן פון אלן זיי באס פר דער צוויפטער טיפ אז אויסטריפס;

"ווער קס קוימס בייס יור, איז א פארעסערי"

די אויסטריפס האס ארפבעטריגן פר די לייריק פראנארן, אזן
האס ערפסס פאל האס יעצס האלי בעפילס אז ער איז בקייכנילסיק ערבס,
עס איז אים פער נישס נרעס. יעצס האס די אויפטריפס כיי אים בעמאס
א מנים ווי א מיאום ערפת אויפן קערפער פון א כולינען...

אין דער וואיינונג כיי מאניין זענען אלע מוין בקשלאפן.

זיך א לייפ מאג אפצופאלן פיס מאניין פר די פעסער.

מאניא האס אריינבעפירם האלי'ן אין פאפער'ס צימער, האלי האס

.ריוו, וועלכער איז קרשם אין אונזם אנגעקומען פון פאלעסטינע. מארי
תום גענומען רעם ברוין אוו אים דערלאנגט שנעל.

רער ברוין איז גלוקלן אן עגשטער אויף רעם, ווען מארי תום
געשריבן קיין אינ מער זיין אפפאר פון ווארשע.

אין זייך לעגן ברוין מום מארי בעשריבן:

„ליבע עלטערן,

אין תוב באשלאסן אויסצוואנדערן פון פוילן און
אפפאר קיין אינ. מיינע קינדער זיין ווארשע תוב אין שוין
פאלקאוויץ ליקווידירט. מארגן פרי פאר טאג ארויס קיין מעטראפאלי,
כרי צוצוטעלן שנעלצן אין אירע תכונות צום אפפאר.

אייער מארי.“

דערויף איז גלקומען רער רעצעפקער ברוין פון אלטן שטייגע,

„מיינע ליבע און הארציק קינדער, שנעלצ און הארי!

אייער לעגן ברוין תוב אין דערהאלטן. אויב אין
תום באשלאסן צו קומען קיין אינ, קען אין נאך רעגלן גארנישט
פאכן, און אויב שנעלצ תום טראץ אלע מיינע ווארנישן נאך
באשלאסן מיך בשום-אופן נישט צו פאלגן, קען אין אויך רעגלן
גארנישט פרעלן. מיינס, אבער, ווערט אין פון ריר, מארי, אז
געבטן, און נעמלין: ווען רו ווילסט פארן טום מיין ליב קינר
שנעלצ, טים רעם שוארץ אפ פון מיין אויג, רא אייער, זאלסטו
זי עו ערשט אינם יא רערשרינקן!...

אייער פאטער טאלאמאן שפירס.“

שנעלצ תום ארויסגעלאזט רעם ברוין פון אירע הענט. רער ברוין
איז אומגעפאלן אויף רער ערר ווי א מוערער גזר-רין, און ער איז געבליבן
ליגן אויף רער פארלאגע ווי א חתיכה שוי-ש פלייסטער מסך. אין יעצער
מינוט איז פארגעקומען רי קוי-חמה אין אין לעבן!...

אין יענער מינוט האט א בת-קול געשמאלצן אלע היסלעך און
אריינגעוואלן: פנו-דרך!... און די שטערן האבן זיך פערוקט און געשאכט
א פלאץ פאר א קיבוץ, וואס דארף לייכטן פר פוף כל הדורות - - -

מאניא האט זיך א וואלף געטון אויף דער קאזעטע, זיך אריינגע-
וויקלט ווי א שלאנג, און מיט ביידע הענט געריסן זיך די האר פון קאפ.

האלי איז געשטאנען ווי אין מינער-סלעם. פר האט א כאפ געטון
דעם בריוו, וואס האט זיך גענוואלגערט אויף דער ערד און שנעל מיט
נערוועזע אויגן דורכגעלייענט. מיט אייז שרונג איז ער געבליבן שטיין
לעבן מאניען און מיט א רואיקן און דעציידירטן טאן זיי גערופן:

- מאניא... דרייי זיך אויס צו מיר, די זאך איז אפגעמשפט!
שוין פעסטגעשטעלט, אויך פאר נישט... אין יאר 1950 אלענפאלס נישט...

מאניא האט אויפגעהויבן איר קאפ מלא פערוואונדערונג, און
ווי מן איבערגעוועקסט פון א טיפן שלאף, האט זי געקוקט אויף אים.
זי האט אים אנגענומען בייי דער האנט און אוועקגעזעצט לעבן זיך, און
אירע גרויסע,אסקנע אויגן האבן געגליטשט זיך אויף זיין קאפ און אויף
דעם רונדיקן קרייז פון זיין מנחה, ווי א שליימאזל אויפן גלאז פון
אקוואריום.

פר האט ערגעץ אוועק צו עמיצן מסיל געזעגט, ווייך געזעגט:

- זעסטו... פארט מיך נישט געפארן, מיין איינזאציג... איך
האב קיין געפילט, אויך האב עס געאכט, אז איך וועל פון אנדערש ווי מפון
הארץ דיקסירט מיר, און דאס דאכט זיך דאס ערשטע מאל אין מיין לעבן,
אויך מארשטיי דאס אנדערש און פר אויך אנדערש, אזוי ווי אנדערע ווילן
דאס. ס'איז מיין ערשטער קאנפליקט אין לאנד פון אמאר וואו עס זיצט
די קיבוץ.

מאניא האט אנגענומען זיין קאפ מיט אלע ביידע אירע הענט,
געקוקט אים אין זיינע אויגן אריין און דערנאך אנגעווויזן:

- זעסטו מיינע צוויי מינגערלעך...

מאניא האט אים געווידזן אירע צוויי דיקע מינגער פון אלע ביידע

תענס, וועלכע זענען געווען קורץ, און ווי מערקאנטיליזם איז די שפיצן.

- דאס רופט מען: „גליק-פינגער"... אונז וועט אייביק שוין גוט זיין, אין דאס גליק... איז די שווערסטע מינוט אין דיין לעבן, זאלסטו א קוס טון די צווייי פינגער, און אלע דיינע וואונטן וועלן פארפלט ווערן...

מאניא האט צוזאמענגעפארט אירע צווייי דיקע פינגער פון אלע ביידע הענט און זיי אונטערגעטראגן האר'ן צום מויל, ווי פרומע קאטוילן דאס הייליקע בילד...

האר איז געווען ערנסט און פארטראכט. ער האט געקוקט אויף איר, און זיין בליק איז געפאלן אויף די צווייי אויסגעשטרעקטע פוימסן פון אירע הענט און די צווייי צוזאמענגעפארטע דיקע פינגער. ער האט זיך אויפגעשטעלט און אנגענומען אירע צווייי פוימסן אין זיינע אפענע הענט אריין, געקוקט אויף זיי און געקושט ווי א תפילה:

-„אין שווערע מינוטן איז מיין לעבן, וועל איך קושן דיינע „גליק-פינגער"..."

און ווי אין א טערמאניאל האט ער ארויסגעבויגן זיין קאפ און געקושט לאנג די פינגער...

ס'האט זיך אנגעהויבן.

-דרים קאפיטל-

פרייטיק, דער עלפטער סעפטעמבער 1939 אינדערפרי. היטלער רעדט:

„... איך האב געוואלט אויף דעם פוילישן אויסטרן-פינישטער, וועמען איך האב זו טיר אריינגעלאזן, און וועלכער איז ביז יעצט נאכגיעיג געווען. דערפיר האב איך געגעבן דעם באפעל צו דער „ווערמאכט", זיי זאל ענטפערן דעם שונא, וואס האט געוואגט אנצוווארפן א קריג גרויס-דייטשלאנד".

די שטימונג איז נעמליך געווען אזעלכע, קיינער האט דאס נישט
געגלויבט ערנסט, קיינער האט דערין נישט געגלויבט, „ער" וועט נישט
וואגן. איז דער קופס, האט זיך אמת געפילט ערב סענסאציע. דאס וואלט
„קריג" האט געקיצלט ווי איז עפעס א מפארט די דערוואלטונג פון עמאציע.
מען איז געווען זיכער אז היטלער וועט עס נישט וואגן, טראץ זיינע
דראוונגען, מען האט שוין אפילו דערצו־ילם וועגן שיסערייען אויף דער
אויבערשלעזישער, פוילישי־דייטשער גרענץ, אבער מען האט פארס דאס אלץ
נאך אנגענומען פאר קלייגע גרענץ־אינצידענטן, דער לאבוז וויל מיט
כח אויסערטען, ער ארבעט בלויז זיינע שמאד־שטיק, דאס זענען בלויז
„מיער־קונצן", ער מסראסטע, אז קיין קריג וועט ער זיך נישט אריינלאזן.

אזוי האט מען קאמפעטירט איז יעצטע היסטארישן מאג, צענדליקער
קילאמעטער בלויז אפגעטילקט פון יעצטע ארט, וואו עס איז געפאלן דער
ערשטער דייטשער שוס, וועלכער האט ~~דרך א מחירה~~ געפירט צו חורבן־אייראפא.

די פוילישע גאם איז געווען האפערייק פערנארם אין זיגטיס
זיכער. מאלקסן האט זיך געוואקלט אויף די טראסוארן מיט לייטער־פלעטער
„וואלקע" אין די הענט, הכערה מילייטער־לייט האט זיך געווינקט:

„אויב מיר וועלן ארויסמארשירן אין רעדרי, וועלן מיר מיטאן
שוין עסן אין בערלין"...

צווייי קאסקאדיעס זענען געווען, די וועלכע האבן רעדין באמת
געגלויבט, אז די וועלכע האבן דאס פאר יארן שריין זיך באמיט אנדערע
איינצורעדן, דער סייוול וויסטס זיי, איז וועמעס אינערעם זיי פירן דאס
אזא אגיטאציע. אלענפאלס, איז די צווייטע קאסקאדיע געווען גרעסער
ווי די ערשטע...

טראץ אלעם האבן זיך געפונען א טייל באפעלקערונג, אינהאבער
פון מאגזינען, וועלכע האבן געלאדנט זייערע מחורות אויף גרויסע לאסט־
אויטאס אוו געפירט זיי טיפער אין לאנד, צוליב טראזיקסיקפטס־טעמים.
ס'הייסט, טאמער ווי עס מאכט זיך, דאס האט אביסל דעקאדירס די קריגס -
שטימונג. די גאם האט בייי אזעלכע מצענעס גפאסעמס מיט מלחמה־לופט,
אוו עס איז פאקט בעוואר אנשטאנדר אויך. פאטריאטיס האבן אנגעהויבן

מאן, וואס עס לאזט זיך, די וואזאך זענען געווארן איבערזוכט מיט
העלע לופטום-לעדער וואליזן און מיט ארבעט סלאמיקעס כוים-בעסטעווענס
געפעק. די ציגער האבן אויסגעזען ווי אן אויסגעראכט פלינג-מאשין בשעת
גרויסע הינז אין אן ארימע פאלקס-קיך...

עס איז געווארן סטיכאז, עס איז געגרג געווען אז אייז פאמיליע
איגם הויז זאל זיך מאך אן זיך לאזן אין וועג ארייז, מעג עס זיין
צופום - אז דאס גאנצע הויז זאל נאכטון דעם בייסשפיל, אן אזוי האם
א צוויים הויז פארקוקט זיך אויף דעם ערשטן.

האלי איז געפארן אויף פיסחק אמיים פון רער פאבריק. דארט
האם נאך אלץ געקלאפט דעגלמעסיק - אויב מען קאן זיך אזוי אויסדריקן,
אלעמאלם איז נאך די ארבעט געגאנגען. אויפן טראטוואר ווען האלי איז
געפארן, איז אייגעפשטיגן א פוילישער רעקרוט, [illegible]
פר האם קפטם בעזוכט פיט זייגע אונגן, און פר איז צו צו א ראטע, וואם
איז געזעסן, און פר האם זיי א שליידער געפארן אונק פון איר פלאץ:

- די פארבעוואסע יודין! אלץ וויייסט נישט אפצופרעסן
פלאץ פאר א פוילישן פאלראס!...

אלע אנוועזענדע האבן זיך עוקאכט. אייגער, א עלעגאנטער הער
אפילו, האם נאכגעפאלגן רער ראטע, וועלכע האם פארלאזט רעם וואגאן
און מיט גרוס קיין פוילישן אקצענט און מיט א געפעלקרטע שפראך, האם
פר איר אנגעשריגן:

- נאר הינקער ברויכט מען רא צו האבן צו די ראזיקע פערשאלטענע
יורן. פר וואלט שוין גפאכט מיט אייך אן ארדנונג, פר וואלט אייך
אלע ווי די מייז אויסגעראטעוועט!...

אלע האבן געלאכט און מסכים געווען צו די רייד...

התרי האם דאס אבסערווירט, און פר האם דערפילט אן עקל צו
רער וועלט, צום מענטש, אן צו זיך זעלבסט...

אפיים איז פר גקומען א שווייגעריקער. סאגיען האם פר
געפראגן א פארראכטע, די טיר צו זיך צו די שטוק זענען געשאנען אין

מאניא האם אים דערזען אוך איז אים אקעגענקאמען:

- אשר ווילן מיר זיך פאך זיך...

- נייך, טייער קינד, - ער האט געגלעט איר איבערן קאפ, - מיר ווילן איך ערגיץ נישט דערגייען, נר שפעט, נישט קיין ווינטן וועגן ייעצט.

בייים עסן האט האר באמיט זיך צו שלינגען, כאטש עס איז אים בשום אופן נישט אדורך הורכן האלז. ער האט זיך אויפגעשטעלט, צוגעמאכט צו לילקען - מאניקס אייגנעק, איינגעוט שוועסטער, ער האט זי ארומגענומען אוך ווי א נדר

- אזוי לאנג ווי איך ווייס לעבן, ווייס מיך כאשעמטיקן דער גדאנק, ווי אזוי דיך אם שנעלסטן אפצושיקן צו דיינע עלטערן.

לילי איז געווען א גוט-כלאנר מיידל נון א יאר 16. איז דער שולע האט מען זי געפרעגט: "דאם גאלדענע קעפל" און זי איז ווירקליך געווען גענייאל. די עלטערן האבן זיך איז דעם קינד "בעשיגלט" ~~איז איז~~ ~~א גוטקן מיידעלע.~~ האר האט עס געוואוסט. אוך עס איז געווארן זייער ערן-אכטיציג לילי'ן אפצושיקן וואוס שנעלער צו די עלטערן. ווען נישט דער לעצטער בריוו פון אלטן שמירם, וואלטן אלע דריי שוין יעצט געווען אין אייי. צוליב די רייזע-צנדערונג האט לילי בעזאלט אספארן מרשם דעם ס-טן טעפטעמבער.

צוטאגס, שבת, האבן זיך מיר בשפקצעט אויף די מעשה-מאלידער ווען אז אויטהער, הויבראכטע פוראך, איינגעשמאנט מיט צרה'דיק שקאפס, מיט צוריקצינקע מילטער. זיי האבן געהאט א צנים, ווי זיי זיי בעקוקט ווי זיי וואלטן דאס א לעבן לאנג שוין נישט בעזען. קיין איינער פון די מאלראטן האט נישט בעווארפט, ווען האט זיך בעפונק אוך בעשיצט זיי בעקוקט ווי זיי וואלטן דאס א לעבן לאנג שוין נישט בעזען. קיין צוגבראכענע דעמאראליזאציע האט אויפצוארבנם פון קריג-אויסברוך בעהערשט צווישן פוילישן מילטער.

די צוריק לויפנדע מאלראטן האבן דערציילט, פון די פוילישע מיידער האט מען אויך זיי בעגאסן קאכיק שפאלק, אוך פון די מענטער

און דעכער האט מען אויך זייער געמאכט. די מאגאזינען פון די פוילישע
מאנק זענען געווען אנגעפילט מיט זאמר אנשטאט בענזין... די מיינדסע
ברוקן האבן נישט אויפגערימט, און די אייזערן האבן ארויסגעגעבן באשעלן 13
אין דער ריכטונג וואו דער שונא האט שוין געווארט אין הינטער-עלד...

יונגע מענטשן, וועלכע האבן נישט געדענקט דעם אנהויב פון יענע
וועלט-קריג, האבן געקוקט אויף דעם ביקר און עס נאך אלץ נישט תופס
געווען. זיי האבן נאך אלץ געמאכט דאס געפיל פון עמאציע און ספארט...

זונטיק נאך מיטאג, צווישן אזייגער, איז הארי געזעסן בייי זייך
צוהויז, דאניאל ווערמונט, מען האט געטרונקען סיי ביים טיש. פלוצלונג
איז ארייגעלאפן דאס שטוב-מיידל, און מים צעשראקענע אויגן געמאלדעט,
אז אויף דער גאס קומט עמעס מאר נייעס. זיי זענען צו צום פענסטער.
אויף דער גאס איז געלאפן א סבוהל'דיקע מאסע. עס האט נישט לאנג
געדויערט, איז די גאס געווארן אפגעליידיקט, די טויערן פארקלאפט, און
פון יענעם עק צווישן גאס האט מען שוין געזען זיך שארן ביי די וועגס
די ערשטע דייטשע פארפאסטן. און מינוטן שפעטער האט זיי אנגעהויבן
א וויסטע שיסעריי, א וואקכאנאליע פון פייער און שויס. שאנקע זענען
ארויס אויף אפענע, רואיקע גאסן, וואו עס האט זיך נישט געטונקן קיין
זכר פון א פוילישן סאלדאט און פון וואנען עס איז קיין אייניקער
שום צו די דייטשע הערן נישט געפאלן. און די שאנקען האבן אפט געזעגט
און געבויערט פרידליכע היידער און שטיל-אידילישע שטיבער. מאטאציק-
לעסען מיט מאטן-גרוטער, האבן געשיגן פייער איז די צייוויליע פענסטער
ארויס. פארשפעטיקטע מענטשן, וועלכע האבן נישט כאוויזן זיך אויס-
צובאהאלטן, זענען געלעגן אויף די טראטוארן, אין די רינשטאקן, ווי
אונטערגעשמעטע סייגל.

אינם הויז וואו הארי האט זיך געפונען איז אנגעלאפן פון גאס
א מענטש מיט א פנים, וואס איז געווען ווי פון א קנב צעפליישט און
צופערטלט. די צוויי-ציין-גקבישן זענען כיי אים ארויסגעהאנגען ווי
צוויי לאנגע וואנסעם בייי א כינעזער. די נאז איז געשוואלן ווי אן
אפענע טיר פון א פינטערע שטוב, וואס ווייגט זיך הין און הער אויף
אן אנגעכראכענע זאוויאסע. אייך אויג כלויז, איז נאך געווען בייי

אים זו באשרקן, אוו מיט דעם אייגנס, קרום-ארויסגעזעגס בלומיק אויג,
איז דער מענש,וויז אוים, אזוי געלאסן ביז איז דער וואוינונג פון
דניאל ווערטוס. אבער, וואס עפעס גראד איז דער דאזיקער וואוינונג
אריין?... דאס איז קיינעס נישט אייגנטומלין א שרעכס זו סון. דער
מענש האס אויסגעזעז, ווי אינגאנצן זון א שטיק-בלום מיט א רויט-פאנץ
צעפאסערטן קאפ. ער האס געוואינט, נישט פון קאס אוו נישט פון מויל,
נאר פון כויך, פון האלדז איז דאס געוואינערייי געקומען. סם האס זיך
בייי אים איז דער קאל ווי געגאנגס, אוו געבלעזלס, ער איז געלאסן
אינער די שטוב. סען האס געזעז אז ער וויל זיך דאסעווען, ער בעס זיך
רחמים. זייך קופן איז געווען א רחמים-געבעס, אוו ער קען אפילו קיין
געשריי סון זיך נישט ארויסברענגען. דער שכל, זו גאר האס אסאויסגיישט
איז מענש, דער אינסטינקס, האס איז אים נאך גאנגעס. ער איז אריין-
געלאסן איז שלאף-צימער אוו סאראוס דעם "קאפ" איז בעס-געווענס.
ער איז אריינגעלאסן איז דער קיך, געבאסס אן עסער מיט וואסער אוו געגאסן
אויף זיך ווי אויף א שרעק... דאס בלום האס געפליצס, נישט זו
פארקסייך פרווואנצן נעסס עס זיך זו א מענש אזוי פיל בלום. דערנאך
איז ער אריינגעלאסן איז בארג-צימער, זיך אריינגעווארפן אין דער
קיירייקער וואנע, אוו געבליבן ליגן ווי א געקוילעסער אקס.

דער מענש האס געברענס אוו געוואלס, ווייז אוים, זיך
זעלבסס לעשן.

די שוב-מענשן האבן זיך בערוקס איז די ווינקלעך ווי באנומענס.
דער מענש סון "קאפ" איז געלאסן, אוו זיי האבן כיס שרעק אפגעטרעסן
סון וועג. אנשטאס אים זו העלפן, האס מען זיך גאר פאר אים בעשראקן,
א שרייגער, ווי דער מענש מיט דעם "קאפ" וואלס דאס אריינגעקומען איז
דער דאזיקער שטוב אריין, מיט דעם דאזיקן בייז-וואונדער אנסטאס א קאפ,
כיי איבערצושרעקן די מענשן דא... די פרויס האבן פפאזמירס. האדי
האס געוואוסס,אז עס איז נישטא קיין האפנונג פאר דעם דאזיקן "קאפ"-
מענש, סיידן אים דערשיסן. דאן ערשט וועס דאס דאזיקע מענשטכע
אומגלויק אויפהערן זו בריגען. דער מענש איז בעסראפן געווארן סון
א רייסנס גיפס-קויל, וואס רייסס אוים שטיקער פלייש.

דאדי איז אריין איז בארג-צימער, דניאל איז אים נאכגעגאנגען

דאדם האבן זיך געטראפן דעם „געקויפטען אקס". ער איז שוין געלעגן
רואיק אין א מערבלוסיקסט וואגע. תארי האט געמעגט זיין מאנארקע,
וואס איז מוליך דעם פליינדיק בלום נישט געווען צו דערקאנען מארע
קאליר זיי האט. ער האט ארויסגענומען דעם מארשפעל פון יענעם'ס טאש
און עס איז בעת-מעשה ארויסגעפאלן דער דאקומענט, מיט א בילד פון א
ליכטיקן מענטש מיט א שפיכל אין זיי אויגן, און רויטלעריק שוין אריינהויבן
דעם דאקומענט, האט דניאל א פלאץ געטאן מיט א פערשטיקטן געשריי אויף
דער ערד...

אין דער וואגע איז געלעגן, יוזעף וועלטנס, דניאלס עלטערער
ברודער...

דאס שיטערניי אויף דער גאס האט נישט אויפגעהערט, דער וואסאן
האט געטאנצט איבער די גאסן, ס'איז געווען א הולאנקע פון טויזנט און
פייער איבער שוצלאזע, צעווילדטע מענטשן. שכנים זענען זיך צוזאמען
געלויפן, מען האט געכאפט די זויגלינגען אויף די הענט. אין א שכנות'דיקע
וואוינונג האט א גראנאט אפגעריסן א שטיק משוב אין דערהרגעט עטלעכע
מענטשן, וואס זענען געשטאנען כיום מענטער. מען איז ארום אין א קעסטל
פון הויף. תארי איז דאדם מיט [illegible] אינם קעלער זענען געזעסן
און געלעגן אויף דער ערד פערשידענע מענטשן און קליינע קינדער, טרעטרט
און אייגענע. מען האט אייגעהאקט דעם אטעם. די שרעק האט געמאכט
ווי טיט קליגלען אויף אלעמענס לעבן, און איבער אלעמענס קעפ. די
אויגן זענען געווען גרויסגרעסט צו די סיר פון קעלער, ווי עוה אפוואדטן-
דיקן טויט...

די שפה'ן האבן זיך געצויגן, און די מסיקקיים איז קעלער
האט געווייגט די מענטשן ווי א גתהאנגענעם אויף א בוים, און אייגעריסט
יעדן אינם אויער:

„עס האט זיך אנגעהויבן..."

„עס האט זיך אנגעהויבן..."

די נאכט איז צוגעפאלן, דאס פיטערניי האט זיך אפגעשטיקט.

תארי איז געשטאנען כיי רער סיר און געדריקט זיין קאפ צו דער וואנט,

ער זאל פילן א שטערץ, עס זאל אים וויי טון קערפערלעך. ער האט געשראכט
אזוי פורא בעתאם זיך צו דערשראכטן... ער האט אויבערגעלאזט די צוויי
קינדער אין דערהיים, צו האט חלילה נישט קיינעם פאסירט... מאניא וויינט,
אז ער איז אונטערן צו וועקסונס'ן, אבער צו איז זי נאר נישט ארויס פון
שטוב, צו וועט זי האבן כח זיך אויפצומאכן, יון צו האט, חלילה, אין
דער שטוב נישט קיינעם פאסירט, איז זי נאר נישט געשטאנען בייים פענסטער?...

וואס טוט מען?...

ער איז אין דער רגע גרייט צו לויפן געוואויר ווערן,
וואס מיט מאניא קומט פאר, כאטש האט איז געוואן שוין. אינדרויסן
האט געוואכט אזן אויפגעכאפט די מענטשן ווי הונגעריקע היינער די אויפגע-
געוואקסענע קערנער. האלב האט געוויסט מיט זיין קאפ אין די טויבענער
פון די פענראטענטן-וואנט.

וואס טוט מען?...

די טיר האט זיך געפענט מיט א קראך. אלעמענס הערצער זענען
טויף געבליבן. האלב, וואס איז געטראפן לעבן דער טיר, האט דערזען
אין דער עפענונג א מיידל מיט צעשוויבערטן קאפ האר. ער האט דערקענט
די טילועסע פון לילקא.

- לילקא!...

דאס מיידל איז זו אים אנגענומען כיי די אקסלען ווי מיט צוויאנגען:
רואיק. ער האט זי אנגענומען כיי די אקסלען ווי מיט צוויאנגען:

- וואס איז מיט מאניא?...

- מאניא איז אינדערהיים, ס'איז אלעס בשלום. זי האט זיך
גערופן אטערוקויטן צו דיר. איך האב נישט געלאזט אזן פארלאזן איר
דעם וועג. איך בין געלאפן דורך די טויטן אזן טיייזערדורכגעגנג. מאניא
האט באשריבן זאלסט דא בלייבן אויבער נאכט, זאלסט חלילה נישט וואגן
אריבערצוגיין.

האלב האט דאס ערשטע מאל איין לעבן דערפילט, ווי אזוי שרעק
גייט דורך דעם האלז. ער האט געדריקט דאס מיידל צו זיך, אזן וואלטמס

שטראפן האבן אין דער פינצטער גענומען זייער פנים.

- לילי, ערבליב דא איבער נאכט.

- מאניא וועס איבערקלערן, זי וועס זייך אונטראיק וועלן טיר,

און איך וויל דאך איר וואס שנעלער ברענגען א גרוס פון דיר.

- בייס געקומט, מיין קאפ איז נישט פעאיק מער עפעס לאגיס צו

טראכטן. אבער וויי אזוי לאז איך דיך עפעס ארויס אין גאסן

- זאגט נישט וועגן מיר, זיי רואיק, איך קען די וועגן דורך

די טיף-דורכגענג. איבריגנס, איז עפעס שוין דאס פייער אפגעשטעלט.

לילקא איז קעשוואנדן אזוי שנעל און אומגעריכט, ווי אומגעריכט

זי איז געקומען.

האדא איז געבליבן שטיין אינם פינצטערן קעלער ווי א פערשטיי-

נערשטער. כר האט געקוקט צום ארט וואו עס געפינט זיך די טיר פון קעלער,

פרוואנען לילי איז געקומען אזן דורך וואנען זי איז וויידער פערשוואונדן,

און ער האט געטראכט דערבייא א נאריש'ן גדראנק, אז פון עפעס א מארנע

פאטערייאל זענען עס די קינדער פון דעם סאלאמאן שמידס. און אז שמידס

איז אים שוין יא געקומען וויפן גדראנק, איז אים אין איינעמגס שוין

אויפן גדראנק געקומען די לעצטע קאראספאנדענץ פים פאלעסטינע... די

פייערלעכע, דראמאטישע ערקלערונג פון דעם פאטער, וועלכער היימס אים

פרייער, אויפער כר קומט קיין א"י. זיין שווארץ-אפ פון אויג, ס'היימס,

זיין קינד, זיין "ארימאטעלע", וואס כר האט ליבער פון אלץ אויף דער

וועלט - פרייער ליבער דערטרינקען אינם ים...

און מארנע, האדא האט דערפילט עפעס א רחמנות צו דעם אלטן

שמידס. כר פרעסט זיך דאס אוועאי אויף, כר וועס עס כאשטימם נישט

איבערהאלטן. ווי קען כר דען זיין פרוי אין די אויגן קוקן, זי

וואלטם אים מסתמא נישט פאר, אבער אויך טרעפן וועלן אים פערפיינ'ן,

זיין געווישן וועס אין אים מאנען און פרעסן און ווי א שלאנג פאטשען

און ברענען אים און בראטן. און כר וועס שוין קיין מאל קיין רו נישט

האבן, כר האט צוגעפיל געזעצם אויף זיך. זיין בוכהאלטערין האט פאדם

נישט געשטימט, ער זעט נישט אייגנטאל זיך דערמאנען, ווי אזוי ער,
תורי, האט זיך געוואלט, צוראנגלט אין געבעטן, באר ער, דער מאמר
זעלבסט, האט עס זייגע קינדער געבונדן אויף דער עקידה, און דאס נישט
קיין קרבן צו גאט, נאר צו א מיאוסע, עקלהאפטע עבודה-זרה...

ווייזט אויס, אז דער פירלער איז געווען צופרידן מיט נישט דער
בוכהאלטער...

פון א ווינקל קוקער ארויס הט זיך פלוצלונג דערהערט אן
ארויסבראך פון א ספאזמירנדיק, מענעריש געווייז - דאס האט דניאל
וועלמונט מער נישט געקאנט אין זיך דערשטיקן די טיתה-משונה פון זיין
ברודער, אונטם האט פון אים, ווייזט אויס, ארויסגעבראכן.

תורי האט געזען קלאר, און אין גאנצן, דעם אונזין פון
באראיקן יעצט זיין מריינס, און ער האט ווייטער שטייענדיק אזוי
פארשטיינערט געשווינן. אין אים אבער איינגווינקט, אין דאס בלוט
געלאפן אין די אדערן און געטראגן מים זיך א בשורה, און אנגעקלאפט
דאדם אין אלע טירן און פענצטער פון זיין ליב און לעבן און אנגעזאגט
פון די שפיצן פון זייגע פים-פינגער ביז די האר פון זיין קאפ - דאס
נייעס:

„ס'האט זיך אנגעהויבן..."

„ס'האט זיך אנגעהויבן..."

אז די נאכט איז אונטן, איז דער סאג ארויף איגם קעלער ווי א
פאסטורנער „ס'קאצק-קומט". צונעריש האט דער סאג ארויפגעקוקט מים א
האקב אויג דורך די לעכער און שוואלן מים א תמהוניאסע מינע פון
שלעכטיגקייט, ווי ער וואלט פון גארנישט געוואוסט צו זאגן, ווי עס
וואלט גארנישט פאסירט...

תורי איז ארויס פון קעלער. אינדרויסן איז געלעגן, אנגעשטים
פון דער ערד ביז צום הימל, א זוניקע ליכטיקייט. ער האט געקוקט
דערויף ווי אויף א פרעמדע זאך, נישט זייגם, ס'האט מים אים נישט קיין
שייכות. ס'איז געווען שטיל און אויסגעלייקט, ווי א גרוס, קער צימער,
פון וואנען מען האט זיך ארויסגעטריבן, אום'קלאפט אן עבא פון די וויגקלי

מרויס צוליב דער קיידיקייט, צוליב דער פערשמוטץ, ווען מע זעט דאס זיי ~~פארשטייט~~ די וועגס און ווינקלען ס'א בושה... ס'א פערשמוטץ...

האלי איז ארויס פארן טויער. די גאס איז בעוועג אויסגעלייקס פון הויל. אויף די טראטוארן און ריגשטאקן זיצען פעלצן אנגעוואקסן מגרים, מיט הענט און פיס אויסגעצויגן ווי פשפש זשאבעס בשעת זייער שוימען.

אזוי פיל טויט, אזוי פיל זשאבעס, און פס האס אויסגעזען ווי א מאסער-סצענע, רעזשיסירט מיספלאסטישע מענץ אזעלכע...

האלי האס געטראכט, אפשר דארף ער נישט גיין ווייטער. ער האס אבער געוואוסט, אז ער וועס נישט קומען בנסיון זיין. פס האס איס געצויגן ווי אין האזארד, ער איז געווען אטראקטיוו, און מאדנע, פס האבן אים נישט געטראקן די מגרים, און דער טויט איז פיס אים היימישלעך געווארן. ווען ער האס ווייטס פון באגרס, איז געווען צו זען מאניזן, ווען שנעקער, ווען גיבער...

און ער איז געגאנגען.

ער האס געטראפן מאניזן ליגן אויף דער קאזעוועק אין די שיך, איר מאנטל אנגעטון, דאס מנים צווישן די הענט פערשטיקס, און שוויר געדרעמלט. האלי איז געשטאנען און דערוויינטענס, געקוקס אויף איר און איז זיין קאפ האבן די גדאנקן זיך ווי געהויבן און גדרייס ווי שטויב איבס שטורם געווירבלס. ער האס זיך שוויר און שוילדהייס ארויסגעקאזס אויף א שטול, ווען איז געשטאנען אקעגן איבער איר, און זיין קאפ איז אויסנאקווייז פול געווארן פיס רויך, ווי א שטוב פיס א טהומה, א געקאס איז אלע טויערן, אין אלע הייזער!

- אלע בעגער תראוס!!!

אינם זעלבן טאג, ~~ווען~~ איז אין גענוען, איז עס געווען, איז געווארן זקנע ן פארטאכס.. און ער האס גארנישס געטראכס...

דיסקוסיע פאלראפן איז העלטן מיט "אויסאמאטן" אין די ענגע האבן
באלאגערט די גאסן און הייזער:

זעמליבע מענער דארפן זיך מקלר אינם "ראסהאוז!"

עס האבן זיך געזאמלט אויף די הייף גרופעס צעשראקענע מענטשן.
די דיסקוסיעס זענען געשטאנען ארום זייט מיט אויסגעשטרעקטע מאשין-ביקסן
און די מענטשן האבן אינסטינקטיוו, נישט באמוסלענערהייט, אויפגעהויבן
די ענגס אין דער הויך.

- לאזט אן! לאזט פפענען!!!

די דיסקוסיעס האבן אפילו נישט געשריגן מענטשלעך, דאס איז נישט
געווען קיין געשרייי, נאר א צעריסענעריי, א גענוואיערייי וויי חיות אין
זייער אכסטער צעריי־צסקיים. עס איז בכלל נישט מעגליך געווען צו
דערהערן זייערע ווערטער. דאס מאריסטישע געוואיערייי איז ביי זיי
אריינגעקומען ווי פון בויך און פוזי דער קעלי, אדער פון וועלכע שווארץ-
יאר. א גענים אויג האט זיא עס אפילו נעקענט באמערקן, אז דאס איז
אויסגעקערנס אזוי, ווייזט אויס, א שולע אזעלכע, א מעמארע אזא...

וועלכער מאן ס'וועט געפונען ווערן אינם הויז, ווערט ווי
א הונט דערשאסן!!!

דארי האט אויסגעדריים דעם קאפ, א דריק געפון מאניאם האנט
צוויפן פויסט און עלבויגן, איבערגעלאזט זיי אזוי א סקונדע מיט דעם
דאזיקן דרוק, און ער איז אראפגעלאפן אין גאס.

מאניא איז אים נאכגעלאפן צו דער טיר מיט אן אויסגעוויקלטע
האנט, און מיט דער צווייטער האנט האט זי פערשטאפט זיך דאס פערקייקסט
מויל...

- לאזט!!! לאזט!!!

(*) - ווייטשפיל!... ווייטשפיל צו קוקן!!!...

דער גערעכט איז ביי אים געווען קלאר. און א טשעקאוועך זאך
איז דעם יעצטיק מאמענט פון גרעסטער מעגלשקייט אונ
לויערנדיקע סכנה האט האבי געטראכט, צו מאניא זעט נישט אמאל
הינטן האט דאזיקע בילד, די מצבע ווי אזוי מען קלאפט אים מיט דער
קאלבע אין פלייצע אוי די מאזע, ווי אזוי פיל ער לויפט ווי אן עקזאטטער
פחדן מיט צערראקענע הענט איז דער הויף...

אויף דעם גרויסן "רעסטאוראם"-פלאץ, זענען שוין געווען פארזאמלט
טוויזנטער מענטשן, ווי האבן זיך געדרייט או גשטויסן ווי צערראקענע
לעמער, יעדער האט זיך געשטופט או געוואלט זיך צעפיצן איז דער מיט
פון דער מאסע. איז די פארערשטע רייען זענען די מענטשן געלעגן
צעפלייטשט אן צובלושקעט. מענטשן האבן געוואינט אויף דער ערד און
זיך געוויקלט מיט יסורים אן שרעק, ווי משוגנריקע הינט, ווי אנגעבריסע
חזירים...

די מאסע האט זיך געוויגט און זי האט געקלעפט איז איר מיטן
ווי א טשיק "סייגעכץ". מען האט געטראטן און צוטרעטן לעבעריקערהייט
מענטשלעכע קערפערס. אז עס האט זיך אנגעזאמלט א גאר גרויסע מאסע,
האבן דאן די דייטשן אנגעהויבן מרייבן האט קלעפיק שטיק מענטשן-טייג
צום פלאץ פון די אמעריקס-האלעס פון די געבריידער גוטשייען. דארט האבן
זיך אטאק געפונען קאזארמעס.

דער אמעריקס-פלאץ איז געווען ארומגעצוימט מיט שטעכל-דראט.
דארט האט די מענטשן-מאסע זיך צוליידגט אויף דער ערד און אפגעשטעמט.
יעדע פאר שעה זענען אנגעקומען פרישע מחנות פון שוואס-ראס פלאץ און
זיי האבן זיך איינגעגליידערט דא אין דער מאסע.

פארנאכט איז אנגעפאלן אויפן פלאץ א דייטשער אפיציר און פון
זיין מאקסי ארויס האט ער געמאלדן:

- אלע "פאלקן" זאל ארויסטרעטן!

די פאלקן האבן זיך פארטיילט אויף אייך זייט. דער דייטשער
אפיציר איז פאר זיי פארבייגעגאנגען ווי בעת א [illegible] און דערנאך
זיי געמאלדן:

קיי -איר קאנס עס „האוזע" ניין, איר זענט פריי!

די „מאלף" האט געקוקט מיט שמייכל-פעחנישקע'ס פנימ'ער, דאנקבארע אויגן צום דייטש. מאנכע האט געהויבן די הענט ווי צום היסקעריש גרוס:

- „דאנק"!... „דאנק"!...

זיי האט זיך געבויגן, געוויגן די היסלעך, און מיט שמחה פערלאזט דעם פלאץ.

א גאנצע נאכט איז די מאסע געלעגן אויף דער ערד, און עס האט קיינער נישט געפילט קיין הונגער, אדער עס זאל אים עסעס וואס קושלן.

אינדערפרי זענען וויידער אנגעקומען דייטשן. אייניגע פון זיי האט געמעקרעט:

- אלע פרייזיגן זאלן ארויסטרעטן!

- ביז 10 אזייגער זאלן אלע יונג זיין די האר געשוירן און די בערד געשניטן!

די שטילה ארום דעם מאבריקס-פלאץ איז געווארן שטארקער. אויף די דעכער פון אלע ווייסן, האט ערז פון מאשין-געווער געקוקט צו די מענטשן ווי חיה-אויגן פון פרעהיסטארישע צייטן. די דייטשן זענען געשטאנען מיט בלאנקן געווער, די לופט האט אנגעהויבן ווערן ענג, די לאגע אונפארשטענדלין, נישט קלאר.

10 אזייגער זענען אנגעקומען עסקכע אויטאס מיט דייטשן. זיי זענען ארויסגעשפרונגען פון די אויטאס און שטיין געבליבן איין מיין שורה, די הענט פארלייגט אויף די זייטן און זיי האט געקוקט אויף די מאסע מיט א בליק פון א בעסטיע, וואס איז זיכער שוין מיט איר קרבן...

- רוהע!!!

א שרעק האט אלעמען ווי מיט אן אייזנהיל ארומגענומען און פארדעקט, דער מסעס איז געבליבן שטיין, איבערגעריסן. אן שטילקייט איז אדער טיפער האט געהערשט.

- אלץ וואס געשוירן, זאל אפטרעטן אין א זייט!

עס איז נאך געבליבן א רעזיק פאסע נישט געווירקעט ווען
מיט בערד. די אלע האבן די ווייסן יעצט אריינגעקריבן אין א גרויסער
פאבריקס-האלע.

- אלעס קני-בויגן!... אבער ראש!... שנעל!!!...

די פאסע האט זיך אראפגעלאזט אויף די קני, אזוי ווי דער ווייסע
האט באוויזן. די שרעק האט אריינגעזעצט פון אלטמענס אויגן ווי די
מארע פון א זירעק טאפ. זיי האבן געפילט דאס נישט גוטס ווען התגנב
איבער זייערע קעפ. ס'איז געווען די שרעק פאר עפעס א נישט באקאנטס
שכנה. ביי דער פוואנס ווען עס איז געווען צער אריינגאנג, זענען
געסטאנען אויפגעשטעלט אין רייען די ווייסן, ערנסט מיט שטאלצע פנימ'ער,
ס'איז געווען די געהיימע דערוואַרטונג פון עפעס א מערקוואַרדיגן ווי א
גאסעם-דינסט ביי סענשן-פרעסער בשעת זייערע קרבנות לייגן שוין
געבונדענערהייט אויף די קרייצן...

ביי דער טיר איז געשטאנען א טישל. עס זענען דארט געזעסן
עטלעכע ווייסע ווי א שוואנצער טריבונאל. דער עלטסטער פון זיי האט
געגעבן א צייכן, און דאס צערעמאניאלע מענטשן-פרעסערייי האט זיך
אנגעהויבן. זיי האבן אויפגערופן דעם ערשטן יוד:

- "קאם טאק התרי" ביסטו נאך נישט היערי!!!...

עס איז אויפגעשטראנדן א יוך פון א יאר פופציק, מיט א הערט
פנימ, און עסוואס גרויליך בכבודיקע בארד. זיינע פיס האבן זיך אונטער
אים געבראכן. ער איז געווארפענס א גאנץ לענג, מען זאל רעדן צו אים
מיט דרך-ארץ, וא שפייט ער עפעס פאר אזעלכעס, וואס זיינע עלטערן און
אורעלטערן האבן דערפון נישט גאנגס, דאס זענען דאך נישט ווי געווענליכע
גזלנים, וואס באפאלן איז וואלד און פארלאנגען דיין געלט, עפעס ווילן
זיי דאך גאר וואס אנדערס. דער יוך הויבט זיך פלוצלונג אן צו זען*
זיך זעלבסט ווי א פליג, וואס איז אריינגעפאלן אין אן אויפגעשפרייטע
שפינוועבס-נעץ, און א פעסע, בייכיקע שפין קריכט ארום איר אקעגן און
פלאנטערט זי אן ווילקס זיי, און פשם פינם זיי, און דאן, אין דיי ערשט
קריכט די שפין אדויף אויף איר קרבן, נעמט זי ארום, און ביסט זיך
אריין אין איר קערפער, און נאגט... און זויגט דאס בלוט...

Corbis

און אז דער יונר האט באנומען די לאגע איז ווערט ער נעמינט
זיך, האט ער באקומען א פנים פון א פריגל... עפעס אזא מין פריגל מיט
א לאנגער בארד, איז וואס פאר א וואונדער אז די דייטשן האבן זיך
נעקאטשעט פאר נעלעכטער, קוקנדיק אויף א צושראקענעם פריגל מיט א בארד,
קאפּיטע
קיין האט גארנישט נענומען קיין טוף צו זייער נעלעכטער.

- קום מאל הער!...

צום האט זיך צו אים אריינגעדרוקט א דייטש, וואס איז נעזעסן
בייים טיש, מיט פעטע העגט, א גראבער כויך, דער קאפ אנגעצויגן מיט
בלום, און זייך קארץ איז אריבערגעטאנצט איבער קראנ.

- וואס איז דער הסקרה!...

די דייטשן וואס זענען אלעם נעשטאנען האבן אריינגעשמועסט מיט
א נעלעכטער. און די בארד בייים יונר האט זיך עפעס נעשאקלט, א ששיינער
וויי זי וואלט דאס נעווקן אריינגענומען צום מויל און אקטן שפאטער-דיקוויזים,
און שלימזדיק צוגעקוקט צום פנים פון אקסיאר...

- זאגסטו!... זאגסטו!....

דער בייכיקער דייטש האט זיך אויפגעשטעלט, זייער אויגן זענען
מארקאנ נעווארן מיט א כלוסיקע תאוה, ער האט א כאפ נעטון א
משקה און נעזעפס און נעפאכט איבער דעם יונר, איבער זיין קאפ, איבער
זייער סלייצעס. דער "פריגל" איז נעשלויגן פון אויף אלע צוזאמען
מארקאנ נעווארן מיט א כלוסיקע תאוה, ער האט א כאפ נעטון א
משקה און נעזעפס און נעפאכט איבער דעם יונר, איבער זיין קאפ, איבער
זייער סלייצעס. דער "פריגל" איז נעשלויגן פון אויף אלע צוזאמען
מען בארד וויי הענט, און דער דייטש האט אלץ נעדרעפט און נעפאכט מיט
דעם יונר קשקע און נעווארפן:

- זאגסטו!!!.. זאאאגסטו!!!..

דער יונר האט נעפיהלט וויי א נייי נעבוירנס, וואס פאלט אויף
מענטש זאל דאס אזוי זייגן וויי א קליין ערשט נעבוירן קינד...

- אה... איך זאג... איך זאג...

דער דייטש האט ארויסגעלאזט דעם [illegible] און געמאכט ווי
א לאקאמאטיוו.

„- היסלער... איז ארבעטליכער מענטש..."

- וואס?!... -] אלע האבן ארויסגעפאסט מיט א געלעכטער ק איין
ווערט זאגט, דאס היסלער איז ארבעטליכער מענטש?!

דאן האבן זיך צום יוד א לאז געטאן מלאכי-חבלה פון אלע זייטן,
אייניגער האט מיט זיין באגנעס געשניטן די בארד מיט שטיקער פליימ, מען
האט געשונדן ווי אינם שכט-הויז א בהמה.

ווען דער יוד איז שוין געלעגן אויף דער ערד „א געמאכטער",
האבן זיי געגאסן אויף אים אייסער'ס קאלט וואכער, אוו ווען דאס האט
שוין אויך נישט געהאלפן, דער יוד האט זיך שוין נישט איבערוועקט, האט
אייניגער אים אנגעכאפט בייד א טוס און ארויסגעשלעפט די נבלה.

די מאסע האט געקניפ, און דער סוים האט געשריגן זייגע
פליגלעך איבער זייערע קעפ, און זיי געוויגט. זייער געווייך איז בייד
זיי געלעגן אינגעווייקט אוו[illegible]קט, מאנכע האבן געדענקט, אז עס
איז יעצט די צייט צו זאג ווויי, און זיי האבן צוליב דעם געפילט
דאס געפיל פון קדוש-השם...

„- דער נעכסטער!..."

די דייטש האט ארויסגעשלעפט פון צווישן די מאסע א יונגן-
מאן מיט א שוואך-געלאקט קאפ מאר. דער יונגערמאן איז געגאנגען ווי
א סאפלטער, ווי איז צוויפלט. ער איז געגאנגען און דער סוים איז
מיט אים מיטגעגאנגען. די דייטשן האבן אנגעקוקט זייער פרישן קרבן,
ווי זיי ווילטן הנאה געהאט פון דעם פרישן „ביסן"... אייניגער האט
א פרעג געטון:

„- ווער איז דער היסלער?..."

דער יונגער מאן האט עטוואס געטראכט און דעמיידרט געענטפערט:

„- איין פייגע פון די יוד?..."

מיט מיט זייערע קאלבעס און געטרעטן אויף אים מיט די פיס, ביז ער

איז געבליבן באוואוסטזיז לינן. דעמלט האבן זיי קיינ איט באמאן
מיט עטערס וואסער אוו וועט דער "הרוג" איז ווידער צו זיך געקומען,
האבן די דייטשן ווידער גענארטן זייך חיות אוו אויסגעלעקט איט דאס
לעבן.

דרייי טאג האבן די דייטשן גשארעט אויף אוו דעם זעלבן טעגש.
דרייי טאג האבן זייערייער קרבן צום לעבן אראויסגערופן אוו דרייטאג דעם
זעלבן קרבן דאס לעבן צוגעגעבן.

ביים דריט טאג, וועו די דייטשן האבן גענאטן אויף דעם "טגר" די
עטערס וואסער, האט פאטירט אן אויסטערלישער טאג, אייגער פון די פאטש
האט זיך אויסגעשטעלט אוו אויסגעשריגן:

- אלי וועלט אייך זאגן וואס דער היטלער איז!...

ער איז גלאטן איבער די קעפ, פון האט רעכט נישט געקענט זען
זייך פנים, ער איז זו ביז צום טיש וואו די דייטשן זענען געזעסן, אוו
ער האט אויסגעשריגן זייי איטם פנים אריין!:

- היטלער איז א טערדער! א טערדער!!! א...

~~א שוים האט איבערגעריסן זייי: בעסרי~~

~~דער קדוש.~~

ביים דריטן יור האבן די דייטשן נישט גלאכט אוו זיי האבן
אים אויך נישט גענייגיקט.

יענע האבן זיך אלע דייטשן אויסגעשטעלט ביים אראנזשירן אין
א שטאליער פון א 10 טעטער די לענג, די קאלבעס אוו נאגייקעס אין
די הענט.

- אלעס הראוס!!!

דער עולם האט זיך אנגעהויבן שטופן אוו דרייקן זיך ווי א טשאד
שיגנן ביים די ווענט. יטלעכע דייטשן זענען צוגעלאפן צו דער טיטל
אוו געזעסן מיט די קאלבעס איבער די קעפ, אוו גשטאנן אין דער טיטל
אראויס. עס איז נעווארן א געקרעפערי ווי דעם שטאליער, אוו פון ביידע
דייטשן האט נעווארן א טעלעפאטישן טבול אויף אלע קוסנדיקע. אינדרויסן

זענען אריינגעקומען צעשפאלטענע קעפ, אויסגעשטעלטע אויגן, די שפיצן
און אונטערגעהאקטע הענט...

[illegible]

אנגעזעסקע מיט בלום, זענען די חלייניס אייגעשטיגן אין די
אויטאס, און מיט בעזאנג אריינגעפאהרן ווי זיגער, ווי אטלרן פון פלאץ.

אינדרויסן צווישן די „מענטשן" איז פארגעקומען אזעלכעס, וואס
האט נישט קיין נאטען אונטערן קיין פערגלייך. די אריינגעקומענע פון
דער שלאכט האבן גארנישט דערציילט, נאר ווי חסר-דעה געשארט מיט די
הענט און בעדריים מיט די אויגן. אונטער די מיט האבן זיך געפלאנטערט
די צוהאקטע, די פגרים, און די נרוסה-קטות'ן. א טאך האבן נאך באוויזן
זיך אוועקגושלעפט אין די וויגקלעך און דארט האבן זיי זייערע נשמות
אויסגעשפיגן ווי א בלומיקע קללה פון מוטר.

יודן האבן געקוקט אריינער אויפן צוויים און נישט דערקענט
זיך. זיך האבן בעזוכן די שונד פון זייערע פאמערס, און טאטע האבן
באוויזנס דעם מיתה-משונה פון זייערע קינדער. ס'איז געווען א שטומער
נישט הערבארער געשטער אזא מיט א ניגון.

דער ניגון פון אן „איכה" אויפן חורבן פון א [illegible]...

איז מיט פלאץ האבן די דייטשן אנגעטונקן א פייער. עס האבן
בעברענט די מיטלען פון די פוילישע, פרומע יודן, ציצה-כנסות, קאפאטעס,
ס תורות, בקרב אויסגעשניטן מיט שטיקער פלייש, יודישער שטייגער,
טראכט פון הונדערטער, הונדערטער יארן און דורות. און דער פלאץ האט
אויסגעזעהן ווי א טאל פון מצורעים...

אויף דריטן טאג האט אויסגעבראכן א מורא'דיקע דורשט צווישן
די מענטשן. זיי זענען געלעגן אויף דער ערד מיט אריינגעשטעקטע צינגער
און געטאפט ווי איז א ווייסן מרבר...

די דייטשן האבן זיך געוויילט אן געקוקט מיט הנאה אויף די
סויסן-מענטש און די זון האט בעברענט און געשריקנט דעם מארך.

ווען זיבן טאג איז אנגעפאלן עטלעכע אויטאס. ס'זענען אפיס

אויסגעשטיגן דיסען מיט א העכערן אפיציר. א שטילקייט מאַך ארומגעכאפט דעם פלאַץ. אינסטינקטיוו האבן אלע זיך אויסגעשטעלט, אז אייגנער מאַך געזוכט אינם צווייפעגס אויגן א באשיידן ווען אין אלטעגנס אויגן איז געלעגן די זעלבע גרויסע שרעק ווען אוכאהאלטנקייט.

דער אפיציר איז ארומגעגאַנגען דעם פלאַץ. די באגלייטער זענען אים נאכגעגאַנגען. ער האט געזען אין די זיסטן ליגן די מאַסן טויטע ווען צעהאקטע. ער האט זיך קעסט דורכגעדרעט מיט זייגע באגלייטער, וועלכע זענען געשטאנען מער אים ווי אויסגעצויגענע סטרונעס. דער אפיציר האט זיך געוואנדעט צו דער דערשראקענע מאַסע:

- ווער פון אייך איז פון דער „קולטוס-געמיינדע"?

קיינער האט נישט געוואגט צו ענטפערן. ווען תוך-כדי-דבור, האט מען באמערקט, פון דער מיט מאַסע האט זיך אויסגעשטופט א דאַרער יונגערמאַן פון בערך אויאר 30 מיט אפנים פון א דאַסק-הערינגל, ווען מיט א פרוימן שטימעלע האט דער יונגער מאַן שנעל ווען נערוועז אויסגערופן:

- איך... איך בין פון דער קולטוס-געמיינדע!...

דער אפיציר האט אים אנגעקוקט מיט א מארשנדיקן בליק, ווען האט אים מיט זיך מיטגערופן, ווען אוועק מיט אים.

דער עולם האט געקוקט מיט חידוש. ס'איז דאך מאניעק מאטראז,,, ווען אויפמאַך דאס איז פון א יונגערמאַן אריסטוקראטן אייגנער פון צוויפן אזוי פיל טויזנטער. צו ווען האט דאס אים געטויגט. אבער מען האט נישט קיין סך געהערט דערויבער, ווערער האט גענאט זיין מעקל ערות ווען עס האט ווערער געהאט מיט זיך צו טון.

אין א האלבע שעה שפעטער איז מאניעק מאטראז געקומען צוריק א גרויסן לאַס-אויטא. ער איז פליגק ארויסגעשטרונגען ווען געוואלט יונגעלייט ווען גענייגטן אויפלאדענען די מחנים.

ווען די מרבים איז בעוון מקרשק, האט מאניעק מאטראז זיך אריסגעשטעלט אין אויטא, ער האט אוועקגעשטרעקט מיט די פיס די טויטע קערפערס ווען געמאכט מער זיך א פלאַץ, ער זאל קענען רעדן צו די מענטשן:

-יורן! איך האב געדארפט מיט דעם אפיציר. איך האב פון אים ארויסגעקריגן א דערקוויקונגים צו ברענגען וואסער. יורן! נישט פארליר די השפעונג, עס וועט גוט זיין.

עולם האט גיגאפט. קיין איז ליב געווען צו תערן אזעלכע רייד. די אויפגעריקטקייט בייגער איבן דאזיקן מצורעים-סאל, האבן זיך אנגעהויבן רירן ווי זיי וואלטן חיות איז זיך באקומען. עס האט זיך זיי דערמאנט, אז אויף יענער זיים פון זיי געפינט זיך אזעלכעס וואס מען רופט מט - לעב!...

א שעה שפעטער איז מאניעק מאטראז געווען אויפן פלאץ מיט עסקעכע עסערס. קיר האט שוין געהאט צוגעקליבן די יונגעלייט, וואס דארפן מיט אים גיין ברענגען דאס וואסער. פלוצלונג זענען אנגעפארן עסקעכע אויטאס, און עס זענען ארויס א חברה רייסטן.

- אלעס קנייבויגן!!

דער אטע האט זיך ארומגעלאזט אויף די קני. מאניעק מאטראז איז געשטאנען אויסער די מענטשן און עסקעכע יונגעלייט מיט עסערס איז די הענט נעבן אים.

דער עלטעסטער פון די מענטשן האט א קוק געטון צו די גרופע יורן וואס זענען געשטאנען, מיט א רציחה-בליק און אויפגער ער האט נאך באוויזן עסעס ארויסצוזאגן, איז מאניעק מאטראז צו אים צוגעלויפן, פלינק ווי א קאץ, געשטעלט זיך גלייך און געטעלדעט:

- איך בין באשטימט געווארן פון אויבערשטורם באז פירער, קראוזיק, אלס יורן-עלטעסטער.

דער רייסט האט אריינגעשטעקט דעם גראבן פינגער איז זיין פאטק און געקרעמט דורך די ציין:

- זא, אינס גום... אלזא, פוער ייינע יורן, ווער פון זיי האט געווארפן א צעבראכענע פלאש אויפן שאטע, אז די אמעריס פון אונזערע אויטאס זאלן עקאזן...

מאניעק מאטראז איז צוגעשטרונגען צו די מאטע יורן, און

געשריבן 13 זייַ מיט זייַן פרויען-שטיצע:

- ירדן, עס דראָט אונז יעצט א גרויסע סכנה, זאלן ניטאָ אלע לייַדן, זאל אַרויסטרעטן אייַנער, וואָס האט „געוואָרפן" די פלאָש...

די שרעק האט געוואָרפן. די מענטשן זענען קלייַן געוואָרן, יעדער האט געוואלט אריינקריכן אין זיך, אוו זייך ראַרס אויסצוהאלטן, יעדער האט געוואלט אויפלעזן זיך, נישט ווערן. דאָס אייגענע קייַב אין לבנון איז געווען ווי א צער'דיקער באלאָסט, אסטריגער ווי אן אייַזן קייגר, וואָס מען קען זיך אין א סכנה נישט אנטשעפן דערפון. א סוויסע אין שטיקייַס. סעקונדעס האבן זיך געווינען, אבער מען פילט אז עס ווערט באלד פלאצן.., נאָך דעם שטיקייַס ווערט יעדעס קומען, יעדעס אזעלכעס, וואָס ווערט מיט א שארף מעסער אויפשנייַדן די שטיקייַס ווי א פארמאכטן בויך און עס ווערט אלץ שוין דערנאָך אויספאלן. די שטיקייַס ווערט זיך אויסרייַסן...

און אזוי איז עס געווען.

דער דיסק איז צו צו דער מאַסע און אויסגעמאַכט מיט דער האנט, ווי ארבעס, 33 יורן, זייַ געשעלט אין א זייַס, צען האבן באקומען שפאלט אין די הענט אריין, און מען האט געפילט אויפן פלאץ דעם ריח פון טויט, ~~זייַ דעם שוואנגר פון א שפארק פון בלוטלעכטיגע זאכן.~~ מען האט געפילט דאס עסק'ן זיך פון מלאָן-המוות, ווי מען פילט א יעדער אנגעכאפט זאָך. יעדער האט געהאט אויף זיך הויך, ~~אויף מלאך-המוות~~, זייַן אטעם...

יעצט האט האָרי פרעלעשניק באמערקט פערבערן. ער איז געשטאנען צווישן דער גרופע מיט א שפארק אין האנט. דעם בלאנדן קאָפ האָר האט ער מער נישט געהאט. דאס צוויי-פאקטע פנים זייַנס, איז עפעס ווי פערגליווערס ~~אויף~~ געווארן, ווי בעגאסן קאכדייק מעטאל אין א פארם אריין, אזוי אפגעקילט געווארן, מיט דעם שפארל אין האנט, ~~האט זייַן פנים אויס-~~ ~~געזען ווי דאס פנים פון בעקריפענקען אין דער סקולפטור פון מיק-~~ ~~אנדזשעלא~~

די אויסגעקליבענע גרופע פארשידענע ארעסטירטע ווערט צום עק פלאץ. די מיט די שפארלען גראבן א גרוב. פערבער וואַרפט די גרופע ערד, ווי ער וואלט געטון עפעס א נייטיקיע ארבעט... ער איז קאלט און פארשטיינערט.

האלע ווערן אין אונזער לאנד פון ווילדע חיות, ווי ביי אונז אין
אפריקע. אבער ווי ווייט איז דאס פון דער וואר?

אין דער ווילדער וועלט פון אפריקע איז דער לעבן פון יעדן
טאג אן אויפגאבע. ווער עס וויל נישט פארהונגערן, דארף
ארבעטן. ווער עס וויל נישט ווערן פאלגעזאגט, דארף
ווערן שנעל. ווער עס וויל נישט ווערן אויפגעגעסן, דארף
ווערן שטארק. ווער עס וויל נישט ווערן פארפאלן, דארף
ווערן קלוג.

אין דער ווילדער וועלט פון אפריקע איז דער לעבן פון
יעדן טאג אן אויפגאבע. ווער עס וויל נישט פארהונגערן,
דארף

שרויקן. און שוין זיי האט אויסגעקוקט אויר מאן. דורך די גאנצע צייט האט זי נאך אלץ נישט בעקענט אירע בעדינגקן נאכאמאל טרו'ן, זי איז געווען ווי אין אינער-מלחמה, דער קלאם איז געווען מרים און עו שטארק. זי האט נאר געמיינט אז א ברויט מארשמעלונג איז אויך אויר בעקומען, א מארשמעלונג מארן גאנצן מאלק, און ראם האט זי אויסגעלייך נאכגעשט בעקענט פערדייען. עם האט זיך אויר בעדאכט, אז די חלום'ס, און אט ווען זי זיך באלד אויבערוועקן. זי האט זיך שוין אפילו אומגעדולדיקט, ס'הייסט זי האט זיך שוין בעווארלט אויבערוועקן... בעגוג שוין... זי ווייל שוין צוריק זען האר'ן, האט זי זיך בעדדיים אויף די נעכן-גאסן ווי א מערחקום'שע, אן אויסזאמע אזן אויסגעקוקט אויר מאן.

ווען האר איז אהיים בעקומען, האט ער מאניע נישט בעמראפן, זי איז נאך בעשטאנען אויף דער גאס אזן אים, ווייזט אוים, נישט באמערקט.

קיקי איז בעלויפן אויפזוכן מאניע. מאניא איז אריין אין שטוב ווי א סטורם-ווינט, אזן האר איז בעשטאנען אזן ווינקל בייט באלקן, אנגעטון אין זיין הוט אויפן אנגעצאלטן קאט אזן שטיק ציגארע די סטרונע פון זיין פיירל...

מאניא איז אריינגעפאלן אויף אים. די קלייניע קיקי האט אויסגעבראכן אין א מאזטיס בעוויין. בלאס גארנישט א בעוויין פון א קינד איז די ערד, ס'איז בעווען ווי ראס בעוויין פון א צוויי טויזנט יאריק דערשטיקטן ווייב אזן צער פון א מאלק. האר איז בעשטאנען ווי אייך בלויזער. מים אייך האט ער אראפגענומען מאניע, א מאלב פנים זיינס האט ער בעקליידט אויף אויר קאפ, מים רער אנדערער האנט האט ער בעריקט זיין פיירל צו מאניאס זייט, צו אויר ברוסט, אזא מים די אויגן זיינע האט ער בעקוקט אויבערן באלקן, צרגנץ אריבער...

מאניא האט כסום אזן נישט בעוואגט אויפצוהויבן אירע אויגן אזן אים קוקן אין זיין פנים אריין, נאר אז זי האט מים רער האנט בלינד אים בארירט זיין שטערן, האט זי שוין צישטרייק בארירט זיינע האר פון זיינע מאות-זייטן, ווער עם זענען אמאל בעווען צוויי תמק גאלר-קאליר לאקן. בעגם האט אויר דארם בעשטאכן אין רי פינגער די בעשניטענע האר, ווי ערשט בעשניטענע זאנגען אינם פעלר בארוועם לויפנריק אים.

זי האט דאס געפילט אין איר נשמה, דעם צער דערפון...

און אז דער צער איז איר איז געלאפן און איבערגעגאנגען אין זי איז מיט אים פול געווארן ווי א טערמאסטער מיט איבעלויפנדיק גראדן, האט עס שוין אליין נון זיך זעלבער איר דעם קאפ צו אים אויפגעוויבן, אוזוי האט אים גלייכגעקוקט אין זיין פנים, און זי האט אים געזען, אלץ געזען... ער איז געשטאנען ויעמ התכער פון איר, התכער מון זיך זעלבסט, אבער דאס פנים, דעם דאזיקן אויסדרוק האט זי שוין א מאל געזען. באלד, וואו האט זי דאס געזען?... ~~מיט דערמאנט זי זיך~~ ~~אין רויס, אין דער וועלט-בורגעס-גאלערי האט זי נאכמאל אזא געטאל-~~ ~~פענט~~ דאס פנים פון ~~דעם~~ יוד פון נצרת אויף זיין גאלגאטא-וועג.

זי האט געקוקט אויף אים מיט אויפגעריסענע אויגן, און די אונטערשטע אויגן-לעפעלעך זענען נאך איר פול געווארן מיט קרויסע קייקעלעך טרערן. זיי זענען גשטאנען אויף אונטערשטן שפּיץ ראנד פון אירע אויגן, און די קייקעלעך האבן זיך ~~האבן זיך~~ גרעסער גענוארן און ארויסגעפאלן, אזוי אן אויסהער...

און זי האט נאך אלץ געקוקט אויף אים...

טאנטע לידא איז געקומען צולויפן, און אפילו ער, דער אנקל מעליקס, איז נאכגעקומען צולויפן, געוואויר-ווערן צו האבן איז שוין דא.

טאנטע לידא איז געווען א רעפרעזאנטיוע פרוי פון א יאר 40. יעדעם יאר מלענגס זי פארן איז די אויסלענדישע קור-ערטער, אבער מער איז דאס געווען, כדי זיך צו ברענגען עפעס א פרישן "מאדעל" ~~פון פאריז~~ פון וויי זיך צו קורירן. זי האט געפירט א רייך, פיליפערים הויז, מיט אייגן וואגן - א מאדערנע פרוי... דאס היימס,אדער מען האט בייא איר געשפילט אין "מאקער", אדער לי איז געווען פארבעטן צו אירע פריינדינס דערויף.

אנקל מעליקס האט מרטנסטייל נישט קיין צייט געהאט. די געשעפטן, די פארשאלטענע געשעפטן, האבן אים פארשלונגען, אז מען האט אים כמעט נישט ארויסגעזען. דאס היימס אבער נישט, אז ער איז געווען א קליינער

вина или причина которой была в том, чтобы они не были равными
и чтобы их цель и цветок или в чистоте или в том, чтобы
ничего не было сказано в цветке и в том, чтобы они не были
сказаны или в том чтобы они не были сказаны и в том, чтобы
они не были сказаны и в том, чтобы они не были сказаны
и в том, чтобы они не были сказаны и в том, чтобы они
не были сказаны и в том, чтобы они не были сказаны
и в том, чтобы они не были сказаны и в том, чтобы
они не были сказаны и в том, чтобы они не были
сказаны и в том, чтобы они не были сказаны
и в том, чтобы они не были сказаны и в том
чтобы они не были сказаны и в том, чтобы
они не были сказаны и в том, чтобы они
не были сказаны и в том, чтобы они не
были сказаны и в том, чтобы они не
были сказаны и в том, чтобы они не

אז זי וועט פלוצלונג מיט אייך כאָך וועלן די באלעבאסטע פון א ווירטשאפט

און גלייכצייטיק די פרוי פון א מאן... נאר אז מאנטע לייזט, וואס
האט זיך פארגעשטעלט אחרג"ייענדיק, אז דא וועט זי זיך דארפן מאנען אויף
קיין און אויסקערנט מאניען אויף אייך פום, אמאכן פערשידענע אפלעטן,
הייבט אויך זי גאר אפזעטן ביים טיש און טעט האט איר צודרלאנגט אזא-
„בריגאס", וואס זי האט זיקבטס מיט חידוש פארנאטירט דעם רעצעפט דערפון,
און דעה מיט אין געזונט פערווירט, א שטייגער ווי אין אן קרעם קאסטיק,
אויסלענדישן דעסטאראן וואו עם גיפינט זיך א מפעיאליטע.

אז מאנטע לייזט האט דאס אלעס גענזט, האט זי אריינגענומען דאס
טיכל פון דער טארבע, און דארט אריינגעווייקט... אין אמת'ן האט
מאנטע לייזט אפשר טער גענוייגט דער פאר, וויייל זי האט זיך ערמאנט
אן איר טאכטער ביאנקא, וועלכע איז אין זעלבן עלטער, וואס מאניעלע,
און איז אפילו אויך דעם לעצטן קארנאוואל געווען אויסגעקליבן אלס
„מיס-סיקעזיא", אבער ביאנקא וועט אזא ווירטשאפט נישט פירן, און
די הויפטזאך - דא האט זי זיך צעכליפעט ווי ביי מזכיר-נשמות - ביאנקא
וועט אויך אזא מאן ווי האבי פרעלעשניק נישט האבן...

דעצט איז מאנטע לייזט צופרידן געווען. זי איז געווען נישט
גשטרענקט, מיט א טיכל אויפן קאפ. זי איז גאלאפן אויבערן צימער און
גבראכן די הענט, גקפאכט מיט זיי, גצאסטע זיך אין די זייטן ווי א
גקוילעטער הון מיט אירע צוויי פליגלעך:

- מונדזשא האט גענאטס וואס זי טוט...

די איז גאלאפן אריין און ארום אויבער צימער און גענאטרם:

- מיין שוועסטער מונדזשא האט גענאטס וואס זי טוט...

מאניא איז צוגעלאפן צו דער מאנטע מיט ווילר צערייסטע אויגן,
און מיט צוויי טריטן האט זי גקוועטשט צו אירע ברוסט:

- משאשו!... אין ווילד האט ביי מיר אין שטוב נישט מרן!...

אין ווילד האט נישט הערן!!!

האבי איז גזעסן ביים טאקאן, איין פום האט ער גהאלטן
אנגעשפארט אויף דער לייטס פון א צוויייסטר שטול. ער איז געזעסן
עטוואס אריבערגעבויגן צו דער קני. דעם קאפ אויסגעבויגן איין דער
פלאך, מיט די אויגן האט ער אריינגעקוקט אין דרויסן. אויף דער שוים,

טיף, האט ער געהאלטן זייך פירל, און מיט גראבן פינגער פון רעכטער האנט האט ער „געטשעפקעט" די טרוגעס. ער איז געזעסן ווי ר וואלט אים די זאך נישט אנגעגאנגען, ווי עס וואלט אמער גארנישט קיין טעניעקלעם געווען מאכירס...

אנקל מקלעקס האט געקרעמס, און עפעס אפיין נישט געוואוסט, וואס ער האט צו זאגן. ער האט יא געקרעמס און נישט געקרעמס, עס האט זיך נישט געקלעפט...

- אפיז, זע איך, האט מען דאדט די האר אפגעשוירן... איך פארשטיי נישט צו וואס... מגע... בעסלאנז מסתמא אויך... אייגנטלעך צו וואס כיסטו עס געגאנגען... ביי אונז איז הויז, זכסטו, זענען „זייף" גארנישט געווען. אוי... זאל זיך גאט מרחם זיין...

הגהה: מיט זיך אלץ גראטען אין דאס גאלזיט פיגער, דא הויט אלוסאמעלקע אנפרילונג, און הויט גשהוי א קיים ווי די אמעלע גאיך איז אים נישט לגמרי...

שכנים זענען אויך אריינגעקומען געוואויר ווערן, וואס די פרייקליין שמירס מאן דערציילט פון די געבריידער גוטשייג'ס פאבריק-פאקן. די טיר איז געווען אפן, מען האט זיך גערירט. עס האט אויסגעזען אביסל התקדית. מאלמאן שמירס וואויגנוג, וואס איז שטענדיק געווען פערשלייערט מיט א גרויסע באשיידענע פערכארגענערהייט, האט יעצט געמאכט רעם אייגדרוק ווי אן אבל-טשוב, נאכדעם ווי מען האט נישטאגעמאכט, ארויסגעפירט ס'מת, און ס'מריין זיך פרעמדט מיגשטן מארק און פרייי...

צוויי וואכן איז האדי נישט ארויסגעגאנגען פאר טיר פון שטוב. ער איז עפעס ווי אריין אין זיך. ער האט זער וויניק גערעדט און וואס אויך נאר צו מאניזן. און אויב האט ער גערעדט, זענען זיין וויבערטער גענוקן וואדעם. זיי האבן געשריפטס און דערהויבן, מען האט גענזן, אז דער מענטש קוקט אריבער, און דעם אדורך רעכט נעפל פון דער צייט. און די וויבס איז טאר אים א נאגע. ער אויפרוויסאקס א גרויסן שטערץ, און שפייט שוין זיין העכער פון אים. אויב טוט אים ווי, איז עס נאר דער צער פון זיין נאנסטע, דאס קען ער נאכנישט אויפרווינדיקן, און דערביבער ווארפט פון זיך ארויס א ווארט פון שרייסט, ווען דען קען ער זאגן מאניזן.

מאניא איז אויסק צו די שטראגס. דאדם האט זי אכיסל ארויסגעדרעט פון התדץ. אינדערהיים האט זי דאס געטיקט אין קיין,

זי האט ניטש געוואלט עם זאל שלעכט ווירקן אויף מארי. בייי דיי
האט מאניא זיך געפילט מרייער. דארום איז זי מסענריק געווען ווי אן
אייגן קינד, איז שושנה'ן האט זי געהאט א צווייטע מוטער און סקסטל-
קלוגע מריינין, און אז מאניא האט דערפילט אז זי טוט אריינגעבן דעם
שטייגן פון האנט, איז עס א פארשטענדליכע זאך, אז זי איז אויפן צו
שושנה'ן. בייי דיי געלעגנהייט האט זי מערכטן די שאראנט זיי זאלן
קומען צו אירי אחיים, ווייל האבי פרעלעשנית האט זיך יעמט מארגן
פארנדערט...

די שטימונג איז גאם האט אבישל נאכגעלאזט. דער ערשטער הוראגאן
איז ארויך מים זייך חורבן און שאדן. ווער ווייסט, וואם עם וועט
ווייטער קומען. דערווייל האבן אמאך מענטשן, וואם דאם פייער האט לעת-
נתה אויסגעמיטן זייער שטוב, זיך דעמאנט, אז בשעת א מלחמה איז א גוטע
געלעגנהייט צו ווערן א מילי'אנער... אזוי איז עם געווען איין יענער
קריג, אזן די, וועלכע האבן ניטש גערענקט יענע קריג, האבן זיך פרעמאנט,
אז מען פלעגט זאגן אויך דעם ארעד יענעם מאגנאט:

"דאם האט ער "בעמאכט" בשעת דער מלחמה..."

"דער "קנאקער" איז מאר דער מלחמה בעווען א שנארער"...

קון דאם האט בעלאקט, ס'האט גלרייטט. מענטשן האבן גענייטערט
אזן גיזוכט דעם ווערג, די געלעגנהייט, דעם שליסל צו ווערן אינערנאכט
א מילי'אנער...

אזן דער דאזיקער דרענג איז געווארן X סטיכאז, אזן דער סטיכאז
האט זיך פארוואנדלט אין אסיום, וואם האט בעמאכט מארגעזן X שיל זאכן,
וועלכע מען האט אסער נעראכט גערענקט...

די גאם איז סוף בעווארן מים מענטשן, מען האט זיך אנגעהויבן
מרעגן אויף אקטקליי סחורות, אויף וואלוסט. מענטשן האבן גיזוכט,
בעטטקט מים דער נאז. יעדער האט בעמיינט אז דער צווייטער איז אן
"אויפטוקער", אז ער האט שוין מסתמא מארינט שטיקער גאלד. נאר
ווען מר דען עמיצן דערציילן ווי אזוי?... מר אליין איז נאר אזא קליינ...

דער צווייטער האט דאס זעלבע בעשאכט ווען דעם קרשן???-....

איז א שבת צו נאכט איז דאס געווען.

די שאפראנס זענען געקומען צוגאסט צו די פרעלעשנק'ס. מען האט געשטופט מערשידנס. האר איז קוין אכער מון זייך ערנסטקייט נישט ארויס, נישט נאר דעם דיסקרעטן שמייכל אויף זייער ליפן האט מען מער נישט געזען, נאר ער האט איבערהויפט אויסגעהערט צו רעדן, ער האט קראנקהאפט געשוויגן.

מאניא האט געוואוסט אז האר האט זייך קיין מקריב געווען פאר אים. ער האט זיך אוו זייער שיינע חלומות צוסרענגלט צוליב אים ליכטזינניק אוו וואשינירמע אויסגעקליידטקייט. זי האט אים געוואלט אסריגען מים עפעס וואס, זי האט געזוכט א געלעגנהייט זיך דאנקבאר צו מאכן, אוו די געקענהייט איז נישט געווען. ער-האר, איז געטאנען איבער אים, ער איז געווען רער, וואס האט געזאגט א וואדעס סרייסט-וואדס, אוו זי האט זיך געטולדעט צו אים וויי אן אומבאהאלפן קינד. וויפל זי האט זיך אלץ נישט בעפאס צו הויבן התכבר, צו פלייבן אויבן, (ר.ג.ל. חוזר א/ל ג.ש.ל דיבשביל) אוו זי איז געווען אונטער זייך אריינגעלוים. עס איז נישט געווען דאס געלעגנהייט פאר איר זי זאל אים קאנען זאגן א סרייסט-וואדס, וואס זאל קענען זיך פארטסטן מים עפעס א געוויסע תמימלונג פאר דעם, וואס ער האט פאר איר געטון. עס איז נישט נוייטיק געווען, צו אפער גאר ער האט זיך דערין נישט געוויטיקט. אלעמאלם, האט זי בלויז אים נישט געגעבן, נאר פארקערט, זי האט נאך פון אים געוומען...

דאגגן, כיי אנדערע מענטשן איז מאניא געווען די וואס האט געגעבן פון זיך. איז ווילכע שטוב זי איז נאר געקומען, כיי פרייגס, צו כיי שכנים, האט מען דאס פרייער אפגעמאסטס אוו מען האט גהאט א גטסיק ווי זי וואלט גווען א סרייסט איז די צרות, א ליכטיקייט איז די סענטערק טעג. מען האט איבעראל ליב גהאט פאר איר אויסצורייד זיך סיו האנד, אוו עוך איר צו הערן א וואדס, מען האט זיך צוגעהערט צו אירע רייד א שטייגער, זי וואלט ראט געווען פון נאר וויכטיקע קו עלן. מען האט בעהאט שענות צו איר, ווען זי איז נישט גקומען, מען האט שרלאנגט צו איר מים א מאן צוזי א חונגעריק קינד, וואס פארלאנגט צו רער מוטער זי זאל עס גיבן עפעס... עלטערע מענטשן,

שכנים, האבן שרגסן, אז זיי האבן פאר זיך קן-הבל א מיידל פון 5
יאר. מען האט געזען אין איר א כרייסט פון א מאסקבעניץ עקזעמן,
בקוויז בייא האלב איז איר האט נישט געקונגען, כאטש זי האט אזוי
שטארק געוואלט. בייא אים האט זי זעלבסט געזען איר בלאסקריים, זי האט
נישט געהאט קיין צושרים צו זייגע תחומין, מכילא האט זי נישט געקענט
ווירקן אויף זייגן גמתים. דערביי האט סאנגא אויך פארבעסן צו זיך די
שאראנגס.

און אז די שאראנגס זענען גענומען, האט זיך סאנגא זער דערשרעקט
און בייז גאר האט סאנגא זיך דערשרעקט, הרזשבריק רעם „יונג" מים זייגע
מיסקומען. דאס איז ווייזט אוים געווען מיט א כוונה פון שושנת'ן.
אהערגייענדיק צו די פרעלקענק'ס האט זי מיט זיך מיטגענומען דעם „יונג",
וועלכער איז געווען א משפט גאסט פון די אמאליקע „פראסטע-מיטוואך'ס"
אינם הויז שאפראן.

דער יונג איז געווען העכער בוים. מען קאן דרייסט זאגן, אז
ער איז געווען דער טאלאנטירטסטער מייזזעסיטש אין שוידן. א חויכער,
שלאנקער כחור, מיט א געקרויזלטען קאפ האר. די קיין-בייגער בולטער
פון די באקן און אביסל די פערבריים לבבע גאסבע, האט ער אויסגעזען
רדי א שירקאנטיקער קאפ, מיט טויזי קלוג, לויטש אויגעלעך, ווען מאכן
תמיר געלאכט. דעם נאמען: „יונג", האט ער באקומען א גקמאך פון די
קלייגע, שיינע מירעמקא, שאפראנס יונג מעכטערל, פאטירם האט עם, ווען
ער איז אמאל אריינגעקומען צו די שאפראנס, און דער פאטער האט געפרעגט
די קלייגע מירא, ווער איז עס דאס אים די מיר געפעלן:

- מירעמקא, ווער איז עס דאס אים די מיר געפעלן:

- דער יונג, דער... ווייסט דאך שוין, דער יונג....

מניאבריק האט זיך הקנרך בשווייז און אלע זענען אריים מים
א גלעכטער. פון דעסלט אן, איז אים בעגיבן דער נאמען „יונג",
אנדערש האט אים אין דעם קרייז נישט גערופן. דער דאזיקער נאמען
איז געווען כארעקטעריסטיש פאר אים. ערשטנס, נזכיב זייגן שלאנק
בויגעוודיקיים און לאנגע פיגור, צווייטנס, ווייל זייגן לבבישקייט.
נישט געווען אזא סימפאטיק, ווי ערנסט זיך זאל נישט זיין, אז דער „יונג"

זאל נישט מאכן זיין עקזיסטענץ כאטערקונג צו מיר. מען פלעגט זאגן, אז
מוזף זיין קוויטל ווען אמל וועלן וויסען, ווער עס פלוצלונג ווערט
מיכערהייט פון מיר אויסמאכן די "מחנות". אזוי זאגט מ'פון בייא מיר
דורכאוים פון מיר אויסגעלן די "מחנות". אזוי זאגט מ'פון בייא מיר
אזוי מערקוירט מיין "מיטלקער-מערהיט". אזוי זע די כאנריסן וועלן
לעלן, די חברה נעכט מיר נישט קיין מנוחה, ליגט וועלן ווירקוירט אזוי
אזוי זיינע עלטערן ארבעטן אויפן, קשה, אזי זיינן "דעפערנג",
ווען מיט אים כארטוס בעסטכס, אזי דארם אויך פארהן א קצייט-כלוסעלע,
ווען מיכט זיך ארויס מיט א קעלע, ווי א סטייגער מם טרעפט אסאך אין
קירכע כיין א שייערלעכע צערסטרעט, א קלייגער וואס צוויטן די כארטוס,
מרגעלן אין וויין קעלע, ווינקט מזדרים מיך אן "אייגל" צוק זיין
חברה קינדרסים, מיט ווילכע ער דארף זיך בעלר טרעפן אויכ ווילכל...

מ דער "ווגג" אזי נאר-ווען מרייגעקומען צו די שרילעשנידס,
קוים זיך כאוויזן צו כאגריפן מיט מאי'ן, ווען ער דעם לעצטע וואנט
קענגער ~~נעמאכט~~ אוף גענאכט צו די מנוזעזענדע מיט א ווארנונג:

- כיז איכט ווען מען גענארפט אזוי ווי "ער" ווען שטעלט,
אלע ווי
אכער זע איך אויף זיין "ניטער-כלאט", אז "ער" ווען גענארפט ~~זיך~~ "ווגג"
ווען נעשטיכט...

אפילו מאכי ווען א מייסטער שטייכט נעטוך דער ווגג ווען נעווען
דעם כוי מרויסנדרוף דעם קאפיטל לעלעגנס, אפילו וון דער טראגישקעט
סיטואציע. (ער אוי נעווינן א פאכירנין, ער ווען נעזיצן די ווילס, אוך
זי נעווינן איך אין קדום שפיגלרייקיים).

ערלס ווען נעמוטעס ווערן די נאטן נעשעפט אוך פארקלאציס.

דער ווגג זאגט:

- ס'זענען מיין כיא מיר נעווינן פלעקע "פרקלערס", אז רעכט
לעלן, די חברה נעכט מיר נישט קיין מנוחה, ליגט וועלן ווירקוירט אזוי
אזוי זיינע עלטערן ארבעטן אויפן, קשה, אזי זיינן "דעפערנג",
ווען מיט אים כארטוס בעסטכס, אזי דארם אויך פארהן א קצייט-כלוסעלע,
ווען מיכט זיך ארויס מיט א קעלע, ווי א סטייגער מם טרעפט אסאך אין
קירכע כיין א שייערלעכע צערסטרעט, א קלייגער וואס צוויטן די כארטוס,
מרגעלן אין וויין קעלע, ווינקט מזדרים מיך אן "אייגל" צוק זיין
חברה קינדרסים, מיט ווילכע ער דארף זיך בעלר טרעפן אויכ ווילכל...

מ דער "ווגג" אזי נאר-ווען מרייגעקומען צו די שרילעשנידס,
קוים זיך כאוויזן צו כאגריפן מיט מאי'ן, ווען ער דעם לעצטע וואנט
קענגער ~~נעמאכט~~ אוף גענאכט צו די מנוזעזענדע מיט א ווארנונג:

- כיז איכט ווען מען גענארפט אזוי ווי "ער" ווען שטעלט,
אלע ווי
אכער זע איך אויף זיין "ניטער-כלאט", אז "ער" ווען גענארפט ~~זיך~~ "ווגג"
ווען נעשטיכט...

אפילו מאכי ווען א מייסטער שטייכט נעטוך דער ווגג ווען נעווען
דעם כוי מרויסנדרוף דעם קאפיטל לעלעגנס, אפילו וון דער טראגישקעט
סיטואציע. (ער אוי נעווינן א פאכירנין, ער ווען נעזיצן די ווילס, אוך
זי נעווינן איך אין קדום שפיגלרייקיים).

ערלס ווען נעמוטעס ווערן די נאטן נעשעפט אוך פארקלאציס.

דער ווגג זאגט:

קולם האט זיך אונטערהאלטן ווען מארשידענע ענינים, מען האט
געזעהן ווען אזעלכע זאכן, ווען מען קען לייכט דערביי פארגעסן ווער
מען האלט אין דער וועלט, און מען האט דאס געוואלט, מבער שלומלונג:

- מראאדן!!

דאס הויז האט זיך א מריישל געטון, א גבראזג פון שויבן.
די בילדער זענען געפאלן פון די וואנט, די סירן, פענסטער האבן זיך
אויפגעמראלט, אפילו די שענק מיט האבן זיך אויפגעריסן און גזרמאס
איז די שטוב ארויס:

„מענטשן היט זיך א מכנה קומט..."

און די מענטשן זענען גבהלבן אויף זייערע פלעצער ווי
פערסויבטע. דער ערשטער האט דער „יונג" זיך אויבערוועקט:

- פא... פא... האט ער בעפאכט מיט דער האנט, ווי אייגער ווען
קוקט ארויס פון א דירנדיקן צוג, אוועקזיצענדט זיך מיט זייעע קרובים -
פא... איך פאר אויפן עולם-האסט... א שאד, איך האב פארגעסן מיטצונעמען
דאס ראזיר-גצעייג...

מראאדן!!!

און באלד נאכאמאל דאס זעלבע.

דרייי אזעלכע אויסרייסן זענען גצווען. בייים דריטן, איז
מיינעטער גצוואכן מיט פלעקטרי. ווייזט אויס פון קופס-דרוק צושטארס.
די ערד האט זיך נאך אזוי ווי גטרייסלט.

- עס ברענט!...

אפילו אויבער אינם פענסטער, האט זיך דער היטל אנגעצונדן. עס
האט גטפלאקערט, קנויפלן שווארצער רויך און פייער-כיגלן פאבן זיך
גערייסן אין דער הויך. פון האט עס בפירוש גזעזן דורך דעם פענסטער,
א ליכטיגע פייער-זואקכאנאליע בעפאטן און א שווארצער נאכט-רוי...

- די שול ברענט! מ'דארף דאך די שול, די מינאגאג...

אקעגן איבער דעם הויז, ווען עס האבן געווארטעט די פרילעשניקס, איינגעלייגן די וואורענונג פון די אלטע שפירס'ס, איז געווען א סקווער, און אויף לינקס זיי, איז צווישן צוויי גרויסע טיידער געשטאנען די שטארקס יודישע טיגאנאגע. דאס פירסט איז געווען א יודיש, און די צוויי טיידער כדי דער טיגאנאגע זענען פון יודישע איינוואוינער.

און אזוי וויי די טיגאנאגע האט צעברענט, אזוי האבן די צוויי גרויסע טיידער פיס מענטשן, פון רעכטס און לינקס אויך צעפלאקערט. אין די מענטער האבן זיך באוויזן מענטשן פיס אויסגערופענע פייער, פיס צעשטערטסע הענט און זיי האבן צעברענט, לכבוד צעברענט. פון אונטן זענען צעשטאנען אויסגעשטעלט א רייע ייטשן פיס ביקן איז די הענט, און וואו עפיצער פון די בריגאדניקע האט זיך צעברייט צום שטריגען זון דיפענסטער, איז ער דערשאסן געווארן און צוריק אריין צעשאלן איז די פלאמען.

איז די ארומיקע גאס זענען צעשטאנען העכערע פילטער-לייט, צייווילע ייטשן. מען איז צוגעפארן פיס מאקסים. עס זענען צעשטאנען פארקען, ייטשן פיס פרויען. עס האבן זיך געשטען פון די צושויער רייען און לאזשעס, און מען האט געקוקט ווי אויף א פייערלעכע "פרעמיערע" איז דער אטערס...

ייטשע פרויען האבן אריינגעגעסען פון די מענטר'ס העכס די "בינאקלעס" און געקוקט פיס א תאוה, און זיך בשום אופן נישט געקענט אנזעטיק!...

פון די פארברענטע טויערן זענען אריינגעלאפן פרויען פיס קלי קיינדער אויף די הענט. ווען זיי האבן זיך נאר באוויזן אויף דער צוויישטער זייט סוריר, זענען זיי צעשאלן פון א ייטשע קול.

אויפן ראנד פון א מענטער איז געקליבן שטיין א יונגע פרו ווי א הייליקע ביקר.... אין א לאנגען וויייס נאכט-העמד, פיס צעלא הער. זי האט גלויבטן ווי פון מאסמר. אונטער איר האט צעברענט

פרש נעבוירן קינד...

מרי פרעלעשניק איז געשטאנען ביים ראנד באלקאן, מיט צוויי

טענס האס ער אנגעהאלטן רעם מארקעטס ווי א חזן רעם עמור און געקוקט...

הינטער אים איז געשטאנען רעם "ווינג"

- ס'איז שבת צו נאכט, גאם מאכט עצם הבדלה...

~~- איבער א פולן בעכער ווריים כלום...~~

~~רעד הבדלה שפרעכט, נישט מיט האס, נאר מיט קלייגע קינדער-~~

~~קנבר-שפרעכלעך...~~

וואכן האבן זיך געצויגן. פון די ענגער-טויזנטער מענטשן,

וואס האבן זיך בעלאזט אין ווינג, ערב רעם ערשטן טעפטעמבער, זענען

צוריקגעקומען נאר אייניעלנע, און זיי האבן דערציילט אויסטערלישע

מחרים'דיקע מעשיות, וואס עס האס זיך דאן אפגעשפילט אויף די ווענען.

וואו זיי האבן געקעמפט, זענען די דייטשן זיי אקעגן געקומען, אזוי

ווי זיי וואלטן עס דא שוין געוואוינט נאך מארן קריג. די דייטשן

זענען נישט געקומען פון הינטן נאר פון מארנס. די ווענען זענען

געווען באלייגט מיט אונגעהויערט מאסן, צוויילף מליכטליגען, מיט

קינדער אויף די פליינעס, און אין די קינדער-ווענלעך - דאס בייסל

ווירשאפט, וואס א יעדער האס מיט זיך מיטגענומען. מלוכלוג זענען

פון די מאסן און זיי האבן גשמיים ווי רער שניטער אין עקלר. מענטשן

האבן זיך געליידט ווי זאנגען נאך שנים...

און די שטעטלעך, און די דערפער זענען געווארן אויסגערוימטע

מיט די מענטשן און רינר ווענען. איבעראל טויט און פערדארב, כאטש

מען האס אין ערגיץ קיין פוליסן כאראס נאר די אויגן נישט געזען.

מענש התרם די געשיכטן און זי באטש זיך ארויס צו האריו:

- נום וואס איך האס זיך געמאכט, אוז מיר זענען נישט אזוינ

אין ווענ...

כאבי חזר'ס איבער ווי צו זיך -

„גום וואם דו האסט מיך געפאלגט, אוז מיר זענען נישט אוועק..."

בשעת האבי האט צו זיך אויבערחז'ט די וועלטער, ער האט זיי נאך נישט פארענדיקט, האט סאניא שוין דערפילט, ווי א שניט, ווי א בליץ, ווי א קראך. זי האט זיך געכאפט אין א ברוכטייל פון א סעקונדע, אז זי האט אריינגעזאגט א נארישקייט. א מיאוסע,שלימזלדיקע נארישקייט. אין אמת'ן איז דאס גארנישט געווען אויף אזוי פיל מיאום און נארישקייט, ווייפיל דאס האט אויסגעזען אין אירע אויגן. און זי האט זיך ווי דערשראקן פאר די נארישע אויסגעזאגטע ווערטער. זי איז צינטער-רויט געווארן און עפעס א פארשעמונג איז אויף דעם אייגעלטן, פיינעם וועזן געקומען, ווען זי האט זיך געכאפט דערויף, האט זי אינסטינקטיוו א בים געטון מיט דער גאנצער פולער אויבערשטער שורה צייז אין דער אונטערשטע ליפ אריין. און אזוי ווי אייגער וואם בריט זיך אם דאם מויל מיט ברענענדיקן קויל, אזוי האט זי א שלונג געטון די לופט, א שטייגער ווי זי וואלט געוואלט צוריקכאפן דאס אויסגעזאגטע, אבער פערשפעטיקט...

און פון אירע פערשעמטע אויגן האט אויסגעקוקט דער גרויסער, שטומער צער פון א געשענדעטע וועלט; און פון אירע פנים האט אויסגעשריגן א בושה, וואם אירע געשרייע איז געגאנגען פון אייז צו וועלט צו דער צווייטער.

האבי האט געקוקט אויף אירע, און ער האט דאס אלץ געזען, און ער האט דאס אלץ געהערט...

און האבי האט אין-זיך, זיך געשאלטן, ער האט זיך פארגעווארפן גראבי-אנסטוט. „אכזר" - האט ער/זיך געזופן - דו ביסט נישט ווערט דעם בליק פון אם דעם ריינעם וועזן - האט ער ~~פארדינט~~ זיך ~~פארדינט~~. און עס האט אים אפגענומען זייער הענט און ניט פאר דעם שניידנדיקן צער פון מאניאם אויגן, און ער האט געקוקט אויף אירע, און נישט געהאט קיין שליטה אויבער זיך און אויבער די ליכטיקע, שיינע, רונדיקע יארן, וואם זענען אונטערגעשניטן געווארן און אויף די שיינע חלומות, וואם זענען גלעזן אין די יארן, ווי זאפטן אין פולע, רונדיקע קארשן...

ער האט קיין מאכט נישט געהאט אויבער זיך, און ער איז געשטאנען און געקוקט אויף אירע.

און מאניא איז געשאנען א מרשעסט...

דערווייל איז אנגעקומען אן אומגעוואוסטער גאסט אין הויז

אריין: דער מונגער...

ער האט זיך אריינגעגנבעט אוכאמקרקסערהויז, און זיך געלייגט

אין די שטוב וויי א בריידער כאלבאם. ער האט זיך געפלאנטערט אונטער

די פים ווי אן אב-נגף. אומעטום איז ער פול געווען, און פון אלע

ווינקלעך האט מען אים געפילט, און אפילו וויפ אלע שטיבן איז ער געלעגן

צוליידג. און אין די קיך האט ער זיך אריינגעמישט, איז שלאף-צימער

וואו א יונג-מאר-פאלק ליידג זיך שלאפן, האט ער זיך געדרייט. אומעטום

האט ער געבאלבאסטעוועט, און אלץ איז געווען זייער מארעוואסט עסק...

קיין זאפאס האט מאניא נישט צוגעגרייט, וויייל ווען איז עס

דען אייגנעפאלן. וואלט ליי געמאט צום מיטאגעסן קלעד ווען דאס א

קרייגם-אויסברוך, וואלט זי דאך אויבערהויפט נישט דא געווען, נישט

פארזען זיך מים זאפאס, אזוי ווי אנדערע באלבאסטעס. נעמט האט זי

"פוילע פיש געגעסן און פון שטאם ארויסגעווארפן..."

מאניא האט אויסאמבינירט עפעס אזא מין "מאלאנקע" און זי

האט גשמיים מענעלקן-ברוים ווי דינע פלים-פאניר. דערן, האט זי

געגעבן צווייי אזעלכע מענעלקן "פלים" און דאס רעשט ברוים האט זי

באהאלטן אויף באנאכט.

איז מאניא האט אפאק אין ערפי נאכן טרישטיק, געטראגן דאס

ברוים אין צווייפן זיפער אריין, דאס אוועקצולייגן, האט זי זיך פלוצלונג

ווי פון א חלום עפעס רעמאנט, אזאך, ווען לייג איר האדם פאר די

אויגן, איז פאר איר פלוצלונג קלאר געווארן און דעם רייכטיק נאפקן

באקומען.

"דאס איז דאך אייגנטליך הונגער- האט זי ווי צו זיך געזאגט -

דאס איז פס דאך אייגנטליך, פארוואס זי האט אזוי טורא געהאט, און א

פארוואס זי האט געווארנט מארי איז וואדשע אין האשטל "אכאמאראר"...

בפרט ווען זייער גאסט, פלעיב ווען זי האט אפ עווענדעפס פון זייך ווע,

און אפגעזונט ווארם ער האט זיך אזוי שטארק געווערם און אזוי פאנאטיש
געקעמפט.

סאניא האט אין אירע צווייפ גאפנם דאס איבערגעבליבענע ברויט,
וואס זי גייט עס יעמט באהאלטן אויף בייגאבט. זי קוקט דערויף און
עס שווימט פור דארם איר ארויס דאס פנים פון האר, וויי דאס פנים זייגם
וואלם צו איר אראפגעקוקט פון פולן עקראן אראם. זי זעט זיך שווייגם-
דיק שלינגען די צווייפ פענצלעך ברויט. ער עסט דאס אויף, און ער
שווייגט... סאניא קוקט אויף דער איבערגעבליבענעם ברויט, וואס זי
האט אים - האר'ן, אוועקגענומען פון אונטער זייגן מויל. ס'הייסט, ער
זאל מער נישט עסן... ער זאל הונגערן... זי קוקט אויף דעם ברויט,
~~וואס זי האט עם אים אוועקגענומען פון אונטער מויל~~ וויי אויף א
זאכלעכן באוווייז, וואס שרייט אראם צו א מערדער פון ריכטער-טיש מיט
א שטם קשון, אבער דאס שטומע גשרייי איז שטארקער ווי די שטארקסטע
באשולדיקונגם-רעדע.

„אם איז עס דאס ברויט!... זי האט עם אים פון אונטער מויל
אוועקגערימ!... אם האלט זי עס אין אירע הענט...“

דאס שנייט קריסט זיך איר אויפ. דער טויט קריסט איר איבער
די הויט ארויך. זי גיט זיך א שויידער. די גאמצע וואלפם זיך בייי איר
אן אויפהער, עס גייט דאס גארנישט אפצושטעלן, און אירע צווייי פייגע
קני-קפל, שטרינגען אויך אזוי. זי הויבט אויף מיט אלע בייידע הענט
דאס ברויט, וואס ליגט צווישן אירע גאפנם. אפגעזונט אירע אויגן הויבט
זי דאס אויפ. זי קוקט דערויף און זעט עס נישט, אירע אויגן זענען
אנגעפאסן מיט טערן, מיט נעפל. זי שאקלט מיט קאפ די טערן זאל
אפקומען, דער נעפל זאל אוועק. זי וויל דערזען, קלאר וויל זי זען
דאס ברויט, וואס זי האט עס אוועקגענומען האר'ן פון אונטער זייי
מויל, ער זאל נישט מער עסן, ער זאל הונגערן!... אם איז עס... דאס
איז עס...זי האלט עם אין די הענט... און ער שווייגט... ער שווייגט!
סאסא!... נא-נ-נ!

האר, לילי, און מארישא, דאס שטוב-מיידל זענען אנגעקאפן אין
שלאף ניטער אריין. סאניא איז געבליבן אויף דער ערד ווי א פלאץ...
מיט בוין ארויף, די צווי הענט אויסגעצויגן ווי מויף א קריין, און

רעגנט אפגעשרונגען דאס דעשט ברויט, ווען מאניא האט עס געוואלט
באשאפן אויף כוואכע...

מען האט זי אפגעמוגעטרט. דאס שטוב-מיידל האט זיך געדרייט,
געקלפ'ט זיך אן געווירנט:

„ווען דאס איז געווארן זייס די אלטע הערשאפט זענען אוועק...
ווען איז דעם הויז איז געווארן!..."

- „מאניענקא!..." „מאניענקא!..."

איז זי אלע ווייניק צוגעלאפן צום בעט ווי מאניא איז געלעגן,
או' זי בערופן פון בעוואוינהייט,אזוי ווי אלע, ביים מיידל נאסטן,
או' געשלוכצט איז די הענט ארויף.

האלי איז געזעסן אויף אן עק בעט או' געקוקט איבערן פענסטער,
ווי צו עמיצן ווען ווילט געשטאנען אויף יענער זייט שויב.

מאניא האט געקוקט צו אים כיש גלעזערנע אויגן. זי האט זיך
ארומגענומען רעכט שיינעם קאפ האר ווען ער האט אסאל געהאט, או' די
קאליר לאקן איז די זייטן. זי האט יעצט געזען זייער אויגן מיט די
עסווים אראפגלאזענע קעפלעך, או' די סונקעלע פאסונג ארום זיי, ווען
איז יעצט שווארצער או' טיפער געווארן.

- האר!...
- ווען, ליבעס...
- זיי נישט בייז, איך ווייל ניט יעצט זיין!...
- נייו, איך ווילל נישט זיין בייז... ליבעס...
- גיב מיר דיין האנט.
- איך גיב דיר מיין האנט.
- איך האב דיר אומגלויקליך געמאכט... איך בין דיין מערדערין!...

איך ווילט געווילט שטארבן, איך נישט זען ווי דו פארכאפעסט מיך...

דאס ערשטע מאל האט מאניא אנגעפירט די מכה, ווען האט געכרענט
איר אויפן הארץ.

האר איז געווארן עפעשם. ער האט זיך אויפגעשטעלט, ער האט
אנגענומען איבר עווייס הענט, צוזאמענגעפאלטן איבר עווייס/פינגער, או' מיט

גרשבב

צוויי פייערדיקע אויגן, ווי ליכטיקע בלויע הימלען, האט ער מיט ניסערדיקן התלהבות געקוקט אויף אים און זיינע לייט האבן מיט דבקות געשפּטעט:

„אין שווערע טינגסן איז מיין לעבן, ווען איך קוש זיינע צוויי „גליק-טינגער"..."

ווי אין א צערעמאניאל האט ער אראפגעבויגן זיין קאפּ, און געקושט לאנג אירע פינגער.

מאניאם פנים האט געצוקט... בעצוקט... סאיז געווען עפעס אזא מין געלעכטער פון טרייד או געווייז, או עס האט געליידעט איר פון די אויגן ווארעמע שטראמען או זי האט געשלונגען אינם הארץ די טרערן ווי א קינד, וואס מען נימט עם אינם כויל אריין מיט א פול גלאז...

מאניא איז אוועק צו דאפאפארטן, א באקאנטער יובעליר פון אירע עלטערן נאך, או האט אים געווייזן איר האנט-מאנזעלעם פון פלאטין או דריי בריליאנטן זענען דארט געווען געפאסט.

דאפאפארט האט זיך געהאלטן פאר א חויזטריינס פון די שמירס'ס.

מאניא האט אים דערציילט, אז די פאבריק איז „כעשלאכ-נאטס" געווארן פון דער דייטשער „טרויהאנס", פונקט ווי אלע יודישע געשעפטן או אונטערנעמונגען, או דאס גלעק איז אויך געבליבן איז דער קאסע פון דער פאבריק. ווארים וועמען איז עס איינגעפאלן אז „האס" וועט קומען אזוי פלוצלונג...

דאפאפארט האט גקוקט אויף די בראנזעלעס או אויף די בריליאנטן, או ער האט זיך דערמאנט אן דער געשיכטע פון דף דאזיקע בראנזעלעס. מיט קנאפע צווייי יאר צורים איז עס געווען. שמירס האט אין א טרי-מארגן אנגעקלונגען צו אים, או האט פארבעטן צו זיך אין דער קאנטעלארייע פון די פאבריק. דארט מיגם ביורא האט טאלאמאן שמירס אים ערקלערט, עפעס ווי גאר א וויכטיקע זאך, די הכנה צום אנהויבן רעדן זיינם האט דקפאלק אויסגעזען ווי רער גורל פון דער „קאלומביא", איז כאטש אפהענ-

גיק פון דעם, וואס מאלאמאן שמירם גייט דא איט מגלה סדר זיין...

- ראפאפארט! הערט מיט קאפ... - האט שמירם געהאלטן זיין רונריקע גאסבע איז זיין פויסט - איך האב איז א בייזע מינט באלידיקט מיין מאכטער, איר קאנט דאך זיי, מיין מאניא, דאס "אריסטאקראטיע" מפיצם... או! איך קאן מיר דאס נישט שענקען. אלזא, איך וויל פרובירן אויסקויפן מיינע זינד מים א פרעזענט, אבער דאס דארף זיין אזעלכעס, גאר פון די זיבן וואונדער...

או! ראפאפארט האט דעמאלט געבראכט דעם בראנזעלעס, וואס ליגט יעצם בייא איט ווידער אויפן מיש. דאס איז געווען א וואונדערבארע, פרעציז-קינסטלערישע, האנט-ארבעט, או! די שטיינער - מון רייגסטן, בלויען קוואליטעט.

ראפאפארט האט געזאגט:

"א וועלט דרייט זיך דאס..."

- או! וואס מאכט דער מאכמע?

- ווער ווייסט, קיין בריוו קומען דאך נישט מער, מ'איז דאך קריג...

ראפאפארט האט אויפגעפארן די ריקע, לאנגע בראטען זיינע, או! אויסגעגלאנצט א פאר מערהיריגס'טע אויגן.

- וואס הייסט?...

מאניא האט איט דערציילט, אז די עלטערן זענען אוועק מיט מאנאטן צוריק קיין א"י.

- לאמ'לה!... לאמ'לה!... - האט ראפאפארט געשריגן איז דער קיך ארייז, ווי א בענטשער, צו זיין פרוי - הער נאר, הער, מאלאמאן שמירם מיט מינדזשטן זענען דאך גאר איז מאלעמטינג...

- או! וואס מען הערט אלץ... או! וואס מען הערט אלץ...

לאמ'לה האט אנאויפמער געהאלטן איז איין צורעדט מאכן מיט איין האנט איר שירץ או! מיט דער אנדערער האט זי געהאלטן א פולע האנט טייג, ארויפצו, ווי א געבייליגטע פויגט צום פוטער...

"או! וואס מען הערט אלץ"...

סאניא האט שוין געמוזט כיי דער דאזיקער געלעגנהייט דערציילן, אז זי האט שוין חתונה געהאט, די עלטערן זענען נישט געווען אויף אירע חתונה און אז אירע מאן איז פון וואלש...

- א וועלט דריים זיך דאס א ביסל... סנע... דריים זיך דאס די וועלט א ביסל... און פון וואסערק "בראנזשע" איז דער מאן?

סאניא איז געבליבן איין פערלעגנהייט. זי האט בנאמנות נישט געווואוסט, וואס זי זאל ענטפערן. עס איז איר געווען נישט נייטיג דער גאנצער שמועס וועגן האבן שרעלעשניק בייי דעם דאזיקן קרעמערייי. עס איז איר אויסגעקומען צו וואכעדיק.

- מייין מאן... מייין מאן איז א טוחר - האט זי ארויסגעבראכן.

- גוט, א טוחר, דאס פארשטייט מען, וועמען דען וועט זיך פאלאמן שמירם אויסקלייבן פאר אן איידעם?... אבער פון וואס פארת בראנזשע?

- פון אלעם... אלץ, וואס ס'לאזט זיך...

דאפארם איז געווען א פשוטער, אבער ארנסטלעכער מענטש. ער האט פארגעלייגט סאנייען, אז איר מאן זאל ארויסקומען צו אים, ער וועט אים גלייך צו פארדינען, מען קאן הייצט מאכן געשעפטן, מען דארף זיך נישט קווטשן און נישט שעמען. סאלאמאן שמירם - איר נאמען, האט נישט אויסגעמאל אים, דאפארמען געפעלט אויף די פיס.

- אז ס'האט זיך געשראגן צו קויפן עפעס א גוטס געלעגנהייט, פלעג איך לויפן צו "אינם" פאפעשי, ער פלעגט מיר 6 א פנים שוחקות אויסצארגן די גאנצע טומע, און אז איך האב אים אפגעבראנגט דאס גמילות-חסד, פלעגט ער זיך חמיר מרעגן:

- נו, דאפארם, וועט איר כאפט האבן דעם שבת א פעטן קוגל?

און ער האט זיך מער נישט רעדמים, וואס איך האב פארדינט, ווי מיט דעם אפגעברענגטן גלזל. אייי... דאס איז געווען שוין איינמאל א גאלדענער מענטש, א בריליאנטישע נשמה... יא, זאל ער נאך הייצט ארויסקומען, דער מאן, ס'איז דאך א מלחמה, א ביטערע מלחמה, איך וועל



ניטש לאזן פאלן פאלאסאן שמידט'ם קינדער.

ראפאפארט האט אפגעשאצט רא בראנזעלעס. ער האט ארויסגענומען
א סומע געלט פון געגנט טאניען.

- האט איז א קאנפא אויף דעם ריוח, איך וועל פערקויפן די
מחורה. די גרונט-סומע שטייט צו אייער רשות, און מיט דעם פערדינסט
וועלן מיר זיך טיילן.

טאניא איז אהיים gעקומען. מון ביי אן עדשטע געלעגנהייט
בעגעבן אנצוהערן, אז זי האט סוף-כל-סוף באשלאסן צפעס אנצוהויבן טאן,
ס'הייסט קפעס א געשעפט מאכן. מענטשן פערדינען, עס גייט אין גאס
א גרויס טהרייר, א האנדל, כאטש א פאלשער, אן אפגענארטער, אבער דערווייל
פערדינט מען און מען בריכט זיך נישט צו קווטלן.

טאניא איז נישט געווען קלייו אין אירע פלענער, זי האט בעהאט
אלבאגרענישטן שוואונג, אפילו אין געשעפטליכן אויפטו. איבריגנס, האט
זי אין דעם פאל אויך געהאט גוטע שולע. די גרויסע מון געלונגענע שוו-
סיגער, ווען „קאלומביא" האט בעפאכט, האט טאניא צו ערשט בעקומיצם,
און דורך איר „אריסטאקראט"-קאפ, איז דאס צו ערשט בעוואוסט אלעמען.

צו גרויסע בעשעפטן האט זי יעצט זעלבסט נישט בעהאט קיין חשק,
קלייגע מסחרים'לעך זענען נישט בעווען בפאכט צו איר בראיסן שניט,
נאר אזוי ווי עס איז אונסער בעקומען דאס בעלענהייט מיט דעם מ'
ראפאפארט, ווילט זי אפשר כלאחר יד דערלאנגען א האנט צו טון,
כדי מאקע זיך נישט צו ראטן קווטלן.

האדי האט עס בעהערט און דעציידירט זי אפגעווענדעט:

- שטייט פונדערווייסנס פון די אלע היינטיקע בעשעפטן, איך
בעם עס טון דיר. איך בין זייער נישט, מיט אלע מיינע דמ"ח אברים,
נישט דערפאר.

דאס טאניא שוין בעמוזט דערציילן די בעשיכטע פון בראנזעלעס
און וועגן ראפאפארט'ס פראפאזיציע, זעלבסט פארשטענדלעך, האט זי נישט

ניסט לאזן מאכן מאמאטן שמידט'ס קינדער.

רעפאראט מאם אפגעשאצט פא בראנזעלעס. ער האם ארויסגענומען
א סומע צעלט פון געגנט מאניטן.

- מאם איז א קאנסא אויף דעם ריוח, איך וועל מערקויען די
מחורה. די גרונט-סומע שטייט צו אייער רשות, אוז מיט דעם מערדינגס
וועלן מיר זיך טיילן.

מאניא איז אתיים געקומען. פון ביי אן ערשטע געלעגנהיים
געגנבן אנצוהערן, איז זי האם סוף-כל-סוף באשלאסן עפעס אנצוהויבן מאן,
ס'הייסט עפעס א געשעפט מאכן. מענטשן מערדינגן, עס גייט אין גאם
א גרויס מטהרייא, א הענדל, כאטש א מאלשער, אן אפגענארטער, אבער דערווייל
מערדינגס מען אוז מען ברויכט זיך ניסט צו קווטלן.

מאניא איז ניסט געווען קלוין אין אירע מלענער, זי האם געמאם
אומבאגרענצטן שוואונג, אפילו אין געשעפטליכן אויפטו. אייבריגנס, האם
זי אין דעם מאל אויך געמאם גוטע שולע. די גרויסע אוז געלונגענע שאף-
ציגער, וואם "קאלומביא" האם גענומען, האם מאניא צו ערשט געקויפט,
אוז דורך אירע "אריסטאקראט"-קאם, איז דאם צו ערשט געווארן אדורכגעוואלצט.

צו גרויסע געשעפטן האם זי יעצם זעלבסט ניסט גענומ קיין חשק,
קלוינע מסחרים'לעך זענען ניסט גווען גענוג גענאסט צו אירע בדיינען שניט,
נאר אזוי ווי עס איז אונסער געקומען דאם געלעגנהיים מיט דעם מ'
דאנאלדס, וואלט זי אטשר כלאחר יד דעם 30 יא געוואלט א מאנס צו טון,
כדי מאקע זיך ניסט צו דאדן קווטלן.

האדי האם עם געהערט אוז דעציידעד זי אפגעווענדעט:

- שטיי פונדערווייסנס פון די אלע אייגנשיק געשעפטן, איך
בעם עס פון דיר. איך בין זייער ניסט, מיט אלע מיינע רמ"ח אברים,
ניסט רעדנאר.

האם מאניא שוין געמוזט רעדעווקן די געשיכטע פון בראנזעלעס
אוז וועגן דאנאלדס פראפעזיצע, וועלכעס פארשטענדלעך, האם זי ניסט

דערציילט וועגן די משפּילערײַ געשעענישן, וואָס זיי האָבן דאָרט געהאַט
און אויך נישט וועגן דעם אַז דאָס־פּאַרט האָבן אײַם - האַרי אַרויפגעקומען
צו זיך, כּדי מיט אים אַנהויבן מאַכן בשותפות געשעפטן.

צומאָרגנס אינדערפרי־איז האַרי אַרויפגעגאַנגען צום ח' דאָס־פּאַרט,
פֿאַר דאָס אַראָפּגענומען פֿון זײַן האַנט דעם גאָלדענעם „שפּהאוזען" מיט דעם
גאָלדענעם בראַנזעלעם, וואָס איז דערבײַ געווען, און פֿאַרקלערט דעם ירושׁ:

- אײַך וויינשט מיר נישט, דורכאויס נישט, אַז מײַן פֿרוי זאָל
מאַכן געשעפטן. היות אײַך בין כּיוַ היינט נישט געווען קיין געשעפטס-
מאַן, איז דאָך קלאָר אַז מײַן פֿרוי דאַרף דאָס אַוודאי נישט זײַן. היינט אין
קריגס־צײַטן, דערפֿאָר בעט איך דעם בראַנזעלעם פֿון מײַן פֿרוי צוריק,
וויײַל אַזוי לאַנג וויי איך האָב נאָך צו פֿארקויפֿן מײַנע 8 ווערם־זאָך,
זע איך נישט קיין נויטוועגדיקײַט אַז מײַן פֿרוי זאָל דאָס דאַרפֿן טון.

דאָס־פּאַרט האָט געקוקט אויף דעם יונגערמאַן, געקראַצט זיך אין
דער שׂה, און נישט פֿערשטאַנען די זאַך.

- מ'הייסט?... זענען זיי ווי עס וויינט זיך אַרויס, גאַרנישט
קיין טויבר?... און דאָס פֿרייליין שמירם האָט בעזאָגט אַז אײַר מאַן איז
א טויבר פֿון אלעם... אלץ וואָס מ'לאַזט זיך...

האַרי האָט אַנשטאָט אָנטפֿערט, בעטן נאָטאַריוס דעם „שפּהאוזען"
פֿון טיש און אים דערלאַנגט דאָס־פּאַרטן אין האַנט אַרײַן.

דאָס־פּאַרט איז צוגעגאַנגען צו דער שאַנק, פֿון דאָרט אַרויסגענומען
די גאָלד־וואָג און כּשׁתּ־מעשׂה געמורקט אונטער נאָז:

- אײַ... א וועלט דרייט זיך... א וועלט דרייט זיך דעם א
בייסל... מנע... זיצן זי יונגערמאַן, זיצן זי. „אינם" פֿרוי איז א
גאַלרן קינד, א בראַנטשטע נשמה. אײַך קאָן זי, אײַך געפֿעלט זי, וויל
זי איז נאָך געווען א שפּרינגעלע... אײַ... דאָס איז געווען בייַ אײַר
פֿאטער ווי א פּייקער ערל-שטייַן, ווי אַן אויגר...

האַרי איז געזעסן כּיוַם פֿענסטער און אַרויסגעקוקט. עס איז אים
געווען אינקריק צו הערן די רייד פֿון דעם יוד. ער האָט אַרויסגעקוקט

אם איך גאם אויבשטע-טעמה בעזעך אם אזא מענטש:

ס'איז בעזעך דער נייער מארק, א רובריקער נלאץ. איך דער טיפ
איז בעסטענך פילטערסקי אויך א דענקסאל אוך א פויער מוקס ווי טיפ
באליידיקט קפרנות פון אונסער זיידע לעבעך, גראבע בויערס. אקצך איבער
אים איז בעסטענך א ווייס בעמאלטע נעבויי, וועלכעס אויפ נאיס לאנג שפּריץ
נבוואך, טיפ משפּיצלע בעזונקבך, בלויז אויף קראסע. די קראסע זענען
אבער אלע בעזונך טיפ די לאדנס מערוקס, אזוי אויף די שליסל-לעכער זענען
בעזונך לאנג, ווייסע שאפּילקע אויפּנעקלעפּט: "בעשלאגענעס". דאס
מראנס פון בעבוי איז בעזונך ווי א נאלערייע טיפ א רייד פון ווייס-בייכיקע,
מערנדעסע זויקן. צוויפן איין עולאר אוך צוויייטער, נאס זיך אריינפּעזוויז
א פארמאכטע, אויסנעלאשענע קראס, טיפ א לאנג-ווייס "בעשלאגענעס"-
עשטעלע מערזיגלס.

צוקונפ'ס פילטערסקי זענען בעסטענך א גרויסע מרנרערייטע אוך
צוויילק ווייסן, כיפ נאסנראפיטע אפּארטן איבער די אקסלן, ווי
באפּוראנס. זיי נאבן אויסגעקוקט רעס שלאץ אוך סטעציעל די ווייסע
זויקן-גאלערייס, אוך אויפער נאס זיך בעשטעלט צוויפן די ווייסן, אוך
זיך א שטייגער ווי בעזונס טיפ זיי. פר נאס אריינפּעזוויז זיבערקייט
איך זייגס א בעזויסע אונטערנעטונג.

- יונגערמאן, כיסט, זיי "זענען אזוי גרס, נאס זייגערל טיפן
כראנזעלקס וועגן טן-הכל 65 גראס, "אטטע'ער-נאלר". נאבן מיר א קינא-לן,
כך וכך, אוך דער יור יור נאס בעצייכט בוצייטות נאס גלעק, בעלייבט עס איך
קופקעלך, אוך בעזונס רערבייי טיפן מויקן איז הייסט עס, נאבן מיר נא
אזוי גרס ווי מויזנס... מויזנס צוויי בונערס, מויזנס דרייי בונערס...
נאס עריילין שטייט נאס אבער בעזונס אז זיי זענען א מוחר פון אלט...
מויזנס פינפבונערס", מויזנס אכטבונערס... גוט... א כיסערל מלמה...
א בריליאנטישער מענטש, מאלמאן שטייט... צוויי מויזנס אכטבונערס...

נארי איז בעסטענך ווי א נייס דאפּקער, אוך קוים זיך רערוואכט
צום מטר זאל שוין א טוף בעטן. דאפּאלט נאס איט צוריקבעצאלן מוזיק
כראנזעלקס אוך רערבייי בעזונס!

- אין וואס געוואלט "אינזן" ביימילפיק זייז, עפעס א קלייניקייט מאלאמן' שמיד'ס קינדער...

האבי תאט זיך געזעגנט, בעראנקס, און ראשאפארט תאט אים נאכגעקוקט מיט גוטע, מערהרגטע אויגן פון מוטער זייגע ארשפגלאזטע ברעמען אוי דערבייי געזוגט דורכן טויל:

- א וועלט דריים זיך דאס א ביסל, נע...

אז האָרי איז אריבער פון ה' ראָפאָרט'ס וואָלגונג, און ווען
ער איז שוין געהאָט אראָפ פון די טרעפ און וועלענדיק אריבערגיין פון
סויער, איז אים אפגעגאַנגען פרוי זעלדין, א שכנטע אין זעלבן הויז
וואו האָרי וואוינט,די פרוי האָט אים אנגעקאָפט פראָן ארבל פון זיין
מאַגאַרקע און געצייטערט דערבייַ ווי אין קדחת:

- הער פרעלעשניק, דערבאַרעמט אייך,געדייַנקט אין איין גאָט, ניט
ראָטש נישט ארויס...

די פרוי האָט זיך געווארפן , דאָס לייב און לעבן אין איר האָט זיך
געווארפן,די טרעפ איז געלאָפן אין איר ווי א בייזער דבוק וואָס וויל
ארויס און האָט נישט קיין עפענונג.

א האָרי האָט געקוקט אויף די פרוי מיט חדוש אין די אויגן.

- וואָס האָט פאסירט?...

- האָט רחמנות אויף זיך...אָט מען כאָטש אין דרויסן פונדן...

האָרי איז שטיין געבליבן, פון די אלע קלעפ,וואָס ער האָט שוין ביז
הייַנט באקומען,איז ער פראָפ פון דער נאָטור נישט געווען קיין פחדן,
ער האָט נישט געהערט צו די וועלכע לייגן בייַ א ידע געלעגנהייט ווי
אאאאאאאאאאאאאאאאאאא אין מייַזן-לאָך,ער איז אבער אויך נישט געווען קיין
הפקר-מענטש,וויַיט נישט, ער האָט געדענקט אין די טומע גאלע, וואָס ער
פראָגט יעצט בייַ זיך, און אויך אין די כאָאַזעלעס פאניעס,ער האָט עס
קלאָר געווואוסט,אז ער איז יעצט טרייף ,סכנות נפשות טרייף, ערשטענס
זאָגט בפירוש דאָס גזעזץ,אז א איד מאָר נישט פארמאָגן מער ווי טויזנט
מארק, די טלאקאָטן קלעבן דאָך נאָך אין די גאָטן,צוויי טאָג,אז די דייטשן
באמערקן א איד, איז דאָס ערשטע ווערט ער "געפילטס"אין אלע פארכארגנטע
ערטער פון די מלבושים און אפילו פון קערפער, און אויב געפינען זיי נאָך
בייַ א איד אזא זאָך,וואָס איז טריפה, און וואָס איז דען נישט טריפה?..
אז דאָס זייַנט איז דאָך אויך טריפה,..לויט דעם דייטשן גזעזץ דארף עס א
איד נישט באזיצן,..הייַנט קען מען זיך פארשטעלן ווען זיי געפינען נאָך
גאלע,אדער אזא שטייגער ווי-וואונדערדיק חפץ ווי דער בארגזאלעס,
וואָס טאלאָטן שמידט האָט עס געמאַכט,כדי אויסצוקויפן זייַנע א פארבראָך,
וואָס ער איז באגאנגען אין א בייזער מינוט,ס'הייסט ער האָט זיך ארויס-
גענאמט מיט א וואָרט,וואָס איז עלול געווען צו באליידיקן דאָס "אריסאטאקלע"
זייַנס..

האָרי האָט עס קלאָר געווואוסט,ער האָט באגומען די לאָגע אין וועלכער
ער געפינט זיך, האָט ער זיך געטטעלט אין ווינקל פון טויער און ארויס-

געקוקט אין גאס, צוקוקן נייעם מארק היימט עס.

כיים פילכודסקי-דענקמאל זיינען געשטאנען די זעלבע גרופע דיימשן, וועלכע ער האט זיי שוין געזען פון ראפפארמס פענשטער אראפ. יעצט האט הארי נאך געזען וויי אייגער פון די דיימשן, אייגענפלין איז דאס דער וועלכער האט זיך פריער, לויט ווי הארי האט דאס געזען דורכן פענצטער, ווי געווען מיט די רעשט דיימשן, יעצט איז ער, דער דאזיגער דיימש, געשטאנען כיים עק גאס פון נייעם מארק הארט נעבן דער וואנט, און ער האט אפגעווארט זיין קרבן, ווי א מענטשן-פרעסער אין דשונגל, ער האט זיך געקליבן זייער קרבנות, נישט אלע אידן זיינען אים געפאלן געווארן, א מאדנע יאגד, עפעס האט מען געזען אז ער זוכט ספעציעלע "עקזעמפליארן", ווי זיי וואלטן עס דארפן אריינ-פאסן אין א ספעציעלע "סעריע" אריין. ער האט באטראכט זיין "פאנג". ער האט זיין קרבן באטראכט פון פראפיל, אין בעדייט אים פון אלע זיימן, און אויפ דאס "עקזעמפליאר" האט אויסגעהאלטן די "פריפונג", עס היימט, די xxxxx פיגור האט נושא חן געווען אין זייער אויגן, האט ער אים אויפגעשטעלט אף א זייט, צו די רעשט אויסגעקליבענע.

פון א זייטיקער גאס האט זיך דערנענטערט א איד מיט א טלית-זאק אונטערן ארעם, דער איד איז געלאפן מיט שנעלע צושראקענע טריט, פון א מנין אודאי, און געוואלט וואס שנעלער אנקומען אין זיין שוב אריין, און אייגערקומען די סכנה, וואס לויערט אויף די גאסן. דער איד האט געהאט זיין בארד, א שיינער הדרת-פנים בארד איז דאס געווען, עפעס מאקע על פי נס האט ער ביז היינט אפגעראטעוועט, וויזט אויס אז ער נישט געווען אויפן זאמעלפלאץ פון די געבריידער גושטיין. דער איד איז אנגעלאפן מיט שנעלע טריט און שנעל אריין אינם נייעם מארק ווי א מייזל אין דער פאסטקע...

- קאם... קאם... קאם...

דער דיימש, וואס איז געשטאנען כיים עק וואנט פון xxxxxx נייעם מארק, האט געמאכט מיטן צייגע-פינגער א האלב קליין רעדעלע צווישן זיין נאז און אויג, ער האט געבויגן שנעל, שנעל א האלב קליין רעדעלע און גערופן זיין קרבן:

- קאם... קאם... קאם...

אין

אין דעם פנים פון דעם דיימש, אוו/די אברים זייגע איז געלעגן דער העכסטער תענוג, דאס האט נאך קיין שום יעגער נישט זוכה געווען צו פין אזא געבום, דעם דאזיגן תענוג קאן מען נאר פילן אין די לעצטע און העכסטע שפאנענדע מינוטן, ווען מען גייט אויף מענטשן-יאגד, און ווען דאס קרבן

גייט אליין מי מיט היפנטיזן קראפט פון א אמת מרחק, צו צום יעגער,מיט צוויי וועלטן-שרעק,אנשטאט צוויי אויגן,לויט דעם היפנאטיזן קראפט פון א האלב פינגער-בייגעלע,וואס דער יעגער מאכט מיטן צייגע-פינגער צוויטן נאז אן אויג...

דעם דאזיגן העכסטן געטום קאן א יעגער נאר פילן אין אירע אדערן מען לאזט אין אויף מעגשן -יאגד צוויטן די מויערן פון די שטעט,אין באגלייטונג פון זון פון "דויטשן -פאלקעס" איז עס אמעריקאנישן...

מיט דעם דאזיגן „עקזעמפליאר" האט דער דייטש זיך גאר שטארק דערפריט, ווי מיט עפעס גאר א וואזשנע מציאה , אשטייגער ווי אויף דעם האט ער שאקע נאר גערוארט,דאס האט אים נאך אויסגעפעלט צו דער „קאלעקציע". ער האט געציילט זייגע קרבנות, און דערנאך האט ער מיט דער האנט אפגעציילט די אמת חלק'ס פון דער גאלעריע, ס'הייסט די לעכער פון איין פיליאר און צוויטן: איבס,צוויי,דריי,פיר,פינף,זעקס...

- ס'שטימט!...

- האנט"ס'שטימט אמת שון"...

די רעשט דייטשן האבן געציילט און באשטעטיקט.

דאן האט דער דייטש געגומען צו דער אמעריקאנישער גהיימפאליצייער ארבעט; ער האט אריינגעשטעלט די אידן יעדן אויגעם אין אזא חלק פון דער גאלעריע, ווי אן „אויסשטעלונג" א „קאלעקציע" אזא, און ער האט אנגעהויבן אויפצורעזשיסירן די „ראלן" דעם אויד מיט דער הדרת-פנים בארד האט ער אנגעטון אין זיין שליח, דעם זייגעם פארהילט, ווי בשעת שמונה-עשרה,, די בארד האט מען אראפגעזעצט קני -בויגן,און אים אויסגעצויגן זיין רעכטע האנט מיט אן אראפגעשטעקטער"פייג" צו זילסודסקי...

דער צוויטער איד איז געזעסן אויסגעדרייט,די הויזן זייגע אראפ-גלאזט,אשטייגער ווי ביים סוען א מענשליך געבריך מארגענס... אט אזוי ויסגעדרייט צוויטן פילארן מיטן אנשבלויזטן "געזעס" צו פילסודסקי'ס: דער דריטער איד איז געזעסן ווי בודהא... נאר מיט צוויי פינגער ן כיידע האנט , האט ער גערארפט זיך מאכן צוויי הערנער...

דער פערטער איד האט גערארפט שטיין אנגעלענט ביים פילאר, מיט איין ם געקרייצטן אויפן צוויטן,איין עלענבויגן זייגער אנגעלענט אויף דעם ילאר,די צוויטע האנט אויסגעבויגן ווי א האלבער בייגל מיט א פויסט

אויף דער זייט, אויף דער דאזיקער האנט איז געווען אנגעהאנגען א באמבוס-
שטעקעלע - די פאזע פון שארלי שאפלין...

דער פיגפטער איד איז געלעגן ווי אומגעהאנגל, מיט איין קני אויף דער
ערד, א מעסער אין האנט, א פאזע ווי ער שטעכט מיט הנאה עמיצן...

דער זעקסטער און לעצטער איד איז געלעגן אויף דער ערד, אויף פיס און
האנט ווי א הונט און ארויסגעשטעקט א צונג צו פילסודסקי...

עס האט גענוג לאנג געדויערט דאס אינגעזשטירן די ראלן, אבער מיט
קלעפ און מיט דיפשע שטרויל איבם בויך, האבן די " ארטיסטן" שנעל אויס-
געלעבנט זייערע ראלן.

עס האט "געקלאפט" די אויסשטעלונג איז פערטיק.

דער "רעזשיסאר" איז נאך אמאל צוגעגאנגען צו זייענע קאמעראדן. ער
האט זיך נאך אמאל געווענט, מען האט גענזען אז ער איז זיכער אין זיין נצחון.
די " פרעמיערע" וועט זיין גלענצען, דאן האט/א וואונק געטון צו זייענע
העלפער און זקס דיפשן זיינען ארונטער אונטער די פילארן, און פעדער
פון הינטן אונטער איין "אנטיק" פון דער קאלעקציע; זיי זיינען געשטאנען
אונטער די ווייס_בייקיק זיילן, פדער דיפש ביי זיין " ארטיסט" ווי נישט -
זעבארע סופליארן...

דער "רעזשיסאר" האט זיך געפארעט, געלאפן פון איין "קונסט-שטיק" צום
צווייטן, די פארבעסערט, דארט פארבעסערט, ער האט זיך אפגערוקט אויף אק
א פאר־ספעקטיוו, געקוקט פון ווינקעל, פון פראפיל, פון אלע זיידן געבויגן
מיטן קאפ, געשווינצט, געאכצעט ווי א קליין שטעטלדיקער פאטאגראפיסט, ווען
גרייט זיך פאטאגראפירן א יונג הייראטס-פאר...

- אכטונג! פערטיק! איך "צעהלע " ביז דריי !...

- איינס... צוויי... דריי !...

עס האבן זיך דערהערט מיט איין מאל זקס קנאלן... זקס גיפס-
איינשפריצונגן... די פיגורן זיינען געבליבן אזוי פארשטיינט... פעדער
ווינשער געהאלטן אויסגעצויגן מיט זיין רעכטער האנט א פייג צו פילסודסקי;
בודהא איז געזעסן מיט צווישן הערנער באם / קאם נאר שארלי שאפלין האט
נישט געוואלט שפילן...

- דאנער-וועטער! סאקראמענט! דער "רעזשיסאר" איז שונאי-צוין גרייט
זיך א מעשה אקסקלוסיוון/דער " פארפלוכטער שאפלין" צוליב אים
וועט ער דאך דאס גענוג פארשפילן... אקסקלוסיוון

ער לויפט זו מלא רציחה. "ששאפלין" ליגט אויף דער "מצעבע" ווי א
לייערנער סאלדאטל, א קינדער-שפילציג, פערשטייפט אין זיין פאזע, נאר
ין און "שפילן" וויל ער בשום אופן נישט. דער דייטש כאפט צום, שטעלט
ם אויף מיט דעם גע(ק)רויצ(ט)גטן פום, און "ששאפלין" איז אינגעשפארט, ניין,
ון פיין... ער וועט נישט שפילן...

- הילפא, סאקראמענט!... דער "ששאפלין" מאכט אים אונגליקלין...

דער דייטש איז אריין אין רציחה. ער האט געכאפט דעם שוסטן אידן, ער האט
אט אים אזעך געשאן אויף דער ערד און געטרעטן מיט די שטיוול אויף זיין
אם, ער האט געהאפעט און געשפרונגען, און געזעצט מיט די געבעגלטע אפצאטן
ויפן מת, אן אויפהער, ער איז געווען ווי אין שכרות, און נישט בעקענט
ארואיקן און שטילן זיין וויילדקייט. דאס פנים פון מת איז געווען צערפליישט
ון אפגעשילט. און דער דייטש האט נאך אלץ געטרעטן... געטרעטן...

דער "רעזשיסאר" האט פארשפילט דאס גענוג. פון דעסטוועגן האבן די
דייטשן אראפגענומען זייער פאטאגראפישע אפאראטן, און געפילמט פון אלע זייטן,
נאר איין לאך איז געווען לידיק... דאס לאך וואו "ששאפלין" האט געזאלט
שפילן זיין "ראלע". זיי האבן (ה"מ) געפילמט אבער אן "ששארלי ששאפלין"...

האבי פרעלעשניק איז געשטאנען אין דעם טויער, און געקוקט אויף דער
קונסט-אויסשטעלונג" פון xxxxx צוואנציקסטן יארהונדערט... - - - - - -
- -
אהיים געקומען איז האבי שפעט. סאניא איז געווען געוואלטיק אונרואיק.
איז זי האט געקוקט אויף אים, האט זי דערזען אז ער גייט ווי א בענומענער, די
אויגן האט מען אים איבערהויפט נישט ארויסגעזען. די שונקעלע פאסונג ארום זיי
איז מיט יעדע מינוט שוואכער געווארן, ווי מיט סאדזע געשמירט. סאניא האט
אים צוגעפירט צום בעט, און ער איז דארט אריינגעפאלן ווי א שטיק ליים.
אונטער-ציין איז דער פיבער כיי אים דערגאנגען כיז xxxxx איבער פערציק...
סאניא איז געשטאנען איבער אים געבויגן, און עס האבן ארויף געקוקט צו
איר צפי שוואכצ רעדער, אנשטאט דער באקאנטער בליק פון האבי'ס בלויז אויגן...

"קולטור-געמיינדע"

- פירם קאפיטל -

כמעט נאך אין די ערשטע טעג פון חורבן, נישט לאנג נאכן ארויסגיין פון מאבריקס-פלאץ פון די געבריידער גושטיין, האט זיך אויף די וועגעס פון דער-פאטם, צווישן אנדערע פלאקאטן וועגן די ספעציעלע אידן-געזעצן און אידן-פארארדנונגען, אויך באוויזן דער ערשטער אידן-פלאקאט, אויף איין זייט געדרוקט אויף דייטש, און אויף דער לינקער סיס אידישע שריפט אזא פארם פעלדונג:

צו אלע אידן!

אלע זעטשליכע אידן פון קינדר ביז אלט, מאן און פרוי, דארפן זיך רעגיסטרירן אין דער אידישער קולטוסגעמיינדע. די אידן וועלכע וועלן נישט זיין רעגיסטרירט, וועלן נישט באקומען זייערע בראיס-קארטן און וועלן גלייכצייטיק שטרענג באשטראפט ווערן.

אונשערגעצייכנטע איז געווען אויף דער דייטשער זייט, דער בירגערמייסטער, און אויף דער אידישער סיס, דער פודן-עלטעסטער: מאניעק מאטראז.

וואס אן אמת זייענען מאקע אלע געלאפן זיך רעגיסטרירן. ערשטנס, איז עס דאך א דייטשע פארארדנונג, צווייטנס דארף מען מאקע באקומען די בראיס-קארטן. אבער די "קולטוס-געמיינדע" אלס xxxx אזעלכע, האט מען xxxx-גרינגעשעצט. אמאל איז די נארמאלע ציין האבן אידן מאקע געפירט א הייסן קאמף ארום דער "געמינע". אמת, יעדע פארטיי האט מאקע געוואלט האבן, וואס מער איר "מענשן" דארט זיצן, און אז מען האט דארט געהאט א מערהייט, האט מען אזוי געקענט האבן אן אייגענעם רב, א שוחט א.א.וו. נישט איינמאל איז בייי "געמינע" וואלן דערגאנגען xx אפילו צו שפיכות-דמים. דאס איז אבער אלץ געווען אמאל. הייבט האט קיינער נישט דעם קאמף צו די אלע זאכן, עפעס האט עס אלץ יעצט אויסגעזען אזוי וויים... אזוי קלייגלין... וויי א דערוואקסענער מענש, וואס דערמאנט זיך זייגע מעשה-נערות... און מסילא האט די "קולטוס-געמיינדע" פארלוירן יעצט איר רייז און איר וואס.

מאניעק מאטראז, האט אבער פארט געוואלט גיבן דער "קולטוס-געמיינדע" א געהעריקע חשיבות. אויב וועט זי - די "קולטוס-געמיינדע", האבן א חשיבות, איז דאך פארשטענדליך, אז אויך ער - דער לייטער, און שפעטער פון איר, וועט זיין חשוב. איז ער מאקע גלאפן פון איין ציטער אינם צוויישן, פלינק און xxxxxxxx אינשטענסיוו, ער האט ארגאניזירט, נישט געשלאפן בייגאנצן, א שטאב פון בחורים און מיידלאך אא האבן געקלאפט אויף שרייב-מאשינען, מען האט רעגיסטרירט,

ערוק, ארויסגעגעבן ברויט-קארטן מיט א ספעציעלן "מגן-דוד", און מען האט
עפילט אז עס שאפט זיך א גרויסע זאך פארן כלל. מאניעק מאטראז האט ארויס-
עשיקט אינלאנדגעגן צו די געווערזענע XXX פרנסים פון דער "געמינע", ער
אט אויך פארשטעלן אנגעזעענע מענשן פון דער שטאט, מען זאל קומען מיטארבעטן
ן העלפן אויף בויען די "קולטוס-געמיינדע". ער האט אפילו אינגעלאדן
לאויז שאפראן, אבער קיינער האט נישט אין אכט גענומען און אפילו נישט
טראכט דערפון.

אין דער "געמינע" האבן זיך יעצט געדריקט מאניעק'ס קארטן-פאטגערן
ן פארן קריג. און לעמאנאוסקי וועלכער איז שוין יא פון פריער געווען א
שטקל "קאך-לעפל", האט זיך אבער יעצט ארויסגעווען אלס געמיינער שיף
ן דעגענעראט. עס האבן זיך אויך פארטיי-אישע שמשים, וואס זיינען סתם
קומען זוכן א XXXXXXXXXXX געלעגנהייט ווי אזוי א טאפלטע בריט-פארצייט
ויס צובאקומען...

דאס, וואס עס נישט געלונגען מאניעק מאטראז צו גבן דער "קולטוס-
מיינדע איר געהעריקן חשיבות, איז דאס אבער געלונגען מיט א פאר מאנשן
עשער - דער " געסטאפא". זי - די "געסטאפא" - האט שוין געגבן דער
דישער "קולטוס-געמיינדע" איר געהעריקן אנזען... אזוי ווייט, אז אפילו
ניעק מאטראז זעלבסט, האט אויך נישט משלומט פון אזא "מלוכה"...

און אזוי איז דאס געווען.

אפאר מאנאטן נאך דעם ווי די דייטשע מגפה איז ארויס פון אירע איגענע
ענעצן, איז קיין מעטראפאליי ארא"ש געקומען די "געסטאפא".

"געסטאפא" האט באלד ארויסגענומען די ממשלה פון דער ציוויליער מאכט.
ן איר הויפט-שטעטייש איז געווען, אזוי ווי עס האט זיך דערנאך ארויסגעוויזן,
נצענטרירט אין " אפטיילונג 1- פא". דער שף פון דער " אפטיילונג "האט
הייסן : אלפרעד דרייער.

דער הויפט_פריצייס פון דער צענטראלער "געסטאפא" בנוגע איז, איז
ווען שאפן א אידישע "קערפאשאפט", וואס XXX דורך איר, דורך דער דאזיקער
דישער "קעפערשאפט" מיט דער הילף פון אידישע קעפ און אידישע הענט, דערגיין
ם ענד-ציל.

וואס האסט דאס אייגנטליך דייטשער "ענד-ציל" בנוגע איז?...

...און אזוי איז דאס געווען. — —

מאניעק מאטראז האט באקומען אן אינלאנדגג, זיך צו שטעלן צו "געסטאפא",
אפטיילונג 1-פא". היות ער איז נישט קיין ספעציעלער דייטש-רפסדער,

ג'דרוקש, ארויסגעגעבן ברויש-קארטן
געמילש אז עם שמעט זיך א גרויסע
געשיקט אמיגלאדונגען צו די גע
האט אויך פארבעטן אנגעזעענע מענ
און העלפן אויך בויען די "קולטו
אלאויז שאפראן, אבער קיינער הא
;פראכט דערפון.

איז דער "גמיגע" האבן זיך
ון פארן קריג. און לעמאנאוסקי
ו שטיקל "קאך-לעפל", האט זיך אב
ון דעגענעראש. עם האבן זיך או
.קומען זוכן א אאאאאאאאאאאא גלק
רויס צובאקומען...

דאס, וואס עס נישט גלונג
עמיגדע איר געהעריקן חשיבות,
פעשער - דער " גמסטאפא". זי
ידישער "קולטום-גמיגדע" איר
אניעק מאשראז זעלבסט, האט אוי

האט ער מיט זיך מיטגענומען פאליציא שוואַרץ, אלס זיין פערזיכערונג
פאר־שטאַרין.

פאליציא האט נישט נאר געהייסן שוואַרץ, זי איז אויך געווען א שיינע
ברונעטין, xx א שוואַרצער קאַם האָר, שוואַרצע אויגן, און א שוואַרצע בשמה.

טך הכל האט די xxxיפרוי געהאט פיינע און צוואַמענפיק האָר, אבער קיין
שום סוד איז לעבן אזא שוין נאר אויך נישט געווען פארהויפן.

די פארשטייער פון גרויסן מעשׂה־אפאַלער אידישן קבוץ, פאנדק פאשרא
און פאליציא שוואַרץ, זיינען געשטאנען אין דער קאנצעלאריע פון דער
"געסטאפא" "אפטיילונג xxx פאס" פארן שרף "אלפרעד דרייפוס".

אויף דער "זיי" איז "געשטאנען" אדאלף היטלער אין זיין נאטירלעכער גרויס.
אים צו פיסנס איז געזעסן דרייפוס, אין א בריין העמד, גרויס אויגן, א
לענגליך פנים, און געוועדט לאנג "בויגעוודיק" העפליך". ווי עס פאסט פאר
א געשרייען זון פון דער גרויסער דייטשער נאציע".

- איך האב אייך אייגנטלאדן צו מיר - בייסע". פארענטפן זי פלאץ".

אום אייך מיטצוטיילן, הירת ווי xxxxxxx לויט גרויס־דייטשן גע־זעץ,
זיינען פארגעזען געווייסע באגרענצונגען לגבי אידער פאלקסגענאסן,
וואס באוואוינען דאס גרויס־דייטשע ריידך און מירע בוזעסע
געביטן, און הירת מיר זיינען געצוואונגען דאס רוזיק גע־זעץ שוין
אריינצופירן אין קראפט, האב איך כאשלאסן, בכדי אייך צו פארלייכטערן
עוועגשטעלע אופאנגענעמלעכקייטן, אז דאס גע־וואונשענען, אז דאס אויסערן
די רוזיק, געווייסע באגרענצונגען זאלן זיך געפינען אין אידער האנט
דאס הייסט, אין האנט פון דעם "עלטעסטן־ראט" פון דער אידישער "קולטוס־
געמיינדע". איר זעט אבער לגבי מיר פארשטוארשליך, אויך וואלט
געזאגט מיט אידער קאם", און אויך xxxxx וואלט צוגעגעבן "מיין קאם פון
אידערע פאמיליעס", אז דאס גע־זעץ וועט ערענטפערט וועלן
אויפמערקזאם צו מאכן אויף דייטשער ארדנונג". געהארכזאמקייט".
פינקטליכקייט". און קאנסיסטענץ".

הישלער האט אראפגעקוקט פון דער וואנט אכיסל פראפיל, די אונטערשט
ליפ עטוואס אריסגעשטופט, אשטייגער, ווי ער וואלט אריפגעשטעלט צו זיין
וואנשע:

"נשקשה, אייך קען מיך פארלאזן אויף מיינע מענשן..."

דרייער האט זיך באקומען געמאכט אויף דעם שטול, זי אויסגעבויגן אויף
הינטערשטע צוויי פיס, און די פאדערשטע צוויי פיס פון דעם שטול זיינען
אויסגעקומען אין דער לופט, ער האט אויסגעצויגן זיין האנט און אנגעשפארט
א פארדרייטע פויסט אויפן ראנד פון שרייב-טיש.

- אלזא, זאכלין הייסט דאס, איך פארלאנג די אידישע באפעלקערונג
זאל מיר צושטעלן אין פארלויף פון דריי טעג אלע "קאנטריבוציע"
פינף קילא גאלד, אין מיין אז דאס איז נישט פיל... יא - האט
דרייער וויישער גערעדט - און איר באקומט יעדער פערזענלין
א לעגיטימאציע אויסגעגעבן פון דער געהיימער שטאטס-פאליציי
צו אלע דיישע באהערדן, אז איר זענט אונבאריהרלין, קיינער
דארף אייך נישט שלעכטס טון. איר זענט דער "עלטסטער-ראט"
פון דער אידישער "קולטוס-גמיינדע" און אלס אזעלכע שטייט איר
נאר
אויר זעלבסט פארשטענדליך צו מיינע דינסט...

- פארשטאנדן?...

- יאוואל...

פעליציי שוואנגן האט עס אויסגעזאגט מיט עכטן דייטשן אקצענט און
מאניעק מאטראז האט עס נאכגעזאגט מיט זיין נעוועזע פרויען-שטימע.

אויף דער גאס איז מאניעק מאטראז נאך פלינקער גאלאפן ווי תמיד.
עצט ערשט האט ער דערפילט זיין חשיבות, עפעס א קליינקייט, ער איז
דאך ערוב מיט זיין קאפ און מיט דעם קאפ פון זיין פאמיליע. דאס האט אים
צוגעגעבן פארנסוואלקשטס-געפיל פארן גאנצן כלל ישראל...

אין דער "גמיינע" איז "ארייז וויי א שטורם הינגט. ער איז אועק אין
זיין קאנצעלארייע און שנעל גאלאזט רופן זיינע מקורבים. לעמאנאוסקי
האט זיך געפארעט. בקיצור מען דארף זאפארט צוזאמען רופן די "מנה" און
די גבירים פון דער שטאט. די ציים איז קורץ.

אויף 12 אזייגער האבן געזאלט זיין די איינדעלאדענע, עס איז אבער
קיינער נישט געקומען.

מאניעק איז ארום גאלאפן ווי פרסמט.

- איך וועל מיין קאפ נישט גיבן... נייין, נייין איך וועל מיין קאפ נישט
גיבן...

מען האט גערופן אייגמאל, נאכאמאל און ווידער אמאל און קיינעם האט זיך
געגלייסט צו קומען אויף מאניעק מאטראז'ס אייגלאדונג.

דער טערמין האט צוגעלוקט און מאניעק איז ארומגעלאפן ווי משוגע,

ער דערפילט אויך אן אמת די ערנסטקייט פון דער שעה ,און דאס פארגס-
וואלטיקייט, וואס ליגט יעצט אויף זיבע פלייצעס. ער האט דערפילט די
מכנה אין וועלכער ער געפינט זיך צוליב דעם כלל, און דאס פייער, וואס
ברענט ארום אים, און צווישן די דאזיקע פלאמען האט ער אנגעהויבן צו
שטיגן אויף אדלכע משאפלן וואס זיי יעצט אומבאקאנט געווען...
פעליציא שוואַרץ דאגעגן,האט דאס זיך פארקט צום הארצן ניפט xxxxxx
געגומען. זי האט וואַרשיינליך געהאט אירס א באהאלטענעם אויסוועג צו
דער לאגע,און דערפאר איז זי געווען xxxxx רואיק.
אויפן דריטן טאג אין דער פרי, האט פעליציא שוואַרץ "אנגעלויטעט"
אאא צו דער גתהיימער משאפ-פאליצייע.
- קאן איך דען שפּרעכן מיט דער אפטיילונג "פאר" שפּרעכן?...
- הער,ביסט פעלעפאן. ווער שפּריכט?...
- דא רעדט די אייגענטומער פון די פארשטיידרין פון די אידן, פעליציא
וואַרץ געזעסן ביים "געסטאפא" שפּיץ ,אפטיילונג "פאר".
פעליציא האט רואיק אויפגעהערט אין גאנצן וויי די זאך קוקט אויס...
- יאָ... גוט האבן זיי געמאכט, דאס זי צו מיר געקומען זיבן...
דערפער האט זיך אויפגעשטעלט,געגומען דעם מאנטל אויף זיך, און געגרייט
זיך צום גיין.
- ביסט... האט ער פעליציען אפגעגבן דאמען-xxxx ערע , זיך געגייגט וויי
א זשענשלמען ביי דער געפענטער טיר; די דאמע ארויסגעפירט.
אונטן האט שוין געווארט די שאקס, און ביים אינשטיגן האט דער
זשענשלמען דער אידין די זעלבע דאמען-ערע.
ביי דער "געמינע" האט זיך געשטעלט אן אויטא . עס זיינען אוים-
געשטיגן דער שפּיץ פון "געסטאפא" און פעליציא שוואַרץ.
דאס גאנצע הויז, די באשטע און אפילו די גאס האט כאלד געווארפט,
וואס פאר א חשובער גאסט עס געפינט זיך יעצט אין דער "געמינע".
דערפער איז גלייך אריין אין דער קאנצעלאריע פון לייטער, ער האט
זיך אוועקגעזעצט ביים טיש,אינם צימער האט זיך נישט געדארפט געפינען קיינער
אויסער מאנייק מאטראז און זיין סעקרעטארין,פעליציא שוואַרץ.
דערפער האט זיך געשיידן דערלאנגען די קארטשעק פון דער אידישער

xxxxxxxx באפעלקערונג,ער האט צוגעדרופן צו זיך נעכטער דעם ליידער,

ר ליסטן זייכען געלעגן פאר אים אויפן טיש, דאס זייכען xx געלעגן די לעבנס
ון דער אידישער באפעלקערונג אין מעטראפאליס. דרייער האט ארויסגענומען א רויטע
בליישטיפט, זי דערלאנגט דעם לייטער אין דער האנט/ארייז און גענומען אים מכח
א קרוין ביי צוואנציק נעמען פון רייכע אידן.

מאניעק'ן האט עס אנגעהויבן שוויגדלען פאר די אויגן, ער האט געהאלטן
די בליישטיפט אין האנט און בשעת מעשה דערפילט, אז דאס האלט ער א חלף אין דער
האנט, און ער דאכט זיך שניידן אויפן האלז פון צוואנציק נעמען. און די
נעמען האבן פלוצלונג באקומען העלזער, העלזער און פנימער פון מענטשן וואס ער
קען זיי. דאס איז דאך נישט קיין פרעמדע נעמען. אט איז א האלז, דער האלז האט
פנים, און דאס פנים האט אויגן, און די אויגן קוקן אויף אים, באקאנטע אויגן,
די אויגן קוקן מיט א שטום געשריי, סא פחד, סא אימה. זיי קוקן אויף אים, אויף
עם חלף, נאך א רגע א סעקונדע און ער וועט אריינשניידן מיטאא חלף אינם
האלז, און עס וועט א שפריץ שאן אויף אים אינם פנים אריין בלוט, ער וועט זיך
באגיסן, זיך און די העכט מיט אזא שטראם בלוט, און די אויגן קוקן...שטום...
סא פחד... נאך א סעקונדע...

די ליסטן ליגן אויפן טיש, די שורות "נעמען" טאנצן אים פאר די אויגן,
זיי שוימען וויי שמאלץ קאפאקן אויף א פאליענדיקן ים, די אותיות מישן זיך
און טאנצן וויי זיי געוואלט xxxxx שיצן און אויסבאהאלטן היינטער זיך די
נעמען און די "העלזער", וואס ליגן היינטער די נעמען. ער קען דאך נישט לעזן...
כשום אופן קען ער נישט לעזן, ער טייטלט מישן פינגער איבער די שורות און
מיט דער האנט וויל ער אריינהאלטן זיי, זיי זאלן ליגן, ער זאל קאנען לעזן,
און די אותיות שפרינגען, און צעטאנצן זיך איבער זיין האנט, איבער זייער
פינגער, עס איז זיי נישט אנצונעמען, וויי קוועקזילבער, סא פאנקודנע סימפאטיע...
פעליציא שוואַרץ האט עס ווייזט אויס באמערקט. זי איז צו, וויי זי געוואלט
צוהעלפן זוכן די נעמען, און בשעת מעשה האט זי ארויסגענומען די בליישטיפט
און לייטערט האנט, און זי האט שנעל ווי א שוחט געצייכנט די "קרוינען".
עס איז געגאנגען ווי א מזמור...

דרייער האט א רואיק אריינגעלעגט צו זיך אין זיין שקע די געצייכנטע
ליסטן און דערביי אגב אורחא געזאגט:

- מיין חוב איז עס, אייך אויפצורעקזאם צו מאכן אויף דיזע שטער ארדנונג...

און ער איז אוועק.

צומארגנס איז אויסגעבראכן א כהלה אין ששש. שאנטע לייזע איז געקומען
פארשאג צולויפן צו סאנייען, כישש געשמיקט,מיט א אאאאא טיכל אויפן קאם און
געבראכן די העגט, געקלאפט אין די זיידן וויי א געשחשעקע חון מיט די פליגלען:
- קינדער! עס איז מיר אן אונגליק געשען! מלאכי חבלה האבן בייגאכט
ארויסגעגומען דעם אנקל פון כעש. קינדער! עס איז מיר א גרויסער צרה
געשען!...

שאנטע לייזע איז געלאפן ארויף און אראפ איבער די שטובן, און געפאכעט
מיט די העגט.

סאנייא האט געכאפט אויף זיך שגעל וואס עס איז איר געקומען אונטער דער
האנט, און כישש געוואוסט אייגענטליך,וואו זאל זי גיין און ווי אזוי קאן זי
העלפן.

מען האט געוואוסט אז סאנייא ניכטערן קאם און איבטשטיקשטוק איז מען
אין עת צרה געקומען צו איר צולויפן.

- סאנייאשע! דערבארים דיך און העלף מיר, מען האט דיר דיין אנקל
צוגענומען, קינדער! עס איז מיר אן אונגליק געשען!...

סאנייא האט געכאפט די שאנטע לייזא אונטערן ארעם און איז מיט איר אראפ
אין גאס. שאנטע האט זיך געלאזט פירן, און זי האט אויסגעזען אין איר גאנג
ווי א הויפט-מחותנטע אויף א לויה,וועלכע מען פירט אונטער דער עגלה, און
זי בויגט זיך ווי א דין בוימל אין שטורעם-ווינט אויף צוריק...

אויף דער גאס זייענען געלאפן און געבארכן מיט די העגט אסך אנדערע.
מאנכע מיט מיוחסדיקע ילדה ווי שאנטע לייזע,און מאנכע מיט שטומען ווי און
צער.

פון דערווייטנט האט סאנייא באמערקט ווי עס לויפט איר אקעגן איינער
אאאאאא שאפראן. אין דער זעלבער רגע האט זי אויך דערפילט ווי איר הארץ
וואלט געפלאצט ווי א באלאן, וואס א באקומט א שטאך מיט א שפילקע, פלאצט
און לויפט אויס...

איינער איז אנגעלאפן מיט צוויי צעפעטשע העגט, זי ארויסגעפאלן
אויף סאנייאן, און דארט צוישן איירע אקסל און בריסט זיך בייטער צוזייטיגט.
כיון יעצט האט איינער נישט געוויינט, נאר אז זי האט דערפילט סאנייאס
אקסל און סאנייאס בריסט, האט זי אויך דערפילט דעם אויפברוך פון איר
שרעק ארויס פון די שטעט, זי האט דערזען סאנייען און דאס געוויין אין איר האלז
אז דא איז דאס ריכטיקע ארט בליבן דערהיים צו וויינען,זוכן שריים און זוכן
היף.

סאניא איז געשטאנען, זי האט געפילט אז אן אומגליק דערנעכטערט זיך.
אלעמענס צער איז גרוסן איר צער. וואס שוס מען, וואו און ביי וואס הייבט
מען אן. אמאל פלעגט זי זיין א קינדשלערין ביי לעזן שראדעס, נישט גרוסן
אזא מין רעכנס, וואס זי זאל אקעגן איר זיין אונבאהאלפן. אין xxx יעדע
צו
פארפלאנטשערטע סיטואציע איגם xxxx לעבן, xxx יעדער לעבנס שראדע האט זי
געהאט איר אייגענעם שליסל. זי האט גרוואוסט וואו אויפצוזוכן דעם עק פון
דעם פארפלאנטשערטן קנויל, און אט אזוי פלעגט זי שוין נאך גיין די שפורן
פון דעם געפונענעם xxx עק פאדעם דורך דעם פארפלאנטשערטן לאבירינט פון
SK
דער סיטואציע, און זי תמיד צוקומען צו דער עפענונג, צום ארויסגאנג, צו דער
שגליכט. דערפאר איז אונבאהאלפנקייט איר גרוסן פרעמד, און שוואכקייט xxx
האט צו איר נישט גרפאסט, עס האט ממילא אין איר מחיצה נישט געהאט קיין פלאץ.
חיונג, האט גאט איר דעם שכל צוגענומען, וויי שמשון, האט זי פלוצלונג xxxxxx
פארלארן איר גבורה, זי קען מער דעם עק פון פאדעם נישט געפינען, נישטא מער די
xx זיכערקייט ביים לעזן די שראדע. נישטא מער דער ארויסגאנג פון אייגענעם
איז
לאבירינט... זי זעלבסט אומגליקלך, זי קען זיך זעלבסט נישט שרייבן, זי פילט
אז זי איז א פארברעך באגאנגען, און דאס פארברעך שרייבט זי אין עצות, און
וועו דער נביא גרפינט זיך אין עצות, רוש אויף אים נישט דער הייליקער גיימס...
די שכינה שוט זיך פון אים אפ. און סאניא פילט אז דאס קלארקייט אין איר מוח
האט זיך פון איר אפגעשטן, און עס וואקלען זיך נישט xxx זיכער די פים אונטער
איר. מענשן וויקן דערפון נישט וויטן. זיי מיינען אז זי איז די זעלבע סאניא
פון אמאל...

ביאנקא, שאנטע לויזע עלשטע שכטער, קומט צולויפן און בלייבט שטיין
ווי מיט לויטדיקע העגט. ביאנקא האט שוין לעהאט א באקאנטן דייטש, וועלכער איז
איז לייטשער אין דער "שרויהאנשטעלט". זי איז צו אים גרלאפן נאך פארטאגס.
יענער האט איר צוגעזאגט אלץ צו טון. ער איז טאקע אויפק אינשטרוענירן אין
די פאליציי-אמטן און ער איז צוקיק געקומען מיט גארנישט.
- לויטער, די זאך גרפינט אין דער האנט פון "גרסטאפא", דארט קען איך xx
xxxxx מיט גארנישט העלפן. וואלט זיך דער ענין גרפונען אין רשות פון פאליצי
אדער אין אנדערע באהערדן, וואלט איך אומעטום בעקענט ערלויבטקן. לויטער, אין
"גרסטאפא" קען איך גארנישט מאכן. מען האט מיר גרזאגט, אז דער לייטער פון
דער "קולטוס-גרמיינדע" קען העלפן... דאס איז פאר מיר זעלבסט מערקווירדיק...
SK
סאניא האט דאס גרהערט, און פאר איר די זאך גרווען קלאר. זי האט אלעמען
גרלאזט שטיין און איז אוועק צו דער "קולטוס-בעמיינדע".

ביים שרייבר פון דער "געמיינד" האט מען גמאך ארויסגעהאנגען א מעלדונג:
אז אזייגער קומט פאר אויפן הויף פון דער"קולטום-געמיינדע" א פארזאמלונג
אלע זאלן קומען. דער לייטער ווערט רעדן.
סאניא איז ארויף אין דער "געמיינד". דארט האט שוין אלץ גאר אנדערש
"געקלאפט". די"שטימונג" איז געווען גארנישט ווי אמאל. אפילו צום קלייניגם
באאמטע איז געווען אזוי לייכט צוצוקומען. אומבאקאנטע מענשן, און אומבאקאנטע
מניסער זיינען הינטער ביורא- פענסטער, און מען האט נישט אזוי שנעל
געענפערט אויף אירע פראגן.
-... " און איז אויפגעשטאנען א נייער מלך, וואס האט נישט געקענט דעם נאמען
פון יוסף"...
סאניא האט זיך ראפידאם אויסגעדרייט, הינטער איר איז געשטאנען דער "פונג"
מיט צוויי לצישע אייגשלעך, ער האט איר ווי אייגערוימס דאס "חכמהלע", און
ווייטער גאלאפן מיט א פאפירבויגן אין האנט, ווייזט אוים עפעס אן אייליקן
ענין דערלייטיקן. ביים אויסגאנג פון רוישקן זאל צווישן מענשן-גערדאנג
האט דער "פונג" נאך אויסגעדרייט זיין קאפ צו סאניאן מיט א שמייכל אין
זייגע אויגן, און אין דעם דאזיקן שמייכל איז געלעגן חכמה און דרך-ארץ.
צער און אנערקענונג צו דעם מענטש, וואס רופט זיך: סאניא שמידט.
סאניא האט פון א ווינקל אויף דעם אלעם ארום איר, און עס איז איר נאך
אמאל אויפגעשוואומען די צוויי לצישע אייגעלעך פון דעם קינדסטלער העברי ביים
און דער "שפרוך" זייגער, און זי האט נישט ווילנדיק געמוזט ווי צו זיך א שמייכל
טון. און בשעת מעשה געשראכט דערביי:
- ס'שרעפט אמאל אז די גאל שוס א שמייכל...
עס איז אדורך געגאנגען א באאמטער פון דער גמיינדע, וועלכער האט געקענט
סאניאן, פר האט זי באגריסט און פארגעליגט איר זיין מישהילף, פון אים איז
סאניא געוואויר געווארן אז דער לייטער איז נישט דא, און ווען אפילו דא, איז
אויך נישט מעגליך צו אים אזוי לייכט זיך צו דערשלאכן. מען דארף צום ערשט
אדורך גיין זייגע סעקרעטארן, און דערנאך ערשט וואלטן, די גרויסע רייע
איבערעמאנטן, אלע ואחרי ככלות הכל, ווערט מען ערשט געוואויר אז דער לייטער איז
איז אויף א קאנפערענץ ביים "באהערדן".
צען אזייגער איז דער "געמיינד"הויף געווען פול געפאקט. מעשראפאלי האט
נאך נישט זוכה בייז הייבט צו האבן אזוי פיל אידן אויף איין פלאץ צוזאמען.
אויסער, זעלבסט פארשטענדליך אויף דעם פאבריקס-פלאץ פון די געברידער
גושטיין...

דער לייטער מאניעק מאראז האט געריידט פון באלקאן, שכעל, פלינק מיט א פרויען-ששיטע :

- איך האב געדאכט אויך זאלט צו מיר קומען; און אויב האט דאס גרינגעשטימט. איך שטעל מיין לעבן פאר אייך אין סכנה. מיין לעבן און דאס לעבן פון מיין משפחה, איך גיי פאר אייך צום טויט ! צוליב אייער גרינגשטצונג ! איך האב אבער אנדערש באשלאסן, דער אידישער כלל שאר נישט און וועט נישט ליידן צוליב די יחידים וועלכע טוען גרינגשטצן מיין ארבעט. איך וועל קעגן די דאזיקע מענשן ארויסשרייבן מיט די אאאא שארפסטע מישלען, ווען ששייץ צו מיין רשות. איך מאך יעצט דעם לעצטן אאאא פרואוו. אויף 12 אזייגער רוף איך א רייע מענטשן צו מיר אויף א באראשונג, די וועלכע וועלן נישט קומען, זאל דערנאך די פאמיליע פון אט די מענטשן נישט פרובירן צו קומען אינגשטרוועניטרן פאר זיי...

אזוי שכעל ווי ער האט געריידט אזוי שכעל איז ער פארשוואונדען פון אאאא באלקאן...

12 אזייגער זיינען שוין אין קאנפערענץ-זאל פון דער "קולטום-געמיינדע" געזעסן די חשובטשע און אנגעזעענסטע "פני" פון מעטראפאליר אידנטום. מען האט געשווייגן. מען האט געווארט אויף דעם אריינקום פון "לייטער" מאניעק מאטראז.

די שיר האט זיך געעפנט. עס זיינען אריין דער "לייטער און זיין מעקרעטארין. נאך איט זיינען נאך די סוויטע מיט לעמאנאוסקין בראש. עס האט געהערשט א שטילקייט און א דרך-ארץ...

דער לייטער רעדט:

- איך בין באויפטראגט צא אין פארלויף פון 24 שטונדן צוזושטעלן דער "געסטאפא" פינף קילא גאלד... די סכנה איז גרויס. איר קאנט זי פונקט ווי איך. מיר האבן איין הילפקן ציל: אויפרצולאזן דאס פייער, ווען כרעגט ארום אין. מיר גענינען זיך אין דער שטייג פון טויט. לאמיר פרובירן זיך אפ-צוקויפן מיט אונזער גאלד. זאל דאס זיין ווי א כפרה פאר אונזער לעבן. אאאא לאמיר גליקליך זיין אז מיר קענען זיך אויסלייזן דערמיט. די צייט איז קורץ. יעדער פון אייך זאל זאפארש ארויס גיין אין גאס לויט אן אנגעצייכנט פלאן און איר נעמט זיך זאפארש צו דער גאלד-אקציע. קיין איין אידישע שטוב זאל נישט ווערן אויסגעמישן. איך ערקלער דאס, פאר נישט קיין "גאלד-זאמלונג", נאר דאס איז א"כופר-נפש"-אקציע. איר שארש נישט עסן און נישט שלאפן ביז דאס גענאראטש וועט נישט זיין בשלימות. איך נעם דער ערשטער אראפ די ריינג

ון מיין פינגער און גיב זי איין.

דער "לירשער" האט אונטקגעלייגט אויפן טיש דאס אראפגענומענע רינגל פון
יין פינגער און ער איז שכעל און פלינק אוועק.

אין יענעם טאג האבן די אידן אראפגענומען די קדושין-רייפלעך פון די
רינגער, אויפרירנג, משפחה צירונג און גבערענגט דעם ערשטן גוטווילקן קרבן
אר דער עבודה זרה...

מען האט געצייכלט און גערואיגן און עס האט נאך אלץ געפעלט צו דער צאל.
ר רעשט האבן משלים געווען די XXXXXX פאמיליעס פון די צוואנציק ארעסטירטע
ידן. און מאניעק מאערז האט צוגעזאגט אז אין דעם זכות וועט מען זיי צוריק
ען לעבאדיקע.

וכך הוה... און אזוי איז דאס געווען.

אס'איז ~~געווארן~~ א וויבטער ווי א קאלטער רוצח. א שניי האט געשיט אן
וויפהער. די גאסן זיינען אנגעפילט מיט א וויסן שוכא...

מען האט עס געזען בחוש אז דער שניי פאלט נאר צוליב דעם כדי דאס רעשט
ווין צו פארפיניקן די אידן. ס'איז געווען א "געטטאפא" פארארדנונג, אידן
ארפן אפרייניקן דעם שניי. האבן אידן געקערט דעם שניי, נאר אנשטאט ~~דעם~~
וואס אויף דער גאנצער וועלט וויסט מען אז שניי איז ווייס, איז אבער דער
עטראפאליער שניי געווען רויט... ס'הייסט, געפאלן פון די הימלען איז ער
אקע ווייס, נאר אונטען איז ער געווארן רויט. וויל אזוי איז שוין דער
שריגער, אז א מענטש ליגט מיט א צושפאלטענעם שרבען אויף א וויסן, קלארן
ניי, ווערט דער שניי פלוצלונג, אנשטאט ווייס, רויט. מניה-כיה טוישט
יך די קאליר, א מאדנע זאך דאס איז. און שראצדעם וואס דער צושפאלטענער
אס געהערט צו א אפד, און דער מענטש וואס ליגט דארט אינם אויסגעבעטן ווי סן
ניי איז א אידישע פרוי, דאס שפילט שוין נישט קיין ראלע. דאס בלוט איז
ויס...

האבי פרעלעשניק שטייט ביים פענסטער און קוקט אויף דעם וויסן,
אלענדיקן רוצח... אפן זייבע אויגן זעען די וויסע שניי-בלעטלעך אויס
וי מחנות פאל-שירם-יע גער. אונצייליגארע מחנות חיילות פון א שונא... ווער
ועט זיך זיי אקעגן שטעלן. זיי לאזן זיך דא אראפ, און ברענגען מיט זיך
ויס און פארדארב. נעכטן איז ער געווען ביים שניי רייניקן. פון פארשאגם
איז אין שפעטער נאכט איז געשטאנען ביז די קני אין שניי און געשוויפלט
י וויסע בערגאXX עס האט אים אפגעגליקט. ער האט נישט באקומען XXXXX

...א שפאדל איבערן קאפ. הארי קוקט אויף דעם פאלבדיקן שנפי און שרעקט...
...לילי ששיים יעצט ערגעץ אזן שויפלט דעם שניי. אויב זאל דאס ווייטער אזוי...
...שאלן, ווערט נאך די חיינטשיקע וואך אויסקומען סאניאן אויך צו גיין צום שניי...
...ריבקן. בייים דאזיקן געדאנק גיט זיך אים דאס הארץ א ריים פון אאאצ ארט...
...ער גיט אינסטינקטשיוו מיט א פולע האנט א שטופ זיך בייי אויגן, אששיגער ווי...
...אשן נישט וועלן זען דאס דאזיקע בילד, ווערט ער דאס אויך קאנען אויסמייטן...
...הארי קוקט אויפן פאלבדיקן שניי און ער דערמאנט זיך, אז אמאל, אז עס איז...
...פשאלן אזא שניי האט עס אים א הנאה געטון. ווי לאנג איז עס דען?, אין...
...בעצטן ווינטער איז עס דאך ערשט געווען. און עס קוקט שוין אויס אין זייער...
...צוריק ווי דאס וואלט אאא עפעס אמאל, אין א צוויפל לעבן זייענם געווען...
...הארי אין ווינטער האט זיך ער זיך אבגעשמועסט מיט סאניאן צו שרעפן אין...
...די זקאפאניער בערג. מען איז צוזאמען געלאפן אויף בארטן, סאניא האט...
...כאוויזן וואובדער-ששיק. זי איז דאך באמת א מזיק אין סקי-לויף. סאניא איז...
...עפלויגן פון די בערג און ער איז איר נאכגעפלויגן", ער האט זי בשום אופן...
...ישט געקענט דערגרייכן. אפן איר פלי האט זי אויסגעדרייט צו אים איר קאפ,...
...און דער קאפ האט אויסגעזען ווי א זון, און די זון האט געהאט א צעפאליעשן...
...האר", און די האר האבן זיך צווישן די שניי-בערג געפאליעט ווי שרעקן,...
...ען האט געקענט צו זיי קומן, זיי האבן נישט געשמאכן אין די אויגן.
...ומגעקערט, זיי האבן גערופן צו זיך, ווי א געהיימער צויבער, און ער איז איר...
...אבגעפלויגן", און דאך זי נישט געקענט דערגרייכן. זי האט געלאכט צו אים...
...ון צווישן די בערג, און די זון האט געלאכט צו אים פון צווישן די...
...קאפאניער שניי-בערג. זי איז געפלויגן און ווי מיט כשוף האט זי אייגע-...
...וישט זייער נארשן אויף פליגלען, און ער איז איר נאכגעפלויגן", און דאס...
...ליק איז מיט זיי געפלויגן, און עז איז געווען ווי אין א צאגליקליכטער...
...לייענדיקער געטער-שפאל...

און אז עס איז נישט געפאלן אין זקאפאניע קיין שניי איז מען געווען...
...לייענדיקע...

הייבט פאלש אזא ווייטער געדיכטער שניי... ס'איז אזש שוידל פון דער...
...דיכטער ווייסקייט. וואו זייענען די זקאפאניער בערג?... וואו זייענען די...
...קליכע, פריידיקע שע?... און וואו איז סאניא מיט איר וואודערכארן...
..., מיט איר אקראבאטישן סקי-לויפן, און וואו איז די צולאכטע זון מיטן...
...לייענדיקן קאפ הער ווי שפאלן צווישן די שניי-בערג?...

(ג"כ ד' ד.11 איון ד' ד.11 - ג"כ)

- איך בין עס, וועמען איר זוכט...

- איך האב פאר אייך א בריוו. איך קום ווען. ספעציעל געשיקט צו אייך.
דער רייסט נעם ארויס א פארמאכטן קאנווערט. און דערלאנגט דאס הארי אין זיין
האנט אריין.

הארי קוקט אויף די אדרעס,קיין גאס און נומער איז דארט נישט אנגעגעבן.
ווייזט ארום אז דער שרייבער האט נישט בעווארנט די ענויע אדרעס. xxx עס xxx
בלויז אויפגעשריבן דער נאמען און די שטאט,קיין אבזענדער איז אויך נישט
פארצן. הארי קוקט אויף די האנטשריפט און זי איז איר קענטליכקייט
און מיט א גרויסער ~~אנדי דאך~~ באקאנטער לופט, וואס זי ,די האנטשריפט,וויזעט
אן אויף אים. ער רייסט אויף דעם קאנווערט,נעמט ארויס דעם בריוו און לייענט
ליבסטער און מיינער טייערסטער הענרי!

איך האב לאנג שוין געקענט זיין ~~זין~~ צוריק אין בואנאס-איירעס. איך האב
אבער פריער נישט געוואלט פארלאזן די באקענדיקע, טומאה ערד פון איירלאנד,ביז
איך וועל נישט האבן ערלייקט,אז אויך דו זאלסט קאנען מיט מיר מיטפארן.
מיט צייט, מי און סכנות נפשות ,איז דאס מיר ערשט יעצט געלונגען, איך האב דא
אלע געהעריקע דאקומענטן פאר דיר פערטיק, איך וואלט אויף דיר אין ווין מיט
ברענענדיקער אונגעדולד. די צייט דריקט. מיר מוזן, וואס שנעלער פון דאנען
ארויס קיין ליסאבאן, פון דארט וועלן מיר זיך איינשיפן קיין אמעריקע.
הענרי! מיין טייערסטער חבר! איך פארשטיי, דו וועסט האבן א שווערן געפילס-
גערענגל צוליב דיין וואונדערבארע סאניעקא,זאל דיר גאס באהיטן,חלילה נישט
איינפאלן צוליב דעם א מיצוע צו צוגעבן מיט דער צייט,פארקערט, זייענדיק דא
אין אייראפא, וועסט דו דיין מיידל מיט גארנישט קענען העלפן,דאגען פון
אויסלאנד ,וועסטו זי נא, אלס דיין פרוי קאנען ארויסראטעווק פון דעם פייער-
אויוון. וויסל מיט דעם מאמענט ,וען דו קומסט אין מיין לאנד,וועסט דו אן
ארגענטינעזישער בירגער. מיט מיין גרויסע באקאנטשאפט און אייגפלוס ~~אין~~ xxx
אין בושנאס-איירעס וועט דאס מיר נישט שווער זיין צו ערלייטיקן. הענרי!
די צייט איז טייער, זייער טייער און נאך מערער קורץ, עס קאן זיין יעדע
סעקונדע צו שפעט פאר מיר און ממילא פאר דיר,קום זאפארס צופארן מיט ספעציעל
שליח, וואס איך האב צו דיר ארויסגעשיקט. איך וואר-
טין לעאפאלד וועגמיינסטער.

פ.ס. מיט דרך ארץ בויג איך מיין קאפ פאר דעם זונקין מיידל ,סאניא שמידט.
אויפווידערזען אין "פארדיז" אבער פאר דעם אפשטופעסטן שרמין...

הארי האט געלעזן דעם בריוו ,און ער איז געווען פשוטעם אויף דעם בריוון
הארץ פון זיין שולחבר. ער איז געווען נערוועז. און דאס צווארעמקייט איז
איז געלאפן אין זיינע אויגן אריין,און זיי, די אויגן זיינע

האבן דערפון זיך אנגעצונדען און געלויכטן, ס'היימס צעפרנקלט.

מאניא האט אפנהם באמערקט די ענדערונג xxxxxx אויף אים, און זי האט זיך געפונען אין עפעס אזא מין מאדנע לאגע, זי איז געווען באהערשט פון א געפיל, וואס איז א גמישים פון אונרו און פארצווייפלונג. הארי האט נאך געווען באצנפאיקט מים זיך, ער האט נאך נישט פארשטאנדן אין דעם תוך פון דעם פרעם געפיל און אין די לופט, וואס דאס נייע געפיל צוזאמען מים דעם בריוו האבן אויף אים אנגעווייזט, מאניא האט נישט דערייסט אים געגעבן אנצוהערן:

- וועסט מיר אנשולדיקן דאס מאל, אויב איך וועל מיר עלליבן צו פרעגן, אויב אין דעם בריוו צו דיר, איז נאר נישט פארצן עפעס קיין אויסערליכעס...

- יא, זעסט דו - איז הארי פון שלאף אויפגערוואכט - איך האב נאר פארגעסן, גלייך דיר דעם בריוו צו דערלאנגען. אייגנטליך, איז דאך צו דיר געשריבן, ס'איז דיינע א פארערר, xxxxx אויס, יענער פויגל - ער זאל זיך האבן אפגעפונעסט מים דיר צו טרעפן אויף א xxxx דאנדע-וואו, ערגיץ וואו. און אזוי ווי ער האט ווייזט אויס נישט קיין גדולה צו וואוינן תויף דער xxxxxxxxx אפגעשטיפטער ציים, ענדערט ער דעם טערמין, און ער בעט דיך צו קומען פריער אויף דעם אנגעווייזענעם ארט...

מאניא האט געקוקט אויף הארין, און דערשילט בשעת מעשה אז עפעס האט אויף האט אויף אים אפגעווייעט דער גוטער גייסט פון אמאל, עס האט פון זיינע אויגן און פון די ווינקלען מויל זייענ, געשלאגן מיט אמאליקער, וואוהשוואר אפמאספער... זי האט א כאפ גענומן דעם בריוו, וועלכען ער האט איר דערלאנגט, און זי האט געלייענט די שורות ווי א דורשטיקער מענטש וואסער מיט איין אטעם.

- הארי !... זי האט צוזאמענגעפאסט בייזע העפ-הארי!...

זי האט גקוקט אויף אים מיט אויפגערעסענע ,אנגעצינדענע אויגן,און נישט געקאנט פון זיך כשום ארויסברענגען נאך א וואוט, פון גרויס גליק און התפעלות.

- הארי! ... דו ביסט גערעטעט!...

ער האט גקוקט אויף איר,און קוקענדיק אויף איר, האט ער זי דערזען. און אינגווייניק אין זיך האט ער נאך עפעס דערזען... זיין פנים (אי) פלוצלונג זיך אויסגעלאשן, און זיך אנגעצויגן מישן גייסט פון דעם הוה. ער האט זיך אויסגעדרייט, צוגעגאנגען צום פענסטער, אין דרויסן איז גפאלן א בעדיכטער שניי. יעדעס פליסעל,וואס איז גפאלן,האט זיך גפלייגט אויף זיינ גמישים. און עס איז גפאלן אויף זיין הארץ ווי א שווערע מאסע,און עס האט בעדריקט,און עס האט אים דערדריקט,און עס פאלט נאך אלץ ווייטער אן אויפהער, באלד וועט עס אים אינגאנצן צודעקן, און ער וועט דארט דערשטיקט ווערן...

(צוק זה) קרוב-ביותר

האבי האט אפגעשפרונגען פון פענסטער, ווי אייגער וואס רייסט וואס דייסט
ך אויף פון א בייזן חלום, ער איז אויפן אינם צימער פון אלטן שמידט און אויפן
עזעצט זיך שרייבן א בריוו.

מיין ליבער לאזן

איך האב דעהאלטן דיין בריוו, און עס פרייט מיר, דאס ער האט
יך און [illegible] סאניא שמידט - מיר האבן געהיראט - געטראפן צווייפלן די
לעבנדיקע, וועגן מיין גערירשקייט צוליב דיין מסירת-נפש, וועל איך יעצט נישט
ידען, נישט די צייט און באדינגונגען דערצו, וואס שייך דיין קאנצעפציע וועגן
ריין מיטרייזע מיט דיר, קען איך ליידער נישט, און וועל דאס גלעזערנהייט אפ-
רצן. מגלייך אז דו גערעכט דערמיט, אז דא וועל איך מיט גארנישט קענען העלפן
אניאן, און פון אויסלאנד אויס, וועל איך אפשר א מגליכקייט יא האבן דערצו.
ונדעסטוועגן האב איך באשלאסן אין דער יעצטיקער צייט, בשום אופן, אפילו אויף
ריין שאג, סאניען נישט צו פארלאזן. אזוי לאנגווי דער שוים וועט דאס נישט
זן, וועל איך מיך פון איר נישט צושיידן. איר פאטער, דער אלטער שמידט, האט
ריין אייגמאל דעם דאזיקן בלוטיקן פעלער געמאכט, איך בין נישט געניגט דעם
אזיקן פעלער איבערצוחזרן. דדער אלטער שמידט איז דאך אייגנטלין אוועק
ער אויסכאנען א וועג פאר זיין קינד, ער האט מיך געהייסן זיאאאאאא
אניען, פריער וואלטן אין ים אריין, איידער מיט איר צו קומען אין פאלשקייט.
ייסט דו פארואס ? דאס האט געזאלט זיין די איבערגייענדיקע פאטערלין-
יבע און גערעכטיגקייט פון אלטן שמידט צו זיין קינד, דאס "שוואפל" פון זיין
ויג, וויל שמידט האט גוט געקאנט זיין מאנשען, ער האט געוואוסט אז זי איז
ערצויגן און לוקסוס און וואוילשטאנד, און אזוי לאנג ווי ער האט געזען אז
ם איז נאך דארט פאר נישט צוגעגרייט, האט ער געשוויגען צו זיין
ארישאשעלע" זי זאל למען השם זיך נישט לאזן באיינפלוסן פון א פאנטאזיאר
ון פידלער... ער דאקטן איז א פראקטישער מענטש, ער רעכנט אויס מיטן בלוי-
ישט, עס מוז בוכהאלטאריש שטימען, דערווייל, האט דער אלטער "פוקס" אויס-
ערכנט - שטימט עס נאך נישט. דערווייל, בין איך צו ארעם פאר ארץ-ישראל
ון צו רייך צו פארלאזן פויקן. צו רעכט פאר א"י, וויל דער "פידלער"
אט דעליקאטע העכט, אייגלע פינגער, און סאניא אאא דארף האבן צוויי דינסטן
ו איר דיספאזיציע. און אזוי ווייט דאס זיין קינד אין א"י לעת-עתה נאך נישט
אבן, דארף מען זי, הייסט עס, פריער ליבער אין ים ווארפן פון נישט קומען
ארם. וואס וואלט אבער דער אלטער "פוקס", דער גשעפטיקער פאטער געזאגט,
ון ער זעט, זאגן מיר דורך טעלעפאנירן צו לאזן ווי זיין ליבע סאניא,
אס "אריישאשעלע" זיינעם, שפייט פון פארשאגם ביז אין שפעטער נאכט, אייג-
זונקען ביז אין די קני אין שניי, און שוימלט, און שוימלט, אשטייגער ווי

ר וואלט געגראבן א קבר פאר אירע יונגע, אפגעבליסן, שיינע יארן. און עס דינען
ר מערן, און עס פרירן די שפיצן פינגער, און עס קלעמט דער ווייטאג, און עס
ווייקט דער שמערץ, ווי מיט נאדלען, ווי מיט צוואנצן, און זי שוויגט...
און זי שוויגט... און עס זויגט דער וויינער טויט איר דאס חיות אויס, דאס
ונגע צאפלדיקע לעבן ווי א באנדוואנט... אומגליקליכער, קליגער "פוקס" !
עם-כח שוימט XXX נישט לויט דער בוכהאלטעריי, הא?... ווייזט אויס אז נישט
שעגדיק קאן מען מיטן מח און מיט XXXXXXXXXX בלויטשיפט אויסרעכענען,
עהוטבנט...
ייזט אויס אז דער „פידלער" האט מיט הארץ און אינטואיציע בעסער XXXXXXXXX
בעריבער ליבער לעא ! האב איך באשלאסן דעם פעלער פון גערייען פאסער
מידט, נישט איבערצוחזרן, וועט אונז זיין באשערט, וועלן דאס פייער צוזאמען
איבערקומען, און ווען נישט, זאלן מיר צוזאמען אין דעם זעלבן פייער פארברענט
ווערן...

ליבער, טייערער חבר מיינער! פאר און ראשעוע דיך. איך גיב דיר מיט די
מיין
ר ברכה פון שיפן הארץ, איין זאך בעט איך דיך פון דיר, נעמליך, אויב זען מיר
יך נישט מער, און אויב וועסט דו אפילו נישט ווישן וואו מיין קבר געפינט זיך,
ז, אין דעם הויז וואו איך וואוין יעצט, איבם קעלער, צווייי שפאן פון איינגאס
יך לינקס, וועט ליגן באגראבן מיין פידל... מיין בקשה, אפשר די לעצטע, איז עס,
ר זאלסט קומען אמאל קיין אייראפא, און אויסגראבן די פידל, און זי איבערגעבן
ר מיין רבין און מייסטער פלויערמאן. די ווייסט ווי שווארק ער האט ליב געהאט
יך צו הערן שפילן אויף די דאזיקע פידל, זאג אים, מיין לעצטע בקשה איז עס
עוועז, אז איינמאל אין יאר, זאל ער שפילן אויף די פידל, און דערמאנען מיין
אמען--- - - -

דיין דאנקבארער האר פרעלעשניק.

אניא איז געזיצן אינם זוויטן צימער און געהערט די פלאי-פלאים, וואס דער
ינער שליח האט דערציילט פון וועגמייסטער'ס "פארדיז" אין בושנאס-איירעס.
ער זעלבער דייטש, האט דאס אין דעם "לאקאל" געארבעט אלס פארשיץ. פאר דעם קריג
ר אהיים געקומען קיין ווין כדי חתונה צו האבן מיט זיין מיידל און מיט
יר אזוי נאך קאנטן צוריקפארן קיין אבגעטמיניען. דאס איז געווען א
ארשאלטענע מינוט פאר אים, עס איז אויסגעבראכן דער "פוטש" מיט דעם "אנשלום"
ון מען האט אים נישט דערלויבט אריינצופארן פון לאנד, און כאטש ער איז היינט
שיילונגס-דירעקטאר אויף דער ווינער פאסט, קאן ער דאך נישט פארגעסן דעם
פאראדיז" און בושנאס-איירעס. ער דערציילט אויך מאניען דעם צופאל ווי אזוי
ר האט אויף דער פאסט געשראפן זיין שוף וועגמייסטער און זיין גרויסע פרייד,
ן דאס איז א בראווער קערל... און ער דערציילט, אז ווען ער האט זיין שוף

מארגעלייגט זיין מיטהילף, האט וועגמיידסטער געזאלט זאגן, אז פאר זיך אאאאאאאא
מארציבטעט עד אויף אלעם, נאר איין זאך ליגט אים אויף זיין הארץ, דאס איז כיון
אים דאס מיילקסטע, נאמלין, דאס דאזיקע שליחות מיט וועלכן עד איז שוקך יעצט
געקומען. דער וויבער דערציילט אויך אז ס'איז אים נישט אזוי נישט אזוי
לייכט אנגעקומען אויסצוגעפינען די אדרעס. עד איז געווען אינם "ראש-חויז".
אבער דאדש האט זיך ארויסגעוויזן אז דאס איז די "אדרעסע" פון א "יודע" האט
מען אים פריער געהיימען ברענגען א דערלויבניש פון "געסטאפא"... נאך צווייי
טעג איז אים דאך דורך באקשיש "געלונגען צו דערגיין די אדרעס.

תארי קומט אריין, עד בלייבט שטיין אין דער עפענונג פון דער טיר.
דער וויבער קוקט אויפן זייגער און זאגט, אז יעצט איז פארטן דער צוג קיין
ווין, קיי דארפן איילן, ווייל אים איז נישט ערלויבט אפילו אויף איין טאג
נר פארלאזן זיין ארבעט, און הייבט איז שוין דער דריטער טאג ווי ער איז
אוועק פון ווין.

תארי שוויגט, ער נעמט ארויס א פארמאכטן קאנווערט און דערלאנגט
דאס דעם שליח, דער לעצטער קוקט אויף אים מיט פארחדושטע אויגן, מאניא פילט
אז גורלות וועגן זיך יעצט, מעגשליכע לעבנס ליגן יעצט אויף א וואג-שאל.
און עס האט בייי איר אפגעטומען די העגט און פיס און דאס לטון, פאר דער
גרויסקייט פון דער יעצטיקער מיגוס...

דער וויבער געזעגנט זיך, מאניא דערלאנגט אים קורס, זיצבנדיקרהיט,
ווי אין געליימסקייט איר האגט, תארי באגליט אים צו דער טיר שוויגנדיק,
דאנקט אים און זאגט:

-גרייסע כיסע דעם ה' וועגמיידסטער אין נאמען פון מאניא שמידט, זאגט,
נישט אין איר נאמען, אז זי לאזט אים הארציק גרייסן, און אז זי וועט זיך
באלד צו זיין פאקטליך אויף בשם אפגעשטעלט ראנדעוואו...

די קאנפערענץ אין "גסטאפא" איז דאס מאל נישט פארגעקומען אינם
פעפ'ס קאנצעלי, נאר אין גרויסן ארבעטס-זאל. כיי די שרייב-טישן זיצען
געזיצן די רעפערענטן פון פארטיידענע רעכטן, וואס נייען אונטער אונטער
דער אפטיילונג " ראש".

דרייער איז געזיצן אויבן אן, געקוקט מיט זייגע גרויע עויגן אין די
פארין, וואס זענען געלעגן פאר אים אויפן טיש. איין האנט האט ער געהאלטן
אויפן קעפ, וויי א פארדרייטע פויסט אויפן ראנד פון טיש.

אין דער טיר פון זאל זענען געזיצן אויף דריי שטולן, רעכטס, דער
לייטער מאניא מאסראז, לינקס אברהמק גלאנץ, און אין-דער-מיט די סעקרעטאר
פעליציא שוורץ.

אבראמעק גלאנץ, אלס פאראנטוואָרטליכער פערזאן פאר דעם אויספיר-ארגאן פון דער אידישער "קולטור-געמיינדע" האט אויף דער הייַנטיקער קאנפערענץ פון "געסטאפא" אויך געדארפט זיין אנוועזנד, אזוי האט עס שוין לאנג ניט גע-וואונטשן.

אויסערליך האט עס געקאנט אויסזען, ווי דריי צושויער, פרעמדע צווישן זיך, און שוויגנדיקע, זיצן אין איין רייע אינם קינא-זאל, און קוקן אויפן לירידיקן, ווייסן אין לייוונט, און ווארטן אזא עס זאל שונקל ווען און דאס שפיל זאל אנפאנגען...

אלע האבן געשוויגן.

און ביי די "צושויער" איז פארן אנהויב שפיל, אין הארץ שוין שונקל געווען.

דרייער האט אויפגעהויבן זייַנע גרויע אויגן פון דיַ פאפירן ארויס און געוואלט בנעימות:

- לויט דעם פארגעזעענעם דיישן געזעץ, דארפן די יודן נישט וואוינען אין די שטעט, ס'הייסט איבערהויפט נישט זיין אויסגעמישט מיט די אריש באפעלקערונג, די יודן דארפן ווארן אויסגעזידלט צוליב זייער ווירשאפטליך-שעדליכע און אנטי-מלוכהשע ווירקונגען.

מאניעק איז געווען כלאס ווי ער וואלט דאס לעבן נישט מער אין זיך געהאט, און כאטש ער איז געזעסן xxx זענען אים די נערוון גאלאפן אין די פיס, און ער האט געפילט ווי מיזעלעך וואלטן אים דאס אין זייַנע פיס געטאנצט...

דרייער האט מיט איין האנט אנבענומען זיין לעבנלעכע גאמבע, זייַנע גרויע אויגן האבן געהאנגען אויף דעם "יודן-עלטעסטן" און ער האט וויַיטער געוואלט:

- וואלט איר זיך אונטערגענומען געוויסע זאכן אדורך צופירן, וואלט מען מעגליך דאס גאנצע אנדערש געקענט פארמולירן, ס'הייסט לינדער מאכן...

- מיר זייַנען גרייט אלץ צו טאן, כדי לייכטער צו מאכן דעם גורל פון דער יודישער באפעלקערונג.

דאס האט מאניעק מאטראז, זיך אזא פלינקן כאט געטון, פון זיין פלאץ און אזוי פלינק געענטפערט, אין אנבליק פון דער סכנה, און אין דער דאזיקער אטמאספער וואו שוין איז געווען לופט מיט וועלכער מען גאטעמט, פלעגט דער "יודן_עלטעסטער", מאניעק מאטראז אריבערגיין צו גרעניצן פון שרעק און ער האט זיך אריבערגעדרייט אז אין דער דאזיקער מינוט פילט ער דאס גאנצע פון קידוש-השם...

- אלזא וואס א פרייז זענט איר צו געבן וועגן איך וועל למשל דאס גרייט

געזעץ אט אזוי אשטייגער פארמולירן:

"יודן דארפן נישט וואוינען אין די שטעט - קאנען זיי אבער וואוינען אין א יודן

"יודן דארפן נישט אויסגעמישט מיט דער אריינער באפעלקערונג" - קאנען זאגן
ראך מראגן א מעמציילן "אמצייכן" וואס זאל זיי קענבאר מאכן...

"יודן דארפן ווערן אויסגעזידלט" - קאן מען נעמען א צעוויסן מראמענט פ
ון אלטע,קראנקע און קרימלס,זיי אויסזידלען אין א נאנסטען לאגער אריין,וואס
יר וועלן צו/צוועק שאפן,זאגן מיר למשל, אין אויסשוויץ...

xxxxxxxxxxxxxxx

"א... צוליב זייערע ווירקשאפלין-שעדלעכע און אנטי-מלוכהשע ווירקונגען"
ייער קוקט אריין אין די פאפירן. מיט צוויי שפיץ פינגער האלט ער די
נטערשטע ליס,און לייענט דאן די פאפירן ניבי ארויס - נו, דערויף האבן מיר
ר א ליימעט עצה,אז זענען בייי מיינע רעפערענטן די שיפלאצער אנגעהויפט מיט
סעריאל וועגן פאליטישע מעסיקריים בייי די יודן. אין דער פאליצייי זענען פארען
א שיעור xxxxxxxxx פראפאקאלן וועגן שליין- האנדל בייי יודן אין דער "קריפ"
נען פארען אן א שיעור געמעלדעטע פארברעכנס פון יודן, אשטייגער "גאלד-
לצער" א.א.וו. איר וועט מיר צושטעלן די אנפירערמון די אלע פארברעכער-
ון,מיר וועלן זייי באשטראפן,די שטראף זאלבסטפארשטענדליך,וועל אין שוין
שטימען,און דערמיט קאן די זאך זיין ערלעדיקט, אלץ,וואס א פרייז,וואס פאר
סומע זייט איר גרייט צו געבן,אויב מיר וועלן זיך מאטיען אט אזוי אשטייגער
פארמולירן דאס פארליגענדע גרויס-דייטשע געזעץ?...

מאניעק מאטראז האט עפוואר ן מיט די לעדעלעך פון די אויגן,עפעס א שד
ז אים דארט אריין אין די דאזיקע לעלעלעך,און עס גרייט זיי נישט אבצושטעלן
האט אים געשווינדלט,און ער האט געפילט אז צוויי צוויי צוויי

דער שף פון דער אלמכטיקער "געסאפא" אפשיילונג "יאש" האט געווארט אויף אן עכטפער.

פעליציא שוואַרץ האט זיך אויפגעשטעלט און גערופן די פּאַציענטן:

- מיר זענען גרייט אלץ צו געבן, עם ביי אונז נישט פאראן קיין צו שטערער פרייז פאר דעם פארלאנג פון "געסאפא"...

- אלעס אין פארלויף פון אסין מאנאט, זאל אלץ, וואס מיר האבן פריער אפגעשטעמפלט ווערן אויסגעפירט דורך דער אידישער "קולטור-געמיינדע". אין פארלויף פון אסאך מאג וועט אייר פון מיר באקומען א פלאן פון דעם באשטימטן "יודן-פריי" ס'הייסט, די גאסן ווילכע ווילן קאנען ווערן באוועזענט פון די יודן. די אויפגאבע פון דער "ידישער" ארדנונג-דינסט" איז צו הטן דעם "יודן-פריי" אז קיינער פון די יודן זאלן נישט ארויסגיין אויסער די גרענעצן ווילכע אאא ווילן ווערן פון מיר אנגעצייכנט, א... די הויפטזאכע, כדי אין לויף פון 8 טאג, דארפט אייר מיר צושטעלן פיל קילא גאלד...

דער שף האט זיך אויפגעשטעלט, צוזאמענגעליינט די פאפירן און דערנאך געזאגט:

- מיין פליכט איז עס אייך אויפמערקזאם צו מאכן אויף די דיינשע פינקטליכקייט... און קאנספיראציע... די הויפטזאך פינקטליכקייט...

פארשטאנדן?!...

- יאוואל!...

די "ארדנונגס-דינסט" פון דער "קולטור-געמיינדע" האט זיך געפונען אין א באזונדערן בנין, אויפן ערשטן שטאק האט זיך געפונען דאס קאביענעט פון קאמענדאנט שטאבס פירער.

בלוט און שרעקן האט גערונען אין דעם דאזיקן קאביענעט, ווי פון צאפנס, וואס ווערן קיינמאל נישט צוגעדרייט.

די ארדנער אדער "מילץ" ווי מען האט זיי גערופן, האבן געשראגן סמעציעלע בלוי-ווייסע השלעך, און א באנד אויף דער האנט פיר דער אויפשריפט: "ארדנונגס-דינסט" און דער לויף-נומער, ון דעם ארדנער. די ארדנער האבן אויסגעפירט די באפעלן, וואס זענען געקומען פון דער צענטראלע פון דער "קולטור-געמיינדע", וואו עס איז געזיצן אבראמעק גלאנץ דער פארטיזדונגס-מאן צווישן דעם "ארדנונגס-דינסט" און דעם לייטער, מאניק פאטראז.

אפאל איז די ערשטע ציין, ווען די "ארדנונגס-דינסט" האט זיך

גשאפן, און עס האבן זיך באוויזן אין גאס די ערשטע ארדנער מיט די בלוי-
ווייסע היטלען אויף די קעפ, האבן אידן חוזק געמאכט: "די אידישע xxxxxxxx
געמיינע האט שוין אייגן "מיליטער" - פלעגט מען אפלאכן, עס איז אפילו xxxx
גרווען א דערנידערונג מיט אזא שטייגער "מיליציסט" צו רעדן, ערשטנס, זענען
זיי אין גרעסטער שייל באשאפן פון דער "אפשפעכץ" פון דער אידישער
בעזעלשאפט, א פארברעכערישער, xxxxx דעגענערירטער אונטערוועלט-עלעמענט.
מיט דער צייט אבער, שפעטער אריין האט מען שוין פעזוכט צו האבן אן ארדנער
אין דער משפחה... מיט דער הילף פון אן ארדנער האט מען גענאגט אנקומען
אויף אשלכע ערשער, וואס אן אים, קאן דארש א גרווייגליכער בשר ושם נישט
באלעבאטשע
אנקומען, אידישע xxxxxxxx מיידלאך, האבן אנגעהויבן שמייכלען צו
דיר
אן "ארדנער". די גרזעלשאפט האט דרך-ארץ באקומען, ווי אמאל פון א "קנעפל".
אין
הייגט איז דעם "ארדנונגס-דינסט" פארגעקומען אן אויסערגרווייגליכער
"אפעל". אבראמעק גלעזן איז גרווען אנווועזנד און דער "קאמענדאנט" פירט
האט גערעדט:

- די נומערן פון די יענקע ארדנער, וואס איך וועל יעצט אויסלייענען,
זאלן אויסטון די הילן, אראפנעמען די בענדער, זיי זענען באמריים פון
דינסט! איך האב גרווארנט, אן ארדנער וואס גרפינט זיך אינם דינסט, אדער
ווערט גרשיקט אויספירן אן "אקציע" שאר ער פיך נישט רעכענען מיט קיין
שום סענטימענטן, אדער מיט משפחה-אנגרהערקייט. אויב איך שיק אן ארדנער
ארעסטירן זיין אייגענעם פאטער אדער מוטער, שאר ער זיך מיט גארנישט
רעכענען, נאר ער מוז זאפארט צו מיר זייגע עלטערן צושטעלן!... פון הייגט
אן וועט אן ארדנער זיין פאראנטוואָרטליך מיט זיין קאפ, פאר די יענקע
פערזאן וועלכע ער וועט באקומען אן אויפטראג מיר צוצושטעלן!... אן ארדנער
קען נישט מער קומען מיט אן עסנפעך אז די גרזוכטע פערזאן "באהאלט זיך
אויסן", אדער ער האט נישט גרטראפן דעם גרזוכטן אין דער היים!...

- פארשטאנדן?!

-יאוואל!!

די אידישע "קולטור-גרמיינדע" האט פון שוין זיך אויבערגרשראגן אין א
דויס, ריזיק הויז מיט אלערלייי רעפארטן וויי אן אייגענע "מלוכה".
א ספעציעלע גרויסע ראלע האט גרשפילט דאס "פיגאנץ-אפטיילונג" פון דער
אידישער xxxxxxxx גרמיינע. דער לייטער און מיניסטער xxxxxxxxx פון די
"פיגאנצן" איז גרווען לעמאנוועלע.

רעסטע דייע פון פארשידנסטע שיכטן פון דער אידישער באפעלקערונג, עלעגאנטע
ערטער אין גאלע אפיציר שטובלעך, וואס עמיצער האט זיי געשיקט "עקספידיציי"
צו לעמאנאוסקין, אידן סוחרים, "אויפשוערס", ארעמע קרעמער און סתם
וואנדערנדיקע מענטשן. דאס "מיטאנץ-אמט" איז געווען א שרעק-איבעל.
לעמאנאוסקי האט ארויסגעשיקט כמעט צו אלע אידן "אויפפארדערונגען". אז
איז דעם אנגעבעבענעם שרמיין האט פלוני-אלמוני אריינצושראגן אין דער
גאסע כך וכך. אז ה' אלמוני האט דערהאלטן דאס אויפמאנונגס-צעטל, איז אים
פונאנדערגעפאלן צירן פינצטערע געווארן פאר די אויגן. ס'הייסט וואו נעמט מען אזא סומע געלט?...

לעמאנאוסקי האט געהאט זייגע אדענטן, וואס האבן נאך געקוקט יעדן
אינעם, זיי האבן געוואוסט וואס עס קאכט זיך ביי יעדן אין שטאט, אויב
עמיצער איז ארויסגעגאנגען אין גאס א וויסען נישט שוצקין קראגן,
האט לעמאנאוסקי דערפון געוואוסט, און אויב עמיצער איז געווען מענשליך
דאזשרט איז דאס אויך געווען ביי לעמאנאוסקין א באוויז, אז יענער משכט
מסתמא "מלחמה-געשעפטן" און דער זעלבער האט צומארגנס שוין באקומען א
"התובה-צעטל" פון "פיטאנץ-אמט", דער איד קומט ארײן צו לעמאנאוסקין, און אין
זיין האנט האלט ער די "אויפפארדערונג", ער גייט צו מיט וואקלדיקע קניה צום
טיש וואו לעמאנאוסקי זיצט:

- איך האב דערהאלטן דאס צעטל-שטאלט ארום דער איד - אט דאס דאזיקע צעטל...

לעמאנאוסקי הויבט אויף זיינע וואסערדיקע אויגן צום איד, שטעקט
בשעת מעשה ארײן זיין האנט אין דער הויזן-קעשענע און זאגט מיט תמימות:

- דא איז דעם דאזיקן צעטל איז געשריבן אז איר האט הייבט בעדארפט אריינטראגן
אין דער געמיינע-קאסע שוין זעקס מארק, איך פארשטיי דאס נישט, א איד וויי איר
זאלט נישט קאנען אדורך לעזן אזא צעטל... דערויף האט איר ערשט געדארפט צו
מיר קומען?...

דער איד שטייט נעבעך מיט א צובראכן, פינצטער געזיכט, אים וויצלט זיך נישט
אויפן הארצן, שטאלט ער וויטשער:

- איך קען לייענען, נאר האב איך דען אזא סומע ??? וואו זאל איך דאס
נעמען?... איך האב דאך נישט צו עסן...

- שוט איר א נדיונים בארישקפט, אז איר זעצט א איד וואס האט לא עליבו נישט
צום עסן, דארפט איר זיך וועכטן מיט א בישע צו דער "פאציאלע-שוץ" און איר
וועט קריגן ששיצע פון דער "פירזארגע-ששלע". צו וואס זאל א איד הונגערן?...

דעם איד וועלט נעבעך בישער און זויער, ער קוקט אויף דעם אויס-

ארומגעפרעסענעם פנים פון לעמאנאוסקין, וועלכער שטייט איבער אים ווי א
מלאך-המות מיט דער האנט אין דער הויזן-קעשענע און ער וויצלט זיך איבער xxxx
זייגע צרות, שראכט דער איד ביי זיך: פארוואס דען נישט, ער זיצט אין א וואריעטע
סטוב, פרעסט און זויפט פון בעסטן. דאס הארץ שרעקט אים נישט, שאנער קומט אריין
א דיוויש, אויף דער שיר פון זיין וואויכוג היינגט א שילדל: "באאמטער פון
קאנסטרוקציע-קאמיסיע". דאס איז היינט די בעסטע מזוזה, קיין דיוויש וועט שוין אין
אזא וואויכוג נישט אריין גיין. ער קען שוין רואיק עסן און רואיק שלאפן.
קיין "ארדנער" וועלן אין ביינאכט נישט קומען, וואס פארוואס זאל ער זיך ליגט
נישט וויצלען?...

- ר' איד איך האב נישט קיין צייט. איר האט דאך גאזען, אז וואלטן איז דרויסן
א פולער קאריאר מיט מענטשן, וואס קאנען אודאי אויך נישט אדורך קיינעם
די "אויפמאנונגס-צעטלען", וואס קלערט איר אייגנטלידן...

- איך וועל נישט באצאלן, איך האב נישט! - צינדט זיך אן דער איד.

- מיין גאלדענער, זע נאר זא... צוליב וואס א מענטש רעגט זיך אויף... וויר
טייטש איך דען צאלן, אז איר האט זאלט איר נישט באצאלן, א נאר וואלט איר
געווען, בבאמנות. גייט גאזוגשערהייט, איר ברויכט זיך נישט אויפצורעגן,
ערשטנס איז דאס נישט גאזוגט, פון אויפרעגונג וועט איר שלעכט אויסזען...

דעם איד בראכט עס אונטער די פיס, ער ווייסט מיט וואס דאס שמעקט, דער איד
xxxxx קריכט ארויס פון די כלים:

- טערדער, גזלנים, רוצחים! וואס וויל איר פון מיין לעבן, וואס האט איר
זיך אנגעזעצט אויף מיר, מיינע קינדער הונגערן, מיינע קינדער עסן נישט צו
דער זאה, גאט זאל איך שטראפן, איר זאלט נישט גע פראווט ווערן מיט מיין טעם...

דער וואזשנע קומט אריין, ווארפט ארויס דעם איד, און עס קומט באלד אריין
דער נעכסטער איינטערעסאנט.

אין מיטן דער נאכט קלאפט פון ביים איידן אין דער שיר, אלע ריישן זיך
אויף פון שלאף. ס'איז די ערוואכטונג פון ערעק וואס איז שמערצליכער ווי
דער עצם טויט, ווער וויייסט דען צו וואס דיישטן ריישן זיך יעצט אריין אין
מיטן דער נאכט אין א אידישע שטוב, די העכסטע צישערן, דעם מענטש ווערט א
רחמנות אויף זיינע צישערדיקע אברים, אפשר וועט ער דארפן א מינוט שפעטער
מיט זיי זיך צושיידן, און צוליב דעם דאזיקן רחמנות הערן די אברים נישט נאר
נישט אויף צו צישערן, נאר אומגעקערט, זיי ווארפן זיך נאך מער, אשטייגער ווי
זיי זאלבסט וואלט עס אויך געווען א שאד זיך צו שיידן מיט זייער באלעבאס.
און עס קלאפן די צווייי xxxxx שורות צייז ווי אין א ביינזע xxxxx קריפ.

ם אפשרשעלן דאס געקלאפט ווי אין א מכאניזם אזעלכן מיט א ספרענזשיצע,
ן ווילן א שרייט ששעלן אוך מען קען נישט,אפשריגער מען וואלט דאס געשעקט
ן דער לופט ווי אין א [illegible] א מינוט שפעטער איז די
ר אויפגערופן. דאס געפאר גרויס אן אויף דעם אירד. עס באווייזן זיך -
ווי "וויים-בלויע" היטלען...
- אהרדער זעצען דאן...
- אנשוין זיך אוך מיטגיין!
עצט הויבן פרשט די קינדער אן צו ווינקען,די שרעק בראכט ארויס אין א
וויין. דאס ווינקשט אין די שרעק [illegible]...
די פרוי בעט זיך,זי וואלט אויך צו די טיר געפאלן,זי פארזיכערט אז
ען וואלן זיי "ארלויבן" כיי לעמאנאוסקין. דער מאן ווערט מארגן זעלבסט
טען אויף דער "ארבונגס-דינסט". ער ווערט דאך נישט אנשלויפן;
דערבארעמט איין,"לאזט אים רעדן... איר זעגט דאך אידן... לאזט אים...
שכעלער ! לאמיר ! אנשוין זיך אוך מיטגיין!...
ביים אידן קלאפן נאך אלץ די ציין. דאס "אנטוקץ" פאלט אים פון זיינע
נגס,ער קען כשום אופן נישט אויפהויבן א פוס אוך אריינשטעקן אין די xxxxx
וזן,עס וואקסט אים ווי אין א קדחת.
אויף דער "ארבונגס-דינסט" איז ווארעם אוך אנגערויכערט. ס'א "פרויליכקע"
עזעלשאפט,ארבעער טרינקען ביר אוך [illegible] עסן קעז-קוכן.
אז דער איד קומט דארט אריין,ווערט ער איבערגעגעבן אין צווייפש הענט,
ביי
רם געמט מען אים צו דעם "פינגער-אפדריק",דאס איז דער דאקומענט אן וועלכן
איר שאר א מיכוש נישט זיין,דערנאך פירט מען אים אריין אין א צווייפ
ימער,עם עפנט זיך א "קלאפע" אויף דער פאדלאגע,אוך מען ווארפט אים ארא
ין א פינצשטערן קעלער...
דער איד ליגט אונטן אויף דער ערד,עם קומען אים פינצשטערע דעיונות אי
אם אריין,אוך ער שעלט נישט די דייטשן ,נאר די אידן...
/ווייב
צומארגנס לויפט דעם אידס ארום ,זי ווייל פארקויפן עפעס פון דער שטוב,
ן זי ששעלט סוף כל סוף צוזאמען די סומע אוך לויפט דערמיט צו דער קאסע
ן לעמאנאוסקים "פינאנץ-אפטיילונג"...

אן אומגליק האט פאסירט.
מאכיען האט דאס געשראפן ווי א שווערער קלאפ. מען האט ארעסטירט
עקריצן,אוך עס גארנישט מעגליך צוואויר צו ווערן ווען ער געפינט זיך.
מאכיא האט שוין אנגעקלאפט אין אלע שרן אוך נישטא קיין שטוב פון אים,ווי

אן אומגליק האסם פאטירם.

מאניין האם דאס געשראפן ווי א שווערער קלאפ. מען האט ארעמסירם
כאנקינגן, און עם איז גאבגישם מעגליך געווארויר צו ווערן וואו ער געפינם
זיך. מאניא האט שוין אנגעקלאפט אין אלע טירן און נישטא קיין שפור פון אים,
ווי אין וואסער אריין. מאניא האט כאנקינגן זייער ליב געהאט, זי האט אים
פיל זאכן מוחל געווען, דאס איז געווען א מענטש מיט א רייניע, זויבערע נשמה,
א קעמפענדער אידעאליסם, ער האט זיך מקריב געווען פאר דער ארבעטער-זאך
און געזען דערין דאס שיינקיים פון אחרית-ימים.

אין מאניאס אנווענדונגען האט מען קיינמאל נישט, קיינער נישט, געווארפ
אויף כאנקינגן א שלעכט ווארט צו לאזן פאלן, מען האט מורא געהאט, זי איז
גרייס געווען דערפאר יענעם אפילו צו פעראכטן. מאניא האט אמאל אויך א
"פראפעס מישוואך" ביי די שאפראנס א קלאפ געטון אין שיס:

" ווער עס פילט אז ער ביי זיך (נ"ל) אזויפיל זויבערקייט אין דער נשמה ווי
כאנקין - זאל דער ערשטער אין אים ווארפן א שטיין"...

און מיט מאניאס ווערטער האט מען זיך גערעכנט.

מאניא האט באשלאסן צו גיין צו דעם לייטער זעלבסט, צו מאניעק מאטראס.
דאס איז נישט געווען אזוי לייכט. מען האט בעדארפט ווארטן טעג אויף אזא
"אויפקנאק" און דערנאך ערשט געווארויר ווערן אז אין די דאזיקע אנגעלעגנהייט
נעמט דער לייטער נישט אויף...

מאניא איז נישט מיד געווארן, צופיל איז איר דער ענין געווען נוגע. זי
איז געזיצן אין דער געמיינע איין שמג, צווישן און דרייי, און זיצנדיק אין א
ווינקל פון דער גרויסער דעם זי פלוצלונג כאטערקט פערבערן, ער האט זיך
געדרייט ווי "אן א קאט". מאניא האט לכתחילה געמיינט אז אויך ער איז
נעקומען עמעס געווארויר אין דעם זעלבן ענין כאנקין, זי האט אים א רוף געטון,
און פערבער האט געמאכט דעם אינגרוק ווי ער וואלט נישט געווארפט, וואס
פיס אים טוט זיך, זי האט גערעדט צו אים, און פערבער איז געווען ווי
צעטוישט:

- א וואך ציים ווי מען האט מיר מיין מוטער ארויסגענומען פון שטוב און
כ'וויים נישט קיין צייכן קיין שפור וואו זי איז פארשוואונדען.

פערבער האט געשמאמט פון אן ארמע הייס. א שטוב מיט קליינע קינדער,
קיין מאטער איז נישט געווען, פארן קריג איז ער געווען דער אינזיקער
שפייזער, כאטש מיט זייער באשיידענע מישלן, ווייל אלע פראווינצער
זוכנאליסם, וואס האט ער שוין געקענט פארדינען. פערבער האט זייער ליב

יין מוסער, ער האט זי קראנקהאפט פארגעסערט. די מוסער איז ביי אים געווק
יין שפאלץ. ער פלעגט מיר איר שפאצירן, אין קינא, אין סאשער ווי מיט א גלעזל
ען פלעגט זיך וויצלען: "פערבער וועט התונה האבן מיט זיין מוסער..."

ווען נישט זיין צוגעבונדנקייט צו זיין הייס און מוסער, וואלט פערבער
ון לאנג שוין געווען אין א"י.

אינם קריג האט פערבער'ס מקור חיונה זיך אויסגעלאזט. אין דער „קולטור-
עמיינדע" האט ער נישט געוואלט אנגעמען א פאסטן, כאטש מען האט דאס פאר-
פליגט. אין שטוב איז קיין ברויט נישט געווען, האט זיין מוסער זיך געזעסן
ום האנדלען, זי האט זיך עפעסאן א וואג, און ביי איר שטוב האט מען קריגן
עקויפט א סשיקל מוסער, א ציבעל'און שאר ירקות. פון דעם האט זיך די
אמיליע דערנערט.

- וואס זאגט איר אבער פארם אאא מסער, מיט וואס קאן האבן א שייכות
יר ארעמע פון אייער מוסער?

פערבער הויבט מיט די אקסלען, אז עס לייגט זיך ארגישט אזוי אויפן
ל. - מיר האבן אפילו געהאט א "געשעפטן" מיט א פאליצייי פראשאקאל פאר
טוב האנדל, מיר האבן אבער באצאלט די „ "שפראפע" און די זאך איז געווען
ערלידיקט.

- און איך וואלט שוין דעם א דריטן טאג וועגן דעם ענין כעקין, און
אן נאך אלץ נישט אנקומען צום לייענער.

פערבער דערציילט אז ער האט געהערט פון דער זאך, אבער ער האט דאך מיט
ך צו טון, אאא ער לויפט אין זייגע צרות, מען נעמט ארויס ביינאכט פון בעט א
מענטש און מען ווייסט אפילו וואו און צו וועמען צו גיין געוואויר ווערן
ער אינשערוענירן. אט האט מען אין דער זעלבער נאכט אויך ארויס געזוכט
ן דער בעט דעם פאלד-שמיד ראפאפארט און די פאמיליע זייגע לויפט אויך
בערעל און קאן זיך גארנישט דערוויסן.

סאניא איז צעמישט:

- דעם אלטן ראפאפארט אויך. איך האב דאך אים גוט געקענט, ער פלעגט דאך
ארן קריג אריינצוקומען, אזא שפילער, גופהארציקער מענטש...

דער וואזשני האט ארויסגעפרוווט דעם נוסער, וואס סאניא האט געהאט, און
נדליך אנגעקומען אין דער רייי אריינצוגיין צום לייענער.

סאניאק האט זיך פלינק אויפגעשטעלט, מ'איז דערין אפשר געלעגן אינסטינק-
ער דרך-ארץ פאר די פערסאן, וואס איז צו אים דאס ערשטע מאל געקומען, ער
אט איר ערלאנגט זיין האנט, און איידער סאניא האט אנגעהויבן עפעס צו

אדרעסע: מירעלמאן.

אין יוני־ירי פון "אסיר רעד. פון
"בעלגראן־טרי־בון" איז תל־אביב. ליב אך
איבער דאס מיינונג־כ"ח "סוללומיא־ח־ו" ווען
איר זעט ווי נ.ש. ניין "פרשתנו־ילון וויל אב
ווייטער שרייבן. דאס דיין דעם רעש ניט שלעכט שר
איבערזעצן. ווילקומען ב. ווייסלייבר פון
ביוש איר בוך־ כיומא אוון ברוקלין־אמעריקא.
בלויז אויס ב. לעזלכ"ו פון
אין נמוך
ן. בעש.

Jose Mirelman
Caalle Heredia 1750
B.A. Argentinien

איך וועל מיט אייער ערלויבעניש זאגן מעראיגשערייטן און איך סעצייעל לאזן רופן.

ביטש באר מיין ענין, אויך אייער ענין, ח' לייטער פון דער "קולטוס-געמיינדע" ראפאלי.

יק מאטראז האט סאניטן באגליטש צו דער שיר פון זיין קאביגעט.

תארי מרעלעשניק האט זיך בעקלאגט יעדן שאג ארויף צוגיין צו לייזער מאגן, דורך דיר באנצע ציטש זייט ער איז דאס מאל אנגעקומען קיין ראפאלי, איז אים באכנישט אויסגעקומען זיך ארויפצוכאפן כאטש אויף אמינוט אים, עפעס ווי א מאטום.

לייזער שיקמאן איז ביוזען אן ארגינעלער דיכטער. זייגע לידער האט ער מישן
ן געשריבן אויף אן ארבינעלן אופן- מויל. וויזל העבט האט ער גמאט, זיי זענען בייי אים געווען אפגעשטאנדן, אלע אבריש זענען בי אים כמעט געווען נשטארבענע, ער איז געווען אגעלייטשער.

געוואויגט האט ער אויף דער מאנדזשעווער גאס,-די יודישע קראמען-גאס, אין ער איין אויפן חעכסטן שטאק און די וועלט האט ער גאזען ביז צום פארענטש פון ן גאניק, און אפילו אויטן גאניק ארויס האט ער זיך אויך בעקולערש ווי א שוויש ק...

כאטש אזוי ארעם און עבג ווי זיין וועלט איז געווען, האט מונדעטשוועגען 22 יאריקער דיכטער לייזער שיקמאן פערמאגט אשלל פון מארב און לעבנס-חכמה, דוקא אריכן פערטעקשיוו, עפעס אוויילדרישעניש, אייוויבריק פון דער נאטור..

אפאר אויגן האט ער גיהאט ווי שוואכן פייער, צווי פלאנעטן. און שוין.. גארניש. אז ער האט געריידט, האט ער אוועקגיבויגן זיין קאפ. אדער אין אזיש מן אקטל, אדער גאר אויף הונגן, אויף צוריק, אויף דער פלייצע גאר, און פון ל האט ארויסגעשוימט און ארויסגעבלעזלט די ווערטער גערדייעט ווערשער ווי פון גאפאן.... פארוואס עפעס גראד ווי אפעגאפאן ? - ווייל ווען ער האט געריידט פון קיין מויל ניטש געזאגן, נאר אחאלז, אן ארויסגעשטעקטן חאלז, אן סגעבויגענעם ווי ביין עוף פארן שכטן. און אט דער דאזיקער חאלז האט דאס געטליך צו אייך געריידט, נארר די שוטפע איז געקומען פון דארט ערגיץ, פון ל, וואס האט זיך געפונען ערגיץ אנדערשוואו...

שיקמאן האט אויך בעדרוקט זייענ לידער און נאכט -באלאדן אין
-יארקער "צוקונפט", דאס ערשטע מאל זוען ער האט אהין גשיקט זייענ לידער
ן רעדאקציע, האט ליעסין בעעמנט דעם קאנווערט און געקוקט מיט חידוש אוף
שלשלת -בעדריישע אותיות, און בישט מארשאנען, וואסארע חיראגליכן האט מען
ם אים צוגעשיקט.... אין דער זעלבער צייט איז געווען צוגעשריבן אז דער דיכטער האלט
בלי שטאפ אין מויל און אטאזוי שרייבט ער זייענ לידער, ווייל העגט האט ער,
ר זיי זענען אים געשטארבען ביים לעבן, האט ליעסין גאליינט די לידער, און זיי
זען מער זיך אדיכטער.

בישט געווען אזא מאל אז תארי זאל קומען קיין מעטראפאלי און בישט
מגיין צו שיקמאנען, לייזר האט שוין געקענט די ציטן, ווען תארי קומט און ער
ט אים אויסגעקוקט, ערווארט, אז תארי איז תרומגעקומען, שלעגט שיקמאן אן קבלעזלעך:
-מערערערלעשניק ! אז איר קומט ארויף מיל איך אחיות אין די גלידער...

תארי שלעגט תמיד מישגעמען זיין מידל און טאלן מער לייזער שיקמאנען. עס
ז אים בישט צו לאנג געווען די שעהן, ווען ער שלעגט מיט אים מארבייגען,
בגעקערט, ששענדיק שלעגן זיי די צוויי חברים צו שוידן, וויעס וואלט זיי
ייצער מיט כח מוראנדפרציריסן, לייזער האט אפאל זיך ארויסגעפלעקט אוטן גאנצן,
ן מיט געוויסן מרעלעשניקן און אים געוויזן אויף דער מאנדזשעווער גאס:
-דאס איז מיין וועלט -און מיט צבליצטע אויגן האט ער געוויזן מרעלעשניקן,
ארט ארום צו עגדע גאס, דארט זענען בעשטאנען דריי בויטער.
-און דאס איז מיין יום-טוב.....
לייזער שלעגט שטענדיק מיט לעבן מיט דעם לעבן און די דריי בויטער, ווי מען
דאלט זיי ספעציעל דארט איבערגעלאזט פאר אים, פאר לייזער שיקמאנס וועגן. אז
ישט, איז עס דאך [illegible] בישט צום פארשטיין, וואס אזעלכעס האבן צו טון
ימער אויף דער מאנדזשעווער גאס, אויף וואס אזעלכעס וואוינען זיי, און
עמען זובן זיי..פרילינג האט לייזער גיזען, [illegible] ער אויבבלי,
ערבסט, זייער גסימה, און וויבשער, די וויסע נאקעטע צוויגן ווי בייגדליך מון
שויס מיגעלע...
און פרילינג ווידער זיי [illegible] געבויירן....
מון דער הייך. מון גאנץ. האט ער ארומגעקוקט אויף די מבעשן. פון אויבן
אבן זיי אויסג-זען קליין, ווי מאקעמלעך, די מאכלעך מלעגן אונטן ליימן, אויף
ן קראפען, מיט קיבדער, מיט מעקלעך, ארויף, אויסגעמישט מיט מערד און מתורות
ים געוועלן און בעשלעגן און שמאצירנדיקע מערליבטע פארלעך, קייבער ווייסט עס בישט
ן דער הייך קוקט מען אויף זיי, און מון אויבן זעען זיי גאר אנדערש אויס ווי
נען, אייבער אקייגן אייבער אפאר צוויטן.

שיקמאן האט אויך בעדרוקט זייגע לידער און באכט -באלאדן איז
-יארקער "צוקונפט", דאס ערשטע מאל ווען ער האט אהין גשיקט זייגע לידער
ן רעדאקציע, האט ליעסין בעעמנט דעם קאנווערט און געקוקט מיט חידוש אוף
שלשלת -געדריקט אותיות, און נישט פארשטאנען, וואסערע היראגליפן האט מען
ם אים צוגעשיקט.... אין דער זעלבער צייט איז געווען צוגעשריבן אז דער דיכטער האלט
בלי" שטיפט אין מויל און אטאזוי שרייבט ער זייגע לידער, ווייל העגט האט ער,
ר זיי זענען אים געשטארבען ביים לעבן, האט ליעסין גאליבט די לידער, און
ען פאר זיך אדיכטער.

נישט געווען אזא פאל אז תארי זאל קומען קיין מעטראפאלי און נישט
מגי"ן צו שיקמאנען, לייזר האט שוין געקענט די ציטן, ווען תארי קומט און ער
ם אים אויסגעקוקט, ערווארט, אז תארי איז תרופגעקומען, שלעגט שיקמאן אן קבלעזלען:
-שטרערערעלעשניק ! אז איר קומט ארויף מיל איך אחיות אין די גלידער...

תארי שלעגט תמיד מישגעמען זיין מידל און שמאלן פאר לייזער שיקמאנען. עס
ז אים נישט צו לאנג געווען די שעהן, ווען ער שלעגט מיט אים פארברענגען,
גענערש, ששענדיק פלעגן זיך די צוויי חברים צו שוידן, וויעס וואלש זיי
צער מיט כח פונאנדערגיריסן, לייזער האט אמאל זיך אריינגעקלעטערט אופן גאניק,
ן מיט געווען פרעלעשניקן און אים געוויזן אויף דער מאנדזשעווער גאס:
-דאס איז מיין וועלט -און מיט צעבליצטע אויגן האט ער געוויזן פרעלעשניקן,
ארש אראפ צו עבדע גאס, דארט זענען געשטאנען דריי בויערי.
-און דאס איז מיין יום-טוב.....
לייזער שלעגט שטענדיק מיט לעבן מיט דעם לעבן פון די דריי בויערי, ווי מען
וואלש זיי סטעציעל דארט איבערגעלאזט פאר אים, פאר לייזער שיקמאנט וועגן. אז
ישש, איז עס דאך נישט צום פארשטיין, וואס אייגנטליך וואלטן זיי און
ייער אויף דער מאנדזשעווער גאס, אויף וואס אייגנטליך וואלטן זיי און
דעמען זובן זיי..פריליג האט לייזער ג'זען, מען מיט געלעבט זייער אויבלי,
ערבסט, זייער גסיסה, און וויבשער, די וויסע נאקעטע צוויי"גן ווי בייגדליך פון
שויס עייגעלע...
און פרילינג וויידער זייגט געבוירן....
פון דער הייך. פון גאניק. האט ער ארומגעקוקט אויף די מנעשן. פון אויבן
אבן זיי אויסג-זען קליין, ווי מאקעלעך, די מאנטלעך פלעגן אונטן ליימן, אילן
ן קראמען, מיט קיגדער, מיט מעקלעך, אריי ארויס, אויסגעמישט מיט מערד און סחורות
ים געווילטן און געשלעפט און שמאצירנדיקע מערליבטע מארלעך, קייבער וויסט עס נישט
ן דער הייך קוקט מען אויף זיי, און פון אויבן זעען זיי גאר אנדערש אויס וי
נען, אייבער אקייגן איבער אם צוויי.

און דארש ביים עגדע גאס,די דריי בויפער....

ליזער איז ניטש קיין מערבישערשער,אלעמאלס דערקענט מען דאס ניטש אין
איר, ער שמייכלט כמעט שטענדיק מיט זיין גרימצע, ער וויל ניטש מצער זיין
מרעלעשניקן, ער האט אים זער ליב, אפן תארי האט ליבע, גארניטש צוליב זיין
אמגלזק, אשמן ניטש צוליב דעם.

דאס מאל קלייבט זיך תארי יעדן שאג ארוף צוגיין צו שיקאגע, און קען זיך
בשום אופן ניטש אויסקלייבן ער האט זייער צרות, אפן ערקומס אבערהויפט ניטש
איינער גאס ניטש ארויס, אויפמארגן אבער, האט ער ביי זיך מעטש אפגעשטעמט,
מוז ער שוין צו ליזערן ארויף גיין.

לילקא פאלש אריין אין שטוב דעצערוויירט, זי איז ארויף געקומען מון גאס
מיט נאך צוויי מיידלעך און געבריענגט אציעס:

-פשאר ניטש אריסגיין אין גאס אן אגעלע לאשע, א"יודן שטערן". קינדער
פון 5 יאר מוזן שוין שראגן אויפן תארץ די גלעלע לאשע, די ארדנער כאפן יעצט אריין
אויף דער "ארדנונגס-דינסט" ווער עס איז אן די לאשע. און סאניא איז ניטשא.

תארי איז דעצערוויירט, ניטש צוליב די גלעלע-לאשע, דאס האט ער נאך צומאל
ניטש תופס געווען, וואס אזעלעכס דאס איז, נאר צוליב סאניען.

"ארדנער כאפן אין גאס, און סאניא איז ניטשא".

ניטש אייגמאל האט תארי אזא בלוט-צושעניש צוליב סאניען.

עגלעך קופט סאניא אהיים, זי קומט אריין אשדוגנדיק, אשר שוויגנדיק
דוי שטענדיק, זי האט ניטש ליב צו בריענגען שלעכטע בשורות מון גאס, זי האט
ניטש ליב צוזערציילן זיעגן ניע גזרות, נאר אז זי זעט אז אין שטוב וויסט
מען שוין דערמון, נעמט זי ארויס מון בישל אפעקל "גלעלע-לאשעס", זי שנעלט
ך אויס איר מאנטל, זעצט זיך שטום אוועק אויף אויבקל-שטיק מון דער קאנעפע,
מון בעמט זיך אנייען אויפן ארט דואי סתארן געמוטע זיך, דעם "יודן-בייכן".

סאניא זיצט מישן קאצ אראפגעבויגן, אריבערגעבויגן צו אירע קניען, דואי
עם ליגט איר מאנטל, מון זי ניט די שפיצן פון גלעלן "יודן-בייכן". מון אזוי
ייעגדיק נישט אויסמייבנדיק קי אויגן זאגט זי בשעת מעשה מיט אגלייכגילטיקייט:

-תארי, זיי מוחל, שו אויס זיין מאנארקע, איך וויל דיר צוזייגן דאס א...

סאניא האט נישט אויפגעהויבן איר קאפ ווי זי וואלט דאס געזונגן בפעמיק
יים א גארמלייקע ארבעט, תארי האט בעקוקט אויף איר מיט זייער תאלב פערחאב-
נעגע אויגן, ער האט זיך דערמאנט פלוצלונג אירע ווערטער, וואס זי האט אים
ין חאטעל אמבאסאדאר געזאגט:

./.

...עם וועט זיך לעשן דיין מאנטל זיץ או/ אויספלאסטן, ווי דער שפיץ פון
...ב-ליכט אויפן אייזן פון ארויס-צעגליטן אויוון..."

...דעמלט האט די מאדנע מאדנע געקלינגען אין זייגע אויערן, און מער מאדנע
...די דאזיקע מראזע אויסעדזען איבם מויל, און אויף שייגע ליפן פון מאניען.
...דערמאנט זיך אפילו וואס ער האט דאן בשעת מעשה געשראכט דערוועגן. אז
...א האט זיך משמעות צוגעגרייט צו דער דאזיקער האשטל-אכצאסאדאר-אטענטיוו
...אלערליי וואפן איבם קאמף מיט אים, אפילו מיט אזעלכע שטיינער מראזן, וואס
...ן לחלוטין נישט געפאסט, נישט צו אירע מגים און נישט צו אירע מחות.
...קייגן וואס האט ער זיך אבער דאס יעצט דערמאנט ? א..... אקיגן דעם
...יל שאקע, וואס ער פילט יעצט, קוקנדיק אויף סאניאן בשעת זי נייט די
...ע -לאטע" אויף אירע מאנטל, שילט ער אז זיין הארץ, איז אחלב-ליכט, און
...צער האלט עס, דאס הארץ זייגט, ביים אייזן פון ארויס-צעגליטן אויוון און
...הארץ זייגט לעשט זיך און פלאמט אויס .....
...-טונוואנען האסטו עס שוין דעמאלט געוואויסט ?
...-וואס זאגסטו תעניג ?...
...אניא האט אויפגעהויבן פיט אירע אויגן צו אים און געקוקט אויף אים פיט חידוש:
...איך בין געווען אביסל פערשראכט און נישט פארשטאנען, וואס די מרעגטשט מיך...
...הארי איז געשטאנען אויך ווי פון אחלום אויפגעקומענער, ער האט אנגעהויבן
...יסטוען זיין מאנארקע..."
...-גארנישט... איך האב גארנישט געזאגט," וואס איז דען פאראן צו זאגן." אדער
...עגן וואס איז דער פאראן צו שראכטן ?...
...איך האב גראד געשראכט [illegible] ווענן די עלעגאנטע און ארטיגעלע
...טשיפען זייגע, אין וועלכע די האסט דיך אפאל געקליידט, און עס איז מיר
...פגעשווימען אבילד וועו איך האב דיך געזעהן אין וואראש אין האשטל
...באסאדאר," די האסט דעמלט געשראגן דעם גריגעם פעפיטא -ספארש-אנצוג, און איך
...ך מיך דערמאנט, אז קוקנדיק דעמלט אויף דיר און אויף דיין [illegible] איבם
...נען, און הערנדיק דיגע א-י שלעכער האב איך דיר דאן פארגעוואלטן אז דו
...ש אפאנטאזיאר," איך האב דיר דעמלט נאך מער "[illegible]" וועלשער געזאגט, איך
...ב נאך נישט דעם פוס דיך יעצט צו דערמאנען אין זיי," די זאלסט מיך נישט
...ראכטן," איך האב דיר פארגעוואלטן אז די ביסט אבאליגלשער און איך זעלבסט,
...ש פיגע אייגענע הענט, האב שפעטער פערקויפט דיין גריגעם -פעפיטא-אנצוג
...יך ברויט.....

./.....

...עס וועט זיך לעשן דיין מאגען זיך או/ אויספלאמען, ווי דער שמיז פון
...ב-ליבש אריבן איידן פון ארויס-צעגליטן אויוון..."

...עמעש האש די מאדע מאדע בעקלינגען אין זייגע אויערן, און מער מאדע
...די דאזיקע מראדע אויסעדזען אימם מויל, און אויף שייגע לימן פון מאגיין.
...ערמאגש זיך אפילו וואס ער האש דאן בשעת מעשה געשראכש דערוועגן. אז
...א האש זיך משמעות צוגעגרייש צו דער דאזיקער האשעל-אבאמאדאר-אמפמיוג
...אלערלי" וואמן איז קאמף מיש אים, אפילו מיש אזעלכע שטיגער מראזן, וואס
...לחלושין נישש געמאסש, נישש צו איר שגים און נישש צו איר מהות.
...קייגן וואס האש ער זיך אבער דאס יעצש דערמאגש ? א..... אקייגן דעם
...ל שאקע, וואס ער שילש יעצש, קוקנדיק אויף סאגיאן בשעת זי נייש די
...ע -לאשע" אויף איר מאנשל, "שילש ער אז זיין הארץ, איז אחלב-ליבש, און
...צער האלש עס, דאס הארץ זייגס, ביים איידן פון ארויש-צעגליטן אויוון און
...הארץ זייגס לעשש זיך און פלאמש אויס .....
...-סונוואבען האסשו עס שוין דעמאלש געוואויסש ?
...-וואס זאגסשו תעניו ?...
...אניא האש אויפגעהויבן מיש אירע גויגן צו אים און געקוקש אויף אים מיש חידוש:
...איך ביז געווען אביסל מערשראכש און נישש מארשמאגען, וואס דו מרעגסשש מיך...
...הארי איז געששאגען אויך ווי פון אחלום אויפגעקומפגער, ער האש אנגעהויבן
...יסשוין זיין מאגארקע...
...-גארגישש... איך האב גארנישש געזאגש, וואס איז דען מאראן צו זאגן. אדער
...עגן וואס איז דער מאראן צו שראכשן ?...
...איך האב גראד געשראכש [illegible] וועגן די עלעגאנשע און ארגענעלע
...שיומען זייגע, איז וועלכע דו האסש דיך אמאל געקליידש, און עש איז מיר
...פגעשוויפען אבילד וועו איך האב דיך געזעגן איז וואראשע איז האשעל
...באמאדאר", די האסש דעמלש געשראגן דעם גרייגעם פעפיסא -ספארש-אנצוג, און איך
...ב מיך דערמאגש, אז קוקנדיק דעמלש אויף דיר און אויף דיין [illegible] איגם
...גען, און תערגדיק דיגע א"י שלעגער האב איך דיר דאן מארגעוואראן אז די
...ש אמאנשאזיאר", איך האב דיר דעמלש נאך מער "[illegible]" וועראשער געזאגש, איך
...ב נאך נישש דעם מוש דיך יעצש צו דערמאגען איז זיי", די זאלסש מיך נישש
...ראכשן", איך האב דיר מארגעוואראן אז די ביסש אבאשליגלשער און איך זעלבסש,
...ש פייגע איינעע תעגש, האב שפעשער מערקויפש דיין גרייגעם -פעפיסא-אנצוג
...יך ברויש.....

./.

איז דער געווען דער מאנשאזיאר ?.....

און וואס ארט ווייזן מיר?? האסט עס געזוכט באצאלן מאר מיין מארבראכן

ן באריש?"ש ?...

— וואס מארץ וויסט געדאנקן איז עס דיר ח"ייבט איבם קאם אריין סאנא ?

אס סארץ קראנקח"ש איז עס בי" דיר ?.. מארוואס איז עס נאך מיר אזעלכע

נדאנקן אויפן קאם נישט/געקומען?.... און מארוואס שראכט 0000 איך נישט דערשרן?

סאניא האס געקוקט אים גלייך אין זי"בע אויגן און האר" איז געשטאנען וי"

ארשולדיגט קיגד וואס האס פורא מען זאל עס אויפן מבים נישט באמערקן/ די

נאנגעבע זיגד, און מערסטרס דיר מיט זיך זעלבסט, ער האס אויסגעשטעלט די

ארקע אין שוויגדיק מיט אראפגעלאזעבע אויגן איז ער צוגעגאנגען און

ועקגעל"יגט זי שטילערח"ש אויף סאניאס שויס.

סאניא האס אויסגעגל"יכט די סאנארקע אויף איר שויס , זי האס אויסגעזוכט

ם ארש וואר עס געמוגט זיך דאס תארץ. זי האס דאס אויסגעגל"יכט, און

"סצאסט, און געקוקט אויף דעם ארש, און געקליבן זיך צום נ"יע/ דעם "צ"יכן",

ן באכאסאל אוועק געזומען די "לאסע" מון דעם ארש. און באכאסאל געקוקט אויף

ם ארש וואר דאס תארץ געמוגט זיך, און זי האס מיט אירע ש"יגער געגלעט דאס

ש.....און מיט אירע אויגן האס זי אר"בערגעקוקט, זי האס געגלעט און צו

עוויבן דאס ארש וואר דאס תארץ געמוגט זיך, שטיל און לאנגזאם צו איר פויל..

קושט.....און אירע אויגן זענען גרעסער געוואר....גרעסער געוואר....

ז מלוצלונג זי האס אכאס געטון די סאנארקע מיט ב"ידע הענט און אינגעגראכן

ם קאנ/ארש איבם ארש וואי דאס תארץ געמוגט זיך, און אזוי א וואר?ף געטון זיך

"ף דער קאזעשע מיטן קאם אינגעטונקן און ארויסגשלאכצט....

ערשט צימארגנס וועו האר" האס זיך געקליבן ארויף צוגי"ן צו ל"יזער

ש"קפאנען האס ער ארויסגעגומען מון דער שאנק די סאנארקע צו וועלכע עס איז שוין

עוועו צוגעג"יט די "גלע לאסע" אנגעטון שגעל און ארוים מון שטוב וי"

גנב.....

אינדערמן אין נאס האס ער ערשט/אנגעטוי"בן מ?לן דעם "שאנדע-צ"יכן"

ין תארץ, מענשן האבן געקוקט אויף אים און אויף דעם "צ"יכן" בי"ם תארץ,

קוק אויפן מבים און אקוק אויפן "צ"יכן", מון אלע ז"יטן האס מען געקוקט,

ן מון אלע ז"יטן האס מען געזען "צ"יכן" דא אקוק, און דארט אקוק", מון

לץ ז"יטן דער "צ"יכן". די שי"בער קוקן אויף אים", די ח"יזער קוקן" און

לץ ש"טעלט אויף אים פיש א מונגער:

"ער איז געצ"יבענש !....."

אזוי"ל העגש", אזוי פיל פונגער", די "העגש" ציען זיך צו אים פון אלע
ן, די "מונגערי" דערגרייכן אים שוין, זי שטעקען אים שוין איבם פנים",
די אויגן", ארום אים", איבער אים", פון אלע זייטן:
"ער איז געצויגען!....
ער קען נישט וויסער ווערן... א ים פון אויגן..... פון מונגער....
ל -מונגער.....ער דרייט זיך ווי אין א שטורעם -געוויבל:
-בעסט אויעק די העגש !.....אויעק די מונגער!.....ער לויפט צוריק בערוי
אשיבור", רייסט זיך אריין איבם שטוב און לויפט אריין צו זיך איבם צימער,
ארשלוסט זיך ווי עס וואלט אים עמיצער גע'אגט....
סאנ'א בלייבט שטיין איינדרוימען, אונטער די פערמאכטער שיר פיט צעשראקענע
און וויסט נישט, וואס זאל זי 'עצט טון, זי דעצידירט זיך, קלאפט שנעל
רעדט פיט אויבע ,צעבראכענע שטילקייט ווי אצאוישאקעט מאמע:
-העניושי !וואס איז דיר.....
פון צימער ארויס הערט זי האריש שטימע, שוואך, ווייט ,ווי א וויידער-קול:
-גארנישט, ליבעס.....גארנישט.....איך דארף אבישל רוען.....
זי גייט אויעק פון דער שיר פיט אונטערגעבראכענע פיס,פארגליזט די
גויגן, סאנ'א בלייבט שטיין
אין דער אופענער שיר פון עם-צימער, זי פארליגט בייד העגש אויף די
פושריגעס, און פון אירע ליפן פאלן ווערטער ווי זייע וואלטן געווען
ן אין אנפאנג שטיל ווי אין אתפילה-צאש ! פון אים בישט
ן און געקאנצי'קט", אין אנפאנג שטיל ווי אין אתפילה-צאש ! פון אים בישט
ן שלעכטס..... קאנסט אלעס מאכן, די גאנצע וועלט חרוב מאכן, סאיז פיר
ן אלץ אייגס, נאר אים נישט... אים נישט....צאש ! איך וועל שריין !...
! איך וועל שעלטן ! ..... אים זאלסטו נישט רירן!....
אזוי בלייבט זי שטיין פיט צוזאמענגעקוועטשטע פויסטען, צווישן די
פושריגעס פון דער אופענער שיר.....

אין ׳ענעם שאג, וואס תארי איז בישט ארויסגעגאנגען צו שיקאגען האט

אסאך מערשטענטיק...

צווי׳ט שאג שמעטער „אינדערפרי", איז תארי ארא׳ם אינם נאס,מיטען געהאנק

ועגוגיין צו לייזערן, אין דרויסן האט ער שוין געהערט דעם גרויסן חורבן

עסטאפא" שאדערט זעקס שוידנט אדן אוסצוזידלען, מען האט שוין געגעסען דאס

נצע שפיטאל, און אויסגעלערט דאס מושב-זקנים, אלע משוגעים ,בעשלער און

לע וואס תאבן געגעסן אין דער געמיינדע -קוך, אפילו "אסעלע מיט די בערן"

יך,און עס פעלט נאך אלץ צו דער צאל.

תארי הערט דעם גרויסן בראך, און וויזט אויס אז ער מוז זיין זער

צעחושט, ווייל עס פאלט אים גארנישט איין אזא קלארע און זעלבסט פארשטענליכע

אך.....די מיט שראגן אם, און ער ג׳יט,

׳א.....ער האט דאך געוואלט ארויפגיין צו לאיזערן, דער קאפ איז אים

רי צעדולדט,ער דרייט אריין אויף דעם מאנדזשעווער גאס, קומט צו נעגשער

ם הויז ווי לייזער וואינט, אן עס שטייט דארט א״געמיינע" -דראזשקע,

ווי בלוי-ווייסע" -פישלען שטיין בייס שויער, סא אבלאוע" . מען קאן נישט

ריין, און נישט ארויס, און פניה -בית שראגן ארדנער ארויס פון שויער אויף דער

ראזשקע ארויף -לייזער שיקאגען.

תארי לויפט צו אמאר שריט, לייזער דערזעט אים, ער תויבט אן צושמייכלען

ים זיין גרימאסע, ער בלעזלט עפעס פון תאלדז ארויס און בליצט מיט זייגע

אויגן און וויזט אים מיטן בליק אויף די דריי בוימער...

די דראזשקע איז געפארן און לייזער תאט נאך אלץ ג-תאלטן אויסגעדרייט

דעם תאלדז צו אים און געגארגלט אדן געמלעזלט דורך זיין "מעגאפאן". עס

איז אבער נישט געווען צו הערן ,וואס אזעלכעס וויל עס, דער דיכטער לייזר

שיקאגען ׳עצט, בשעת זי לעצטן גאנג.....

תארי האט געקוקט, און די לעדעלעך פון זייגע אויגן האבן זיך שיפער

ראפגעלאזט. — —

אויף דובטיק איז צעווען צוגעגרייט אתתוקבה.....

שבת צוגאכט האט די "גמיגע" שוין געגעבן צו וויסן, אז מארגן קומט פאר

ן עפעשלעכע עקזיקוצייע, און אלע יודן דארפן זיך אנווענדן בייי דער היגריכטונג,

אזוי וואיבשט זיך די "גמיגע".

סאיז געווען א שבת צוגאכט...

-/.

אין יעמעס שבת צונאכט האבן אלע יודן זיך געזען וויי פערשוידיגלשע ,

אס וואלטן אין זייער לעצטע נאכט אויסן אנקום פון פרי-מארגן, וועלכער

עס מיט זיך ברענגען שוין.....

אלעמענס שוין.....

ויל וויר עס זענען די מערמשטע, ס'חייטש, די קרבנות ,וואס דארפן

ארגן פעחינריכע ווערן, האט קיינער נישט געוואוסט, און טאיז גארנישט מעגליך

ם געוואייר צו ווערן. האבן מנים'ער זיך געשריאן אייגער מיט דעם אנדערן,

אבן אויגן געקוקט פון אייגעם צום צוויטן, פון האט געזוכט שטומרהייט א שירוש,

ן אין אלעמענס אויגן איז געלעגן דער זעלבער שחד:

"מארגן ווען אלע יודן וועלן זיין צוזאמען, וועלן מיר אויסקליבן, ווער

ם וועט זיי אונטערן האנט קומען...."

מען האט עס נישט ארויסגערעדט, נאר דאס איז געלעגן אין אלעמענס אויגן.

דזי' האבן שרויען געקוקט אויף זייערע מענער, און מענער אויף זייערע שרויען

ון עלטערן אויף זייערע קינדער, און ברודער אויף שוועסטער, און שוועסטער

ויף ברודער, די שרעק האט געפראוועט אשוואכצע טעודה, דער מלאך -המות האט

עשליימט זיין חלף פאר אלעמענס אויגן, אוואקאנאליע פון נאכט,שרעק און

ויש.

ס"איז געווען אשבת צונאכט.....

צומארגנס אכט אזייגער אין דער פרי איז דורך דער מאנדזשעווער גאס

דורגעשאלן אשאקי און זיך אפגעשטעלט ביים עק גאס, ביים "פלעצל" וואי עס

ענען געשטאנען די דריי בוימער. פון דער שאקי איז אויסגעשטיגן אלטער

ייער שוין "געשטאמא" אפטילונג "אש" מיט עשלעכע זייגע אסישטענסן.

דרייער האט זיך אוועקגעשטעלט, אויפגעהויבן זייגע גראע אויגן און

אשראכט די דריי בוימער, אשטייגער ווי ער וואלט זי געהאלטן ביים קוישן....

דערנעבן , איז אזוייש זענען צעשטאנען די פארשטער פון דער יודישער

קולטוס -געמיינדע" מאניעק מאשראז, אברהמעק גלאנץ און פעליציא שווארץ, זיי

ענען געשטאנען ווי קעלנער ביי אריבן טיש, גרויש צום דינען....

דרייער האט שאקע געגעבן אקנאק מיט צווי שוין-מיינגער, און מאניעק מאשראז

איז צוגעלאפן פליק ווי אמייזל.

-צום באפעל ת' שתף !

פרי מיט 15 קופס עס פאר.....אלזא, וויפש איר באשייד....

-אוראל ! ת' שתף !

./.

די דריי בריפער האבן זיך צוזאמענגעשטעלט , צוליב אזעלכע חשבונות זיי זענען אין

[illegible] לעבעדיגע-מאל נישט געווען, אז מען האט אויסגעדרייט דאס "אלעמאל ארום זיי",

[illegible] גלח-זאגט, און מען האט אויך געשעלט מיט בעזן ווי לכבוד שבועות מוב

[illegible] ,דאס קומען זיי נאך מארשיין', אבער די 3 לאנגע, ווייסע שטריק, ווען מען

[illegible] זיי, אפגעשניטן אויף זייערע ארעמס, מיט די "שליי-אלעקס" בייי די קלי -

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] די דריי בויערי.

[illegible]

[illegible]

[illegible] די יונג זענען געווארן אויפגעמעלט נוני איז א חשבן-קאמיא צוליב דעם "אלע

[illegible] מיט דעם ליימער בראס. און ריבן ארום זענען געווארן אויפגעמאלט די "מילין"

[illegible] און די דריי בויערי. און ערשט כיי זענען געמאכט מיט א/הלפוס-בעפ-ייגרע"

[illegible] אין מריש אויפגעמאכט בלוי-ווייס קיאלטי.

[illegible] מיט דעם ליימער בראס. און ריבן ארום זענען געווארן אויפגעמאלט די "מילין"

[illegible] און די דריי בויערי. און ערשט כיי זענען געמאכט מיט א/הלפוס-בעפ-ייגרע"

[illegible] די יונג זענען געווארן אויפגעמעלט נוני איז א חשבן-קאמיא צוליב דעם "אלע

[illegible]

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

ן מען האט זיי געהאלטן אנגעשטויזט צו דער עפענונג פון אירע אויטא, אין
ן האט געזען, עס זענען אייבציקווייז ארויס פון אויטא וויי ביגען, וואס
יבן ארויס פון ביגשאק, בלייבן אמיגוס ששיין אויף דעם "ששאפלי" קוקן
ך ארום אויף גאשיס שייגע וועלט, און פליען וויטער, ניששא קיין ציישא
ששיין , פארען וויכשיקערע זאכן צו ערלעדיקן....

דער ערשטער איז ארויס פלעמיגער מיט זון, דערנאך עפעס אפרוי, וואלט נאר
אס איז דאך ערוי מערבער.....דעם יונגען מערבערים מושער....

און דאס איז דאך ארפאפארט.....ראפאפאר. דער גאלד שמידט...

– כענק'ן.....אוי ....כענק'ן.....

אלע גיין וויי לאלקעס, די מענש פערבינדן אויף היגען, מען הייסט זי
יין –גיין זיי. מען הייסט זיי שיין – שיין זיי, וויי איינשוידירש צו
פארשטעלונג, זיי זענען געהארכזאם, קוקן גליך מיט די אויגן, אשטיגער
וי די אויגן זייערע דאס געווע; גלעזערנע און אריינגעזעצטע, בלויז אויף
כענקינען באמירקט מען אז עפעס קעמפט אין אים, עפעס וויי אסערום אזעלכער
וואלט געקעמפט אין אים און וויל דורך אויס ביגדן זיין אינשענסיוו-
שטורעמדיקן גייסט. עס קומט דארט אין אים פאר אשרעקלעכער בפראנגעל,
מאפעכט פון גוסט, און שלעכט, מוצטער און ליכט, דער אייגעשפריצטער סערום
גליווערט די מוסקולן, דעם מח, און מאכט די אויגן זאלן שיין אויף איין
ארש און קוקן גליך וויי גלעזערנע, און דער עפעק פון דער פארשטעלונג זאל
זיין בעזוכערש,דאגעגן דער גייסט כענקינס איז וויזט אויפשארקער וויי די
דאזע סערום, וואס פון האט אים אייגענעם, און אפש דער גייסט זייגער,
וואס איז נישט שויס, קעמפט מיט די קיישן אין וועלכע ער איז געבונדן
און וויל זיך באפריין און אלס באפריישער וועט ער קאנען כאטש ששערן דעם
גושן עפעק פון דער דישטער פערוולונג.....

עס וועט אויסגעליגט דער אורטייל:

חנה פערבער: 42 יאר אלט, צוליב שדיקן די וויישאפט פון גרויס-דויטש
לאנד מיט סטאביליזן שליך –האנדל,

איזאק פלעמינגער: 55 יאר אלט, און זון, בנימין פלעמינגער:23 יאר אלט,
צוליב פארן שמוגל און שאדן בערנגען דעם דייטשן מאלק.

דודית ראפאפארט : 53 יאר אלט, מאר שריבן גאלד –האנדל.

מישא כענק'ן: 28 יאר אלט, צוליב מאליטישע שטעפקייט קיינ
גרויס –דויטשלאנד.

./.

414

אלע ווערן תרו"מגעשירט אויף די שעדערס בי"י יעדן 0000000000 אי"געם

"ש א ד"ישש, דער חויפמאן גיט אצי"כן, די ד"יששן האבן אן פארלי"גן די

ריק, כעבן"ן ששיש ווי" א פאס פולווער, איבעווינ"ק דרוקש.....דרוקש....

ן באן..... אפלאן ארויס ווי" אקארק מון אפלאש בירדוגם מיטם אויס אי"

שן.....ס'האט געפלאצט.. דער דרוק אי"ז צעווען צו ששארק און עס האט מון

ם אויסגעשאטן:

-מערדער! עס וועלן אי"ך משמען די באשרי"שע ארבעטנד"ק מאמן! דער שויט

יחיד צי"ז פארב"גפ"עבד"ק באר די" גערעכט"ק"ש בלי"בש אי"ב....

דער שעפדער אי"ז א וועק געפאלן מון אובטער די פוס, די שנור האט אריס-

טון דעם קאפ, און 5 לאלקעס האבן זי"ך אנגעהויבן ווי"גן יעדער אויף זי"ן שי"גער,

דער מי"ט זי"נע התעוויות, דער יונגער פלעש"נגער האט געמאכט מי"ן מויל:

קככככככ.....

אשש"גער ווי" ער ווואלט "געלאכט" עפעס אזא משונה -ט"ף האלז-בעלעכשער,.

ן אויגן האט ער געהאלטן אויסגעפ"סן, ער האט זי"ך געדרי"ט צו דער זי"ט מון די

י"ששע געסט, ווי" ער ווואלט זי"ך געוואלט מי"ט זי"נע אויסגערפענע אויגן

י"זן, און די אויגן, ווי" זי"ך ווואלטן געריעדט:

-באם).....קוקט....אי"ך התנג....בעמע נישט ארא"ם אבליק, וועט אי"ר זען

די אזוי" אי"ך משארב,. און שארע התעוויות אי"ך מאך דערבי"...

די ד"ישטן האבן בעקוקט מי"ט עקסטאז. אהבערער אפי"ציר אי"ז בעזעסן צווישן

ווי" עלעגאנטע ד"ישע פרוי"ן, אי"נע האט בעלאפט מי"ט אזא פערווונדע תאוה

ן עקסטאז אז עס אי"ז אי"ר אזש בעריבן מון א וויבקל מויל ארומשקעלע שליבע

ן די" תאט דאס נישט בעשילש.....באר ווישער בעקוקט,. די" ריין -ראס"קע ד"יששע

רוי" האט א בטש"קעווו מארלי"גע אי"ן מי"ט אויף דעם צווישן און בעקוקט מי"ט תאוה

אויף די" התוועיות מון די" בעהאבענע, און אויף די" קאנוואולס"עס

ן ד"ערע צאש"לד"ק גושים און מון אי"ר אי"ז בערובן.....

בעבן"ן אי"ז בעווען דער אי"בצי"קער, ווען אי"ז נישט רואי"ק בעהאבען, ווי"ן

ערשער האט בעצאפלט און זי"ג-זאג"ק זי"ך בעבוי"גן אין דעם בעצאפל, ווי" אזוי

ן בארד.....

ראפאארס האט בעקרי"גן צווי" גראבע ליש"ן ווי" בעשוואלענע מילצן...

ער שלי"ף מון זי"ן שטרי"ק אי"ז בעווען אופן קארק, האט ער באלד אראפגעלאזט

ם קאפ אויף דעם כרוסט ארויסגערי"קט אן אינשערשט לי"ם ווי" אשט"ק, מי"ט

ראפגעלאזט ברעמען. די" התענט פארלי"גט אויף הונטן. האט ער זי"ך אויפן שטרי"ק

ש בעווי"גט,באר בעדרי"ש,, און אויסגעזען ווי" אפערשלאפענער מחותן אויף אתתונה.

ראט מון ווערק אי"ז:

./.

- ר' מתתן !... מדארף שוין אהיים פארן....

און מען קאן אים ניט דער וועקן, ער רעדט מיט אטיפער קאם-שמיפע מון

-זע נאר זע,... ווי די וועלט דרייט זיך דאס אביסל....

און כראשעט ווייטער....

די צווי אלעמינגער"ם תאבן אויסגעזען ווי זיי וואלטן ביידע געפארן

אזא מין קארוזעלע..... דער יונגער אלעמינגער לאכט, צעשמייס ס'טויל ,

ום ארויס זייגע ציין,ווי אפערד, וואס מען ציט עס אויף צוריק מיט די לייצעס

ם מיסק, עפעס אזא/גראב מנים תאס ער געקריגן מון לאכן, ער שטיקט זיך אזש

ן בעלעכשער,, א מארשייט בעלעכשער, ער ווערפט זיך אזש דערטיט...און אז ער

גט זיך אדורך אויף דער קארוזעלע דורך זיין פאטער, מארשעפעט ער אין/ אים

די אינגן אזן מיט זיין בעלעכשער:

-שאטע !... שאטע !... זע נא. דער קאם שטייט בייי דיר קרום...

און דער פאטער עטשפערט אים :

-אדאגת תאטשו .....

און מאיט ווישער אויף דער קארוזעלע...

מרוי מערבער תענגט ווי אבאלייטקע . זי קוקט ארום אויף דער ערד

אשטיין קאם. באר אט וועט באלד מון ארומגעלאזטן קאם אר שטיבן א רע אויבן

די וועט אזוי ארויסגין:

- "איז דאס שיין אזעלכעס ? ....אם אזוי איז אקליין צוהענגען, אויף

ם ווי ס'דרייען זיך מענטשן, אדרבא ,דאגט אלץ....איז אפער תוירן, מילא,

ם עס אנדערש גוים, אבער אזוי, איז אזעלכע פאנפאפעל און זאקן, טשיטש, מען

דאך מיר די מיט ארויס.....סארע מנים תאס דאס ?.....

כענקין תאס איבער תויפט בישט קיין שנים, באר אפראפיל. זיין שנים

ז ווי מון בלעך אויסגעשניטן ,די נאז שניצ'ן, די באמבע שניצ'ן, און אזוי

מגעשניצט צום תימל, קוקט ער גוים ווי אבלעכערנער תאן אויף אקוימען מון

ך, וואס דרייט זיך,קרייט אויף איז דער תייך, און זאגט אן דעם אנקום מון

.....

"ארבעטשע-בוך" פון "יידישן קאלאניסט-אמעריקע" אין אונזער בעלעזער.

"די "ארבעטשע-בוך" גיט צוריק דער יידישער באפעלקערונג, וואס [illegible]
[illegible] אויפגערופענע גאסן, זיי זאלן אין משך פון דריי מעת-לעת רויפן
דיערע וואריבערגען, זי האבן מעריקיין רעכט דארט צו וואוינען, עס וועלן גענאמן
אפגעצילעלט "יודן-צירקלי". די בעראבטירעטירטע קאנען זיך וועגדן אין דער
קולטור-געמיינדע" צום ליטער פון "וואוינונגס-אמט". ה' קעניג נאך אצינילונג
וויך אביזער וואוינונג".

דאס הויז וואו עס געפונט זיך דאס "וואוינונגס-אמט" איז באליידיגט מיט מאסן
ענשטן, מען שמיט דארט "אויס)קעס", אין די שויבשער דאנען די מענשטן צעקומען
וכן אדאך איבערן קאפ, שייבע פרויען, וואס האבן שטענדיק זייער סאצילען
ריוולעגירטן וועג צום דירעקטאר ה' דודזיק קעניק - קינען אפילו אויך נישט
ייך צו אים צוקומען. ה' קעניג שיקט מריער ~~דאך~~ אן אינטירשריפט פון לעמאנאוסקי
נישט גישער קיין צושיילונג וואו דעם קאפ אודעקצולייגען.

אינם הויז פון "שינאנץ-אמט" ביים ה' לעמאנאוסקי שוט זיך חשך, מענשטן
רעכן די העגט, מען וויינט, מען בעט, און לעמאנאוסקי דער לייטער פון די
ינגטן, ששיים מיט אין מאנט אין דער הויזר-קעשענע, און אין דער אנדערער האנט
אלט ער א פרינצעסן-נייל-טיגארעס * און ער חידושט זיך :

"וואס איז דאס עפר אגעוויין ביי אים ? שיילט ער דען וואוינונגן, אדער
יבט ער דען חלילה עמיצען ארויס פון זיין וואוינונג ? ....מענשען-קינדער",
אס זאל דאס באשיין ? ....."

~~אפשר~~ פארוואס ~~שרייבט~~ איר נישט אונטער ? ! ...

- אז....זעט אויר, דאס איז שיין גאר עפעס אנדערש, אין אונטערשריפט שאך
ך אויא כך ומך.....דאס קען דאך מיר קיינער נישט שטערן, מיר דאכט, אז מיין
טערשריפט דאס איז מיינער אטערזענלכער איגענטום, ס'איז מיינס מיינס און איך
ן עס טאקן אויף וויפהל איך וויל, עס קען מיר קיינער נישט קיין דעם זאגן וויפי
ך זאל גאר מיינער אזאך בעטן, מוזקט וויי איך קען קיין נישט היקשירן דעם מייז
שיל איך זאלס נעטן פאר אייער מאנשל.....

דערווייל האט אפגערוקט דער מערמי, און אבראמעק גלאנץ, דער פערבינדונגס-מאן
ן ארוים אטערארדנונג צום קומענדאנט פירטס אז די "ארדנונגס-גרופע" זאל רויטן
יידישע וואוינונגען און יענע גאסן. וואוי יודן סס טארן מער נישט וואוינען.

/.

אלאויד שאפאן וואויגט שוין לאנג נישט אין זיין הויז, באלד וני דו
טש זעצן אנגעקומען איז זיין תורה געקומט געווארן, צו שיין איז דאס הויז
ען אז די דישען זאלן עס נישט באלד רעקווירירן פאר זיך, מען תאט אים
לו געגעבן 2 שעה צייט צו נעמען וואס עק קען, און צפורה תאט דאן אפילו
ויזן אזא תעלדן-שטיק אז זי תאט איר קלאווויר אפגעראטעוועט און עס מיט זיך
געבומען. פון דעמלט אן איז די פאמיליע שאפמן טוין געווארן געווארפן איך
וואויגבוגג, יעצט דארפן זי זיך איבערציען צום מאל.

אויף די גאטן, וואס דארפן "גערוימטע" וועדן, זעט עס אויס ווי א מאגראם,
ארדנער און די געמינע שרעגער, און פתם וועה עס ווייל, פלאנדירט איז די
ישע שטובער, מען שמיסט בעש-געווואנט, שענק, שעפ, ביבער, קלייד'ער און קינדער
גפלאך מון אלע מעבצשער, דורך אלע שירן, מון אלעשאקן, די ציים איז קורץ
30 מינוט שפעטער דארפן די שפוכן זיין לעד און די שליסלען דארפן זיך שוין
ונען אין דער תאנט פון "בעטשאפא". שלימן שאקן זילבערנע שבת-קודש-לייכטער
די מעבצשער און קליינע קינדער שיכפלאך מון אקלאוויר פליט מון די מעבצשער
בליבט ליגן אופן ברוך צוויפן דעפט יודיש תאב און גוט"ס עס תויפט זיך
ערג עון שבדי-כלים ווי נאך אשוערן באפארדפעפט...
די ארדנער תאבן אפגעשאפט די קעשענס מיט שייערטע חפצים
ערמאל ול, אן אומגליק, נישטא קיין פלאץ וואו צחליגן, גפלט, צירונג, מען
אלץ נעמען טליגט אלץ יעצט העפקר, באפט נעמט עס און שליבג ארפט....
צפורה שטייט בייי די רעשען מון איר קלאוויר, די תאט פון זיך שטילער תייט
מער, זי קנייטש זיך דאט בגים אפט און באוויגט עס ווי אבר-מינן....
מען פארט מיט פירלעך, מיט קינדער-וועגלעך, יעדער ארויס מון "בארג-שפלץ"
איבערן קאנץ מון אפאלי'קער זיי'שאפט.
ווי פון אפובצשערען גירוש ארויס, ווי מון א וועלט-אינפערגאנג, ווי מון
חורפה שלעפט זיך דאט וועגלע צעבראכענע "בעבעכעס" מון די שאפראנס, וואי תין?...
פארשטייט זיך צו פאניא שמידט.
דאט וועגלע שלעפט זיך, און די פאמיליע שאפראן גייען באה ווי באך א עגלה....
פאניען שטייט אגרוימער וואגן מיט מעבל און ווישפאפט. שאנפע לייט לויפט ארוף
ארפט, פאפט זיך מיט די תענט אין די זיישן און ראפערט:
"מיין שוועפער מונדזשא האט געוואינט, וואס זי טוט..."

./.

שושנה איז געבליבן שטיין. וואוהין זאל זי וויידער יעצט אוועק פארן מיטן
ענגלע זשכן, זי האט געטראכט, מאניא וואס האט צו בעהאלפן דער שאנטע ליזע
ים אייגארדנען אירע זאכן, האט אראפ קומנדיק אין גאס באמירקט אירעגען שטיין
ן פאלעגנהייט. מאניא איז צוגעלאפן צו די שאפראנס, אנגעכאפט זיי ביי די הענט
ביים דא האט און ארויפגעשלעפט אלעמען אין דער וואוינונג.

סוניא האט עס נישט געוואלט מוחל זיין, פארוואס שושנה האט געטראכט ערגין -
אוועק צוגיין. מאניא האט דער פאמיליע שאפראן אפגעטרעטן דאס באקוועמסטע
ימער פון איר וואוינונג.

וועו מאניא האט שוין געהאט פארענדיקט די ארבעט, און זי האט שוין געהאט
ייגעארדנט ביידע פרישע פאמיליעס א ין איר וואוינונג, זענען צום הויז
ו געפארן, עטליכע פירן מיט זאכן, וו צווי משפחות מיט א "קרעצל"
ינדער זענען אריין וויי אשטורעם אין דער וואוינונג. די קינדער זענען זיך באלד
ולאפן איבער אלע שטובער וויי מייזעלעך, וואס מען האט זיי אויגעשיט פון א זאק..
י האבן געפילדערט מיט בארצטע נעזעלעך און געשפרונגען אויף די פאטעלן וויי
יך א וועלד חידוש, די פרעמדע פרויען האבן זיך באלד געבומען מאכן באקוועמס,
י האבן גערוקט די שיפלעדער אין דער קוך וויי בייזיך אין דער הייס. באלד
זענען ארויף געקומען ארדענער און געמאלדן:

- דאס זענען אובזערע משפחות, זיי וועלן דא וואוינען.....

- ס'הייסט- האט סאניא נישט פארשטאנען - איך בין דאך אין דער
קער וואוינונג, און איך קען דאך מיר אויסוויילן די פאמיליעס מיט וועלכע
ך וויל וואוינען.....

-פארפאכן זי זיך דאס שייגע פיסקל.....גישטא הייבט קיין "מורינוס",
י וויי איך זאג, וועטס זיין, אן אצישיילונג פון דער "געמיינע"- וועט דא
ענער נישט בעכשיקן, געהערט ?.....

און דאס ביסל אפגעראטעוועטע וויירשאפט פון די שאפראנס איז וויידער
לוגן פון מענטשער....

שושנה , די אמאליקע שטיל-באחנטע תרבות -לערגרין איז געשטאנען אויפן
ן געהיטן דאס ביסל צעבראכענע "האב און גוטס" וויי רעליקווין פון
צער איז אדורך געגאנגען האט זי אבישטרן שמייכל געטון, מען זאל נישט
קענען אויף איר די מערשטמונג....

אירענע האט מלר נישט געקענט צוזען דעם צער פון איר מוטער, און זי
אויעק צו דער "גמיינע", זי האט ביי זיך עטעס באשלאסן.

./.

אירענע האש זיך געדריים פארן הויז פון דער "צענטראלע פון דער
ידישער "ק לשום -געמיינדע" און זי/ האש אפגעוואלט דעם ליישער ח'
מאניעק מאשראז.

שעהן לאנג האש אירענע שאפראן זיך געדריים אויף דער גאס און
אפגעוואלט דעם אויבער קאנטראלער פון איר שאטער, אויבן דער צענטראלע
איז דאס אומגלייך צו אים צוצי/קומען, אדער זי/ וואלט/ אויף אים אין גאס
ביים ארויסגאנג פון שוייער.

עבדליך, אש איז ער, דער ליישער, מיט דער ווייס-לאקערנע אקטן-טאש
אונטערן ארעם, ביי אירענען קלאפט דאס הארץ ווי מיט האמערס, מאניעק
באמערקט זי , אבער ער מאכט זיך ווי ער וואלט זיך נישט גזעהן, ער איז שוין
ער זי/ געווארטינג אז פרויען זאלן אים אפוואלטן אויפן גאס....ער ג'יים
מיט זייענ שבעלע שרישעלען, אירענע לויפט אים נאך, זי שטעלט אים אפ:

-ח' מאשראז, איך האב געוואלט עפעס.....

- נישט אמאל וועגן אוואוינונג האנדלט עס זיך ? .....איך קאן וועגן
דעם גארנישט מאכן, דער מיט פארנעמט זיך מיין "וואוינונגס -אפש" ....

מאניעק דערמאנט זיך די ציים וועגן פלעגט שעהן און שעג אפוואלטן
אם דאזיקע מיידל אויף דער גאס וועגן זי, זי נאך געווען אגיטאציאנש, עד א
ער נאך געלאפן, און זי האש אפילו דעם קאפ צו אים נישט אויפגעדריים, הייבט
אש זיך דאס רעדל איבערגעדרייט.....

-אבער מיר געפונען זיך דאך.....

- פרייליין אירענע, איך האב אמאל אפיגעלאדן אייער פאטער זאל מיט
ינעש אין דער "קולטור -געמיינדע" ער האט אפילו מיר נישט געענטפערט . עס
אט אים מסתמא נישט געפאסט, ער וואלט בי' מיר געקריגן דעם שענצטן אמט. אפשר
אלט ער/ געווען הייבט דער וואס שילט וואוינונגען מאר אנדערע, ער האט דאס
אם געוואלט, הייבט שיקט ער זיין שייגע טאכטער איבערוויניגן וועגן
וואוינונג. איך קען אים גאר נישט העלפן, ער האט עס אזוי געוואלט, איך קאן
ם גארנישט מאכן, ניין, גארנישט נישט העלפן....

מאניעק קוקט אויף אירענען און ער דערמאנט זיך די געפילן, וואס האבן
אמאל געפיקט צוליב אש דעם מיידל, זיי שוויסען אים באכאמאל ארויף און

הייבן זייענ אבליב, ער בליבט שטיין מיט זיין פליקן לויף, קוקט
אמאל אויף אירענען און זאגט צו איר :

./.

– איבריגנס, מרייליין שארפאן, קומען זי צו מיר ארויף אין אוונט אפן
ן מריוואס –וואוינונג, איך וועל מרווויין אשראכט טון, אשר וועט זיך
ון נעמט מאכן.....

ער דערלאנגט איר די תאנט, און לויפט וויטער מיט זייגע שליטן,
אבנע שרישעלך.

אין מלוג איז אירענע בעזונן צעמרידן, ער מאס דאך איר נעגעבן
אנונגען , זי מאס לכתחילה בישט תומם בעזונן וועגן וואס אייגנטליך עם
נדלט זיך, אבער באלד איז איר עפעס קלאר בעווארן....זי מאס דערזען דאס
ים מון איר מאטער'ס אויבער קאנטראלער- מאניעק מאטראז, וועלכער שטייט
ייגן איבער דעם גימנאזיום, און ער וואלט זי נייט אתיים מון
ער שולע מיט דער שקע –בייער אונטרן ארעם, זי דערזעט אין'דער מאנט זיך זייגע
ילדע אויגן, וואס שטיזן איר נאך און מערמאלגן זי. אירענע מאטילט וויי
ם אזא מין וואסער – "ששטאר" קריכט אויף איר קערפער, מיט אזא אינלדיקע
צעיקייט..... קריכט אויף די איבערשטע טיילן מון איר קערפער, ארויף –צו אונ
ים.....זי רייסט די ליפן מיט ביידע הענט,מיט די נעגל, אן עקל שרעקט זי,
זאל אנכאפן מיט די הענט דעם נאמן "ששטאר" אזן מים מראפרייסן מון איר
רפער, און די "וואסער –מויז" קריכט מיט עקליטאטיקע בעזיקייט אויף די
דבארגנטע שיילן מון איר קערפער.....

אירענע שרונגט....און שרייסלט מיט זיך, אז דאס "מיאוסקייט" זאל
דאס מאלן מון איר....אירע הענט מיט צעטרייטע מוגגער און נעגל רייסן די
עס ,מענטשן טשעלן זיך אס, אין נאס, מען קוקט אויף דעם מיידל, וואס האט
לוצלונג עפעס באקומען אזא מין שגעון –אנמאל...

אירענע דערזעט, מענטשן שטייען און קוקן אויף איר, זי וועקט זיך
אויף וויי עון א בייזן חלום, זי קומט צו זיך, און מערשווינדט מיט
אצעלאמס , מערבושט מנים.....

שושנת זיצט אויף דער נאס אנגעלענט אויף א יר טלומען בעטגעוואנט,
זי מיט דאס ביסל איבער גענליבענע ווירשאפט, און זי זעט זיך אויף א בילד
נאך אגרויסן תורכן ביידי שיכן מון בבל.....

אלאויז קומט צו גיין, זיין מנים איז ווי מון מארמעט, ער זעלט זיך
אויפן א שיל מון א צעבראכענע שאפע, שושנת מרענט אים בישט, נאר עס
מרענט זיך אליין?..

–וואס שוט מען ? . . .

./.

-איך תאב עס אייגנשליך שוין ערלעדיקס, מארגן וועלן מיר שוין וויסן,
אין דער "גמיגעא" מיט מען באר תאבן פראשעקציע, איך תאב אדוצקגעבן דעם
וייגער תיטן קיישל, "אמאכער" וועמס שוין עלעדיקן, מיס איין זאך בין
איך אבער נרעריין, אז איך תאב נישט אויסגעוצט קיין פראשעקציע ביים
לייטער מאניעק מאשראז, און אז ער וויסט אפילו נישט אז די מאפיליע שאראן
נייטיקט ווי איז זיין תילף...

"זאנדער"

-קשישל מוגף-

"דער זאנדער -בעאוופשראשער דעס רייכס -פוערערס ס.ס. און געהיימע
שטאפס -פאליציי", פאר מרעמד-מעלקישע ארבייטס -אייגזאפ איז אסא-אויבערשלעזען
מיט אירע אינגעגלידערטע גבישן-גענעראל שפיעלס".

אשאזוי "עשרת-בני -המנדיק", האט "בעלויגס און געשריבן די "פירמע" און
דער זיגל פון דער גייער דיששער אגענטור, וואס איז אויפגעקומען קיין
פעטראפאלי".

די ערשטע קאנפערענץ איז פארגעקומען אינם בנין פון "גענטאפא". דער
זאנדער בעאופשראגטער האט רעפערירט פאר די אפטיילונג: "אפס" די ציין
פון אויפגאבן פון זיין "זאנדער-פיסיע, פיט וועלבע ער איזגעוואלן בעאופשראכט
פון רייכס -פירער הייבריך הימלער, און דא ס פראגראם וויי אזוי די צילן און
אופגאבן אדורך צופירן...

געפעראל שפיעלס רעפערירס:

"אונזער ציל איז דער זעלבער, וואס עס האט די אפטיילונג: "אפס" פיט
נעפין אבער ארויס פון דעם שאנד פונקט, אז די פערניכטונג און שאטלע
אויסראטונג פון די יוון, דארף קומען אין די "ארבייטס-לאגרן" וועלכע פיר
וועלן טעציעל שאפן צוים דעם צוועק און די "וועלט -שטעט" וואס וועלן זיך
צפונען אונזער קאנטראל, בכדי אויסצונוצן דעם קראפט פון די לעבנדיק
יוון פאר דער דייטשער קריגס -וירטשאפט.

"דער אויסראטונגס-פראצעס לויט מיין פרוגרס, איז פעגליך אלאנגזאמדער
פון דער, וואס עס האט די אפטיילונג : "אפס", דער ציל איז אבער דערפ
פעלבער, דערפבער שטערט בישט מיין "זאנדער" -פיסיע אייך וויטער צו זיין שטיק,
אופגעקערט, אונזערער צוויי שוועסטער-אפטן דארפן ארבעטן טארפאנגיס, און

דיער שטיקייס אין פארשטענדיקונג אייגער פיט דער צוויטער,

./.

...עס וועט זיך לעשן דיין מאגען זיך או/ אויספלאמען, ווי דער שמיז פון
...ב-ליבש אריבן איידן פון ארויס-צעגליטן אויוון..."

...עמעש האש די מאדע מאדע בעקלינגען אין זייגע אויערן, און מער מאדע
...די דאזיקע מראדע אויסעדזען אימם מויל, און אויף שייגע לימן פון מאגיין.
...ערמאגש זיך אפילו וואס ער האש דאן בשעת מעשה געשראכש דערוועגן. אז
...א האש זיך משמעות צוגעגרייש צו דער דאזיקער האשעל-אבאמאדאר-אמפמיוג
...אלערלי" וואמן איז קאמף מיש אים, אפילו מיש אזעלכע שטיגער מראזן, וואס
...לחלושין נישש געמאסש, נישש צו איר שגים און נישש צו איר מהות.
...קייגן וואס האש ער זיך אבער דאס יעצש דערמאגש ? א..... אקייגן דעם
...ל שאקע, וואס ער שילש יעצש, קוקנדיק אויף סאגיאן בשעת זי נייש די
...ע -לאשע" אויף איר מאנשל, "שילש ער אז זיין הארץ, איז אחלב-ליבש, און
...צער האלש עס, דאס הארץ זייגס, ביים איידן פון ארויש-צעגליטן אויוון און
...הארץ זייגס לעשש זיך און פלאמש אויס .....
...-סונוואבען האסשו עס שוין דעמאלש געוואויסש ?
...-וואס זאגסשו תעניו ?...
...אניא האש אויפגעהויבן מיש אירע גויגן צו אים און געקוקש אויף אים מיש חידוש:
...איך ביז געווען אביסל מערשראכש און נישש מארשמאגען, וואס דו מרעגסשש מיך...
...הארי איז געששאגען אויך ווי פון אחלום אויפגעקומפגער, ער האש אנגעהויבן
...יסשוין זיין מאגארקע...
...-גארגישש... איך האב גארנישש געזאגש, וואס איז דען מאראן צו זאגן. אדער
...עגן וואס איז דער מאראן צו שראכשן ?...
...איך האב גראד געשראכש [illegible] וועגן די עלעגאנשע און ארגענעלע
...שיומען זייגע, איז וועלכע דו האסש דיך אמאל געקליידש, און עש איז מיר
...פגעשוויפען אבילד וועו איך האב דיך געזעגן איז וואראשע איז האשעל
...באמאדאר", די האסש דעמלש געשראגן דעם גרייגעם פעפיסא -ספארש-אנצוג, און איך
...ב מיך דערמאגש, אז קוקנדיק דעמלש אויף דיר און אויף דיין [illegible] איגם
...גען, און תערגדיק דיגע א"י שלעגער האב איך דיר דאן מארגעוואראן אז די
...ש אמאנשאזיאר", איך האב דיר דעמלש נאך מער "[illegible]" וועראשער געזאגש, איך
...ב נאך נישש דעם מוש דיך יעצש צו דערמאגען איז זיי", די זאלסש מיך נישש
...ראכשן", איך האב דיר מארגעוואראן אז די ביסש אבאשליגלשער און איך זעלבסש,
...ש פייגע איינעע תעגש, האב שפעשער מערקויפש דיין גרייגעם -פעפיסא-אנצוג
...יך ברויש.....

./.

איז דער געווען דער מאנשאזיאר ?.....

און וואס ארט ווייזן מיר?? האסט עס געזוכט באצאלן מאר מיין מארבראכן

ן באריש?"ש ?...

— וואס מארץ וויסט געדאנקן איז עס דיר ח"ייבט איבם קאם אריין סאנא ?

אס סארץ קראנקח"ש איז עס בי" דיר ?.. מארוואס איז עס נאך מיר אזעלכע

נדאנקן אויפן קאם נישט/געקומען?.... און מארוואס שראכט 0000 איך נישט דערשרן?

סאניא האס געקוקט אים גלייך אין זי"בע אויגן און האר" איז געשטאנען וי"

ארשולדיגט קיגד וואס האס פורא מען זאל עס אויפן מבים נישט באמערקן/ די

נאנגעבע זיגד, און מערסטרס דיר מיט זיך זעלבסט, ער האס אויסגעשטעלט די

ארקע אין שוויגדיק מיט אראפגעלאזעבע אויגן איז ער צוגעגאנגען און

ועקגעל"יגט זי שטילערח"ש אויף סאניאס שויס.

סאניא האס אויסגעגל"יכט די סאנארקע אויף איר שויס , זי האס אויסגעזוכט

ם ארש וואר עס געמוגט זיך דאס תארץ. זי האס דאס אויסגעגל"יכט, און

"סצאסט, און געקוקט אויף דעם ארש, און געקליבן זיך צום נ"יע/ דעם "צ"יכן",

ן באכאסאל אוועק געזומען די "לאסע" מון דעם ארש. און באכאסאל געקוקט אויף

ם ארש וואר דאס תארץ געמוגט זיך, און זי האס מיט אירע ש"יגער געגלעט דאס

ש.....און מיט אירע אויגן האס זי אר"בערגעקוקט, זי האס געגלעט און צו

עוויבן דאס ארש וואר דאס תארץ געמוגט זיך, שטיל און לאנגזאם צו איר פויל..

קושט.....און אירע אויגן זענען גרעסער געוואר....גרעסער געוואר....

ז מלוצלונג זי האס אכאס געטון די סאנארקע מיט ב"ידע הענט און אינגעגראכן

ם קאנ/ארש איבם ארש וואי דאס תארץ געמוגט זיך, און אזוי א וואר?ף געטון זיך

"ף דער קאזעשע מיטן קאם אינגעטונקן און ארויסגשלאכצט....

ערשט צימארגנס וועו האר" האס זיך געקליבן ארויף צוגי"ן צו ל"יזער

ש"קפאנען האס ער ארויסגעגומען מון דער שאנק די סאנארקע צו וועלכע עס איז שוין

עוועו צוגעג"יט די "גלע לאסע" אנגעטון שגעל און ארוים מון שטוב וי"

גנב.....

אינדערמן אין נאס האס ער ערשט/אנגעטוי"בן מ?לן דעם "שאנדע-צ"יכן"

ין תארץ, מענשן האבן געקוקט אויף אים און אויף דעם "צ"יכן" בי"ם תארץ,

קוק אויפן מבים און אקוק אויפן "צ"יכן", מון אלע ז"יטן האס מען געקוקט,

ן מון אלע ז"יטן האס מען געזען "צ"יכן" דא אקוק, און דארט אקוק", מון

לץ ז"יטן דער "צ"יכן". די שי"בער קוקן אויף אים", די ח"יזער קוקן" און

לץ ש"טעלט אויף אים פיש א מונגער:

"ער איז געצ"יבענש !....."

אזוי"ל העגש", אזוי פיל פונגער", די "העגש" ציען זיך צו אים פון אלע
ן, די "מונגערי" דערגרייכן אים שוין, זי שטעקען אים שוין איבם פנים",
די אויגן", ארום אים", איבער אים", פון אלע זייטן:
"ער איז געצויגען!....
ער קען נישט וויסער ווערן... א ים פון אויגן..... פון מונגער....
ל -מונגער.....ער דרייט זיך ווי אין א שטורעם -געוויבל:
-בעסט אויעק די העגש !.....אויעק די מונגער!.....ער לויפט צוריק בערוי
אשיבור", רייסט זיך אריין איבם שטוב און לויפט אריין צו זיך איבם צימער,
ארשלוסט זיך ווי עס וואלט אים עמיצער גע'אגט....
סאנ'א בלייבט שטיין איינדרוימען, אונטער די פערמאכטער שיר פיט צעשראקענע
און וויסט נישט, וואס זאל זי 'עצט טון, זי דעצידירט זיך, קלאפט שנעל
רעדט פיט אויבע ,צעבראכענע שטילקייט ווי אצאוישאקעט מאמע:
-העניושי !וואס איז דיר.....
פון צימער ארויס הערט זי האריש שטימע, שוואך, ווייט ,ווי א וויידער-קול:
-גארנישט, ליבעס.....גארנישט.....איך דארף אבישל רוען.....
זי גייט אויעק פון דער שיר פיט אונטערגעבראכענע פיס,פארגליזט די
גויגן, סאנ'א בלייבט שטיין
אין דער אופענער שיר פון עם-צימער, זי פארליגט בייד העגש אויף די
פושריגעס, און פון אירע ליפן פאלן ווערטער ווי זייע וואלטן געווען
ן אין אנפאנג שטיל ווי אין אתפילה-צאש ! פון אים בישט
ן און געקאנצי'קט", אין אנפאנג שטיל ווי אין אתפילה-צאש ! פון אים בישט
ן שלעכטס..... קאנסט אלעס מאכן, די גאנצע וועלט חרוב מאכן, סאיז פיר
ן אלץ אייגס, נאר אים נישט... אים נישט....צאש ! איך וועל שריין !...
! איך וועל שעלטן ! ..... אים זאלסטו נישט רירן!....
אזוי בלייבט זי שטיין פיט צוזאמענגעקוועטשטע פויסטען, צווישן די
פושריגעס פון דער אופענער שיר.....

אין ׳ענעם שאג, וואס תארי איז בישט ארויסגעגאנגען צו שיקאגען האט

אסאך מערשטענטיק...

צווי׳ט שאג שמעטער „אינדערפרי", איז תארי ארא׳ם אינם נאס,מיטען געהאנק

ועגוגיין צו לייזערן, אין דרויסן האט ער שוין געהערט דעם גרויסן חורבן

עסטאפא" שאדערט זעקס שוידנט אדן אוסצוזידלען, מען האט שוין געגעסען דאס

נצע שפיטאל, און אויסגעלערט דאס מושב-זקנים, אלע משוגעים ,בעשלער און

לע וואס תאבן געגעסן אין דער געמיינדע -קוך, אפילו "אסעלע מיט די בערן"

יך,און עס פעלט נאך אלץ צו דער צאל.

תארי הערט דעם גרויסן בראך, און וויזט אויס אז ער מוז זיין זער

צעחושט, ווייל עס פאלט אים גארנישט איין אזא קלארע און זעלבסט פארשטענליכע

אך.....די מיט שראגן אם, און ער ג׳יט,

׳א.....ער האט דאך געוואלט ארויפגיין צו לאיזערן, דער קאפ איז אים

רי צעדולדט,ער דרייט אריין אויף דעם מאנדזשעווער גאס, קומט צו נעגשער

ם הויז ווי לייזער וואינט, אן עס שטייט דארט א״געמיינע" -דראזשקע,

ווי בלוי-ווייסע" -פישלען שטיין בייס שויער, סא אבלאוע" . מען קאן נישט

ריין, און נישט ארויס, און פניה -בית שראגן ארדנער ארויס פון שויער אויף דער

ראזשקע ארויף -לייזער שיקאגען.

תארי לויפט צו אמאר שריט, לייזער דערזעט אים, ער תויבט אן צושמייכלען

ים זיין גרימאסע, ער בלעזלט עפעס פון תאלדז ארויס און בליצט מיט זייגע

אויגן און וויזט אים מיטן בליק אויף די דריי בוימער...

די דראזשקע איז געפארן און לייזער תאט נאך אלץ ג-תאלטן אויסגעדרייט

דעם תאלדז צו אים און געגארגלט אדן געמלעזלט דורך זיין "מעגאפאן". עס

איז אבער נישט געווען צו הערן ,וואס אזעלכעס וויל עס, דער דיכטער לייזר

שיקאגען ׳עצט, בשעת זי לעצטן גאנג.....

תארי האט געקוקט, און די לעדעלעך פון זייגע אויגן האבן זיך שיפער

ראפגעלאזט. — —

אויף דובטיק איז צעווען צוגעגרייט אתתוקבה.....

שבת צוגאכט האט די "גמיגע" שוין געגעבן צו וויסן, אז מארגן קומט פאר

ן עפעשלעכע עקזיקוצייע, און אלע יודן דארפן זיך אנווענדן בייי דער היגריכטונג,

אזוי וואיבשט זיך די "גמיגע".

סאיז געווען א שבת צוגאכט...

-/.

אין יעמעס שבת צונאכט האבן אלע יודן זיך געזען וויי פערשוידיגלשע ,

אס וואלטן אין זייער לעצטע נאכט אויסן אנקום פון פרי-מארגן, וועלכער

עס מיט זיך ברענגען שוין.....

אלעמענס שוין.....

ויל וויר עס זענען די מערמשטע, ס'חייטש, די קרבנות ,וואס דארפן

ארגן פעחינריכע ווערן, האט קיינער נישט געוואוסט, און טאיז גארנישט מעגליך

ם געוואייר צו ווערן. האבן מנים'ער זיך געשריאן אייגער מיט דעם אנדערן,

אבן אויגן געקוקט פון אייגעם צום צוויטן, פון האט געזוכט שטומרהייט א שירוש,

ן אין אלעמענס אויגן איז געלעגן דער זעלבער שחד:

"מארגן ווען אלע יודן וועלן זיין צוזאמען, וועלן ** אויסקליבן, ווער

ם וועט זיי אונטערן האנט קומען...."

מען האט עס נישט ארויסגערעדט, נאר דאס איז געלעגן אין אלעמענס אויגן.

דזי' האבן שרויען געקוקט אויף זייערע מענער, און מענער אויף זייערע שרויען

ון עלטערן אויף זייערע קינדער, און ברודער אויף שוועסטער, און שוועסטער

ויף ברודער, די שרעק האט געפראוועט אשוואכצע טעודה, דער מלאך -המות האט

עשליימט זיין חלף פאר אלעמענס אויגן, אוואקאנאליע פון נאכט,שרעק און

ויש.

ס"איז געווען אשבת צונאכט.....

צומארגנס אכט אזייגער אין דער פרי איז דורך דער מאנדזשעווער גאס

דורגעפארן אשאקי און זיך אפגעשטעלט ביים עק גאס, ביים "פלעצל" וואי עס

ענען געשטאנען די דריי בוימער. פון דער שאקי איז אויסגעשטיגן אלטער

ייער שוין "געטשאמא" אפטילונג "אש" מיט עשלעכע זייגע אסיסשעענען.

דרייער האט זיך אוועקגעשטעלט, אויפגעהויבן זייגע גראע אויגן און

אשראכט די דריי בוימער, אשטייגער ווי ער וואלט זי געהאלטן ביים קוישן....

דערנעבן , איז אזיש זענען צעשטאנען די פארשטער פון דער יודישער

קולטוס -געמיינדע" מאניע מאשראז, אבראמעק גלאנץ און פעליציא שווארץ, זיי

ענען געשטאנען ווי קעלנער ביי אריבן טיש, גרייש צום דינען....

דרייער האט שאקע געגעבן אקנאק מיט צווי שוין-מיינער, און מאניע מאשראז

איז צוגעלאפן פליק ווי אמייזל.

-צום באפעל ת' שוף !

פרי מיט 15 קופס עס פאר.....אלזא, וויפש איר באשיידט....

-אוראל ! ת' שוף !

./.

די דריי בריפער האבן זיך צוזאמענגעשטעלט , צוליב אזעלכע חשבונות זיי זענען אין

[illegible] לעבעדיגע-מאל נישט געווען, אז מען האט אויסגעדרייט דאס "אלעמאל ארום זיי",

[illegible] גלח-זאגט, און מען האט אויך געשעלט מיט בעזן ווי לכבוד שבועות מוב

[illegible] ,דאס קומען זיי נאך מארשיין', אבער די 3 לאנגע, ווייסע שטריק, ווען מען

[illegible] זיי, אפגעשניטן אויף זייערע ארעמס, מיט די "שליי-אלעקס" בייי די קלי -

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] די דריי בויערי.

[illegible]

[illegible]

[illegible] די יונג זענען געווארן אויפגעמעלט נוני איז א חשבן-קאמיא צוליב דעם "אלע

[illegible] מיט דעם ליימער בראס. און ריבן ארום זענען געווארן אויפגעמאלט די "מילין"

[illegible] און די דריי בויערי. און ערשט כיי זענען געמאכט מיט א/הלפוס-בעפ-ייגרע"

[illegible] אין מריש אויפגעמאכט בלוי-ווייס קיאלטי.

[illegible] מיט דעם ליימער בראס. און ריבן ארום זענען געווארן אויפגעמאלט די "מילין"

[illegible] און די דריי בויערי. און ערשט כיי זענען געמאכט מיט א/הלפוס-בעפ-ייגרע"

[illegible] די יונג זענען געווארן אויפגעמעלט נוני איז א חשבן-קאמיא צוליב דעם "אלע

[illegible]

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

[illegible] ז אזיגער חשבן שוין די יונגן מארשירט צו ס'איבערבייס , מען אלעמענס

[illegible] -אלץ', מען ווארפן די ארויפגעפס-ריבסעס חשבן זיי געפערס צום "אלעמאל מען

[illegible] ארץ מוזיקע איז דאס ?...דאס פשוטערע ווייזן פאסט זיך דאס עפיצער מיט דריי

[illegible] ,אלטע בוישטער ?...

ן מען האט זיי געהאלטן אנגעשטויזט צו דער עפענונג פון אירע אויטא, אין
ן האט געזען, עס זענען אייבציקווייז ארויס פון אויטא וויי ביגען, וואס
יבן ארויס פון ביגשאק, בלייבן אמיגוס ששיין אויף דעם "ששאפלי" קוקן
ך ארום אויף גאשיס שייגע וועלט, און פליען וויטער, ניששא קיין ציישא
ששיין , פארען וויכשיקערע זאכן צו ערלעדיקן....

דער ערשטער איז ארויס פלעמיגער מיט זון, דערנאך עפעס אפרוי, וואלט נאר
אס איז דאך ערוי מערבער.....דעם יונגען מערבערים מושער....

און דאס איז דאך ארפאפארט.....ראפאפאר. דער גאלד שמידט...

– כענק'ן.....אוי ....כענק'ן.....

אלע גיין וויי לאלקעס, די מענש פערבינדן אויף היגען, מען הייסט זי
יין –גיין זיי. מען הייסט זיי שיין – שיין זיי, וויי איינשוידירש צו
פארשטעלונג, זיי זענען געהארכזאם, קוקן גליך מיט די אויגן, אשטיגער
וי די אויגן זייערע דאס געווע; גלעזערנע און אריינגעזעצטע, בלויז אויף
כענקינען באמירקט מען אז עפעס קעמפט אין אים, עפעס וויי אסערום אזעלכער
וואלט געקעמפט אין אים און וויל דורך אויס ביגדן זיין אינשענסיוו-
שטורעמדיקן גייסט. עס קומט דארט אין אים פאר אשרעקלעכער בפראנגעל,
מאפעכט פון גוסט, און שלעכט, מוצטער און ליכט, דער אייגעשפריצטער סערום
גליווערט די מוסקולן, דעם מח, און מאכט די אויגן זאלן שיין אויף איין
ארש און קוקן גליך וויי גלעזערנע, און דער עפעק פון דער פארשטעלונג זאל
זיין בעזוכערש,דאגעגן דער גייסט כענקינס איז וויזט אויפשארקער וויי די
דאזע סערום, וואס פון האט אים אייגענעם, און אפש דער גייסט זייגער,
וואס איז נישט שויס, קעמפט מיט די קיישן אין וועלכע ער איז געבונדן
און וויל זיך באפריין און אלס באפריישער וועט ער קאנען כאטש ששערן דעם
גושן עפעק פון דער דיששער פערוולונג.....

עס וועט אויסגעליגט דער אורטייל:

חנה פערבער: 42 יאר אלט, צוליב שדיקן די וויישאפט פון גרויס-דויטש
לאנד מיט סטאבילן שליך –האנדל,

איזאק פלעמינגער: 55 יאר אלט, און זון, בנימין פלעמינגער:23 יאר אלט,
צוליב פארן שמוגל און שאדן בערנגען דעם דייטשן פאלק.

דודית ראפאפארט : 53 יאר אלט, פאר שריבן גאלד –האנדל.

מישא כענק'ן: 28 יאר אלט, צוליב שריבן פאליטישע שעטפקייט קיינ
גרויס –דויטשלאנד.

./.

414

אלע ווערן תרו"מגעשירט אויף די שעדערס בי"י יעדן 0000000000 אי"געם

"ש א ד"ישש, דער חויפמאן גיט אצי"כן, די ד"יששן האבן אן פארלי"גן די

ריק, כעבן"ן ששיש ווי" א פאס פולווער, איבעווינ"ק דרוקש.....דרוקש....

ן באן..... אפלאן ארויס ווי" אקארק מון אפלאש בירדוגם מיטם אויס אי"

שן.....ס'האט געפלאצט.. דער דרוק אי"ז צעווען צו ששארק און עס האט מון

ם אויסגעשאטן:

-מערדער! עס וועלן אי"ך משמען די באשרי"שע ארבעטנד"ק מאמן! דער שויט

יחיד צי"ז פארב"גפ"עבד"ק באר די" גערעכט"ק"ש בלי"בש אי"ב....

דער שעפדער אי"ז א וועק געפאלן מון אובטער די פוס, די שנור האט אריס-

טון דעם קאפ, און 5 לאלקעס האבן זי"ך אנגעהויבן ווי"גן יעדער אויף זי"ן שי"גער,

דער מי"ט זי"נע התעוויות, דער יונגער פלעש"נגער האט געמאכט מי"ן מויל:

קככככככ.....

אשש"גער ווי" ער ווואלט "געלאכט" עפעס אזא משונה -ט"ף האלז-בעלעכשער,.

ן אויגן האט ער געהאלטן אויסגעפ"סן, ער האט זי"ך געדרי"ט צו דער זי"ט מון די

י"ששע געסט, ווי" ער ווואלט זי"ך געוואלט מי"ט זי"נע אויסגערפענע אויגן

י"זן, און די אויגן, ווי" זי"ך ווואלטן געריעדט:

-באם).....קוקט....אי"ך התנג....בעמע נישט ארא"ם אבליק, וועט אי"ר זען

די אזוי" אי"ך משארב,. און שארע התעוויות אי"ך מאך דערבי"...

די ד"ישטן האבן בעקוקט מי"ט עקסטאז. אהבערער אפי"ציר אי"ז בעזעסן צווישן

ווי" עלעגאנטע ד"ישע פרוי"ן, אי"נע האט בעלאפט מי"ט אזא פערווונדע תאוה

ן עקסטאז אז עס אי"ז אי"ר אזש בעריבן מון א וויבקל מויל ארומשקעלע שליבע

ן די" תאט דאס נישט בעשילש.....באר ווישער בעקוקט,. די" ריין -ראס"קע ד"יששע

רוי" האט א בטש"קעווו מארלי"גע אי"ן מי"ט אויף דעם צווישן און בעקוקט מי"ט תאוה

אויף די" התוועיות מון די" בעהאבענע, און אויף די" קאנוואולס"עס

ן ד"ערע צאש"לד"ק גושים און מון אי"ר אי"ז בערובן.....

בעבן"ן אי"ז בעווען דער אי"בצי"קער, ווען אי"ז נישט רואי"ק בעהאבען, ווי"ן

ערשער האט בעצאפלט און זי"ג-זאג"ק זי"ך בעבוי"גן אין דעם בעצאפל, ווי" אזוי

ן בארד.....

ראפאארס האט בעקרי"גן צווי" גראבע ליש"ן ווי" בעשוואלענע מילצן...

ער שלי"ף מון זי"ן שטרי"ק אי"ז בעווען אופן קארק, האט ער באלד אראפגעלאזט

ם קאפ אויף דעם כרוסט ארויסגערי"קט אן אינשערשט לי"ם ווי" אשט"ק, מי"ט

ראפגעלאזט ברעמען. די" התענט פארלי"גט אויף הונטן. האט ער זי"ך אויפן שטרי"ק

ש בעווי"גט,באר בעדרי"ש,, און אויסגעזען ווי" אפערשלאפענער מחותן אויף אתתונה.

ראט מון ווערק אי"ז:

./.

- ר' מתתן !... מדארף שוין אהיים פארן....

און מען קאן אים ניט דער וועקן, ער רעדט מיט אטיפער קאם-שמיפע מון

-זע נאר זע,... ווי די וועלט דרייט זיך דאס אביסל....

און כראשעט ווייטער....

די צווי אלעמינגער"ם תאבן אויסגעזען ווי זיי וואלטן ביידע געפארן

אזא מין קארוזעלע..... דער יונגער אלעמינגער לאכט, צעשמייס ס'טויל ,

ום ארויס זייגע ציין,ווי אפערד, וואס מען ציט עס אויף צוריק מיט די לייצעס

ם מיסק, עפעס אזא/גראב מנים תאס ער געקריגן מון לאכן, ער שטיקט זיך אזש

ן בעלעכשער,, א מארשייט בעלעכשער, ער ווערפט זיך אזש דערטיט...און אז ער

גט זיך אדורך אויף דער קארוזעלע דורך זיין פאטער, מארשעפעט ער אין/ אים

די אינגן אזן מיט זיין בעלעכשער:

-שאטע !... שאטע !... זע נא. דער קאם שטייט בייי דיר קרום...

און דער פאטער עטשפערט אים :

-אדאגת תאטשו .....

און מאיט ווישער אויף דער קארוזעלע...

מרוי מערבער תענגט ווי אבאלייטקע . זי קוקט ארום אויף דער ערד

אשטיין קאם. באר אט וועט באלד מון ארומגעלאזטן קאם אר שטיבן א רע אויבן

די וועט אזוי ארויסגין:

- "איז דאס שיין אזעלכעס ? ....אם אזוי איז אקליין צוהענגען, אויף

ם ווי ס'דרייען זיך מענטשן, אדרבא ,דאגט אלץ....איז אפער תוירן, מילא,

ם עס אנדערש גוים, אבער אזוי, איז אזעלכע פאנפאפעל און זאקן, טשיטש, מען

דאך מיר די מיט ארויס.....סארע מנים תאס דאס ?.....

כענקין תאס איבער תויפט בישט קיין שנים, באר אפראפיל. זיין שנים

ז ווי מון בלעך אויסגעשניטן ,די נאז שניצ'ן, די באמבע שניצ'ן, און אזוי

מגעשניצט צום תימל, קוקט ער גוים ווי אבלעכערנער תאן אויף אקוימען מון

ך, וואס דרייט זיך,קרייט אויף איז דער תייך, און זאגט אן דעם אנקום מון

.....

"ארבעטשע-בוך" פון "יידישן קאלאניסט-אמעריקע" אין אונזער בעלעזער.

"די "ארבעטשע-בוך" גיט צוריק דער יידישער באפעלקערונג, וואס [illegible]
[illegible] אויפגערופענע גאסן, זיי זאלן אין משך פון דריי מעת-לעת רויפן
דיערע וואריבערגען, זי האבן מערקיין רעכט דארט צו וואוינען, עס וועלן
אפשעצילער "יודן-צירקלי". די בעראבטירעטשקע קאנען זיך וועגדן אין דער
קולטור-געמיינדע" צום לייטער פון "וואוינונגס-אמט". ה' קעניג נאך אצי[illegible]
ויך אביזער וואוינונג".

דאס הויז וואו עס געפונט זיך דאס "וואוינונגס-אמט" איז באלייגט מיט מאסן
ענשטן, פון שטיט דארט "אויס)קעמ", אין די טויזנשער דזענן די מענשן געקומען
וכן אדאך איבערן קאפ, שייגע ערויען, וואס האבן שטענדיק זייער סעצילן
ריוולעגירטן וועג צום דירעקטאר ה' דודזיק קעניק - קינען אפילו אויך נישט
ייך צו אים צוקומען. ה' קעניג שיקט שריער ~~דאך~~ אן אינטירשריפט פון לעמאנאוסקי
נישט גישער קיין צושיילונג וואו דעם קאפ אודעקצולייגען.

אינם הויז פון "שינאנץ-אמט" ביים ה' לעמאנאוסקי שוט זיך חשן, מענשן
רעבן די העגט, מען וויגט, מען בעט, און לעמאנאוסקי דער לייטער פון די
ינגסן, ששיים מיט אין מאנט אין דער הויזר-קעשענע, און איך דער אנדערער האנט
אלט ער א פריבצעסן-נייל-טיגארעס * און ער חידושט זיך :

"וואס איז דאס עפר אגעוויין ביי אים ? שיילט ער דען וואוינונגן, אדער
יבט ער דען חלילה עמיצען ארויס פון זיין וואוינונג ? ....מענשען-קינדער",
אס זאל דאס באשיין ? ....."

~~אפשר~~ פארוואס ~~שרייבט~~ איר נישט אונטער ? ! ...

- אז....זעט אויר, דאס איז שיין גאר עפעס אנדערש, אין אונטערשריפט שאץ
ך אויא כך ומך.....דאס קאסן דאך מיר קיינער נישט שטערן, מיר דאכט, אז מיין
טערשריפט דאס איז קיינער אפערזענלכער איינענטום, ס'איז פרייס מיינס און איך
ן עס טאקן אויף וויפטל איך וויל, עס קאן מיר קיינער נישט קיין דעת זאגן וויפי
ך זאל גאר קיינער אזאך בעטן, מובקס וויי איך קאן איין נישט היקשירן דעם שרייז
שיל איך זאלס נעטן פאר אייער מאנשל.....

דערווייל האט אפגערוקט דער שערמי, און אבראמעק גלאנץ, דער פערבינדונגס-מאן
ן ארוים אפערארדנונג צום קומענדאנט פירסט אז די "ארדנונגס-גרופע" זאל רויטן
יידישע וואוינונגען און יענע גאסן. וואוי יודן פון מאהן מער נישט וואוינען.

/.

אלאויד שאפאן וואויגט שוין לאנג נישט אין זיין הויז, באלד וני דו
טש זעצן אנגעקומען איז זיין תורה געקומט געווארן, צו שיין איז דאס הויז
ען אז די דישען זאלן עס נישט באלד רעקווירירן פאר זיך, מען תאט אים
לו געגעבן 2 שעה צייט צו נעמען וואס עק קען, און צפורה תאט דאן אפילו
ויזן אזא תעלדן-שטיק אז זי תאט איר קלאווויר אפגעראטעוועט און עס מיט זיך
געבומען. פון דעמלט אן איז די פאמיליע שאפמן טוין געווארן געווארפן איך
וואויגבוגג, יעצט דארפן זי זיך איבערציען צום מאל.

אויף די גאטן, וואס דארפן "גערוימטע" וועדן, זעט עס אויס ווי א מאגראם,
ארדנער און די געמינע שרעגער, און פתם וועה עס ווייל, פלאנדירט איז די
ישע שטובער, מען שמיסט בעש-געווואנט, שענק, שעפ, ביבער, קלייד'ער און קינדער
גפלאך מון אלע מעבצשער, דורך אלע שירן, מון אלעשאקן, די ציים איז קורץ
30 מינוט שפעטער דארפן די שפוכן זיין לעד און די שליסלען דארפן זיך שוין
ונען אין דער תאנט פון "בעטשאפא". שלימן שאקן זילבערנע שבת-קודש-לייכטער
די מעבצשער און קליינע קינדער שיכפלאך מון אקלאוויר פליט מון די מעבצשער
בליבט ליגן אופן ברוך צוויפן דעפט יודיש תאב און גוט"ס עס תויפט זיך
ערג עון שבדי-כלים ווי נאך אשוערן באפארדפעפט...
די ארדנער תאבן אפגעשאפט די קעשענס מיט שייערטע חפצים
ערמאל ול, אן אומגליק, נישטא קיין פלאץ וואו צחליגן, גפלט, צירונג, מען
אלץ נעמען טליגט אלץ יעצט העפקר, באפט נעמט עס און שליבג ארפט....
צפורה שטייט בייי די רעשען מון איר קלאוויר, די תאט פון זיך שטילער תייט
מער, זי קנייטש זיך דאט בגים אפט און באוויגט עס ווי אבר-מינן....
מען פארט מיט פירלעך, מיט קינדער-וועגלעך, יעדער ארויס מון "בארג-שפלץ"
איבערן קאנץ מון אפאלי'קער זיי'שאפט.
ווי פון אפובצשערען גירוש ארויס, ווי מון א וועלט-אינפערגאנג, ווי מון
חורפה שלעפט זיך דאט וועגלע צעבראכענע "בעבעכעס" מון די שאפראנס, וואי תין?...
פארשטייט זיך צו פאניא שמידט.
דאט וועגלע שלעפט זיך, און די פאמיליע שאפראן גייען באה ווי באך א עגלה....
פאניען שטייט אגרוימער וואגן מיט מעבל און ווישפאפט. שאנפע לייט לויפט ארוף
ארפט, פאפט זיך מיט די תענט אין די זיישן און ראפערט:
"מיין שוועפער מונדזשא האט געוואינט, וואס זי טוט..."

./.

שושנה איז געבליבן שטיין. וואוהין זאל זי וויידער יעצט אוועק פארן מיטן
ענגלע זשכן, זי האט געטראכט, מאניא וואס האט צו בעהאלפן דער שאנטע ליזע
ים אייגארדנען אירע זאכן, האט אראפ קומנדיק אין גאס באמירקט אירעגען שטיין
ן פאלעגנהייט. מאניא איז צוגעלאפן צו די שאפראנס, אנגעכאפט זיי ביי די הענט
ביים דא האט און ארויפגעשלעפט אלעמען אין דער וואוינונג.

סוניא האט עס נישט געוואלט מוחל זיין, פארוואס שושנה האט געטראכט ערגין -
אוועק צוגיין. מאניא האט דער פאמיליע שאפראן אפגעטרעטן דאס באקוועמסטע
ימער פון איר וואוינונג.

וועו מאניא האט שוין געהאט פארענדיקט די ארבעט, און זי האט שוין געהאט
ייגעארדנט ביידע פרישע פאמיליעס א ין איר וואוינונג, זענען צום הויז
ו געפארן, עטליכע פירן מיט זאכן, וו צווי משפחות מיט א "קרעצל"
ינדער זענען אריין וויי אשטורעם אין דער וואוינונג. די קינדער זענען זיך באלד
ולאפן איבער אלע שטובער וויי מייזעלעך, וואס מען האט זיי אויגעשיט פון א זאק..
ר האבן גענפילדערש מיט בארצטע נעזעלעך און געשפרונגען אויף די פאטעלן וויי
ויף א וועלד חידוש, די פרעמדע פרויען האבן זיך באלד געבומען מאכן באקוועמס,
ר האבן גערוקט די שיפלעדער אין דער קוך וויי בייזיך אין דער הייס. באלד
זענען ארויף געקומען ארדענער און געמאלדן:

- דאס זענען אובזערע משפחות, זיי וועלן דא וואוינען.....

- ס'הייסט- האט סאניא נישט פארשטאנען - איך בין דאך אין דער
קער וואוינונג, און איך קען דאך מיר אויסווייזלן די פאמיליעס מיט וועלכע
ך ווייל וואוינען.....

-פארוואכן זי זיך דאס שייבע פיסקל.....גישטא הייבט קיין "מורינוס",
י ווי איך זאג, וועטען זיין, אן אצישיילונג פון דער "געמיינע"- וועט דא
ענער נישט בעכשיקן, געהערט ?.....

און דאס ביסל אפגעראטעוועט ווירשאפט פון די שאפראנס איז וויידער
לוגן פון מענטשער....

שושנה , די אמאליקע שטיל-באחנטע תרבות -לערנרין איז געשטאנען אויפן
ן געהיטן דאס ביסל צעבראכענע "האב און גוטס" ווי רעליקווייען פון
נגען שיין לעבן, שטילערהייט האט זי געשלונגען אפרער נאך אשרער, נאר
צער איז אדורך געגאנגען האט זי אביסערן שמייכל געטון, מען זאל נישט
קענען אויף איר די מערשעמונג....

אירענע האט מלא נישט געקענט צוזען דעם צער פון איר מוטער, און זי
אויעק צו דער "גמיינע", זי האט ביי זיך עפעס באשלאסן.

./.

אירענע האש זיך געדריים פארן הויז פון דער "צענטראלע פון דער
ידישער "ק לשום -געמיינדע" און זי/ האש אפגעוואלט דעם ליישער ח'
מאניעק מאשראז.

שעהן לאנג האש אירענע שאפראן זיך געדריים אויף דער גאס און
אפגעוואלט דעם אויבער קאנטראלער פון איר שאטער, אויבן דער צענטראלע
איז דאס אומגלייך צו אים צוצי/קומען, אדער זי/ וואלט/ אויף אים אין גאס
ביים ארויסגאנג פון שוייער.

עבדליך, אש איז ער, דער ליישער, מיט דער ווייס-לאקערנע אקטן-טאש
אונטערן ארעם, ביי אירענען קלאפט דאס הארץ ווי מיט האמערס, מאניעק
באמערקט זי , אבער ער מאכט זיך ווי ער וואלט זיך נישט גזעהן, ער איז שוין
ער זי/ געווארטינג אז פרויען זאלן אים אפוואלטן אויפן גאס....ער ג'יים
מיט זייענ שבעלע שרישעלען, אירענע לויפט אים נאך, זי שטעלט אים אפ:

-ח' מאשראז, איך האב געוואלט עפעס.....

- נישט אמאל וועגן אוואוינונג האנדלט עס זיך ? .....איך קאן וועגן
דעם גארנישט מאכן, דער מיט פארנעמט זיך מיין "וואוינונגס -אפש" ....

מאניעק דערמאנט זיך די ציים וועגן פלעגט שעהן און שעג אפוואלטן
אם דאזיקע מיידל אויף דער גאס וועגן זי, זי נאך געווען אגיטאציאנש, עד א
ער נאך געלאפן, און זי האש אפילו דעם קאפ צו אים נישט אויפגעדריים, הייבט
אש זיך דאס רעדל איבערגעדרייט.....

-אבער מיר געפונען זיך דאך.....

- פרייליין אירענע, איך האב אמאל אפיגעלאדן אייער פאטער זאל מיט
ינעש אין דער "קולטור -געמיינדע" ער האט אפילו מיר נישט געענטפערט . עס
אט אים מסתמא נישט געפאסט, ער וואלט בי' מיר געקריגן דעם שענצטן אמט. אפשר
אלט ער/ געווען הייבט דער וואס שילט וואוינונגען מאר אנדערע, ער האט דאס
אם געוואלט, הייבט שיקט ער זיין שייגע טאכטער איבערוויניגן וועגן
וואוינונג. איך קען אים גאר נישט העלפן, ער האט עס אזוי געוואלט, איך קאן
ם גארנישט מאכן, ניין, גארנישט נישט העלפן....

מאניעק קוקט אויף אירענען און ער דערמאנט זיך די געפילן, וואס האבן
אמאל געפיקט צוליב אש דעם מיידל, זיי שוויסען אים באכאמאל ארויף און

הייבן זייענ אבליב, ער בליבט שטיין מיט זיין פליקן לויף, קוקט
אמאל אויף אירענען און זאגט צו איר :

./.

– איבריגנס, מרייליין שארפאן, קומען זי צו מיר ארויף אין אוונט אפן
ן מריוואס –וואוינונג, איך וועל מרווויין אשראכט טון, אשר וועט זיך
ון נעמט מאכן.....

ער דערלאנגט איר די תאנט, און לויפט וויטער מיט זייגע שליטן,
אבנע שרישעלך.

אין מלוג איז אירענע בעזונן צעמרידן, ער מאס דאך איר נעגעבן
אנונגען , זי מאס לכתחילה בישט תומם בעזונן וועגן וואס אייגנטליך עם
נדלט זיך, אבער באלד איז איר עפעס קלאר בעווארן....זי מאס דערזען דאס
ים מון איר מאטער'ס אויבער קאנטראלער- מאניעק מאטראז, וועלכער שטייט
ייגן איבער דעם גימנאזיום, און ער וואלט זי נייט אתיים מון
ער שולע מיט דער שקע –בייער אונטרן ארעם, זי דערזעט אין'דער מאנט זיך זייגע
ילדע אויגן, וואס שטיזן איר נאך און מערמאלגן זי. אירענע מאטילט וויי
ם אזא מין וואסער – "ששטאר" קריכט אויף איר קערפער, מיט אזא אינלדיקע
צעיקייט..... קריכט אויף די איבערשטע טיילן מון איר קערפער, ארויף –צו אונ
ים.....זי רייסט די ליפן מיט ביידע הענט,מיט די נעגל, אן עקל שרעקט זי,
זאל אנכאפן מיט די הענט דעם נאמן "ששטאר" אזן מים מראפרייסן מון איר
רפער, און די "וואסער –מויז" קריכט מיט עקליטאטיקע בעזיקייט אויף די
דבארגנטע שיילן מון איר קערפער.....

אירענע שרונגט....און שרייסלט מיט זיך, אז דאס "מיאוסקייט" זאל
דאס מאלן מון איר....אירע הענט מיט צעטרייטע מוגגער און נעגל רייסן די
עס ,מענטשן טשעלן זיך אס, אין נאס, מען קוקט אויף דעם מיידל, וואס האט
לוצלונג עפעס באקומען אזא מין שגעון –אנמאל...

אירענע דערזעט, מענטשן שטייען און קוקן אויף איר, זי וועקט זיך
אויף וויי עון א בייזן חלום, זי קומט צו זיך, און מערשווינדט מיט
אצעלאמס , מערבושט מנים.....

שושנת זיצט אויף דער נאס אנגעלענט אויף א יר טלומען בעטגעוואנט,
זי מיט דאס ביסל איבער גענליבענע ווירשאפט, און זי זעט זיך אויף א בילד
נאך אגרויסן תורכן ביידי שיכן מון בבל.....

אלאויז קומט צו גיין, זיין מנים איז ווי מון מארמעט, ער זעלט זיך
אויפן א שיל מון א צעבראכענע שאפע, שושנת מרענט אים בישט, נאר עס
מרענט זיך אליין?..

–וואס שוט מען ? . . .

./.

-איך תאב עס אייגנשליך שוין ערלעדיקס, מארגן וועלן מיר שוין וויסן,
אין דער "גמיגעא" מיט מען באר תאבן פראשעקציע, איך תאב אדוצקגעבן דעם
וייגער תיטן קיישל, "אמאכער" וועמס שוין עלעדיקן, מיס איין זאך בין
איך אבער נרעריין, אז איך תאב נישט אויסגעוצט קיין פראשעקציע ביים
לייטער מאניעק מאשראז, און אז ער וויסט אפילו נישט אז די מאפיליע שאראן
נייטיקט ווי איז זיין תילף...

"זאנדער"

-קשישל מוגף-

"דער זאנדער -בעאוופשראשער דעס רייכס -פוערערס ס.ס. און געהיימע
שטאפס -פאליציי", פאר מרעמד-מעלקישע ארבייטס -אייגזאפ איז אסא-אויבערשלעזען
מיט אירע אינגעגלידערטע גבישן-גענעראל שפיעלס".

אשאזוי "עשרת-בני -המנדיק", האט "בעלויגס און געשריבן די "פירמע" און
דער זיגל פון דער גייער דיששער אגענטור, וואס איז אויפגעקומען קיין
פעטראפאלי".

די ערשטע קאנפערענץ איז פארגעקומען אינם בנין פון "גענטאפא". דער
זאנדער בעאופשראגטער האט רעפערירט פאר די אפטיילונג: "אפס" די ציין
פון אויפגאבן פון זיין "זאנדער-פיסיע, פיט וועלבע ער איזגעוואלן בעאופשראכט
פון רייכס -פירער הייבריך הימלער, און דא ס פראגראם וויי אזוי די צילן און
אופגאבן אדורך צופירן...

געפעראל שפיעלס רעפערירס:

"אונזער ציל איז דער זעלבער, וואס עס האט די אפטיילונג: "אפס" פיט
נעפין אבער ארויס פון דעם שאנד פונקט, אז די פערניכטונג און שאטלע
אויסראטונג פון די יוון, דארף קומען אין די "ארבייטס-לאגרן" וועלכע פיר
וועלן טעציעל שאפן צוים דעם צוועק און די "וועלט -שטעט" וואס וועלן זיך
צפונען אונזער קאנטראל, בכדי אויסצונוצן דעם קראפט פון די לעבנדיק
יוון פאר דער דייטשער קריגס -וירטשאפט.

"דער אויסראטונגס-פראצעס לויט מיין פרוגרס, איז פעגליך אלאנגזאמדער
פון דער, וואס עס האט די אפטיילונג : "אפס", דער ציל איז אבער דערפ
פעלבער, דערפבער שטערט בישט מיין "זאנדער" -פיסיע אייך וויטער צו זיין שטיק,
אופגעקערט, אונזערער צוויי שוועסטער-אפטן דארפן ארבעטן טארפאנגיס, און

דיער שטיקייס אין פארשטענדיקונג אייגער פיט דער צוויטער,

./.

קלאזעס....

-סאבינא !.....

-זיך מיר זאפארט דא אחער די מאמע, און וואלט מיך אפ באכמיטאק,

אויף דעם זעלבן ארט.....

דאס גאנצע געשעעניש איז מער געווען אויף ששוס, מיט די אויגן, סאבינא

דערווייל געווישט דאס צוואה פון א קליין קינד, וואס האט זיך געוואלגערט

אין דער ערד.

שושנה איז אריין אין קלאזעס, סאבינא איז איר נאך געקומען, ארויס צו

איר איז צוגעלאפן סאבינא, דערנאך שושנה, שוין אלס קראנקן-שוועסטער, מיט אלפין

פער פון ברויט אין די הענט:

-שוועסטער ! שוועסטער! האט סאבינא געשריגן פון די טרעפ צו די

ווייסע קראנקן-שוועסטער,מען מוז זאפארט לויפן נאך ברויט אין דער "צענטראלע".

ווילן מארשעווירן.....

סאבינא האט אנגענומען ביים צוויפן עק פון ברויט -קויבער און מיט

ליקע שריט זענען די צווי קראנקן שוועסטער אוועק נאך ברויט.

בייי דער טיר האט אנגעטאפט "מארשעווירן" סאבינען:

-שוועסטערליין ! די שירץ איסט בייי אינען מערדערקע....

סאבינא האט א וואונק גענומען, און בעוויזן אויף די קינדער, וואס

זענען געלעגן אויף דער ערד און געשיסן ליגענדיקהייט....

-אבער קאמ"ן זי שרויליין צוריק מיט דעם ברויט," האט דער ייוש

דיקגעשמיבלט.

-באשווימט קאם איך וויידער....

און זי איז וויידער צעקומען.

אויף די טרעפ ארויפגייענדיק האט סאבינא אנגעשראגן שאבעס לויז.

-סאבינא ! ראשעווע מיך !

סאבעס לויז האט געשריגן און אנגעטויבן מאכן מיט אירע הענט,

אויף דעם זעלבן ארט.

-שאשעס ! סאבעס דיך און מיך אומגליקליך, זי האט אירע אוועקגענומען!

קינדער קויבער נאך ברויט.../.

וויידער זענען ארויס צווי קראנקן-שוועסטער אין געלאפן מיט

אין דעלבע האט מאניא נאך ארויסגעפירט אירענען און ביאנקען.

ביאנקא האט ארויספעשראגן צו איר'ס אבאקאנטן ארדנער, וועלכער
איז געווען סיקרעשאר אין דער "ארדנונגס-דינסט", צווי גאלדענע זייגער'ס,
ארינג מיטא דרייי קאראשיק בלויי-ווייסן שטיין, און פונק צוואנציקער גאלד
-נאלער -שטיק, און דער סעקרעשאר פון דער "ארדנונגס-דינסט" האט ארויס
געפירט פון שוישן -גרוס, דעם אנקל פעליקס מיט דעם צוויליגג, די צוויי
קלייגע בעגיעק און [illegible] לאניעק, אן אלאויז שאפראן
מיט די קלייגע מירעשקא און דאס ברוידערל חנניה, דאס איז געווען דער
אויסדרוקליכער פארלאנג און ערשטער באדינג פון טאניא צו דער שאנטע ליזע
און צום סעקרעשאר פון דער "ארדנונגס-דינסט".

נאך דעם האט טאניא זיך געלייגט איגם בעט אריין, און געקרענקט
נאר שאו, דער פערצאיגענער כח איז איר האט [illegible] אפגעלאזט, און די
איז געבליבן ליגן ווי דער קרעפער פון א פארצייטישן נביא בשעת דער חיילקער
טיט האט זיך פון אים אפגעשטן.....

טאניא האט געפיבערט און האלי איז געשטאנען איבער איר און
געפראכט. ווער וויסט דען, ווען ער האט געפראכט.....

אויפן צווייטן שטאג, האט מען שוין "שראנקפארטירס" די מענשן
פון "קאנצערט-הויז" אין פאלכס-וואגענן אריין. די קינדער האבן זיי
נעלאדענט אין זעק, צי מיבן און צי צען. לויט די גרויס פון דער "סחורה"
נעטשאוויעז האט געהאלטן דעם זאק אויף געשטעלט א ויף דער ערד מיט
נעפענטן תהום, און אנדערע דייטשן האבן געשטופט די קינדער, ווי אלשווארג,
וי מען שטאפט מעדערן אין זעק אריין, דער נאך פארבינדן מיט א שטריק דעם
פאכן זאק -תהום , און געשפיטן די לעבעדיקע און טויטע זעק, ווי מען
טיט אוסגיצליכן באגאזש אין וואגענן אריין, די רעשט, אלטע און יונגע ,
נאקע און געזונטע, האט מען אויפגעלאדנט ווי "מיסט" אין די פערמאכטע
וואגענן אריין, אז ס'איז שוין געווארן, האבן זיי געווארפן אויף די קעש
ויף, שיכטן -ווייז, צוזאמען מיט די האלב -טויטע און גאנץ טויטע, די
וואגענן זענען פערלאסבירט געווארן, און הייסא.....

וואוהין ?.....

מען וויסט ניט, און פער פרעגט שוין ניט, פסתא קיין אויטוויץ,
איז דאס אזעלכעס אויטוויץ ?..... נאר טוען די מענשן דארט אין דעם
טוויץ?..... און וואס טוען זיי מיט די מענשן דארט אין דעם אויסטוויץ?..
האט וויידער קיינער ניט געוואוסט, און מען דאס אויך ניט געקאנט זיך
ייטן,ווי א שטיין אין וואסער אריין, עפעס א גתיים, שרעקנס-וואוס, דאס

אש -א - דא, אונטער די נאז.....

די יונגע און קרעפטיקע מענשן פון נומער: 2 , וואס האבן זיך געשונען
ינם "דולאג" האט לינדער א וועקגעשיקט אין די "ארבייטס -לאגערן", וואס
שייגער מארץ ארבעט מען שוט דארט, דאס איז אויך געווען נישט צום דערווינטן
ן, ווייל די, וואס זענען דארט אהין געפארן האט מען שוין מער נישט
ריקגעזען.....

מארצעל און ציפורה, צוויי טייטע בלומען פון הויז -שאפרן האבן זיך
עפונען צווישן די וועלכע מען האט א וועקגעשיקט אין "ארבייטס-לאגער".

זייט עשלעכע שעג, האט סאניא באמירקט אז חארי איז מיט עפעס -וואס
אפעפטיקט, ער גייט אויך אפטער אראפ אין גאס, דער געדאנק איז בייי אים
ארנומען, פארשפעטיקט זיך צייטנווייז צוקומען , אנגשולדיקט זיך, און
וייגט.

איין מאל האט עס אזוי פאסירט.

דאס לויף יונגל פון דער יודישער פאסט איז געקומען צולויפן, אז עס
יז פארן אטעלפאן-געשפרעך מיט דעם ה' פרעלעשניק, און ער זאל זאפארט
מען אויף דער פאסט אפטייזונג. חארי איז אבער נישט געווען אינדערהיים,
ער -וואס אראפ געגאנגען אין גאס, סאניא איז געווען אין אפערלעגנהייט,
ן וואלט בייט שלעפאן, מען הייסט זאפארט קומען, און חארי איז נישטא.
סניא איז עס וואס אן אסת אומגענעם, טאיז דאך אטעלפאן אויסדרוקלין
איר מאן, ווי קאן זי גיין אים אונטערהערן, נישטא קיין צייט צו שראכטן,
ן וואלט, און זי לויפט אויף דער יודישער פאסט -שטעלע.

- האלא, ווער רעדט ?.....

- האלא, - מון יענער זייט הערט זיך א ווייכע, אנגענעמע פרויען -שטימע-
ן איז דער ה' פרעלעשניק בייט טעלאפאן ?

סאניא איז אין פערלעגנהייט, זי האט אפטער נישט געדארפט
נענטן דעם דאזיקן טעלעפאן, ער איז דאך אויסדרוקלין פאר דעם ה' פרעלעשניק,
ר הערט עס דאך יעצט בפירוש, און אויך דאס לויף-יונגל האטעט בפירוש
זאגט.

-האלא.....האלא.....ווקק די פרויען-שטעפע סאניען איגם "שרייבל"....

-האלא.....דער הער פרעלעשניק איז נישט יעצט פאראן, דא רעדט אבער
ישגליד פון דעם ה' פרעלעשניק'ס פאמיליע.

./.

"שאדע.....שאדע.....דאס פרעלעשניק איז ניש בייס שלעפאן, איך וואלט
כאש זיין מאנגעמע שומע געוואלט הערן.....בשעת איך טייל איס מיט אזעלכעם
איך וואס ער וואלט אומגעדולדיק, אלזא, ביטע, ערקלארן זי דעם ה' פרעלעשניק
אז עס תאט צו איס שלעפאנירס די ארשיסטן טילא אראפשטאק איך נאטן פון דעם
ן' גרין אז אלעס איז ערלעדיקט איך בעסטער ארדענונג. זיין שוועגערין, די
וועסטער פון זיין פרוי, לילי שפיזס, קאן זיך שוין גרייטן איך וועג, דער
ן' גרין תאט נאך די איך בערלין געוויסע פארפאלישעמן צו ערלעדיקן, פארגן
ארף ער שוין צוריק ארויס קיין מעטראפאלי,גרייסן זי ביטע דעם ה' פרעלעשניק
ין מיין נאמען, זאגן זי ביטע, אז מיין לעבנס-וואונטש איז עס ,צי קאנען
אך אפאל שפילן איך זיין מוזיק.....

כאניא תאט אויסגעפאנגען דאס שלעפאן-שרייבל, און איז געווען ווי
ן היבער- מלעש....

אויך דער גאס אהיים איז כאניא געגאנגען לאנגזאם,זער לאנגזאם...
ן מלוכלונג גלאטן.....אפגעשטעלט זיך.....געגאנגען לאנגזאם, זער
נגזאם.....און ווידער גלאטן.....אזוי תאט אויסגעזען איר וועג אהיים.

תארי איזביש געווען איך דער הייס, לילקא תאט זיך געפארעט ביים אויוון
ן צוגעגרייט מישאק, כאניא תאט זי צו געפונען, געקוקט אויפלע אויף איר
וועסטער, און מלוכלונג ארויסגעפאלן אויף איר מיט א תיסטערים געווין...
תאט איר שוועסטער געקושט אין די אויגן אריין, אין קאפ אריין, און געווין,
לד געווינט, געקושט זי אין געווינט.....

לילקא תאט נישט געוואוסט, וואס תאט פאסירט.....וואס זאל זי מיט
ן און מיט כאניאן יעצט טון.....זי איז צעפישט און צעחושט געוואלן, זי תאט
כאניאן נישט גלייך אזא אויסברוך, איך אזא שויזע, תאט דאס פייל
פגעגראכן אין אפאזיס געווין און געבעטן זיך וויינענדיקערהייט בי
כאניא גוועלעגע שוועסטער:

-כאניא.....טייערע.....זאג מיר, איך וועל עס נישט איבער תאלטן,
ס איז דיר, וואס תאט דיר פאסירט.....

-גארנישט, גארנישט, פון גלייך וויין איך, פון גלייך, וויייל די וויינט
ן. וועסטן די תאט מאר א שוואגער, די קאנטס אים נישט, זיין שוואגער,
וינט נישט ווער ער איז, די עלטערן תאבן אויך נישט געוואוינט ווער ער
זאלטן זיי זאגן.....זאלטן זיי זאגן.....כאניא וואלטש זיך אין
טן,זאלטן זיי זאגן.....ווער עס איז געווען תארי פרלעשניק,פאטער זעלן
אים שוין נישט מער.....פאטע .....

./.

-כא - כא- כא-...

מאניא האט זיך צו לאכט אזן כישט נעקאנט זיך מאסן מיט נעלעכטער.

איבערהויפט ווען מאקק אז אין בין משוגע געווארן.....יעצט, טאר אין שוין איבערהויפט

ווייס רעדן. דאס לאכן מיינט, ווען מיר ערשט רעכט באשטעטיקן, אז אין בין

משוגע געווארן.....

כאר' איז אנגעקומען פון גאס, לילקא איז אים אקיגן נעלאפן, אזן

ווי פגעמאלן אויף אים מיט א געוויין, זי האט אים נעריסן ביי די קלאפט

ן ווי שרעקט אזן געוויזן אויף סאניא, זי האט פון זיך נישט נעקאנט

ין ווארט נישט ארויסברענגען, מיט אויפגעריסענע אויגן,אזן מיט א סאזיראנדיק

נים האט די מיט דיר חתונה אים געווינזן אויף איר שוועסטער?

— פארוואס טאסטו זי געלאזט גיין אין "קאנצערט-הויז" ?.....זי, זואס

ו טאסט פון איר נעמאכט.....זי.....

סאניא האט נעזען אז דאס מיספארשטענדניס ווערט צו ערנסט, איבער הויפט

וז תאר' איז שוין דערין אריינגעקומען, איז סאניא צוגעטאנצן צו לילקן,

ן אויף די אויסגעמאסענע שיסל וואסער אין סטסטס מיט שטוב , אזן נישט תופס

נעווען, זואס אזעלכעס קומט עס דא פאר.....

סאניא האט אים מיט צירע אויגן ~~אנגעזאנקן~~, ער זאל זיך אביסעל זעצן

לכן איר, אזן זי האט אים דערציילט:

— עס איז געווען א שלאפן צו דיר....

תאר' האט נעקוקט פארחידוש'ט.

-פארוואס ביסטו נישט נעווען ? פון בערלין א שלעפן צו דיר.....

אנגעקומען דאס שלעפן?

-איז דו ביסט נעווען אין דער חיים..... פארוואס האסטו נישט

תאר' האט זיך ראשטון אויפגעשלעפט.

-פארוואס ביסטו נישט נעווען ? פון בערלין א שלעפן צו דיר.....

מאניא האט נעקוקט פארחידוש'ט.

— עס איז נעווען א שלאפן צו דיר....

לכן איר, אזן זי האט אים דערציילט:

מאניא האט אים מיט צירע אויגן ~~אנגעזאנקן~~, ער זאל זיך אביסעל זעצן

נעווען, זואס אזעלכעס קומט עס דא פאר.....

אן אויף די אויסגעמאסענע שיסל וואסער אין סטסטס מיט שטוב , אזן נישט תופס

תאר' איז בעשאנען ווי אצטושטער. ער האט נעקוקט אויף די יסצצע-

אזן נעווינזן זי אויף איר ברוסט.

זואס ארומגעקומען איר קאפ, געשוליעט זי צו זיך, צעגלעט זי אן א זוערשער

י בעקומען ביי דער האנט אזן זי א ווינק נעליגט אויף דער קאזעטע, אזן זי

ז תאר' איז שוין דערין אריינגעקומען, איז סאניא צוגעטאנצן צו לילקן,

מאניא האט נעזען אז דאס מיספארשטענדניס ווערט צו ערנסט, איבער הויפט

ו טאסט פון איר נעמאכט.....זי.....

— פארוואס טאסטו זי געלאזט גיין אין "קאנצערט-הויז" ?.....זי, זואס

נים האט די מיט דיר חתונה אים געווינזן אויף איר שוועסטער?

ין ווארט נישט ארויסברענגען, מיט אויפגעריסענע אויגן,אזן מיט א סאזיראנדיק

ן זיך שרעקט אזן געווינזן אויף סאניא, זי האט פון זיך נישט נעקאנט

ויפגעמאלן אויף אים מיט א געוויין, זי האט אים נעריסן ביי די קלאפט

כאר' איז אנגעקומען פון גאס, לילקא איז אים אקיגן נעלאפן, אזן

משוגע געווארן.....

איבערהויפט ווען מאקק אז אין בין משוגע געווארן.....יעצט, טאר אין שוין

ווייס רעדן. דאס לאכן מיינט, ווען מיר ערשט רעכט באשטעטיקן, אז אין בין

מאניא האט זיך צו לאכט אזן כישט נעקאנט זיך מאסן מיט נעלעכטער.

-כא - כא- כא-...

-אגעוויסע מרוי , שילא א דאטשאק תאש שעלעפאנירט אין באמען

ן אגעוויקן ה' גרין אז עס איז אלץ ערלעדיקט אין בעסטן אר[illegible], און

לקא קאן זיך שוין צו גרייטן צו דער רייזע.....

לילקא האש געקוקט ארויף פון מאניאס ארעם'ס מיט אויפגעריסענע

יגן, טויל און אויגן.....

מאניא תאש געריידט רואיק, ווייך, צאכט ווי א מאמע, און געוויגט

ן בשעתן רעדן מיט לילקעס קאפ ביי איר ברוסט ווי א מאמע; און אין אירע

יגן איז געלעגן א וועלט מיט רחמים און מאמעשער צער....

מרי איז געשטאנען אוטבאוועגלין , און זייער אויגן תאבן אים

ריק געבלאנצט, ער תאש ווי צו זיך גערעדט:

~~דאך תאב ניטש נעדאריפט אז~~ מיין ערן-וואונטש ~~וויקט זיך~~

~~דערלאנגען אין~~ ~~ווייסע טויב, תאש איז געפלויגן מון~~ ~~נאכט-פינצטערניש.~~

-יא, די מרוי תאש נאך צוגעגעבן אז וואכטיגלין וועט דער ה' גרין

ן מארגן קומען צו מארן, גלייכצייטיק לאזט דיך מרוי שילא תארצאק גרוסן,

ן וואונטשט זיך נאך אסאל אין איר לעבן צו קאנען אויסטרעטן אין דיין

יק.....

ביי די לעצטע וואָרטער , זענען מון מאניאס אויגן געפונען טרערן,

תאש ניטש געוויינט נאר געקוקט אויף מרי, געוויגט לילקען ביי איר ברוסט

ן מון אירע אויגן זענען געריבען צווישן ריבעלעך מרערן ווי

אנט מאנאסיקי שיבן..

אנט ה' גרין איז געווען א דיסטער יוד כיט איטיש -עמת ", דאס הייסט,

תאש געתאש אריין אריש מרוי, א רייכט-דויטשן, גרין תאש געתאש צוויי

רוואקסענע קינדער, און אלס עזעלכער, תאש ער לויט דעם דייטשן געזעץ געתאש

ם רעכט צו וואוינען אויסער דעם "יודן-סירשל" און ניטש שראגן דעם

ודן -טשרן".

גרין איז געווען א שרייבר מון פראפעסאר יוליאן סטרוציצקי, נשעת

ם "נובקש" איז פרופעסאר סטרוצקי געווען אויך באהאלטן ביי זיין שרייבש,

ר תאש זאגאר מיט זיך מיט געגנטען דעם פראפעסאר ד"ר שטיינץ, אזוי נאך

נען זיי טאקע בל פה נס צדער צוליב דעם וואריאנט יודישן הארץ מון

גרין ,וועלכער איז געגאנגען אויף א גרויסע טכנס - געבליבן לעבן.

./.

אז מארי איז געגאנגען געוואויר ווערן, וואס עס מאכט יוליאן סטרוא-
אס ער דארף בייַ אים באקאנט דעם ת' גרין.

מארי: מאס זיך מון לאנג ארומגעשראגן מיטן בעדאנק וויַ אזוי אפצושיקן
ילקען צי די עלטערן קיין אי"י, דאס איז אים געלעגן אויפן מארץ, איר
ערשטיקאס מאס זי כאן געמאט, און אלס מיגדעריאריק וואלט זי געקאנט
ם מארן צו אירע עלטערן רוסלכע זעגען אי"י ביירגער, און מסילא מוז אויך זיין
ינדליאריק שאכשער באשראכט ווערן אלס אויסלענדישע ביירגערן, ~~דרום, אז~~
ווי אזוי קאן מען אבער אזא ענין ערלעדיקן, וועז א יוד שאר מון זייַנע דלת
אמות נישט ארויסגיין, ~~ווי איינער דאס זיצט אין געפענגניס~~, צו "געסטאפא"
איי א שכנה צו גיין מעלדן וועגן אזא זאך, זיי קאנען דעם גאנצן ענין
ערלעדיקן אויף זייער שטייגן: מען טיקט די לילקא שמידט קיין אוישוויץ און
דאס "פיסטארשטענדניש" איז ערלעדיקט. מארי מאס געוואויסט אז 000000000
000 דאס ענין איז געפערלעך און מען דארף גאנץ פארזיכטיק, און עלאסטיש
דאס ארגאניזירן, צו דער 0000000 "גמינע" שאר מען נישט גיין פיט דער
דאזיקער זאך, וויַיל אזוי וויַ "געסטאפא" מאס נישט קיין איינשרעק ארויסצו-
טיקן א יוד קיין אויסלאנד ! דאס זעלבע די "קולטוס -געמיינדע" וואס איז
איינגעלייגט נישט מער וויַ דער טפיגל פון "געסטאפא", צו וועט דען מאניק
מאראז ~~דיין קינדער אין~~ פארשטיין, אפצורעשטעוועז א יודיש לעבן, אין דאס
דאזיקע יודישע לעבן וויַ א לעבעדיקער עדות ארויס שיקן אויף יענער זייַט
וועלט ? ...

און מארי מאס פארשראכט א פלאן.

אין בערלין מאס געוואוינט די באקאנטע שענצערין פרוליין ראטיבארין.
איר איינגעלייגטער נאמען איז מטילא אדאמטשאק, פארן קריג איז זי אויפגעשרעק
אין וואַרשע, און עס מאס געשראפן אז מארי פרעלעשניק מאס געשריבן ~~פון~~ מוזיק
צו אירע אפלאסטישן -טפילן, זי מאס אים ~~מאן~~ באקאנט און באצייבערט געווען,
זי איז געווען זייַנע אפארערין ביז משוגעת, לצים מאבן געזאגט, אז ווען
עס איז נישט געלונגען, אבער דעם פרוילין ראטיבארין ווען עס יא געלונגען
צו שטורצען די "פעסטונג".....וויַיזט אויס אז געלונגען איז דאס איר נישט,
זי מאס דערפון נישט געקוקט קיין סוד, זי איז א וועק געפארן פון וואַרשע, ביים
געזונגען זיך פיט פרעלעשניקן מאס זי אים געזאגט אז זי פארט אוועק, נאר
ייַנע וועס זי פיט זיך פיט שראגן דעם בליק פון זייַנע אויגן....

./.

תארי תאש געוואויסט אז אין בערלין געפונט זיך אין שוויצאריש-
קאנסולאט א שף -מאכט -אפש״לונג פאר אויסלענדישע בירגער, אבער ווי
אזוי קומט מען דארט אהין ?....״עצט וועלן ער תאש באקאנט דעם ת׳ גרין
תאש אים דאס אויפגעקלעצט אין געדאנק, אז דער מענטש איז דער פאסיקסטער
צו דעם שליחות, עס וועלט זיך באר ווי אזוי עי וועט זיך באציען צו די
נאכצע זאך, און צו וועט ער איבער תויפט תאבן איינטערעס דערפאר.

תארי איז געזיצן אין א באזונדערן ציממר מיט דעם ת׳ גרין און
אים אויפגעקלערט די זאך, די פארמעלע זייט, שוועריע און לייכטע און
פאליטישע זייטן פון דעם נאך.

גרין תאש זיך צוגעהערט מיט גרויס איינטערעס און ערקלערט אז ער
תאלט דאס שאר א גליק פאר זיך אין דער זאך צו טון און נאך מער וועלן
דאס וועט זיך אים אייגענען, וויייל נישט אין איין מענטשליך לעבן
תאנדלט זיך עס אין דעם פאל, נאר אין א עדות פאר דער דרויסנדיקר וועלט.
זיך דערווייטן, וואס אזעלכעס קסקס דא קומט פאר....

גרין תאש פארשטאנען דאס הסטארישע באשיידונג פון זייו שליחות.
תארי תאש אים געגעבן א בריוו צו אשיליא אדאמשאק, צו איר זאל
ער זיך וועגדן, די וועלט אים ביימילמיק זייו אין דעם "טויר-גארטן", וואס
רופט זיך בערלין...

נאך 10 שאג איז געקומען אן ארדנער מיט א פארלאדונג פון דער
פענטראלע:

פרייליין לילי שמידט, זאל זאפארט זיך צום לייטער ת׳ מאיעק
פאטראז.

די תערצער תאבן געקלאפט מיט האמער׳ס, די הימלען תאבן זיך
אראפגעלאזט איבער די קעפ און געדרוקט. עס איז קלאר געווען צו זען
אומגליק וואס גייט ״עצט אויף די שטוב, די סכנת אין וועלכע מען איז
זעלבסט געקראכן. פאיז געווען אציגעפערלעכער שפיל מיט פייער. תארי
איז געווען פערשטייערט רואיק,ער תאש געוואויסט אז די זאך גייט שוין
אויפן דיפלאמאטישן וועג, דאס דייטשע אויסערן-מיניסטעריום ,וויייס
שוין פון דעם נאמען לילי שמידט, און וועגן דעם תאש זיי סודיע געווען
דער שוויצארישער געזאנדטער אין בערלין.״עצט קאן מען שוין דעם דאזיקן
נאמען נישט אזוי שנעל "אראפוויטן", און אויב וויייס שוין דערפון דער
לייטער, איז דאס אבאוויייז אז "געטטאפא" וועלכע תאש מסמכא וועגן די
זאך באקומען דירעקטיוון פון בערלין, תאבן אים וויידער שוין וועגן די

צו ווייטן געגעבן....

האר' זעלבסט האט צוגעשיקט לילקען צו זעהר שיר מען לייענען, ער האט
אויך איר געווארט איבערזעצט.

אין ציטער איז געזעסן דער ליישער, פעליציא שוואַרץ און דיר שייבקאפ,
דער לעצטער האט געהאט די מעקע פון "אויסערן- מיניסטריום " אין דער צענטראלע,
די דריי ליבן-קעפ פון דער "צענטראלע" האבן אפגעווארט די מינדער יאריקע לילי:

דער ליישער איז געלאפן איבער זיין ציטער וויי ארוים, און געשריגן מיט
זיין "ליבישע" פרויען -שטימע :

-ווער האט די זאך ערלעדיקט ?.....איך וועל דיך אפראטעווען פון דער
געפטאפאס" האבט, אבער זאג ווער, און וויי אזוי איז דאס געווארן אדורכגעפירט,
וויב ווי'סטו נישט זאגן, גיבן מיר דיך ארויס צו "געפטאפא" וועלכע זיצט דיך,
דן נאך הייבט ביסטו אין אוישוויץ.....

האר' האט איבדרוקן געהערט די געוואלטן, וואס די גרויסע "ליבן-קעפ",
אכן צו דעם מינדער-ארק מיידל, ער איז געווען רואיק, לילי קאן נישט דעם
אמען פון ה' גרין, ער האט פארשטאנען אז די זאך טוט זיי ווייי, אבער עס וועט
יי פון גארנישט העלפן. זיי מיינקן בלויז דארט א קינד. וואלטן זיי נאר
עקאנט, דאס הייסט, ווען לילי שמידט וואלט נישט פון יעצט געווען אומבארירלין,
וואלט פעליציא שוואַרץ נישט אזוי היסטעריש געשריגן, זי וואלט אפילו דאס מיידל
ישט אנגעקוקט יעצט, נאר גליך זי געשיקט קיין אוישוויץ....

לילקא האט געווייגט און כפאזכירט, זי האט געזען דעם ערווארטנדן שוים
ער אירע אויגן, די "ליבן -קעפ" האבן געטמען דאס מיידל אויף אקריין-פארהער
ן זי געשיקט, און האר' האט געשראכט:

" דאס זענען דייגע לעצטע מרגנים....."

צו מארגנס האט לילי באקומען א פארלאדונג זיך צו שטעלן אין פאליציי-
רעזידיום, דאס הארץ האט געשראקן, צו וועם זי נאך פון דארט צוריקקומען....

אריינקומנדיק אין דער פאליציי האט דער רעפערענט זי העפליך געבעטן
צען. ער האט איר ערקלערט, אז זי געפינט זיך אונטער שוויצארישע שוץ-מאכט,
ן אלע אזעלכע איז זי אומבארירלין און איינשרליגט נישט די "יודן-געזעצן",
ט נישט וואויבען אינם "יודן-פירטל" און דארף אויך נישט שראגן דעם
יודן-ציכן" און אויב וועט עמיצער זי באליידיקן, דארף זי זיך וועגדן צו
ם , ווייל ער איז אייגנטליך פאר איר פאראנטוואָרטלין.....איבריגנס זאל זי זיין
ייט, אליאדע שאג וועט ער איר מודיע זיין וועגן איר ארויספאר די רייזע איז
ין ערלעדיקט אויפן דיפלאמאטישן וועג.

./.

ד דיישט איז געווען העפליך, ווי נאר אדיישט קאן העפליך זיין ווען
נויש"ק, ער האט געשמיישכלט מיט שוידנשע שמייכלען, און ער האט זיך
ו געוויצלש צו לילי ווייל אים מיט נעמען קיין מאלסטינג, וויייל ער וואלט
יבער געוואלט דארטן זיין ווי דא אין זיין מאטערלאנד.....

דער שרמין און די אפריזע פון לילי איז געקומען מלוצלונג, שנעלער
ן מען האט דאס ערוואוסט, אינדערפרי האט זי דערהאלטן די ידיעה פון מאליצי-
עזידיום אז אין דעם זעלבן שאג 8 אווגט גייט אין איר צוג קיין ווין,
נוואנטן זי מארש שוין וויטער.

גאנץ מעטראפאלי איז געקומען זיך נעזעגנען מיט לילי, מענטשן האבן
וויינט און געבעטן זי זאל נישט מארגעסן איבער צו נעבן קרובים א גרוס, אין
ם איז שוין נעלעגן אלץ. סהייסט זי זאל נעדענקן צו זאגן אז יעמש לעבן זיי
ך, אבער מארגן וויסט מען נישט.....דאס הויז איז דעם גאנצן שאג נעווען
רליינט און מארשמאפט מיט מענטשן. סאיז נעווען אגעגיי גרופעס וויז. איין
טע ארוים און באלד אצווישע,אריין, נישט נעווען ביי מענטשן נאך אזא
ל מען קינאה, ווי מען האט דאס יובנע מיידל מקנא נעווען, עס איז נישט
ווען צום גלויבן אז @@@@ מען קאן לעבעדיק ארויסקומען פון נהנום.", דאס
ידל וועט קאנען זאגן, אז זי איז נעווען אויף "יענע -וועלט", נעזען דאס
נום, ווי מען ברענט און מען בראט, און מען מאכט וויידער לעבעדיק און מען
נע וויידער, דאס האט דאך נאך קיין לעבעדיקער מענטש זיין מענטשן טשארבן,
ש נעקענט זאגן, זי וועט עס זיין די ערשטע, וואס וועט אזעלכעס קאנען ד
ציילן, און ווער ווייס, אסער @@@@@@@@@@ וועט מען עס איר נישט וועלן
ן.....מען וועט עס איר באשטימט נישט גלויבן, מען וועט זאגן, זי איז
נארן....

האר איז נישטאנען אין א וויינקל און נעקוקט אויף דעם אלעם מיט
נע אראפנעלאזענע לערעלעך, ער האט אויך עמעס נעוואלט זאגן לילקען, ער
אויך צו עמיצן דארט עמעס מיט צו באפעלן.....נאר לילי האט נישט קיין
ש אמיגיס, מארנאכט זענען ארויסנעקומען שאנטע לידע און אנקל מעליקס,
, לילי , זאל ארויסגיין צו איר, צו דער שאנטע חייסט עס, זי וויל, אז פון
שוב זאל זי גיין צום צוג.....ביי דער שאנטע זענען נעווען די באנטע
בים, מריינט און באקאנטע, דער שרמין האט צוגעדרוקט , אלע האבן זיך
וש מיט לילין און דערביי נעטאט דאס נעפיל אז מער ווי דאס, מהייסט קיין
ערער זכר ווי אט דעם קוש, וועט פון זיי אוודאי, נישט בלייבן...

./.

ר דיי״טש אי״ז געווען העפל״ך, ווי נאר אדיי״טש קאן
נדיש״ק, ער האט געשמי״כלט מיט שוי״זנטע שמי״כלען,
ו געווי״צלט צו לילי ווי״ל אים מיט בעסטן קיין פאלסט״
יבער געוואלט דארטן זיין ווי דא אין זיין פאטערלאנד...
דער שערמ״ן און די אפי״זע פון לילי איז געקומע
י מען האט דאס ערוואַרט, אינדערהי״ט האט זי דערהאלטן די
רעזי״דיום אז אין דעם זעלבן שאג 8 אוועג גיי״ט
ונוואנען זי מארש שוין ווי״טער.

גאנץ מעטראפאלי איז געקומען זיך געזעגענען מיט ל
עווי״נג און געבעטן זי זאל נישט פארגעסן איבער צו געבן
ם איז שוין געלעגן אלץ. סהי״ט זי זאל געדענקן צו זאג
ן, אבער מארגן ווי״ס מען נישט.....דאס הויז איז דעם ג
רלי״נג און פארשאפט מיט מעבעל. סאיז געווען אגעג״
יפע ארוי״ס און באלד אצוי״טע,אר״ן, נישט געווען בי״
ול מיין קינאה, ווי מען האט דאס יונגע מי״דל מקנא געווע
ווען צום גלויבן אז $$$$ מען קאן לעבעדי״ק ארוי״סקומען
ידל וועט קאנען זאגן, אז זי איז געווען אויף ״ענג -ו
נום, ווי מען ברענט און מען בראט, און מען מאכט ווידע
ענט ווידער, דאס האט דאך נאך קיין לעבעדי״קער מענטש זי
ש געקענט זאגן, זי וועט עס זיין די ערשטע, וואס וועט
רצי״לן, און וואר ווי״ם, אמער $$$$$$$$$$ וועט מען
ויבן.....מען וועט עס איר באשי״מט נישט גלויבן, מען ו
ענגרן....

האר״ איז גישטאנען אין א דינקל און געקוקט אוי
ינע אראפגעלאזענע לערעלך, ער האט אויך עמעס געוואלט
אויך צו עמיצן דארט עמעס מיט צו באפעלן.....נאר לי
י אמי״נ״ש, פארנאכט זענען ארוי״סגעקומען שאנטע לי״ז א
, לילי , זאל ארוי״סגיין צו איר, צו דער שאנטע ה״ט
שוב זאל זי גיין צום צוג.....בי״ דער שאנטע זענען
בי״ם, פרי״נג און באקאנטע, דער שערמ״ן האט צוגעזוקט
ט מיט לילין און דערב״ געהאט דאס געפי״ל אז מער וו
ערער זכר ווי אט דעם קוש, וועט מען זי״ אוודאי, נישט

ר האט דאס טולע רעכט דערצו, ער צוויינגט דען עמיצן מען זאל ג'יין אין
"שאפ" אר'יין, אדער האט ער דען נאך עמיצן געשיקט וואס מען צו אים...

האר' האט געארבעט איבם שניידער -שאפ שון האנט שוואבער. דארט האט
מען געארבעט מונדורן און מליגער -בלאזן שאר דער "לופט -וואפן". מאנ'א
האט געארבעט אין דער זעלבער שירמע, נאר אין א צוויישער אפש'ילונג, צו
איר אין דער אפש'ילונג זענען די מונדורן שוין געקומען מערשיק, דארט האט
מען זיי געביגלט אוך געשיקט אין דער מאגאזין אפש'ילונג.

שוויגשער יודן האבן געארבעט אין דעם "שאפ". האר' האט געארבעט אין
דער מאש'ינען האלע אלע קנאפ-לאך- נייער, ער איז געזעסן בייא א מאש'ין אוך
מען עקלאפט אויסגעבייא די קנאפלעכער מון די בלאזן אוך מונדירן.

12 שעה איז ער געזעסן בייא דער מאש'ין, מון 8 שר', ביז 6 אונט,
מיט אן אינטערוויא מון 15 מינוט שרישטיק אוך א האלבע שעה מיטאג. אזוי
וואג איין -שאג אויס, אנפאנג האט ער בשום אופן נישט געקענט אנפאנן דעם
קארד מון די אמבריקא ארבעטער, דארט זענען געזעסן שניידער אוך מאכלייש,
ווייל האט זיך מון איהם געגאסן עטער-וויי, ער האט געארבעט מיטן גאנצן קערפער,
~~ידה האר' איז געזעסן א גוטער דאוערישע, איז דאס איהם יעצט צדקין געקומען~~
ייג מיט האבן בישט גערוש אין משך מון 12 שעה אוך אויפצוויי האט ער
געהויבן ארויסגעבן מון זיך אזוי פיל "לייטונג" ווי א מאכמאן.

מאנ'א האט געארבעט אין א צוויישן בנין אין דער ביגלערי אפש'ילונג,
איז געשטאנען 12 שעה אין געביגלט די בלאזן. עס האט געשלאגן א חמישה
ן די אייזנס, זי האט שששששש געווישט דעם שווייס מון פנים, מון קערפער
ן געביגלט.....אמרוען שאר מען נישט, זי וועט חלילה בלייבן תונשער-שטעלין,
ן נישט מערשיק האבן די "לייטונג" אוך אז מען האט נישט מערשיק דעם
ארד, מוז מען זונטשיק קומען אהער מחלל שבת דעם "דעפיציט" אוך אויב האט
ן דרי' מאל אזעלכע דעפיצישן, באקומט מען נישט צוריק מון ביורא די
אנדער-קארטע" אוך אויטאמאטיש קומען באנאכט ארויבער אוך מען מארש אין
רביטס -איינזאץ".

מאנ'א ביגלט די בלאזן אוך ווען זי קומט צו די קנאפ-לעכער, מערשראכט
זיך, צוזי גלעט זיי מיט אירע הענט.....אפשר האט האר' די בלאזע געביגן.
לעכער מיט זייע הענט אויסגעגיס, אוך עס פארלויפן איר די אויגן מיט
רן, זי גלעט די לעכער אוך שראכט, אוך קוקט אויף זיי אוך מון דארט קוקן
איר צוריק אפאר אויגן.....בלויע אויגן, אזוי פיל צער ליגט אין זיי
~~שער צער~~, אוך ער צער רעדט צו איר, מאנט בייא איר:

"פארוואס האסטו חרוב געמאכט פייגע שייגע חלומות....."

"און די שכנטע וועקט זי איבער פון אירע געדאנקן, סאביא פאשט זיך
אויף און יאגט שנעלער די ארבעט, זי ווערט אלילה זיין מיינער שטעליק,
9 אזייגער, די ערשטע "שיכט" שפאטט ארויס פון דעם ארבעט, און די
צוויטע "שיכט" תייבט שוין אן די ארבעט ביז 9 פרי, די מאטן שטראטן אריין
און ארויס, סאביא און תארי זיכן זיך פיס די אויגן פיס די חערצער, פון
מרעמע זין, דאס גליק נרישט זיי אויף, פון הארגעטט די ארבעט, פון פאבריט
די לאנג, די באדינגונגען, זיי זענען גליקלין ווי יונגע שרליבנע גיפנאזיסטן,
ווען שרעפן זיך אויף א/ראנדע- ווער.

אזוי ביז 9 פרי, פון איילט ווידער צום שאג אידער מענשלעכע
מרעוואנגיי.

דערווייל קומען יעדע נאכט פאר "אקציעס", דער פלאן הפוח שנייד
ווי א שכישער די זאנגען, פיס נאכט אנקום לאזן זיך די ארדנער ארויס אויף
יאגד, זיי זוכן אויס די מענשן, ווען מאבן נישט קיין "זאנדער" אדער ווען
מאבן מלוכלוכע פארלירן זייער "זאנדער", סחייפט די "שירמע" אין ווילכע
זיי האבן נעארבעט, תאם זיך ליקווידירט, אדער גאר בלויז די יודיש ארבעטער
זענען נעווארן ליקווידירט, אן פון פירט די מענשן אין לינדנער'ס "ווילאנ"
ארין און פון דארש ווייט פון איז דער ווינט אין "ארבייטס-אינזאץ". פון
דייטש א ווינט קינדער פון עלטערן, און עלטערן פון קינדער, און אזוי מליטש
ווען לעבן ווי אשיפל אויף א ים בלוט און טרערן, און די ווען זיכן אין שיפל שפע
זענען דע ווייל גליקליך, די, ווען מאבן "זאנדער" ווייסן אז זיי קאנען רואיק
שלאפן בייגאכט, און ווען ווייל פון דען אייגענטליק.....פון ווייל דאך נאר אז
פון לאדן איבער לעבן דאס שייער, אמאל ווינט זיך דאס נהנום עגדיק, און
יעדער ווייל אזויי ששארק איבערלעבן.....ווען פיר פון מאס -נעליטן. ווען פיר
מען איז מרוב ומחריב נעווארן, אלץ מער איז דער ווילן צו זיין פון די לעצטע,
מען פי ווען זיכלן איבערלעבן, דעם דאזיקן ווילן, דאס דאזיק נעשיל קאן
מרטייי און פיילן נאר אזעלכער ווען איז איגם נהנום נעווען.....

מארי איז נעזיצן בייי די מאשין, פישן קאם אריבער נעגויגן, די מלייצע
מוויקערס, די פיס מאבן נעארבעט אן אויפהער און ער/איז זעלבסט נעווען ווי
מאשין. די אויגן מאבן נעטוזש זיין אנגעשרעגט, נישט אייגפאל איז די
מלייצע פיס נעשפרונגען אין די פונקער אריין און ער מאס פארבלושקט די בלאזן,
מארי פיס פון זיך אויס די לעצטע כוחות. ער מארטייבט פון זיך די נעדאנקן,
סכנה צו מראכטן, די נאדל און דאס פעסערל פון דער מאשין ווארטן אין קוקן
פיס אפא נעלעגנהייט, ו

מונדערעשער מאשינען שטייען אין די גרויסע זאלן און מונדערשער יודן ,אלטע בעל מלאכה'ס זיצן בייַ די מאשינען, יעדער מיט זיין אומגליק.. יעדער מיט זיין אונטערגעזאנגע און איבערגעדיקע וועלט, און יעדער מיט זיין באזונדערע טראגעדיע און אלגעמיינע טראגעדיע אין תארן. פלוצלונג מאגייט זיך אייַנער:

א.....א.....א..... אוי..... אוי.....כל נדרי.....

און עמך באשט אונטער דעם ביגון עס לעבט אויף אטריט חיות, זיינגול לובליַנער שרייט אויס:

-יודן ! ארבעטט, נייט די סיוועט פאר זיי, מען וועט זיי איבערלעבן, מהאט זיי אין ד'ערד, נייט יוקן און די מאשינען ווערן לעבעדיקער, די באדלען נפיען אזן די מעטערלעך קלאפן:

זוז'.....זוזי'....זוז...זוז.... און דאס מעטערל מאכט:טצאק! אלאך איז פערטיק.

12 לעכער מאט אבלאזע, און 250 בלאזן דארף יעדער פערטיק מאכן, תארי ארבעט מיטן באנצן קערפער, דער שוויים טראפט פון שטערן, פון פנים אויף די בלאזן. הונטער איט זיצט זיינגול לובליַנער, איינער פון די בעסטע שנייַדער אין מעטראפאלי, ער האט געארבעט שאר דעם אלטן שמיד, קוקט ער פון הונטן אויף סאלאמאנן שמיד'ס אייגעם, אויף די איינגעהוקערטע פלייצע, אויף די פערבלוטיקטע שרונגער און שראכט: געוואלט אמאל א וועלט, געוואלט אמאל אטטאט, געוואלט אמאל יודן, יעדער האט געארבעט אין זיין בחדר, הייבט זיצן אלע בייַ די מאשינען, און וואס וועט זיין אז די מאשינען וועלן ניטט האבן מער צו ארבעטן, וואס וועט היטלער דעכלט מיט אונז מאכן? זיינגול זעט אז דער שוויים פרייַנט, וואס וועט זיין מיט אונז מאכן? זיינגול זעט אז די מאשינען וועלן ניטט האבן מער צו [illegible] די מאשינען, און וואס וועט זיין אז די מאשינען וועלן ניטט האבן מער צו [illegible] ארבעטן, וואס וועט היטלער דעכלט מיט אונז מאכן? זיינגול זעט אז דער שוויים פרייַנט, וואס וועט זיין מיט אונז מאכן? זיינגול זעט

אז מאלדעק קומט אויף קאנטראלע, וואגט ניט קיינער אפילו דעם
קאפ אויף זה הויבן פון דער מאשין, מאלדעק איז שוין -לייטער, דעלעגירט
פון דער "קולטור-גמיינדע", ער איז מאכיעק מאטראז א קלעקע נאך
פון אלטע צייטן, מאלדעק דרייט זיך אין די ארבייטס -מלעט אריף צון
ארמע און זיבע מקרנן, אז מאלדעק נעמט ביי זיינעם צו די "זאנדער-קארטע"
דערפון טוען אויף דעם מלאץ צענדליקער קאנדידאטן, צון פון דער דזויקער
"מאטראצע" מאם מאלדעק אוועק צייט צו שיכורן...

אז מאלדעק קומט אריין, מאכן זיך די טיידלעך גליין די מער, קוקן
אין מפיגעלעך צון פודערן זיך די נעזלעך. ער מאריכערט אפיגצרעם צון
שפייט די טיגלעך שאבאק פון די מעמ ליפן מען זעט אים קוים די אויגן
פרויז, די מאנארק אויסגעקנעפלט, מיטן בויך ארויסגעשטעקט, דרייט ער
מיטן קאפ אויף : נייו.....ער איז ניטש צעפרידן, עס בעפעלט אים ניטש:

— איר זוכט מיר מייגט "מאכן" ,יעדער אייגער צו 175 "סטיק"....

ער קוקט ניט זייגט מאראפעגע אייגעלעך; שפיצט אן די צויערן,
ער וויל וויסן צו מאיז עמיצער ניטש צופריידן,ער זוכט אזא צייכעם, ער
וואלט גערואלט געפונען אזא אייגעם, ער וואלט אים גאר בלויז בעפרעגט,
צו ער וויייסט,דעם שייטש פון דעם ווארט: "מאבאטאזש" אדער דאס ווארט:
"וועלטמאכט" - באשריבט . יא.....ער ניטש, ער וואלט ער אזא צייכעם
נים געפרעגט נאר קיינער וואגט ניטש די אויגן פון די מאטיגען
גזייטצהויבן , וועד איז דען ניטש צופריידן ?.....אדרבא, אלע זענען זער
צופריידן, דערוף מאש מען דאך אגוטן "זאנדער", מען ארבעט דאך מאר די
"וועלטמאכט" אוך צו מען ארבעט מאר די "וועלטמאכט", וועט מען דאך זיכער
"אייבער לעבן", נייל וואס קאן מען מוין תאבן צו אזא יוד, נו, מער
וויל מען דאך ניטש, מען וויל דאך נאר אייבערלעבן.....

מאלדעק טוט אוועוק צי א כיידל, "ענק וואלש אווק די מליגער-
נלאצ אויפן שיש אוך גייט נאך מאלדעק צין זיין קאנצלאריי....
די אנדערע טיידלעך קוקן איר נאך מיט קנאה.....זיי וועט טוין
זיינטעלן בייי אים א וואך "אורלאם" אוך איר לייטשוב, וועט ער
צוריקוואלטן אויף זיי, פ' הייסט ,זיי וועלן טוזן איר ארבעט פערשיק
מאכן.....

./.

אז פאלדעק קומט אויף קאנטראלע, וואגט ניט קיינער אפילו דעם קאם אויף צו הויבן פון דער פאטין. פאלדעק איז שוין -ליישער, דעלעגירט פון דער "קולטור- געמיינדע". ער איז מאניעק פאטראז א קאלעגע נאך פון אלטע צייטן. פאלדעק דרייט זיך אין די ארבייטס -האלעט אריף און אראפ און זיכט אקרבן, אז פאלדעק נעמט בייי אייגעם צו די "זאנדער-קארטע" ווארטן שוין אויף דעם פלאץ צענדליקער קאנדידאטן, צון פון דער דאזיקער "אפראציע" האט פאלדעק אוואך צייט צו שיכורן...

אז פאלדעק קומט אריין, פאכן זיך די מיידלעך גליין די האר, קוקן אין שפיגעלעך אין פודערן זיך די נעזלעך. ער פארייבערט אסיגארעט און שפייט די פיצלעך שאבאק פון די פעטע ליפן זעט אים קוים די אויגן ארויס, די פאנארקע אויפגעקנעפלט, פיטן בויך ארויסגעשטעקט, דרייט ער פיטן קאם אויף: נייין.....ער איז ניט צופרידן, עס גפעלט אים ניט:

— איר וועט מיר הייבט "פאכן", "עדער אייגער צו 175 "שטיק"....

קוקט פיט זייגע פארגאסענע אייגלעך; שפיבט אן די אויערן, ער וויל וויכן צו פאיז עמיצער ניט צופרידן, ער זוכט אזא אייגעם, ער וואלט געוואלט געפונען אזא אייגעם, ער וואלט אים גאר בלויז געפרעגט, צו ער וייסט, דעם טייט פון דעם וואלט: "פאבאטאזש" דאט וואלט: "וועלטמאכט" - באשריבן". "א.....ער ניט, מער וואלט ער אזא אייגעם ניט געפרעגט נאר קיינער וואגט ניט די אויגן פון די פאטיגען אויסצוהויבן, וועלט איז דען ניט צופרידן ?.....אדרבא, אלע זענען זער צופרידן, דערוף האט מען דאך אגוטן "זאנדער", מען ארבעט דאך פאר די "וועלטמאכט" און אז מען ארבעט פאר די "וועלטמאכט", וועט מען דאך זיכער "איבער לעבן", וויל וואס קאן מען שוין האבן צו אזא יוד, נו, מער וויל מען דאך ניט, מען וויל דאך נאר איבערלעבן.....

פאלדעק טוט אוואונק צי א מיידל, ענט ווארפט אוועק די פליגער-בלאזע אויפן טיש און גייט נאך פאלדעק אין זיין קאנצעלאריי....

די אנדערע מיידלעך קוקן איר נאך פיט קנאה....."זי וועט שוין אויסטוען בייי אים א וואך "אורלאפ" און איר לייטענג, וועט ער ארויסווארפן אויף זיי", ס' הייסט, זיי וועלן מוזן איר ארבעט מערשט פאכן.....

./.

אז פאלדעק איז אמאל אריינגעקומען אין דער ביגלעריי-אפטיילונג,
תאש ער דארף דערזען אפרוי, וואס תאש אים זייגט געדאנקן צו מישש, ער
תאש "געפאשטקעט" מיט זייגע פעטע לימן אין די סיגארעש, און געשפיגן
אראופתער די מיצעלעך שישין, און געווען ווי א משורף , אזעלבע פרויען-
מיט תאש ער נאך נישש געזעהן, אזא מיגור, אזא צערישטער ביוסט, אזא
געפאליעטער קעפ, עפעש אשמידיק פרוי, אלילית, נישש קיין מענטש,ער
תאש געפונדשלש מיט די פערגאסענע אייגעלען, געפאפעט מיט די נאזשלעכער
און נישש געקאנש צי זיך קומען פון דעם וואונדערבאהן "רויב", וואס ער
תאש דא פלוצלונג אנשדעקט.....

פאלדעק תאש גערופן דעם וואזשגי און איש אנגעוויזן אויף די פרוי
און געזיגן איש נאך זען אין דער "זאגדע -קארשע" איר נאמען או צו זי
תאש אויסגעפילש איר "ליישטונג", ער וואלש אויף תשובה אין דער קאנצעלאריע.

-די פרוי מיישט, פאניא שמידט.....און זי תאש פול איר "ליישטונג".

- שיק זי דא אריין צי מיר..

אין דער ביגלעריי -אפטיילונג תאש דער וואזשגע אויסגעפונן:

-פאניא שמידט ! צום ת' "שאפ" -ליישער אין דער קאנצעלאריע.....

פאניא תאש צעשראכט, צו עס תאש באר נישש עפעס אין דער היים
פאשירש קיין נייעס,

אין דער קאנצעלאריע איז פאלדעק געזעסן מיט א תאלבן גזעזש אויף דעם
בלעג פון טיש, גערויכערש א סיגארעש און בערוועז געשמייכלש:

-צי וואס געפרעפש פרייליין זאלן זי אזוי שווער ארבעטן ? ....
די קאנצן תאבן בייי מיר אויף שטענדיק "ארלאפ". זי דארפן אבער תויפש נישש
קומען אין "שאפ" אריין, און די "ליישטונג" וועל איך שוין זען זאל זיין
אויף געשריבן אויף די "זאגדער -קארשע" פון פרייליין שמידט.....
פאר אזעלכע העגש וויי זי תאבן איז נישש אזא ארבעש, דערויף זענען פארצן אויך
די אנדערע מיידלעך, זיי וועלן שוין פערשיק פאכן אינש "ליישטונג" אוין....

פאניא קוקש אויף דעם "שאפ" -ליישער און פראכש: וויי פערדארבן דארף
זיין די ערד, וואס גיש פון זיך ארויש אזא ווידער וואוקש. וויי פערפוילש
איז אונזער לעבן אז אזעלכע מנוולים פירן מיש אונז.

פאלדעק קוקש אויף פאניא רייצנדיק, פיש, אויף איר
קערפער, אויף איר תאוהדיק, אויפגעפארעשש ביוסט און ער שפייש די שטיקלעך
שיכין אנאויפהער פון די זעש ליפן.

- דאס איז עס געווען די שווערסטע גאַנ וואס איר האט מיך געפרעגט ?....

אין דערויף זאָגט איר אַ אַרויסגעזוצטע בעזונדערן מין דער צענטראַלע
פון דער נדי"ש "קולטור-געסעלדשאפט" ?.....און צי ווייסט איר צי
וועמען איר רעדט ?.....

מאַלדזק איז געווארן צופיטס. די פרוי, וואס איז דאָ געשטאַנען
אקי"גן אירער אימ, האט אים ווילד געמאכט, ער איז געלאפן כיט זי"ב
אויגן אירער דעם יונגען, ר"יצענדן קערפער פון דער שיינער שיקע
פרוי", און עס האט אים משוגע געמאכט, ער האט געזען אז ער האט נישט
מער, וואס צומארלירן, און ווי אין שגעון, האט ער אכאפ געטון סאניען
בי" דער געפארעמטע שאלי"ע און דערפילט איר קערפער.....אין עם האט ער ויך
ויך אים פרלצלונג צעשפרייצט פאר זי"נע אויגן אן עקספלאזי"ע פון מי"ער-
מונקן.....פון דער נאז און פון אן אי"בערשטע ליפ האט זיך איט
אנגעהויבן גישן בלוט ווי פון א אויסגעדרי"שן צאפן.....

סאניא האט זיך יעצט געפונען אין אגרויסע סכנה. זי האט עס
גאַנואוסט.

ביאנקא איז געווען אפי"לונגס -ליי"סערן בי" וויילדערמאנען אין
"שאפ". כ.א. גרופן -מיירער וחילדערמאן האט געהאט א "שאפ" וואוי" מען
האט אויסגעארבעט שפיל-צי"ג פאר קינדער און "קונסט" -בילדער, די
קונסט איז באשטאנען דערין, וואס א מאלער האט געצי"כענט פארשי"עדענע
מראי"עקטן פון סאלדאטן, מען האט דאס דערנאך קאפירט אפן שוי"זנשער
עקזעפלארן איז באזונדערס האט געוואלט אויף די "טחורה".
האט זיך גוט געקאכט מיט דעם שטאב פון "זאנדער -באאויפשראנגן", ער
האט צו זאמען מיט זי" געשיכורט, און ער האט בי" זי" אלץ אויסגעפולט,
מען האט אפילו זי"ן "שאפ" אויסגעצויגן אויף די ליסטע פון די
קריגס -וויכטיקע -באשריבן.

אין דער שולע איז סאניא געווען באריהמט אלץ בעסטע צי"כנערן.
די האט זיך דערון יעצט דערמאנט, און זי איז גלי"ן אוועק צו ביאנקען.

סאניא האט ערקלערט ביאנקען:

-איך בין אוועק פון האנס שוועפער'ס "שאפ", איך ווי"ל אז די
פאלטע ערלעדיקן דאס, וואס איך וועל דיך יעצט זי"ן.

-פארשטי"ט זיך אז איך וועל טון אלץ, וואס די וועסט מיך הי"ס
ביאנקא האט געקוקט אויף סאניאן און כישט ארשטאנען די זאך.

- גיי אריין צעסט שיין צו זיין שקר, און קריקלער איס, אז ליר איז

געלונגען אריינצוקריגן אין "שאס" איגוסק קראסט", אדער "פאלקרן", וואס

איז זער גרויס", ער מוז אפצר זאס שוין יעמס קרלעריקן אין דער

"יעמס -שטעלס" מון "זאכדער", זאפארס אייגפאלן מיר, אפן זיין

"שאס", מון כאל מיים גרעסטן צי "זאכדער קראסט", וועלן כיסס וועס

זאס גפלעצמיים זיין פארשטעסקס.....

פאציא האס איר כאך גרעסטן גרוים אכווירוגען, וואס זי האס

אז רעכן און פארלאנגען, און כיאנקא איז אויסק צום שקר.

אז וויללערמאן האס גחתרים פארץ קראסט פר קאן יעמס אריינבאקומען

אין זיין "שאס", איז פר גליין אויסק אין דער "יסס שטעלס מון

"זאכדער -בעאוסטראגטן" און אנשוועריקיין אדורך -גענירס די אויס

פלליוג מון שוועכער'ס שאס און די אייגפאלונג צו זיך, און צוריק

גקומען מיס דער בייס "זאכדער "-קראסט מון דער "וולין פאציא שפידס.

פ אזיגער האס פאציא אפגעוארס תארי ביים ארויסגאנג מון

שוועכער'ס "שאס". פר איז גענוגן ערשטעס, פר האס תיגס צעמאכס

פלץ "שטיק". וועלן פר האס דערזען פאציין, האס פר איז דעם גאנצן

פאצ און איז דעם גאנצן "שאס" פארגעסן, אן אויסגעריסטער. אן

אויסגלעכטער ווי אצוויטער נעגטס, גארניסס אויך איס צעריקאנגען,

פאציא איז גענוגן אין אסטציפל אויסגעזיכערטע שטונג, פרייליכער

ווי שטענדיק, תארי איז גענוגן גליקלין אנשטיקס מון איר פוגשטרקי-

"יסס" זי האס דארס אקליגע פאמאליטעס צו ערלעדיקן.

און זי האס איס גענומען, פר זאל זי צו באגליטן צו דער "ארדנונגס

פיגער אין האס גענואלס בליבן שטיין אינדרויסן מאר דער טיר

מון קאסטנדאנס טירס, האס פאציא איס מיס אריינגעטרס אינעוויניק אין

טיפער און זי האס גפאלדן דעם קאסטנדאנס אז תיות זי איז ארויס מון

שוועכער'ס "שאס" און זי איז אריין צו וויללערמאנען, זי האס אויך

גענוגן די ציט "זאכדער-קראסט, אלזא בעס זי דער קאסטנדאנס זאל

האס גליך ערלעדיקן, כדי מון זאל איר גישס אוגיישיק באאונרואיקן

פיגאנס, וויגל אינדערמיט דארף זי זיך שטלן צו דער ארבעס.

-פאר איין מאן איך אלן, אפילו שוועריגע זאכן ווי אזא נארישקיים

קר האס גשטיכלס ווי נאר קס איז פצאיק צו שטיכלן דיר אלטעכטיקער

ווי פאציא שפידס.

אויף דער גאס האט סאניא געזומען הארי אונטערן ארעם, און זי
האט געשוועבט אין איר גאנג, זי איז געווען אייגעשונקען אין
א צעפריידנהייט און זי האט נישט געוואלט שראכטן ווי נאריש און
לעכערלעך איז דאס, אומגעקערט, זי האט גערן אופגענומען דעם מאמענטאלן
אויפבליק פון דער גליקליכער מינוט, וואס באהערשט זי, אן א פארואס און
אן אגרונד, נאר מיטן זעלבן כח, וואס עס בליט אויף דאס בייטל אין
פרילינג, און עס וואקסט דאס גראז אן א פארואס און אן אגרונד, כאטש
מען שרעט דערויף.....

סאניא האט עס פארשטאנען, און זי איז געווען צעפריידן מיט די
צעפריידנהייט.

-איך פארשטיי נישט, סארע שוש האסטו געמאכט, ביסט אריס פון
אקריגס-וויכטיקן באשריב און ביסט אויעק צי שפיל-צייג, איבריגנס,
ווי אזוי דאס מעגליך איבערצוגיין פון איין "שאפ" אין א צוויטן "שאפ" ?..
און דרישנס, וואס פלוצלונג? דאכט זיך אז הייגט אינדער פרי ביסטו
נאך צעגאנגען צו שוועכערן, צי שלאף איך ?...

- איך בין גריים דיר דא אין גאס , פארלעמענס אויגן אזא פעסטן
קוש ציגענן.....הערסט ?... אזא פעסטן קוש....

הארי האט געקוקט אויף סאניען, וועלכע האט געהאנגען אויף זיין
ארעם, און איגווייניק אין אים האט זיך ווי אפראפן בעעפעס, און עס
האט געשלאגן פון דארט אצעפריידן גליק ווי א פערמלייצעניש...

-יא, יא....קוק נישט אויף מיר, אזוי וועל איך שוין....ערשטנס
וועסטו אויפקומען פון דיין שלאף, צווישנס, וועס מיין מאן נישט שטעלן
אזוי פיל פראגן, ביסט דאך יעצט אגייענדיקער פראגע -צייכן, וואוי
איז דאס דערהערט געווארן אז אנשטאט אמאן זאל מען גאר האבן אפראגע-
צייכן ? ?, פארואס קומט עס מיר?.....

און אזוי זענען די שע געפֿאלען און אזוי זענען די נעכט געפֿאלען.

שרעק זענען פֿער נישט געווען דאס, וואס שרעק זענען. זיי האבן נישט
געוירט קיינעם, און נישט פֿיס געריטן קיינעם, זיי האבן בלויז עקזיסטירט,
און פֿון דאס זיי געשרוקן וויי ס'.....פֿעלשן האבן געלעבט פֿיטן שויס,
זען אויפֿגעלעבט פֿיטן אויס, זיי.עס שרעקט אפֿאל פֿון געוואויגט צי,
צי אשלעפֿטן שכן, פֿעגשן זענען געשלאפֿן פֿיטן שויס, געגעסן שופֿס, געשרוקן
שויס און צוזאמען פֿיס איס אויעק אין דער אימבאוואוסטע וועלט,פֿיי קיין
אויסווייג אוז פֿיי איבן "ארבייטס- אייזאץ", פֿון וואנען עס איז פֿון בייד
פֿער נישט צירקעקופֿען קיין יידיע, דער פֿעגשט האט פֿיס זיך פֿיטגעפֿירט
דורס אזוי זיין שטענדיק באגלייטער, דעם שויס,אזוי וויי ער האט פֿיס זיך
פֿיס געפֿירט זייגע עיך, און דורס זענען זיי בייד, ער און דער שויס,
וויי אפֿגעשטאנען.....

וועפֿען די שראגעדיע האט געפֿאקט ביים האלז, האט ער געוואוסט,
אז עגדליך איז געקומען זיין צייט, פֿ'שטיפֿט ,טאיס נארמאל אזוי, אייגעגשליך
האט ער אנשקייגן עפֿעס אגעטיפֿען, אומוויסנדיק שויס, ער האט געוואוסט
אז פֿאיר געקומן דאס, וואס האט איס, ביז תייבט אזוי געשראקן, און וואס
האט איס זייגע שע און נעכט פֿערשטפֿ,פֿ' ארדנער האבן איס געפֿירט, און ער
האט געקוקט פֿיס ששופֿע בליקן, אויף די תייזער, אויף די נאסן, וואו ער
איז געפֿירן געוואָרן, וואו ער האט געלעבט און וואו ער האט געלאכט
און קיגדער געהאט און א משפחה, און א שטוב געהאט, און דש לאזש ער דאס
אלעס איבער, און עס לוישן איס נאך אויף פֿאראויס די אויסגעקרומפֿע פֿנים לעך
פֿון זייגע קיגדער, וואס וויינען שאנד, אין די קנייששן פֿון זיערע
אויסגעקרומפֿע צעפֿאלדעשע פֿניפֿער, ליגט אזא צער, וואס פֿיס זיין כח אליין
דארף פֿון קאנען א וועלט הרוב מאכן, און ער ציט יעצט און שוויגט, די
אידנער פֿירן איס אין זיין לעצטן נאנג, און דער אומוויסנדיקער געהייפֿער
פֿיס דישעט איס אויפֿן האלז וויי די שטאלעגע ספֿרעגזשינקע פֿון א פֿייזן-
באשערל, וואס האט אריינגעכאפֿט א פֿייזן -קעפֿל, און דאס קלאפֿערל קלעפֿט
אויפֿן העלזל, און דאס קעפֿל פֿון פֿייזל איז ארויס געשטעקט אויף דער
שויגן העלזל, און עס קוקט פֿיס צווייי ארויסגעזעצטע ,ליכטיקע
שייגע קארשן-אייגעלעך אויף נאס'ס משונהדיקע וועלט, און די אייגעלעך
ערגן:

-פארוואס ?...

און וועמען די טראגעדיע האט באבגיפט געמאקט ביים האלז , די שלאפן
איק, און הונגערן פיט פערליבנישאפט און ארבעטן 12 שעה אין טאג לעת,
און מארטשיירן אז דאס איז נארמאל אזוי און עס האט דאך אנדערש נישט געקאנט
זיין, ווען האט דאך יענע מענטשן געמוזט אויסידלען. יענע האבן דאך נישט
געהאט קיין "זאנדער".....אדער ווען האט ביי יענע מענטשן געמוגן ציבל
אדער אזא שפיי,וואס מען באקומט עס נישט מון דער "גמינע"-צישיילונג..

אזוי איז מען מצדיק תדין איבער דעם געשעדעטן שויס מון אנדערע,און
מען מארטשיירט אז דאס איז דאך געווען פארשעפדלין און פארצייטן.

אזוי האט דער מלאך המות זיין אייגענטיילט זיין טאג-שפליכע מרבעט,
"געטטאפא" האט געשיקט אירע קליינטעלע אין "קאנצערט -הויז" מון וואנען
מען איז אוועק קיין אוישוויץ און דער "זאנדער = באאופטראגטער" האט
געשיקט אינם "דולאג" פון וואבען מען איז אוועק אין "ארבייטס-אייזאץ".
די הויפט-זאך, יעדן טאג זענען אוועק טראנספארטן, די צווי "שכט -הייזער"
זענען שטענדיק געווען איבערפולט. די פערניכטונג איז געגאנגען פלאנמעסיק
פיט ארדנונג, לויט אגעוויזן טדר. און וועמען די טראגעדיע האט
באבגיפט בעמאקט ביים האלז, האבן דאס נישט געזען, אדער האבן דאס ליבער
נישט געוואלט זען, אזוי איז עס מנוחה דיקער,מען שלאפט רואיקער נאך דעם
איבער נאטורלעכן טאג מראצע, און וואס וועט מעגן -זיין אייגנטליך האבן
דערמון אז מען וועט זיך טוין "אנמרעטן" די "ארן", וואס קאן עס דען חעלפן,
איז טוין גלייבער צו לעבן פיט די אילוזיע, לאפיר האפן אז אונז וועט עס
"ם געלונגען צי זיין מון די "לעצטע", וואס וועלן "א "איבערלעבן" און
איבערלעבן וויל "עדער אזוי שטארק,עמעס אזוי מאדנע שטארק....

האבי איז וויישער געגאנגען טאג -טעגליך וויי אפערד אין שטאל, נאר זיי
עס האט פאסירט די געשיכטע פיט פאניין, און מאלדעק איז געוואקן געוואהרן,
וואס האבי געהערט איר [illegible], האט זיך פאר האבין אנגעהויבן אשרעקליך גמגוש
אין "שאפ". מאלדעק האט אים אנגעטון געבראנטע צרות, די שווערסטע ארבעט
האט ער פאר אים אויסגעזוכט און דאס חיות מון אים ארויסגעצויגן. האבי האט
געשוויגן און געליטן און וועגן גארנישט דערציילט, ער האט עס נאר נישט
פארשטאנען, פארוואס אייגנטליך זיין גורל איז אזא שווערער, און פארוואס
אייגנטליך ליידט ער אינם "שאפ" צוישן אזוי פיל טויזנטער מענשן מערער
מון אלע אנדערע, וואס איז זיין זיבד, און וואס איז זיין פאברעך ?...

ר האט דאס טולע רעכט דערצו, ער צוויינגט דען עמיצן מען זאל ג'יין אין
"שאפ" אר'יין, אדער האט ער דען נאך עמיצן געשיקט וואס מען צו אים...

האר' האט געארבעט איבם שניידער -שאפ שון האנט שוואבער. דארט האט
מען געארבעט מונדורן און מליגער -בלאזן שאר דער "לופט -וואפן". מאנ'א
האט געארבעט אין דער זעלבער שירמע, נאר אין א צוויישער אפש'ילונג, צו
איר אין דער אפש'ילונג זענען די מונדורן שוין געקומען מערשיק, דארט האט
מען זיי געביגלט אוך געשיקט אין דער מאגאזין אפש'ילונג.

שוויגשער יודן האבן געארבעט אין דעם "שאפ". האר' האט געארבעט אין
דער מאש'ינען האלע אלע קנאפ-לאך- נייער, ער איז געזעסן בייא א מאש'ין אוך
מען עקלאפט אויסגעבייא די קנאפלעכער מון די בלאזן אוך מונדירן.

12 שעה איז ער געזעסן בייא דער מאש'ין, מון 8 שר', ביז 6 אונט,
מיט אן אינטערוויא מון 15 מינוט שרישטיק אוך א האלבע שעה מיטאג. אזוי
וואג איין -שאג אויס, אנפאנג האט ער בשום אופן נישט געקענט אנפאנן דעם
קארד מון די אמבריקא ארבעטער, דארט זענען געזעסן שניידער אוך מאכלייש,
ווייל האט זיך מון איהם געגאסן עטער-וויי, ער האט געארבעט מיטן גאנצן קערפער,
~~ידה האר' איז געזעסן א גוטער דאוערישע, איז דאס איהם יעצט צדקין געקומען~~
ייג מיט האבן בישט גערוש אין משך מון 12 שעה אוך אויפצוויי האט ער
געהויבן ארויסגעבן מון זיך אזוי פיל "לייטונג" ווי א מאכמאן.

מאנ'א האט געארבעט אין א צוויישן בנין אין דער ביגלערי אפש'ילונג,
איז געשטאנען 12 שעה אין געביגלט די בלאזן. עס האט געשלאגן א חמישה
ן די אייזנס, זי האט שששששש געווישט דעם שווייס מון פנים, מון קערפער
ן געביגלט.....אמרוען שאר מען נישט, זי וועט חלילה בלייבן תונשער-שטעלין,
ן נישט מערשיק האבן די "לייטונג" אוך אז מען האט נישט מערשיק דעם
ארד, מוז מען זונטשיק קומען אהער מחלל שבת דעם "דעפיציט" אוך אויב האט
ן דרי' מאל אזעלכע דעפיצישן, באקומט מען נישט צוריק מון ביורא די
אנדער-קארטע" אוך אויטאמאטיש קומען באנאכט ארויבער אוך מען מארש אין
רביטס -איינזאץ".

מאנ'א ביגלט די בלאזן אוך ווען זי קומט צו די קנאפ-לעכער, מערשראכט
זיך, צוזי גלעט זיי מיט אירע הענט.....אפשר האט האר' די בלאזע געביגן.
לעכער מיט זייע הענט אויסגעגיס, אוך עס פארלויפן איר די אויגן מיט
רן, זי גלעט די לעכער אוך שראכט, אוך קוקט אויף זיי אוך מון דארט קוקן
איר צוריק אפאר אויגן.....בלויע אויגן, אזוי פיל צער ליגט אין זיי
~~שער צער~~, אוך ער צער רעדט צו איר, מאנט בייא איר:

"פארוואס האסטו חרוב געמאכט פייגע שייגע חלומות....."

"און די שכנטע וועקט זי איבער פון אירע געדאנקן, סאביא פאשט זיך
אויף און יאגט שנעלער די ארבעט, זי ווערט אלילה זיין מיינער שטעליק,
9 אזייגער, די ערשטע "שיכט" שפאטט ארויס פון דעם ארבעט, און די
צוויטע "שיכט" תייבט שוין אן די ארבעט ביז 9 פרי, די מאטן שטראטן אריין
און ארויס, סאביא און תארי זיכן זיך פיס די אויגן פיס די חערצער, פון
מרעמע זין, דאס גליק נרישט זיי אויף, פון הארגעטט די ארבעט, פון פאבריט
די לאנג, די באדינגונגען, זיי זענען גליקלין ווי יונגע שרליבנע גיפנאזיסטן,
ווען שרעפן זיך אויף א/ראנדע- ווער.

אזוי ביז 9 פרי, פון איילט ווידער צום שאג אידער מענשלעכע
מרעוואנגיי.

דערווייל קומען יעדע נאכט פאר "אקציעס", דער פלאן הפוח שנייד
ווי א שכישער די זאנגען, פיס נאכט אנקום לאזן זיך די ארדנער ארויס אויף
יאגד, זיי זוכן אויס די מענשן, ווען מאבן נישט קיין "זאנדער" אדער ווען
מאבן מלוכלוכע פארלירן זייער "זאנדער", סחייפט די "שירמע" אין ווילכע
זיי האבן נעארבעט, תאם זיך ליקווידירט, אדער גאר בלויז די יודיש ארבעטער
זענען נעווארן ליקווידירט, אן פון פירט די מענשן אין לינדנער'ס "ווילאנ"
ארין און פון דארש ווייט פון איז דער ווינט אין "ארבייטס-אינזאץ". פון
דייטש א ווינט קינדער פון עלטערן, און עלטערן פון קינדער, און אזוי מליטש
ווען לעבן ווי אשיפל אויף א ים בלוט און טרערן, און די ווען זיכן אין שיפל שפע
זענען דע ווייל גליקליך, די, ווען מאבן "זאנדער" ווייסן אז זיי קאנען רואיק
שלאפן בייגאכט, און ווען ווייל פון דען אייגענטליק.....פון ווייל דאך נאר אז
פון לאדן איבער לעבן דאס שייער, אמאל ווינט זיך דאס נהנום עגדיק, און
יעדער ווייל אזויי ששארק איבערלעבן.....ווען פיר פון מאס -נעליטן. ווען פיר
מען איז מרוב ומחריב נעווארן, אלץ מער איז דער ווילן צו זיין פון די לעצטע,
מען פי ווען זיכלן איבערלעבן, דעם דאזיקן ווילן, דאס דאזיק נעשיל קאן
מרטייי און פיילן נאר אזעלכער ווען איז איגם נהנום נעווען.....

מארי איז נעזיצן בייי די מאשין, פישן קאם אריבער נעגויגן, די מלייצע
מוויקערס, די פיס מאבן נעארבעט אן אויפהער און ער/איז זעלבסט נעווען ווי
מאשין. די אויגן מאבן נעטוזש זיין אנגעשרעגט, נישט אייגפאל איז די
מלייצע פיס נעשפרונגען אין די פונקער אריין און ער מאס פארבלושקט די בלאזן,
מארי פיס פון זיך אויס די לעצטע כוחות. ער מארטייבט פון זיך די נעדאנקן,
סכנה צו מראכטן, די נאדל און דאס פעסערל פון דער מאשין ווארטן אין קוקן
פיס אפא נעלעגנהייט, ו

מונדערעשער מאשינען שטייען אין די גרויסע זאלן און מונדערשער יודן ,אלטע בעל מלאכה'ס זיצן בייַ די מאשינען, יעדער מיט זיין אומגליק.. יעדער מיט זיין אונטערגעזאנגע און איבערגעדיקע וועלט, און יעדער מיט זיין באזונדערע טראגעדיע און אלגעמיינע טראגעדיע אין תארן. פלוצלונג מאגייט זיך אייַנער:

א.....א.....א..... אוי..... אוי.....כל נדרי.....

און עמך באשט אונטער דעם ביגון עס לעבט אויף אטריט חיות, זיינגול לובליַנער שרייט אויס:

-יודן ! ארבעטט, נייט די סיוועט פאר זיי, מען וועט זיי איבערלעבן, מהאט זיי אין ד'ערד, נייט יוקן און די מאשינען ווערן לעבעדיקער, די באדלען נפיען אזן די מעטערלעך קלאפן:

זוז'.....זוזי'....זוז...זוז.... און דאט מעטערל מאכט:טצאק! אלאך איז פערטיק.

12 לעכער מאט אבלאזע, און 250 בלאזן דארף יעדער פערטיק מאכן, תארי ארבעט מיטן באנצן קערפער, דער שוויים טראפט מון שטערן, מון פנים אויף די בלאזן. מונטער איט זיצט זיינגול לובליַנער, איינער מון די בעטטע שניידער אין מעטראפאלי, ער מאט געארבעט שאר דעם אלטן שמידט, קוקט ער מון מונטן אויף סאלאפאקן שמידט'ס אייזעס, אויף די אייגענהויקערטע פליַצע, אויף די פערבלוטיקטע שרויבער און שראכט: געווען אפאל א וועלט, געווען אפאל אטטאט, געווען אפאל יודן, יעדער מאט געארבעט אין זיין בראנש, הייבט זיצן אלע בייַ די מאשינען, און וואט וועט זיין אז די מאשינען וועלן ניטט מאכן מער צו ארבעטן, וואט וועט היטלער דעכלט מיט אונז מאכן? זיינגול זעט אז דער שוויים מיינט עס אויך אזוי, און ער הייבט אן צו שרייַען:

-יודן, ס'עט די סיוועט, ס'עט זיי איבערלעבן.....

-זוז'....זוזי'....זוזי'....זוז- זוז - זוזזז -טצאק !

-אוי!... וואס מיינו מיר מיט אידיקות:

-אוי!... וואס מיינו מיר מיט אידיקות - - -

אז מאלדעק קומט אויף קאנטראלע, וואגט ניט קיינער אפילו דעם
קאפ אויף זה הויבן פון דער מאשין, מאלדעק איז שוין -לייטער, דעלעגירט
פון דער "קולטור-גמיינדע", ער איז מאכיעק מאטראז א קלעקע נאך
פון אלטע צייטן, מאלדעק דרייט זיך אין די ארבייטס -מלעט אריף צון
ארמע און זיבע מקרנן, אז מאלדעק נעמט ביי זיינעם צו די "זאנדער-קארטע"
דערפון טוען אויף דעם מלאץ צענדליקער קאנדידאטן, צון פון דער דזויקער
"מאטראצע" מאם מאלדעק אוועק צייט צו שיכורן...

אז מאלדעק קומט אריין, מאכן זיך די טיידלעך גליין די מער, קוקן
אין מפיגעלעך צון פודערן זיך די נעזלעך. ער מאריכערט אפיגצרעם צון
שפייט די טיגלעך שאבאק פון די מעמ ליפן מען זעט אים קוים די אויגן
פרויז, די מאנארק אויסגעקנעפלט, מיטן בויך ארויסגעשטעקט, דרייט ער
מיטן קאפ אויף : נייו.....ער איז ניטש צעפרידן, עס בעפעלט אים ניטש:

— איר זוכט מיר מייגט "מאכן" ,יעדער אייגער צו 175 "סטיק"....

ער קוקט ניט זייגט מאראפעגע אייגעלעך; שפיצט אן די צויערן,
ער וויל וויסן צו מאיז עמיצער ניטש צופריידן,ער זוכט אזא צייכעם, ער
וואלט גערואלט געפונען אזא אייגעם, ער וואלט אים גאר בלויז בעפרעגט,
צו ער וויייסט,דעם שייטש פון דעם ווארט: "מאבאטאזש" אדער דאס ווארט:
"וועלטמאכט" - באשריבט . יא.....ער ניטש, ער וואלט ער אזא צייכעם
נים געפרעגט נאר קיינער וואגט ניטש די אויגן פון די מאטיגען
גזייטצהויבן , וועד איז דען ניטש צופריידן ?.....אדרבא, אלע זענען זער
צופריידן, דערוף מאש מען דאך אגוטן "זאנדער", מען ארבעט דאך מאר די
"וועלטמאכט" אוך צו מען ארבעט מאר די "וועלטמאכט", וועט מען דאך זיכער
"אייבער לעבן", נייל וואס קאן מען מוין תאבן צו אזא יוד, נו, מער
וויל מען דאך ניטש, מען וויל דאך נאר אייבערלעבן.....

מאלדעק טוט אוועוק צי א כיידל, "ענק וואלש אווק די מליגער-
נלאצ אויפן שיש אוך גייט נאך מאלדעק צין זיין קאנצלאריי....
די אנדערע טיידלעך קוקן איר נאך מיט קנאה.....זיי וועט טוין
זיינטעלן בייי אים א וואך "אורלאם" אוך איר לייטשוב, וועט ער
צוריקוואלטן אויף זיי, פ' הייסט ,זיי וועלן טוזן איר ארבעט פערשיק
מאכן.....

./.

אז פאלדעק קומט אויף קאנטראלע, וואגט ניט קיינער אפילו דעם קאם אויף צו הויבן פון דער פאטין. פאלדעק איז שוין -ליישער, דעלעגירט פון דער "קולטור- געמיינדע". ער איז מאניעק פאטראז א קאלעגע נאך פון אלטע צייטן. פאלדעק דרייט זיך אין די ארבייטס -האלעט אריף און אראפ און זיכט אקרבן, אז פאלדעק נעמט בייי אייגעם צו די "זאנדער-קארטע" ווארטן שוין אויף דעם פלאץ צענדליקער קאנדידאטן, צון פון דער דאזיקער "אפראציע" האט פאלדעק אוואך צייט צו שיכורן...

אז פאלדעק קומט אריין, פאכן זיך די מיידלעך גליין די האר, קוקן אין שפיגעלעך אין פודערן זיך די נעזלעך. ער פארייבערט אסיגארעט און שפייט די פיצלעך שאבאק פון די פעטע ליפן זעט אים קוים די אויגן ארויס, די פאנארקע אויפגעקנעפלט, פיטן בויך ארויסגעשטעקט, דרייט ער פיטן קאם אויף: נייין.....ער איז ניט צופרידן, עס גפעלט אים ניט:

— איר וועט מיר הייבט "פאכן", "עדער אייגער צו 175 "שטיק"....

קוקט פיט זייגע פארגאסענע אייגלעך; שפיבט אן די אויערן, ער וויל וויכן צו פאיז עמיצער ניט צופרידן, ער זוכט אזא אייגעם, ער וואלט געוואלט געפונען אזא אייגעם, ער וואלט אים גאר בלויז געפרעגט, צו ער וייסט, דעם טייט פון דעם וואלט: "פאבאטאזש" דאט וואלט: "וועלטמאכט" - באשריבן". "א.....ער ניט, מער וואלט ער אזא אייגעם ניט געפרעגט נאר קיינער וואגט ניט די אויגן פון די פאטיגען אויסצוהויבן, וועלט איז דען ניט צופרידן ?.....אדרבא, אלע זענען זער צופרידן, דערוף האט מען דאך אגוטן "זאנדער", מען ארבעט דאך פאר די "וועלטמאכט" און אז מען ארבעט פאר די "וועלטמאכט", וועט מען דאך זיכער "איבער לעבן", וויל וואס קאן מען שוין האבן צו אזא יוד, נו, מער וויל מען דאך ניט, מען וויל דאך נאר איבערלעבן.....

פאלדעק טוט אוואונק צי א מיידל, ענט ווארפט אוועק די פליגער-בלאזע אויפן טיש און גייט נאך פאלדעק אין זיין קאנצעלאריי....

די אנדערע מיידלעך קוקן איר נאך פיט קנאה....."זי וועט שוין אויסטוען בייי אים א וואך "אורלאפ" און איר לייטענג, וועט ער ארויסווארפן אויף זיי", ס' הייסט, זיי וועלן מוזן איר ארבעט מערשט פאכן.....

./.

אז פאלדעק איז אמאל אריינגעקומען אין דער ביגלעריי-אפטיילונג,
תאש ער דארף דערזען אפרוי, וואס תאש אים זייגט געדאנקן צו מישש, ער
תאש "געפאשטקעט" מיט זייגע פעטע לימן אין די סיגארעש, און געשפיגן
אראופתער די מיצעלעך שישין, און געווען ווי א משורף , אזעלבע פרויען-
מיט תאש ער נאך נישש געזעהן, אזא מיגור, אזא צערישטער ביוסט, אזא
געפאליעטער קעפ, עפעש אשמידיק פרוי, אלילית, נישש קיין מענטש,ער
תאש געפונדשלש מיט די פערגאסענע אייגעלען, געפאפעט מיט די נאזשלעכער
און נישש געקאנש צי זיך קומען פון דעם וואונדערבאהן "רויב", וואס ער
תאש דא פלוצלונג אנשדעקט.....

פאלדעק תאש גערופן דעם וואזשגי און איש אנגעוויזן אויף די פרוי
און געזיגן איש נאך זען אין דער "זאגדע -קארשע" איר נאמען או צו זי
תאש אויסגעפילש איר "ליישטונג", ער וואלש אויף תשובה אין דער קאנצעלאריע.

-די פרוי מיישט, פאניא שמידט.....און זי תאש פול איר "ליישטונג".

- שיק זי דא אריין צי מיר..

אין דער ביגלעריי -אפטיילונג תאש דער וואזשגע אויסגעפונן:

-פאניא שמידט ! צום ת' "שאפ" -ליישער אין דער קאנצעלאריע.....

פאניא תאש צעשראכט, צו עס תאש באר נישש עפעס אין דער היים
פאשירש קיין נייעס,

אין דער קאנצעלאריע איז פאלדעק געזעסן מיט א תאלבן גזעזש אויף דעם
בלעג פון טיש, גערויכערש א סיגארעש און בערוועז געשמייכלש:

-צי וואס געפרעפש פרייליין זאלן זי אזוי שווער ארבעטן ? ....
די קאנצן תאבן בייי מיר אויף שטענדיק "ארלאפ". זי דארפן אבער תויפש נישש
קומען אין "שאפ" אריין, און די "ליישטונג" וועל איך שוין זען זאל זיין
אויף געשריבן אויף די "זאגדער -קארשע" פון פרייליין שמידט.....
פאר אזעלכע העגש וויי זי תאבן איז נישש אזא ארבעש, דערויף זענען פארצן אויך
די אנדערע מיידלעך, זיי וועלן שוין פערשיק פאכן אינש "ליישטונג" אוין....

פאניא קוקש אויף דעם "שאפ" -ליישער און פראכש: וויי פערדארבן דארף
זיין די ערד, וואס גיש פון זיך ארויש אזא ווידער וואוקש. וויי פערפוילש
איז אונזער לעבן אז אזעלכע מנוולים פירן מיש אונז.

פאלדעק קוקש אויף פאניא רייצנדיק, פיש, אויף איר
קערפער, אויף איר תאוהדיק, אויפגעפארעשש ביוסט און ער שפייש די שטיקלעך
שיכין אנאויפהער פון די זעש ליפן.

- דאס איז עס געווען די שווערסטע גאַנ וואס איר האט מיך געפרעגט ?....

אין דערויף זאָגט איר אַ אר•בעזעצט בעווארן פון דער צענטראלע פון דער נד•שע "קולטור-געסעלבע" ?.....און צי וויסט איר צי וועמען איר רעדט ?.....

מאלדעק איז געווארן צופיט. די מרוי, וואס איז דא געשטאנען אק•גן איבער אים, האט אים וויילד געמאכט, ער איז געלאפן כיט זיבע אויגן איבער דעם יונגען, ריצענדן קערפער פון דער שיוולעש שיבע מרוי, און עס האט אים משוגע געמאכט, ער האט געזען אז ער האט נישט מער, וואס צומארליך, און ווי אין שבעון, האט ער אכאש געטון סאניען בי• דער געפארעמטע שאלע און דערפילט איר קערפער.....אין עם האט איר ניט (ז' ציל, אין עם האט)

זיך אים פרלצלעך צעשפרייט פאר זיבע אויגן אן עקספלאזיע פון מיער-מונקן.....פון דער נאז און פון אן איבערשטע ליפ האט זיך איט אנגעהויבן גישן בלוט ווי פון אן אויפגעדרייטן צאפן.....

כי האט ניט שטיל איר אויגן אויפגעמאכט פון שרעק "קיבוץ"...

סאניא האט זיך יעצט געפונען אין אגרויסע סכנה. זי האט עס גענוואוסט.

ביאנקא איז געווען אפיילונגס -לייטערן בייי וויילדערמאנען אין "שאפ". כ.א. גרופן -מיירער וחילדערמאן האט געהאט א "שאפ" וואוי• מען האט אויסגעארבעט שפיל-צייג פאר קינדער און "קונסט" -בילדער, די קונסט איז באשטאנען דריין, וואס א מאלער האט געצייכנט פארשיידענע פראיעקטן פון סאלדאטן, פון האט דאס דערנאך קאפירט אפן שוינסער עקזעקוטיוו אין באנץ דייטשלאנד האט געווארט אויף די "טחורה". האט זיך גוט געקאנט מיט דעם שטאב פון "זאנדער -בעאויפשראגטן", ער האט צו זאמען מיט זיי געשיכורט, און ער האט בייי זיי אלץ אויסגעפולט, מען האט אפילו זיין "שאפ" אריינגעגעבן אויף די ליסטע פון די קריגס -וויכטיקע -באשריבן.

אין דער שולע איז סאניא געווען באריבט אלץ בעסטע צייכנערן. די האט זיך דערוון יעצט דערמאנט, און זי איז גליין אוועק צו ביאנקען.

סאניא האט ערקלערט ביאנקען:

-איך בין אוועק פון האנט שוועסטער'ס "שאפ", איך וויל אז דו זאלסט ערלעדיקן דאס, וואס איך וועל דיך יעצט זייען.

ביאנקא האט געקוקט אויף סאניאן און נישט ארשטאנען די זאך.

- פארשטייט זיך אז איך וועל טון אלץ, וואס דו וועסט מיך חייס

- גיי אריין צעסט שיין צו זיין שקר, און קריקלער איס, אז ליר איז

געלונגען אריינצוקריגן אין "שאס" איגוסק קראסט", אדער "פאלקרן", וואס

איז זער גרויס", ער מוז אפצר זאס שוין יעמס קרלעריקן אין דער

"יעמס -שטעלס" מון "זאכדער", זאפארס אייגפאלן מיר, אפן זיין

"שאס", מון כאל מיים גרעסטן צי "זאכדער קראסט", וועלן כיסס וועס

זאס גפלעצמיים זיין פארשטעסקס.....

פאציא האס איר כאך גרעסטן גרוים אכווירוגען, וואס זי האס

אז רעכן און פארלאנגען, און כיאנקא איז אויסק צום שקר.

אז וויללערמאן האס גחתרים פארץ קראסט פר קאן יעמס אריינבאקומען

אין זיין "שאס", איז פר גליין אויסק אין דער "יסס שטעלס מון

"זאכדער -בעאוסטראגטן" און אנשוועריקיין אדורך -גענירס די אויס

פלליוג מון שוועכער'ס שאס און די אייגפאלונג צו זיך, און צוריק

גקומען מיס דער בייס "זאכדער "-קראסט מון דער "וולין פאציא שפידס.

פ אזיגער האס פאציא אפגעוארס תארי ביים ארויסגאנג מון

שוועכער'ס "שאס". פר איז גענוגן ערשטעס, פר האס תיגס צעמאכס

פלץ "שטיק". וועלן פר האס דערזען פאציין, האס פר איז דעם גאנצן

פאצ און איז דעם גאנצן "שאס" פארגעסן, אן אויסגעריסטער. אן

אויסגלעכטער ווי אצוויטער נעגטס, גארניסס אויך איס צעריקאנגען,

פאציא איז גענוגן אין אסטציפל אויסגעזיכערטע שטונג, פרייליכער

ווי שטענדיק, תארי איז גענוגן גליקלין אנשטיקס מון איר פוגשטרקי-

"יסס" זי האס דארס אקליגע פאמאליטעס צו ערלעדיקן.

און זי האס איס גענומען, פר זאל זי צו באגליטן צו דער "ארדנונגס

פיגער אין האס גענואלס בליבן שטיין אינדרויסן מאר דער טיר

מון קאסטנדאנס טירס, האס פאציא איס מיס אריינגעטרס אינעוויניק אין

טיפער און זי האס גפאלדן דעם קאסטנדאנס אז תיות זי איז ארויס מון

שוועכער'ס "שאס" און זי איז אריין צו וויללערמאנען, זי האס אויך

גענוגן די ציט "זאכדער-קראסט, אלזא בעס זי דער קאסטנדאנס זאל

האס גליך ערלעדיקן, כדי מון זאל איר גישס אוגיישיק באאונרואיקן

פיגאנס, וויגל אינדערמיט דארף זי זיך שטלן צו דער ארבעס.

-פאר איין מאן איך אלן, אפילו שוועריגע זאכן ווי אזא נארישקיים

קר האס גשטיכלס ווי נאר קס איז פצאיק צו שטיכלן דיר אלטעכטיקער

ווי פאציא שפידס.

אויף דער גאס האט סאניא געזומען הארי אונטערן ארעם, און זי
האט געשוועבט אין איר גאנג, זי איז געווען אייגעשונקען אין
א צעפריידנהייט און זי האט נישט געוואלט שראכטן ווי נאריש און
לעכערלעך איז דאס, אומגעקערט, זי האט גערן אופגענומען דעם מאמענטאלן
אויפבליק פון דער גליקליכער מינוט, וואס באהערשט זי, אן א פארואס און
אן אגרונד, נאר מיטן זעלבן כח, וואס עס בליט אויף דאס בייטל אין
פרילינג, און עס וואקסט דאס גראז אן א פארואס און אן אגרונד, כאטש
מען שרעט דערויף.....

סאניא האט עס פארשטאנען, און זי איז געווען צעפריידן מיט די
צעפריידנהייט.

-איך פארשטיי נישט, סארע שוש האסטו געמאכט, ביסט אריס פון
אקריגס-וויכטיקן באשריב און ביסט אויעק צי שפיל-צייג, איבריגנס,
ווי אזוי דאס מעגליך איבערצוגיין פון איין "שאפ" אין א צוויטן "שאפ" ?..
און דרישנס, וואס פלוצלונג? דאכט זיך אז הייגט אינדער פרי ביסטו
נאך צעגאנגען צו שוועכערן, צי שלאף איך ?...

- איך בין גריים דיר דא אין גאס , פארלעמענס אויגן אזא פעסטן
קוש ציגענן.....הערסט ?... אזא פעסטן קוש....

הארי האט געקוקט אויף סאניען, וועלכע האט געהאנגען אויף זיין
ארעם, און איגווייניק אין אים האט זיך ווי אפראפן בעעפעס, און עס
האט געשלאגן פון דארט אצעפריידן גליק ווי א פערמלייצעניש...

-יא, יא....קוק נישט אויף מיר, אזוי וועל איך שוין....ערשטנס
וועסטו אויפקומען פון דיין שלאף, צווישנס, וועס מיין מאן נישט שטעלן
אזוי פיל פראגן, ביסט דאך יעצט אגייענדיקער פראגע -צייכן, וואוי
איז דאס דערהערט געווארן אז אנשטאט אמאן זאל מען גאר האבן אפראגע-
צייכן ? ?, פארואס קומט עס מיר?.....

און אזוי זענען די שע געפֿאלסן און אזוי זענען די נעכט געפֿאלסן.

שרעקן זענען פֿער נישט גענוגן דאס, וואס שרעקן זענען. זיי האבן נישט
געהיים קיינעם, און נישט פֿיס געהיטן קיינעם, זיי האבן בלויז עקזיסטירט,
און פֿון דאס זיי געשרוקן ווי ס'.....מעשען האבן געלעבט פֿינף שויס,
זענ אויפֿגעלעבט פֿיס אוים, ווי עס שרעקט אפֿאל פֿון געוואוינט צי,
צי אשלעפֿען שכן, מעגשן זענען געשלאפֿן פֿינף שויס, געגעסן שופֿט, געשרוקן
שויס און צוזאמען פֿיס איס אויעק אין דער אימבאוואוסטע וועלט, פֿיס קיין
אויסווייג אוך פֿיס איבן "ארבייטס- אייגזאץ", פֿון וואנען עס איז פֿון בייד
פֿער נישט צירקעקופֿען קיין יזיעת, דער מענשט האט פֿיס זיך פֿיטגעפֿירט
דורס אהין זיין ששענדיק באגליישער, דעם שויס, אזוי ווי ער האט פֿיס זיך
פֿיס געפֿירט זייגע עיך, און דורס זענען זיי בייד, ער און דער שויס,
ווי אפֿגעשאפֿן.....

וועפֿען די שראגעדיע האט געפֿאקט ביים האלז, האט ער געוואוסט,
אז עגדליך איז געקומען זיין צייט, ס'שטיפֿט ,טאיס נארמאל אזוי, אייגעגשליך
האט ער אנשקייגן עפֿעס אגעהיפֿען, אומוויסנדיק שויס, ער האט געוואוסט
אז פאיז געקומן דאס, וואס האט אים, ביז היינט אזוי געשראקן, און וואס
האט אים זייגע שע און נעכט פֿערפֿט פֿי ארדנער האבן אים געפֿירט, און ער
האט געקוקט פֿיס שוסע בליקן, אויף די הייזער, אויף די גאסן, וואו ער
איז געווירן געוואכן, וואו ער האט געלעבט און וואו ער האט געלאכט
און קיגדער געהאט און א משפחה, און א שטוב געהאט, און דאס לאזט ער דאס
אלעס איבער, און עס לויפֿן נאך אויף פֿאראויס די אויסגעקרומטע פֿנים לעך
פֿון זייגע קיגדער, וואס וויינען ~~שוין~~, אין די קנייפֿשן פֿון זייערע
אויסגעקרומטע צעפאלדעטע פֿנימער, ליגט אזא צער, וואס פֿיס זיין כח אליין
דארף פֿון קאנען א וועלט הרוב מאכן, און ער ציט יעצט און שוויגט, די
אידנער פֿירן אים אין זיין לעצטן גאנג, און דער אומוויסנדיקער געהייפֿער
פֿיס דישעט אים אויפֿן האלז ווי די שטאלעגע ספֿרעצוש־נקע פֿון א פייזן-
באשערל, וואס האט אריינגעכאפט א פייזן -קעפל, און דאס קלאפֿערל קלעפט
אויפֿן העלזל, און דאס קעפל פֿון פייזל איז ארויס געשטעקט אויף דער
אויפֿשער זיין דרעשל, און עס קוקט פֿיס צווייי ארויסגעזעצטע ,ליכטיקע
פייגע קארשן-אייגלעך אויף גאס'ס משונהדיקע וועלט, און די אייגלעך
רעגן:

-פארוואס ?...

און וועמען די טראגעדיע האט באבגיפט געמאקט ביים האלז , די שלאפן
איק, און הונגערן פיט פערליבנישאפט און ארבעטן 12 שעה אין טאג לעת,
און מארטשיירן אז דאס איז נארמאל אזוי און עס האט דאך אנדערש נישט געקאנט
זיין, ווען האט דאך יענע מענטשן געמוזט אויסידלען. יענע האבן דאך נישט
געהאט קיין "זאנדער".....אדער ווען האט ביי יענע מענטשן געמוגן ציבל
אדער אזא שפיי,וואס מען באקומט עס נישט מון דער "גמינע"-צישיילונג..

אזוי איז מען מצדיק תדין איבער דעם געשעדעטן שויס מון אנדערע,און
מען מארטשיירט אז דאס איז דאך געווען פארשעפדלין און פארצייטן.

אזוי האט דער מלאך המות זיין אייגענטיילט זיין טאג-שפליכע מרבעט,
"געטטאפא" האט געשיקט אירע קליינטעלע אין "קאנצערט -הויז" מון וואנען
מען איז אוועק קיין אוישוויץ און דער "זאנדער = באאופטראגטער" האט
געשיקט אינם "דולאג" פון וואבען מען איז אוועק אין "ארבייטס-אייזאץ".
די הויפט-זאך, יעדן טאג זענען אוועק טראנספארטן, די צווי "שכט -הייזער"
זענען שטענדיק געווען איבערפולט. די פערניכטונג איז געגאנגען פלאנמעסיק
פיט ארדנונג, לויט אגעוויזן טדר. און וועמען די טראגעדיע האט
באבגיפט בעמאקט ביים האלז, האבן דאס נישט געזען, אדער האבן דאס ליבער
נישט געוואלט זען, אזוי איז עס מנוחה דיקער,מען שלאפט רואיקער נאך דעם
איבער נאטורלעכן טאג מראצע, און וואס וועט מעגן -זיין אייגנטליך האבן
דערמון אז מען וועט זיך טוין "אנמרעטן" די "ארן", וואס קאן עס דען חעלפן,
איז טוין גלייבער צו לעבן פיט די אילוזיע, לאפיר האפן אז אונז וועט עס
"ם געלונגען צי זיין מון די "לעצטע", וואס וועלן "א "איבערלעבן" און
איבערלעבן וויל "עדער אזוי שטארק,עמעס אזוי מאדנע שטארק....

האבי איז וויישער געגאנגען טאג -טעגליך וויי אפערד אין שטאל, נאר זיי
עס האט פאסירט די געשיכטע פיט פאניין, און מאלדעק איז געוואקן געוואהרן,
וואס האבי געהערט איר [illegible], האט זיך פאר האבין אנגעהויבן אשרעקליך גמגוש
אין "שאפ". מאלדעק האט אים אנגעטון געבראנטע צרות, די שווערסטע ארבעט
האט ער פאר אים אויסגעזוכט און דאס חיות מון אים ארויסגעצויגן. האבי האט
געשוויגן און געליטן און וועגן גארנישט דערציילט, ער האט עס נאר נישט
פארשטאנען, פארוואס אייגנטליך זיין גורל איז אזא שווערער, און פארוואס
אייגנטליך ליידט ער אינם "שאפ" צוישן אזוי פיל טויזנטער מענשן מערער
מון אלע אנדערע, וואס איז זיין זיבד, און וואס איז זיין פאברעך ?...

ר האט דאס טולע רעכט דערצו, ער צוויינגט דען עמיצן מען זאל ג'יין אין
"שאפ" אר'יין, אדער האט ער דען נאך עמיצן געשיקט וואס מען צו אים...

האר' האט געארבעט איבם שניידער -שאפ שון האנט שוואבער. דארט האט
מען געארבעט מונדורן און מליגער -בלאזן שאר דער "לופט -וואפן". מאנ'א
האט געארבעט אין דער זעלבער שירמע, נאר אין א צוויישער אפש'ילונג, צו
איר אין דער אפש'ילונג זענען די מונדורן שוין געקומען מערשיק, דארט האט
מען זיי געביגלט אוך געשיקט אין דער מאגאזין אפש'ילונג.

שוויגשער יודן האבן געארבעט אין דעם "שאפ". האר' האט געארבעט אין
דער מאש'ינען האלע אלע קנאפ-לאך- נייער, ער איז געזעסן בייא א מאש'ין אוך
מען עקלאפט אויסגעבייא די קנאפלעכער מון די בלאזן אוך מונדירן.

12 שעה איז ער געזעסן בייא דער מאש'ין, מון 8 שר', ביז 6 אונט,
מיט אן אינטערוויא מון 15 מינוט שרישטיק אוך א האלבע שעה מיטאג. אזוי
וואג איין -שאג אויס, אנפאנג האט ער בשום אופן נישט געקענט אנפאנן דעם
קארד מון די אמבריקא ארבעטער, דארט זענען געזעסן שניידער אוך מאכלייש,
ווייל האט זיך מון איהם געגאסן עטער-וויי, ער האט געארבעט מיטן גאנצן קערפער,
~~ידה האר' איז געזעסן א גוטער דאוערישע, איז דאס איהם יעצט צדקין געקומען~~
ייג מיט האבן בישט גערוש אין משך מון 12 שעה אוך אויפצוויי האט ער
געהויבן ארויסגעבן מון זיך אזוי פיל "לייטונג" ווי א מאכמאן.

מאנ'א האט געארבעט אין א צוויישן בנין אין דער ביגלערי אפש'ילונג,
איז געשטאנען 12 שעה אין געביגלט די בלאזן. עס האט געשלאגן א חמישה
ן די אייזנס, זי האט שששששש געווישט דעם שווייס מון פנים, מון קערפער
ן געביגלט.....אמרוען שאר מען נישט, זי וועט חלילה בלייבן תונשער-שטעלין,
ן נישט מערשיק האבן די "לייטונג" אוך אז מען האט נישט מערשיק דעם
ארד, מוז מען זונטשיק קומען אהער מחלל שבת דעם "דעפיציט" אוך אויב האט
ן דרי' מאל אזעלכע דעפיצישן, באקומט מען נישט צוריק מון ביורא די
אנדער-קארטע" אוך אויטאמאטיש קומען באנאכט ארויבער אוך מען מארש אין
רביטס -איינזאץ".

מאנ'א ביגלט די בלאזן אוך ווען זי קומט צו די קנאפ-לעכער, מערשראכט
זיך, צוזי גלעט זיי מיט אירע הענט.....אפשר האט האר' די בלאזע געביגן.
לעכער מיט זייע הענט אויסגעגיס, אוך עס פארלויפן איר די אויגן מיט
רן, זי גלעט די לעכער אוך שראכט, אוך קוקט אויף זיי אוך מון דארט קוקן
איר צוריק אפאר אויגן.....בלויע אויגן, אזוי פיל צער ליגט אין זיי
~~שער צער~~, אוך ער צער רעדט צו איר, מאנט בייא איר:

"פארוואס האסטו חרוב געמאכט פייגע שייגע חלומות....."

"און די שכנטע וועקט זי איבער פון אירע געדאנקן, סאביא פאשט זיך
אויף און יאגט שנעלער די ארבעט, זי ווערט אלילה זיין מיינער שטעליק,
9 אזייגער, די ערשטע "שיכט" שפאטט ארויס פון דעם ארבעט, און די
צוויטע "שיכט" תייבט שוין אן די ארבעט ביז 9 פרי, די מאטן שטראטן אריין
און ארויס, סאביא און תארי זיכן זיך פיס די אויגן פיס די חערצער, פון
מרעמע זין, דאס גליק נרישט זיי אויף, פון הארגעטט די ארבעט, פון פאבריט
די לאנג, די באדינגונגען, זיי זענען גליקלין ווי יונגע שרליבנע גיפנאזיסטן,
ווען שרעפן זיך אויף א/ראנדע- ווער.

אזוי ביז 9 פרי, פון איילט ווידער צום שאג אידער מענשלעכע
מרעוואנגיי.

דערווייל קומען יעדע נאכט פאר "אקציעס", דער פלאן הפוח שנייד
ווי א שכישער די זאנגען, פיס נאכט אנקום לאזן זיך די ארדנער ארויס אויף
יאגד, זיי זוכן אויס די מענשן, ווען מאבן נישט קיין "זאנדער" אדער ווען
מאבן מלוכלוכע פארלירן זייער "זאנדער", סחייפט די "שירמע" אין ווילכע
זיי האבן נעארבעט, תאם זיך ליקווידירט, אדער גאר בלויז די יודיש ארבעטער
זענען נעווארן ליקווידירט, אן פון פירט די מענשן אין לינדנער'ס "ווילאנ"
ארין און פון דארש ווייט פון איז דער ווינט אין "ארבייטס-אינזאץ". פון
דייטש א ווינט קינדער פון עלטערן, און עלטערן פון קינדער, און אזוי מליטש
ווען לעבן ווי אשיפל אויף א ים בלוט און טרערן, און די ווען זיכן אין שיפל שפע
זענען דע ווייל גליקליך, די, ווען מאבן "זאנדער" ווייסן אז זיי קאנען רואיק
שלאפן בייגאכט, און ווען ווייל פון דען אייגענטליק.....פון ווייל דאך נאר אז
פון לאדן איבער לעבן דאס שייער, אמאל ווינט זיך דאס נהנום עגדיק, און
יעדער ווייל אזויי ששארק איבערלעבן.....ווען פיר פון מאס -נעליטן. ווען פיר
מען איז מרוב ומחריב נעווארן, אלץ מער איז דער ווילן צו זיין פון די לעצטע,
מען פי ווען זיכלן איבערלעבן, דעם דאזיקן ווילן, דאס דאזיק נעשיל קאן
מרטייי און פיילן נאר אזעלכער ווען איז איגם נהנום נעווען.....

מארי איז נעזיצן בייי די מאשין, פישן קאם אריבער נעגויגן, די מלייצע
מוויקערס, די פיס מאבן נעארבעט אן אויפהער און ער/איז זעלבסט נעווען ווי
מאשין. די אויגן מאבן נעטוזש זיין אנגעשרעגט, נישט אייגפאל איז די
מלייצע פיס נעשפרונגען אין די פונקער אריין און ער מאס פארבלושקט די בלאזן,
מארי פיס פון זיך אויס די לעצטע כוחות. ער מארטייבט פון זיך די נעדאנקן,
סכנה צו מראכטן, די נאדל און דאס פעסערל פון דער מאשין ווארטן אין קוקן
פיס אפא נעלעגנהייט, ו

מונדערעשער מאשינען שטייען אין די גרויסע זאלן און מונדערשער יודן ,אלטע בעל מלאכה'ס זיצן בייַ די מאשינען, יעדער מיט זיין אומגליק.. יעדער מיט זיין אונטערגעזאנגע און איבערגעדיקע וועלט, און יעדער מיט זיין באזונדערע טראגעדיע און אלגעמיינע טראגעדיע אין תארן. פלוצלונג מאגייט זיך אייַנער:

א.....א.....א..... אוי..... אוי.....כל נדרי.....

און עמך באשט אונטער דעם ביגון עס לעבט אויף אטריט חיות, זיינגול לובליַנער שרייט אויס:

-יודן ! ארבעטט, נייט די סיוועט פאר זיי, מען וועט זיי איבערלעבן, מהאט זיי אין ד'ערד, נייט יוקן און די מאשינען ווערן לעבעדיקער, די באדלען נפיען אזן די מעטערלעך קלאפן:

זוז'.....זוזי'....זוז...זוז.... און דאט מעטערל מאכט:טצאק! אלאך איז פערטיק.

12 לעכער מאט אבלאזע, און 250 בלאזן דארף יעדער פערטיק מאכן, תארי ארבעט מיטן באנצן קערפער, דער שוויים טראפט מון שטערן, מון פנים אויף די בלאזן. מונטער איט זיצט זיינגול לובליַנער, איינער מון די בעטטע שניידער אין מעטראפאלי, ער מאט געארבעט שאר דעם אלטן שמידט, קוקט ער מון מונטן אויף סאלאפאקן שמידט'ס אייזעס, אויף די אייגענהויקערטע פליַצע, אויף די פערבלוטיקטע שרויבער און שראכט: געווען אפאל א וועלט, געווען אפאל אטטאט, געווען אפאל יודן, יעדער מאט געארבעט אין זיין בראנש, הייבט זיצן אלע בייַ די מאשינען, און וואט וועט זיין אז די מאשינען וועלן ניטט מאכן מער צו ארבעטן, וואט וועט היטלער דעכלט מיט אונז מאכן? זיינגול זעט אז דער שוויים מיינט עס אויך אזוי, און ער הייבט אן צו שרייַען:

-יודן, ס'עט די סיוועט, ס'עט זיי איבערלעבן.....

-זוז'....זוזי'....זוזי'....זוז- זוז - זוזזז -טצאק !

-אוי!... וואס מיינו מיר מיט אידיקות:

-אוי!... וואס מיינו מיר מיט אידיקות - - -

אז מאלדעק קומט אויף קאנטראלע, וואגט ניט קיינער אפילו דעם
קאפ אויף זה הויבן פון דער מאשין, מאלדעק איז שוין -לייטער, דעלעגירט
פון דער "קולטור-גמיינדע", ער איז מאכיעק מאטראז א קלעקע נאך
פון אלטע צייטן, מאלדעק דרייט זיך אין די ארבייטס -מלעט אריף צון
ארמע און זיבע מקרנן, אז מאלדעק נעמט ביי זיינעם צו די "זאנדער-קארטע"
דערפון טוען אויף דעם מלאץ צענדליקער קאנדידאטן, צון פון דער דזויקער
"מאטראצע" מאם מאלדעק אוועק צייט צו שיכורן...

אז מאלדעק קומט אריין, מאכן זיך די טיידלעך גליין די מער, קוקן
אין מפיגעלעך צון פודערן זיך די נעזלעך. ער מאריכערט אפיגצרעם צון
שפייט די טיגלעך שאבאק פון די מעמ ליפן מען זעט אים קוים די אויגן
פרויז, די מאנארק אויסגעקנעפלט, מיטן בויך ארויסגעשטעקט, דרייט ער
מיטן קאפ אויף : נייו.....ער איז ניטש צעפרידן, עס בעפעלט אים ניטש:

— איר זוכט מיר מייגט "מאכן" ,יעדער אייגער צו 175 "סטיק"....

ער קוקט ניט זייגט מאראפעגע אייגעלעך; שפיצט אן די צויערן,
ער וויל וויסן צו מאיז עמיצער ניטש צופריידן,ער זוכט אזא צייכעם, ער
וואלט גערואלט געפונען אזא אייגעם, ער וואלט אים גאר בלויז בעפרעגט,
צו ער וויייסט,דעם שייטש פון דעם ווארט: "מאבאטאזש" אדער דאס ווארט:
"וועלטמאכט" - באשריבט . יא.....ער ניטש, ער וואלט ער אזא צייכעם
נים געפרעגט נאר קיינער וואגט ניטש די אויגן פון די מאטיגען
גוייסאיזין , וועד איז דען ניטש צופריידן ?.....אדרבא, אלע זענען זער
צופריידן, דערוף מאש מען דאך אגוטן "זאנדער", מען ארבעט דאך מאר די
"וועלטמאכט" אוך צו מען ארבעט מאר די "וועלטמאכט", וועט מען דאך זיכער
"אייבער לעבן", נייל וואס קאן מען מוין תאבן צו אזא יוד, נו, מער
וויל מען דאך ניטש, מען וויל דאך נאר אייבערלעבן.....

מאלדעק טוט אוועוק צי א כיידל, "ענק וואלש אווק די מליגער-
נלאצ אויפן שיש אוך גייט נאך מאלדעק צין זיין קאנצלאריי....
די אנדערע טיידלעך קוקן איר נאך מיט קנאה.....זיי וועט טוין
זיי מסתמא בייי אים א וואך "אורלאם" אוך איר ליייטונג, וועט ער
ערי"שוואכן אויך זיי", פ' הייסט ,זיי וועלן טוזן איר ארבעט מערשיק
מאכן.....

./.

אז פאלדעק קומט אויף קאנטראלע, וואגט ניט קיינער אפילו דעם קאם אויף צו הויבן פון דער פאטין. פאלדעק איז שוין -ליישער, דעלעגירט פון דער "קולטור- געמיינדע". ער איז מאניעק פאטראז א קאלעגע נאך פון אלטע צייטן. פאלדעק דרייט זיך אין די ארבייטס -האלעט אריף און אראפ און זיכט אקרבן, אז פאלדעק נעמט בייי אייגעם צו די "זאנדער-קארטע" ווארטן שוין אויף דעם פלאץ צענדליקער קאנדידאטן, צון פון דער דאזיקער "אפראציע" האט פאלדעק אוואך צייט צו שיכורן...

אז פאלדעק קומט אריין, פאכן זיך די מיידלעך גליין די האר, קוקן אין שפיגעלעך אין פודערן זיך די נעזלעך. ער פארייבערט אסיגארעט און שפייט די פיצלעך שאבאק פון די פעטע ליפן זעט אים קוים די אויגן ארויס, די פאנארקע אויפגעקנעפלט, פיטן בויך ארויסגעשטעקט, דרייט ער פיטן קאם אויף: נייין.....ער איז ניט צופרידן, עס גפעלט אים ניט:

— איר וועט מיר הייבט "פאכן", "עדער אייגער צו 175 "שטיק"....

קוקט פיט זייגע פארגאסענע אייגלעך; שפיבט אן די אויערן, ער וויל וויכן צו פאיז עמיצער ניט צופרידן, ער זוכט אזא אייגעם, ער וואלט געוואלט געפונען אזא אייגעם, ער וואלט אים גאר בלויז געפרעגט, צו ער וייסט, דעם טייט פון דעם וואלט: "פאבאטאזש" דאט וואלט: "וועלטמאכט" - באשריבן". "א.....ער ניט, מער וואלט ער אזא אייגעם ניט געפרעגט נאר קיינער וואגט ניט די אויגן פון די פאטיגען אויסצוהויבן, וועלט איז דען ניט צופרידן ?.....אדרבא, אלע זענען זער צופרידן, דערוף האט מען דאך אגוטן "זאנדער", מען ארבעט דאך פאר די "וועלטמאכט" און אז מען ארבעט פאר די "וועלטמאכט", וועט מען דאך זיכער "איבער לעבן", וויל וואס קאן מען שוין האבן צו אזא יוד, נו, מער וויל מען דאך ניט, מען וויל דאך נאר איבערלעבן.....

פאלדעק טוט אוואונק צי א מיידל, ענט ווארפט אוועק די פליגער-בלאזע אויפן טיש און גייט נאך פאלדעק אין זיין קאנצעלאריי....

די אנדערע מיידלעך קוקן איר נאך פיט קנאה....."זי וועט שוין אויסטוען בייי אים א וואך "אורלאפ" און איר לייטענג, וועט ער ארויסווארפן אויף זיי", ס' הייסט, זיי וועלן מוזן איר ארבעט מערשט פאכן.....

./.

אז פאלדעק איז אמאל אריינגעקומען אין דער ביגלעריי-אפטיילונג,
תאש ער דארף דערזען אפרוי, וואס תאש אים זייגט געדאנקן צו מישש, ער
תאש "געפאשטקעט" מיט זייגע פעטע לימן אין די סיגארעש, און געשפיגן
אראופתער די מיצעלעך שישין, און געווען ווי א משורף , אזעלבע פרויען-
מיט תאש ער נאך נישש געזעהן, אזא מיגור, אזא צערישטער ביוסט, אזא
געפאליעטער קעפ, עפעש אשמידיק פרוי, אלילית, נישש קיין מענטש,ער
תאש געפונדשלש מיט די פערגאסענע אייגעלען, געפאפעט מיט די נאזשלעכער
און נישש געקאנש צי זיך קומען פון דעם וואונדערבאהן "רויב", וואס ער
תאש דא פלוצלונג אנשדעקט.....

פאלדעק תאש גערופן דעם וואזשגי און איש אנגעוויזן אויף די פרוי
און געזיגן איש נאך זען אין דער "זאגדע -קארשע" איר נאמען או צו זי
תאש אויסגעפילש איר "ליישטונג", ער וואלש אויף תשובה אין דער קאנצעלאריע.

-די פרוי מיישט, פאניא שמידט.....און זי תאש פול איר "ליישטונג".

- שיק זי דא אריין צי מיר..

אין דער ביגלעריי -אפטיילונג תאש דער וואזשגע אויסגעפונן:

-פאניא שמידט ! צום ת' "שאפ" -ליישער אין דער קאנצעלאריע.....

פאניא תאש צעשראכט, צו עס תאש באר נישש עפעס אין דער היים
פאשירש קיין נייעס,

אין דער קאנצעלאריע איז פאלדעק געזעסן מיט א תאלבן גזעזש אויף דעם
בלעג פון טיש, גערויכערש א סיגארעש און בערוועז געשמייכלש:

-צי וואס געפרעפש פרייליין זאלן זי אזוי שווער ארבעטן ? ....
די קאנצן תאבן בייי מיר אויף שטענדיק "ארלאפ". זי דארפן אבער תויפש נישש
קומען אין "שאפ" אריין, און די "ליישטונג" וועל איך שוין זען זאל זיין
אויף געשריבן אויף די "זאגדער -קארשע" פון פרייליין שמידט.....
פאר אזעלכע העגש וויי זי תאבן איז נישש אזא ארבעש, דערויף זענען פארצן אויך
די אנדערע מיידלעך, זיי וועלן שוין פערשיק פאכן אינש "ליישטונג" אוין....

פאניא קוקש אויף דעם "שאפ" -ליישער און פראכש: וויי פערדארבן דארף
זיין די ערד, וואס גיש פון זיך ארויש אזא ווידער וואוקש. וויי פערפוילש
איז אונזער לעבן אז אזעלכע מנוולים פירן מיש אונז.

פאלדעק קוקש אויף פאניא רייצנדיק, פיש, אויף איר
קערפער, אויף איר תאוהדיק, אויפגעפארעשש ביוסט און ער שפייש די שטיקלעך
שיכין אנאויפהער פון די זעש ליפן.

- דאס איז עס געווען די שווערסטע גאַנ וואס איר האט מיך געפרעגט ?....

אין דערויף זאָגט איר אַ אר•בעזעצט בעווארן פון דער צענטראלע פון דער נד•שע "קולטור-געסעלבע" ?.....און צי וויסט איר צי וועמען איר רעדט ?.....

מאלדעק איז געווארן צופיט. די מרוי, וואס איז דא געשטאנען אק•גן איבער אים, האט אים וויילד געמאכט, ער איז געלאפן כיט זיבע אויגן איבער דעם יונגען, ריצענדן קערפער פון דער שיוולעש שיבע מרוי, און עס האט אים משוגע געמאכט, ער האט געזען אז ער האט נישט מער, וואס צומארליך, און ווי אין שבעון, האט ער אכאש געטון סאניען בי• דער געפארעמטע שאלע און דערפילט איר קערפער.....אין עם האט איר ניט (ז' ציל, אין עם האט)

זיך אים פרלצלעך צעשפרייט פאר זיבע אויגן אן עקספלאזיע פון מיער-מונקן.....פון דער נאז און פון אן איבערשטע ליפ האט זיך איט אנגעהויבן גישן בלוט ווי פון אן אויפגעדרייטן צאפן.....

כי האט ניט שטיל איר אויגן אויפגעמאכט פון שרעק "קיבוץ"...

סאניא האט זיך יעצט געפונען אין אגרויסע סכנה. זי האט עס גענוואוסט.

ביאנקא איז געווען אפיילונגס -לייטערן בייי וויילדערמאנען אין "שאפ". כ.א. גרופן -מיירער וחילדערמאן האט געהאט א "שאפ" וואוי• מען האט אויסגעארבעט שפיל-צייג פאר קינדער און "קונסט" -בילדער, די קונסט איז באשטאנען דריין, וואס א מאלער האט געצייכנט פארשיידענע פראיעקטן פון סאלדאטן, פון האט דאס דערנאך קאפירט אפן שוינסער עקזעקוטיוו אין באנץ דייטשלאנד האט געווארט אויף די "טחורה". האט זיך גוט געקאנט מיט דעם שטאב פון "זאנדער -בעאויפשראגטן", ער האט צו זאמען מיט זיי געשיכורט, און ער האט בייי זיי אלץ אויסגעפולט, מען האט אפילו זיין "שאפ" אריינגעגעבן אויף די ליסטע פון די קריגס -וויכטיקע -באשריבן.

אין דער שולע איז סאניא געווען באריכט אלץ בעסטע צייכנערן. די האט זיך דערוון יעצט דערמאנט, און זי איז גליין אוועק צו ביאנקען.

סאניא האט ערקלערט ביאנקען:

-איך בין אוועק פון האנט שוועפער'ס "שאפ", איך וויל אז דו זאלסט ערלעדיקן דאס, וואס איך וועל דיך יעצט זייען.

ביאנקא האט געקוקט אויף סאניאן און נישט ארשטאנען די זאך.

- פארשטייט זיך אז איך וועל טון אלץ, וואס דו ווילסט מיך טייט

- גיי אריין צעסט שיין צו זיין שקר, און קריקלער איס, אז ליר איז

געלונגען אריינצוקריגן אין "שאס" איגוסק קראסט", אדער "פאלקרן", וואס

איז זער גרויס", ער מוז אפצר זאס שוין יעמס קרלעריקן אין דער

"יעמס -שטעלס" מון "זאכדער", זאפארס אייגפאלן מיר, אפן זיין

"שאס", מון כאל מיים גרעסטן צי "זאכדער קראסט", וועלן כיסס וועס

זאס גפלעצמיים זיין פארשטעסקס.....

פאציא האס איר כאך גרעסטן גרוים אנוויזונגן, וואס זי האס

אז רעדן און פארלאנגען, און ביאנקא איז אויסק צום שקר.

אז וויללערמאן האס גחתרים פארץ קראסס פר קאן יעמס אריבאקומען

אין זיין "שאס", איז פר גליין אויסק אין דער "יעמס שטעלס מון

"זאכדער -בעאוטשראגטן" און אנשוועריקיין אדורך -גענירס די אויס

פלעדינג מון שוועכער'ס שאס און די אייגפעלדונג צו זיך, און צוריק

גקומען מיס דער בייס "זאכדער"-קראסט מון דער "וויין פאציא שפידס.

פ אזיגער האס פאציא אפגעוארס תארי בייס ארויסגאנג מון

שוועכער'ס "שאס". פר איז גענוגן ערשטעס, פר האס חיגס צעמאכס

פלץ "שטיק". ווען פר האס דערזען פאציין, האס פר איין דעם גאנצן

פאצ און איין דעם גאנצן "שאס" פארגעסן, אן אויסגעריטשער. אן

אויסגלעכטער ווי אצוויטער נעגטס, גארניסס אויך איס צעריסאנגן,

פאציא איז גענוגן איין אסטציפל אויסגעזיטערטס שטונג, מריילכער

ווי שטענדיק, תארי איז גענוגן גליקלין אנשטיקס מון איר פוגשערק-

"יעמס" זי האס דארס אקליגס פאמאליטעס צו ערלעדיקן.

און זי האס איס גענומען, פר זאל זי צו באגליטן צו דער "ארדנונגס

פיר שטענדיק, תארי איז גענוגן גליקלין אנשטיקס מון איר פוגשערק-

פאציא איז גענוגן איין אסטציפל אויסגעזיטערטס שטונג, מריילכער

אויסגלעכטער ווי אצוויטער נעגטס, גארניסס אויך איס צעריסאנגן,

פאצ און איין דעם גאנצן "שאס" פארגעסן, אן אויסגעריטשער. אן

פלץ "שטיק". ווען פר האס דערזען פאציין, האס פר איין דעם גאנצן

שוועכער'ס "שאס". פר איז גענוגן ערשטעס, פר האס חיגס צעמאכס

פלעדינג מון שוועכער'ס שאס און די אייגפעלדונג צו זיך, און צוריק

גקומען מיס דער בייס "זאכדער"-קראסט מון דער "וויין פאציא שפידס.

פ אזיגער האס פאציא אפגעוארס תארי בייס ארויסגאנג מון

שוועכער'ס "שאס". פר איז גענוגן ערשטעס, פר האס חיגס צעמאכס

פלץ "שטיק". ווען פר האס דערזען פאציין, האס פר איין דעם גאנצן

פאצ און איין דעם גאנצן "שאס" פארגעסן, אן אויסגעריטשער. אן

אויסגלעכטער ווי אצוויטער נעגטס, גארניסס אויך איס צעריסאנגן,

פאציא איז גענוגן איין אסטציפל אויסגעזיטערטס שטונג, מריילכער

ווי שטענדיק, תארי איז גענוגן גליקלין אנשטיקס מון איר פוגשערק-

"יעמס" זי האס דארס אקליגס פאמאליטעס צו ערלעדיקן.

אז תארי האס גענואלס בליבן שיין אינדרויסן מאר דער שיר

מון קאסצנדאנס פירסס, האס פאציא איס מיס אריינגעפירס אינעוויניק איין

פיעמר און זי האס גפאלדן דעם קאסצנדאנס אז תיות זי איז אריים מון

שוועכער'ס "שאס" און זי איז אריין צו וויללערמאנען, זי האס אויך

גענוגן זי צייג "זאכדער-קראסט", אלזא בעס זי דער קאסצנדאנס זאל

האס גליין ערלעדיקן, כדי מון זאל איר גישס אוניישיק באאונרואיקן

פייאמס, וויייל אינדערמיר דארף זי זיך שטעלן צו דער ארבעס.

-מאר איין מאן איך אלץ, אפילו שוועכערע זאכן וויי אזא נאריישקייס

קר האס גשפייכלס וויי נאר קס איז פצאיק צו שטיכלען דיר אלפעכטיקער

קאסצנדאנס פירסס, וועלן קר זעס מאר זיך אשייג מרוי דערצי אזא מרוי

וויי פאציא שפידס.

אויף דער גאס האט סאניא געזומען הארי אונטערן ארעם, און זי
האט געשוועבט אין איר גאנג, זי איז געווען אייגעשונקען אין
א צעפריידנהייט און זי האט נישט געוואלט שראכטן ווי נאריש און
לעכערלעך איז דאס, אומגעקערט, זי האט גערן אופגענומען דעם מאמענטאלן
אויפבליק פון דער גליקליכער מינוט, וואס באהערשט זי, אן א פארואס און
אן אגרונד, נאר מיטן זעלבן כח, וואס עס בליט אויף דאס בייטל אין
פרילינג, און עס וואקסט דאס גראז אן א פארואס און אן אגרונד, כאטש
מען שרעט דערויף.....

סאניא האט עס פארשטאנען, און זי איז געווען צעפריידן מיט די
צעפריידנהייט.

-איך פארשטיי נישט, סארע שוש האסטו געמאכט, ביסט אריס פון
אקריגס-וויכטיקן באשריב און ביסט אויעק צי שפיל-צייג, איבריגנס,
ווי אזוי דאס מעגליך איבערצוגיין פון איין "שאפ" אין א צוויטן "שאפ" ?..
און דרישנס, וואס פלוצלונג? דאכט זיך אז הייגט אינדער פרי ביסטו
נאך צעגאנגען צו שוועכערן, צי שלאף איך ?...

- איך בין גריים דיר דא אין גאס , פארלעמענס אויגן אזא פעסטן
קוש ציגענן.....הערסט ?... אזא פעסטן קוש....

הארי האט געקוקט אויף סאניען, וועלכע האט געהאנגען אויף זיין
ארעם, און איגווייניק אין אים האט זיך ווי אפראפן בעעפעס, און עס
האט געשלאגן פון דארט אצעפריידן גליק ווי א פערמלייצעניש...

-יא, יא....קוק נישט אויף מיר, אזוי וועל איך שוין....ערשטנס
וועסטו אויפקומען פון דיין שלאף, צווישנס, וועס מיין מאן נישט שטעלן
אזוי פיל פראגן, ביסט דאך יעצט אגייענדיקער פראגע -צייכן, וואוי
איז דאס דערהערט געווארן אז אנשטאט אמאן זאל מען גאר האבן אפראגע-
צייכן ? ?, פארואס קומט עס מיר?.....

און אזוי זענען די שע געפֿאלסן און אזוי זענען די נעכט געפֿאלסן.

שרעקן זענען פֿער נישט גענוגן דאס, וואס שרעקן זענען. זיי האבן נישט
געהיים קיינעם, און נישט פֿיס געהיטן קיינעם, זיי האבן בלויז עקזיסטירט,
און פֿון דאס זיי געשרוקן ווי ס'.....מעשען האבן געלעבט פֿינף שויס,
זענ אויפֿגעלעבט פֿיס אוים, ווי עס שרעקט אפֿאל פֿון געוואוינט צי,
צי אשלעפֿען שכן, מעגשן זענען געשלאפֿן פֿינף שויס, געגעסן שופֿט, געשרוקן
שויס און צוזאמען פֿיס איס אויעק אין דער אימבאוואוסטע וועלט, פֿיס קיין
אויסווייג אוך פֿיס איבן "ארבייטס- אייגזאץ", פֿון וואנען עס איז פֿון בייד
פֿער נישט צירקעקופֿען קיין יזיעת, דער מענשט האט פֿיס זיך פֿיטגעפֿירט
דורס אהין זיין ששענדיק באגליישער, דעם שויס, אזוי ווי ער האט פֿיס זיך
פֿיס געפֿירט זייגע עיך, און דורס זענען זיי בייד, ער און דער שויס,
ווי אפֿגעשאפֿן.....

וועפֿען די שראגעדיע האט געפֿאקט ביים האלז, האט ער געוואוסט,
אז עגדליך איז געקומען זיין צייט, ס'שטיפֿט ,טאיס נארמאל אזוי, אייגעגשליך
האט ער אנשקייגן עפֿעס אגעהיפֿען, אומוויסנדיק שויס, ער האט געוואוסט
אז פאיז געקומן דאס, וואס האט אים, ביז היינט אזוי געשראקן, און וואס
האט אים זייגע שע און נעכט פֿערפֿט פֿי ארדנער האבן אים געפֿירט, און ער
האט געקוקט פֿיס שוסע בליקן, אויף די הייזער, אויף די גאסן, וואו ער
איז געווירן געוואכן, וואו ער האט געלעבט און וואו ער האט געלאכט
און קיגדער געהאט און א משפחה, און א שטוב געהאט, און דאס לאזט ער דאס
אלעס איבער, און עס לויפֿן נאך אויף פֿאראויס די אויסגעקרומטע פֿנים לעך
פֿון זייגע קיגדער, וואס וויינען ~~שוין~~, אין די קנייפֿשן פֿון זייערע
אויסגעקרומטע צעפאלדעטע פֿנימער, ליגט אזא צער, וואס פֿיס זיין כח אליין
דארף פֿון קאנען א וועלט הרוב מאכן, און ער ציט יעצט און שוויגט, די
אידנער פֿירן אים אין זיין לעצטן גאנג, און דער אומוויסנדיקער געהייפֿער
פֿיס דישעט אים אויפֿן האלז ווי די שטאלעגע ספֿרעצוש־נקע פֿון א פייזן-
באשערל, וואס האט אריינגעכאפט א פייזן -קעפל, און דאס קלאפֿערל קלעפט
אויפֿן העלזל, און דאס קעפל פֿון פייזל איז ארויס געשטעקט אויף דער
אויפֿשער זיין דרעשל, און עס קוקט פֿיס צווייי ארויסגעזעצטע ,ליכטיקע
פייגע קארשן-אייגלעך אויף גאס'ס משונהדיקע וועלט, און די אייגלעך
רעגן:

-פארוואס ?...

און וועמען די טראגעדיע האט באבגיפט געמאקט ביים האלז , די שלאפן
איק, און הונגערן פיט פערליבנישאפט און ארבעטן 12 שעה אין טאג לעת,
און מארטשיירן אז דאס איז נארמאל אזוי און עס האט דאך אנדערש נישט געקאנט
זיין, ווען האט דאך יענע מענטשן געמוזט אויסידלען. יענע האבן דאך נישט
געהאט קיין "זאנדער".....אדער ווען האט ביי יענע מענטשן געמוגן ציבל
אדער אזא שפיי,וואס מען באקומט עס נישט מון דער "גמינע"-צישיילונג..

אזוי איז מען מצדיק תדין איבער דעם געשעדעטן שויס מון אנדערע,און
מען מארטשיירט אז דאס איז דאך געווען פארשעפדלין און פארצייטן.

אזוי האט דער מלאך המות זיין אייגענטיילט זיין טאג-שפליכע מרבעט,
"געטטאפא" האט געשיקט אירע קליינטעלע אין "קאנצערט -הויז" מון וואנען
מען איז אוועק קיין אוישוויץ און דער "זאנדער = באאופטראגטער" האט
געשיקט אינם "דולאג" פון וואבען מען איז אוועק אין "ארבייטס-אייזאץ".
די הויפט-זאך, יעדן טאג זענען אוועק טראנספארטן, די צווי "שכט -הייזער"
זענען שטענדיק געווען איבערפולט. די פערניכטונג איז געגאנגען פלאנמעסיק
פיט ארדנונג, לויט אגעוויזן טדר. און וועמען די טראגעדיע האט
באבגיפט בעמאקט ביים האלז, האבן דאס נישט געזען, אדער האבן דאס ליבער
נישט געוואלט זען, אזוי איז עס מנוחה דיקער,מען שלאפט רואיקער נאך דעם
איבער נאטורלעכן טאג מראצע, און וואס וועט מעגן -זיין אייגנטליך האבן
דערמון אז מען וועט זיך טוין "אנמרעטן" די "ארן", וואס קאן עס דען חעלפן,
איז טוין גלייבער צו לעבן פיט די אילוזיע, לאפיר האפן אז אונז וועט עס
"ם געלונגען צי זיין מון די "לעצטע", וואס וועלן "א "איבערלעבן" און
איבערלעבן וויל "עדער אזוי שטארק,עמעס אזוי מאדנע שטארק....

האבי איז וויישער געגאנגען טאג -טעגליך וויי אפערד אין שטאל, נאר זיי
עס האט פאסירט די געשיכטע פיט פאניין, און מאלדעק איז געוואקן געוואהרן,
וואס האבי געהערט איר [illegible], האט זיך פאר האבין אנגעהויבן אשרעקליך גמגוש
אין "שאפ". מאלדעק האט אים אנגעטון געבראנטע צרות, די שווערסטע ארבעט
האט ער פאר אים אויסגעזוכט און דאס חיות מון אים ארויסגעצויגן. האבי האט
געשוויגן און געליטן און וועגן גארנישט דערציילט, ער האט עס נאר נישט
פארשטאנען, פארוואס אייגנטליך זיין גורל איז אזא שווערער, און פארוואס
אייגנטליך ליידט ער אינם "שאפ" צוישן אזוי פיל טויזנטער מענשן מערער
מון אלע אנדערע, וואס איז זיין זיבד, און וואס איז זיין פאברעך ?...

צוויפנס, זאגן מיר אז עס איז ~~דאס~~, יא פארען אן אויסווענג ארויסצינעמען מון "דולאג", למשל, ווען איך ערקלער דעם מענטש אלס מיינעם א בעמטן, וועלכער איז מיר נישט צי דער ארבעט אין דער "קולטוס -געמיינדע", איז דאך אבער דער ה' פרעלעשניק נישט נאר בעווען אמישהעלפער מון דער "קולטוס -געמיינדע" נאר איר באקעמפער, ער האט זיך געשטעלט מיט מיר אין א קאמף, נישט מנים אל שנים נאר מון הונטערן פלויט צווי וואכן האבן איך מיט אים געקעמפט אזן ער האט מיך באזיגט....צווי וואכן האט די אנפירערשאפט מון דער צענטראלע געקעמפט מיט אנישט זעבארן שונא, עס איז געווען אונזער אפביציע צו באזיגן דעם געגנער, וואס האט אויף אייגענע האנט אונטערגעכוסען אן עגין ארויסצישיקן אמענש קיין אויסלנד. מיר האבן געקעמפט מיט אלע מישלען, וואס שטייען צי אונזער דינסט, און צי אונזער דינסט, שטייען נרויסע מישלען, מוז איך אייך אונטערשטרייכן- און דאך .....דער נעגנער האט נעזיגט.....איר וויסט מסתמא, שרייליין שמידט, וועגן וואס איך רעד, איך איז עס באקאנט, איך איז אויך באקאנט אז דער נאמען מון אונזער נעגנער איז האר מרעלעשניק, און אויב איך האב נישט קיין טעות, איז דאס דער זעלבער, וואס זיצט יעצט אין "דולאג" און וועגן וועמען איר זענט נעקומען אינטערוויוירן...

-איר האט נישט קיין טעות.....

-אזוי וויי מען זייעט, אזוי שניידט מען.....

מאניא האט זיך געשלעפט אויף דער נאס, ווי אנעשאטענער, וואס לויפט, און גייט לאנגזאם און גיסט מיט זיין בלוט איבער דעם נאנצן וועג וואו ער גייט.....

וואוהין ?.....צי וועמען?.....

דער שכל איז בייי איר נעווען מערשויבט, זי האט אים נישט באהערשט און נישט נעלייטשעט מיט אים, סלוצלונג האט זי באמערקט אנעלויף פון מענטשן, מען לויפט צי די הויפט-נאס, אינסטינקטיוו איז זי כיט נעלאפן, זי האט זיך נישט נעפרעגט, וואס מען לויפט און זי האט דערזען דעם נרויסן בראך.....

מען הייסט די מענטשן פון "דולאג" צום צוריקקומען...

סאנ׳א האט זיך געשטופט צווישן דער מאסע, פונדערוויסנס

האט זי געזען, עס זענען געגאנגען די מענשן-סערד פון שוועכסט
"מאס", וואס האבן אויפגעגעבן זייערע כוחות פאר דער "ווערפאכט",
די איז געלאפן פון איין ארט צום צווישן, זי האט זיך געדריקט וויי
א משוגע געוואָרפענער הונט, וואס ווייל אנכאפן זיין וויידל, זי האט
געקוקט איבער די קעפ, די האט אויך עטיצן געזוכט, פלוצלונג איז איר
אין די אויגן אריין א בארדא-קאליר קישעלע, דאס איז עס דאך, וואס
זי האט עס אויסגעבויט, אז תארי זאל וויין האבן צייצן בייַ דער
מאשין. זי האט געזען וויי אייניגע האט דאס געדרוקט אונטערן ארעם.....

בייַם עק גאס איז געשטאנען אסלוב פון עלעקטריזן גאסן -לאמפ,
סאנ׳א האט ארומגענומען דעם סלוב מיט בייַדע הענט, זי האט צוגעלייגט
איין זייַט קאפ צו אים , עס זאל זיך ניטש אלץ אזוי שרעקלין דריין,
און מיט ארויסגעזעצטע אויגן האט זי געקוקט צום באן-הויף ווי די
מאסע איז אריין, צווישן דוילכע עס געמונט זיך אייניגר מיט אטונקל-
בארדא -קישעלע אונטערן ארעם און וואס מען רופט אים תארי מרעלעשניק...

סאנ׳א איז צירק געגאנגען פון דער "לויח", וואוהין ?....
אין דער שטוב אריין צי זיך איז זי ניטש געגאנגען, די מיט האבן זי
געפירט צי שושנה שאפראן.

סאנ׳א איז אריין געקומען צי שושנהן איך שטוב אן אגרוין.
אן טרערן, בלויז דער מאנטל איז בייַ איר געווען אויסגעגעפלט און
די הענט האט זי געהאלטן ~~נוי מרוטטן~~ איך די מאדערשטע מאנטל -טאשן, דעם
קאפ האט זי געהאלטן גליך. דאס מויל גליך, און נאך גליכער די
אויגן.....זי איז אריינגעקומען מיט שטוב, ~~אין~~ אראפגעזעצט זיך אויף
אשטיל און וויטער געקוקט גליך מיט די אויגן, אווצרט ניטש אריסגערדט,
אקרום זיך ניטש געטון, נאר געקוקט ערגיץ גליך.....

שושנה האט זיך דערשראקן צום טויט:

-וואס איז דיר מאיעלע ? !...

-גארניטש איז מיר.....גארניטש .....תארי איז אוועק איך
"ארבייטש -איינזאך ".....

שושנה האט אויסגעבראכן מיט אטפאזם געוויין, זי די שיילע
אייגענעם צער, עצט ניטש געקענט איבער זיך התרשן, און טפאזמס
זיך געבראכן.

אלאויז שאפראן, דער הויפטערש פראצענט־קער מענטש און מאן, איז צינצאנצען צי טאניען, ער האט ארומגענומען איר קאפ, און אריינגעווינט מערשט־קטערחיש איז דאס צעפאליעטן קאפ תאר אריין.

טאניא איז אלץ געזעסן אומבאוועגליך, און געקוקט מיט א סטראש פנים צום מענטער:

-דאס וויינט איר אלע אזוי, וויל פרעלעשניק איז אוועק ?.....
מוז דאך דאס אודאי גוט ווישטן.....

אלאויז שאפראן האט געוויינט ווי אקליין קינד-אזן איז אנבליק פון טאניען האט [illegible] אויסגעזען ווי אקליין קינד וואלטע עס אזוי שרעקליך געווויינט ציליב אגעווייסע זאך אזן די שטרענגע מוטער זיצט אזן ווילט איר הארץ נישט וויך מאכן צום געוויין פון איר קינד.

-איך וויים, וואס עס איז אוועק פון אונז, אזן פון דער וועלט....
איך וויים דאס.....איך וויים דאס....

אירגנע איז אהיים געקומען, זי האט איבערגעטרעטן די שוועל אזן דערשטעקט דאס נייעס, האט זיך דאס מיידל באלד אראפגעלאזט אויף דער ערד אפערחשט, מען האט אירגנען אפגעטונטערט אזן זי האט זיך אלץ נישט געקאנט בארואיקן, אזן טאניא איז געזעסן אין איר אומבאוועגליכע מוזיק, קיין שמור פון געוויין, נאר זי האט נעקוקט ערגיץ מיט גלייכע, שטאלענע אויגן.....

אז אירגנע האט זיך נישט געקאנט בארואיקן, איז טאניא צינצאנצען, צי איר, זיך אוועק גענומען אויפן בעט לעבן איר אזן געגלעט איר איבערן קאפ, געגלעט אזן גליכגילטיק געזאגט:

-האסט אים שטארק ליב געהאט ?...

אזן זי האט אריינגעקוקט אירע פרונצער אין אירגנע תאר ביז צי די וואלצלען אזן אזוי געקומט זיי, אזן נעקוקט ערגיץ.....

מען האט געבעטן טאניען זי זאל אויסטון איר כאנטל, זי זאל זיך לייגן אין בעט אריין, מען שאר שוין נישט גיין אין גאס, טאניא האט עס נישט געהערט זי איז וויסער אזיי געזעצן אין איר מוזיק אזן נעקוקט ערגיץ ווייט פון זיך.

א גאנצע נאכט איז מאניא אזוי געזיצן.

צומארגנס אינדערפרי, האט מאניא זיך ארומגעוואשן, זיך זארגפילטיק אויסגעקעמט, מען האט געזען אז מאניא איז באהערשט פון עפעס אגעמיענס כח, דער זעלשענער כח, וואס ערווקט זיך ביי זעלטענע מענטשן איז זעלטענע מינוטן אין לעבן, קיינער האט ניטש געוואגט איר עפעס צו זאגן. מען האט געזען אז מען דערגרייכט צו איר ניטש, מען האט זיך געפילט צו קליין און ניטש דערווארטן צו איר, זי איז געווען באהערשט פון אחענערע וועלט און דיסמאניירט מיט געהיימניס פולע כוחות.....

און מאניא איז אוועק פון די שאראנס.

" ארביטש - איינזאן "

-קפיטל זיבן-

צווי שעג און צווי נעכט, זענען די מענטשן פון שוועכער'ס "שאפ" געפארן אין די פארמאכטע וואגענען, ס'חייסט, ניטש געפארן, נויילגעפארן זענען זיי סך-הכל אן ערך פון 60 ביז 70 קילאמעטער, זיי זענען פער געשטאנען אויף זייטיק גלייזן, וואס בריינג עפעס ? ס'האט ניטש קיין צייט אויסצילאדן די "טהורה" צווי טאג שפעטער, איינווייניק אין די פערשפּעבירטע וואגענען זענען דערווייל אהעלפט דערשטיקט געווארן.

נאך צווי טאג האבן די דייטשן בעפוילן די וואגענען און ארויסגעשריבן ענגע, וועלכע האבן נאך געקאנט ארויסגיין פון וואגען, די רעשט זענען דארט געבליבן ליגן, און די וואגענען כיט די מויטע און האלב-מויטע איז נאלד אפגעפארן אין א צווייטע ריכטונג.

און עס איז געגאנגען אפארש פון די וואס האבן נאך געקאנט גיין, 16 שעה האט דער מארש געדויערט, און מיט ידען קליינעם וועג-אפלויף האבן די ג'ענדיקע מיט זיך מיט געקליבן די מאלנדיקע, די מויטע די צעפיטשע פגרים האבן געשראגן די פגרים און זיי, זענען געפאלן אונטער די לאסט, און פגרים האבן וויידער געשראגן די פגרים און וויידער.....

16 שעה, פגרים, וועג, בלוט, וואלד, אטויער, אשילד:

"ארבייט'ס -לאגער דעם זאנדער -באאויפשטראגטן דער ריין -פירער'ס
ס.ס. און געהייסע ששאש'ס פאליצייי."

די "פראצעסיע" האט אריין מארשירט אינם טויער ווי אין א אויפגעפנטן
מויל פון [illegible] פון וואנען עס איז שוין נישטא קיין וועג
צוריק.

אויפן פלאץ האט הארי געזען טויזנטער ,טויזנטער מענטשן, זיי האבן זיך
ארומגעדרייט ווי שאטנס אויף אצוויישע וועלט, אלע האבן געהאט דאס זעלבע
פנים, דעם זעלבן אויסזען, אן אפגעגאלטער שיידל-קאפ, מיט צוויי ארויס
שטארשענדיקע קין -בייגעל, צוויי גריבער אינדערהיין, אנשטאט שליימ,און
צוויי גריבער נידריקער אנשטאט באקן, דאס רעשט -בייגער....בייגער....
מאנכע מיט געלע הויט איבער געצויגן. מאנכע מיט בלויע הויט איבער געצויגן.

די שאטנס האבן זיך בעשלאכט צו די פריש אנגעקומענע און געעדט מיט
די שורות צינער :

"אשטיקל בריוט.....אשטיקל בריוט....." "אפשר נישט גענוג..."

הארי האט געקוקט און געשוידערט....און די ליפן זייגע האבן געפרעפלט:

"כ'בין דאך אויף יענע וועלט.....יענע וועלט....."

אייגער פון די שאטנס בלייבט שטיין פאר הארין און מיט צוויי שורות
ציינער רעדט ער:

פרע -לעשניק ! וועמען איך זע דא.....

הארי קוקט אויף דעם פנים און ער דערקענט נישט, ער הערט אזא באקאנטע
באקאנטע שטימע, ... כאן איז איזשהו קרובה אבל לא מקורב במיוחד...

- וואס מאכן די עלטערן ?

הארי וויל זיך אפשטה אנטון....אזא באקאנטע שטימע, און ער וווייסט נישט
ווער דאס איז, עק קוקט אויף דעם פנים און ער דערקאנט פארט נישט...
-איר דערקאנט מיך שוין נישט, פרעלעשניק.....אזוי זע איך שוין אויס?...
איך בין דאך שאפראן, פארצעל שאפראן...

ביי הארי האבן די פים זיך אנגעהויבן וואקפן, עפעס אשרעק איז אים
באפאלן, אפשר -געפיל, ער האט קיינמאל נאך אין זיין לעבן נישט געפילט
אזא געפיל, טאיז דאס געפיל, וואס קיינדער האבן פאר שדים...נישט-גוטע...

./.

ר קוקט אויף דעם "גלגול", ער רעדט מיט אים, ער וויסט שוין ווער דאס
יז, ער תרש דאך מארצעל'ס שטימע, און ער דערקאנט אים פארט גישט...
ויטער גישט... גישט דער אנגליק, גארנישט, אפילו קיין ענגליבקייט גישט,
ארצעל איז א דיבוק... ער איז אריין אין א מרעמדן גוף און ער רעדט פון
ארוים...

~~-האסט נישט אשטיקל בוריס...~~

תארי שוידערש, ער קוקט אויף דעם מרעמדן קאפ. אויף דעם פרעמדן קערפער,
ון ער באקומט פורא פאר אים, אפאר באפאלש אים, פון דעם פרעמדן לייב רעדט
רויס מארצעל שאפראן...

די פריש אנגעקומענע האט מען געגאלש און געפאלש פון אלע זייטן און
אפילו רעגישטרירט.

אז מען האט געפרעגט פרעלעשניקן זיין בארוף, איז ער געבליבן אין
פארלעגנהייט, ער וועט דאך נישט זאגן מזיקער, מען זאל לאכן, אזוי ווי ער
האט שטודירט מעדיצין האט ער געזאגט:

-ארצט.

און אזוי האט מען פערשריבן.

צוסאמגענומען האלב זעקס אז'יגער האט אלץ ארויס פארשריבן צו ארבעס.

אויסן וועג צוויש פאקראו און אנאבארג, וואס ליגט אינם דייטשן אסטן,
געפינט זיך פון שטח יפ' בראשית אוודאי, אשז'יבארג. ער איז נישט תויך,
ן הכל א 40 - 50 מענטש און בערך 200 מענטער לאנג. דער דאזיקער שז'יבארג
האט אין זיבע געדערים א'יגענעלונגען טויזנטער יונגע לעבנס, דעם שז'יבארג
האט עם פארדאסן :

- וואס האט מען צו אים ?... פארוואס רייסט מען פון אים שטיקער?...
ער שז'יט דא אין אזיים, ששעמט נישט אפליג אויף דער וואנט, ליגט קיינעם
נישט אין וועג, און דער עיקר, ער איז דאך שוין דא, נאך פון "ענער צייט
ון דאס באשעפענים מענטש איז נאכנישט געווען, חייבט, וואס איז מיט דעם
דזיקן באשעפענים דער מרי'נג, וואס קומט ער זיך צו אים -אן עלטערער תושב
דא וויי ער - ששעמן. ער - דער שז'יבארג ששעמט עמעס וועמען ? אדרבא,
זאל זיי זאגן, די תימלען צוויטן פאקראו און אנאבארג, זיי זענען דאך דא,

זיי לעבן נאך, און געדענקן מסתמא, צו האט ער -דער שטיינבארג, עמיצן
געשטעמט דורך דער גאנצער צייט זיין ער שטיינבארגס זיך דא, יא, ער
וואלט עס נאך געקענט פארשטיין, ווען ער ליגט וועמען אין וועג, ווען
ער האלט אויף אבאן , אבער נישט סתם, נאן כאפט זיך אויף אים, און מען
רייסט פון אים שטיקער, ער ווערט עס נישט דערלאזן ! זאל עס די גאנצע
וועלט וויסן, ער ווערט נישט דערלאזן ! בשום אופן נישט !

און ער לאזט שאקע נישט...

קאסטשאק, דער דייטשער מייסטער, איז אבער אן עקשן, ער זאגט,
אז מען ווערט נישט זען ווער עס ווערט אויספירן, ער, צו דער שטיינבארג,
איי, ער זאגט, אז ער ווערט שלונגען מענטשן, דאס שאט נישט, דאס קאסט נישט
קיין גרעלט, און די "פעלט נישט ,פעלט נישט, דערפאר ווערט ער יעדן שאג פון
דעם שטיינבארג ריטן אשטיק.

און דער קאמף גייט ווי אויף אצעהיצטן שלאכט -פעלד, אויף שויט
און לעבן, קאסטשאק איז א דייטש, אקעמפער, און ער קעמפט מארן מאטערלאנד,
ווי זייער ברודער אויף די רוסישע פראנטן, ער ווערט זיגן ! ער מוז זיגן !
פון קאפיטלאציע וויסט ער נישט, דאס ווארט איז אים מרעמד, זאלן די
אלע יודן דא קראפירן, ער מוז אין דעם קאמף מישן שטיינבארג ארויס דער
זיגער.

קאסטשאק לייגט יעדן שאג דעם "פלקישן -בעאבאכטער" און טראכט דעם
געבעלס ארטיקל איבם "רייך", דאס וואכן -ארטיקל לייגט ער יעדן שאג, דאס
גיט אים אריין קראפט, און צהיצט זיין מאנטאזיע, ער שטעלט זיך אויפ
דערנאך אויף דער בוי -שטעלע, און קאסטשאק זעט פאר זיך אשלאכט -פעלד,
ער נעמינט זיך יעצט אין שיף רוסלאנד און גרייט זיך צו שטורמען
סטאליגראד, ער זעלבסט, זעט זיך אין דער ראל פון פעלדמארשאל טיבדנבורג.
פארוואס עמעס גראד טיבדנבורג ?... דאס איז שוין זיין טוד, אפער צוליב
די וואנסעס זייגע, וואס זענען ווי צוויי שראפן-וואסער גלייך צו די
וואנסעס פון פעלדמארשאל טיבדנבורג, און אפער דער פאר וויל ער איז
גארנישט אזוי ששארק נתפעל פון די טייגטיקע שניעקעס, די שריס -געבאקענע
פעלדמארשאלן, וואס ווילן זיי זיך אפער פארגליכן צו א לודענדארף אדער
צו אהיבדערבורג, און דער פאר אז קאסטשאק זעט פאר זיך אשלאכט -פעלד
אנשטאט אבוי -שטעלע, איז פארשטענדליך אז ער איז דער פעלדמארשאל, נישט

אנדערש, וויל דאס איז קלאר, יעדעס שלאכט -מעלד מוז האבן אפעלד-מארשאל
און ווער וועט עס דא וואגן צו זיין דער מעלד -תער אויב נישט ער, און
אויב טוין יא, מעלדמארשאל, איז עס נאר -תינדענבורג...

און "מעלד -מארשאל תינדענבורג" אויף דעם שלאכט -מעלד צווישן סאקראו
און אנאבערג, וויזש זיי, די תייגשיקע שניעקעס, די רייך'ס -מארשאלן,
וויי אזוי פון דארף עס פירן אקריג, וויי אזוי פון דארף שוורמען פיש קראפש,
באר און דער שוכא ליגט דיר באלד צופיס. זאלן זיי קומען צו אים אויף דער
בוי -ששלע צווישן סאקראו און אנאבערג זיך לערנען קריג פירן.

-קאלאנע 7 אויפן ליבקן מליגל צוגרייטן !...

און קאלאנע 7 לאזש זיך אויף דער ערשטער ליניע פיש "קרויץ -תאקן"
און "שפאדן" און "פאנגש אן" צו שוורמען.

-קאלאנע 2 מון רעכטן מליגל קעמפש שוואך !

און ס.ס. זשאנדארמעריע פיש קאלבעס און באתאגיקעס אין די הענט לאזן
זיך אריין צווישן די קאלאנע 2 מון רעכטן מליגל, וואס קעמפש שוואך.

און עס בלייבן ליגן צופיסענס דעם שטיינבארג שלאכט און פארלשטע...

תארי פרעלעשניק ערבעט פיטן קילאק. ער גראבט אונטער אריינק -
ארויסשארשענדיקן שטיין, דער שטיין זיצט מעטש פארוואלצל וויי
א געזונטער באק -צאן , איבם טויל מון אן אור -אלטן ריז,

קאסטשאק זאגט אז אין "דריי פירטל שטונדע מאנגש ער אן די אפענזיווע"
און דער "באקצאן" וועט זיין איבדרויסן.

תארי האש אייערדיקע מאזאליעס אין די הענט. מון האלטן אנגעשרעבט
דעם שווערן קילאק. האש זיך אים געמאכט אויף דעם ארש וויי די דלאניעס
פארענדיקן זיך, ביי די מאלדן לעכער, אפענע וואונדן, און ווען ער
פארמאכט זייגע הענט, קריכן די מאזאליעס וויי שפיציקע בעגל אין די אפענע
וואונדן, אין ביי יעדן קלאק, וואס ער טוט פיט דעם קילאק, פילט ער וויי
מען וואלש אריינגעקלאפט אים שפיציקע בעגל אין די אייערדיקע אפענע
וואונדן...

זאל דער דאזיקער שפערן נישט געשילדערש ווערן, שילדערן קאן מען
נאר אזעלכעס, וואס איז אין מציאות, די מענשן, וואס האבן דאס געפילט,
זענען פער נישט, מפילא איז דער שם פון דעם שפערן נישט, אנדערש ,וועלן
דאס נישט פארשטיין, בלייבש דער בלויזער חילול...

דער באק-צאן איז ארומגענומען, בלויז מיט איין ווארצל זיצט ער
נאך אין דער געזונטער "אטלע פון ר"ז'ס מויל.

-קאלאנע 11 צום אנגריף!!!

-פון ליגקן פליגל שטורמען !!!

-מיט די "ברוין -שטאנגען" !!!

-רעכטער פליגל, מיטן "בוים -האלץ" !!!

-צופירן א שאפלטן "מונט" !!!...

-דאנער וועטער ! . דעם "קאפער" שנעלער, דעם "קאפער" !!!

-ר"יסן ! דאנער וועטער !!! ר"יסן ! פעסטער!!! אין אייגעם !

-ת א א א ! ד ר ר ר ר ר ק !!!

דער באק-צאן גיט אקראן. דער שי"נבארג גיט אקרעפן פון ווישאק, דער
ר"ז'קער פול שאנ'קער "באק-צאן" ברעכט זיך ארויס פון דער געזונטער "אטלע,
פאלט אראפ און דעקט צו אונטער זיך די גרופע 11, וואס האבן אים פון תוגטן
מיט "קלעשצעס" אונטערגעהויבן.....

— איך האב איין געווארנט.....טשעפע זיך ניטש מיט מיר !....באק-צאן
וועלן זי"י ר"יסן,... זאל מען איין די 'ארן ר"יסן!...

קאסטשאק שמי"כלט, ער איז @@@@

ווערט לייכטער, לייכטיקער...

תורי לייגט זיך אוועק אויף דעם "געלעגערי" און קען גישט אייגשלאפן.

ער גיט אלעך צום שיקל ברויט, און פארשפרעט עס שפעל צוריק, ווי ער

וואלט באגאנגען א גנבה... ער קוקט אויף זייגע לעכער ריקע וואנט און

ער דערמאגט זיך אז פאניאט פוטער האט אפאל געזאגט:

-"און האסטו געזען זייגע וועגט..."

קוקט ער אויף די וועגט, דרייט זיי אויף בייד זייטן, זיי זענען

שווער, כערדרעקט, גראב פון געשווילענקן, און מראייטרט, ער קען זיי

גיט צו כאכן, די מאזאל־עס קריכן צין די אפעגט לעכער אריין ווי שארפן

פון מעסער'ס, אינפיקשיוו מייבט ער זייגע וועגט חוין אויף,און זייגע

ליפן מרעפלען:

"איר זענט גענייליקט פון טיר צו ארבעט..."

זיין קויל קריפט זיך, זיין פנים קריכט זיך, און פרעגן זיבען אים

שטילערהייט אויף דעם שוציקן פנים, ער פוס דרייט אויס דאס פנים אין

שרוי־זאק אריין, ווי ער וואלט דאס פנים געוואלט באגראבן האבן...

צופארגנט אינדערפרי איז תורי געגאנגען צו דער קראנקן־שטוב'

אשר ווען מען אים וועלן כאכן א באנדאזש אויף די וועגט, בלי די שיר

פון דער קראנקן־שטוב'ע איז געלעגן א פעקל בייגער ביס א שקעלעטן קאם

צום חימל ארוף, עס האט קיינער אויף דעם "פת" אפילו גישט אופגעקוקט זיך

ס' איז געלעגן פארצעל שאפאן ווי אגעגרעפער תוגט...

תורי האט אים אוועקגעלייגט אין א וויגקל מען זאל גישט שרעקן אויף

אים, ער האט זיך אוועקגעשעלט אכיגוט, געקוקט אויף אים און געזען

די וואלט ווי זי קוקט אויס, איז דעם עקלהאפטן בר־מצן, וואס איז געלעגן

פאר זייגע אויגן האט ער דערזען דעם וועגט פון די אלע תורות און פארלן

פון דער מענטשהייט ביז דעם חייגפיקן שאג, פארצעל שאפאגט בגים האט

אים געווייזן ווי עס קוקט אויס דער אטמער צלם־אלקים, און ער האט זיך

אראם געבויגן און באריירט דעם קאם פון צוואגציקסטן יאר תונדערט...

טעג זענען געגאנגען, ווי לעצטער גאנג פון דורשטיק קעמלען אין מדבר, און געטראגן אויף זייערע הייקער'ס די משא פון וואכן.

און אז תארי איז א כאל אהיים געקומען פון "שלאכט-פעלד", איז אין לאגער געווען דער "לאטער -סוחר"...

אלע זענען געווארן אויסגעשטעלט אויפן פלאץ, דער "סוחר" איז געקומען קוימן "סחורה".

דאס איז געווען אלאטער זייטש, אטעקלער אזעלכער, אז אפירמע האט געדארפט האבן מעגשן צו אזא ארבעט, וואס איז געווען, ווי גאנג אויף זיכערן שויס, מאט די פירמע זיך געווענדעט צו דעם "מעקלער" און ער איז געקומען אין לאגער און אייגנעקומען די "סחורה". זיין לאגער האט מען אים גערופן: דער "לאטער סוחר"...

זיין פעלקעניגל תארי מרעלשטיין האט אסגעפארן קיין בידער -וואלדן, וואס ליגט אויפן דרייי -עק ,צווישן דער שטעכיש -דייטש-פוילישע גרעניצן, דארט האט אפירמע פארלייגט גאז -רערן.

דעם צוויטן שאג זענען געפאלן די ערשטע 20 קרבנות.

דער מדר פון די ארבעט.[1] יעדער האט באקומען אייפלדי פון 5 מעטער לאנג . 2 מעטער ברייט. דאס האט יעדער געדארפט "אויסשאכטן" ביז 2 מעטער טיף, אין משך פון שאג, צוקומענדיק צו 1 מעטער טיף, איז כען טוין געשטאנען ביז'ן קנעכל אין וואסער...גופי ששיוול האט א יוד נישט באקומען, די סכנה איז אייבער געלעגן דערין, וואס נארמאל דארף אזא גרוב ווערן "אויסגעשאלט" כיט ברעטער, דאס האט די פירמע אבער געוואלט זיך אייגנשפארן, און ווען דאס "שעלדי" איז שוין געווען אויסגעשאכטעוועט ביז 2 מעטער טיף, האבן זיך פלוצלונג די וועכט אייגעריסן און צוגעדעקט אונטער זיך די ארבייטער.

וויזש אויס אז יודן זענען בילליקער ווי ברעטער...

ווען מען האט אהיים געשירט די אויסגעגראבענע, ביים "אשעל" האט דער לאגער -פירער אויסגערופן:

-פרעלעגיק תארי ! ארויסערעמ !

תארי האט ארויסגעשראמן פון דער רייי, און געשטעלט זיך פארן לאגער-פירער.

דער לאגער -פירער האט געקוקט אויף אים און ארויסגעלייגט פון א ליסטע:

— "איר איז אנגענעבן דאס דו ביסט "ארצט", אלזא, איך באשטים
יין אלס סאנישעשער מון לאגער, דו דארפסט מער נישט "אויסרוקן" צום
ארבעט אויף דער בויי-שטעלע.

פ"ניה -ביתי" האט תארי דערמילט אשיכות-געפיל כיט אזעלכעס,
וואס רופט זיך וועלט, דאס תייטש אז ער בלייבט לעבן...

פרעלעשניק האט אינגעארדנט אקראנקן -שטובע, אויף אזא מדרגה,
דאס האט קיין שום "ארבייטס -לאגער" נישט געמאט. תארי האט צוטיילט זיין
שאפלטע פארציע עסן צווישן די קראנקע און באקאנטע, ער טלעגט זאגן:
מיר וועט שוין גארנישט געטען, איך ארבעט נישט, דארף איך נישט מער עסן".

אמאל בינאכט איז גישט דרייטט אריינגעקומען אין "דער קראנקן-שטובע"
זייגוול לובליגער, כיט אבישע:

— פרעלעשניק, איך האב צוגאייך אבקשה, דאס ברויט, וואס איר גיט מיר,
יעדן טאג, איז אשאד, איך וועל טיווי נישט לאנג זיך טייגיקן, איך האב
אייך נאר גענואלט עמעס אנדערש בעטן, איר וועט דאך מסתמא "איבערלעבן",
און איר וועט זען מיין וויב, און צווי קינדער האב איך, זאלט איר זיי
זאגן אז איך בין געשטארבן בשעת אקאטאטראפע, איך ווייל נישט אז מיין
הויז געזיגט זאל ווערן אז יאך בין אזוי "אפגעפגרש" ווי אחילה -תוגט...
עס שאטש פיר נישט, איך בעט אייך, זאגט עס מיר צו, איך האב נאך געארבעט
מער אייער שוורר, איך ....איך// האב אייך אונטערגעוואלפן "געמאכטע"
מונדורן אין שוועכערס "שאפ", איך וואלט עס אייך נישט געזאגט, נאר צייך
ווייל אז איר זאלט דאס נישט פארגעסן, איך וועל רואיק גיין אין דער ערד
אז איך וועל ווייסן אז איר וועט דאס בזכרון האבן, איך וואלט אייך נאך פיל
טובות געטון, איך האב אבער אין "שאפ" מער נישט געקאנט טון, זאגט עס/ דאס
מיר צו...

תארי האט געקוקט אויף דעם צעווישאקטען טייכל וואס איז געלעגן
אויף דעם שקלעטן פנים פון זייכוולען, ער האט געזען פאר זיך אמעמט,
וואס איז אייגנטליך שוין לאנג אפגעלאפן/ פערלוירן געגאנגען, נאר זיין ברוסט
ארף האט ער נישט פארלוירן, און עס האט אים אנגענומען דאס לשון צו פרואיין
ייגדיש טרייסטן אזא שטייגער מענטש, ער האט אנגענומען די אריסגעשטעקטע
ייגער -האנט פון זיגוולען, געדרוקט זי, און גלייך איז אים די אויגן אריין
עזאגט:

-אז איך וועל דערלעבן צו זען דיין וויב און קינדער, וועל איך זיי
ווידער, אז זייגוול לובליגער איז צעמאלן דוי אמעלד, און אין זייגע לעצטע
מינוטן מאט ער דערמאנט אייער נאמען...

זיגוול מאט זיך געווארפן אויף אים אין געקושט....

-איך האב דיך געזען ביי דער מאשין אין שוועכער"ס-"שאפ", האב איך
געזען אז דו ביסט אן ארבעטער -מענטש, דו ביסט נישט דארט עפעס אן
אויסגעצאקעטע "סקארפעטקע", דו מאסט געקאנט אראפשלונגען די צרות, וואס
מאלדעק האט דיך אויסגעשיילט, מיין נישט אז מיר האבן דאס אלץ נישט געזען,
דאס טארץ האט כאר געפלאצט און איך האב געמוזט שווייגן, איך האב געזען,
וואס דיין פרוי איז צו געקומען צום מענטער מון "דולאג", זי האט נישט
געווייגט, און דו מאסט נישט געווייגט, זיך בין אן ארבעטער מענטש, מיר איז
דאס געפעלן, דיין פרוי איז....

האסט דאס פארשטעלט זייגוולען דאס כויל, ער זאל נישט מער רעדן...
האסט דאס זיך געשטארקט, און דערמאנט זייגוולען, צעזעגקסט ?:

~~הא...הא...הא...הא...הא.. ה- הפלן !...~~

-א...א.. אהא....אוי...אוי...כל-נדרי !...

מיינע הויז ארטאקלעס מיט סיקסטען-היינט איז ציעמלעך אוף אין מייא לעבן מיינע אויגן:

אין יענעם מריפארגן וועלן סאציא אזוי ארוים פון די שאפראנס וואויגונג,
איז זי גלייך אוועק אין אסטייק, די האט בעקוימט אכישל צום שלאפן און אוועק
צו זיך אהיים.

אויפ צומארגנס איז סאציא אויפגעשטאנען, זיך אריפ געוואשן און אוועק
צו דרייזערן אין מריוואט -וואויגונג.

דרייזער איז געווען רייכט -דויטש און שף פון גרעסטן קריג -וויכטיק
"שאפ" אין פעטראפאלי, וועגן אים האט זיך געשפיגט צווישן די יודן אלעגעדק
אז ער איז אגעוועזענער קאמוניסט, און ער האט געזאלט זאגן: אז די יודן,
וואס ארבעטן אין זיין "שאפ" וועלן באשטימט "איבערלעבן" די קריג, אויב נישט
וועט ער שטארבן מיטן לעצטן יוד, וואס מען וועט ארויסנעמען פון זיין "שאפ".

אוי... וואר לבוץ ל-ר-ב-ד-ן - י - כ-ז-מ-ת -
ל-ר-נ-ד-ן, לע-כ-ד-ן - - -
ק-ז-מ-ת - - - - - - - - - -

די יודן, וואס האבן געזאגט אין זייַן "שאפי האבן, וואס אן אמת
ניסט "איבערגעלעבט", דער שאר אבער איז ער שאקט געפאלן מיטן לעצטן יוד...
ווען דרייזער האט געפונט זייַן "שאפ" האט ער געמאכט דערבי
אנגלונגענעם שאך -מוג, ער האט דעם גרויסן באריב איבער געגעבן אלס אייגנטום
פון "זאנדער -בעאוימשראגטן", ער זעלבסט האט בלויז פארנומען דעם אפט אלס
טעף, אונגעהויער גרויסע סומען גלעט האבן יעדן שאג אייגעפלאטן אין דער
קאסע פון "זאנדערי" אוך דרייזער איז געווען דער "גאס" אין דער "דינסט-
טעלע " פון "זאנדער -בעאוימשראגטן".

דער פאר א בער איז דרייזער זעלבסט געווען ארוסגעריגעלט מיט
א כהנה "אייגענע" יודן, וואס לעפאנאוסקי האט געטענט צום קלענסטן פון
זיי קומען לפריבן תורה...

אזא שלאן ווי סאניא האט פערטראכט, דאס איז שפעטם אבער קיינעם ניסט
אייגנעמאלן, דאס האט אויך קיינעם ניסט געקאסט אויפן בעדאנק קומען, וויל
יעדער וויסט אז דאס איז אן אוממעגליכע זאך...

אוממעגליך פאר אלע, אבער ניסט אוממעגליך פאר דעם ווילן פון סאניא
כידש.....

סאניא איז ארויסגעפארן מיט דרייזערן אוך זייַן מריוואש -וואויבוג, דאס
איז -טיידל האט געפעלט די טיר.

-איך מוז פערזיכערן דעם טעף שפרעכן....

דאס טיידל איז ניסט געווען געוואויגט צו אזעלכעם, איבערי-סאגטן
ענין צום טעף איז דער מריוואש -וואויבוג ניסט געקומען, איז דאס טיידל
ווען אין געפאלדן:

-אפרויליין מעכטע דעם טעף שפרעכן...

אז דרייזער האט געפעלט די טיר פון זייַן צימער, איז סאניא שוין
ווען בייַ אים אינדרינען.

סאניא האט געוואוסט , וואס דאס באשיים אויב דער יעצי-קער שריט
לונגט ניסט, די האט צוואוסט אז די שטילע יעצט די לעצטע קארט, די קארט

/.

פון איר לעבן און דער עיקר, דאס לעבן פון תורה, עס איז אין איר אויפגעגאנגען אקראפס, וואס באפעלט און מאכט אונטערשטעניק, זי איז יעצט געגאנגען אויף א ששריק, געצויגן איבער א אפגרונד, און אין אירע הענט זי, ג'יענדיק אויף דעם ששריק, געהאלטן אין איין האנט, איר אייגן לעבן, און אין דער צווייטער, דאס לעבן פון תורה.

-פיס וואס קאן איך זי דינען, ביטע...

מאניא האט געריידט מוזיק, און יעדעס ווארט איז בייי איר ארויס פיס קראפס, אין אירע ווערטער האט וויבריר דער צאפל פון מענטשלעכע לעבנס אין זייער אורשפרונגליכן באשאף, אן יעדן לבוש פון וועלט און אלץ, וואס פיס וועלט האט אשייכות, און אנבליק פון אזא רייגעם לעבנס - וויבריר פוז אויפצישטרן יעדעם לעבעדיקן וועזן אפילו וועלן דאס גענייגט זיך איבם לבוש פון פון א מענטשן -פרעסער, אדער אין לבוש פון א קלאפער-שלאנג. פון דארף נאר וויסן דעם סוד פון ארויספירן דעם ניצוץ פון זייך ערשטן מקור. דעמלט וועלט אפילו די מערגיפטיקסטע שלאנג באויבערש פון א ניגון...

-פאראן אמעגש, וואס איז אויסק נום טויט. דער מענטש וועט, און פוז לעבן, און זיין לעבן ליגט אין דיין האנט, אויב וועסטו אים רעטן, מאסטו ערמילט אין דיין לעבן דאס ,צו וואס דו ביסט געווען בארופן, און דערפיס פערשריבסטו דיין נאמען אין דער גשיכטע פון דער אידיאלע מענשהייט....

-וואס זאל איך דען מאכן ?....

דער מענטש איז פאכמאן, וואס איז אויסבאדינג נויטיג אין דיין באשריב...אזוי זאלסטו ערקלערן אין דער "דינסט -שטעלע", און פען זאל זאפארש דעם מענטש צוריק ברענגען פון "ארבייטס -איינזאץ"...

דרייזער קוקט אויף די פרוי, וואס שייס פאר אים ווי א תילקער ניסט, ער איז אונטער איר איינפלוס, זי האט געבונדן זיין ווילן, ער איז שוין גריים אלץ פאכן, אבער עפעס אזעלבעס האט ער נאך קיינמאל ניט פרובירט צו טון. און אזא פרוי האט ער אויך נאכנישט געזען אין זיין לעבן....און אזוי געפעדט האט נאך אויך ניט קיין מענטש צו אים, און אזוי באפעלט אויך ניט...

אבראמצק פערקוועסט בעסער די בריקן אויף זייך נאז, סאניא
רעדט אזן ער קוקט מיט זייגע אויגן אפיר מון דער תאגט זייגע, מיט
וועלכע ער קוועסט אלץ די בריקן אזן זייגע אויגן בלייבן העגגען, אז
ווילן זיך נישט אפרייסן מון די שארף-רונדיקע ברוסט מון די פרוי, וואס
זיצט אקייגן איבער אים, ער שטעלט זיך אויף, אזן סאניא שטעלט זיך אויף,
ער רעדט עפעס, אבער נישט צו דער זאך, ער פערקוועסט נאכאמאל די גלעזער
זייגע אזן ער באמירקט סאניעס רייצנדיקע מיט, זייגע אויגן צייגן איר
די קליידער ארונטער, אזן ער קוקט אויף דעם רייצענדן קערפער מון די
פרוי, וואס געפונט זיך יעצט אין זייגער, ער דערגעגטירט זיך צו איר
ווי אהימבאשיזירשער, אזן ער רעדט עפעס אונטער די נאז:

-צין וועל פרוכירן צו טעלעפאגירן צום "שאפ" -לייטער פאלדעק,
אפשר וועט ער עפעס קאנען מאכן.... xxx/xx

אזן ער לייגט ארוף זיין האגט אויף דעם רייצנדן קאפ האר מון
די פרוי.....

סאניא גיט אים אפ, מיט אפול טויל ביטערקייט, גלייך אים
אין תרצוף, אזן לידיש ארויס..

אויף די טרעפ, אראפלויפנדיק, האט סאניא באמירקט דעם לייטער
סאניעק מאטראז ארופגייין, ער באגריפט זי העפלין, אזן סאניא טעלט אים
מאטיק אן :

- צין ברוין אייער חילף ח' מאטראז.....

דער לייטער פערבעט סאניען אריין צו זיך אין קאביגעס, ער
האט אפילו זער נישט קיין צייט, אזן ער וועט הייגט איבערהויפט קיינעם
נישט אויפנעמען, נאר מאר דעם פרייליין שמידט איז ער גרייט אזא אויסנאם
צופאכן.

סאניא דערציילט אים, זי געפונט זיך אין אגרויס אומגליק, עס
איז אפילו מעגלעך קיינער דאס גרויסע אומגליק נישט איפשאצן צו באגרייפן.

-עס איז נישט מיין ענין אפצורעקלאמירן מענשן מון די "שאפן",
דאס ערלעדיקט מיין בעאמטער פאלדעק, חיות, איך קענ נעגן פראפעקציע
אזן קאנפליקט צווישן מיינע בעאמטע איז דאך זעלבסט פארשטענדלין אז
צין זעלבסט קאן נישט איינפארוויגירן אין אנגלעגנהייט, וואס ליגט אין
דער קאמפאטענץ מון מיינעם בעאמטע, דאס איז דאך קלאר .

צוויפנס, זאגן מיר אז עס איז ~~דאס~~, יא פארען אן אויסווענג ארויסצינעמען מון "דולאג", למשל, ווען איך ערקלער דעם מענטש אלס מיינעם א בעמטן, וועלכער איז מיר נישט צי דער ארבעט אין דער "קולטוס -געמיינדע", איז דאך אבער דער ה' פרעלעשניק נישט נאר בעווען אמישהעלפער מון דער "קולטוס -געמיינדע" נאר איר באקעמפער, ער האט זיך געשטעלט מיט מיר אין א קאמף, נישט מנים אל שנים נאר מון הונטערן פלויט צווי וואכן האבן איך מיט אים געקעמפט אזן ער האט מיך באזיגט....צווי וואכן האט די אנפירערשאפט מון דער צענטראלע געקעמפט מיט אנישט זעבארן שונא, עס איז געווען אונזער אפביציע צו באזיגן דעם געגנער, וואס האט אויף אייגענע האנט אונטערגעכוסען אן עגין ארויסצישיקן אמענש קיין אויסלנד. מיר האבן געקעמפט מיט אלע מישלען, וואס שטייען צי אונזער דינסט, און צי אונזער דינסט, שטייען נרויסע מישלען, מוז איך אייך אונטערשטרייכן- און דאך .....דער נעגנער האט נעזיגט.....איר וויסט מסתמא, שרייליין שמידט, וועגן וואס איך רעד, איך איז עס באקאנט, איך איז אויך באקאנט אז דער נאמען מון אונזער נעגנער איז האר מרעלעשניק, און אויב איך האב נישט קיין טעות, איז דאס דער זעלבער, וואס זיצט יעצט אין "דולאג" און וועגן וועמען איר זענט נעקומען אינטערוויוירן...

-איר האט נישט קיין טעות.....

-אזוי וויי מען זייעט, אזוי שניידט מען.....

מאניא האט זיך געשלעפט אויף דער נאס, ווי אנעשאטענער, וואס לויפט, און גייט לאנגזאם און גיסט מיט זיין בלוט איבער דעם נאנצן וועג וואו ער גייט.....

וואוהין ?.....צי וועמען?.....

דער שכל איז בייי איר נעווען מערשויבט, זי האט אים נישט באהערשט און נישט נעלייטשעט מיט אים, סלוצלונג האט זי באמערקט אנעלויף פון מענטשן, מען לויפט צי די הויפט-נאס, אינסטינקטיוו איז זי כיט נעלאפן, זי האט זיך נישט נעפרעגט, וואס מען לויפט און זי האט דערזען דעם נרויסן בראך.....

מען הייסט די מענטשן פון "דולאג" צום צוריקקומען...

סאנ׳א האט זיך געשטופט צווישן דער מאסע, פונדערוויסנס

האט זי געזען, עס זענען געגאנגען די מענשן-סערד פון שוועכסט
"מאס", וואס האבן אויפגעגעבן זייערע כוחות פאר דער "ווערפאכט",
די איז געלאפן פון איין ארט צום צווישן, זי האט זיך געדריקט וויי
א משוגע געוואָרפענער הונט, וואס ווייל אנכאפן זיין וויידל, זי האט
געקוקט איבער די קעפ, די האט אויך עטיצן געזוכט, פלוצלונג איז איר
אין די אויגן אריין א בארדא-קאליר קישעלע, דאס איז עס דאך, וואס
זי האט עס אויסגעבויט, אז תארי זאל וויין האבן צייצן בייַ דער
מאשין. זי האט געזען וויי אייניגע האט דאס געדרוקט אונטערן ארעם.....

בייַם עק גאס איז געשטאנען אסלוב פון עלעקטריזן גאסן -לאמפ,
סאנ׳א האט ארומגענומען דעם סלוב מיט בייַדע הענט, זי האט צוגעלייגט
איין זייַט קאפ צו אים , עס זאל זיך ניטש אלץ אזוי שרעקלין דריין,
און מיט ארויסגעזעצטע אויגן האט זי געקוקט צום באן-הויף ווי די
מאסע איז אריין, צווישן דוילכע עס געמונט זיך אייניגר מיט אטונקל-
בארדא -קישעלע אונטערן ארעם און וואס מען רופט אים תארי מרעלעשניק...

סאנ׳א איז צירק געגאנגען פון דער "לויח", וואוהין ?....
אין דער שטוב אריין צי זיך איז זי ניטש געגאנגען, די מיט האבן זי
געפירט צי שושנה שאפראן.

סאנ׳א איז אריין געקומען צי שושנהן איך שטוב אן אגרוין.
אן טרערן, בלויז דער מאנטל איז בייַ איר געווען אויסגעגעפלט און
די הענט האט זי געהאלטן ~~נוי מרוטטן~~ איך די מאדערשטע מאנטל -טאשן, דעם
קאפ האט זי געהאלטן גליך. דאס מויל גליך, און נאך גליכער די
אויגן.....זי איז אריינגעקומען מיט שטוב, ~~אין~~ אראפגעזעצט זיך אויף
אשטיל און וויטער געקוקט גליך מיט די אויגן, אווצרט ניטש אריסגערדט,
אקרום זיך ניטש געטון, נאר געקוקט ערגיץ גליך.....

שושנה האט זיך דערשראקן צום טויט:

-וואס איז דיר מאיעלע ? !...

-גארניטש איז מיר.....גארניטש .....תארי איז אוועק איך
"ארבייטש -איינזאך ".....

שושנה האט אויסגעבראכן מיט אטפאזם געוויין, זי די שיילע
אייגענעם צער, עצט ניטש געקענט איבער זיך התרשן, און טפאזמס
זיך געבראכן.

אלאויז שאפראן, דער הויפטערש פראצענט־קער מענטש און מאן, איז צינצאנצען צי טאניען, ער האט ארומגענומען איר קאפ, און אריינגעווינט מערשט־קטערחיש איז דאס צעפאליעטן קאפ תאר אריין.

טאניא איז אלץ געזעסן אומבאוועגליך, און געקוקט מיט א סטראש פנים צום מענטער:

-דאס וויינט איר אלע אזוי, וויל פרעלעשניק איז אוועק ?.....
מוז דאך דאס אודאי גוט ווישטן.....

אלאויז שאפראן האט געוויינט ווי אקליין קינד-אזן איז אנבליק פון טאניען האט [illegible] אויסגעזען ווי אקליין קינד וואלטע עס אזוי שרעקליך געווויינט ציליב אגעווייסע זאך אזן די שטרענגע מוטער זיצט אזן ווילט איר הארץ נישט וויך מאכן צום געוויין פון איר קינד.

-איך וויים, וואס עס איז אוועק פון אונז, אזן פון דער וועלט....
איך וויים דאס.....איך וויים דאס....

אירגנע איז אהיים געקומען, זי האט איבערגעטרעטן די שוועל אזן דערשטעקט דאס נייעס, האט זיך דאס מיידל באלד אראפגעלאזט אויף דער ערד אפערחשט, מען האט אירגנען אפגעטונטערט אזן זי האט זיך אלץ נישט געקאנט בארואיקן, אזן טאניא איז געזעסן אין איר אומבאוועגליכע מוזיק, קיין שמור פון געוויין, נאר זי האט נעקוקט ערגיץ מיט גלייכע, שטאלענע אויגן.....

אז אירגנע האט זיך נישט געקאנט בארואיקן, איז טאניא צינצאנצען, צי איר, זיך אוועק גענומען אויפן בעט לעבן איר אזן געגלעט איר איבערן קאפ, געגלעט אזן גליכגילטיק געזאגט:

-האסט אים שטארק ליב געהאט ?...

אזן זי האט אריינגעקוקט אירע פרונצער אין אירגנע תאר ביז צי די וואלצלען אזן אזוי געקומט זיי, אזן נעקוקט ערגיץ.....

מען האט געבעטן טאניען זי זאל אויסטון איר כאנטל, זי זאל זיך לייגן אין בעט אריין, מען שאר שוין נישט גיין אין גאס, טאניא האט עס נישט געהערט זי איז וויסער אזיי געזעצן אין איר מוזיק אזן נעקוקט ערגיץ ווייט פון זיך.

א גאנצע נאכט איז מאניא אזוי געזיצן.

צומארגנס אינדערפרי, האט מאניא זיך ארומגעוואשן, זיך זארגפילטיק אויסגעקעמט, מען האט געזען אז מאניא איז באהערשט פון עפעס אגעמיענס כח, דער זעלשענער כח, וואס ערווקט זיך ביי זעלטענע מענטשן איז זעלטענע מינוטן אין לעבן, קיינער האט ניטש געוואגט איר עפעס צו זאגן. מען האט געזען אז מען דערגרייכט צו איר ניטש, מען האט זיך געפילט צו קליין און ניטש דערווארטן צו איר, זי איז געווען באהערשט פון אחענערע וועלט און דיסמאניירט מיט געהיימניס פולע כוחות.....

און מאניא איז אוועק פון די שאראנס.

" ארביטש - איינזאן "

-קפיטל זיבן-

צווי שעג און צווי נעכט, זענען די מענטשן פון שוועכער'ס "שאפ" געפארן אין די פארמאכטע וואגענען, ס'חייסט, ניטש געפארן, נויילגעפארן זענען זיי סך-הכל אן ערך פון 60 ביז 70 קילאמעטער, זיי זענען פער געשטאנען אויף זייטיק גלייזן, וואס בריינג עפעס ? ס'האט ניטש קיין צייט אויסצילאדן די "טהורה" צווי טאג שפעטער, איינווייניק אין די פערשפּעבירטע וואגענען זענען דערווייל אהעלפט דערשטיקט געווארן.

נאך צווי טאג האבן די דייטשן בעפוילן די וואגענען און ארויסגעשריבן ענגע, וועלכע האבן נאך געקאנט ארויסגיין פון וואגען, די רעשט זענען דארט געבליבן ליגן, און די וואגענען כיט די מויטע און האלב-מויטע איז נאלד אפגעפארן אין א צווייטע ריכטונג.

און עס איז געגאנגען אפארש פון די וואס האבן נאך געקאנט גיין, 16 שעה האט דער מארש געדויערט, און מיט ידען קליינעם וועג-אפלויף האבן די ג'ענדיקע מיט זיך מיט געקליבן די מאלנדיקע, די מויטע די צעפיטשע פגרים האבן געשראגן די פגרים און זיי, זענען געפאלן אונטער די לאסט, און פגרים האבן וויידער געשראגן די פגרים און וויידער.....

16 שעה, פגרים, וועג, בלוט, וואלד, אטויער, אשילד:

"ארבייט'ס -לאגער דעם זאנדער -באאויפשטראגטן דער ריין -פירער'ס
ס.ס. און געהייסע ששאש'ס פאליצייי."

די "פראצעסיע" האט אריין מארשירט אינם טויער ווי אין א אויפגעפנטן
מויל פון [illegible] פון וואנען עס איז שוין נישטא קיין וועג
צוריק.

אויפן פלאץ האט הארי געזען טויזנטער ,טויזנטער מענטשן, זיי האבן זיך
ארומגעדרייט ווי שאטנס אויף אצוויישע וועלט, אלע האבן געהאט דאס זעלבע
פנים, דעם זעלבן אויסזען, אן אפגעגאלטער שיידל-קאפ, מיט צוויי ארויס
שטארשענדיקע קין -בייגעל, צוויי גריבער אינדערהיין, אנשטאט שליימ,און
צוויי גריבער נידריקער אנשטאט באקן, דאס רעשט -בייגער....בייגער....
מאנכע מיט געלע הויט איבער געצויגן. מאנכע מיט בלויע הויט איבער געצויגן.

די שאטנס האבן זיך בעשלאכט צו די פריש אנגעקומענע און געעדט מיט
די שורות צינער :

"אשטיקל בריוט.....אשטיקל בריוט....." "אפשר נישט גענוג..."

הארי האט געקוקט און געשוידערט....און די ליפן זייגע האבן געפרעפלט:

"כ'בין דאך אויף יענע וועלט.....יענע וועלט....."

אייגער פון די שאטנס בלייבט שטיין פאר הארין און מיט צוויי שורות
ציינער רעדט ער:

פרע -לעשניק ! וועמען איך זע דא.....

הארי קוקט אויף דעם פנים און ער דערקענט נישט, ער הערט אזא באקאנטע
באקאנטע שטימע, ... כאן איז איזשהו קרובה אבל לא מקורב במיוחד...

- וואס מאכן די עלטערן ?

הארי וויל זיך אפשטה אנטון....אזא באקאנטע שטימע, און ער וווייסט נישט
ווער דאס איז, עק קוקט אויף דעם פנים און ער דערקאנט פארט נישט...
-איר דערקאנט מיך שוין נישט, פרעלעשניק.....אזוי זע איך שוין אויס?...
איך בין דאך שאפראן, פארצעל שאפראן...

ביי הארי האבן די פים זיך אנגעהויבן וואקפן, עפעס אשרעק איז אים
באפאלן, אפשר -געפיל, ער האט קיינמאל נאך אין זיין לעבן נישט געפילט
אזא געפיל, טאיז דאס געפיל, וואס קיינדער האבן פאר שדים...נישט-גוטע...

./.

ר קוקט אויף דעם "גלגול", ער רעדט מיט אים, ער וויסט שוין ווער דאס
יז, ער תרש דאך מארצעל'ס שטימע, און ער דערקאנט אים פארט גישט...
ויטער גישט... גישט דער אנגליק, גארנישט, אפילו קיין ענגליבקייט גישט,
ארצעל איז א דיבוק... ער איז אריין אין א מרעמדן גוף און ער רעדט פון
ארוים...

~~-האסט נישט אשטיקל בוריס...~~

תארי שוידערש, ער קוקט אויף דעם מרעמדן קאפ. אויף דעם פרעמדן קערפער,
ון ער באקומט פורא פאר אים, אפאר באפאלש אים, פון דעם פרעמדן לייב רעדט
רויס מארצעל שאפראן...

די פריש אנגעקומענע האט מען געגאלש און געפאלש פון אלע זייטן און
אפילו רעגישטרירט.

אז מען האט געפרעגט פרעלעשניקן זיין בארוף, איז ער געבליבן אין
פארלעגנהייט, ער וועט דאך נישט זאגן מזיקער, מען זאל לאכן, אזוי ווי ער
האט שטודירט מעדיצין האט ער געזאגט:

-ארצט.

און אזוי האט מען פערשריבן.

צוסאמגענומען האלב זעקס אז'יגער האט אלץ ארויס פארשריבן צו ארבעס.

אויסן וועג צוויש פאקראו און אנאבארג, וואס ליגט אינם דייטשן אסטן,
געפינט זיך פון שטח יפ' בראשית אוודאי, אשז'יבארג. ער איז נישט תויך,
ן הכל א 40 - 50 מענטש און בערך 200 מענטער לאנג. דער דאזיקער שז'יבארג
האט אין זיבע געדערים א'יגענעלונגען טויזנטער יונגע לעבנס, דעם שז'יבארג
האט עם פארדאסן :

- וואס האט מען צו אים ?... פארוואס רייסט מען פון אים שטיקער?...
ער שז'יט דא אין אזיים, ששעמט נישט אפליג אויף דער וואנט, ליגט קיינעם
נישט אין וועג, און דער עיקר, ער איז דאך שוין דא, נאך פון "ענער צייט
ון דאס באשעפענים מענטש איז נאכנישט געווען, חייבט, וואס איז מיט דעם
דזיקן באשעפענים דער מרי'נג, וואס קומט ער זיך צו אים -אן עלטערער תושב
דא וויי ער - ששעמן. ער - דער שז'יבארג ששעמט עמעס וועמען ? אדרבא,
זאל זיי זאגן, די תימלען צוויטן פאקראו און אנאבארג, זיי זענען דאך דא,

זיי לעבן נאך, און געדענקן מסתמא, צו האט ער -דער שטיינבארג, עמיצן
געשטעמט דורך דער גאנצער צייט זיין ער שטיינבארגס זיך דא, יא, ער
וואלט עס נאך געקענט פארשטיין, ווען ער ליגט וועמען אין וועג, ווען
ער האלט אויף אבאן , אבער נישט סתם, נאן כאפט זיך אויף אים, און מען
רייסט פון אים שטיקער, ער ווערט עס נישט דערלאזן ! זאל עס די גאנצע
וועלט וויסן, ער ווערט נישט דערלאזן ! בשום אופן נישט !

און ער לאזט שאקע נישט...

קאסטשאק, דער דייטשער מייסטער, איז אבער אן עקשן, ער זאגט,
אז מען ווערט נישט זען ווער עס ווערט אויספירן, ער, צו דער שטיינבארג,
איי, ער זאגט, אז ער ווערט שלונגען מענטשן, דאס שאט נישט, דאס קאסט נישט
קיין גרעלט, און די "פעלט נישט ,פעלט נישט, דערפאר ווערט ער יעדן שאג פון
דעם שטיינבארג ריטן אשטיק.

און דער קאמף גייט ווי אויף אצעהיצטן שלאכט -פעלד, אויף שויט
און לעבן, קאסטשאק איז א דייטש, אקעמפער, און ער קעמפט מארן מאטערלאנד,
ווי זייער ברודער אויף די רוסישע פראנטן, ער ווערט זיגן ! ער מוז זיגן !
פון קאפיטלאציע וויסט ער נישט, דאס ווארט איז אים מרעמד, זאלן די
אלע יודן דא קראפירן, ער מוז אין דעם קאמף מישן שטיינבארג ארויס דער
זיגער.

קאסטשאק לייגט יעדן שאג דעם "פלקישן -בעאבאכטער" און טראכט דעם
געבעלס ארטיקל איבם "רייך", דאס וואכן -ארטיקל לייגט ער יעדן שאג, דאס
גיט אים אריין קראפט, און צהיצט זיין מאנטאזיע, ער שטעלט זיך אויפ
דערנאך אויף דער בוי -שטעלע, און קאסטשאק זעט פאר זיך אשלאכט -פעלד,
ער נעמינט זיך יעצט אין שיף רוסלאנד און גרייט זיך צו שטורמען
סטאליגראד, ער זעלבסט, זעט זיך אין דער ראל פון פעלדמארשאל טיבדנבורג.
פארוואס עמעס גראד טיבדנבורג ?... דאס איז שוין זיין טוד, אפער צוליב
די וואנסעס זייגע, וואס זענען ווי צוויי שראפן-וואסער גלייך צו די
וואנסעס פון פעלדמארשאל טיבדנבורג, און אפער דער פאר וויל ער איז
גארנישט אזוי ששארק נתפעל פון די טייגטיקע שניעקעס, די שריט -געבאקענע
פעלדמארשאלן, וואס ווילן זיי זיך אפער פארגליכן צו א לודענדארף אדער
צו אהיבדערבורג, און דער פאר אז קאסטשאק זעט פאר זיך אשלאכט -פעלד
אנשטאט אבוי -שטעלע, איז פארשטענדליך אז ער איז דער פעלדמארשאל, נישט

אנדערש, וויל דאס איז קלאר, יעדעס שלאכט -מעלד מוז האבן אפעלד-מארשאל
און ווער וועט עס דא וואגן צו זיין דער מעלד -תער אויב נישט ער, און
אויב טוין יא, מעלדמארשאל, איז עס נאר -תינדענבורג...

און "מעלד -מארשאל תינדענבורג" אויף דעם שלאכט -מעלד צווישן סאקראו
און אנאבערג, וויזש זיי, די תייגשיקע שניעקעס, די רייך'ס -מארשאלן,
וויי אזוי פון דארף עס פירן אקריג, וויי אזוי פון דארף שוורמען פיש קראפש,
באר און דער שוכא ליגט דיר באלד צופיס. זאלן זיי קומען צו אים אויף דער
בוי -ששלע צווישן סאקראו און אנאבערג זיך לערנען קריג פירן.

-קאלאנע 7 אויפן ליבקן מליגל צוגרייטן !...

און קאלאנע 7 לאזש זיך אויף דער ערשטער ליניע פיש "קרויץ -תאקן"
און "שפאדן" און "פאנגש אן" צו שוורמען.

-קאלאנע 2 מון רעכטן מליגל קעמפש שוואך !

און ס.ס. זשאנדארמעריע פיש קאלבעס און באתאגיקעס אין די הענט לאזן
זיך אריין צווישן די קאלאנע 2 מון רעכטן מליגל, וואס קעמפש שוואך.

און עס בלייבן ליגן צופיסענס דעם שטיינבארג שלאכט און פארלשטע...

תארי פרעלעשניק ערבעט פיטן קילאק. ער גראבט אונטער אריינק -
ארויסשארשענדיקן שטיין, דער שטיין זיצט מעטש פארוואלצל וויי
א געזונטער באק -צאן , איבם טויל מון אן אור -אלטן ריז,

קאסטשאק זאגט אז אין "דריי פירטל שטונדע מאנגש ער אן די אפענזיווע"
און דער "באקצאן" וועט זיין איבדרויסן.

תארי האש אייערדיקע מאזאליעס אין די הענט. מון האלטן אנגעשרעבט
דעם שווערן קילאק. האש זיך אים געמאכט אויף דעם ארש וויי די דלאניעס
פארענדיקן זיך, ביי די מאלדן לעכער, אפענע וואונדן, און ווען ער
פארמאכט זייגע הענט, קריכן די מאזאליעס וויי שפיציקע בעגל אין די אפענע
וואונדן, אין ביי יעדן קלאק, וואס ער טוט פיט דעם קילאק, פילט ער וויי
מען וואלש אריינגעקלאפט אים שפיציקע בעגל אין די אייערדיקע אפענע
וואונדן...

זאל דער דאזיקער שפערן נישט געשילדערש ווערן, שילדערן קאן מען
נאר אזעלכעס, וואס איז אין מציאות, די מענשן, וואס האבן דאס געפילט,
זענען פער נישט, מפילא איז דער שם פון דעם שפערן נישט, אנדערש ,וועלן
דאס נישט פארשטיין, בלייבש דער בלויזער חילול...

דער באק-צאן איז ארומגענומען, בלויז מיט איין ווארצל זיצט ער
נאך אין דער געזונטער "אטלע פון ר"ז'ס מויל.

-קאלאנע 11 צום אנגריף!!!

-פון ליגקן פליגל שטורמען !!!

-מיט די "ברוין -שטאנגען" !!!

-רעכטער פליגל, מיטן "בוים -האלץ" !!!

-צופירן א שאפלטן "מונט" !!!...

-דאנער וועטער ! . דעם "קאפער" שנעלער, דעם "קאפער" !!!

-ר"יסן ! דאנער וועטער !!! ר"יסן ! פעסטער!!! אין אייגעם !

-ת א א א ! ד ר ר ר ר ר ק !!!

דער באק-צאן גיט אקראן. דער שי"נבארג גיט אקרעפן פון ווישאק, דער
ר"ז'קער פול שאנ'קער "באק-צאן" ברעכט זיך ארויס פון דער געזונטער "אטלע,
פאלט אראפ און דעקט צו אונטער זיך די גרופע 11, וואס האבן אים פון תוגטן
מיט "קלעשצעס" אונטערגעהויבן.....

— איך האב איין געווארנט.....טשעפע זיך ניטש מיט מיר !....באק-צאן
וועלן זי"י ר"יסן,... זאל מען איין די 'ארן ר"יסן!...

קאסטשאק שמי"כלט, ער איז @@@@

ווערט לייכטער, לייכטיקער...

תורי לייגט זיך אוועק אויף דעם "געלעגערי" און קען גישט אייגשלאפן.

ער גיט אלעך צום שיקל ברויט, און פארשפרעט עס שפעל צוריק, ווי ער

וואלט באגאנגען א גנבה... ער קוקט אויף זייגע לעכער ריקע וואנט און

ער דערמאגט זיך אז פאניאט פוטער האט אפאל געזאגט:

-"און האסטו געזען זייגע וועגט..."

קוקט ער אויף די וועגט, דרייט זיי אויף בייד זייטן, זיי זענען

שווער, כערדרעקט, גראב פון געשווילענקן, און מראייטרט, ער קען זיי

גיט צו כאכן, די מאזאל־עס קריכן צין די אפעגט לעכער אריין ווי שארפן

פון מעסער'ס, אינפיקשיוו מייבט ער זייגע וועגט חוין אויף,און זייגע

ליפן מרעפלען:

"איר זענט גענייליקט פון טיר צו ארבעט..."

זיין קויל קריפט זיך, זיין פנים קריכט זיך, און פרעגן זיבען אים

שטילערהייט אויף דעם שוציקן פנים, ער פוס דרייט אויס דאס פנים אין

שרוי־זאק אריין, ווי ער וואלט דאס פנים געוואלט באגראבן האבן...

צופארגנט אינדערפרי איז תורי געגאנגען צו דער קראנקן־שטוב'

אשר ווען מען אים וועלן כאכן א באנדאזש אויף די וועגט, בלי די שיר

פון דער קראנקן־שטוב'ע איז געלעגן א פעקל בייגער ביס א שקעלעטן קאם

צום חימל ארוף, עס האט קיינער אויף דעם "פת" אפילו גישט אופגעקוקט זיך

ס' איז געלעגן פארצעל שאפאן ווי אגעגרעפער תוגט...

תורי האט אים אוועקגעלייגט אין א וויגקל מען זאל גישט שרעקן אויף

אים, ער האט זיך אוועקגעשעלט אכיגוט, געקוקט אויף אים און געזען

די וואלט ווי זי קוקט אויס, איז דעם עקלהאפטן בר־מצן, וואס איז געלעגן

פאר זייגע אויגן האט ער דערזען דעם וועגט פון די אלע תורות און פארלן

פון דער מענטשהייט ביז דעם חייגפיקן שאג, פארצעל שאפאגט בגים האט

אים געווייזן ווי עס קוקט אויס דער אטמער צלם־אלקים, און ער האט זיך

אראם געבויגן און באריירט דעם קאם פון צוואגציקסטן יאר תונדערט...

טעג זענען געגאנגען, ווי לעצטער גאנג פון דורשטיק קעמלען אין מדבר, און געטראגן אויף זייערע הייקער'ס די משא פון וואכן.

און אז תארי איז א כאל אהיים געקומען פון "שלאכט-פעלד", איז אין לאגער געווען דער "לאטער -סוחר"...

אלע זענען געווארן אויסגעשטעלט אויפן פלאץ, דער "סוחר" איז געקומען קוימן "סחורה".

דאס איז געווען אלאטער זייטש, אטעקלער אזעלכער, אז אפירמע האט געדארפט האבן מעגשן צו אזא ארבעט, וואס איז געווען, ווי גאנג אויף זיכערן שויס, מאט די פירמע זיך געווענדעט צו דעם "מעקלער" און ער איז געקומען אין לאגער און אייגנעקומען די "סחורה". זיין לאגער האט מען אים גערופן: דער "לאטער סוחר"...

זיין פעלקעניגל תארי מרעלשטיין האט אסגעפארן קיין בידער -וואלדן, וואס ליגט אויפן דרייי -עק ,צווישן דער שטעכיש -דייטש-פוילישע גרעניצן, דארט האט אפירמע פארלייגט גאז -רערן.

דעם צוויטן שאג זענען געפאלן די ערשטע 20 קרבנות.

דער מדר פון די ארבעט.[1] יעדער האט באקומען אייפלדי פון 5 מעטער לאנג . 2 מעטער ברייט. דאס האט יעדער געדארפט "אויסשאכטן" ביז 2 מעטער טיף, אין משך פון שאג, צוקומענדיק צו 1 מעטער טיף, איז כען טוין געשטאנען ביז'ן קנעכל אין וואסער...גופי ששיוול האט א יוד נישט באקומען, די סכנה איז אייבער געלעגן דערין, וואס נארמאל דארף אזא גרוב ווערן "אויסגעשאלט" כיט ברעטער, דאס האט די פירמע אבער געוואלט זיך אייגנשפארן, און ווען דאס "שעלדי" איז שוין געווען אויסגעשאכטעוועט ביז 2 מעטער טיף, האבן זיך פלוצלונג די וועכט אייגעריסן און צוגעדעקט אונטער זיך די ארבייטער.

וויזש אויס אז יודן זענען בילליקער ווי ברעטער...

ווען מען האט אהיים געשירט די אויסגעגראבענע, ביים "אשעל" האט דער לאגער -פירער אויסגערופן:

-פרעלעגיק תארי ! ארויסערעמ !

תארי האט ארויסגעשראמן פון דער רייי, און געשטעלט זיך פארן לאגער-פירער.

דער לאגער -פירער האט געקוקט אויף אים און ארויסגעלייגט פון א ליסטע:

— "איר איז אנגענעבן דאס דו ביסט "ארצט", אלזא, איך באשטים
יין אלס סאנישעשער מון לאגער, דו דארפסט מער נישט "אויסרוקן" צום
ארבעט אויף דער בויי-שטעלע.

פ"ניה -ביתי" האט תארי דערמילט אשיכות-געפיל כיט אזעלכעס,
וואס רופט זיך וועלט, דאס תייטש אז ער בלייבט לעבן...

פרעלעשניק האט אינגעארדנט אקראנקן -שטובע, אויף אזא מדרגה,
דאס האט קיין שום "ארבייטס -לאגער" נישט געמאט. תארי האט צוטיילט זיין
שאפלטע פארציע עסן צווישן די קראנקע און באקאנטע, ער טלעגט זאגן:
מיר וועט שוין גארנישט געטען, איך ארבעט נישט, דארף איך נישט מער עסן".

אמאל בינאכט איז גישט דרייטט אריינגעקומען אין "דער קראנקן-שטובע"
זייגוול לובליגער, כיט אבישע:

— פרעלעשניק, איך האב צוגאייך אבקשה, דאס ברויט, וואס איר גיט מיר,
יעדן טאג, איז אשאד, איך וועל טיווי נישט לאנג זיך טייגיקן, איך האב
אייך נאר גענואלט עמעס אנדערש בעטן, איר וועט דאך מסתמא "איבערלעבן",
און איר וועט זען מיין וויב, און צווי קינדער האב איך, זאלט איר זיי
זאגן אז איך בין געשטארבן בשעת אקאטאטראפע, איך ווייל נישט אז מיין
הויז געזיגט זאל ווערן אז יאך בין אזוי "אפגעפגרש" ווי אחילה -תוגט...
עס שאטש פיר נישט, איך בעט אייך, זאגט עס מיר צו, איך האב נאך געארבעט
מער אייער שוורר, איך ....איך// האב אייך אונטערגעוואלפן "געמאכטע"
מונדורן אין שוועכערס "שאפ", איך וואלט עס אייך נישט געזאגט, נאר צייך
ווייל אז איר זאלט דאס נישט פארגעסן, איך וועל רואיק גיין אין דער ערד
אז איך וועל ווייסן אז איר וועט דאס בזכרון האבן, איך וואלט אייך נאך פיל
טובות געטון, איך האב אבער אין "שאפ" מער נישט געקאנט טון, זאגט עס/ דאס
מיר צו...

תארי האט געקוקט אויף דעם צעווישאקטען טייכל וואס איז געלעגן
אויף דעם שקלעטן פנים פון זייכוולען, ער האט געזען פאר זיך אמעמט,
וואס איז אייגנטליך שוין לאנג אפגעלאפן/ פערלוירן געגאנגען, נאר זיין ברוסט
ארף האט ער נישט פארלוירן, און עס האט אים אנגענומען דאס לשון צו פרואיין
ייגדיש טרייסטן אזא שטייגער מענטש, ער האט אנגענומען די אריסגעשטעקטע
ייגער -האנט פון זיגוולען, געדרוקט זי, און גלייך איז אים די אויגן אריין
עזאגט:

-אז איך וועל דערלעבן צו זען דיין וויב און קינדער, וועל איך זיי
ווידער, אז זייגוול לובליגער איז צעמאלן דוי אמעלד, און אין זייגע לעצטע
מינוטן מאט ער דערמאנט אייער נאמען...

זיגוול מאט זיך געווארפן אויף אים אין געקושט....

-איך האב דיך געזען ביי דער מאשין אין שוועכער"ס-"שאפ", האב איך
געזען אז דו ביסט אן ארבעטער -מענטש, דו ביסט נישט דארט עפעס אן
אויסגעצאקעטע "סקארפעטקע", דו מאסט געקאנט אראפשלונגען די צרות, וואס
מאלדעק האט דיך אויסגעשיילט, מיין נישט אז מיר האבן דאס אלץ נישט געזען,
דאס טארץ האט כאר געפלאצט און איך האב געמוזט שווייגן, איך האב געזען,
וואס דיין פרוי איז צו געקומען צום מענטער מון "דולאג", זי האט נישט
געווייגט, און דו מאסט נישט געווייגט, זיך בין אן ארבעטער מענטש, מיר איז
דאס געפעלן, דיין פרוי איז....

האסט דאס פארשטעלט זייגוולען דאס כויל, ער זאל נישט מער רעדן...
האסט דאס זיך געשטארקט, און דערמאנט זייגוולען, צעזעגקסט ?:

~~הא...הא...הא...הא...הא.. ה- הפלן !...~~

-א...א.. אהא....אוי...אוי...כל-נדרי !...

מיינע הויז ארטאקלעס מיט סיקסטען-היינט איז ציעמלעך אוף אין מייא לעבן מיינע אויגן:

אין יענעם מריפארגן וועלן סאציא אזוי ארוים פון די שאפראנס וואויגונג,
איז זי גלייך אוועק אין אסטייק, די האט בעקוימט אכישל צום שלאפן און אוועק
צו זיך אהיים.

אויפ צומארגנס איז סאציא אויפגעשטאנען, זיך אריפ געוואשן און אוועק
צו דרייזערן אין מריוואט -וואויגונג.

דרייזער איז געווען רייכט -דויטש און שף פון גרעסטן קריג -וויכטיק
"שאפ" אין פעטראפאלי, וועגן אים האט זיך געשפיגט צווישן די יודן אלעגעדק
אז ער איז אגעוועזענער קאמוניסט, און ער האט געזאלט זאגן: אז די יודן,
וואס ארבעטן אין זיין "שאפ" וועלן באשטימט "איבערלעבן" די קריג, אויב נישט
וועט ער שטארבן מיטן לעצטן יוד, וואס מען וועט ארויסנעמען פון זיין "שאפ".

אוי... וואר לבוץ ל-ר-ב-ד-ן - י - כ-ז-מ-ת -
ל-ר-נ-ד-ן, לע-כ-ד-ן - - -
ק-ז-מ-ת - - - - - - - - - -

די יודן, וואס האבן געזאגט אין זייַן "שאפי האבן, וואס אן אמת
ניסט "איבערגעלעבט", דער שאר אבער איז ער שאקט געפאלן מיטן לעצטן יוד...
ווען דרייזער האט געפונט זייַן "שאפ" האט ער געמאכט דערבי
אנגלונגענעם שאך -מוג, ער האט דעם גרויסן באריב איבער געגעבן אלס אייגנטום
פון "זאנדער -בעאוימשראגטן", ער זעלבסט האט בלויז פארנומען דעם אפט אלס
טעף, אונגעהויער גרויסע סומען גלעט האבן יעדן שאג אייגעפלאטן אין דער
קאסע פון "זאנדערי" אוך דרייזער איז געווען דער "גאס" אין דער "דינסט-
טעלע " פון "זאנדער -בעאוימשראגטן".

דער פאר א בער איז דרייזער זעלבסט געווען ארוסגעריגעלט מיט
א כהנה "אייגענע" יודן, וואס לעפאנאוסקי האט געטענט צום קלענסטן פון
זיי קומען לפריבן תורה...

אזא פלאן ווי סאניא האט פערטראכט, דאס איז שפעטם אבער קיינעם ניסט
אייגעפאלן, דאס האט אויך קיינעם ניסט געקאסט אויפן בעדאנק קומען, וויל
יעדער וויסט אז דאס איז אן אוממעגליכע זאך...

אוממעגליך פאר אלע, אבער ניסט אוממעגליך פאר דעם ווילן פון סאניא
כיילס.....

סאניא איז ארויס צו דרייזערן אוך זייַן מריוואס -וואויבוג, דאס
איז -סיידל האט געמעגט די טיר.

-איך מוז מערזענליך דעם טעף שפרעכן....

דאס סיידל איז ניסט געווען געוואויגט צו אזעלכעם, איבערסאגן
ענען צום טעף איז דער מריוואס -וואויבוג ניסט געקומען, איז דאס סיידל
ווען אין געמאלדן:

-אפרויליין מעכטע דעם טעף שפרעכן...

אז דרייזער האט געמעגט די טיר פון זייַן ציפער, איז סאניא שוין
ווען בייַ אים אינדרינען.

סאניא האט געווואוסט , וואס דאס באשיים אויב דער יעמשיקער שריט
לונגט ניסט, די האט צוווואוסט אז די סיילס יעמ די לעמשט קארש, די קארש

/.

פון איר לעבן און דער עיקר, דאס לעבן פון תורה, עס איז אין איר אויפגעגאנגען אקראפס, וואס באפעלט און מאכט אונטערשטעניק, זי איז יעצט געגאנגען אויף א ששריק, געצויגן איבער א אפגרונד, און אין אירע הענט זי, ג'יענדיק אויף דעם ששריק, געהאלטן אין איין האנט, איר אייגן לעבן, און אין דער צווייטער, דאס לעבן פון תורה.

-פיס וואס קאן איך זי דינען, ביטע...

מאניא האט געריידט מוזיק, און יעדעס ווארט איז בייי איר ארויס פיס קראפס, אין אירע ווערטער האט וויבריר דער צאפל פון מענטשלעכע לעבנס אין זייער אורשפרונגליכן באשאף, אן יעדן לבוש פון וועלט און אלץ, וואס פיס וועלט האט אשייכות, און אנבליק פון אזא רייגעם לעבנס - וויבריר פוז אויפצישטרן יעדעם לעבעדיקן וועזן אפילו וועלן דאס גענייגט זיך איבם לבוש פון פון א מענטשן -פרעסער, אדער אין לבוש פון א קלאפער-שלאנג. פון דארף נאר וויסן דעם סוד פון ארויספירן דעם ניצוץ פון זייך ערשטן מקור. דעמלט וועלט אפילו די מערגיפטיקסטע שלאנג באויבערש פון א ניגון...

-פאראן אמעגש, וואס איז אויסק נום טויט. דער מענטש וועט, און פוז לעבן, און זיין לעבן ליגט אין דיין האנט, אויב וועסטו אים רעטן, מאסטו ערמילט אין דיין לעבן דאס ,צו וואס דו ביסט געווען בארופן, און דערפיס פערשריבסטו דיין נאמען אין דער גשיכטע פון דער אידיאלע מענשהייט....

-וואס זאל איך דען מאכן ?....

דער מענטש איז פאכמאן, וואס איז אויסבאדינג נויטיג אין דיין באשריב...אזוי זאלסטו ערקלערן אין דער "דינסט -שטעלע", און פען זאל זאפארש דעם מענטש צוריק ברענגען פון "ארבייטס -איינזאץ"...

דרייזער קוקט אויף די פרוי, וואס שייס פאר אים ווי א תילקער ניסט, ער איז אונטער איר איינפלוס, זי האט געבונדן זיין ווילן, ער איז שוין גריים אלץ פאכן, אבער עפעס אזעלבעס האט ער נאך קיינמאל ניט פרובירט צו טון. און אזא פרוי האט ער אויך נאכנישט געזען אין זיין לעבן....און אזוי געפעדט האט נאך אויך ניט קיין מענטש צו אים, און אזוי באפעלט אויך ניט...

-אין דארף זיין אין דער "דינסט -שטעלע" שאקע שוין יעצט, אין
ערען זיך אנצופרעגן דארף צו איז פארען אזא מעגליכקייט.

דרייזער עגדיק זיין אנטון שנעלער, בייסט איבער שנעלער, און
סט גארנישט אז דאס שוס ער אלץ ווי אסעדיום אונטער דעם דרוק פון
דענע באשעלערישע בליק אין די אויגן פון דעם יונגען שייגעם וועזן..

ביים אויסט שייט סאניא, ער וויל עפעס זאגן, גענעענען זי, און
ס שפרינגט אריין מיט אים אין אויטא, און זי הייסט דעם שאפער פארן,
דער תאס זיך באבנישט קלאר געמאכט דעם הייבשיקן פרימארגן, ער וויייסט
אז ער איז נישט אומשטאנד מיט עפעס וואס, זיך אקייגן צו שטעלן די דאזיקע
, ער איז אונטער איר איינפלוס, צו דערפאר וויל זי איז געקומען צו אים
שליחות פון א גרויסע זאך, כאטש ער וויייסט נישט די זאך, ער פילט אבער,
ידען בויג, אין ידען לומט -קנייטש פון הייבשיקן פרימארגן, דעם אטעם פון
נשטיין לעבן וואס צאפלט אין זיין האנט, ווי דער געצאפלט פון אלעבעדיק
עלע אין פארמאכטע העגט, אדער אפשר איז דאס, דער שארקער און אים בייז
נישט באקאנטער איינפלוס פון דעם דאזיקען וואונדער פולן פרויען -
אלע.

דער אויסט בלייבט שטיין פאר דער "דינסט -שטעלע פון "זאנדער -
פארשטאנען". ביים אויסשטייגן, נעמט סאניא, ארויס פון דרייזער'ס האנט
אקטן -שאס, און ביידע זענען אריין צום אובער שטורם -באן -פירער לינדנער...

-הייל -הישלער !

-הייל -הישלער !

- א...הייל -הישלער !

-הייל - הישלער !

איבם ביורא מאנט מען פאר דרייזרן מיט כבוד אוועק, מען באגריסט אים
רייגשלין, און סאניא שטייט מיט דער אקטן -טעקע פון שוף אין תאנט.

לינדנער באגריסט דעם שוף פרייגשלין, און וואדפט דער בייי אבליק צויף
דיי, סאניא וואדט נישט, לויסט צו, שטעלט זיך פאר אלס סעקרעטארין פון
פון ערקלערט זעלבסט, אז עס געפונט זיך אין "ארכיוט -איבזאץ"
דיסט קראפט", וואס איז אומבאדינגט נייטיק צו די נייע אפשיילונג, וואס
ף-לייטונג תאט בדעת צו עפענען, דאס איז אבער אפהענגיק דערין, צו
דלען באקומען די דאזיקע "קראפט" אין אונזער באטריב אריין...

-אין דארף זיין אין דער "דינסט -שטעלע" שאקע שוין יעצט, אין
ערען זיך אנצופרעגן דארף צו איז פארען אזא מעגליכקייט.

דרייזער עגדיק זיין אנטון שנעלער, בייסט איבער שנעלער, און
סט גארנישט אז דאס שוס ער אלץ ווי אסעדיום אונטער דעם דרוק פון
דענע באשעלערישע בליק אין די אויגן פון דעם יונגען שייגעם וועזן..

ביים אויסט שייט סאניא, ער וויל עפעס זאגן, גענעענען זי, און
ס שפרינגט אריין מיט אים אין אויטא, און זי הייסט דעם שאפער פארן,
דער תאס זיך באבנישט קלאר געמאכט דעם הייבשיקן פרימארגן, ער וויייסט
אז ער איז נישט אומשטאנד מיט עפעס וואס, זיך אקייגן צו שטעלן די דאזיקע
, ער איז אונטער איר איינפלוס, צו דערפאר וויל זי איז געקומען צו אים
שליחות פון א גרויסע זאך, כאטש ער וויייסט נישט די זאך, ער פילט אבער,
ידען בויג, אין ידען לומט -קנייטש פון הייבשיקן פרימארגן, דעם אטעם פון
נשטיין לעבן וואס צאפלט אין זיין האנט, ווי דער געצאפלט פון אלעבעדיק
עלע אין פארמאכטע העגט, אדער אפשר איז דאס, דער שארקער און אים בייז
נישט באקאנטער איינפלוס פון דעם דאזיקען וואונדער פולן פרויען -
אלע.

דער אויסט בלייבט שטיין פאר דער "דינסט -שטעלע פון "זאנדער -
פארשטאנען". ביים אויסשטייגן, נעמט סאניא, ארויס פון דרייזער'ס האנט
אקטן -שאס, און ביידע זענען אריין צום אובער שטורם -באן -פירער לינדנער...

-הייל -הישלער !

-הייל -הישלער !

- א...הייל -הישלער !

-הייל - הישלער !

איבם ביורא מאנט מען פאר דרייזרן מיט כבוד אוועג, מען באגריסט אים
רייגשלין, און סאניא שטייט מיט דער אקטן -טעקע פון שוף אין האנט.

לינדנער באגריסט דעם שוף פרייגשלין, און וואדמט דער בייי אבליק צויף
דיי, סאניא וואדט נישט, לויסט צו, שטעלט זיך פאר אלס סעקרעטארין פון
פון ערקלערט זעלבסט, אז עס נעפונט זיך אין "ארכיוט -איבזאץ"
דיסט קראפט", וואס איז אומבאדינגט נייטיק צו די נייע אפשיילונג, וואס
ף-לייטונג תאס בדעת צו עפענען, דאס איז אבער אפהענגיק דערין, צו
לען באקומען די דאזיקע "קראפט" אין אונזער באטריב אריין...

-אבער...וואס מ׳יסט דאס "אויב מעגלי"ך ?...וואס טאכן וויר זאטערע

וואן א׳יסט דער יודע וועק ?... ווי א׳יסט ווי׳ן נאטען?... ווי׳ר וועלן אים

טוין אויספנדען..."

סאצ׳ע שרי׳בט אויף דעם נאטען און צי׳יט ווען חארי איז אוועק פון

אי׳ר.

ל׳נדבער נעמט דעם שעלעמאן און קלי׳נגט אין ג׳יורא 00000000 אריי!!

-זאטערס אויסזוכן, און צוריקבריענגען אין דער ״די׳נסט -שטעלע׳ דעם

יודע חארי שרעלעשנ׳ק, וועלכער איז מ׳יט צוויי׳ טאג צוריק אוועק אין

ארבי׳יטס -לאגערץ .

סאצ׳א ווענדעט זיך צו דרי׳זערן.

-בי׳ן אי׳ך מרי׳, חער שוף ?.....

-אבער זיכער....זיכער.....

סאצ׳א דערלאנגט דרי׳זערן זי׳ן אקטן -טעקס און טערשווי׳נדט.

אי׳ן ב׳דער -וואלדן אין איינעם אפריקארטן, ווען די ״קאמאנדע׳ חאט

טוי׳ן נעחאט ארויסגעזוקט צו דער ארבעט, חאט דער לאגער מ׳ירער אריינגעקריכן

צו זיך דעם סאצ׳טעטער:

-אלע יודן זענען שווינדלער....אי׳ך חאב דיך נעחאלטן פאר אן ערלעכן

יוד...דו ב׳יסט דאך ארעט...דאס זע אי׳ך דאך זעלבסט, ווי׳ אזוי׳ חאט מען

אלוצלונג מון דיך נעמאכט "שני׳דערי" ?...

חארי ווי׳יסט נישט און פארשט׳י׳ט נ׳יט ווען ווער חאנדלט זיך דא,

מון דער לאגער -מ׳ירער קלערט אים אויף:

-מען זוכט דיך שוין א יאר ווארן ארום אין די לאגער פ׳ון פארשט מון

נ׳יעם אח׳י׳ם, דף "די׳נסט -שטעלע׳ מאדערט דיך זאפארט אריי׳ם...

קאם, זי - די האנט, האט אים דערגרייכט ביז אחער אויף ייעגער וועלט,
וא ביים לאגער -פירער איבם ביורא בעשיגט זיך סאציא, פון דאנען, פון
וואנען מען קומט מער ניט צוריק, פון דאנען צים זי אים ארויס, עפעס
נעגן זיין ווילן, תאבן שרערן אים אנגעהויבן טליען פון די אויגן.

דער לאגער -פירער שפייכלט:

-סאציאשטער ! איז דיר ווירקליך דא געווען אזוי שלעכט...

תארי איז געריטן, צעמישט ווי אין היבער מלעש, עס רעדט פון אים
ארויס:

-פיר איז ניט שלעכט....זער ניט שלעכט...נאר סאציא...סאציא...

-ווער זאגסטו ?...

תארי קומט אויף ווי פון שלאף...

-גארניט....גארניט נעזאגט... פיר איז'ס דא זער גרוב געווען..

דער לאגער -פירער צעלאכט זיך :

-נו, גיי, סאציאשטער צו דיין ארבייט אוונט -צייט ווקסטו אחיים
פארן, איך טיק מיט-דיר מיט א מאשין.

תארי איז אוועק צו זיך אין ייקרנקן -שטובע" און ער האט ניט
געוואוסט צו ער חלומט, ער האט זיך געמאסט זייגע העגט, דאס סניים און
נעקנייפט זיך איז זייגע באקן... ער האט אלץ געטראכט, ער חלומט...
איז דאס מעגליך ?...קאן מען פון דאנען נאך ארויס, ער ווייס נאך אין
זיין לעבן זען מייזער, פענצטער מיט גארדינען, גאסן, מענשן זיצן אין
טראמווייען און סאציא....

אגאנצן שאג איז ער ארומגענאנגען ווי אצירופענער, סאציאס גייסט
האט נעשווייפט איבם לאגער, די לופט איז מיט איר עול געווען, זי האט
אים דערגרייכט אחער, איבם קבר אריין און מיט אים פון דאנען ארויס,
די ליידן זייגע זענען ווערט געווען פאר בלויז די ייעצטיקע מינוט,
דאס פארן זייגם איז "ארבייטס-אייזאץ" האט באקומען א זון,עס האט זיך
נעלרנט, סאיז ווערט געווען...

אוונט -צייט האט תארי זיך געזעגנט מיט זייגע חברים, זייגרויל
לובליגער האט טויז ניט געלעבט, קייגער האט ניט געוואוסט, וואוהין
פארט דאס דער סאציאשטער.

און ווען האט ער זיי געקאנט זאגן...

אז תורה איז געשטאנען פאר די שיר פון זיין שטוב, תאט דאס תארץ זיך איז אים געווארטן, און די אויגן תאבן זיך גים פארגליזש אויף ארוף, ער איז ארויפגעקומען אין זיין שטוב ווי אנזיר וואס קומט צוריק פון לאנגען גלות -אפריקע, און אזוי ריין איז ער געווען, און אזוי ליכט איז ער געווען...

מאניא איז אים אקיגן געגאנגען אזוי סורים -געלישערש איז זי געווען, און אזוי געשלינ איז זי געווען...

אז זי איז שיין געבליבן פנים אל פנים מיט אים, תאט זי צוזאמענגעפאכט די צוויי דיקע פינגער פון אירע העגט, אויף אירע אויגן תאבן אנגעפאנגקלט ווי געשליפענע בריליאנטן קיקעלען-שרעקן, און ווי פרומע קאשאלן דאס הייליקע בילד & תאט זי אירע צוויי פינגער צוגעשראגן צו זיין מויל...

"אין שווערע מינוטן אין מיין לעבן וועל איך קוטן דיינע צוויי "גליק -פינגער"... "

ווי אין אצערמאניאל תאט ער אראפגעבויגן זיין קאם און לאנג געקושט אירע צוויי פינגער...

ונק הוה...

אין אלע אנ אס מיר ענטען, אין ניט מיט זוטערקייט, דו. זאלסט
מאל אס ענדערסט, נאר דאס מיטל, אלץ איז ווערט ענטוויקלען זיך אלעס
די ענטוויקלונג פון צוואנ, אנ ווערט איז שוין בכלל... דערווייל
מוסט דאס בושעת נעמען היפזוי מיר קלאפן אלע ענטוויקלונג אין
מיט כאנ אלע שטיקער, קאנקרעט-בוידעם". זאלסט... דאס
ריפט מיר שוין אלץ, דאכט מיר נאר, אז מיר קלאפן קאנקרעט. די ווערקער פון ווערקס
זענען הונגעריק...

אלע וויל זאלן האבן שוין ענדערונג, וויל, אס
מיר אלעמען דאס אובער איז נאר "נישט". אבער
צו, שטעל שוין אלץ אויס, ווייס אס מיר ניט. אין ענדע
נעמען דען דאך משלח שוין, ווער אס אנ מיר ווייסן פון מיר.

ג ל ש א

-קפיטל אכט -

אין אזוי ווי מען מעראפאליער קוילן -געביט, האט זיך געפונען די "רעזידענץ" -פישלשוין.

פישלשוין איז געלעגן צופיסטס אבארג, בעסער געזאגט, צוישן אתעכערן און נידריקערן בארג, די "רעזידענץ" איז געלעגן אין אזוי ווי מן א שוב, אשטיגער וויסס דער מיסט-קאסטן, אדער דאס קלאזעט, וואס געפינט זיך אין אויבקל מון אן ארענטלעכן הויף...

די אייגנוואוינער מון פישלשוין זענען געווען אזעלכע, וואס ווערן נאך מון זייער קינדרהייט געזוכט מון דער פאליצי. זונגע, וואס די ששאט האט זיי שוין אויסגעשפיגן, און זיי זענען קיין פישלשוין בלויז געקומען איבער וואלטן אויפן שויס, וועלכער האט שוין אייגנשליך לאנג געדארף דא זיין, נאר עפעס האט אים אהערגיענדיק, וויזוי אויס, אויסן וועג עמיצער פארהאלטן, און ער פארשעמט זיך...

אפשמאל פלעגן אריבע ציגיינער אויך דא פארנקערן.

די "וואויסנוגעזן" זענען געווען מון אזעלכע סארט קבריס-לעכער, אויסגעגראבן העלפט אין דער ערד, און העלפט אויף דער וועלט ארויס, אינדער היין אדאך מיט ליים באקלעמט, און א שפנצשערל, ווי אן אינצישן אויג בייא ווילד חזיר...

די פיוחיסים האבן געוואוינט אין געמוירעטע חיזקעס, אשטע סוכת, אדאך מיט שטיקלען בלעך, צעבראכענע שיבדלען און געלעכערטע טעפ באדעקט אין אשיעור טעפ און צעבראכענע פאנען, מון אינעווייניק ציגל-שטיין, דער וויגט זאל זיי ניטט מראס בלאזן, האבן די דעכער אויסגעזען ווי כיפלים -קראנקע מיט קאליטע קעפלען באשיט...

פאליצי איז קיין פישלשוין ניטט געקומען, צוישן אונז זאל עס בליבן - זי האט מורא געהאט....

בערלין - דאס קולטורעלע דישטע בערלין, האט אייגעמונען.

אז פישלשוין איז דאס געמאטע ארט וואו יודן דארפן וואויגען.

איז געקומען דערנאך די "קולטור-בעמיונדע" און געמאקלט מיטן קאפ ,און געמאכט מיט דער הענט :

-היכן ?... וואס איז אויס מלחמה ?....סאיז שוין חפקר אוועלט ?... וואס איז דאס שארף "געמאכט" ? סאיז נאך בארכטעם דא א "בענטראלע" , און אייזוואיינדנגס -אסט", פון מען שוין אייגוועגס בעדענקן אינם דירעקטאר ה' קניג, וואס צו אים האבן סייגע פרוייען זייער סטעציעלן, פריוועלעגירטן וועג, און מען דארף אוין ניסט מארגעטן דעם ה' לעמאנאוסקי, וועלכער סטייט מיט איין הענט אין דער הויזן -קעשענע און אין דער צוויטער אפריבענטן -ניל סיגארעט, און שאצט זיין "אונטערשריפט" לויטן קורס, וויל זי די אונטערשריפט איז זייער אפערזענלין צייגנוש, און קייענר קען צו אים גארנישט הבן און מען קען אים ניסט קיין דעת זאגן וויפיל ער זאל זיך חייסן געבן פאר זייגס א זאך. ער שאצט עפעס בייי יעבעם דעם פאנטל, וויפיל יעבער זאל פאר אים בעטען ?...אהזה דאס בעהערט זיך צו תוצמדיק, אויסגעוואשענע מענטשן, וואס קומען צו אים מיט שענות, א ס ו ... זאלן זיי ווערן ! חזרים !...

ווען מיטלשטיין איז געווארן געשלאגן, אפן "ארדנונגס- דינסט" האבן געהיסן פון אלע זייטן, מען זאל ניסט אריין, און ניסט ארוים, אויסגענומען איבערן "גענעא" דריי פינצטערע כוחות , דריי משתתפים האבן זיך בעקומען פארניכטן סיסטעמאטישן דאס יודישע איבערבליבענע.

דער ערשטער איז געווען דער "זאנדער -בעאויפטראגטער", ליבדנער מאס בעזארגט אז זיין "דולאג" -חיה, זאל ששבדיק האבן אפולן פיסק. צירק ציין האבן אפיבוט ניסט בערוט. ליבדנער תאט ליקווידירט סיסטעמאטיש די קלייגע "שאפן" ניסט קריגט -וויכטיקע וואר שאפן, און אז די "קולטור-בעמיונדע" תאט באקומען אפלדונג פון "זאנדער" אז דער אדער יעבער "שאפ" ווערט ליקווידירט, תאט אין דער זעלבער נאכט אוכגעריבט די "ארדנונגס -דינסט" ארויסגענומען די אלע יודן פון די בעטן, ניסט בעווען זיך וואו אויסצובאהאלטן, און מען תאט ניסט בעווארטט וואן זיך בעגאנגען צום "דולאג" און בעקוקט אויף די איבערבליבענע , אז זייער רייי וועט אויך קומען...

און די איבערבליבענע האבן מיט עין -הרע -אנטשרעכענים זיך בעטרייסט און בעווארטט אז זיי וועלן זיין פון די "לעצטע" פון די וואס וועלן "איבערלעבן" אפן איבערלעבן תאט יעדער אזוי שטארק בעווארטט עפעס אזוי מאדנע שטארק...

דער צווייטער משהיתּ איז געווען "צעסטאפא", דרייער האט זיך
געזאגט אז זיין "קאנצערט - הויז" זאל שטענדיק זיין איבערפולט. דאס
"פראגראם" האט דאוש "געשפילט" טאג און נאכט.

פארטאגס, האבן די יודן פון דער טאג -טיכט ארוים מארשירט פון
"געטא" אין די "שאפן" אריין צו דער ארבעט, אויפן וועג האט "צעסטאפא"
געמאכט אן אינערפאל אויף דעם יודן -צוג און רעווידירט.... ווער עס
האט געהאט ברויט אנגעשמירט מיט צייווילע פוטער, קעז, ציבל, טילך,
דאס איז אלץ אזאכליכער באוויזן אז דער יוד האט געהאנדלט מיט אן ארייר
און געטרייבן "שליחות" -האנדל" און געשעליקט די דייטשע ווירשאפט. זעלבסט
פארשטענדליך, אנשטאט אין "שאפ" אריין איז דער יוד געאנגען אין
"קאנצערט -הויז "...

פארטאגס, אז מען האט "ארויסגעריסן " פון געטא צו דער ארבעט
האבן
נאך מענער זיך געזעגנט מיט פרויען, און עלטערן מיט קינדער האבן זיך
צוקושט, מען האט נישט געוואוסט צו אויף דער נאכט וועט מען זיך
צוריק זען. און אויב האט מען זיך אין אונדז נישט געזען, האט מען זיך
שוין קיינמאל נישט געזען...

דער דרייער גזר -דין איז געווען דער הונגער -טוט. סגרים זענען
געלעגן אויף די געסעקס פון געטא, ווי מליגן ארום אשלערל גישט אינם
אפטייק -שפיטצער... דער טוט האט געוואוינט אין געטא, ער האט
זיך דארט אריינגעצויגן. און זיך אועקגעשטעלט אנעטל.... "אזוי פיל
ארבעט....אזויפיל ארבעט.... אז ער האט נישט קיין צייט אהיים צו גיין
שלאפן....פולע העגט מיט ארבעט, מען איז דאך נאר אלעבעדיקער טוט...
מען דארף דאך עמעס צוכאפן אין מויל אריין אויך... אבער וואס פאלט דיר
צייין ?....נישטא קיין צייט, ארבעט און ארבעט... אוואלקן -בראך מיט
ארבעט....

פאמעס זענען ארויסגעקראכן פון די לעכער -שטובן, זוכן אויף די
טויטן , אויף טיסט -קאסטנס בייַ די "רייכע", בייַ די "גמינע -לייט",
בייַ די "שאפ" -פירער, בייַ די "ארדנער", בייַ די "פאכער", אפשר וועלן
זיי דארט געפינען אטטיקל קארטאפל-סאל, אפארפוילס ריבל פאר די קינדער,
און זיי זענען פער נישט צוריק אהיים געקומען, זיי זענען געפאלן ווי
נאקעט -געפרירענע מייגעלעך, די מתים זענען געלעגן אין די וויגעלעך,
בייַ די שלומן, אויף די שראשוארן, מיט אזעלכע קליינע אויסגעדארטע
פיעלעך, דאכט זיך, אדערוואקסענע מרוי', זי האט ערשט געפאכט א טומל

ר' מישל -קילא, דארש איז געווען ששאקאלאד, שואלעש -זייף, באנען-קאסע,
ס', קאקאא, אזעלכע זאכן ,וואס איז ד'יישלאנד האש מען לאנג שארגעסן
ייער אויסזען און פאר גאלד איז דאס נישט געווען צו באקומען.

האר' האש די מאקעשלען באקומען פון דער גמינע -פאסט, איז פאל
ין פאנאש אדער צווי' פאל, עס האש אבער פאסירט פאלן אז אויף דעם נעכסטן
מאקסל, וואס האר' האש דערהאלטן פון דער גמינע -פאסט מיש 15 שאג שפעטער
איז אבער געווען דאס ששעפל -דאטום מיש איין שאג גערוקט פון דעם מאקעשל
וואס ער האש דערהאלטן מיש 15 שאג, אדער מיש אפאנאש צוריק. דערפון איז
געווען קלאר אז לעאפאלד שיקט שאג -טעגליך ארויס זיין היילף-עקספעדיציע.
ניבריגנס האש דער פאסט -בעאמטער דאס זעלבע דערנאך באשטעטיקט, נאר די
יענגשראלץ" האש צוגענומען 28 מאקעשלען אין פאנאש פאר זיך, און דאס
רעשט האש באקומען שרעלעשניק, עס איז אבער געבוג געווען צו פארקויפן איין
מאקעשל אזעלכעס און צו קאנען לעבן אפאנאש דערפון...

ניים איבער גיין איך געסא ,האש האר' איבער הויפט אופגעהערש צו
באקומען די מאקעשן.

די שאפראנס האבן געוואוינט אין אן אייגענעם "פאלאץ", פאיז געווען
אפעפראש הויז געפאכט פון ליים, צווי' צימערן און א פאדער-הויז, אפילו
מאפשנדל ארום דעם "פאלאץ", פלעגן חברה וויידער אפאל זיך צוזאפענטרעפן
ייי די שאפראנס, אפת נישט מיש דעם זעלבן געמיש וי' אפאל, אויך נישט די
זעלבע פענשטן פון אפאל, נישט אלע זענען שוין געווען, און אויך נישט אין
ייפראסטן מישוואך"....

אשאלה איז עס אמילו, וי' קומט עס אז שאפראן זאל וואוינען אין אזא
פאלאץ". איז ער אפשר נישט אנדערש געוואוינט ?....אדער, איז ער אפשר
וואוראן גמינע -בעאמטער ?....ארדנער?... "פאכער" ?...

נאר דער אפת איז, אז שאפראן איז חלילה די אלע זאכן נישט, און די
וואוינונג איז נישט זייגע, און נישט ער האש זי באקומען, באקומען האש זי
ער פעסוול גרשונ'.

גערשונ' איז דער 00000 נעמאר פון די ציונישטן אין פוילן, אפברה אז
נישט נאר אין פוילן, ער איז נאך צעוועג אופמן ערשטן ציונישטן קאנגרעס
פון הערצל'ס חבריה, אויך זיין שוים איז געוואלן אויפגעצייגן אדזר פון
די ציונישטישע שוער. זייגע תלמידים זענען זיך צו פארן אין דער וועלט.

און מאניפעסטאציעס וואס מאכן אים דרך-ארץ, ער זאלט אים ווי אסזוזה, מאניפעסטאציעס וואס א מאל געזאגט אז אפילו איין בערשונגי זאל איבערלעבן דאס "פייער", וועט ער אויך קאנען וויזין דער וועלט, וואס ער האט אויפגעטון. ווייל אויב וועט מען זיך אקייגן שטעלן דרייערן, וועט קיין איין יוד נישט בלייבן לעבן...

בערשונגי האט דאס באקומען די וואוינונג פון לייטער מאניפעסטאציעס, און ער האט דאס דעכט צוצוקליבן וועמען ער ווייל, און סעמעל בערשונגי האט אויפגעזוכט אלאויז שאפראנען.

"פרייע זונטיק", קומען 999 זיך חברה צוזאמען ביי די שאפראנס, פערבער איז אויך דא, ~~פרייע~~ שראגט זיך ארום מיט בעטייטע שלעכער. זייס מען האט זיין מושער אויפגעהאנגען, איז ער אנדערש געווארן, ער איגנארירט די גענינע, דאס ערשטע, ~~דאס~~ ערשטע סיגנאל, דארף מען אויפשיסן די "קולטור-גענייגדע" אדאנק דעם, וואס ער טוט אלץ קאמיר ווי די גענינע חייסט, אדאנק דעם, זאגטער, לעבט ער נאך ביז חייבט, ער איז אויך דעם ערשטן "קונקט" נישט בעגאנגען. משוט, אז די גמינע חייסט גיין, דארף מען מארשיין אז מען טאר נישט גיין...ער האט נאך קיין איין טאג נישט געארבעט אין די "שאפן" אדאנק דעם, זאגטער, איז ער בישט אין "ארבייטס-אייזאץ"... ער האט נישט קיין "זאנדער-קארטע" און איז דערבער נישט געמאלדן ביי ליגדערן. פערבער איז פארגומען מיט אגעהייסען פלאן, ביינאכט, ווען קיינער וואגט נישט ארויסצוגיין, דעמאלט דוקא, טרעפט ער זיך אונטערן קליינעם בארג מיט מארשידענע בחורים און מיידלעך פון "קבוץ". עמעס ווערט דארט ארומגערעדט. פערבער ~~קלייבט~~ דעם שטערן ~~דעם~~ ווי 69 שיטות

זייגעם: אך, ווען ער האט דא צו זיך כענקינען.... ערשטנס האט כענקין גתאט אטשפעה אויף מאניא שמידס, און אים וואלט עס באשיימט געלונגען איר אריינצוציען אין דער "זאך". אפן ווען מאניא שמידס געמינט זיך צוויטן אונז, קאן מעראמאלי אמוישן די שאנד, וואס ווען אייבק ליגן אויף אונזער קאס...

דערווייל קוקט סאנ"א אויף די "זאך" אנדערש, זי האט אסוביעקטיוו אינערליכן צו גאנג צום ענין, זי איז בעאינפלוסט פון א מערעלעכע אידיע, וואס ליגט שוין איר און פארשטעלט איר אירע קלארע אויגן, און דעם 999 ניכטערן מח, און שמאכט איר שלל ענערגיע אויף אן אנדער גביש, זי איז אזוי שטארק בעאינפלוסט פון איר מערזעלעכע אידיע אז פ' איז ניטש אדמשאנדן צו זען, וואס אינדויסן אויסער דעם דאזיקן קריז שוש זיך, זי קוקט נאר אריין אינם דאזיקן געמאכטן קריז, מעסט אלץ מיט דער מאס פון די דאזיקע פוקט-אידיע.

גרויסע שטראטעגיקער האבן אפטר אזוי נאך פארלוירן זייערע שלאכטן. גוטע שאך-שפילער, וויסן דעם אויסגאנג, ווען עס באפאלט זיי אזא טוביעקטיוו, פאטאליסטיש שטראטעגעם, דעמלט זענען זיי ניטש פעאיק צו זען דעם שוגא.ס.

סאנ"א איז באטערשט ביז אין די טיפסטע פארבארגענישן און איר נשמה פון אאידיע, אז האר מוז איבערלעבן די קריג, איר דאכט, אז זי לעבט נאר צוליב דעם, אז ווען דאס וועט גוישיק זיין, וועט זי אפקוימן זיין לעבן מיט איר שויט, דעמאר איז בייי איר דאס לעבן אירס שייער און גתיילקט צו דעם ציל, לעת-עתה איז ניששא אזא כח, וואס זאל אפציען איר לעבן, אז זי זאל עס שענקן צו אן אנדערן צוועק, אזוי שטארק באאינפלוסט איז סאנ"א פון איר פערזעלעכע פוקט-אידיע. הייבטזשע, איר קלאר, אויב מען טרעפט ארויס אין קאמף מיט "גסטאפא", הייסט דאס ~~מאר אלעם~~, זיכערער שויט, אלע מוזן פאלן, האר פרעלעשניק אויך... און דאס ניטש ! דאס קען סאנ"א ניטש פערדייגן, דאס איז אין סתירה צו איר מערזעלעכע פוקט-אידיע, אז האר מוז איבער לעבן די קריג, אלענפאלס גייט אין מערבער'ס וועג, הייסט קלאר וויידער שאג - האריס שויט....

האר פרעלעשניק דאגעגן איז יא מסכים מיט מערבערן. ער זעט די זאך אנדערש. ער זעט איבערהויפט ניט די וועלט נאכן קריג, עס האט ניטש קיין באדייטונג, זי - די וועלט, און דאס לעבן נאכן קריג האט בייי אים ניטש קיין וויערט אקייגן דאס גרויסקייט פון יעצטיקן היסטאריש מאמענט, נאכמער, וועט דאס לעבן נאכן קריג קיין וויערט ניטש האבן, שאקט פאר די מענשן, וואס וועלן דעם יעצטיקן היסטאריש מאמענט פארזוימען און פארזען. וואסערע חשיבות קאן שוין דערנאך האבן אזא שנארעריש, שאנדפול לעבן.

מאניען זעט ער, אזוי ווי זי איז יעצט, ער מערבינט זי איבערהויפט נישט
מיט נאך מלחמה-חלום, זי איז זיין התכוללטער חלום פון יעצט. מהאי -שעמא,
איז ער אמשר באמריש פון אזא שיקס- איזיי", און דא ליגט אייגנטליך דער
אונטערשיד צווישן זיי ביידן, מאניא זעט תארין, איז זיין אויפבלי, ערשט
נאכן קריג, איז דערפריער ווילט, זי ווילאומקערן די חלומות, וואס ער
האט אמאל געהאט, און וואס ער האט זיי צוליב אירע פארלוירן. ממילא קומט
ווייס אז דאס חיבוש -תקבר -לעבן, יעצט איז נאר אן איבערגאנג, צו אזעלכע
מעג, צו אזא מריד, וואס אלע זיבן זונען זעגען שוקל אקיגן די ליכט
פון די אויסגעבענקטע פינוש וועט תארי וועט איבערלעבן דאס גהנום,
אומגעקערט , וואס מאר ליידן, אלץ מער שמידעט זיך ווי איין מייער דאס
דאזיקע געמיל, אלץ ששארקער גליטשט... דערביבער זעט זי אים יעצט נאר
אויף אזוי פיל, אויף וויפיל מען ברויכט זען איבערצוקומען דאס מייער.
אשטייגער ווי דער מאלדאט לויפט איין מעלד און לאווירש מיט זיין קאם
אקיגן די שליענדיקע סכנה, איז דען זיין ציל דאס מאלן אויפן מעלד,
אדער דאס לאווירן צווישן די קוילן, דאס איז דאך נאר די פיטלען
אנצוקומען צום ציל, אריבער צולויפן אויף יענער זייט, און דארט צולעבן.
דארט אויף יענער זייט מייער ,באקומען ערשט די וואונדן זייער תיקון.
אמת העלדן זענען אויך די געמאלעגע, אבער מייער ציל איז נישט געווינן
דאס מאלן, נאר דאס אריבער קומען....

תארי דאגעגן ביגדט איבערהויפט נישט מאניען מיט דעם "שמעטער",
ער זעט זי יעצט, זי איז ביי אים יעצט אזוי גרויס ווי מריער און ווי
שמעטער, איבם געמיל צו מאניען איז נישמא ביי אים קיין תקומה פון
איבערגאנג, מהייסט, עמעס אחזין פון "אחרית -הימים ", וואס דאן ערשט,
וועט זי, צוזאמען מיט די טעג זיך אנשמלקן און איין שיינער גרויס,
ער זעט זי יעצט, שוין יעצט איז איר טולער שליחות, איבערהויפט נישט,
צוליב דעם שפיגלשיין פון "שמעטער". איז ממילא פארשטענדליך אז מען
דארף שטארבן, און מען האט דאס געלעגנהייט אזוי גרויס צושטארבן. און
אזא גליק צו מאלן צוזאמען מיט מאניען, אא, וואס קאן נאך זיין גרעסער,
וואס קאן נאך זיין שענער, אבעלעגהייט פון אזא גרויסן קידוש -השם
ותאומה, חאנש און חאנש מיט מאניען, און אדורך לאזן דאס , הייסט דען
דאס נישט , גליך זיין מיט די אלע ווערים, וואס ווילן "איבערלעבן"
ווייל עס איז אשאד צושטארבן, און גייען פארש ווי בליגדע צום טויט...

~~דוקא קר אמתויבן דאס דיבטיקע לעבן מיט איר , איר אויפבלוי איין שיינע,~~

דער דאזיקער נשמה -געראנגעל, דער קאנפליקט איז לעצטנס נישט
איינמאל מארגקופען צווישן סאניען און תארי, זיי תאבן דער פון נישט
גערעדט, נאר ווען זיי תאבן געקוקט זיך איבער, דעם צווישן אין די
אויגן, תאט זיך אין זייערע בליקן געשפיגלט דאס דאזיקע געפיכט...

פראפעסאר יוליאן סטרואיצקי און פראפעסאר דיר שטיינץ זענען אויך
געקומען צו די שאראנגס, גרינס אזרעס איז מאר זיי נישט מער מארען.
מאניע מאראז איז מוך -כל מוך דערצאנגען זויער ס'איז געווען דער שליח
קיין בערלין צו דער שווייצער "שלך -מאכט" אזן עד תאט אים איבער געגעבן
אין דער תאנט פון "געפטאפא" אזן דרייער תאט זיך מיט אים נישט לאנג
געפ×קט...

פראפעסאר סטרואיצקי שראגט זיך לעצטנס ארום מיט אן ארגינעלע תורה.
ער וואלט זיך געוואלט צוזאמנקומען אין אגעוויסן שאג מיט באנטע באקאנטע
פרייגט, אויפארדנען אסעודה, אויף טיש זאל זיין גענוג משקה, מען זאל
זיך נאר אלעצט מאל גוט אנעסן, אזן אנטרונקן, דער נאר זאל מען זיך
צעקושן, געזעגנען, אזן יעדער זאל אראם שליגען אט אזא "שאבלעס" ווי
ער שראגט ביי זיך אין קעשענע, אזן אזוי איינשלאפן... אויף אייביק
איינשלאפן... אשאד די טעג, וואס מען פושעט זיך, צו וואס ?...אפשר
ווארטן ביז זיי ווילן מיך ארויסקריגן אויפן "פונקט", אזן פון דארט
ערשט אין "קאנצערט -חויז", אזן דערנאך ערשט אין די ווענגען, אזן אז
זיך ווילן אלץ נישט סגר'ן ווי א תונג, ווילן איך ערשט אנקומען צו זיי
אלעבעדיקער קיין אוישוויץ. א ן ווער מעג ווייסט מיט מארע מיתת-משונת
מען ששארבט דארט, ווער ווייסט ווי לאנג מען מייניקט דארט ביז מען זעט
זיין דעם גליקליכן אויסליזער, דעם טויט, מאר די אויגן, איז דען נישט
נעטער אזוי לייכט אייגצושלאפן, צוזאמען מיט גוטע, ליבע מרייני זיך
צוזענגען....איך בין איך שוין פוהל די צוקונפטיקע "שייגע" ווילש,
צוזאמען מיט דעם "איבערלעבן". איך תאב גארניטש קיין לוסט אנצוקוקן
די מלשטע, זאטע מנים'ער מון יענע מענטשן, ווען זיצן יענע ערגיץ אויף
ליקליכע קאנטינעטן. און ליינען איך זייערע מארגן -צייטונגען: אז
ויש ווי דער קאריסמאנענט ווערט געוואויר, טוט היטלער אן די יודן אין
ראפא גרויסע צרות..." דער מענטש מון יענע ערד -טיילן, רויבערש
גופען סיגאר, שרינקט זיין קאפע און טוט אזוינס..

וועלן אבער "יענע" מענשן אמאל ווייסן, מילן און גלויבן די ליידן.
וואס איז מעגליך געווען אונטער די זון, דעם טויט, וואס מיר
זענען געשטארבן 60 מאל אין יעדער רגע, יענע מענשן וועלן אמאל תּערן
אז מיר זענען געשטארבן, אבער ווי אזוי זענען מיר געשטארבן!...
וועט דען זיך געפינען כאטש אייבער צוויטן אונז, וואס וועלן אפילו ער וועט
"איבערלעבן", אבער צו וועט ער קאנען איבערגעבן אין אשפראך דאס, וואס
דא קומט פאר, אויף די תענט פון צוואנציקסטן יאר הונדערט?...און דאס
אלעס וועט דאס צייכן -דאד פון דער געשיכטע אין זיך אריינדרייגן, און
צוויטן אירע פארבארגענישן אריינצידלען...און גארנישט וועט די וועלט
דערפון לערענען, וויל גארנישט איז געשען, די זון וועט ווישער שיינען,
און די זון וועט עס אויסשרוקענען. איז צו וואס דאס וואלט,צו וואס דאס
"איבערלעבן", און דער נאך זיך פלאנטערן "יענע" מענשן אונטער די פיס,
אויף וועלכע שפראך וועל איך אייגנטליך זיך דערנאך פיס "יענע" מענשן
פארשטענדיקן, פיס פארע אויגן וועל איך קוקן אויף אזא פארש מענטש, וואס
איז ביים לעבן אין גאנצם נישט געווען, און ווי אזוי פייגט איר וועלן
"יענע" אויף אונז קוקן, ווי אשטייגער, וואלט מען דען ביי אונז געקוקט
אויף אבר -מנן, וועלכער איז געלעגן 4 יאר אויפן "תיילקן ארש" אונטער
אבערגל ערד, אונטער אבכבודיקע מצבה, וואס איז שוין דורך פיר יאר צייט
אביסל אייגעבויגן, און די גאלדענע אותיות זענען פון רעגן און וויינט
אויך שוין אפגעווישט, פלוצלונג גראבט דער מת אויף זיין קבר, שטעלט
זיך אויף, גלייכט אויס די בייגער, שאקלט אפ די ערד פון זיך, וואשט
ארויס די וועריס פון זייער אויגן -לעכער, און שארש ארויס די שלאנגן
פון זייער ריזן, און הייבט זיך אויף און קוימט אויס אביסלעש אויפן שראמוויי
און פארש אין ששאש אריין, און גייט צו צו א טאליצאנט און פרעגט אים:
אויבעק ער וויסט נישט, צו מען באקומט נאך ביי אייבעשיצן אזא תיימיש
פישאק וויי ער לעגט דאך עסן מיט 4 יאר צוריק...
(דוי אשטייגער וואלטן מיר דאס געקוקט אויף אזא שטייגער גאסט ?...
אדרבה, צדק תמיד)
וויילט איר שאקע אז איך זאל אויך זיין אזעלכער?...און מיך זאל מען
דאס ארום פירן אויף די ברוקליגער גאסן, און מען זאל מיך בעטן איך זאל
דערציילן מעשיות פון "יענער -וועלט" ?....דערפאר וועט מען מיר וואס
זאל אמת שאפן א נאכט -לעגער, און דערפאר וועלן מיר קיינדער שטופן פון
גלח זייטן ברוים, וויים ברוים איז די תענט אריין, אזוי פיל שטיקלעך
וויים -ברוים, אז איך וועל דאס פוזן שראגן אויף די תענט,וויי מען שראגט
אזוי לייגט...

הא ?... אזוי וויל איר !... צו צום גשטן סיגאר, און צו די
קווארצע קאסע, זאל איך זיי נאך צו דערציילן אמעשה מון "יענע -וועלט"
אויך.... דערוף וויל איר אלע איבערלעבן ! ....געדענקט ! אויב איר
וועט יא "איבערלעבן", וועט איר זיין, גישט מער ווי מעשיות-דערציילער
פאר יענע סיגאר -רויכערער און קאסע -טרינקער...אבן אז אייערע "מעשיות"
ווילן זיי שוין פאראיבלען, וועט איר דאן בלייבן אויס אפראקציע...
בלויז בר -מצוה...און איר וועט מער גישט פארן אויסן שראמוויי,
נאר צו פוס וועט איר זיך שלעפן צוריק צו אייער "גוש -ארש", און איר
וועט זיך פארבישערשע צוריקליגן איבם קבר, דאן שוין אויף אייביק...

ערבער כאש זיך אויף מיט זיין צוויישאקע מנים, ווי אפאל אויפן
"פראסטן -מישוואך" בייא שאפראנען איבם הויז. ער וויזט הארין מיט צוויי
אופגלייקליכע הענט:

— אש צו סארע געדאנקן מיר זענען דערגאנגען...אויף וואס מיר
האבן זיך דערוואגט...

און ער לויפט אוועק.

הארש לעבן בוים שייט עצבראכענע קינדער -וויג. דער אלטער
גערשוני זיצט דארש דערין און האלט זיך מיט דער האנט דאס שווארצע בערדל
זייגם, וואס מיט 30 יאר צוריק שוין גראשע צרוי זיין. און ער רעדט מיט
זיין לישווישע שטראן :

— איך גלויב נאך אלץ אז מייגע קינדער, סהייסט די תלמידים מייגע,
וועלן מיך בישט פארגעסן, איר וועט זען אז אלייאדע שאג, וועט זיך דא -א
פאר דעם גערנשענדל, שטעלן אשאקסי, און מען וועט קומען נאך מיר, מען
וועט מיך ארויסנעמען פון דאנען.

סאניא צינדט זיך אן ווי א צגטער -פייער, עס קאכט אין איר, דער אלטער
גערשוני ,האט אנגעריס אבישערע וואונד אין איר הארץ,זי גריזשעט ארויס
פון זיך מיט די ציין:

-לעבט גערשוני מיט אייער אילוזיע, טוועט איך אזוי לייכטער זיין,
ווייגט זיך איין, אין דער צבראכענע וויג אייערע, אז מען
דעט זיך איין...און די גע"יכטע זאל כשמטן די מענטשן, וואס זיצן
נעדענקט אין אייך...

פון זייערע הענט פאר די קעס פון יודישן פאלק, און זאל זי פאנען חשבון
יעצט אין אנקארא אלס שליחים פון יודישן פאלק !...

דייטשיק וואך האט פאטירט אשוער אופגליק דער פאסיליע שאפראן.
ס זענען געפאלן מוראדיק קלעפ.

אין "דולאג" איז אגעווען שוין קלעק כמעט ליידיק, און ליבדגער
האט ארויסגעגעבן אבאפעל צו דער "קולטוס- גמיינדע מען זאל זאפארט אים
צושטעלן מליש פאר זיין "חיה". האט די בעסיגע פארארדנט אז אלע אונפארטיי -
ראטע ,טיי פרויען, טיי מענער, זאלן זיך שטעלן צום "ארבייטס -אינזאץ".

אירגנע שאפראן האט באקומען אפעלדונג זיך צושטעלן אין דער
"ארדנונגס -דינסט".

עס איז געווארן חשך אין דער פאסיליע שאפראן. שושנה, די שילע,
נארטע, לייבדיק און שוויגדיק שושנה, איז פארוואנדלט געווארן אין
ן רויב -חיה. די האט געקלאפערט אירגנן צויטן אירע ארעמ'ס,און געוואיט
ווי אפערציקענדע בעסטיע: זאל עמיצער וואגן צוקומען ....זאל עמיצער דא
אהער קומען ....זי איז געלאפן הין און הער, טיט ווילדע ארויסגעזעצטע
צויגן, ווי די לייבידע, וואס דרייט זיך ארום איר לייבן-בעסט, ווען זי
אפוילט די גאפאר, מען גייט איר די קינדער ארויסנעמען פון נעסט.

שושנה, די צארטע בלום, וואס האט געקאנט אזוי שיל ליידן און
שווייגן, האט "עצט געקריצט ווי ארויב-שויגל: -צווייי קינדער האבן זיי
פיר ארויסגעריסן...צווי אויגן, צווי העגט, צווי פיס, צווי לעבנס מיינע!...
זיך האב גענוג געגעבן !...איך האב שוין גענוג געגעבן דער "גמיינע" !...
פון זייערע משפחות איז נאך קיינער נישט געפארן אין "ארבייטס -איינזאץ" !..
זייערע משפחות זיינען נאך "גאנץ", איך האב גענוג געגעבן !...גענוואלט..
זיך האב גענוג געגעבן!...זאל דא וואגן עמיצער צו קומען !...

.

אירגנע איז געווען ערגיץ פארשטעקט.

ביינאכט זענען געקומען ארדנער, שושנה האט זיך געריסן זעלבסט מיט
די נעגל, ווי א משוגענע, ודי א ווילדע, געשאטגע רויב -חיה, זי האט
געשיריעט מיט די צייו, מיט אצעשובערטן קאפ, און מיט בלוטיקע אויגן:

-טיי לעוואנדאווסקין זענט איר שוין געווען ?....לעוואנדאווסקים
קינדער זענען הייליקער פון מיינע ?... פון מיינע קינדער...זייער בלוט
איז רויטער...ליבדגער האט אייך געשיקט צו אירגנע שאפראן ? !...
לעוואנדאווסקי וויל מיך אינגאנצן צו צושניידן....און ער וויל גאנץ
זיין אינגאנצן....אינגאנצן גאנץ זיין... ניין ! מיין קינד בעסט איר
בלוט !...ניין !...

-טילא, בעמען מיר גישט די מאכשר, בעמען ~~מיר~~ די טושר... לייד"ק
וועלן מיר אין שוב גישט ארויס גיין, אז די מאכשר באמאלט זיך
~~אויס~~ בעמען מיר די מושר אלס "גייזלי...

אלאויז שוש זיך אן דעם מאנשל, ער "גייזלי" הייסט עס אלס "גייזל"
שושנת שוש אוויילין געשרי: גיין !!! זי דוש גיין.
אזן שושנת איז אוועק מים די ארדנער.

אין קעלער פון די "ארדנונגס-דינסט" זענען געלעגן, מאמעס,
מאמעס, שוועסטער, ברודער, אלס "גייזלעס" מאך די מערזאנען, וואס
דארפן זיך צושמעלן, די ליי"ז פרעסן די מענשן, אלע ליגן אויף דער
ערד, ס'איז א מיגשמערער, נאסער קעלער, און עמן לאזש מען גישט
אריינגעבן, די ארדנע "שטייזן" שוין די מענשן.

מאנ"ק מאשראז איז זעלבסט אראפגעקומען אינם קעלער:

-ב"ז 12 אז"גער האש איר צ"יש ארויס צושרייבן צו די געזיכטע
מערזאנען אז זיי זאלן זיך מרייווילי"ק צושמעלן, ווען גישט וועלן
די "גייזלס" ווערן איבער געש"קט אין "קאנצערט -הויז"...

אסאן באקומען מורא אזן שרייבן ארויס ווענן מאנ"ק מאשראז'ס
מעלדונג, אסאן קויפן זיך אויס דורך "מאכערס" מים מאנשאפט"ע סומען,
אזן שושנה שרייבט ארויס אז אירענען זאל חלילה וחלילה איינמאלן אגעדאנ'
זיך צו צושמעלן...זי איז גוער !...

אויפן דריטן שאג האש מען שושנה'ן איבער געש"קט אינם
"קאנצערט -הויז"....

אלאויז איז ארומגעלאפן ווי חסר-מעש דעה, אירענע איז געלעגן
ערגיץ מערשטעק,אזן ער איז קוים אנגעקומען צו זיין אויבער קאנשראלער,
אזן געלאפן אים צו די מים, אזן געקושט אים, ער זאל זיך דערבארעמען
אויף אים, די מושר ווען עס גישט איבערהאלטן, אויב מען ווען איר ,
אירענען צוגעמען, מארצעל אזן צמורה, ער געדענקש דאך זיי", די צוויי
ליבש"ק קינדער זיי"נ, ווי צוויי זונען, זיי זענען אין "ארבי"שט-
אי"נזאן", זאל ער שוין "עצש איבערלאזן אירענען, ער געדענקש דאך
שארק איי"ל קינד דאס איז, די ווען עס גישט איבערהאלטן דארש אזן
די מושר ווען עס גישט איבערלעבן, זאל ער זיך דערבארעמען...

מאניפעסט מאשראז ,עגשפערט אים, אז ער געדענקט נאנץ גוט, ער געדענקט אפילו נאך זאכן אויך...און דאס אז אלאויז שאפראן האט נישט געוואלט אים ענשפערן אויף זיין אייגלאדונג פיס צו ארבעטן אין דער "קולטוס-גס״נדע" -געדענקט ער דען נישט ?... ער געדענקט... נאר זאל ליבער אלאויז שאפראן געדענקן, אז ליין פרוי געפינט זיך אין "קאנצערט-הויז"... זאל ער דאס נישט פארזיכן...

אלאויז האט נישט געוואוסט,וואס פיס אים געשעט, ער איז געווען פערשוינבט, דאס אומגליק איז אים געזעסן אויפן קאפ ווי א רויב-פויגל און געפרעסן פון אים שטיקער, דאס אומגליק האט זיך געווינקט ארום זיין ליב ,און לעבן ווי אשלאנג , נישט מעגליך זי א וועק צוריסן פון זיך זי ווילקלט אים און שטיקט אים, באלד וועט זי אים אזוי„ארין - נאשן" איבנאנצן...

אירגנץ האט דערהערט אז די מוטער גפינט זיך אין "קאנצערט-הויז", איז זי געלאפן זיך נעזעגענען מיטן פאטער און זיך שנעל צושטעלן, זי איז געלאפן זיך זען פיס מאניען און פרעלעשניקן, אלעצט מאל זיך זען פיס זי• און אלעצט מאל אקוק טון אויף פרעלעשניקן. בי• מאניען האט געפראפן אבריוועלע פון דער מוטער, זי שרייבט אז מאניא זאל למען השם אכטונג געבן אז אירגנץ זאל זיך חלילה נישט צושטעלן.

מאניא איז געווען ווי צדולס, זי האט פורא געהאט פאר דעם "קאנצערט -הויז", דארט איז אגרויטע טכנה צו זיצן. אויב דרי״ער׳ס "גריגע -קאשקע" מארט צו צום "קאנצערט -הויז" כאטש ער נישט קיין הילוק, ווער עס קומט אונטערן האנט, זיין „פליש -מאבריק פון ארבעטן, און דאס האט מאניען קיין רו נישט געגעבן, דאס שאר מען נישט גריגג מעגן.

וואס טוט מען ?...

מאניעס קאס איז געווען אי״סגעלערט, חויל,זי האט בטום -אומן זיך נישט געקאנט צוזאמען נעמען פאר אירע אויגן איז געשטאנען די געסאר, וואס דראס שושנה'ן, עפעס אנדערש איז זי נישט אומשטאנדן געווען •עצט צו זען.

תארי• איז געקומען פון די ארבעט, און אירגנץ האט אים נעזאגט אז זי• האט באשלאסן זיך צו צושטעלן צום "ארבי״סט -אי״נזאץ". זי איז געקומען זיך פיס אים נעזעגענען.

תורי האט איבעוויבניק אין זיך אויפגעשוידערט, ער האט געקוקט אויף אירעצען און דערזען דאס בילד פון מאלצן,ווי ער ליגט אובעראן באראק כישן סקעלעטן -קאס צום חימל, ער האט זי ארום בעבאפט און איבסטיקשיוו האט זיך פון אים ארויסגעריסן :

-ניין !...

מאניא האט גיקט פארשאנען ווי אזוי קאן דאס תורי אזוי שנעל און דעצידירט ארויסזאגן זיין : "ניין" !. איר ניכטערער קאפ איז אפילו אין אזא שוערר צעדולטן מאמענט אויך געווען מעאיק צו זען די גענאר, ווי דאס דראט שושנה'ן, און די מאלצן, ווי שייען פאר אירעצען אויב איר מושער וועט חלילה ן אומגליק פאסירן, זי וועט עס נישט איבער מאלטן, זי וועט זיך צו זאמענעמען, זי וועט עון זיבען ארמאס...

-דערלויב מיר תורי, אויב אין וועל דיך איבער פרעגן צו דיר מאסט דיר מריער אמגענעמן אחשבון פון דער ערנסטער סיבוס, איידער דו מאסט ארויסגעזאגט דיין דעצידירשן: "ניין" !

-איך מאב מריער נישט געשראבט...

-איז צו וויסטו דעם פרעל -יובא פון דיין "ניין" !...

-איך וויים נאר אז אירעצ שאר נישט פארן אין "ארבייטס- אייבזאץ"..

-און שושנה קיין אוישוויץ ?...

אירעצ האט דערמערט טאניאס לעצטע וועטער איז זי ארויסגעלאפן פון שטוב רוי אדערשאקצ ,וואס לויפט זיך נאך ראשעוון...

תורי איז געשטאנען און געקוקט מיט א טיף -וויטאקלעכן בליק ערגיץ וויים פון זיך.

מאניא איז צו אים צינעאנגען, אהוטעלי־גם די האנט אויף זיין אקסל
וקנריק אויך דארט איז דעם פונקט ערגיי, וואוי הארי האם געקוקט האם
ויגעזאגט:

– איך האב אירענען נישט ווי־ניקער ליב זוי דו, אבער דאם הארץ
צימערם איז מיר זועגן דעם גורל פון שושנה'ן, אויב זאל איר חלילה אן
אומגליק פאסירן, זועם אירענע דאם נישט איבערוואקסן, אגאנץ לעבן נישט...

– צו האסט פון מיר שוין אפאל געהערט, וואם איז דאם אזעלכעם
"ארבי־יסם־איינזאץ"?... ווער נאך אזוי ווי איך ווייס אזן קאן זועגען דעם =
עפעם זאגן. איך האב געשווינגן... "עצם", זעגן איך האב געקוקט אויף אירענע,
האב איך פלוצלינג דערזעהן נאכאמאל, דאם בילד פון איר ברודער מארצל...

מאניא האם אים אנגעכאפט בייד אקסלען. אזן געקוקט אזוי אים שטרענג:

– אזן דו האסט אפילו נישט אפגעגעבן אגרוס שושנה'ן ביז היינט?...

– נישט נאר שושנה'ן זייז מומער, וואלם איך קיין גרוס פון מארצלען
נישט אפגעגעבן, נאר אפילו דעם אפמדאי זעלבסט וואלם איך דעם גרוס פון
מארצלען אזן פון די צענדליקער טויזנטער מארצלעלע נישא אפגעגעבן, זוול
דער טיזול זעלבסט, וואלם [illegible] מערלעם געווארן.... "א.... מארצעל איז
געשטארבן... אבער זוי אזוי איז מארצעל געשטארבן, א מאדלע הונם אז ער
פגרם, דערקאנם מען נאכן טויט אז דאם איז אמאל געווען אהונם, אזן מארצלען
האב איך בייז זיין לעבן נישט דערקאנט... בשום־אופן נישט דערקאנט... אזן
אזוי שוין ביז נאך זיין עקלהאפטן טויט נישט דערקאנט, בשום־אופן נישט
דערקאנט...

אזוי וועם אירענע אויסזען...

מאניא האם זיך אראפגעלאזט אויף דעם פראוויזארישן מאטראץ, וואם
איז געשטאנען אין ווינקל, צווישן וואנט אזן מעצטער, אזן אזוי איז זי [illegible]
זיצן אגאנצע נאכם.

צומארגנס האם מען געהערט דאם נייעס:

אירענע האם זיך צו געשטעלט אויף דער "ארבייטם־איינזאץ". אזן שושנה'ן האם מען אסיינם מריער אוועק געשיקט קיין
אושוויץ...

אנקל מעלי"ק האם געהאם א"ונגערן ברודער, וועלכער האם זיך על פי נס
אפגעראטעוועט פון דער פראווי"ן, וועלן דרי"ער האם אפגעריי"ניקט די שטעם
ארום מעטראפאלי פון יודן, בשעת דעם גרעסטן פי"ער, האם מענדעלע זיך אויס
באהאלטן מים זיי"ן פרוי' און קליי"ן קינד בי" אפוי"ער אויף אבוידעם אונטערן
שטאם, דעמלם מאקט האם ער געהאם דאם געלעגנהי"ם צו ש זען דעם סוף פון די
יודן פון זיי"ן שטעטל, די ארדי"נער האבן געזאגט אז מען פירם אלע קיין
מעטראפאלי אין געסא ארי"ן, מענדעלע האם אבער געזען, פון בוידעם אראם,
האם ער געזען, ווי ארדנער האבן געגראבן גריבער, לאנגע גריבער, און דערנאך
האבן "געסטאפא" מים מאשין-געווער אונטער געשי"סן ווי זאנגען אין
פעלד, און ארדנער האבן ארי"נגעקערט דאם מיסם אין די גריבער, סוי"מ און
לעבעדי"ק צוזאמען.

דרי"ער האם פארזיכערם די ארדנער, זיי" זועם עס גאר נישם מאסירן,
זיי" זענען גוי"כערם, אויב זיי" וועלן געמרי" ארבעטן. צו העלפן "געסטאפא"
און אדורך פירן גרונטליך די "אקציע", די הונט-זאך געמרי" ארבעטן. און
זיי" האבן געטרי" געארבעט, אויב נאך ווי" געמרי" ...

אז דאם שטעטל יודן איז שוין געלעגן אין די מים קאלן אויסגעגרבענע
גריבער, האם דרי"ער צו זאמען געזוכט די ארדנער, זאלן זיי" זיך אנטון
די בלוי-ווי"סע היטלען און זיך שטעלן צום "אפעל". ערגי"ם צו"לן:

- אכטונג!...

פון הונדן איז אמאשי"ן-געווער אי"בער זיי" אדורך געלאפן ווי"
אמאמארדי"ק קרי"ק-זעג...

פון בוי"דעם אראם האם מענדעלע אלץ געזען.

מענדעלע איז נאך געווען זער יונג, כמעם נאך קי"ן 20 יאר נישם
געהאם, און מובטעל איז ער געווען, ווי [illegible] אפרו" איז זיין, און אפער
אויגן האם ער געהאם, האם [illegible] געקוקם [illegible] אטויב...

אזוי צארם און יונג ווי מענדעלע איז ס געווען, אזוי שי"לער איז
אזוי צארטער און יונגער איז רויזעלע זי"ן ווייב געווען, צו די אלע צרות האם
נאך דאם סויבן-מארטאלק געהאם אקלי"ן שטעדי"ק קינד, געבורן געווארן
י' די ריבטי"קע צי"ם, מאקע ווי בי" צווי" קינדער, וואם האבן זיך
[illegible] און עס איז געבורן געווארן אקלי"ן שאלקעלע...

[illegible]...

און זעט גאפ'ס זואונדער, אם דאס "משפחלע", זואס קוקנדיק דערוף
נעמט אן ארחמנות, פי' דער "מאנספערשין" מים זיינע טובן-אויגן, און פי'
דאס "אשת איש" מים דעם פאלקעלע אויף דער האנט, אז דאס "משפחלע" האט
באזיצן אדורך צוג'ן אזוי פיל פ'ער-רעדער, און זיך אדורך שלאגן ביז
היינט, זועט דאס מעטראפאליער "גענאי" אין שוין ארום געשניטן, ארום ראזירט,
כמעט שוין גארנישט געבליבן.

מענדעלע האט זיך אלי'ן אן עצה געגעבן, ער האט נישט געברויכט אנצוקו-
מען צו זיין ברודער'ס הילף און גישט צודער מאנטע לייזע, זועלכע האט שטארק
מורא געהאט אז דאס "סויבן-משפחלע" זאל אים נישט פאלן צו לאסט.

אזוי לאנג, ביז אן "עין הרע" האט מסתבכו פארשאט די "סויבן-נעמט".

ארדנער האבן אנגעהויבן זיכן מענדעלען, ער האט נישט קיין "זאנדער"
און מוז פארן אין "ארבי'סם-איינזאץ" רויזעלע האט געבאפט דאס פימשעריקע
"פאלקעלע" אויף דער האנט און אנטלאפן צו אירע אקרובה, אויף אבוידעם און
זיך דארם אויס באהאלטן. מענדעלע האט זיך פארשטעקט צווישן די שטיינער-
פאלדן סון דעם שווינדזיכטיקן געלן מיטלשטיינער בארג, זענען די ארדנער
געקומען ביינאכט צום אנקל פעליקס זוכן זיין ברודער, מסתמא, האבן זיי
אום נישט געפונען, האבן זיי געהיסן אנטוון דעם אנקל פעליקס, און ער
זאל אזוי גוט זיין, אזן מים זיי מיטגיין אויף דער "ארדונונג-דינסט"
אלס "גייזל".

מאנטע לייט האט אנגעהויבן ברעגן די הענט, און קלאפן מים זיי אזן
די ציין, ווי אגעשאכטעט הון מים די פליגלען:

- פעליקס, די וועסט נישט גיין!... פאיז דא נישטערע "גייזלס"...
פאיז דאך דא אפרו'... וואס נעמט איר עפעס איין מאן!...

- זאגט, וואו איז פארשטעקט די פרוי, זועלן מיר נישט נעמען איין קיין
מאן...

מאנטע לייט האט פאזירט:

- פעליקס, זאג זיי וואו די פרוי געפונט זיך... זאפארס זאלסטו'
זאגן. אנישט זועלא איך זאגן... די וועסט נישט גיין אויף דער "ארדנונגס-
דינסט", איך זועל דאס נישט איבער האלטן... זאפארס, זאלסטו זיי זאגן
וואו רויזעלע געפונטזיך...

און זעט גאט'ס זואונדער, אם דאס "משפחלע", זואס קוקנדיק דערוף נעמט אן ארטנזוח, מיי דער "מאנספערשטין" מים זיינע טובן-אויגן, און מיי דאס "אשת איש" מים דעם פאלקעלע אויף דער האנט, אז דאס "משפחלע" האט באוויזן אדורך צוגיין אזוי פיל פייער-רעדער, אזן זיך אדורך שלאגן ביז היינט, זעען דאס מעטראפאליער "גענא" איז שוין ארום געשיכטן, ארום ראזירם, כמעט שוין גארנישט געבליבן.

מענדעלע האט זיך אליין אן עצה געגעבן, ער האט נישט געברויכט אנצוקומען צו זיין ברודער'ס הילף אזן נישט צודער מאנטע ליזע, וועלכע האט שטארק מורא געהאט אז דאס "טויבן-משפחלע" זאל איר נישט פאלן צו לאסט.

אזוי לאנג, ביז אן "עין הרע" האט ארויסגעקוקט פארשאט די "טויבן-נעסט".

ארדנער האבן אנגעהויבן זיכן מענדעלען, ער האט נישט קיין "זאנדער" אזן מוז פארן אין "ארבייטס-איינזאץ" רויזעלע האט געבאטן דאס פימשעריקע "פאלקעלע" אויף דער האנט אזן אנטלאפן צו אירע אקרובה, אויף אבוידעם אזן זיך דארט אויפן באהאלטן. מענדעלע האט זיך פארשטעקט צווישן די שטיינער-פאלדן מזן דעם שוויגדזיכטיקן גאלן מיטלשטיינער בארג, זענען די ארדנער געקומען ביינאכט צום אנקל פעליקס זוכן זיין ברודער, מסתמא, האבן זיי אום נישט געפונען, האבן זיי געהייסן אנטוען דעם אנקל פעליקס, אזן ער זאל אזוי גום זיין, אזן מיט זיי מיטגיין אויף דער "ארדונונג-דינסט" אלס "גייזל".

מאנטע ליזע האט אנגעהויבן ברעכן די הענט, אזן קלאטן מיט זיי אזן די זייטן, ווי אגעשאכטעט הון מיט די פליגלען:

- פעליקס, דו וועסט נישט גיין!... סאיז דא נעמטערע "גייזלס"...

סאיז דאך דא אמרוי... ווער נעמט איר עסען איין מאן!...

- זאגט, ווער איז פארשטעקט די מרוי, ווילן מיר נישט נעמען איר מאן...

- זאגט, ווער איז פארשטעקט די מרוי, ווילן מיר נישט נעמען איר מאן.

מאנטע ליזע האט פאזמירט:

- פעליקס, זאג זיי ווער די מרוי געווען זיך... זאפארם זאלסטו זאגן. אנישם ווילל איך זאגן... די וועסט נישט גיין אויף דער "ארדנונגם-דינסט", איך ווייל דאס נישם איבער האלטן... זאפארם, זאלסט זיי זאגן

ווער רויזעלע געווען זיך...

אנקל פעליקס האט פרובירט אויפצוקויפן די ארומיגע מיט געלט... אבער ניט קיין פארמאכטע... די ארומיגע האבן געהאט אבאטעל, צוברעכנגען דעם געזונט-קער אויגעזילן", און געלט האבן זיי געהאט גענוג...

אנקל פעליקס האט זיך אנגעטון, ער גייט מיט אויף דער "ארבעזנגם-ענסע", זיי אזוי קאן ער עפעס אויבער שפּ גענג זיין יונגערן ברודער צו דער ערער, פראבירט האט נישט געלאזט, ער [illegible] אויף מענדעלעם ארט.

מאנטע ליזע האט געכאפט אטעמער, זי גייט זיך איבערשיידן איר האלז... וויל דא אויפן ארט זועט זי דאס טון, אבן מינוט אז פזועט נאך דויערן, שנידט זי זיך אריין אירע האלז... מיט אט-א דעם מעסער...

- פעליקס... בא מיין לעבן נישט... הערסט?... הערסט?... דו זאגסט וואו רויזעלע געפונען זיך??...

אנקל פעליקס איז געווען, אזוי ווי פון דער ערד ארויסגעוואקסן, וואס ער געזאגט פון, און ער האט געוויסט זיך די פזויס-פראפעסע, און געזאגט וואו רויזעלע געפונען זיך...

- איר זועט אבער מיט אונז מיט גיין, ווייל דאס ארט, מאטער געפונען זיך דארט נישט, נעמען מיר אייך מיט אלט "גייזלי".

- מערדערז... רוצחים!... האט מאנטע ליזע זיך געוואלגן אויף זיי - איר גלויבט נישט אז מען זאגט אייך... וואס זועט מען אייך נארן?... אויב זועט איר נישט פרעגן, זועט איר דאך נעמען מיין מאן, אבער נישט, יעצט איז אנטריקט נאכט זאל מען דאס אפזיצן, און אומציטן ארויסשלעפן אמעריקע...

עס האט גארניט געהאלפן, און אנקל פעליקס איז מיטגענומען מיט די ערער ווייל דאס ארט וואו רויזעלע מיט איר "פאלקעלע" ליגן [illegible] [illegible].

איז אזוי פון זעמע, איז אגרויס, ווילד גרוב, ווי פון אשווערע פול [illegible] שטיקלעך בריטער צוזאמען געקלאפט, אויך די דעכער, פון, אלטע צעברכענע [illegible] מיט ציגל-שטיין פ דעריגען, דער ווינט זאל דאס גאנצע "געזעלי" נישט [illegible] פון "לאנגען זועג" אז מען ארום נעקומט איז דעם גרוב ארויין [illegible] דאס אויפגעזען ווי א וואוינארט פון כישוף-מאכער, אפאל פון צויבערער אין [illegible]-באשווערער. דאכט אפיין האט אנקל פעליקס געפירט אינמיטן דער נאכט

עיקסט דיין ברודער אויפן טוים... אזא שטילן ברודער, אזא שטילע נשמה, מערדערז...

די ארדענער פירן אזוינק רויזעלען, זיי יאגן זיי, זי זאל זיך איילן, פעליקס שמייס נאך אויפן זעלבן פלאץ און וואלטס מיט צווייי לאנגע העגס צום הימל:

- קוקז... זע... זע, וואס דו האסט געמאכט, אברודער זאל זיין אייגענעם ברודער, צום טוים... אזא שטילע, גומע טויב... אזא שטילן ארעמעז ברודער... קוקז... זע... וואס דו# האסט געמאכט, יעצט איז מיר שוין אלץ איינם, איך וויל שוין נישט "אייבערלעבן"... אמערדער, בין איך!... אמערדערז יעצט ער זיך מיט די גרויסע פויסטן איינם קאם אריין - קאנסט איך שפרינגן, איך האב שוין נישט קיין מורא, פאר דיר אויך נישט!... פאר דיר אזוינ נישט!... אמערדער... אמערדער בין איך... אזא ברודער... אזא שטילער... ווייי איז מיר... ווייי איז מיר...

אנקל פעליקס שלעפט זיך אינדערפינצטער ארויס פון דעם גרוב, און פונדערווייסנם הערט זיך נאך אלץ ווי פונדער נאכטם-בויך ארויס, דאס געוויין פון דעם קליינעם קינדעלע, וואס אגרויס קינד טראגט עס מיט זיך מיט אויף דער האנט.

צומארגנס איז מענדעלע צוגעקומען צום מענצעער ווי אנקל פעליקס וואונם, ער האט ארויסגעקופן זיין ברודער און איז געזאגט:

- איך בין געקומען מיך געזעגענען מיט דיר, איך "שטעל" מיך צו... איך גיי פעליקס... זאלסט נישט פארגעסן מיינע צווי ייומים... זאלסט געדענקן אין די צווי קינדער, רויזעלע, און מיין מיינעלע... די די געטבע האט מיר זיך איז געווארן, מענדעלע, דער מאמע און מאן האט געכליפעם, ער האט געקוקט מיט די צווי טויבן-אויגן, און די אויגן האבן געווינם, טויבן האבן געוויינם...

"גענוג, פעליקס, איך לאז זיי איבער אין אזא גרויס טייער... פארגעס נישט אין רויזעלען, ער # נעמט ארא דאס האנט-זייגערל פון דער האנט - נא... זאלסט געדענקן... בייי אייפונקם"... רויזעלע מיין קינד... זאלסט זיי טיצן... איך לאז זיי איבער הקר.... רויזעלע מין קינד...

פעליקס האט זיך ארא געלאזט אויף דער ערד, ווי אן אלט-חויז, וואס צעשיים זיך, און פאלט אייז...

איז דער זעלבער זואך האט אנקל פעליקס געבאטן שוועדש קלעם.

מאניעק מאט ראז האט באקומען אפאראדנונג פון דרייערן, עד זאל אים צישטעלן 200 מיללן, מפעציעל שיינע און געזונטע...

דער מראנספארט איז געגאנגען נישט אין "דזילאג" און נישט אין "קאנצערט-הויז", נאר אויף אדריכן פלאץ, אוי ן פראנט פאר די מאלדאטן...

מאניעק האט באקומען א שטרענגען אנזאג, אזן ער זעלבסט מאט צוגעזעהן די "אקציע", ער זעלבסט איז געלאפן אין מיטן דער נאכט מים די ארדנער, אזן ער זעלבסט האט אנגעפירט מים איר.

עם איז געווען אגעלונגענער "פאנג", ווייל די שיינע, פריוילעגירטע פרויען, זואס האבן אם מעציעלן זועג צום דפרנקפארטער ח' קענ"ג אזן צו אנדערע דירעקטארן פון דער "קולטזם-געמיינדע", זענען רואיק אזן זיבער געשלאפן אין זייער הויז, אויך די עלעגאנטע, געשמינקטע מיללך מים די לוקסוס קאר-טיך, זענען רואיק געשלאפן, ידדע האט געוואוסט אז זי האט אונטער זיך ווינערע פליצעס...

פלוצלינג אזא בראך, אריינער, דער ליטער זעלבסט פירט אן מים דער אקציע, עס גיים גארנישם צו מאכן...

ביאנקא, מאנטע לידעם מאכטער, איז אויך געווארן אויפגעוועקט צו דער

עם האט נישט געטאלטן, זואס מאנטע לידע האט געמאכט מים די העגט אגעשאכטענע הין מים אירע פליגלען... אזועקגעריסן ביאנקעס צוישן א אזן נישא... אזן אויב דאס איז געזעגן זיינ"ק, האט ענדע אזאך מאטירם דאס רעשט...

שבת, [illegible] איז דערוויל דרייער אנגעקומען אין "גאסא" אריין, אזן [illegible] גאסא" איז געגאנגען פון שטוב צו שטוב, פון לאך צו לאך, אזן ארוים-קליבן די קינדער, זיי מעז קלייבם לייד... אויסאם זענען געשאנען, מען געלאדנט איז זעק ארין, די "לייד" זאלן נישט מארגעסען אסאך פלאץ, ויב איז דער זאק געווארן פול, האט אריינגעשם מים די שטיוול געדרוקם פון אנגעלייגם, [illegible] געמאכם נאך פלאץ. די "לייד" האבן זיך

מנייע מאראז האס ערזאמענגערופן אויפן פלאץ פון גענאַ א גרויסע
ראַלונג. און ער האס גערערט:
ן ווייס פון "שלעכער" און צוגרייטונגען" פון בעוויסע רונגע לייט און
לען, איך קען אויך די בעמען פון די, וואס פירן אן דערמים, איך ווייס
ן וואס עס פוט זיך לעשטנס מיט אויסלענדיקע "בייערשאפס"-פאפירן".
קומען פון דער שוויץ הינטער דעם xxxxx רוקן פון דער "צענטראלע". איך
ן אייך, געדענקט ! איך שפיי אין א שפייג מענים אל מענים מיט א צערייצטן
נגעריקן שיגער, איך שפוג אים אין פיסק אריין פליים, מענטן-פליים פון
ינג בריידער און שוועסטער, איך ווייס... איך זע דאס בלוט פון די קליינע
אלאלאך קינדער-קערפערלעך, וואס ריגע איבערן דעם פיסק פון דער חיה. דאס
וט פון די קינדער, וואס איך זעלבסט שטוב אים אויסציקווייז אין פיסק,
יסט איר פארוואס?... ווייל איך ווייל דעם טיידער האלטן אינם שפייג,
ר ניסט זעלבסט ארוים און צעשרעטן, און אויפגעטן אלעמען צוזאמען מיט
ינמאל. איך קלער אפשר וועט דאך עמיצער בלייבן... אפשר דורך דעם וואס א
ן גיב דעם שלעכטן אויסצוקווייז, פארציפסווייז, וועט נאך עפעס בלייבן, דאס א ז
ן הייליקסטער באגריף, מיין אויסצוקער וועג, און פון דעם וועג וועט מיך
ינער אראפטירן!... איך וועל ניסט פון דאס, וואס משערניאקאוו האס גענון
ן וואַרטש.... איך וועל קיין זעלבסטמארד ניסט באגיין!... איך זאג אייך,
ן וועל ווייטער שטופן דעם שיגער אין פיסק אריין פליים פון מיינע בריידער
ן שוועסטער! און זאל קומען דער שאג און זאלן מיר דערלעבן די ציים,
ן איר, וועלן ניסט אלע, זאל זיין א טייל פון אייך, וועט קאנען מיך משפטן!...
יג איך וועל דערלעבן אז מעשראפאליער אידן וועלן מיך פירן צו דער תליה,
ל איך מיטן שפריך אויף מיין האלז אויפסרייען: ברוך אתה ד' ההחייגו
ייענו והגיענו לזמן הזה !...
" איך וואַרן די מענטן וואס וואַרטן " שפייגדלעך" אין די שפייג אריין
ם צערייצטן שיגער אין דער ציים וועלן איך שפיי מיט אים מענים אל מענים...
ך וואַרן די רונגלקן! מיינע ניסט אז איך א כין אין דער לעצטער מכנה, איך
ן דער ערשטער! איך שלי ביי אים, אויב ער וועט ארוים פון דער
ייג אין וועלבע איך האלט אים מיט אפנארריי, מיט גאלד, מיט לעבנם פון
דער, פון מאמע, פון פאפע, בריידער און שוועסטער, וועט ער אונז אלעמען
מען. איר וועט זיך דאן מיט אייערע "שפייגדלעך" ניסט וואַרן אקגן
ינע פרעשטיקע לאפעס, אבפקגן זייגע צייגער...
ך וועל ארוים אין קאמף אקגן די אלע, וואס פוילן מיר פשטן אין מיין
נות-נפשותדיקע ארבעט, דוקא הייגט, וואַן עס וויייזן זיך אויפן

ן פון האפנונג... און נאכדעם ווי מיר האבן שוין אזוי פיל בלוסיקע
נות געבראכט, הייבט וועל איך נישט דערלאזן אז יונגלעך מיידע שוערע
וסיקע מי !... נייו! זאלן זיי דאס ווייזן. איך וועל קעמפן קעגן זיי,
אלע מישלען און זאל די געשיכטע מיך משפטן!...

פיי די שפיצן פון דער "צענטראלע" האט זיך געשטורעמט. יעדן טאג זענען
נקומען פרישע "פאפירן" פון דער שוויץ, און פעליציא שוואַרץ האט געדראט,
ינ מען וועט נישט שיקן פאר איר און איר פאמיליע אזלעכע "פאפירן" וועט
די גאנצע זאך "פארשטן"...

די געשיכטע פון די "פאפירן" איז נעמליך אזוי:

פון דער שוויץ איז געווארן דורך פארשידענע אומועגן ארויסגעשיקט
קומענטן פאר פארדינסטפולע מענשן אינם גאנצן אריין, אז די פערזאן וועלכע
קלערט פון קאנטול פון א געוויסע אויסלענדישע מולכה אלס בירגער, פון דער
דער יענער מלוכה וואס איז אגב אין קריגס-צושטאנד מיט דייטשלאנד, אויך
ם טמך פון דעם דאקומענט האט די פערזאן זיך געמאלדן צו דער פעליציי און
לס א יסלענדישער בירגער איז ער געווארן אינטערנירט אין "איילאג" און
לויבציישיק געראטעוועט הייסט דאס.

אז די "פאפירן" זענען אבער אריינגעפאלן צו פעליציא שוואַרץ האט זי
ווי שוין נישט ארויסגעגעבן צו די באטרעפענדע פערזאנען, און די לעצטע האבן
ישט געהאט מיט וואס צו בייזן פעלדן אין דער פאליציי...

פאניאס און האריי פרעלעשניק'ס פאפירן זענען געלעגן אין דער פאס
ון פעליציא שוואַרץ.

אין גאנצן איז דערווייל פארגעקומען שחיטות, ישע צוויי וואכן האט
דייער אייגנארדנס א "פונקט". ארדנער האבן געשריבן די מענשן פון די
לכער, און דרייער איז געשטאנען מיט זיין באמבע-שטעקעלע, ווי מיט א ווייזן
לך און געשאכטן...

אידן האבן אנגעהויבן בויען "בונקערס". מען האט זיך אויסגעגראבן ווי
אמן, ווי קרעטן אין דער שוואַרצער ערד אריין, און מען גזוכט ווי בייא
אמען. מען איז אנטלאפן פון שחט צו דער מאמע-ערד, און די קעלערס האט מען
ויסגעגראבן א צוויישן, א דריטן קעלער, דער לעצטער איז געווען א פארטויערס
ויב. פון א ווינקל אריינצוקריכן און פון דרינען האט מען צוזיך פארשיס
אם לאך. פארשיס מיט אייגענע הענט דאס אייגענע קבר. אנדערע האבן פון
ן-אויבנס xxxxxx געמאכט "בונקערס". פון דער xx רער איז גע וואלן אויס-
ענגראבן א גרוב אין דער שוואַרצער ערד אריין. און דורך דער "בראס-רער"
ענען מענשן ווי רשן געקראכן אינם לייב פון דער ערד אריין, ס'הייסט אין

...ונקער" אריין...

ביי נאכט איז מען געשטאנען אויף שמירה. יעדע צווייי שעה א צווייטער
...ן "הויז", צו עס קומט"עמעס"נישט פאר,צו דער מלאך המות באפאלט כישט,
...ינ האט מען באמערקט אז די שומרים, וואס שטייען נאכט צו די עקן פון
...אא לויפן רויִ עכברים אין די לעכער אריין,האט מען פון זיין געוואוסט.
...ם הארץ האט שוין דערפילט, דאס אויער האט שוין דערהערט, און די אויגן
...ען געזען,כאטש עס איז געווען פינצטערע נאכט, - די טכינה,דעם טויט, וואס
...רנענטערט זיך. און דאס גנצע"הויז" איז ארומ פון שלאף,און אריין אין די
...כער, די שרעק האט געפרעסן א סעודה,דער טויט איז דא, עם האט זיך אויס-
...טיגט מיט דער לופט, מען האט אים געאטעמט, מען האט אים געהאט ארום זיך,
...ען האט אים געשראגן אויף די העכט,אויף די האר פון קאפ,און אונטער די
...גל פון די פינגער...

אזוי זענען נעגאנגען די טעג, און נאך די טעג אזעלכע נעכט,און מאר די
...ג אזעלכע נעכט,מען האט געווארט אויפן טויט, כאטש מען עם האט נישט געוואלט.
...יטט מען האט נישט געוואלט זען דעם אמת,מען האט זיך זעלבסט געוואלט
...נארן,אפשר דערמאר,ווייל דעם טויט האט יעדער בעפילט ארום זיך...

אין געסא האט מען געהערט פרישע אויסרופן: "יודן_ריין","פאפאלע
...זידלונג" און די אויגן זענען געווען געוואנדטע צום "כונקער"...

דערווייל האט אין גאסא עפעס פאסירט:

...זיות פעליציא שוואנץ האט קאנפיסקירט די שוויסלענדישע בירגערשאפט-
...אין,האבן די קאנסולאטן זיך אנגעפרעגט בייט שוויצער געזאנדטן,אזן דער
...ייצער בעזאנדטער אין דייטשן אויסערן-מיניסטעריום: וואס איז געשען מיט
...בירגער ?... אזן פון אויסערן-מיניסטעריום האט מען זיך אנגעפרעגט אין
...ער הויפט-פאליצייי, היתכן?... אזוי קוקט אויס דייטשע ארדענונג?... אזן דער
...ראפאליצייי-פרעזידענט האט אויסגעלאזט זיין כעס צו "נעפאפאס": צוליב
...אלכע איידן זאל מען אים מאר פארשווארצן מ'פנים?... פעלן דען אויס איידן,
...ים אזא נאריטקייט זאל מען אין אויסלאנד זאגן,אז דייטשלאנד ברעכט
...ערנאשיאנאלע געזעצן?...

האט דרייער מנעל געשיקט נאך זיין "לעפטסן-ראס" אזן אנגעשטעלט אויף זיי
...ג ברויט אויגן. נאר יעצט האבן זייערע אויגן געבלאנקט ווי שארף שטאל,
...קאלט זענען זיי געווען ווי שארף שטאל,אזן געטניסן האבן זיי ווי שארף
...טאל...

- איך האב אייך אויפגערופן געמאכט אויף דיסציפלין, געהארכזאמקייט...
אנגענומענקייט... און אפרדנונג... די הויפטזאך אפרדנונג,
ס'ארט "שוועריקערקייט" האט ס' געמאכט אפגאר טריפע שליחות, מיט די "פרעמד-ווערטער"?...
פעליציא שוואדץ האט זיך אויסגעשפילט און ערקלערט דאס שלאך די געשיכטע
און מיקניק פון די פרעמדע ווערטער-מאטרן...

דערפאר האט געדונגען דאס שלעכטן סרייבל און דערלאנגט עס דעם לייענער,
אנגיבן מאטראז, אס זאל אזוי גוט זיין אפקלייבן נאר די רעכט פישלאידער פון
דעם אידישן "שלעכטן-ראש" זיי זאלן זאפארט אריינקומען צו אים, צוזאמען מיט
דעם גרויסן-מיליאנער" פון דער "אמעריקע" פ'ר שטרייקאב.

דאן שלא האבן זיך געטרונן אין "געפאנג" בנין, האט דערפאר זיך
געווינט אויף די הינטערשטע עזויר טיש פון זיין שטוב, טיש אן אויפגעזוויגענע
האנט, טיש א פארדייעט קוטש, אויף דעם בריג פון זיין טיש, אזן זיינע גרויס
אויגן זענען רעכט אינהויזיש נישט גרוי געווען, אן אנגארניי, זיי האבן
נאר געשיבקלט, ווי די אויגן פון א וויילד קאץ, וועלכע האט שוין אדורך
געקיין די שלגלאן פון דעם עויגל, נאר זי שפילט זיך נאך מיט אים פארן
אייבישטן זיך אין זיין לייב...

הינטער דרייצן איז געשטאנען הישלער אויף א בילד אין זיין נאטירליכער
גרייס, אזן ער האט עפוראם געשפיבלט מיט דער אונטערשטער ליפ צו זיין
וואנט אריין... חא... אאאאא נישקשה, איך קאן מיך פארלאזן אויף מייגע מענטשן...

דערפאר האט זיך געשטילט מיט זיין רעוואלווער אין האנט:

"מיינע לידע "... איר האט אויסגעפירט אייער ארבעט שלימות, נאר איר האט
זאלבסטן אין זאך, אין האב אייך אויפערקזאם געמאכט אויף דיסציפ אפרדנונג...
די הויפטזאך דיסציפ אפרדנונג... אזן אויב האט איר שאקא האט קארזן, איז
מיידא קיין אוישוויץ...

כיום אריינשיידן אין דער "גריבער- קאמפאני" האט פעליציא סוואדץ
געוואלט נאך עפעס וואס זאגן, דאס קרישט מאל האט זי באקומען א דיסציפ שטיוול
אין כוך אריין, אזן פארגעסן, וואס זי האט געוואלט זאגן...

נאלא תולדות פאניעק פאטראז...

דאס איז די געשיכטע, אזן אזוי האט אויסגעזען דער סוף פרנם אויבער-
קאמיסאר פון דער פירמע שאפרין, אזן לייענער פון דער "קולטוס-גאמיינדע"-
פאניעק פאטראז, אזן זיינע נאכפא טישהעלפער, פון דער "אמעריקע".

« יום-דין »

- קאפיטל ניין -

נאך דעם פ'האט פאסירט די געשיכטע מיטן "לייפער,פאניעק מאטראז", איז
ער פרעלעטניק ארומגעגאנגען דורי אן אומרו,ער האט געפיבערט ווי א מיימא-
נאן, און פארגעזען דעם טוך...

פרעלעטניק האט געהאט אן אינטואיציע, וואס איז געווען פון א אזא
ארט מיין-געוועב, וואס איז עמפינדליך, ווען אויף איר שטיבט ארויף אן
אם...

האדי האט זיך געדריים ווי א געפאנגענע חיה אינם שטייג, ער האט
ווא געהאט ,אז ער וועט עפעס פארשפעטיקן,עס האט זיך דערמאנט דאס יאר 1939,
ער האט מורא געהאט,אז ער מאכט יעצט דעם זעלבן פעלער,ער זעט די טכינה,
די קלאפט פון קבר פארוקט זיך, אט נאך א שפארט, א מעקונדע, און ער בלייבט
אינם גרוב מיטן שויס צוזאמען. איז, וואס אייגנטליך דארף מען יעצט טון?...
איז פארט כישט צום גלייכן צון יאר 1939,וואוהין קאן מען היינט לויפן?...
ווי אזוי?... און דורך וועלכן וועג?...

אם די שענות, טענטס טאניא, וויידער שווימט ארויף איר פארשאלטענער,
וינטערער פארשטאנד, און קאן דען א מענטש בייַ זיך פועלן דוקא,אין א עת צרה,
וו זעלן מוטקס קאמויער ווי עז זאגט אים זיין קלארער פארשטאנד, ווי עס איז
מיך די לאגיק?...

- פיר האבן זיך אזוי בלוטיק איבערצייגט,אז אינם פייער פון די ברוינע
וינטערצינדער, איז אלץ קאכויער ווין עס זאגט דיר דיין פארשטאנד,פ'איז
די לאגיק פון דעם אומגעקערטן שכל. עס זענען געפאלן די ערשטע קרבנות,יענע,
וועלכע האבן געפון אזוי ווי דער קלארער פארשטאנד איז מחייב,די חכמים זענען
געווען פון די ערשטע אויף היטלער'ס פייער, די ערשטע אין "ארבעטס-איינזאץ",
ון די ערשטע קיין אויסווייז. נאר אין 1939, האט דער שכל מחייב געווען,אז
וינטערע העכט זענען צו אידל צו פיזיטע ארבעט,און ארויסגעווייזן האט זיך,
אז זיי זענען שטארקער ווי די אור_קראפט פון גיגאנטן...

אזוי האט האדי געטענקט.

טאניא איז געזיצן אויף דעם פראוויזאריטן מאטראץ,און דער אויבערשטער
ייל קערפער,איז בייַ איר געווען אויסגעשטרעקט,ווי אייגער זיצט אין א וויטאץ,
ר איז געווען אויסגעבויגן,ארויס פון זיך, ווי דער האלז פון א זשוראפין,
פ'טיפט לויף,און אזוי האט זי געדאכט,גלייך פאר זיך,פ'טייפט,אוועק פון זיך,

ן...נער רירם עס נ'עם', אבן ר...קע ן'ך צו זאגן', מען זאל מלילע שין פ'על
לער ערר', נ'עם אויף דער פ...ערס'ע אויס', נאר אויף דער ערר', אל'ן ן'...אנדאף.'
מן האם ן'ך אז ן'ם פ'רנדליאם' דפאכט א גרויס פלאז', פֿ'ם זאל ל'ן אויף
זון ווקא', ווען פֿער האם פֿס דנדגט', האם דאס "פ...ער" פֿער ן'ך גפלאזט ענדי'
נדי...." ר'ם פ...ער האם פֿס דנדגט', פֿ'ם זאל נ'עם קרומן ן'ך, נ'עם פֿפֿנדן'
דנדגט' האבן ן'ך נעריאל ר'ם אר אוך דאס "דאס ק'ינד וועם אוין אופנל'קל'ך
פֿ'ם ,פֿצם אין "בוקער" פארנל'פֿ", ווען מען ן'עם אפ'לופ'ן'ך צו אפֿנדן'
א נאר'ך א אופנל'ך. פֿ'ם נ'ם אנצ'ענרן אי פֿ'ם ן'ן'ך ן'...נדן', ן'...נדן האם ן'ך א
נם מען דער פ...ער פ'ן ק'ינד אפֿנפֿנדן', ר'ם נאנפֿ נ'...ם אין פֿ'ם נפֿאלאן', אוך
וון ן'...נדן'. וועך ן'...פֿ דן ווען דפֿ ק'ינד האם נפֿפֿוקלפ', אי דאס בפֿפֿפ ארפ
פלוצלונג אין דאס ק'ינד פ'ר נפֿוואכן צו ווין'? פֿ'ם האם ן'ך נעבר...פ

ר נאל ארפ אוך ן'ר נפֿקוקפֿ....

אין נפֿוון אופנפֿר...ן אוך אלאנג'מארק'ט האנם האם דארם נפֿפֿפֿקפ ב'ן צו
ן...נערנ פ'נגער', ן'ר פ'ם צוואנגן', ן'ר מען קוקפֿ א צ'ער...'דאם פ'ן
ווען מאנן', אוך דארם האם ר'ר האנם אנגעקאפֿ ר'ר נאל אוך ן'ר נפֿקוקפֿ פ'ם אנגנפֿ
ווען פֿאנן האנם אין פ'ן, אוך פֿאר פ'ן קוק אוך ר'ר קלל אר...ן', אוך פֿוך ר'ר קלל
פוך ר'ר ל'...בער, אוך דאס "נפֿנפֿאנר" אין אר...נפֿקראכן ווי א מאר'ק'
אנפֿנפֿאנר...."אוך דאס "נפֿנפֿאנר" האם נפֿאלאנן ר'ר פֿאנפֿ אוך ר'ר פ...ער'
נפֿאנפֿנדן נאר אנגרפֿ'ם, דאס אפ'נקנקן אין נפֿוון ווי א פֿאפֿפ. מארפֿ זאך, ווי

אין ר'ר ווינקלן פוך "בוקער" אין נפֿלאנן ר'ר צוא..."אוך אם האם
נאל'ך...אפארקער....

ר'ם נ'ם ן'...נ'ם, אוי'ר פאך פון נ'ם אוקקר...ן', פ'ן ן'...ווי האם אפאל
נ'ם אנצ'נפֿנדן', פון פ'לם ן'...נ'ם', ר'פֿנפֿם', אוך אין ווי פון פ'לם ////
ווא...פ פֿפֿ נ'ם אוך פון פאך נ'ם', פון פאך נ'ם', ון...ל ר'ר פֿנפֿם זנפֿנן פֿפֿפֿם
אפארקער', ר'ר אין'ן זוקרן אר'...פֿנפֿנפֿם', פון ון...ל אוקקר...ן ר'ר פֿרפֿפֿנ
פֿנפֿנן אנום דפֿם פאלן אוך ור...ך', פ'ן אוך פון אנפ...ב פוואכער', ווי אפאל
ווינם פאלן', נאר פוקרר...ן', פון האם נפֿ'לם ווי פֿנפֿם', גרויפֿ', פאארק פֿנפֿם
אין בוקער האם ר'ר ל'פֿם אנפֿפֿוי'ן אז פ'ן ר'ר פֿנפֿפֿן נ'פֿם אינווי...נ'ך

אינטר...פֿאם זער אינטר...פֿאם....

אינטרא'פֿאם' אוך אם פֿאארפֿ פון פוקרפֿפֿר פאל אין א פ'נ'ן?....
ון...יוך אויפ אז ".....פֿנפֿפֿן אויף דער גרויפֿער וועלם האבן אוי' פוצ פאר
דן רפֿם אפֿנפֿם פֿאארבן?....דאך פון פאקך פוקרפֿנר פאל אין א פ'נ'ן פֿאארבן?'.

...ין משעפט ניט געבן, און עס העלפט ניט, דאס „מזר" מעניקעם, ווי עס ...וואלם איז מאקע עפעס געפעלם, געוואלם! וואס מוסטן?!...מאטער קומען יעצט ...יסטן זענען אלע פערליורן, וואס טוט מען?...מען וויגם עם, מען הייבט עם, ...ען ליגם עם, מען מראגם עם, און ניין! ניין! נאר וויינען האט זיך אים ...רגליסם, די מענטשן וועלן משוגע, איינער פרובירם עס א קלאם צו געבן, ...ער האט מען ניט געבראכם...דער „קליינער" לאזם ארויס דעם ריכטיקן ...יצקי"...און פון דער וויסנם הערם מען די שמיול פון א חברה ריטטן!... ...ן קנאלם שוין...

די דיטטן קומען אריין, זיי טיטן, און זוכן, זוכן אויפן בידעם, איין ...עלער, אויף דער ערד, צו עס איז ניטם אויסגעטוילם, אז עס הערם זיך אהויבער ...קלאנג פם פון קלאם, איז אבאוויי, אז די ערד איז אויסגעגוטן, און דאם ...נעמנם זיך אנעטם פון „טיז", אויב געפונען זיי ניטם דעם אריינגאנג צו די ...ויקע „נעטם", ווערם דאס קאנצע חיזל מים דינאמים געשפרענגם, און פמדר אן ...ק...די דיטטן גייען אוועק, און „בונקער" באטם מען ערשם דעם אטעם, די ...נכנה איז דערווייל אוועק, זיי חאבן דעם „בונקער" ניטט ענטדעקט, און מער נאכדם ...ואונטם מען זיך ניטם, יא, זעטמ דער „קליינער" איז אויך געווען טמיל... ...וי ווי די דיטטן זענען אריינגעקומען איז דאס קינד טמיל געבליבן...פארם ...יודיש קינד, ווי דאס ווייטם שוין אז דיטטן זענען רא, דאס לעבן פון so ...ענטשן חאט יעצט געפלויגן איבער זייערע גופים ווי אבאלאן, צו געבינדן צו ...יי טים א דינעם פאדעם...

- לאלטש!...לאלטש!...די מומער רופם דאס קינד, - גיט עס דא אהער איך ...ועל עס דא אינם זויקל אוועקלייגן.

קליינער ענטפערט ניטט און די מומער דענערווירט זיך. טפלעצט טענטן רופן ...יך אן: „גיט איר שוין אהין דאס קינד, זאל זי עס אוועקלייגן, און זאל שוין ...יין שמיל, חיות! וואס איז זענם...טקאן דאך אומגליקליך ווערן מים אייער ...ערוים...קוקעקם מהערם דאך יערן מארך אינדרויסן...

- לאלטש!...לאלטש!...רופם די מומער מערטסיקם, און טטעקם אויס די הענם...

עמיצער האט איר אריינגעליגם אין די הענם אריין דאס קינד, עס איז ...ענווייניק אינם ביכל, וואלם ארומגעלאפן ארעטסיקם געווין!...

- לאלטש!...לאלטש!....

דאס קינד ענטפערט ניטט, און אז זי האלם עס אויף דער הענם פאלם דאס

קעפל אראם, ווי בי״ אגעשאכטן חינדל...

- מערדער!!! וואם האם איר געמאכט מיטן קינד...

אלע וואלטן זיך אויף די מזער, מען וויל זי צעריסן, זי איז משוגע
געווארן...צי וועלכע שווארץ יאר... זי וועט דאך דא אלע אומגליקלעך מאכן. זא
זי ארויסגיין. ארויסגיין זאלזי...

- פאר וואס האם איר דערשטיקט קינד...מערדער...מער-ד-ער...

- האבן אפשר אלע געזאלט זיין די כפרה פאר אייך קינדר?...משוגענע...

די מזער וויגט דאם מיידעלע קינד...דריקט עס צו איר ברוסט און וויגט
עס:

- שא...קינד טלאפט...ששש...וועקט נישט אויבער קינד...און זעצט מיטן
קאם אין וועגעל פון „בונקער"...

מאנמיק נאכמימיק האם זיך ביידי מעגמטן פון „בונקער" אנגעהויבן
א מיידעלקער דורשם, א טריפה, אלע האבן געמאפט און ארויסגעשפרונגען די
צונגער ווי לאנגע, מרוקענע לעדערס, אין די וויינקל איז שוין געלעגן דאם
פלעטער פאר פאלק און געזונטע, אנדערע זענען אין האלבע גמיסה...

ביינאכט האם האר וויידער ארויסגענומען די פאר ציגל פון לאך-איינגאנג.
די, וואם האבן נאך געקאנם,האבן זיך צו געשטופט און ארויס געשפרונגען די צונגער
און געלעקט די לופט...האר האם אויפגעזוכט מאנין, זי חם אים מרניסט
געדרוקט זיין האנט, זי האם נישט געווארם, ערהאם זי צו געפירם צום לאך-
עפענונג און זי האם געשלונגען...האר האם זי ארום גענומען, געקושט זי,
געגלעט איר קאם און זי האם זיך מיט גארנישט געווארם, ער האם גענומען
איר הענט ארויפגעלייגט אויף זיין קאם, אויף זיין פנים, און זי האם נישט
געווארם און נישט רעאגירט, נישטא מער איר ווילן, האר איז געווארן
דערשראקן איבערן גורל פון מאנין, ביז יעצט האם ער געפרשטאנען צו מאניא ליידם,
אבער זי באהערשט די לאגע, דער טוים פייגיקע זי , אבער מאיז נאך דא וועטן
צוקומיקן, עס טמיים אים אקומפענדיקער גייסם, אבער אז מאניא איז
בא״יגם אזוי זי האם זיך אונם ערגעגעבן, האם האם ער נישט געווארם, דאם
איז אים אויפן געראנק נישט געקומען, לוים איר יעצטיקן צושטאנד, איז קלאר
אז זי האם זיך אונטערגעגעבן, ער האם זיך צוגעגרייט צו איר אויער און ראם
ארויסגעשטעלט:

- מאניא שמידם...די ג'מס אויף דעם קאסף?!!

מאניא תאם צוגענומען זי'ן קאם צו זיך, און דארם געשעפטען:

- דאס צוויסע מאל די'ן מערדערן...איך בין נארנישם...נישם ווערם מים דיר
מען צושטארבען אפילו...שפיי אויף מיר ~~די'ן לעצמן שפיי~~ און לאז מיך אפגרן..

הארי תאם אכאם געטון מאניען בי'י די אקטלען. זי אויפגעטלם, געמרי'סלם מים
, און ארומגענומען איר קאם און דארם אריינגערעדם:

- איך נאטען פון דער יעצטיקער גרויסער מיגום, ~~דאס זי'ם דאס דאך פון צי'ם~~
~~ים זיך, תאם נאכדי'ם באצי'ם אין נאכנישם באמעניש אזא מאמעלע זי'י יעצט - זאג~~
ך דיר, אז מי'ן אי'נציקע פארגעלטונג איז דאס, וואס איך בין יעצט מים דיר
טען און אויב נעטטוי מיר דאס א ווענ, איז דאס, וואס קומט יעצט פאר, און
ליידן מי'נע ביז ה'ינט, תאבן זי'י קי'ן נישט נעתאם...די בימט נעווען,
ן די פערקלי'בטט ~~אם לי'בטט אין~~ דאס ה'י'לקטע בי'י מיר...ווענדיך אויף...
טם געלעבט זי'י מאניא שמידם און אויב דארפטו שמארבן, זאל עס זי'ן זי'
ניא שמידם...

מאניא תאם זיך א מרי'סל געטון, אזוי זי'י זי ווילם ארוים פון אקלעם אין
לעבען זי'י תאם זיך געפונען. זי'י תאם ארומגעכאפם תארין, איז געדרוקט צו זיך,
רוקט זי'י נאך קי'נמאל נישט...

אין די זי'נקלען זי'נען געלעגן פגרים. די לופט תאם געקאכט זי'ערע "ל'יבן"
זי'י עס קאבן זיך אלטע מלבושים איבם די'זנפעקצי'ע- קעסל, עס תאם געפארעט פון די
ר-מנגם, און דאס געטאנק תאם זיך אויפגעטשם מים געטאנק פון די קופעס צואם,
ן די לופט תאם מען געפילט צוויטשן די צי'ן, אטמי'גער זי'י מען ווילם זיך געקאנט
ן איר אי'נבי'מ'ן, מאיז נישט געווען קי'ן לופט, נאר א געדיכטער מאסע, און
מען תאם זי'י געוואלם אטמען תאם מען זי'י צוערשט ~~געמוזט~~ מים די צי'ן צוב'י'מן.
מענטשן זענען געלעגן נאקעט, מענער און פרויען, אזוי זי'י מען תאם זי'י
ויגעשי'קט אויף דעם ליבן "ווילמל", אזוי תאבן זי'י זיך געגרי'ם יעצט צורי'ק
ן מון ווענען זי'י זי'נען געקומען...יעדער מון זי'י תאם נאר אי'ן ווענטש
עתאם, דאס איז געווען א פי'ער-ח'י'ם באגרען: פארן מוים זאל מען אים נאך
ן איר נוואר אין א ווענר...אין אים...ער זאל קאנען רונקן...מרונקן...
ן מרונקן...זי'י אבער 40 גראד צעהצעהר קאם תאם מין מוין קי'ן כח נישט נעתאם, ער תאם געוואלם
ם געוואלם רונקן, צו דעם תאם ער מוין קי'ן כח נישט נעתאם, ער תאם געוואלם
ן זי'ן פלי'צע זאל מרונקן...די שפי'צן פינגער, דער בויך, די פים, דער קאם,

...ם הויפואך דער קאפ... דער קאפ, די האר, איז די לעלעך פון די אויגן... אי...
...ליגם אזוי איז וואסער, און זינקט אין וואסער... א מחיה... ער זינקט אונטערן
...וואסער, און די אבֿרים [illegible] טרינקען... די הויט טרינקט, ער הייבט אויף די
...נעם, און די ווינקלען אונטערן ארעם טרינקען אויך... [illegible]
...[illegible] א מחיה... ער ליגט אזוי אונטערן וואסער.
...אונטער אים וואסער, און איבער אים וואסער, ארום און ארום וואסער...
...וואסער!... ער שטעקט ארויס די צונג אונטערן וואסער, און זי - די צונג,
...טרינקט אויך...

דינסטיק אינדערפרי איז געווען דאס זעלבע זוכערייַ, שיסעריי, אין
...סוף, אין אנדערונג, דער מלאך המות איז נישט מיד געווארן, און דער טויט
...האט געשלונגען, געפרעסן ווי א ווילדער זולל וסובֿא, מיטגציִים האט מען
...דערהערט אידישע געשרייַען:

- איִדן! קומט ארויס פון די „בונקערס" ס'איז "יודן-ריין" !...

מען האט געהערט, עס פארמירן זיך שרופן, איִדן קומען זיך צוזאמען, מען
...ריכט פון די לעכער ארויס, און די דייטשן פירן זיי אוועק. מאניא איז מער
...נישט געשאנען אין דעם ווינקל, זי איז געשטאנען בייַם לאן-עפענונג, האָרי
...האט געפילט אז איר מוח ארבעט, [illegible] עס [illegible] פאר אים - מאניא שמידט...

די מענטשן אין „בונקער" זענען געלעגן אייַנער אויפן צווייַטן,
...א קופע פארפילט פליִיט, אז מען האט געמעגט אביסל דאס לאך, האט ארויס-
...געזעצט א פארע, ווי פון א לאקאמאטיוו-קוימן, די לייַבער זענען געווען
...כאטש מיט רויטע פינטלעך, ווי מיט א רויטן מאָן, זיי זענען געלגן אייַנער
...אויפן אנדערן. מען האט נישט געוואוסט וועמען עס לעבט און וועמען עס איז שוין
...טויט. [illegible] [illegible] זענען אייַנגעשלאפן [illegible]...

מיטוואך מיטאגציִים האט מאניא ארומגעכומען הארין און אייַנגעריכט
...אים אין אויער:

- מיר גייַען ארויס... [illegible]

- מיר גייַען ארויס...

זיי האבן זיך [illegible] הארי האט נישט געקענט [illegible]...
...וואלט געפילט אז ער האלט זי יעצט צום לעצטן מאל אין זייַנע הענט...
[illegible] לעצטער קוש...

זיי האבן ארויסגעשלעפט שטילערהייט די טעג פון דער טאפע, יעדע
...מינוט איז מייַער, אויב פאלט יעמאַנ אריין א דייטש, איז דער „בונקער"
...פארשלאקט. [illegible] האט זיך ארויסגעגליטשט אויפן כויך און מאניא נאך אים.
...די מאגליכט האט זיי געבלענדט זייערע אויגן, זייערע קערפערס [illegible] געווען
...נישט געשאנען אין דעם ווינקל, זי איז געשטאנען בייַם לאן-עפענונג, האָרי
...האט געפילט אז איר מוח ארבעט, [illegible] עס [illegible] פאר אים - מאניא שמידט...

די מענטשן אין „בונקער" זענען געלעגן אייַנער אויפן צווייַטן,
...א קופע פארפילט פליִיט, אז מען האט געמעגט אביסל דאס לאך, האט ארויס-
...געזעצט א פארע, ווי פון א לאקאמאטיוו-קוימן, די לייַבער זענען געווען
...כאטש מיט רויטע פינטלעך, ווי מיט א רויטן מאָן, זיי זענען געלגן אייַנער
...אויפן אנדערן. מען האט נישט געוואוסט וועמען עס לעבט און וועמען עס איז שוין
...טויט. [illegible] [illegible] זענען אייַנגעשלאפן [illegible]...

מיטוואך מיטאגציִים האט מאניא ארומגעכומען הארין און אייַנגעריכט
...אים אין אויער:

- מיר גייַען ארויס... [illegible]

- מיר גייַען ארויס...

זיי האבן זיך [illegible] הארי האט נישט געקענט [illegible]...
...וואלט געפילט אז ער האלט זי יעצט צום לעצטן מאל אין זייַנע הענט...
[illegible] לעצטער קוש...

זיי האבן ארויסגעשלעפט שטילערהייט די טעג פון דער טאפע, יעדע
...מינוט איז מייַער, אויב פאלט יעמאַנ אריין א דייטש, איז דער „בונקער"
...פארשלאקט. [illegible] האט זיך ארויסגעגליטשט אויפן כויך און מאניא נאך אים.
...די מאגליכט האט זיי געבלענדט זייערע אויגן, זייערע קערפערס [illegible] געווען

ר דאס געשמאנק פון צעפוילסק אייער. זייערע גופים האבן געפוילט. האבי
ן אריף אויפן בוידעם, סאניא איז אריין אינם צווייטס שפיבל כאפן א
נגל אויף זיך, און עס האבן זיך דערהערט שריט פון דיישטע שטיוועל...
עס איז שוין בעונען צו שפעט... XXXXXXXXXXXXXXX
סאניא האט מער נישט באוויזן אריינצולויפן אויפן בוידעם. באשט אויפן
ן זי XXXXXXXX מיט גאדניטש געוונען זיכערער. און האבי האט דערהערט
ם...
- נישט שיסן !... איך גייע זעלבסט!...
האבי האט דערהערט סאניאם קול... זי האט געשריען מיט א דעצידירטע
ון זיכערע שטימע. אין דער מינוט איז האבי שוין גרייט געוונען ארפא-
וספרינגען פון בוידעם, און ער האט דערהערט סאניאם א צווייטי ווי א באפעל:
- בלייבן !...
דעם דיישט האט סאניא ערקלערט, אז דאס פרעגט זי אים צו ער ערלויבט
ויר נישט פרייער צו שרינקען...
- לאום!... לאום!!!...
און סאניא איז אוועק...

האבי איז געבליבן ווי אין היפנאטיזם. סאניא האט באפוילן ער זאל
בליבן, אבער ער וועט נישט פאלגן... ניין ! ער גייט אראם און וויל איר
נאכלויפן, און עס קלינגט אין זיינע אויערן דער באפעל : -"בלייבן"!...
האבי לויפט ארא אין קעלער, און לויפט צוריק אריף, ער וויל
ארויסלויפן אין גאס, און סאניאם געשריי לויפט אים נאך : -"בלייבן"!...
ער לויפט צוריק אריף אויפן בוידעם, און לויפט וידער צוריק ארא, כיי
דער אפענער טיר בלייבט ער שטיין, אפן דער עפענונג פון דער טיר שרינגט
דאס באפעל: "בלייבן"!... און לאזט אים נישט ארויס...
צום לעצטן מאל איז האבי ארא פון בוידעם מיט אימפעט,
און ווי מיט א שפיץ-אקסל האט ער זיך ער זיך א ריס געפון אין דער אפענער
טיר, ווי ער וואלט אא די אפענע טיר געוואלט אויסדרעכן, ווי מיטן אקסל
געוואלט אדורך דריפן דעם באפעל: א"בלייבן" !... וועלכער פארשפעלט אים דעם
ארויסגאנג.
און ער האט זיך ארויסגעריסן...
אינדרויסן איז געווען לער. ער האט זיך ארומגעקוקט, און סאניאן מער
נישט נעזעהן. ער האט אנגעהויבן לויפן צום זאפל-פלאץ, וואו עס קומען שפענדיק

די „פונקטן", און עס איז פאר זייערע אויגן אזוי פארבייגעפלויגן אין
זיך עשמאסענע קויל:

- קאם... קאם... קאם...

א דייטש איז געשמאנטן מיט אן אויפאמאס אויפן בערגל.

- וואוהין ?...

- צום זאמלפלאץ, וואו אלע איידן...

דער דייטש האט אויפגעפירט אין א צוויייטע ריכטונג, בייט עק לאנגער -
ציג, איז געשמאנטן א לאמפ-אויפא, עטליכע הונדערטיים האבן גלאדנס די טויטע
ן געשמאסענע, וואס זענען גלעגן אויף די וועגן.

- דו וועסט מיך זיי מיספארן, העלפן די „לייכן" זאמלן!...

הארי האט אאאא פרובירט עפעס זאגן, אז ער דארף... ער ווייל צוזאמען
מיט עמיצן אויפן „זאמל-פונקט" ...

ער האט באקומען א זעץ איבערן קאפ מיט דער קאלבע, און מיט א שטיוול
נם בויך אריין, און ער איז ארויף אויפן אויטא, פארן זאמלען די געשמאסענע
לייכן".

אויפן וועג האט הארי געזען, דאס געמא איז ארומגענומען מיט דריי
רויסע פייער-רינגען פון דייטשן, א גאנצע ארמיי זענען זיי, פון די
אלדער ביז די אויסגעקליבן די געשמאסענע, אן א שיעור טויטע, דאס איז
נעמ מער ווי אויף איין מאג. זיינע געדאנקען זענען באמעמטיקס
ווי זיך צוקריגן צום „זאמל-פלאץ". פון זיינע מיסארבייטער האט ער זיך
ערוואוסט אז דער „זאמל-פונקט" געפונט זיך גאר צוויטן די נייע בארקן,
וואס מען האט אנגעהויבן בויען פאר די ארבייטער פון דרייזערס „מאס".
ידן מאג גייען אוועק „מראנספארטן", אפילו צוויי מאל אין מאג, די „מקציע"
/איין
וועט פרייער זיך נישט עגדיקן, ביז אינן געמא וועט נישט כלייבן קיין איד.

הארי האט פון זיך גערופן דאס פליים. וואס האט ער געטון. פארוואס
זיי ער נישט באלד מיט, מיט מאנען ?...

כיי נ/אכט האבן די דייטשן אוועקגעפירט די גרופע מתים-זאמלען
ין א תפיסה אריין. און צומארגנס, וועדער זיי ארויסגעפירט צו זייער
ענעם, זיי זענען געפארן צו/ויטן די געמלקן, און צווישן די בערג און
ויסגעלעגט די מתים אויפן שוי פא ארויף.

דער אויטא איז צוגעפארן צום בארג-טפאלם, וואו הארי האט שבת-צונאכט,
נעמט זיין „סמירה" פארבאנדזשעט. דער דייטש האט זיך געהייסן דארט ארומ-
ין, דארטן דארף זיין

האבי איז געגאנגען מיטן זעלבן וועג פון וואנען עס האט זיך דעמאלט
גענאכט אפגעלעקט דאס מארגענטשע פירל, אזוי פון דזשאנקן עס האט זיך געצויגן
ים דער צויבערפולער נגון... ביים שפיין-טויער, האט ער שוין xxxxx
ונען דאס בילד. אויפן ארט וואו עס געשאנען דער באראק, זענען יעצט
געגן מארבראנטע שטיקער, און ארום xxxx וויי ביי א שיש, אזוי וויי זיי
ענען געזעסן, זענען געלעגן די האלב-פארברענטע גופים פון די xxxx מקובלים.
ון אויבן אן איז געלעגן דער רבי, געוויקלט אין דער ספר-תורה, א האלב -
רבראנטער, אפן זיין האנט איז נאך געלעגן א שטיק פארטעם, און עם האט
קוועטשט די אותיות פון פטוק:
... וזאת התורה, אדם כי ימות באהל... ----

דעם גאנצן טאג, האט האבי געזוכט און אויסגעקוקט א געלעגנהייט צו
געלטויפן צום "זאמל-פונקט", אפשר וועט ער נאך טרעפן מאניען. פארנאכט,
אט ער זיך געלאזט אויף א סכנה, דער אויטא איז געבליבן שטיין בייט לפנגין-
וג, איז האבי פארקראכן צום "זאמל-פלאץ". דא דיימען, וואו האבן באוואכט
אט ארט, האבן אים נישט געטשערט אריינצוגיין, דארט איז געווען א ים פון
נעשען, און האבי האט זיך אין דעם ים דערטרונקען...

טויזנטער, טויזנטער האבן זיך xx געפונען דא, אויף דעם "זאמל-
ונקט". ס'איז געווען דער לעצטער יריד, וואס דער טויש האט צוזאמענגעטריבן,
ון צענדליקער, טויזנטער האבן זיך געפטקט אויף דער גרענץ, ביים אריבערג-
פון לעבן צו טויש. יעדער אויף זיין באזונדערן שטייגער.

האבי איז געלאפן פון איין באראק צום צוויישן. פון איין שטוב צו
ר אנדערער, און אלעמאל מאניען, און זי נישט געפונען. ער האט געהערט אז
דן שוג גייען אונטן צוויי "שראנשפארטן". ווען די מענשן, וואס זענען יעצט
, זענען אהער אנגעקומען, זיי קיינער אויסער די טויטע, האלב-טויטע און
וגעים, קיינער נישט געזונט.

ס'איז געווען קלאר די זאך, מאניא איז אונטן קיין אויסווייג. האבי
איז מאמנשאל געווארן גלייכגילטיק צו אלע בילדער און מעגען ארום אים.
ער איז אריבערגעגאנגען די גרענץ פון לעבן צום טויט, ער האט נאר געוואלט,
וואס פריער אנקומען אויף דעם זעלבן ארט, וואו מען האט אונטקגעפירט מאניען.

עס זענען אנגעקומען פריש מחנות אויפן "זאמל-פלאץ". משפחות-וויי.
ון אריינצולנע, זענען זיי געקומען צוקריכן וויי מצורעים אין זייער שאל
יין. דער טויש האט זיי געשריבן פון די "לעבער" און עס האט זיך געמישט

זון אוו בונקער-מוים", נאקעט ל'יבער אוו אויסאמאן-פ'יער", ה'יטל אוו פארשפ'ינקן פל'יט", "ס'פלשט'יין אוו נאקעט-פערבלומ'קעט פרויען- גל'ידער", א שפ'ק וואקאנאל'יע, נישט ס'פלשט'יין, נאר די וועלט, די ה'יטלען, אוו כבוד-לבה, אגעמ'ט פון א גרויסן חוזן ובוזן, נישט פאר יצירה, נאר שוין אין תורה...

אויפן "זאמל-פונקט" האבן מענטשן פארל'יגט פ'יער אוו געקאכט קארטאפל, אפאך פ'יערלעך, אנאש'יער פ'יערלעך, קופקעלעך האלץ, אוו מען קאכט קארטאפל. פוי'נטער מענטשן דרייען זיך אויפן פלאץ אין די באראקן אוו יעדער איז באשעפ'טיקט מים זיך, ~~מ~~ כ'יי דער וואגט לעבן א פ'יערל פון קארטאפל האט א מאמע אויסגעגעס א געלעגער, פאר זיך אוו פאר איר קינד. זי האט אונטער גל'יגט מלבושים, אוו זי האט אויסגעשפרי'ט א דעק עס זאל באקוועם זי'ן, אשט'יגער וויי זי וואגט אין דער חיים ב'יזיך אויסגעגעס א געלעגער, דערנאך, האט זי א וועקגל'יגט דאס 4 יאר'ק באהנטע פ'ידעלע אויפן געלעגער אוו זי האט זיך צו גל'יגט ~~באקוועמט~~ צום קינד, אוו זי האט ארויסגענומען א ברוים-מעסער, ~~נישט קיין "ש'ילעטקע"~~, אוו ~~זי האט~~ געשניטן דאס העלזל פון איר באהנטע 4 יאר'ק פ'ידעלע וויי מען שניי'ט שוויצער-קעז... דערנאך האט זי מיטן ברוים-מעסער געזוכט די אדערן פון איר אי'גענע האנט, אוו צוגעדרעקט זיך, מיטן קינד מים דער דעק, אוו ~~אי'~~ געוויי'גט עס ווי צום שלאפן ג'י!:

- "אי'לי'...אי'לי'...לי'...דער מאמע אי'ז געפארן..."...".."...

דאס קינד האט נאך אלץ ~~געשריען~~, אוו נישט געוואלט אי'נשלאפן...

וויי'ט אוים אז די מומער האט דאס ערשטע מאל געשניטן אהעלזל פון א קינד, נישט געוואוינט, אוו דאס קינד האט ~~אפשר~~ געארגלט אוו געפאטש מים די העגסליך אין שפראנדיקן בלום אר'י'...אשט'יגער וויי עס וואלט געוואלט מים די העגסליך אר'י'נלי'גן לופט אינם צוויטן "פ'יסקעלע אר'י', וואס די מא'עי' הט אויסגעפגס אינם העלזל. אוו נישט געקאגס בשום-אופן, אוו דאס זי'ך בעגארגלט וויי מען וואלט עס אראפגעגעבן "מאנע-קאטע"... אוו עס וויל בשום אופן נישט אראפשלונגען, נאר עס גארגלט זיך מיטן לעפעלע ~~"מאנע קאטע" אין נארגלט~~, אוו מישט עס דאס אינם העלזל, אוו בלעזלט עס מים אפערשפ'קט גער'י'ערי'...

די מומער איז פארזארגט, דאס קינד וויל נישט אי'נשלאפן", זי וויי עס שפארקער, אוו מים די פים שפ'יגט זי אונטן די פלי'צנדיק מאטע מענטשן

אויפן „זאמל-פונקט", וועלכע קומן זיך אפילו ניטא אום, ניטא אויף איר אוך ניטא אויף איר קינד:

- מערדער ! מרעסט מיר ניטא אויפן „פיצל" קינד ארויף חלילה...אוך זי וויגט דאס קינד שטארקער:

-„דער מאמע איז געפארן האנדלען...דאזש'נקעלעך מיט מאנדלעך..."...

"... - - -

קאמפ-פעלד אין זוין בטוח אופן ניטא קאמפילין...זוין דאס צוויי מאל
ווי דאס מיטל "ארבעט" מיטן טוים און קאן אלץ ניטא אפשטארבן. אז בייי די
היסטע רעגים איז אלץ פאלטא, אפילו דער טאם איז אויך ערזאץ...

איך בין זיינקלען ליגן אפגעווארפן קליינע, מערבלומיקטע קינדערשיגעלעך,
וואס די מוטערים טאכן זיי דא אויסטפילן, און אויפקגעווארפן ווי
טקלעך מיגוף...!

פויזנטער מאטעס זענען דא זוין אדורך געגאנגען פון זונטיק ביז יעצט,
און אויב טאם א מאטע באוויזן ביז היינט אפצוראטעוון איר קינד, טאם זי
עס דא אינם באראק יעצט ווי אויף א מיטט-קאטטן ארויטגעווארפן...

אטאך קינדער קריכן אויף דער ערד, זיי צעקריכן זיך אויף אלעפיר ווי
וויטטע, גרויטע לייז...זיי קריכן אין די צוואט, אינער די לעבעריקע און
אינער די מוטע, זיי ליגן אויף די פגרים און זיי וויינען גארנישם, מאקע
ווי לייז!...

א מערטען נעריטם טאכן אן די קראנקע וויבער, וואס מיינען אז זיי
זיינען שוין נעטטארבן, זיי ליגן נאקעטע, צוויטן די טוימע און גריזן רויע
קארטאפל און וואטטן אויפן טוים, טהיטם אויפן נארטאלן טוים, און וועט טאם
זיי נעוואגם אז זיי נייין שוין טטארבן?...אז זיי ליגן אפילו ניטם, זיי זיצן גא
און גריזן קארטאפל און טאכן קולי-קולות אויף די טילטול-מענטטן, וואס
טפיזן זיך אריין מיט זייער טיטער...

אינם צוויטן באראק ליגם דער בענטטינער רבי אויף דער ערד, ער פראגם
זיין נעטטרי'טטן מיט-באלאם, מיטן גרויטן ארבע-בנפות פון פארגם. ער האם
נאך זיין גראע נעדיכטע בארד, און די נעדיכטע פאות, און ער בעט רחמים, מען
זאל אים לטען-טטם ברענגען דעם קאטטער...

אז יודל קאנאל איז אנגעקומען אויפ "זאטל-פונקם" און דערזען זיין רבין
איז אוא מצב, האט ער קריגט נעריטן און אריינגעבראכן מיט א געוויין:

- רבי!...וואו איך זע דיך!...

- צדיק הדור!...וואו איך זע דיך!...

יודל קאנאל איז נעווען א יונגער מאן א חכטים, פון זיין רבין האט ער
נעוואלטן עולם ומלואו. ער האט זיי אים נעווען גרויטע מדרגות, אוך רבין האט ע
נעווען דעם קיום פון "ישראל אוריימא זקודטו ברוך הוא" און טפילא איז דער
רבי נעווען זיי אים דער יסוד פון דער וועלם, אז; אז ער האט אים יעצט

נעראפן אויפן „זאמל־פונקט" לינקן און אויסקל פון בארג ווואו עס האבן
יך געוואלגערט נאקעטע ווייבער, האט ער אויפגערופן זיינע אויגן צום
הימל און צוויי העגט צו א מענטש:

– צדיק יסוד־עולם!...ווואו איך זע דיך!...

א ציינע פרוי מיט א שווארצן קאפ האר, איז געשאנען ביים פענצטער פון
בארג און זי האט ארויסגעשטעקט א צונג צו אייגעם פון די דייטשן, ווואס זענען
געשאנען אין דרויסן.

איז ארייגגעלאפן אהויבער, דיקע דייטש, ער האט געכאפט א בענקל און
געוואלט איבערן קאפ פון דער פרוי, די פרוי האט געמאכט וויילדע קולות, דאס
כלום האט געשפרונגט פון איר שווארצן קאפ האר, זי איז געלאפן, און דער
דייטש איז איר נאך געלאפן, און ער האט געוואלט מיט דעם האלבן צעבראכענעם
בענקל, ווואס איז אים געבליבן אין האנט, און די פרוי האט אלץ וויילדער אפ
געשריגן, האבערע קוילות געמאכט, אז דער דייטש איז א מיידער ארויס פון
בארג, איז די פרוי וויידער צו צום פענצטער און וויידער ארויסגעשטעקט צו אים
אצונג, דער דייטש איז ארייז מיט וויילדעטע רציחה, געמאכן האט ער זי נישט,
נאר מיט א סמיק האלץ האט ער געוואלט איבער איר, זי האט געמאכט די וויילדעטע
קולות, און געוזען אינגאנצן א סמיק בלום און געלאפן פון איין וויינקל צום
צוויטן און דער דייטש האט מיט אלע כוידע העגט געשלאגן מיט דעם סמיק
האלץ, די וועגט זענען באשפריצט געווארן מיט איר בלום, זי איז שוין געווען
נאקעט, נישט קיין מענטש נאר א סמיק בלום, און דער דייטש האט אלץ געדרעשט
מיט דעם סמיק האלץ און די פרוי האט אים וויילד געמאכט מיט אירע געוואלטן, און
ער, דער דייטש איז מיד געווארן, אז ער איז ארוים האט די פרוי געקלערט צי
זאל ~~[illegible]~~ זי צו גיין צום פענצטער, אדער זי זאל זיך שוין
נאנזאם וויי זי האט זיך אראפגעלאזט פאטלעך אויף דער ערד, און אזוי
פונדעסטוועגן האט זי זיך אראפגעלאזט פאטלעך אויף דער ערד, און אזוי
אנידער ליגן...געזען האט מען אז זי האט באשלאסן צו צינגין צום פענצטער,
א און ניין, א פינטל מיטן אויג, א קוסע בלום, איינגעשלאפן, סמיל, אזוים
יעלות...

איינדרוים אויפן פלאץ האט אייגער דעם צוויטן געגנבעט קארטאפל, און
מען האט זיך געשאכט מיט מעסער, די דייטשן האבן זיך געוויילט...

בייאכט זענען אלע געלעגן אויפן פלאץ מיטן בויך אוף דער ערד, אויב
האט עמיצער אינם שלאף זיך אדרייט געטון, איז דער, און די ארומיקע ארום אים

ארורך געזופט געווארן מים קוילן.

און פארן מוים האבן מענטשן נאך אלץ מורא געהאט...

ראגערשט'ק אוונט-צייט, דרייעך איז דא, די מאסן [illegible]ן פארשירן צום
צוג, זעקס אין בריים, פוזנסער, זענען געגאנגען צו די וואגענען, אלם אזן
יונג, מאן אזן פרוי, איין מאסע פון שאטנס, אזן ארום זיי פון ביידע זייטן
אן ארמע פון ס.ס. - ליים "געפאפע" מים אויפאפן אין די הענט, געצילט צו
א שונא פון שוצלאוז שאטנס, וואס האבן דיישלאנד קיין קריג נישט ערקלערט,
אזן אויף דעם ביידסטן פאלק קיינמאל נישט אנגעפאלן. אזן דיישע נלום קיינמאל
נישט פארגאטן, אזן קיין אייגער פון די שוצלאוז שאטן-מאסע האם ביז צום
קריג קיין דייטשן איבערהויפט פארדי אויגן נישט געזעהן...

אויף די וועגן, אויף די באלקאנען, פון די פענצטער האבן געקוקט די
"פאלער" מים קינדער אויף די הענט, אויף די מארשירנדיקע יודן וויי אויף א
צוג בעסט אדריבע מאי פייערונג...

די דייטשן האבן אויפגערוקט די מירן פון די וואגענען אזן זיי האבן
אנגעהויבן שלאגן איבער די קעפ, אלע האבן זיך געשטופט אין די אפענע מירן,
אזן קיין אייגער האם נישט געקאנט אריין, די מאסע האם מים אייגענע גופים
פארשטאפט דעם אריינגאנג ווי א צובריבער קארק די פלאש-עפענונג...

די קאלבעס האבן געפאכעט איבער די קעפ, אזן די מאסע איז אריין אין די
וואגענען, ווי אן אויפגעריסענע וואסער-מאסע, די ערשטע זענען באלד צוסאמן.
געווארן, אזן אויף די טרעפנדיקע האבן געשריען, די שפעטער אריין דרינגדיקע.
דער וואסער-דרוק פון דער אויפגעריסענע מאסע.

ס'איז קיינער נישט איבער געבליבן, אלץ איז אריין...

דער צוג האם געריים, מען פארט...מען פארט...וואוהין?...דאס האם יעדן
איינעם פעראינטריגירם, עס האם קיינער נישט געוואלם שטארבן אויפן וועג,
מען האם געוואלם נאך ביים לעבן זען, מחיים, מיטן פרייז פון אייגענעם לעבן,
אנטפלעקן, דעם געהיימנוס פולן מוד, וואס הענגם איבער דעם וואגם: "אויסווייק".
דאס וואגם האם געהאלטן אין מוים-שפאנונג עמלעכע יאר די מענטשן, וואס פארן
יעצם אין די וואגענען, עפעס א שלייער איז געהאנגען איבער דעם געהיים-נוסחולן
וואגם. יעצם וועלן יעדער האם ווין געווארן אז ער האם אריבער געפרעגט אינם
רוח פון מוים, פ'הייסם אז ער איז ווין ארויס פון די וועלם פון לעבעדיקע
מאן ער כאפט געווארן "אויסווייק"...

אויסווייץ.

– קאפיטל צען –

דער צוג איז אריינגעפארן אינם ניין פלאנעם, און געשעלם זיך, די פירן האבן זיך אויפגעריקט, די מאסע איז ארויס אויף א גרויסן פלאץ. די נאכט האט געהילם דעם פלאץ ארום און ארום מים א שווארצן טוך דא האט מען נישט געזיגן, דא האט מען נישט גערעדט, דא האם גענארשם א שמילקיים. אלץ האט געשוויגן, אפילו די ארויספלייצנדיקע מאסע פון די וואגאנען האבן טוים געשוויגן, מען האט עס דערפילם, דא הערשן אנדערע געזעצן. אן אנדערע אטמוספער. די ליכם וואס האבן זיך פון ווייטן געצונדן האבן דא אנדערש געלויכטן און די נאכט האט דא אנדערש באנאכם, מען האם עס בערוש געזען, די נאכט איז דא א רינערן צו דעם גרויסן אלטעכטיקן תאר. וואס הערשם דא אויף דעם „פלאנעם". די נאכט איז אנגעקומען שטיל, טים איטה. ווי זי וואלם געוואגט אויף שפיץ פונגער, נישט אנצוטאכן א גרוים, מען זאל זי נישם הערן, זי זאל נישט שטערן די מזרכטיקע שמילקיים, וואס הערשם דא.

דא האט כען נישט גערעדט, די מלאכי-חבלה האבן אקוק געטון אויף דיר מיטן אויג. האסטו דערפילם אז דו ביסט מער נישט דו, נאר א שפיק פיררטיקער ז ווילן ביסטו געווארן, און פער ואנדלם ביסטו געווארן אין דעם שפיק זיין בליק, כדי אויסצופירן דעם ווילן פון דעם, וואס האט אויף דיר געשיקם זיין בליק, דער־בער האט מען דא וויזם אוים נישט געהערט, וויל אפילו איז געווען נישט נויטיק...

האר• איז ארוים פון וואגאן און ער איז שטיין געבליבן ביי א דורך געשאטענע פרוי, און עס איז אויף אים געפאלן א בליק פון אייגעם פון די מלאכי-חבלה. די הערשער אויף דעם פלאנם, דער בליק האט „געזאגם" אז ער זאל נעמען די געשאטענע פרוי, זי אוועק טראגן צו די קופע מויטע, וואס ליגן דארם נישט וויים.

האר• האט אכאפגעמון די פרוי ביי די ארעמ'ם און א צוויי־מער ביי דיפ'ם און עס גיים נישט...די פרוי גליכט זיך ארוים פון זיינע הענם, די קוילן קערפער, און וויפיל ער האט נישט געקלאפרם זי, וויי מים צוואנגען, גליכט זיך אלץ דער קערפער ארוים פון זיינע הענם.

האר• געפונם זיך אין א מיאוסע לאגע, ער האט אויפגעמוטיגן זיינע אויגן און דערזעהן דעם בליק אויף זיך פון דעם באשלעפר. דער באשלעפער בליק

וועגם פון די אפענע כרוסטן-לעבער און זיי מיט צוואנגען מאס ער זייגט
פונגער און נעגל אריינגעקלאפערט אינם פליישט פון דעם פרוישן-קערפער,
און געפראגן זי צום חויפן, ער מאס געפילט בשעתן פראגן אז דאס פליישט
רייסט זיך [illegible], עס מרענען זיך די פליישט-געוועבן, און ער מאס
ראפראגן ביז צום ארם.

דערנאך אז מארי איז צוגעקוסען צו די רעכטע מענטשן מאס ער ערשט
נא ערקם, די געפאנגענע באוואוינער פון דעם פלאנעט, דאס זענען געווען
מענטשן מים רוגדיקע קעפ, אפשר זענען זיי נישט רוגדיק געווען, נאר אויסגעזען
מאס דאס אזוי צוליב דעם, וויייל זיי מאבן קיין מאר איבער חויפט נישט געמאט,
א וויייפער מצדמקקער רוגדיקער קאם, מים א פארם לבוש, אויך וויים מים
אקאלירטן שמריף, אזוי די חויזן, אזוי די יאקע און א רוגדיק מיצעלע אזיפן
שפיץ-קאפ, אלץ די זעלבע געשמרייפטע קאליר.

די "געשמרייפטע" מאבן אויך נישט גערעדט, געשוויגן זיי פיש, און
געשווימען זענען זיי אויפן פלאץ אויך ווי פיש, זיי קלייבן פישעלעך אין
אקוזאריום, אזוי שנעל, אזוי פליגן, און אזוי שטום...

זיי זענען נישט געגאנגען, נאר געלאפן, געלאפן אהער, געלאפן אהין,
פונווייטנס זענען געשפאנט די פלאכי-חבלה, און מאבן מים זייערע בליקן
אנגעפירט מים די געשמרייפטע, לויפנדיקע, שוועבנדיקע, שכימע פישעלעך...

די "געשמרייפטע" מאבן אפגעפרט די מענטשן, און די מענטשן זענען
אינסטינקטיוו אויך געווען אזוי שטום, און אויסגעפירט אלץ שנעל, שטום, ערר
נאך איז אייגער פון די פלאכי-חבלה צו געקומען, און געמאכט מים פונגער-
אויף רעכטס און לינקס, די "געשמרייפטע" מאבן פון געקומט זיין פונגער-
שפראך, און שוועבנדיק שנעל, פליגן, מאבן זיי געכאפט די מענטשן ווי
ארבעפלעך, און געפילם אהער, און אהין, אלץ פליגן און שמומערייס.

אייגנטליך מאס מען זיך ערמאנט אז מען מאס פון אסאל אין אן אנדערע
"וועלם" אזעלבעם געזען. דארם איז עס געווען, מים אכאטום-שטעקלעך און
בליי-ווייסע חיטלעך מאבן געפרט די מענטשן. אבער מאס איז דאך געווען אויף
דער מענטשלעכער וועלם, וואו מען מאס נאך געלעבם...וואו מען מאס גערעדט,
עווייגם, גערעכט זיך די מאר פון קאם, אבער וואו קומם עמעס אזעלבעם אויפן
עולם-אסת?...אויף א צוויפל פלאנעט?...וואס טוט זיך דאס?...עמעס אחלום
דאס נאנצע לעבן, סחייפם, דער נאנצער פוים...

נאך דעם שטומן נאטעם-דינסט, איז אויסגעקומען אזא חשבון: פון די פיל

סויזנטער, וואס זענען ארויסגעפארן פון יענער וועלט, איז העלפט געכליבן אין
די וואגענן דערמיט, אז פראצענט איז געווארן אוועקגעשטעלט אויף לינקס,
און צען פראצענט זענען געבליבן אויף רעכטס.

מארי איז געווען צוויפן די 10 פראצענט.

פאר די פון לינקס איז שוין גענוג וויי פון דער ערד ארויס, גרויס
ריזן לאפן-אומאס, מים אזעלכע וויילדע, ליכטיגן, אזן זיי האבן די מענטשן
אין זיך אריינגעלונגען.

די גרופע פון רעכטספאס אפמארשים. וואוהין?:: עס איז געווען שרעק אזן
עס האט פארשטייערים, נאר 10 פינגם מארש, איז די גרופע אדורך אגרויס מויער
אזן עס האבן זיך אנגעטון צייכענען קאנטזרן פון לאנגע בארשן, מאלצערנע
בלאקן, אן פענצטער אזן פעריסקאפול.

אזן פנדליך איגם „בלאק", אינעווייניק ליידיק, אנגעפילם לאנג, אלאנג
געווירמער ציגל-אויזן לויפם דורך פון עק בים עק. ניעם איינער האם
געפראכם קוקנדיק אויף דעם וויילדן, לאנגן ? ראם איז עם...

מניט-ביים זענען אנגעקומען א מרים גרופע „געפרייפטע". נאר זיי האבן
שוין גערעדם... שוין איינמאל ארעדעג". מאר אויפן קאפ האבן זיך פון שמה
אויפגעשטעלם, איינער פון זיי האם זיך ארויפגעשטעלם אין דער מים פון דעם
לאנגן אויזן, אזן מען האם געהערם אויף דעם געפרייפטן פלאנעם די
ערשטע ווערטער:

-וונגלעך ...ווער עם האם „הארמע", „וויכע" „שמיינדלעך", זאל מיר
געבן, וויל סוועם סיי וויי אין לאגער אריין גארניטם מים זיך מיפנעמען...

רבונו של עולם!...וואם מום זיך ראז?...יורים...ריין מאכע לשון אויף
דעם געפרייפטן פלאנעם...אחינו בני ישראל...מען האם אים געוואלם קיין,
מרערן האבן זיך געשטעלם אין די אויגן, פאיז דאך אן „אייגענער". עמך...
אזן זע נאר פלאי-פלאים..."הארמע", וויכע" אויפן עולם האמם...מאשלע
קרוין...וואם מום זיך ראז?...וואו איז מען רא אריינגעפאלן?...

- שנעלער...שנעלער...חברה, גיכם די „פאיעם"...האם זיך דער „געפרייפטער"
שוין אומגעדולדיקם...

ווער האם אין זיך געהאם, וואם ער רעדם ראכם: „פאיעם", „שמאיעם"...
סוזנע, וונאי ציון, ווער האם דען ראם אין קאפ געהאם?...ווענען איז עם רען
אלע האבן זיך געשטופם צום געפרייפטן. אזן קעם, אויגן, סיילער, האבן

זעט ס'ם מאלזם:

- וואס, מען פארברענט דא ניסט?...

- מען גים דא צו עסן?...

- טכר, דא זענען קוין ניסמא קיין „מונקמן", מאן...

- די מרוין סיט די קינדער זענען אויך דא?...

- זוי לאנג ביסמ זוין דא יונגערמאן?...

סט״ענדיק אזוי אויפן אויוון, האם דער „געסרי״פסער" א״ינגעם ארי״נ=
=געלאזם ס'מן סט'זוך אנ„ענפסער" אין פנים ארי״ן, אז יענער האם באלד
אויסגעפ'ן אלע פארנס'קע צי״ן, זוי פרעמדע, קלי״נע שט״נדלעך...

- פ'יערדאלע ריך אוועק!...הזרן-זון...איבער ר״ן מאמעם מוטער, איבער
רער הזר...

דאם האם זוין רער „געסרי״פסער" געוועזם ס'ם אן אנדער קוי״ל, גארנ'ם
רער זעלבער, זואם האם פריער זיך געה״פ'ן געבן ד' „הארמע" אזן „ווי״נע".

- שלע זיך אויסזן נאקעם...

אצי״ערנ'ם האם ארומגעכאפם, מען האם דערפ'לם אז אויף אדי״ם קאן מען
אויך זי״ן א״ינער מזן די „פרעדע", זואם הערן אויף דעם פלאנעם.

נאבנ'ם
מען האם/כאזויזן זיך אויסצוזן, האם א „געסרי״פסער" „געסירם"
ס'ם א באטענע קי״קע איבער די קעם. אלע זענען געסאנגן אדם-נאקעם, אזן
אזוי נאקעקרי״ם, האם מען אלע ארומגערכן אין רער קאלסער, פ'נצמערער
נאכם.

מונערוי״סנם האם מען נעזעז אין אלע מיר עקן קוי״סנעם, עם האם
מזן זי״ נעשלאגן מונקן אזן רויך...

- מזרן-זונם ...רורך די קוסנעם זוענ איר מאצירן אין ה״סל ארי״ן...

די קוין זענען געסרי״נגן וי״ אין אמאנץ אזעלכן, עם אי״ז זי״ נארי״ם
נזואנגן אפצי״סעלן, די פערשלעסנע קיין. ראם זעלבע די צי״ן.

אין רער „זאוי״נע" זענ ארי״ן די ערשמע גרופע צו „ד״יונפעקצי״ע". יערער
א״י אדורך נזואנגן נאקעם ס'ם אנגעמם מויל, די הענם אויסגעצויגן זוי
א לוגאפ'ק. די מונערי צו סערי״ם, אזן „געסרי״פסע" מאכן קאנפראלירם אזן

די פערבארגנסע לעקער פון א מענטשלעכן גוף צו מען פירט גיכס מיט זיך "הארסע", "זייבע" און "שמיגדלעך", אין הארצן האט זי דער יעדער בעראכט, אז די "זאוינע" און דאס "באדן" איז נאר אפארבלענגיס...אין אמת גיים מען פון יעצט צו דעם געהיימניספולן מויס...די מענטשן האבן אבער גיכס נעוואוסט אז דא קומט דער מויס גיכס אזוי שנעל, גלייקלעך זענען די יענקע, וואס קומען באלד צו אים...

א רוסיש-ענדיק פון דער "זאוינע", זענען אלע געווען גלייך, רייבע און ארשע, און זיי ארשע זענען אלע געווען. אפילו מיט אזעלבע הור וואס א מענטש האט זיך א גאנץ לעבן גיכס געהירט, האט מען זיי אים אויך יעצט בראפגעראטן...אפאר דריי-הויזן געלאסע, איין פוס קורץ, אויפן צווייטן לאנג, איאקע וואס רעקט נארצי די פלייצע, און שוין...דאס איז געווען דער לבוש, די פויוועס, וואס די "סובני-שרים" האבן באקומען, ארויסקומענדיק אויף דער גייער וועלם.

בארוועסעוס, בארוועסע העגם, א בארוועס לייב און א אגעגאל ער קאפ-זיידל...

עס איז אנגעקומען א שטאב "געשרייפטע" מיט פאפירן. זיי האבן רעגיסטרירט וואס האט יעדער געמען, מיט וואס הא ער זיך באשעפטיקט אויף דער "זונריקער ערד", פון וועלכן לאנד קומט ער, צו וועלבע נאציע האט ער געהערט דארט, וזייזם אויס, אז דא אויף דעם "עולם-אמת" פירט מען זיך אויך מיט דיסציפ ארדנונג...

ביים שרייבן האט וזידער איינער זיך גיכס געקאנט איינהאלטן און א מרעג געמון:

- פערצייאונג...פערצייאונג...דא לעבם מען?...

- דא, אז מען וויל לעבן, מוז מען מוים מאכן א צוויטן...

ביים לעבטן טיש איז געשאנען א מארנער רייבער, מיט א מארנע מעדער איז האנם, ער האם גיכס געשריבן אויף פאפיר, נאר יעדער האט אזיפגעשמעקם די לינקע האנם, זיי ביים שנידער, וועו ער נעמם די מאם א לענג פון אן ארבל, און דער מארנער רייבער, האם געמונקם זיין מארנע מעדער, איז מארנע טינם, און אנשאם שרייבן האם ער געשאבן אינם פלייש פון דער לינקער האנם און עם זענען ארויסגעשפרונגען ציפערן: 155633, דער שרייבער האם געשאבן און גערופן: - דא, הערן-זיך, הייסט גיכס מער, מיט בער...די ביכס זיין געשאבן...דא שייסט לויס דעם נומער, וואס די מאכם אויף דער האנם, און אזוי וועם מען

ריך אויפרופן, וועלן מען ליך ניט זען אויפן ארט...האסט פארשטאנען,
אלקעלע...

צומארגנס פרי האבן אלע אפארטירס אינם לאגער ארט. פאיז דאס אינצידענט
אין לעצטע מאל ווען די מענטשן גייען אויף דעם וועג, וויל צוריק גיים מען
ווין ניסם, אזן ארויס פון דעם לאגער קומט מען שוין ניסם. בייי טאג ליכט
האט מען ערשט געקאנט זיך מאכן א בילד, ווי אזוי עס קוקט אויס די נייע וועלט,
דער געזעלשאפטלעכער פלאנעט: אוטוויי.

א גרויסער ריזן-שטח, ארומגערינגלעם מים געזעלשאפטן וואלד, ווער ווייט
ווייל הונדערטער מויזנטער לעבנס דער ריזן-שטח האט אויפגעפרעסן אידער
ער איז אויפגעוואלדעט גרווארן, אויף דעם # זאמדיק אויפלאנדירטן שטח
סטיים אקוודראט פון צעטענטלופקעלעך. מים די קעס ארויסגעבויגן איינוויינק
ווי די העלזער פון וואסער-גייגי, פון איין פלוים צום צוויטן, אפארטמענט נעץ
פון שטעכל-דראט, עלעקטריש גאלארנס מים הויכעם שפאנונג, איינוויינק, איגם
קוואדראט, געפונען זיך טיעפער גליך 20 לאגערן. פון דער הייך וואלם מען
גענען, א מאסע קרייצ א דורך דעם קוואדראטן-צטמזמקמחמק קוואדראט. איין
העלפם פאר מענער, דערצויסער פאר פרויען, יערער איינער פון די צוואנציג
לאגערן איז געצויסם, און געטעכלם באזונדער, און יערער לאגר איז אנאזונדערש
וועלם אויף דעם גרויסן „די ווארשע".

בייי יעדן פלוים סטיים א פורעם, ער קוקט אויס ווי א פריליכער מויכן-
פלאץ, נאר פון דעם שענטערל קוקט ארויס א לופטאויג פון א מאשין-געווער,
גארניסם ווי א מייבעלע...און כאטש דעם מאשינגעל סטיים איינער, אויך גארניסם
ווי א מוב...

למען תמם, דארף מען צוגעבן אקלייניקייים, אז דער גאנצער קוואדראט
און אלץ זואס געפונט זיך אין אים, איז ניסם, אזן חייסם ניסם: „אוטוויי"...
דאס חייסם: בירקענאו. זואס איז די נפקא-מינא?... רוקא, אגרויסער. אוטוויי
דאס חייסם: בירקענאו, פערס עקס אין זואלד, דארם זענען געווען,רסע באראקן, צעמראל-
ליגם ניסם פערס עקס אין זואלד, ריזן, זואסאסן, סיין געסרייסטע אוגיפארטן, ניך אזן א
חייצונג, זויבער, ריזן, זואסאסן, סיין געסרייסטע אוגיפארטן, ניך אזן א
מיצע אויפן קאס, פארואס האט יענץ אוטוויי דערצו זוכה געוועזן?...איז דער
ענטער סטוס: יענץ אוטוויי איז „ארעפרזענטאציאנס-לאגער", פאר אויסלענדרס
ענטער סטוס: יענץ אוטוויי איז „ארעפרזענטאציאנס-לאגער", פאר אויסלענדרס
געסט, אזן פארסטייער פון אינטערנאציאנאלן קויטן-קרוין, וואס קומען פון צייס
צו צייס אנקוקן. ווי לעבם מען דאס איז די חייסט „קאנצענטראציאנס-לאגרים"
וועגן וואס די אויסלענדיסע גרויל פראפאגאנדע „קוואסט". אזן די באזוכער
זענען ענטציקט...

ען וואלד אריין פירם מען ניטם די אפילענדישע געסם, דעם „קוואדראם"
ווייזם מען זיי ניטם, און זיי זיין ניטם, אז עס עקזיסטירם אזעלכעם,
וואם רופם זיך: בירקנאו, און דאס איז עס אייגנטליך, וואם באמאלם זיך
ניט אונטער דעם נאמען: אושוויץ.

ניטם איז אושוויץ דאס מען גענארדעם מיליאנען מענטר, פרויען, קינדער,
זיסענם, גאז-קאמערן, עקספעריסענטן-צעלעם, מארטירן-בונקערס, און דאס
נרעסטע, די באוואוסטע בירקנאוער „בלאקען", וואו מען איז ניטם געשטארבן
אין סך מון אייך מינוט, נאר דער מוים, ~~[illegible]~~, דאס געדויערם
צעלעכע מאנאטן, דאס חייסם, אין סך מון די מאנאטן איז מען געשטארבן,
אנאפהער אוך יעדע מינוט געשטארבן, און דאך געלעבם... ביז זיי האבן זיך
דאס נעווען אויף דעם לעבעדיקן מויסן און געזיקם איז אין אויוון אריין...

ניטם אושוויץ, נאר בירקנאו, און פון אם דעם בירקנאוער „קוואדראם",
דאס די וועלם ניטם נעוואוסם, און וועם קסם עס ניטם וויסן, ניטמא נאך די
נארמל און שפראך-סענליכקייט עם אינערצוגעבן, סיידן די וועלם וועלבם דאס
זיך איר יאר-הונדערם אזא „קוואדראם" פון זיך ארויסגעבן, זאל זי אין
אזא „קוואדראם" אריינקומען...

דער לאגער איז וועלכן הארי פרעלעסניק איז אריינגעקומען, דאס זיך
נעריכם: „אושוויץ, אפטיילונג: בירקנאו, לאגער א". דאס איז געווען דער
ערסטער לאגער פון „קוואדראם", בערך א קילאמעטער די לענג, אויף דער רעכטע
זייט פון דער דאזיקר לענג, זענען געשטאנען 3 „בלאקען" און א גלייכע רייע.

„בלאק" - דאס איז, א מונקעלער, לאנגער מונעל, צוזאמענגעשטעלם פון
ברעטער, אינדער מים איז אדורך געלאפן ווי א שלאנג א ציגל-געמויערטער
נרעסער, אינדער מים איז ביידע זייטן אויוון, די דריי פאכיקע „בוקסן", אויף יעדע
אויוון, און פון ביידע זייטן פון בוקסן זענען געלעגן צו 8 מאן, חיות
„בוקסע" פון נאלע נייסם געשיבלעוועטע ברעטער, עלטסיי מאיז וואריאר.
און דער בייים איז אומפעגליך ליגם יערער אויף אזייס, עלטסיי מאיז וואריאר.

מארי פרעלעסניק איז אריין אין „בלאק" 11, דארם זענען געווען 800 מאן.
נון אלע זענען טויט נעווען אין בלאק, דאס זיך אויסן אויוון פלוצלונג
נעווען א „נעשטריימער" מים ארויסע באנד אויפן ארעם מים שוואַרצע שריפם
אויפנעשריבם: „בלאק-עלטעסטער 11". אפטר איז אלעמען אינסטרוקטירט באמאלן, אלע
נעזונד שטוב נעווארן, א מנים דאס דר נעדאס ווי א „בלאק" אנעשטריפם מיצלע
אויפן נלאס אויסראזירטן קאם. אויפגעמאכט אפיצירן-שטיוול, מים א גראבן
נעזיכט מיט דר נעוויכטיקסטר ווי אומאנגלער צוזיכן די פונקער. ער דאס שפאציר

אויף די לעצטע פון אויגן זיי. אויף א רויז-באשפּעטע אליי"ע, און ער האט
נעריגם פּים א גראנע אימפּרעסע באם-שפּיגל, און זיך געזעלם זיי א סאאר
אויף א קליי-נשפּעלדיקע פּצענע;

- איך מ"מ "אנעק - האט זיך רער "בלאק-עלמעסטער" פּארגעסעלם - איך
בין א פּוליס "זנגעל", און איך בין רער האר פּון אייער לעבן אזוי פּוים!...
זוגן איך בין נעקומען קיין בירקענאו איז דא געווען א "בּיסעלע" אנדערש.
דעמלם האט מען דא לעבנער זיי 4 מאג נישט געפּארם לעבן, א נישט האט רער
"בלאק-עלמעסטער" באצאלם פּיטן קאם...היימ זענם זיי אין א נזסע
צימ, פּאיז מעגלים, אז זיער פּוהם גלים זאל בליבן לעבן // איך זיך נישט
קלים "אבן" איך האב בין א פּוליס "זנגעל" און "פּוערם" אז איינער איז א הורן-זון
זיי ער בּיי מיר נים לעבן,
בירקענאו...

"איך האב 10 "סטובן-רינסם", ראס זענען "פּיינע מענטשן", אויב פּאלגם
מ'צער נישט רעם "סטובן-רינסם", א...אזא הורן-זון זיך איך! יעצם, זאלן אלע
איין אין די "בוקס" זיי פּיי. מען זאל קיינעם נישט ארויסזען, אז רער
"בלאק-פּ'רער" זועם ארייננקומען, זאל ער פּיינען אז קיינער איז נישטא...

800 פּיי זענען אריין אין די לעכער, און רער בלאק איז געווען ליידיק
...רער בלאק-עלמעסטער האט זיך געדריים אויפן אויגן אויב "ליידיק" בלאק.
פלוצלונג האט א "פּיזל" אויף א דריפן שטאק עדגיא זיך נעזעהן אריי...

- ארונטער! תירן-זיי! ארונטער...

אייגער א צשפּראקענער איז אראפּגעקראכן און געבליבן שטיין פּים צימערניש
פּארן בלאק-עלמעסטן.

- גוק דיך ...."אש" תויך ...."אש" תויך!...

רער בלאק-עלמעסטער האט נערופן אייגעם פון זיינע סטובן-רינסם, איים
נעזעבן דעם סטעקל אין האנם אריין און געהייסן בלאזן, אז רער סטובן-רינסם
האט נעזעבן דעם ערשטן זעץ פּיטן סטעקל, האט רער בעשלאסענער געמאכט א זיילר
געפּרי..."ער איז געשרונגען און געמאכט און געהאלטן זיך ראס "נעזעם" פּים
בויך העגם, זיי עמיצער זואלם איים ראס נעזואלם א זועקאסן...רער בלאק-
עלמעסטער, האט געמאקלם פּיטן קאם אויף: נייו...ער איז נישט צופריד, ער האט
צוריק נעגנומען רעם שטעקל און פּים איים אזעץ נעמון רעם סטובן-רינסם: "איך זיי
זיך אויסלערנען בלאזן, נישט "גלעזן"...

- גוק דיך ...."אש" תויך!...

דער שטובן־דינסט האט זיך אויסגעלייגט מיטן קאפ אויפן אויוו
ויין אונטערשטן מיל הויך געהויבן, פארשיפלך, ווי עס פאסט פאר
שטובן־דינסט.

ייבגסלייך איז דאך נאריש אייבערהויפט דערמען צו שרייבן, ער זעלבסט האט דאך
נוען די דרייַ „פייער-ריינגען" וואס האבן באוואכט מילשטיין. ס'איז אבער פאקט
גניא... אין דער גענעראליבסטער פישוטצייג קען זי ווייזן א „פייער-קונץ".
אלאמין סמידס איז געווען גערעכט דערמיט, ווען דאס זאל ווידער מעגליך זיין,
ער דאך נישט שטארבן... מוז ער דאך לעבן... מוז ער דאך... ער מוז דאך
זען מאניען!... דער קאפ הייצט, די געדאנקען פיילן זיך כיי אים ווי די שאלן-
ווענטלעך פון א באגאן... אויף לינקס און רעכטס, דא אהער, אויף דער זייט, און
דארט אהין, אויף יענער זייט,.. און ס'געבוגט דער גדאנק, וואס פיילט זיך
אויף דער זייט, די אילוזיע אז מאניא איז אוועק פון „זאל-פונקט". דאס איז
ענוג, אז ער זאל נישט מער קאנען שטארבן, ס'הייסט נישט בלויז נישט ווען
שטארבן, נאר ער מוז לעבן... ער מוז... און ער ווערט לעבן... ווייל מאניא
לעבט, ער האט נישט געזען איר טויט, און ער פילט נישט ווי אזוי קען מאניא
זיין טויט, עס שפלט זיך דאס נישט מאר, עפעס א מסוגעבער גדאנק, מאניא
זמידס קען נישט זיין טויט...

נאך אזעלכע גדאנקען ווערט האדי שערוואנדלט אין א פאנצער-חיה. ער
קריכט אריין אין זיך, דעמאלט דערפילט ער אז ס'איז נישטא אזא כח, וואס זאל
שטארקער ווי זיין ווילן צום לעבן, און עס פאלט אים אין, אז דאס גענייל איז
נאך אייגנטליך דער כוח פון מאניען... ס'הייסט, זי- מאניא לאזט אים נישט
שטארבן... אזוי ווי זי האט קיין אמאל אין „ארבייטס-אייבזאך" אפט נישט
געלאזט שטארבן, דאס אליין איז דאך א באוויזן אז זי לעבט, זי לעבט און
ווירקט... מיט איר כוח, מיט איר קראפט גרייכט זי דא אהערצו אים אין „בלאק"
אריין און לאזט אים נישט שטארבן... און אז מאניא לעבט איז דאך איר
עפעסטער באגלר, דאס ווייס דאך האדי זעלבסט - אז ער זאל נישט שטארבן, זי
דאס שטענדיק בשעת די גרעסטע סכנות נעזאגט צו אים: „דו ווענסט לעבן"...
דעמאלט האט עס אויסגעזעהן ווי א צוזאג, א פייערלעכער וואונשט, יעצט קלינגט עס
עפעס גאר אנדערש, יעצט קלינגט ווי א באפעל:

- „דו ווענסט לעבן"!...

און ווען ער דען נישט ווייזן, אז ער איז געווען אישטאנדען אויס-
צוערן מאניעס באפעל...

פיר אזיגער פארשאגם. דער עלטסטער פון די שטובן-דינסט גיט א געשרייי:

- „אפעל"!...

אידער זיין שיטע קומט אמא ארום צום צווייטן עק „בלאק", זענען אלע העפטלינגע שוין אינדרויסן אויפן אפעל-פלאץ, ווייי צו זי, וועלכע זענען די לעצטע...

אינדרויסן איז טיף פינצטער, אזוי פינצטער קען נאר זיין דער בקקענויער הימל, דער אפעל-פלאץ געפינט זיך צווישן איין „בלאק" און צווייטן, אויף דער ערד איז נאס, א רעגן, א קאלטע, נאסע בלאסע, מען קורטשעט זיך אריין אין דער אייגענער הויט, מען זוכט א שוץ אין איר, און וואס קען דיר שוין די אאאאא אייגענע הויט העלפן, אליין איז זי דאך אומגליקלין, מען שטייט מיט די בארוועטע פיס אין וואסער, און די נאכט פרעסט שטיקער לענן, ס'גייט אדורך א שעה און נאך א שעה, און מען שטייט נאך אלץ, מען וויל באהאלטן דאס לייב אין דער ראקע, און די ראקע איז קורץ, שמאל, דער בויך איז אין דרויסן, די מאגערקע דערלאנגט נישט צו, און די נאכט לעקט דאס לייב און מארצערט עס מישן מארן פון די בייגער, מען קוקט צום הימל, און מען זעט, די נאכט שלעפט זיך אוועק פון „אפעל-פלאץ", ווי אן אנגעזויפצע פיאווקע, מיט א גראבן בויך בלוט, זי פלאצט אזש, און זי גייט שוין אוועק... Corks זי טרעט אם דאס פלאץ פאר א צווייטע:

„זאל שוין א צווייטע נאגן... איך האב שוין גענוג, איך קען שוין נישט מער... איך פלאץ שוין אויף... אי... איך קען מיך נישט ריין, א פולער בויך מיט בלוט...

א אזיגער קומט ארויס דער בלאק_עלטסטער, אלץ בלייבט ווי שטיפט, בלייערנע פאלדאטן, שר מאכט א פרוכע:

- אכטונג!... פערפיק!... בלאק 111 שטיל-שטאנד!!!

און דא הויבט זיך אן דאס גיהנום. אלע 800 העפטלינגע דארטן בלייבן שטיי אין פינף ריין, איין רייע אפגערוקט פון דער צווייטער, גענוי 80 שענטימעטער. די לענג פון יעדער רייע מוז שטימען גענוי לויט א וואסער-וואג... חלילה וחס און ווייי צו דעם, וואס גפינט זיך א מילימעטער אריין צו, אדער ארויס:+ ! „זיין-ריכטונג"! דערנאך מוז יעדעס „פינפטל" שטיין האר_גענוי אייגער הינטער דעם צווייטן:! - „אדער-מאן"! פון הינטן די העכערע, וואס מער פראכטער די קלענערע, חלילה אז עס ווייזט זיך ארויס נאך גענויע מעסטונג, אז אייגער א נידריקער איז געשטאנען היכטער א העכערן, אדער אפשר איז אין אים דאס לענן דורך די פאר מינוט קלענער גרוואדן, און סתם אזא זיין גאנץ לייב און לענן ניידריקער גרוואדן און ער האט גארנישט נעוואוסט דערפון... דעמאלט גזעגענען זיך אלע בייזע מישן לענן, זיי מארדעווען זיך נאך א פאר טאג, אבער 25 אויפן

דער צווייטער העפטלינג, וואס מראָגס צוזאמען מיט ערלעכטיקן די „מראָגע"
ן מארכס, טעלט מיט סויסע קללות: „וואס טוסטו אין דער הורן-זון, איבער זיין
טעקס מוטער די קורוועז!... האסט א שוואַרצע גבורה... וואס האסטו כיטש קיין
ס... וואס טוסטסטו... אפֿן וועל אַרויסקוואַרפן די „מראָגע" און איך וועל
אן אז דו האסט די אראפגעלאזט, הורן-זון!...
האַרי מראָגס... ער העלפֿט כיטש וואס יעבער רעדט, ער טשלעפּט זיך פֿאר, מאניא
ן כיטש מראָגן די „מראָגע", זי לאזט זי אראפ, און מען טשעקט איר קאפ אין
ויק" מון דער „לאטעריע", מען שלאָגט אויף איר אונטערטסן טייל מיט א
אבן טשקון, מאניא מריים אין דער צוואה אריין, זי שליבט... זי וועלט זיך...
האַרי מראָגס די „מראָגע", ער קען זי יעצט אליין מראָגן, ער בויבט כיטש
/ער קען/
ינגס, יעצט ארויף גיין אויף די דראָסן, ער האט כיטש קיין מורא, ער קען נעמען
א טעפּל און מיט איין זעץ איז קאפּא: האָנס, טויט... ער האט כיטש קיין מורא,
ר קען אים צוערטש זאגן, זאל ער וויסן און זאל ער זיך כיטש לאזן, מיט איין
טעלונג איז ער אויף אים, ער באפּט אים ביים האלז און וועלט אים, מיט די העגט,
נאר מיט די העגט, ער שפּירט דאס, אמבטטן וואלט ער אים מיט די העגט געווארגן...
מיט די העגט... ער וואלט געוואלט אים דאס זאגן, ער זאל וויסן, און העלפֿן
וואלט ער זיך טייוואי כיטש נעקאנט...
מען קלאפּט אין גאנג: 12 אזייגער, אלע לויפן צו די „בלאקן", מען שיילט
„מיסאק".
אויפן אטעל-בלאק טשייען פעטער מיט „מיסאק" - ברודיק וואטער מיט
טשיקלעך צוקאכטע „באניעס". דער בלאק-אלטעטער שיילט, דאס „לעטל" האלט
דיי פירטל ליטער, און ער טשעפּט כיטש אן טול, און גיבט כיטש אויס דעם גאנצן
„לעטל", קומט אין דער טיכל אריין קוים א האלבער ליטער ברודיק צעקאכטע
„באניע" - וואסער. דאס רעטט, וואס בלייבט איז די פעטער, פארקויפן די שטוב-
ינסט, אבי א פארציע „זופ" פאר די צוואנציק דעקאדיקע „פייקע" ברויט, וואס
מען באקומט קרטש ביינאכט אויף דעם גאנצן טעג-לעת. סא וויר קאן זיך איבהאלטן
ז
נו ביינאכט, אז יעצט קורטטעט זיך דער בויך און די קישקעס דרייען זיך פון
יטוריס קאטויער, קויפּט מען א „זופ" און מען פארגעסט אז ביינאכט זועט מען
טוין אוועקגעבן די „פייקע" און ליגן א גאנצע נאכט אין „קריעטן" און מען
מען וועט כיטש האבן א לעק צו נעבן אויף א פיצעלע ברויט...
לאנגע רייען ביי די פעטער. מען קען זיך כיטש דערוואַרטן אויף דעם
„טויט". אנדערע לעבן טוין די שלעכטע פון אויטוויניק און אינעווייניק,
ין קוקן מיט אריסגעזוכטע אויגן אויף גליקליכע וועלכע גייען ערטש צו
ום פאס, זיי אבער האבן טוין אויף גארכיטש צו וואַרטן, זיי האבן זייערע באקומען,

און יעצט וענען זיי שוין זעסאכיק הונגעריקער, די קישקעס דרייען זיך נאך
מער, און די יסורים זענען נאך גרעסער...

לעמאנאוסקי שפּיים אין דער רייע נאך דער „זופּ". ער האלט נישט מער
די האנט אין דער הויזן-קעשענע, ווייל אין די הויזן זענען קיין טאשן נישטא,
קיין „פּרינצעסין-גיל" סיגארעטן רויכערט ער אויך נישט, ער איז וואס אן אמת
הונגעריקער פון א צוויי טעג, ערשטנס, ווייל ער איז א שוויכער, ברויכט ער מער
זו עסן, צווייטנס, איז ער געוואויגט יעדן טאג צו עטן א שטיקל געבזעלטע-פלייש,
ערענק א גוט xאא גלאז ביר, און פאר־ניין מיט קעז-קוכן, דא קאן ער זיך
אבער די אלע זאכן נישט „לייסטן", ער וואלט טוין אפילו גרייט געווען, דא
זו „טאטן" זיין אונטערקריפּט אויף ווייניקער... ס'זענען פארט נישטא קיין
כלגים... אין דער רייע עטלעכע מעטראפאליטער אידן, און זיי כעטן זיך ביי
איר:

- הער... לעמאנאוסקי! גיב מיר אייער „אונטערשריפּט", איך ליג אונף דער
גאס מיט פיצעלעך קינדער...

- הער... לעמאנאוסקי! xxxxxxx איך האב דערהאלטן אן "אויפֿפֿאדערונג"
איך בעט אייך טעכט מיך נישט אס...

- הער... לעמאנאוסקי! וואראפּ מיך כישט אראפּ אין קעלער פון די
„ארבונגס-דינסט"...

דער עולם וועלט אייגציקוויז צוהיצט... און אייגער גיט אים א זעץ
מיטן שעלער אין זיין xxxxxx סרימה-פיסק, עס רינט פון ס'בלוט און ער שרייט,
מאכט יעלות, ער וועט זאגן דעם בלאק-עלטעסטן: מען איז אים באפאלן... רוצחים!..

דער בלאק-עלטעסטער דערהערט א געוויין, לייגט ער אונק דעם לעפל אויפן
פאס, נעמט זיין שטקן, און קומט צו:

- הורן-זונס!... ווער האט דא געפּנט א מויל?...

לעמאנאוסקי פארט ארויס מיט א געוויין: מערדער זענען אים באפאלן און
צובלוטיקט...

א מעטראפאליטער איז לויפן צו צום בלאק-עלטעסטן:

- איך האב דאס געטון! ער האט געטרונקען אונזער בלוט... פיר יאר האט
ער געצאפט דאס בלוט פון מיינע קינדער, זאל מען מיך יעצט הרגענען, אנישט
וועל איך אים הרגענען!...

- ביק דיך! הורן-זון... ביק דיך! אין דיין מאמעס מוסטי...

דער איד זעט שוין דעם טויט פאר די אויגן, ער ביקט זיך און דער
בלאק-עלטעסטער לאזט אים אריין א קנאל...

- געגנ... ווייסט פארוואס דו האסט געקריגן?... דאס איז דערפאר ווייל
דו האסט געווארטט אז בייַ מיר איז "בלאק" געשיקט זיך א העכסט אין דו האסט
געווינען בייַ הייגם... דו האסט נישט געווארטט אז איך זוך אזעלכע אאאאאא?... דו
ווען-זען, דאס הער בישט...

דער בלאק-עלטעסטער האט זיך אויסגעשטעלט מיט בייַדע העגט-קוישטן
פארליגט אויף די זיישן אין באדראכט דעם לאנגן העלד לעמאנאוסקי, ער
האט געקרייצט מיט די ציין, אין געמורמלט צו זיך ווי אין היץ:

- " אזעלכע זוך איך... "אזעלכע זוך איך... "

אין לעמאנאוסקי איז געווען אפגעטאפט... אבער נישט פיין שלאגן האט
ער אים זייַן טויט גענאכט, יאנעק איז געווען א צו ארטיגירטער מערדער....
ער האט זיך מיט זייַן קרבן "גשפילט" צוויי וואכן, יעדן טאג האט ער זיך
מיט אים "גשווילט", יעדן טאג ווייניקער עסן. דער בלאק-עלטעסטער האט
אויסגעגאסן א בימל זופ אויף דער ערד אין לעמאנאוסקי האט זיך דערויף
געווארפן ווי א צערייצטע חיה אין געלעקט... ער האט אין שניף אריינגעגאסן
אביסל זופ, אין לעמאנאוסקי האט אויסגעשפילט...
איז לעמאנאוסקי האט אויסגעשפילט...

נאך די געשיכטע מיט לעמאנאוסקין, האט זיך אאאאאאאא א מיאוסער
גזר-דין פאר אלע "געשיצע-טעכטער". פאלדק האט געהאט א אאאאאאא מיתה
טונה, אין אפילו בלאן טויט נישט געהאט קיין רו... קורס האט ער יעדן טאג
געהאנגן א האלבן טאג אויף די העכס, ביים העכגן אויף די העכס, דרייען זיך
די געלעבקען אויגן, עס רייסן זיך די פליישיגעווען, אין דער שפיי איז א
זיסער... דערנאך איז פאלדק געווארן א "הושאוועק" ... דער בלאק-עלטעסטער
האט אים געהייסן זיך אויפקלייגן אויף דער ערד, ער האט אים פארליגט דעם
פנים אויפן האלז, אין מיט כייַדע שטיוול זיך אריינגעשטעלט, מיט איין פוס
אויף דער זייַט שפיצן אין מיט אנדערן, אויפן צוויישן עק שפיצן, אין אזוי
זיך "געווינגט" אויף זיין האלז... מיט איין פוס אראם, אין מיט אנדערן אאאא
ארויף... אז פאלדק איז שוין "פערשיפ", האט מיט אים פאסירט א מיאוסער
פאל, אזוי ווי ער איז נאך אלץ געווען געגנ אויסגעפרעסן אין געהאט אויף
זיך נעבעג שלייש, אין אז מען האט אים אריינגעווארפן נאכן טויט הינטערן
כלאק, זענען אים כייַנשכט באפאלן הונגעריקע העפטליגער ווי משוגענע
היענעם אין/ דער "לאטעריצע" האבן זיי געבראכן שפיקער "פאלדק" אין געפרעסן
די מיאוסע נבלה...

אויף בלאק דריי געפינט זיך שלאויז שאפראן. ביי נאכט נאך דער ארבעט, א
מאל ער זיך פון צו צייט צו צייט אריבער צו פרעלעשניקן אויף בלאק 11.
שאפראנען איז בלאק האט מען שוין אויסגעשיידט דאס ברויט, און אזויאזא
שאפראן האט געקויפט ביים סובטן-דינסט א "זוס", האט ער שוין יעצט ביים
טעריקן די "ראציעס" גאר ניט צו ערווארטן. ער לעקט בלויז ארא דאס ביסל
מאלאצע מארמעלאדע, וואס איז אריבערגעשפריצט אוף אן עק פון דער "פייקע",
א "קאם" האבן אויף די "הויציא" פון אן אריבער אין טוכה. און דער שוכן-
נעמס איז צו דאס ברויט. שאפראן דריי זיך אין בלאק און קוקט אויף די
ערק, וואס האבן נאך די "פייקע", זיי האלטן דאס שפיקל ברויט צישערדיק אין
מיטן העמד, וויי זיי וואלטן אין די העמד דארט בעהאלטן זייער לעבן. שאפראן
האט נישט וואס צו האלטן אין זייער העמד, אשטייגער, ער וואלט קיין לעבן נישט
געהאט. דריי זיך פון אייך ארט צום צוויטן און דער בויך קורשטעט זיך ביי
ם אין יסורים, דער הונגער "דרענגט" אים די קישקעס, ווי אוועקצין דאס נאטע
ק וועט ער קאן מאר זיך נישט קיין ארט געפינען, וואס אייגנטליך האט ער
ן ראדן מיט די אלע מענטשן, זיי שמועסן, זיי זענען צעקאכט, זיי האבן עפעס
מייג זאמעס צוויטן זיך - דאס איז דאס ברויט אין זייערע העמד, און ער איז
ן אן אריבערגעשטיגענער פון דעם "גליקליכן "קריז", יעדער וועגט די "פייקע"
ם די אויגן, פיס די העמד, צו איז דא 15 דעקא?... אייגער קוקט אויפן צווייטן
ציע: "וועלכע איז גרעסער?..." מען אפערט זיך, און מען האט זיך וועגן
אם צו אפערן. שאפראן האט נישט וועגן וואס זיך צו אפערן. יעדער גיט
וויל
סונג עס זאל חלילה נישט ארויסקומען אויף דער ערד א קרישקע, ביים אויפרלייגן
ם ברויט פון איין האנט אין דער אנדערער קאן אזעלכעס אאאאאא פאסירן.
ערן די אויגן זיין אנגעשפיצט, און דאס גאנצע לייב און לעבן דארף זיין
גענשפיצט. יעדער איז באשעפטיקט, שטארק באשעפטיקט, און זייער צעהיצט,
שאפראן האט נישט פיס וואס צו זיין באשעפטיקט, און פיס וואס צו זיין
הייצט.

עמן, עסט קיינער נישט. דאס איז א מאד. דערווייל קוקט מען בלויז
יף דער "פארציע" ברויט, די פאספאזיק איז צעריצט, אייגנטליך, ווען מען
ן וויל, קאן מען גאבן אזא "ביס" אריין אין דער "פייקע"...
איז דאך זייער... זיין "פייקע", קיינער טוט דאס נישט, אמאל אין די ערשטע צייטן
ער טוט עס נישט, קיינער טוט דאס נישט, אמאל אין די ערשטע צייטן
עגט מען אזוי טון, נאר אז מ'ן וויי איז געווען... נאך צוויי "ביס"
ן די "פייקע" פארשוואנדען, וויי א פארכטפס וואונשט מיינערל...

ן נאך די צוויי "בים" איז דאקומען דער גרויסער ווייטאג,דער שטארק
ונגער,די קישקעס האבן זיך אינערעפקערס...מען האט בקיצור נאקוס אויף א
י,וואס זעצען נישט זוקל-טובא'ס ,מען זיי האבן נאך די גאנצע"פייקס"
ון די אויגן זעצען נעווארן תריסנדזעצעס,אפ'ן די שליסן האט עס נעמאכט
וי מיט השמרם,מען דער בויך האט זיך נעווילקלט,וויי איבעוויינדיג וואלט
ם נעווען א שטאלצע עדער-סטריצ'זשיצע,וואס ווילן דוקא זיך אייגנווילקלן
ון ציט דאס נאנצע לייב מיט זיך מיט... חייבט זעצן אלע שוין "קליגער",
מן עסט נישט אזוי שנעל... מען קוקט בלויז... קודם כל זעצן די אויגן
ואס,מען שפילט זיך מיט דער "פייק" ווי מיט א קליין "שפיל-פויגעלע".
מן האלט עס אין די הענט,ווי א צישעריק קינד,וואס לייגט נעווילקלט אין
וואסע,מען לייגט עס אוועק אויף די בריסטער מון דער "בוקסע" מון מען
קוקט אאאא דערויף מון דערווייטנס... " אט לייגט א "שפיל"... מון אז איך
ווילן צו איך טיר אויס די האנט,מון איך גיב זי טיר א נעם... קיינער אא
טאר טיר נישט משערן... ס'איז מייגע... אך... ס'איז א גליקליך נעשעפט...
וואס האט מען אבער דערפון,אז מען "נרעסט" אויף דאס "שפיל-פויגעלע",מון
מען איז דערכאך מיידוי נאך מער הונגעריקער ווי פריער,מיט וואס קען מען
זיך שוין דאן אזוי שפילן?... וואס פארמאנט מען שוין דאן?... מון זי
מען שוין דעמאלט אזוי אוועקלייגן מון דער וויינטנם /די "פייק",מון זי
צוריק אזוי א "באס" נעבן?... זי קען מען דאן שוין האבן דאס דאזיקע
גליקליכע נעפילן?...

אלאוז'ז משערן האט נישט דאס גליקליכע נעפיל,ער האט אפילו די
"פייק" נישט אריינגענומען,די אייגענטליכע גליקליכע מעקונדע האט ער אויך נישט
נעהאט,ווען מען נאנט אינם מויל דאס "שפיל-פויגעלע" מון די קעל איז עס
זו זיך ווי פאנענם,מון די צונג,מון די צייגער, מון דאס נאנצע מויל
ווילן עס נאך נישט אריינגעבן מון זיך... די מינוט מון דעם דאזיקן
גליקליכן נעראנגל,אך... די דאזיקע מינוט מון התכנסן מנשמליכן נעגנט,
וון מען טילט אז די קישקעס ווארטן שוין מיט צישעריקן אונגעדולד,
אז שוין... שנעלער... גיכער... זאל מען זיי שוין אראפגעבן דאס
צעקייטש "שפיל-פויגל",דערווייל נעמינט עס זיך נאך אין דעם מויל,מון
עס זעצען נאך פארען פרייערדיקע יתמים... / ס ווארט... שקראכצע
קישקע... ווען האסטו נישט קיין צייט?... ס'איז דא א רייה, ארער עס
איז נישט דא קיין רייה?... ס'שטייען מון ווארטן פרייערדיקע... די קעל
"שפיל-פויגעלע" נייט אדורך ווארטן דען נישט פונקט ווי איר זוקל-

- וואו איז ער, דער הורן-זון?... און זיין מאמע מוטער איבער דער קרוע?... איז ער נאך נישט?!...

- פון א „בוקסע" קריכט ארויס א העפטלינג, אלאויז גיט א קוק, א באמאנס קאהאנאוו
גנים... קוקט בעסער... אה... ס'איז אסקאר אאאאא, דער גרויסער ביליצער
מאבריקאנס, דער דיקשאשאר פון קאמגארן און שוויימס אויפן מאבריקאשטן-
מארק.

אסקאר קאהאנאוו שטייט יעצט פארן משפט. זיין פארטרעטער איז ניטש אזוי
מוטיג, דער בלאק-עלטעסטער האט געזאגט אז „אזעלכע זוכט ער"... אסקאר
קאהאנאוו האט נעמליך נעכטן פארקויפט זיין „שפיל-פויגעלע" פאר א „זופ".
נייגאכט האט קאהאנאוו נישט נעקענט אויפשלאפן. פאר זיי נע אויגן האט
געשוועבט א „שפיל-פויגעלע" וואס ער האט געזען בייס שכן פון דער צוויי-שטער
„בוקסע", ער האט געזען ווי יענער האט דאס פארן שלאפן זיין פארשטעקט בייי
זיך אויפן לייב אונטער די אויפגעשפילטסע יאקע. קאהאנאוו'ן האט דאס
גערייצט און משוגע געמאכט, עס האט אים גערופן ווי דער פארפירערישטער
וואונק פון א רייצנדיקע פרוי, ער האט זיך מער נישט געקאנט באהערשן...
ער איז שוין געווען אין די הענט פון די שיוולאניש, שייגע פרוי. זי
האט אים געפאנגען אין איר נעץ, און ער איז ווי אא א היפנאטיזירטער
אריבער געקראכן צום שכן, און מיט צישעדיקע הענט געגראבלט בייי דער יאקע,
יענער האט אבער זיין „שפיל-פויגעלע" גמהאלטן פארשטעקט שטארק אין דער
פאכווע און פארקלאמערט משה זיין ארעם, קאהאנאוו האט אבער נישט געקאנט
מער עומד נטירן זיין, דער תהום פון די פארפירערישע פרויען-אויגן, האבן
אים נערופן צו זיך, און ער איז געקאנגען... קאהאנאוו האט אוועקגעבויגן
די אויפגעשפילטסע יאקע, און ני „פייקע" האט צו אים ארויפגעקוקט ווי
א שטיק אויפגעדעקטס, באקעם לייב פון דער פארפירערישער פרוי... זי האט
אים נערופן צו זיך, און נערייצט... און קאהאנאוו האט כאטיש איר
נאקעטן קערפער... און זי נעצויגן צו זיך... ער האט זי ארום נעכוטן
מיט זייגע צישעדיקע הענט און זי נעצויגן צו זיך... און ...

- נעוואלט!... א שרעקר!... א רוצח!... ס'לעבן האט ער מיר נעוואלט
נוגעמן!... די „פייקע"!... אט דער הורן-זון!... אט איז ער... דעם
נומער!... שרייבט אויף זיין נומער!... א הורן-זון!...

אסקאר קאהאנאוו, דער גרויסער ביליצער מאבריקאנס, איז נעבליבן מיט
אן אפן מויל, מיט שפרינגעדיקע אויגן. וואס זאל ער זאגן?... ער האט נישט
וואס צו זאגן... מען האט אים נעכאפט, זי האט אים אפגענארט, די מכשפה...

...אבער אין אידישקייט איז דאס נישט אזוי. אין דעם ענין איז דער מענטש...אפילו ווען ער איז אפגעשטאנען פון אידישקייט 100%, אזוי לאנג ווי ער איז נאך אן אידישער מענטש, אזוי לאנג איז ער נאך אלץ אין אידישקייט. ווי אזוי? ווייל ער איז נאך אלץ אין אידישקייט אריין מיט זיין נשמה

אבער בוים געפלעגט אוך פלעגאנט פארקעפט, אפקאר קראסנער איז געווען אין

פאקעל פיס אן אויפגענעפלטע מארגארק, פארלייגט איין פיס אויפן צווייטן,

נערוייבערס א פיגארעס אוך לעזעוון זיבער אוך זיך אוך זיבער איז דעם ג'יפסיקן

ענגוס, וואס ער האט געהאט רעדנדיק פיס דער פראם פאפאן איז פראנצויזיש־ער

פפראך.

יעצט הענגט ער דא...פאיז דער זעלבער אפקאר קראסנער, נאר יעצט קוקט ער

אנדערש אויס, ערהענגט גאר...וויל ער האט פערקויפט זיין "שפיל־טויגעלע"

אוך געלאזט זיך בייגאכט פערפירן פון א מבשפה...

- "ראסעוועס...דערבארעמט אייך מענטשן!..."

ווער, אויב ניט פערבער, האט אים געקאנט ראטעווען...

יעצט איז צו שפעט...דעמלט אויפן "פראסטן־פיזואך" איז נאך געווען צייט,

יעצט הענגט ער שוין אויף די הענט...אוך פיס רחמים, אוך גיט פיס זיין פנים

קאליטע ל'כם־ם'גנאלן, בייט זעסען/ער יעצט רחמים?...עס טוט יעצט דער

אלמעכטיקע שוסם יאנעק, דער האר פון לעבן אוך טויט, אוך אפקאר קראסנער גייט

יעצט אריבער די גרענץ פון לעבן צום טויט...

נאך דרייי פיזעל מעת, האט קראסנער שוין ניט געהערט, ער האט געזויגן,

נאר געפאפעט האט ער יא, פ'הייסט, אז דער טויט, צו גאזר דאס לעבן האט נאך

~~אין אים נאכגעלאזט~~, אדער דער טויט פיטן לעבן אינאיינעם, האבן אין אים (וי

נעארבעט, נאך א שעה האט מען אים אראפגענומען, ער איז אראפגעפאלן וויי

א צערסענער זאק־קויל. פאטם מער ניט געהאט קיין זון אים צוראטעווען,

האבן אוך פאראן זענען צוגאנגען צו אים, ער האט אריינגעקוקט צו זיי פיס

זייגע אריינגעצטע צויי "זעלטענע נים" צו ער דערקאנט זיי האט מען ניט

געווואוסט, ער האט ניט גערעדט, נאך צויי שעה האט פאטן אויך

אויפגעהערט, האבן אוך פאראן האבן אים אריינגעראגן אונטערן "בלאק".

האבן האט געטוויגן, ער איז צוריק אריין אין "בלאק", אוך פאראן איז א

קופן.

צו די קופע טויט, וואס וואלטן בייז דאס "חברה־קדישא" - זוגעלעגט נאך זיי

אויפגעהערט, האבן אוך פאראן האבן אים אריינגעראגן אונטערן "בלאק".

געווואוסט, ער האט ניט גערעדט, נאך צויי שעה האט פאטן אויך

זייגע אריינגעצטע צויי "זעלטענע נים" צו ער דערקאנט זיי האט מען ניט

האבן אוך פאראן זענען צוגאנגען צו אים, ער האט אריינגעקוקט צו זיי פיס

א צערסענער זאק־קויל. פאטם מער ניט געהאט קיין זון אים צוראטעווען,

נעארבעט, נאך א שעה האט מען אים אראפגענומען, ער איז אראפגעפאלן וויי

~~אין אים נאכגעלאזט~~, אדער דער טויט פיטן לעבן אינאיינעם, האבן אין אים (וי

נאר געפאפעט האט ער יא, פ'הייסט, אז דער טויט, צו גאזר דאס לעבן האט נאך

נאך דרייי פיזעל מעת, האט קראסנער שוין ניט געהערט, ער האט געזויגן,

יעצט אריבער די גרענץ פון לעבן צום טויט...

אלמעכטיקע שוסם יאנעק, דער האר פון לעבן אוך טויט, אוך אפקאר קראסנער גייט

קאליטע ל'כם־ם'גנאלן, בייט זעסען/ער יעצט רחמים?...עס טוט יעצט דער

יעצט הענגט ער שוין אויף די הענט...אוך פיס רחמים, אוך גיט פיס זיין פנים

יעצט איז צו שפעט...דעמלט אויפן "פראסטן־פיזואך" איז נאך געווען צייט,

- "ראסעוועס...דערבארעמט אייך מענטשן!..."

ווער, אויב ניט פערבער, האט אים געקאנט ראטעווען...

אוך געלאזט זיך בייגאכט פערפירן פון א מבשפה...

אנדערש אויס, ערהענגט גאר...וויל ער האט פערקויפט זיין "שפיל־טויגעלע"

יעצט הענגט ער דא...פאיז דער זעלבער אפקאר קראסנער, נאר יעצט קוקט ער

פפראך.

ענגוס, וואס ער האט געהאט רעדנדיק פיס דער פראם פאפאן איז פראנצויזיש־ער

נערוייבערס א פיגארעס אוך לעזעוון זיבער אוך זיך אוך זיבער איז דעם ג'יפסיקן

פאקעל פיס אן אויפגענעפלטע מארגארק, פארלייגט איין פיס אויפן צווייטן,

אבער בוים געפלעגט אוך פלעגאנט פארקעפט, אפקאר קראסנער איז געזעסן אין

"מוזלמאן" -

דאס איז די בלום פון צוואנציקסטן יאר הונדערט, איר מבשים אוך

ערשטע מאל יעצט ניט געהאט פיס [illegible] הונגער...

געמאכט, אוז געמאלטעם האט ער זיך אפאזיז;

אוז לויף אין זואכן אוז טרעים, אויף די ענגע „בוקסע" פון אייז אוז
הילצן מעסער די ברייט, זענען געלעגן די משפחתס העפטליגער זאלצע אכט,
קיין זועס האט מען ניט באקומען, די יעלבע שמאטע פון רער „זאוינע" אזוי
ווי מען האט זיי באקומען ביים אנקום, אזוי האט מען דאס שוין געקאנט מאכ
אוז נאכט ביז פוס...אוז עס האבן זיך געפראיעט לייד, די לייד זענען געקראכז
אויף די ברעטער פון די „בוקסן", אויפן אויוון, אויף די ערד, אוז זייערע
הייסען האבן זיי גאמאכ אויף די לייבער פון די מענטשן, דאס האבן זיי
געוואוינט אוז גאטערם זיך, נאר היוט עס האט שוין דאס אויסגעפלעם פלאץ,
זענען זיי ארוים אויף די ברייט זוקלם זיכן פרנסה, אפער זוקם ביי אצוויסן
קרעטער זיך נאך גאפונען פאר אן ארבעט חיימלאזע לאויז אראך איבערן קאם.
ליידער, אנדערשוזאז איז עס נאך עניגער „באזעצם" ניטמא אויפן לייב א שמיקל
פלאץ זואז א מיסל צו טעלן...אוז עס איז אגעקריבערייז, א זואנדעניס, די לייז
ויכן זיך אזוארעם חיים, חיונה, זיי זוילן ניטם זוערן קיין מוזלמענער...

פון די לייז האט זיך אנגעהויבן מאכן „שוויעזשב", די מענטשן האבן
נעריסן פון זיך שמיקער לייב מיט די נעגל, זיי האבן געקראצט אוז גאנדן
מיט צעשפנטע מיילער פון תענוג, זיי האבן גאטאטעם פון חנאה אוז גאריסן דאס
„צעשוויעזשבעטע לייב", אוז עס האבן זיך גאטאכט ראנעם, אופענע זואונדן, אוז
די אטמענטפענגער לייז זענען גאקראכן אין די אפענע לעכער אריין אוז
גאפרעסן...

אוז עס האבן זיך אנגעהויבן זוייז די ערשטע „מוזלמענער", דאס חיים,
אזעלכער, זואס זוגט שוין ניטם מער, נאר זוייסיל עס זוגט די ביינער פון
א מענטש, זייגע קיפעס זענען אויסגעזונט זוי שפיי-זוגט, דער „מוזלמאן"
האט שוין ניטם גאקאכט עכט, אוז ניטם גאזילם מער קיין הונגער, די ערשטע
טענים זייגן, אז מען האט געזוען אז אייגער פראכט זיך ארום מיט צוויי
„פייקעס" ברוים, האט מען גזוואוסט אז דער זאיקער „גביר" איז שוין
א „מוזלמאן", דאס חיים, אז ניטם אז מער קיין אפערקאנער מער איז איבערגלאזט
אוא דייבע ירושה, נאר פארקערם, דאס זוגער שוין איבער לאזן ירושה...

אז דער מוזלמאן האט עפעס אראפגעלוזט גען, האט ער מיטיבית באקומען
„שיסערייז"...דעריבער האט מען די „מוזלמענער" מעגדיק נעזוען אין דער
„לאגערגע" זייערע חויזן זענען מעגדיק גזוזען באגאסן מיט א שליימיקע
נעזוואוינם אוז גאטערם זיך, נאר היוט עס האט שוין דאס אויסגעפלעם פלאץ,
קרעטער זיך נאך גאפונען פאר אן ארבעט חיימלאזע לאויז אראך איבערן קאם.
ליידער, אנדערשוזאז איז עס נאך עניגער „באזעצם" ניטמא אויפן לייב א שמיקל
פלאץ זואז א מיסל צו טעלן...אוז עס איז אגעקריבערייז, א זואנדעניס, די לייז
ויכן זיך אזוארעם חיים, חיונה, זיי זוילן ניטם זוערן קיין מוזלמענער...

פון די לייז האט זיך אנגעהויבן מאכן „שוויעזשב", די מענטשן האבן
נעריסן פון זיך שמיקער לייב מיט די נעגל, זיי האבן געקראצט אוז גאנדן
מיט צעשפנטע מיילער פון תענוג, זיי האבן גאטאטעם פון חנאה אוז גאריסן דאס
„צעשוויעזשבעטע לייב", אוז עס האבן זיך גאטאכט ראנעם, אופענע זואונדן, אוז
די אטמענטפענגער לייז זענען גאקראכן אין די אפענע לעכער אריין אוז
גאפרעסן...

אוז עס האבן זיך אנגעהויבן זוייז די ערשטע „מוזלמענער", דאס חיים,
אזעלכער, זואס זוגט שוין ניטם מער, נאר זוייסיל עס זוגט די ביינער פון
א מענטש, זייגע קיפעס זענען אויסגעזונט זוי שפיי-זוגט, דער „מוזלמאן"
האט שוין ניטם גאקאכט עכט, אוז ניטם גאזילם מער קיין הונגער, די ערשטע
טענים זייגן, אז מען האט געזוען אז אייגער פראכט זיך ארום מיט צוויי
„פייקעס" ברוים, האט מען גזוואוסט אז דער זאיקער „גביר" איז שוין
א „מוזלמאן", דאס חיים, אז ניטם אז מער קיין אפערקאנער מער איז איבערגלאזט
אוא דייבע ירושה, נאר פארקערם, דאס זוגער שוין איבער לאזן ירושה...

ער גרייט זיך שוין צום ארויסקריכן. דער אויטא איז שוין כמעט לייענק,
און ער באפארקט אמא אין וויטקל פון אויטא א קאסטן,... א בליץ... א
געהיימער כח טרעפט אים צום קאסטן, דער קלאלן-קאסטן איז לייענק...
נאריי ליגט אין קאסטן...

די מוזלמענער זענען ארויסגעקראכן, די געוואלטן שלאגן אים נאך
אין די אויערן, ער פיבערט... ער הערט יעלות, געשריי, און דער אויטא
נארט...

הגרי וייסט ניט וויי לאנג דאס האט געדויערט, אז ער איז צו
זיך געקומען, האט ער געפונען די דעק פון קאסטן, פ'איז געווען פינצטער,
ער איז ארויסגעקראכן און אנגעהויבן טראכטן, וואס מיט אים קומט פאר,
ווער
און אא איז ער, און וואו געפינט ער זיך... אייבציקווייז האט דער שכל
און דער זכרון אנגעפ/ויבן ביי אים זיך ווקפן, ער ער איז געווען זייעק
ניד, און זייער שוואך, ער האט זיך מורא געהאט צו רירן, ער האט עפעס
געוואלט טראכטן, די ציים איז פייער, ער קען יעצט עפעס פארטיילן,
אין קאפ האט ער אבער געהאט וויי א געדיכטן רויך, ער האט ניטס געקאנט
קלאר דענקען, ער האט נאר געוואוסט אז ער איז יעצט א מערדער אויף
זיך, פארוואס זיצט ער?... פס האט אים אבער געצויגן צום טלאפן, פס
האט אים געצויגן אין א צוויישע וועלט אריין, דער אינסטינקט אין אים
האט געוואכט און געווארנט: „מערדער"!... יעצט טאר מען ניטט טלאפן!...
און די אבריס זענען געווען פון לייס, און פס האט זיי וויי געצויגן,
זופיק אין דער ערד אריין. ער האט זיך גערישן וויי ער וואלט געלעגן
נעפענטער אין סטריק, ער האט זיך געפארבעטן, דאס לעבן אין אים האט
זיך בעוואלט ראסעווען, נאר דער גוף איז געלעגן וויי אין הינטרשלעס, ביז
ער האט דערהערט א געשריי און ער האט געפונען די אויגן...

פס אזוי טוין געווען וויייטער טאג. ער איז נעזעסן א באקעמער אין
דער „מאפארקע" און ביי דער טיר איז געשטאנען א דערשראקענער ס.ס.-מאן...
דער ס.ס.-מאן איז אין דערפרי אריינגעקומען אין גאראזש, האט ער
נעטראפן אין דער „מאפארקע" זיצן א סייוול... ער האט א געשריי געטון
און איז אנטלאפן...

פס זענען אנגעקומען עסליכע אפיצירן. וועט קען פס זיין?... א
עפעס איז דאך ניטס מפגליך זאל דא אריינקומען. דאס איז דאך א
נייזער גייסט... שיינער האט אויפגערופן:

-ביסטו א אמעריק מענטש. זאלסטו זאגן, אין ים...

תערי איז ערויסגעקראכן און געפאסערט:

- איך בין א מענטש וואס וויל לעבן...

- ווי אזוי קומסטו דא אהער?...

תערי האט דערצילט די געשיכטע פון קאסטן...

די אפיצירן האבו זיך אנגעקוקט און צעלאכט זיך מיט זיי גלייך גלעזעטער:

- /זא איין/ מיט אזא טיגור ווילסטו לעבן?...

זיי האבן געקוקט אויף זיין צעפוילט קערפער און צעלאכט...

אייבער האט זיך אפגערופן צו די רעסט ס.ס. לייט: אויב ער האט געקענט באווייזן אזא "קונץ-סטיק", וועל איך אים יעצט גיטט טיקן אין קרעפאסאריום, אויב ער האט זיך פון מעריק אפגערופן, וועל איך אים יעצט גיטט השגחן זאל ער דערווייל גיין צו ארבעט...

ער האט אים דערלויבט, אז די דייטשן האבן געלאכט פון מעטשן-קריפל, וואס וויל לעבן, און ווען מען קוקט אויף אזא אייגעם איז עס שאקע צו לאכן אז אזעלכער וויל גאר לעבן.

דער דייטש האט אים צוגעפירט צו דער " קאמאנדע " דארט האט ער אים אייבער געגעבן צום קאפא: זעפעל אין דער האנט אריין:

- גיב דעם "קערל" ארבעט, ער איז בראוו...

א וואך טעטער אי ז ניטש געווען צו דערקאנען אז תערי איז אמאל געווען א "מוזלמאן", געארבעט האט ער אין קרעפאסאריום.

דאס אצאצא קרעפאסאריום איז געווען ווי א לאנגער ציגל-געמויערטער ארטיק. פון דרויסן האט דאס קרעפאסאריום אויסגעזעהן ווי אן אומפולדיקער קוואה-סטייכלער אין א סריזיטן הויף. עפלעכע קלייגע פענצטערלעך אונטער דעם דאך, און א "קלאפע" ביי די פענצטערלעך, די קלאפע האט זיך פערמאכט. כיים איינגאנג איז געווען א גארמאלע טיר וואס האט אויך זיך הערמעטיש פערמאכט. די פענסטן זענען אריינגעגאנגען אין א דויטן זאל, וואס האט אינגווייניק אויסגעזעהן ווי א סריטישוער, גאר וויכטיר אופשולדיקער "באד-אנשטאלט". אין זאל זענען טעגדיק געווארן גענומען די פענסטן 5 מאכיק וויניל עס קען צאא אריין, די טיר איז דרויסן פון קלאפקעס אויף פענצטערלעך פערמאכט, אלץ איז פארקלאפט געווארן, די קלאפקעס אויף פענצטערלעך פערמאכט, אלץ אינוויניק אין דייטש אריינגעווארפן צו די פענסטן פערמאכט, ביי איין פענצטערל האט פענצטערל.

עוסק גאז און פערמאכט דאס פענצטערל.

נאך א האלבע סעה האט מען ווידער געפונט דאס „באד-אנסטאלט", האט מען
ראפן די מענטשן אין פארשיידענע פאזעס... די וואס זענען בעסטאנען ביי
ר וואנט, האט מען זיי געראפן מיט די נעגל קריכן אויף דער וואנט, א ק
כן מיט די פייבער זיך איינגעבינן אין די וואנט, די פינגער זענען ביי
צצ צובראכן פון „קנייטן" זיך אין די גלאטע וואנט, אנדערע זענען
קראכן אויף די קעפ פון מענטשן, מערסטנטייל זענען די הענט עפענע
עטרייס אין דער הויך ארויף, ווי זיי וואלטן געוואלט רייסן די לופט פון
ינן. אנדערע זענען אריינגעקראכן מיט פינגער אין נעגל אין א צווישנם
ערער אריין, ווי אין א טייג.

כיי אלע אנדערע זענען די פנים'ער געווען אויסגעדרייט און אאאאאאאאאא
יסגעקרימט אין קאמיסטע און ווילדסטע העווירות.

אונטערן בארג איז געווען א גרויסער קעלער, דארט איז געלאגערט
ווארן די „סחורה" ביז זייער דיי איז געקומען אין אויטן אריין, פון
ם דארט סארטירט און קאנטראלירט צו עמיצער צו עמיצער האט ניטט אינם
יל א גאלדענעם צאן, דאס קאנטראלירטע איז געווארן באצייכנט מיט טוואנצט
ר מיט אן „א".

האבי פרעלעסניק האט געארבעט כיי דער קאנטראלע.

מכבי'ער אין וואלעווער גטא.

- קאפיטל עלף -

אז סאניא שמידט איז אהויסגעקומען אויפן מיטשייגער „זאמל-פלאץ",
איז אפר קלאר געווען די לאגע, זי האט געזען, אז אין בעסטן פאל קען זי
א פאלן פון א דייטשע דום-דום קויל. און דעם האט סאניא ניטט געוואלט,
ורך אויס ניטט, זי האט זיך געפילט אן אנגעגאסטעט מיט א געהיימער
קראפט, וואס מאכט מייאך א מענטש פון בלוט און פלייש צו באוויזן
וואנדער. טוין דאס אליין, וואס זי איז יעצט פעאיק, נאכן ארויסגיין פון
כונקער-אאא קבר, צו טראכטן, צו וועלן, און דוקא אזוי שטארק וועלן, דאס
יגנשלין, איז א באוויזן מיט וואס פאר א וואונדערבאן כח סאניא האט
עטס דיספאנירט. זי האט אבסאלוט ניטט געפילט דאס געפיל פון קרעפ, זי
אט געזען די אלע בילדער פון טעצטן, וואס האבן זיך אפגעשפילט אויפן

„זאמל-פונקס", אומגעקערט, אין דעם פאל וועלן מאכיא אז ארויסגעקומען אויסן „פונקס" האבן זיך גרויל[ה]אפטערע דארפן אפגעפסילט,וויל די מאמן מעגטען זעגן געוועלן מערער,שוידנשער האבן געטערטען אויף שוידנשער. און די זעלבסטפערדער האבן מיט זייער בלום גענומען אויף די לעבעדיק,פונדעסטוועגן האט דאס אויף אירע אבמאלוס ניטש געווירקט,וויל אזוי אייגנטליך האט עס דאך געדארפט זיין, אזוי זעגען די התלמלות ,דער סדר פון דער מינהיארייקער וואקאבולירי. און זי זעלבסט איז דאך געגאנגען מון איין פאזע אין דער צווייטער,יעצט האלט עס דערבייַ,ס'איז נעקומען דאס וואס איז אזוי קלאר און פארשטענדליך, און נארמאל און על פי סדר.. נאר זי האט עס באר ניטש געוואלט זען... און דערפאר,האט זי אויך געזאגט איר-דעם טויט- ווי אן אייגענעם מאמער... וועלכער וואלט מען זאל אייגנטייגן אין דער שאקטי און מאן,מאכיא האט אבער אים ווי אן אייגענעם מאמער נעהייסן וואלטן... זי האט נאך עמעס צו ערלייטקן... און אן אייגענער מאמער מוז דאך בלויז-בלירה וואלטן. זי איז נעפאגען העכער פון טויט,אטטייגער ווי אין לעבן איז מאמן עמעס וויכטיקער. עמעס שטארקערס ווי דער טויט,און אודאי ,אז מען קען אים-דעם טויט-באפעלן ווי מען באפעלט א מאמער אר זאל וואלטן,מא ווי גרויס קען ער טוין זיין... ער קאמפראמיטירט דאך זיך זעלבסט,ער ווייזט דאך זעלבסט,אז א מענש זעגעם שאקט פאלטן וויכטיקייט אאאא עגעגים פון אים... זו זיין אבער אזוי באפעלערים,דארף מען באזיגן אזא ווילן פון דארף זיין אנגענומען מיט אזא גרויסער זעלפענער קראפט ווי עס איז נעווען כאניא סמידם.

מיט אזא גייסט מיט אזא ווילן,קען א קליין יונגל מיט א סטיקן סטיפנדל סמאלטן דעם פאנצער און דעם טארכן פון גלית...

כאניא האט געזאגן דעם „זאמל-פלאץ" און דעם טויט וואס נעמט אים ארום, און זי האט נעוואוסט אז מיט דעם טויט איז זי סטענדיק נעזיכערט,זי וועט דאס נישט פארמעטיקן,אייגנטליך האט זי אים פון,זי האט אפילו נעוואוסט אז טרעלעשניק וועט פאלן אין די ארמען פון דעם טויט,.. און עס איז אלץ טוין נעווען קלאר,גארנישט נישט פארשטענדליך,זי האט נאר בטעת מעמט xxxxxxxx נעוואוסט,אז יעצט קען זי אויך מען וואס נאך זי וויל... זי איז יעצט פרייַ... ס'קען איר גארנישט ,און קיינער נישט משרן... און זי האט פאר גארנישט קיין מורא... (ארואם אייגנטליך זאל זי דען מורא האבן? קען דען עמיצער פון דעם דאזיקן „זאמל-פלאץ" פאר עמעם מורא

און כאניא סמידם האט נעוואלט...

זי האט הייסן דעם שוין, ווי א מאמער אביסל צוואנצן... זי מארש,
האט איז נישט קיין מסך, זי מארש... ס'איז איר מאקסי, ס'איז איר שוין...
נאר זאל ער וואנדלן, יעצט דוקא האט זי נישט קיין חסך...

אזן אז דרייער איז געקומען, אזן ~~האט~~ געשריבן די מענטשן, ווי ווילנם
דרייער באפעלט איין, ווייל זי דוקא נישט גיין. נאר זי גייט ~~נאר אאאאא~~
רואיק צוריק אינם באראק, אן שרעק. אזן אן הארץ-קלאפנים, אזן לייגט
זיך אוועק צווישן די זעלבסטפערדער, שון רוש זיך אביסל אויס שון אזוי
ווייל טעג שטיין אין בובקער-קבר... זי פילט אפילו נישט קיין טורא
מיר מען רופט זי דערווישן, ערשטנס, קאן מען זי נישט דערווישן, אזן מען
רופט זי נישט דערווישן, אזן ס'איז גארנישטא אזא כה, ווי זאל זי דערווישן,
אזן ווען אפילו יא... איז-נישט... רופט זי גיין, דער מאמער מארש זיך
איין, רופט זי אריינשטייגן אין דער מאקסי.. אבער ווי איז עס דערהערט
געווארן אז א מאמער זאל איר א דעה זאגן, אזן זיך אריינמארן, אזן
אינערהויפט זיך אקייגן משלן איר ווילן, אי... דאס פאלט איר גארנישט
איין. אויב אזוי הייסט עס, טעג זי ~~אאאאא~~ רואיק ליגן... עס שרעקט איר
אפילו נישט ס'הארץ, זאל ער אינדרויסן אויסן פלאץ ווארטן, דער מאמער אירער...
זי רופט שוין קומען, ווען זי רופט נאר קומען, רופט ער דאכט זיך שפעדיק
ווייל גרייט זי אויפצונעמען...

די מענטשן זענען אויפן צו די ~~ד~~אגענן. דער "זאמל-פלאץ"
איז געווארן אפגעלייקט, מען האט אפילו גוט געזוכט, האט זי צוגעמאכט
איר אויגן, אזן רואיק געלעגן, אפילו קיין איין העכערן קלאפ האט איר
דאס הארץ צוליב דעם נישט געגעבן...

דער "זאמל-פלאץ" איז ווידער געווארן פול מיט מענטשן. מאניא
איז זיך ארומגעדרייט צווישן די מאסן, זי האט זיך ארומגעוואלן, זיך
צווישן עטס, אויסגעקליבן דאס שענסטע פון די אויפקבעווארטענע פייערע
~~אאאאאאא~~ קליידונג. וואלט עסיצער דאן אויף איר ~~דא~~ א קוק געטאן, וואלט
עס אויס ~~עלעגאנט~~ אנטוקן. אזוי רואיק אזן אזוי בנעימות, אבער ווער
דאס דען אויף געקוקט.

אז דרייער איז באכטיפאך ווידער נקומען, אזן ווידער גשריבן
דאס "פליים" איז די וואגאנען, האט מאניא זיך געטיפן א ליזל, אויסגעדרייט ז
זיך, אריין טפאציר איז באראק אויפקגעלייגט זיך אויף א דיין ארש צווישן
די טויט...

און עס איז נארנישט נעשען, עס האט זיך בלויז איבערגעזעהרט, דאס
וועלט, וואס מריער...

בייגאנצן, די "עיסעק" איז געלעגן מיט די בייגעל אויף דער ערד
אויסגעצויגן, מען מאר זיך נישט רירן, די דיסטן וואלטן יעדע מאר מיגים
ליפס-באמבן. עס וועלט ליכטיק ווי ביי טאג. אלעס ליגט אמבאוועגליך, אבער
וואר?...אלע...אבער נישט סאניא שמידט. סאניא ליגט בייט עק בארק און
קוקט ווי א פערציקנדע חיה צו די נאכט, וואס נעמט ארום מיטלשטיין, דאס
נארן שרעקט איר נישט, אזוי ווי עס שרעקט נישט דאס האלץ ביי דער מצבערע
מאר איר לעצטן שפרונג, אבער דאס הייסט נישט, אז די מצבערע איז נישט
מארזיכטיק, אומגעקערט, אוי, איז זי טוין אייבמאל מארזיכטיק, דער מאר
נעלונגט איר ששענדיק דער שפרונג, און סאניא איז אויך בעוודן מארזיכטיק,
דוקא זער מארזיכטיק, דער מאר דארף איר אויך נעלונגען דער לעצטער שפרונג...

נאכן מארלעשן פון אליכט-באמבע, איז סאניא א שפרונג בעשטן ווי א
מליבק קאץ צום "לאנגען-וועג", מען האט בעשאטן, אפשר יא צו איר, און אפשר
נישט צו איר, די הויפט זאך אז זי שרעקט זיך אמילו נישט,"זי לויפט און
די זאקאנאער-בערג..." סאניא ביי איר מפארט...און מניה-ביה ליגט זי ש-שוש
טוין אונטערן צוויטן בארג, דארט זעט מען טוין די תבואה-פעלדער, סאניא
איז מליבק ווי קאץ און לויפט אויף אלע פיר העבט און פיס ווי א האז.
מלוצליבג אליכט-באמבע. זי ווארפט זיך אויף דער ערד, זי צעשפרייט אירע
העבט, קלאפערט איין אירע מיבגער אין דער ערד אריין, זי קוקט צו די
הומלען א שטייגער ווי זי ווילט יעצט בעקאנט מיט אירע אייבגעראבענע העבט
גנעמען די ערד און זי אין נאנצן אט אזוי אויף הויבן צו די הימלען...
און עס שרייט פון איר עטוס א בעשרייי נישט פון מויל נאר פון איר נאנץ
לעבן פון די שפיצן פונגער, וואס זענען אייבגעקלאפערט אין לייב פון דער
ערד ביז די האר)וואצלען פון איר קאפ:

- "איך הערש יעצט איבער לעבן און טויט!..."

עס איז פונצטער בעווארן און די קאץ איז טוין אין ערשטן תבואה-פעלד,
וואו זענען די דריי קאדראנען מיליטער?... זענען זיי בליבן בעווארן? צי
אפ...עפעס רירט זיך דארט, עפעס-וואס באוועגט זיך דארט צווישן די זאנגען,
סאניא שרעקט זיך נישט מלילה, זי איז נאר מארזיכטיק, זי בלייבט רואיק
ווי א פערטיי-עפע חיה פאר א שפרונג...אדרבא, זאל איר יעצט א דייפט אין
וועג שטיין...דארט איז דאס ריכטן זיך אויף שטיל געבליבן...זי ריקט זיך
וויייטער, אויסמיידן דאס איז נישט מעגליך, וויייטער ליגן אזוי ווי
א צעשראקענער "סכוזש" האט זי לחלוטין נישט בדעה, זי רוקט זיך מארזיכטיק
נעצטער און דערזעט א מענשלעכער נוף און באלד נאך אייבער, סחייפט צווי-
נונים ליגן מיט טויט-שרעק פארחילש...סאניא רוקט זיך וויייטער פארואוס, צווי-
ישנע בוריים ליגן צווישן די זאנגען, זיי דערזעהן סאניען, און זיי

טאקען אס...קוקן אייבער אויפן צוויטן, עס ווערט זיא אומהיימלעך, א צרה
צוליב זייער קאס אן אנטיקעניש פון זייך ליבן נאטען, א פרוי האט זיי נאך
וא צוגעפעלט, זי זאל זיך פלאנטערן זיי אונטער די פיס, עס איז נעווען
ון זען אז זיי האבן באשלאסן, ווען שכלער פון איר פטור צוווקרן, זאל
י זיך "אווקשטעמן", אפילו א נישט פרוי זיין, ווען שכלער פון דאנען זיך
אטראגן. א שייבע מעשה האט זיי דאס יעצט נעטראפן, א פרוי האט זיי נאך
יעצט צוגעפעלט, ביי אליאדע טאג ווען זי טאכן א נעוואלט...און זיי זענען
נארלוירן.

אייבער טעמאס זיך אויף אזן דויל אנהויבן "צוען" פר האט נאך ניט
נאוויזן קיכטיק זיך אויסצושטעלן, אפי אן אויגנבליק, איז פאניא א שרעק
נעמען אויף אים, טאקע דוי א פאנטרע, ווי א באלעם האט זי אים א שליידר
נעטון אויף דע ערד, אזן נעבן אים זענען באלד נעפאלן א טעריק קוילן...
די צוויי בחורים האבן קסום נעקוקט אייבער אויפן צוויטן, אזן פאניא
האט פונדער וויסנס נעקוקט צו זיי פיס א בליק, ווען איז צייטנווייז
נעטון אויף דע ערד, אזן נעבן אים זענען באלד נעפאלן א טעריק קוילן...
אטכנה, וויייל זער בליק פון די אויגן איז אזא זיבערער, אז מען קען ביי
זיי נעטונען שוין...

פאניא האט נעקאנט די נעדאנק, זי האט בעוואוסט אז נאך דעם תבואה-טעלד
איז פאראן אלאנג טאלכל, אזן פון דארט קומט מען צו די באן-גלייזן. דאס
ארט וואו זיי נעפונען זיך יעצט, איז ווייזט אויס ענטרעקט נעווארן דורך
א דייטשן פאסטן, דאס האבן זיי, ד' בחורים, וויייזט אויס אזוי
שליימזלדיק, נאר אייבער זי איז דא אטער נעקומטן ערלעדיקט, פאניא'ס אויגן
האבן נעבליצט, אזן זי האט פיס זיי נעזען וויי אין דער ווייטער, פאניא האט
זיך בעלאזט אזן א צוויטק ריכטונג, זי האט אזוי ק נעטון צו די צוויי
"קנאקערס", זיי זאלן איר נאך נייין, די בחורים זענען נעווען אונטערן צוייבער
ון איר באפעלקריין בליק ווי מדובר, זי האט זיי שטערהיים נעווייזן,
ווי אזוי זיי זאלן זיך באוועגן צווישן די זאנדן, אזוי ש-פוהך-שפאפט
נגנאפ ווי מען שווימט אין וואסער אויפן בויך...פיס די צוסטעציבעג
ווי מען צוטיילט דאס וואסער אזן וויסער שוימען...פאניא איז נשווימען
צווי העכט, לייכט צו ערשט פינאדער טייל די זאנדן, אזן אזוי ש דורך
שוימען צווישן די צוויטייל זאנדן, וויייזער פיס צווייטעכט צו צו טייל
פארואוים אזן די צוויי "העלדן" נאך איר, זי האט זיך יעדד וויייל אטבעקוקט,
אז לי האט באטערקט אז אייבער "שווימט" טלעכט, האט זי גויך איז אזא בליק
נעטון, אז יעבער האט די נשמה פארלוירן פאר נוטא אזן טורא...אייבטליך
זענען זיי איר יעצט "נאך נעשווימען" בליבנדרמיים. זיי האבן נישט נקוואוסט
ווען אזיין, אזן ווער אייבטליך איז זי, זיי האבן נאך קיין ווערט נישט
ארויסצוערדט, נאר איר נאך נעשווימען וי ש שוטק פיס...עס איז נקנוג נעווען
דער טאקס, אז זי האט אייבעם טון זיי צוויק נעענען דאס לעבן, אטטייבער,

ווי דאס לעבן זייגט וואלט שוין באסת נעווען אינדרויסן פון יענער זייט פון
ים, ער איז שוין נעלעבן א מגר, נאר זי האט א שפרונג געטון צום לעבן, עס
נקבאס, אזן זי האט עס אים צוריק אריינגעזעצט, אזן ער לעבט יעצט ווידער...
זיז דאס ניטש נעגוג אז זיי זאלן שפין יעצט איר נאך גיין בליבערהייט,
זווייפצט, פרוואוו איר ניטש נאך צוגיין...אדרבא, זיי אשטארקער...

אזן זיי זענען איר נאך נעגאנגען, אזן זיי זענען איר נאך געשפרונגען
ניגם פאלכל, אזן זיי זענען איר נאך בעקאכן בעקראכן לעבן דער באן-גליי?,
אזן זענען איר אפילו נאך נעקראכן אריין אין אצעראכצעם וואגאן אריין...

דא האט זיך סאציא א לייב א ווץ בעגעבן ווי א מידע אלפענישטן...אן
ווץ, אן צעקראכבקייט, אגופער אלפענישט איז עפעס צעקראכן?...אדער צעשראקן?...
ער איז נאר מיד, אזוי איז סאציא זוך נעלעבן אויך די לאפאטקעס, די הענט
זונערן קאם אזן די פוס פארלייגט אייגעם אויפן אנדערן, די צוויי "יאטן"
זענען נעשאפן ווי חדר-יונגלעך, ווען קומען שבת נאך טיש צום ריי כן
נעסער ער זאל פארהערן סחומש, אזן נעבן דערנאך פירות, ס'הייסט, לעולם
זענען זיי ניטש נעקומען, מען זאל זיי פארהערן סחומש, סהאט דען עמיצער נאך
זיי נעשיקט, נאר זיי זענען נעקומען נאך די פירות...

- איר זענט אנטלאפן פון זאמל-פלאץ?...

סאציא האט נעפרעגט מיט א רואיקן שמומ, אזן נעקוקט מיט די אויגן גלייך
דין ניסל ארויף.

- ניין! מיר זענען איבער הויפט שוין מיטלשטיין ניטש נעווען, מיר האבן
זיבערהויפט ניטש נעווואוסט אז עס קומט פאר די "אויסזידלונג", מיר זענען
נעקומען אריינגעפאלן אין דעם "פייער"...

סאציא האט נארניטש נעפרעגט ווייטער. די "יאטן" האבן זיך נעריכט אז זי
ווען זיי באשיטן מיט פראגן: נאכוואס?...ווארום?...פונווואנען?...זי האט ניטש
נעפרעגט, אז זיי פארשטייען אז דאס איז נענוג נעזאגט אזן אויפגעקלערט, ווען
זי מער ניטש פרעגן.

- צאך מערציגסטיגירט ניטש מונווואנען מיר זענען?...אזן בכלל...

די צוויי חברהלייט האבן זיך אנגעקוקט, סבע...אזא פארט "נקבה" האבן
זיי נאך ניטש באגעגנט, אזן זיי זענען דאך עפעס: "זיי"...

- מיר קומען פון ווארשע...מיר זענען אויך ווארשעווער, מיר זענען
נעקומען קיין מיטלשטיין זיך פארשטענדיקן מיט אונזער א נעווישן חבר, אזוי
זיי דארף דאס נעסא-שויער קאן מען דאך לענגל ניטש אריין, מען האט זו אונז
"זיך די בערג אזן פאלק אריין א ריכטיקן מייער, מען האט זו אונז

וואו איז די ריכטונג צו דער שטאט און וואו צו מיטלשטיין, מיר האבן
פערלוירן די אריענטירונג, און פון אלע זייטן לויפֿרס די קויל, ביז יעצט
האבן מיר אייך צו פארדאנקן [illegible] לעבן...

סאניא איז וויידער געלאגן אין דער זעלבער פויזע, נעקוקט צום הימל
און נהערט זייער מעשה.

- קאן מען אפֿער וויסן, וועמען איר האט געוואלט שרעפן אין מיטלשטיין?...

די יאסן קוקן זיך אן אייגער דעם צוויטן און דער, וואס סאניא איז
אויך אים ארויסגעשפרונגען איבם תבואה-פעלד רופט זיך אן:

- פערבער, ער הייסט פערבער...

סאניא לייגט וויידער אין דער זעלבער פויזע, קוקט צום הימל, און זאגט
ארויף צום הימל:

- איך האב אים געקאנט...

[illegible]

די צוויי יאסן זענען אויפגעשפרונגען:

- איר האט אים געקאנט?...אלע זייגע באקאנטע האבן מיר דאך לעקאנט,
וויהייסט איר?...

- אמאל...סאניא שמידט...

ד צוויי חברה-לייט האבן זיך אנגעכאפט אייגער דעם צוויטן,סהייסט,
לעולם האבן זיי די פרוי, וואס איז דא בעלעזן, געוואלט אז אזוי ארומכאפן,
נאר זיי האבן עפעס נישט...עס האט זיך נישט...

- צו אייך...סאקע צו אייך...זעסיר אין איין וועגס נעקומען...פערבער
האט נעשריבן וועגן אייך...ער האט אויך נעשריבן אז אים איז נישט געלונגען
אייך אריינצוציען אין דער "זאך"...

יעצט האט סאניא שוין נעגדערט איר פויזע, זי האט זיך צעלייגט אויף
דער פאדלאגע פון צעבראכענעם וואגען, און זי זעלבסט, איז יעצט געווען וויי
צוויי פויסטן און נעקוועטשט זיי צו איר שטערן און זי האט אריינגעדרעט אין
זיי נגעקורטשעט, נארנישט וויי אן אלפענישטן...זי האט צו זאפענגעדרוקט
זיי, אוועקגעדרייט דאס פנים פון די צוויי בחורים, און זיך אייגעוויקלט,
ווי צעבראכענע:

- נייך!...סאניא איז נישט געלונגען...אט ד...סאניא איז נישט געלונגען...

סאניא האט זיך ראסטום אויפגעדרייט זיך אויפגעזעצט, גלייך נעמאכט די
[illegible]

אר, און זי האט אין איין מינוט באקומען דאס באפעלעריש פנים פון תבואה-
עלד:

- ווער פון איך האט דאקומענטן?...ווי רופט מען איך?...

חברה האבן זיך דערמאנט אז זיי האבן זיך נאך אפילו נישט פארגעשטעלט,
ער וועלכען סאניא האט אפגעראטעוועט פון די קוילן האט זיך פארגעשטעלט:

- איך היים עלי, מיין חבר - ישראל, מיר האבן ביידע "אריעה" דאקומענטן.

-דו...עלי. וועסט אריבער דארט גליין, דארט בעפונג זיך דער וואקזאל,
דו וועסט בעוואויר ווערן ווען דעם ערשטן צוג, וואס גייט אף ריכטונג צום
אסטן. אויב וועט דיר מעגליך זיין, קאנסטו ביי די בעלעגהיים בעוואויר
ווערן שפעטערע צענער און זייער ריכטונג, די הויפט-זאך פארזיכטיגט מיך
דער ערשטער צוג צום אסטן. אויב איז פאסיק, זאלסטו באלד אופקויפן דריי
נילעטן. ביז איין שעה, אויב ביסטו נישט צוריק, הייסט אז דו ביסט "פארשיט",
ניב דיין האנט לאמור זיך נעזעגענען...

דער "אט" האט א כאפ געטון סאניאס האנט, און דערפילט מיט זיין לייב
און נשמה אז ווי לאנג ער וועט לעבן, וועט שוין די דאזיקע פרוי אים באהערשן
...ער האט געפילט איר איינפלוס נישט בלויז אויף זיין נשמה נאר אויך אויף
זיין קערפער...

עלי האט זיך צעקושט מיט זיין חבר. און וועלן ער איז שוין געווען פעטיק
צום אראפגיין, האט סאניא אים גערופן, זי האט אויף אים אקוק געטון מיט
גליק, וואס האט אים א דורך געגומען אלע ווינקלען פון זיין לייב און לעבן:

- עלי, דו קאנסט האלטן א "צונג צווישן די ציינער"...

עלי איז בעשטאנען ווי פאר אקאמענדאנט, און נאך אן עקשנותדיקן שווייגן,
האט ער בעענטפערט:

- יא!...

עלי טראכט בשעת מעשה, ווי פיל מאל האט ער שוין די זעלבע פראגע
געשטעלט אנדערע...אבער ווי דערהויבענער קלונגט די זעלבע פראגע יעצט, איצט
פויל פון דער דאזיקע וואונדערבארע פרוי...

און ער [illegible] איז אוועק...

נאך פינפצן מינוטן איז עלי שוין געקראכן אויף די וועגט פון צעבראכענעם
וואגאן:

- 4 פארטאגט גייט אם דער שנעלצוג קיין ווארשע, אזוי ווי מיר דארפן
קיין ווארשע, האב איך אויך ידען פאל געקויפט 3 בילעטן.

12 א זייגער האבן צוויי יונגעלייט שפאצירט מיט אן עלענאנט, שיין
מיידל אויף די ווארשאווער נאסן, דאס איז געווען עלי, ישראל און סאניא
שמידט...

צוויטן די ערשטע פארטיע יודישע ארבעטער, וועלכע האבן צוריק פארלוי
ון דער ארבעט, זענען זיי מיט אריין אינם נעסט.

חברותא.

אין אקליין צימערל אויף מילע 13, זענען בעזעסן א גרופע יונגע חורים
ון מיידלעך. סאניא האט בערעדט:

...אויב זיי וועלן אונז נישט אסאקירן וועלן מיר אויך ארויס קאיבן 5
קאסע. זעלבסט פארשטענדל יך נאך דעם צוגרייסונג מיר וועלן אויך דאן מיט
אונזער לעבן אפויטן די שאנד פון אונזער שטערן. דאן ערשט וועלן די שוין
נעמאלענע באקומען א תיקון דאס איז אבער אן אונזין, מיר וועלן ליידער די
זכיה צו זיין די אסאקירנדע נישט האבן. דאס איז אונז נישט באשערט, ביז
אונזער צוגרייסונג וועט מינימאל פערטיק זיין, וועלן זיי אויך אונז מריער
אנפאלן און זיי וועלן אונז וועלן ליקווידירן, אזוי ווי דאס איז געווען
= פענג, באוואפנונג און באכאפאל דאס זעלבע.

מאקס איז געווען אפייערדיקער יאס, ער האט געהאט צוויי בלאנד
וואנסע מיט ארויפגעדרייסט שפיצלעך, בשעת דער אסיפה איז מאקס געזיצן אין
א וויגקל פון א בעסל און געפוצט זיין "באגאן", אשטייגער ווי די זאך, וועגן
וואס מען רעדט איז אים נישט נוגע, אז סאניא האט פארענדיקט האט זיך מאקס
אויפגעשטעלט:

- מסכים...איך מיין אבער אז צו ערשט דארף מען צו גרייטן די מאסן. מיר
זענען דערווייל אקליין היסעלע, און דער בעסא-יוד זאגט אז מיר מאכן אים
אומגליקליך, מיר זענען זייערע מערדער, דער וויזל טייטן מיר ביי זיי:
" אנדזשיבוטן"...מיר מוזן זיי אויפקלערן צוליב אסאך סיבות, ערשטנס, דארפן
מיר נעלם, צווייטנס, דארפן מיר די איבערשטיצונג פון די מאסע, ביי אזא
אקציע וועלן מיר זיך נישט קאנען פון זיי אויפשאלטן, כאטש זיי פון אונז
וואלטן זיך זער נעוואלט אפסיילן, פארגעסט אבער נישט אז ביי די דייטשן
זענען אלע יודן גלייך, און ווען דער מלאך-המות וועט קומען, וועטער נישט
מאכן קיין אונטערשייד, דאן וועלן זיך די מאסן פלאנטערן ווי א שראקל-טשיין
אונטער אונזערע פיס, עס וועט זיין א פהומה, אדעמאראליזאציע. נישט א
דיסציפלינירט שלאכט-פעלד ווי מיר טעלן זיך דאס פאר, אונזער פראנט
וועט זיך פארוואנדלען אין אין א פאגראם, און צו ירדן יור, וואס די דייטשן
וועלן צו טעלן א ביקס צום קאם וועט ער אנווייזן דאס ארט פון אונזערע
גרופן, דעמאראליזאציע און סומאכע, דאס וואונטן זיך די דייטשן, מיר
דארפן אבער א פראנט פון אלע מענער און פרויען, וואס זאלן פארשטיין די
לאגע, פארשטיין די אויפגאבע און פארטיין אז סייווי איז דער שוים אגע=
זיכטער, נאר מען דארף אים אויסנייצן צו אהיסטאריטן טאס, מיר מוזן אויפטערן
זויזיין די "אנזשיבוטן", מיר מוזן זיין אוואנגארד פון וואראשוער בעסא-יודן, די
אידיסגעשאסענע ראקעטע פון די וואראשוער בעסא-יודן, די עקספלאזיע און
לופטן פון דער וועלט, און אונזער אונז זאלן טשיין אלע יודן וויי אמתה מיט
זיין וועלן זי אלע מיט מיליאנען, און העלדן זענען די ימידים, וואס

נעסערן און ניסט גלייכן קאמף, אדער מיט א גרויסן ניסט, דער ניסט פון
[illegible] מענטש און נערעכטיקייט.

כלל, וואס איז אונטערן אייבלוס פון מאגיען, און האט זיך צוגעהערט,
זו איר יעדער אריינגעזאגט ווארט, און ממילא פארשטאנען, דעם ניכטערן און
נאגיען זיין פון אירע וועלטער, משעלם זיך אויף:

- מיר וועלן [illegible] אין אזא שווער בעסרואוטן
נאמעג ניסט צעשפליטורן זיך, כדי צימירן די מאסע אונטער שול-בענק, לייענער
וועלן די ד'ישן דאס שוין מאכן, און דעמלס, וועט מיר וועלן אנציגן דאס
נייער פון מריידה, וועט יעדער יוד פון דער דאזיקער מאסע שטין מיט אן
שיפנעשטרעקטע האנט צו אונז און בעטן נעווער, און מיר וועלן דאס ניסט
האבן צוגעבן, מיר וועלן שוין ביז דעמלס בלייבן די "אנזשיבוטן", דער נאך
צוער וועט די נעשיכטע פון דער צוקונפטיקער פּ מרייע וועלט אייגטוישן
דעם דאזיקן נאמען אויף דעם נאמען פון "חשמונאים". אבער ניסט בלויז מיר
וויל ס'יעדער יוד פון נעמט, וועשהאבן זיין חלק דערין, יעדער יוד אויב מיר
וועלן נאר אים דאן נעבן נעווער אין דער האנט, וועט ער שטיין אין קאמף
וויי א מכבייער, עס וועט זיך אין אים אפרופן דאס בלוט פון נעשעגדעטן פאלק,
און ער וועט דאן מקדש-חטא זיין. די נעשיכטע וועט דעם פטוטין יוד פון
וואשטוואר בעמאַ, ניסט זען אין זיין'עצטיקן לבוש, זי וועט אים זען אין
דעם מאמענט, וועו ער איז ארויס אין קאמף קייגן "וואמן - ס.ס." די
צוקונפטיקע וועלט וועט זאמלען יעדן טראפן בלוט, פון דעם וואשטוואר
נעמא-יוד אוו דער מיט פערשריבן א בלאט אין איר נעשיכטע אלס פאמא סינאגים,
זייכן פון ניסטיקער גבורה אוו דער מיט דעהאביליטירן די נעמאלענע ברודער
אוו שוועסטער, מיר וועלן פעסטיקן אונזערע נרופן, די מאסע וועט אין דער
נייטיקע מינוט אונז נאך נייין, אויב ניבן זיי יעמ ניסט קיין נעלט פאר
אונזער אוו זייער הייליקע זאך וועלן מיר דאס פון זיי אליין מיט כח נעמען...
מיר וועלן [illegible] דער נאך אופקערן, אנשטאט נעלט וועלן מיר דער נאך דעם יוד
דערלאנגען אנראנאס אין דער האנט אריין, אוו זייגע אויבן וועלן מיט נבורהטע
נרייף דאנקבאר זיין. יוגט איז אונזער אויפנאבע: באוואפנונג, באוואפנונג
אוו נאכאמאל דאס זעלבע".

די ידיעות, וואס זענען אנגעקומען פון קאנטר-שפיאנאזש צום שטאב פון
דער "יודישער קאמפ-ארגאניזאציע" האבן אלארמירט: מען גרייט "עמעס" אין די
דייטשע מיליטעריטע קרייזן. צום וואשטוואר נארניזאן זענען צו נעפארן
צוערשט [illegible] שאנקן. "נעסטאפא" קומט אן פון נאנצן קרייז.

די דייטשן זענען נעווען איבעראשירט וועגן די ארבעט פון י"א, איר
שפיאנאזש האט נעארבעט אינם יודישן נעמא, דייטשע אנגעשטעלטע האבן נעזען, ווי
מען האנדלט אויף די נאסן פון נעמא מיט רעוואלווערן, אוו דער פאר האבן זיי
זיך נוט צוגעגרייט, דער דייטש [illegible] אתעלד, א סאדיסט אוו א "דייטש" בייי
מיט סולוועך, אהא...דא דער מאנט ער זיך אין זיין "פראו גרעסכען צו האוזע"
אוו ער איז אפילו גרייט אנצוהויבן וויינען, מען זאל אים "שענקען דאס
לעבען".

די נאז, פון די אויגן, פון אלע לעכער... צו „אמוזלמאן" האט מען נעראפט
ראטן עמלעכע מאל ב"ז עס איז אנגענומען צו זיינע פערקאלעכטע געהירן. דאס
ברויט האט ער פראץ אלעס געוואוסט גוט צוהיסן, דער ביי האט דאס אינטער-
עסאוואסז"ן אין אים געוואכט, דער איינסינקס, וואס האט זיך אין אים
נעמאכן, ב"ז ער איז נישט קיין „מוזלמאן" האט געוואכט און געהיסן מען זאל אים
אלילה ק"ן „פ"קע" נישט צוגנבענען, כאטש ער האט שוין קיין הונגער נישט
נעפילט, און ער האט נאך די נעכט"קע „פ"קע" נישט אויפגעגעסן און ער וועט
די שוין נישט עסן...

איז געקומען דער לאגער-ארצט. מען קלאפט אין גאנצ:

„בלאק-שפערע"!...„בלאק-שפערע"!!...

די „בלאקן" זענען אפגעשפארט, דער בל"ק-עלטעסטער [illegible] און די שטוב-
רינסט זענען ווי צערי"צטע חיות, עס מוז „קלאפן", די העפטלינגער, געפונען זיך
אויף א"ן זי"ט אויוון. אויפגעטון נאקעט, יעדער ג"ט אדורך דעם לאגער-ארצט,
וועלכער שפי"ט מאלי"ד, רואי"ק, הונגער אי"ם זי"ן „טאב" ט.ט. ל"י"ט, מי"ם אויגן,
ווי גהנום"ס, און מי"לער ווי געפענטע קרעמאטאריום"ס און ער דער קולטורעל
געביל"דעטער ד"י"טער לאגער-ארצט שפי"ט רואי"ק, אי"ל, ער פ"קט [illegible] יעצט
וועטען ער זי"ל לערפט... דער העפטלינג ג"ט רוך אים אדורך, דרי"ט זיך אוים
פון פארנט און פון הונטן ווי א מאדעל[illegible]י אינטעליגענטן"מאלאן"...אין נישט
פון פארנט האט ער אויף זיך א שטיקל פלי"ש, און נישט פון הונטן, די געזעס-
נאקן זענען נישט בולם, ווי ביי אלע מענטשן אינדרויסן ארוים, נאר פונקט
פארקערט, אינגעוויקלט אר"ן, ווי צווי" גרי"בער, א מטוגעת פון א „גזעזעס",
אנטאם אלע מענטשן אויף דער וועלט האבן „דאס" ארוים, וי"ל דוקא דער
„מוזלמאן" „דאס" האבן אר"ן. צווי" גרי"בער גאר...

דער לאגער ארצט אין גאלדענע פענסנע, שפי"ט רואי"ק, מאלי"ד, ער טאכט
כלויז מי"ם דער האנט, און די גרי"בער זי"נע ווי"ן שוין, מען ערי"בט דעם נוסער
פון דער האנט און ווי"טער...שנעלער...ראש...פערש"ק, אי"ן בלאק, אר"ן אין
צווי"ן. די „פעלעקצי"ע" דויערט צווי" טעג און מוזלמענער זענען אפגעפסקנט צום
טי"ער...צומארגנס קומען די ריזן-לאסט אויטאס מי"ט די מאדנע צווי" ל"בט-אויגן,
מען רופט אויס די „נומערן". נאקעטע מוזלמענער, קוקן מי"ט קינדי"ש אויגן,
אויף די „בלאקן", אויף די המלעך, די אויגן פרעגן עפעס, זי"י פרעגן...און
קוקן...און קריכן אין די אויטאס...מי"ם די הענט און מי"ם די פי"ס. שוואך...
די זענען שוואך, קריכן זי"י [illegible] ..., און זי"ערע קינדי"ש אויגן פרעגן נאך

און אזוינס זעט מען ... ווי׳דער –] ראס זענען די מזקן צוויי׳ן רויך פון
די קוי׳מענס...

א׳ן לאנגער ארי׳ן קומען דעוויי׳ל צענדליקער מויזנטער טרי׳טע, פון
אלעזקי פון א׳׳ראפא, און עס ג׳׳ען אזוינע צענדליקע מויזנטער „מזלמענער"
אויף די אוי׳מאס...

און די זעלבע „בוקסע" ווי׳ טארי׳ ליגט, ליגט אויך „ב׳׳ב׳׳". ער א׳׳ז
א טאלענדי׳ער טאלב־׳וד, געווען דירעקטאר פון א גרוי׳סע שי׳׳פ־ברוך
און שי׳׳פ־בוי׳ א׳נטערנעמונג א׳ן אמסטערדאם. ער א׳׳ז א נידר׳קער און טאס
א קאמ׳׳ן אוי׳סזען, מ׳׳ם שמאלע, גזמע אוי׳ן אז מען קוקט אויף ז׳׳ דעמ׳לם מען
אנאנמק׳׳ם צו א׳׳ם, און אז ער ג׳׳ם א פ׳׳נמל מ׳׳ם ז׳׳נע אוי׳ן מוז מען לאכן.
רער בלאק־עלמעסטער טאס א׳׳ם אנאמען געגעבן: „ב׳׳ב׳׳, ער טאס א פולך קאם
מ׳׳ם קרעץ, רער פארך קריכם א׳׳ם ב׳׳ז א׳׳ן טאלז ארי׳׳ן, און אזעלבע קאמ׳׳ע
פל׳׳צעם טאס ער, אזן ער ג׳׳ם מ׳׳ם די פ׳׳ם זי׳ טשאפל׳׳ן. אז רער בלאק־
עלמעסטער טאס אמאל א׳׳ם געוואלם „מכבר" ז׳׳ן מ׳׳ם א „בזק ד׳׳ך"...טאס ער
א פ׳׳נמל געסן צום בלאק־עלמעסטן מ׳׳ם אן א׳׳גל, און רער אלמעכמ׳קער שומם,
וואס ראס לעבן אזן מוי׳ם פון די תעפל׳נגער ליגן א׳׳ן ז׳׳ן טאנם טאס
געמוזם ז׳׳ך צולאכן, אזן לאנעד׳ק א׳׳ז ער ט׳׳ן געבל׳בן מ׳׳ם שמעקן א׳׳ן
טאנם, ראס ערמעץ מאל טאס רער בלאק־עלמעסטער נ׳׳ם געטאלן וואנם...אזן א׳׳ם
נ׳׳ם געשלאגן. דעמלם טאס ער א׳׳ם אנאמען געגעבן: „ב׳׳ב׳׳, אזן ארי׳׳נגערופן
צו ז׳׳ך אזן א׳׳ם געגעבן א „פ׳׳קע" ברוי׳ם...„ב׳׳ב׳׳..."א׳׳ז ארוי׳ם געאנגען
מ׳׳ן ברוי׳ם אזן ער טאס ווי׳רער א פ׳׳נמל געמן מ׳׳ם אן א׳׳גל אזן רער
„אלמעכמקער טאר" טאס ז׳׳ך צו לאכם מ׳׳ם אגעלעכמער, וואס טאס ז׳׳ך געוי׳לערם
ב׳׳ז צום צווי׳׳מן עק פון „בלאק"...

פון רעמלם אן, א׳׳ז „ב׳׳ב׳׳ געוואלן א מ׳׳וטם א׳׳נם „בלאק", ער ווי׳׳לם
רעם בלאק עלמעסטן, די שמ׳׳כן־ד׳׳נסם ערלוי׳בן א׳׳ם אוי׳סצולקן טאס ל׳׳ד׳׳ק
פאס פון מ׳׳מאק, ער קריכם טארם ארי׳׳ן, מ׳׳ם ז׳׳ן קאם, מ׳׳ם די תענם, מען זעם
ארוי׳ם בלוי׳ז די צווי׳׳ טשאפל׳׳ן־פ׳׳ס, אזן ער לעקם טארם א׳׳נעוו׳׳נ׳׳ק רעם
בוי׳רעם פון טאס. אזן מ׳׳ם א פונגער ווי׳׳ם ער ארום טאס ר׳׳נשמאקל פון
כוי׳רעם, אז ער קומם ארוי׳ם פון פאס רערקאנם מען נ׳׳ם צו ווי׳׳ן ז׳׳ן פנ׳׳ם
אזן ז׳׳ן פארך, אלץ א׳׳ז א׳׳ן שמ׳׳ק „פערשם׳רעכץ" אזן ער ג׳׳ם א פ׳׳נמל מ׳׳ן
אוי׳ג צו די שמוכן־ד׳׳נסם, אזן מען לאכם, ווי׳׳ל רער בלאק־עלמעסטער לאכם...

ב״נאכט ליגט ״ב״ב״ אין דער ״בוקסע״ לעבן פרעלעשניק און פון ״ב״ב״ אויבן גיסן זיך פרעזן, אנאומתער, אויף ביידע זייטן אין די פארבעוואסע אויבן אר״ן. פרעלעשניק איז א שוי״גער, ער רעדט נישט, ראס מאל פון ער א פרעג:

- ״ב״ב״! וואס איז דיר?...

״ב״ב״ קוקט וויסער פאר זיך, דידם זיך נישט, זייגט העכט מאלם ער פארל״גט חונטערן קאפ און אזוי רעדט ער גל״ך:

״די מ״נטש אז איך בין אקלאון...וער וויסט דעו, וואס ב״י מיר איז מארץ פום זיך?...אז איך קוק מיך ארום פון וואנעו מעו האס מיך פארכאפט, און וואו איך בעפון מיך...די מ״נטש אז דאס אויפלעקו דאס פאס, איז מ״ן נאנצע וועלם, חלואו וואלם עס אזוי בעווען...אז איך קוק אויף דיר, אויף דיגע אוגן, און אויף דיין שטענדיקען שוי״גן, דערמאנם עס מיר א מענטש... א וועלם...די מים דיין אויפרעכט, דערמאנם נאך און א זעלבען...און איך דערמאן מיך אין דער פערצאנגענער וועלם, איז מיין חיים...מיין פרוי...צוליב איר מאך איך מיך פאר א משוגענעם קלאון. איך וויל נאך דערלאבן זי צוזעו... וועו נישט מיין קלאון-טוך, וואלט איך זיין לאנג בעווען אין קרעמאטאריום, מיר וואלט עס אפשר עוין בעסער בעווען, אבער מיין זי״...זי וואלט אויף מיר, מיין נישט אז איך האב שטענדיק אזוי אויפגעזען, אז איך קוק מיך מ״נש אן, וויל איך נאך מער דאס איבערלעבן, איך וויל איר וו״ן אז איך בין בעווען דאס זעלבע וואס שטארקען וויי מ״נש לייד...

דאס זעלבע אפשר שטארקען וויי מ״נש לייד...

דאר, אבי״ל אן ארויפגעצארצט נעזל...און א ״פעפערל״ ב״י דער אויבערשט... ער קוקט...רירט מים דער הענט...ר׳ יצחק פרידמן, אין כיסא צחקנין איום אילוס:

- פאנ״א!...

-ש...ש... ״ב״ב״ כאפט זיך אויף - וואס שרייסט?...וואס איז מים דיר?...אפארנער מענטש...עפעס אזא פארלאסענער...

דאר, האם זיך צוריק אנידערגעלייגם, ער האם זיך בארואיקם, אינדרוסן זעגען נעפארן אנאומתער, די ריזן-אויפאם, בעפאקם מים פרישע מענטשן פון דער באן צום קרעמאטאריום. און האר, האם בעמראכם אז ער האם בעהאפט גל״ק,

וויל מחאם איר נישט געשיקט פון דער באן גלייך אין קרעמאטאריום, ער האם זיך געשעמט פאר דעם „ביבי" מים זיין פארך ביז אינם חלז ארין, און מים זיין עפערעמן ליב פון „שוויעזשק", וועלכער וויל נישט שמארבן, ער מאכט זיך משוגע, און שפילם קלאון-שמיק, דער דירעקטאר פון שופם-כרוך איז בויי-קאנצערן איז אסמערדאם אלץ כדי ער זאל נאכאמאל קאנען זען זיין זיי"...

אלאויז שאפראן אויז געווארן א „מוזלמאן".

דער ערשמער עמאם צו וועלן א „מוזלמאן" איז געווען, אז מען איז געווארן א גייסמיקער „מוזלמאן". דאם הייסם, אז מען האם רעזיגנירם און זיך אונטער געגעבן, אויסגעגעבן אלע האפונונגען, פאר דעם האם פרעלעשנ'ק זיך זער נעהיסן. כאמם ער האם שוין אויף זיך קיין פליים נישט געהאם, ער האם זיך אבער געקלאערם אין לעבן וויי אייגער, וואם בלייבם העכסטן בלויז מים די העכסם אויף די רינג פון א וואלקן-קראצער, אפאך האם דאם אים אפילו נישט געקאסם העלפן, אבער קיין גייסמיקער מוזלמאן איז ער אלץ נישט געווארן און דאם אפגעהיטן פון אפאך וועגן, וואם פירן צו וועלן אן אמער „מוזלמאן". ער האם זיך געהיטן נישט קיין געשלאגן, און אז דער מח איז בייי אים קלאר געווען, האם דאם געקאסם פערלענגערן דעם פערמין פון גיין אין קרעמאטאריום, און מים קלארן פערשמאנד האם פרעלעשנ'ק מים אלע פיבערן פון זיין צעבראכן לעבן געקעמפם נישט צו וועלן קיין „מוזלמאן", דער גלויזער צוויפל אז עם קאן מעגליך זיין אז סאניא לעבם, די אילוזיע דערפון, האם אים כאפליגלם, און נעשמידעם אין אים אשמאלנעם וויללן נישט צו שמארבן, וענען די ליידן זיין נאכאנאל אזוי גרויס, ער איז נישט קיין פחדן, ער וועם וויסער שלעפן דעם קרייץ...ער וועם נישט אפשטיין אין מיטן אזא שקלחאפן וועג, נישט דערוויף חאם ער אזא וועג ביז הייגם אדורך געמאכם, אז ער זאל יעצם פאלן. די אלע יארן, משך, נעכם, סינזען, וואם יעדע כרוך-טייל פון אמקונדע איז נענוג אויפצוהערן צולעבן, אבער סאניא חאם אים שענדיק געשארקם און פון מכנות ארויסגעפירם, יעצם מוז ער זעלבסם שמארק זיין. שמארקער וויידער מוים, ער וויסם אז דאם איז אן אילוזיע, אבער דאם שוואכם נישט אם דעם וויללן אין אים, א מארנע זאך, ער וויסם אז ער נארם זיך זעלבסם, און גלייקצייטיק אמאל איז „ארבייטם-אינזאץ", ראם איז דער שמארקער וויללן אין אים, צו וועם ער אבער מים זיין וויללן אוז מים זיין צעבראכן לעבן זיין אומשמאנדן צו נאקעמפן די נעזעצן פון דעם מלאנעם, מים די מלאבי-חבלה, און דעם עולם התוהו דא, וואם איז נאר געשאפן צוליב דעם, כדי אים זיין לעבן צו צונעמען. דאם איז שווער זיך פארצושטעלן, אדער דער וויללן איז אים וויל דערפון נישט וויסם...

מיינסיקן אזוים איז פארגעקומען א מארגע צירק-סיל, וואס מען נייעם אנגענעם פארנעמ'קם.

נאכן „אפעל" איז דער דיסקוסיע „בלאק-פירער" אריין געקומען אינם בלאק, ניים פענצמירל פון בלאק-עלטעסטן איז געסאגט „ביבי" אפגעזאכט א גאלגנחיים אסער זוים ער כאפן א „לעק" מארמאלדע אדער א סמיקל ברוים, דערבלאק-עלטעסטער איז ארוים פון זיין סמיגל און געפעלדעם דעם בלאק-פירער אז יעצם מיילם ער אוים די העסליגקייט ברוים-דאצ'ע, אזוי זוי „ביבי" איז געסאגט דערנעבן האם שוין דער בלאק- עלטעסטער און איין זוגם אויך אנגעוויזן אויף זיין „אסראקצ'ע". דער מלאך חבלהניק האם אנגעקוקט די קאסקע פיגור סים דעם צעקרעצ'קטן קאם ביז אינם חאלז אריין און „ביבי" האם א„פינסל" געטון כימן אויג און אלע ביידע האבן זיך צוילאכם.

-וויקלך „איז קאמיסע"ס...

א סטובן-דינסט איז אנגעקומען מים דער סיסל מארמאלדע און געוואלם אנהייבן מיילן יעדן א שפריץ מארמאלדע אויף עק „פיקע". דער דיסק האם ארויסגענומען די סיסל מארמאלדע, עס איז אים איינגעפאל אקאסיע אידע...

- אפעל !!!

אלע העסליגעע זענען אויפן אפעל-פלאץ איז א קריז, אינדער מים איז געסאגטן „ביבי" מים זיין מארבעוואטן צעקרעצ'קטן קאם ביז צום חאלז אראם. דער דיסק האם גענומען די פולע סיסל מארמאלדע און זי איבערגעקערם אויף דעם קאם פון „ביבי"...

„ביבי" איז געסאגטן איז בימן קריז מים די אידער געדיסע סיסל אויפן קאם זוי א קעגיג...די מארמאלדע האם געקאפעם פון זיין קאם אויף דעם צעשוויעזשטן לייב, כען האם איבערהויבם דאס פנים נים געזען, „ביבי" האם גענומען אזוים סוינגער, א זוים געטון מים די סיפיצ די אויג און אריינגעסטעקם אין מויל, איז דער בלאק-עלטעסטער האם זיך געקויפם לאכעדיק:

- א...א צירק...א צירק...זא זואר איך לעבע...

„ביבי" איז געסאגטן איז דער מים, ער האם ארויסגעטאקם די צונג און עם האם אים גערונגן פון קאם אויף דער צונג ארויף, און ער האם צוריק ארייגעגנומען א פולע צונג מים זיסקייט...

אז דער דייטש האט זיך שוין געהאט אפגעוועלט, האט ער א וואונק בעסון
נו אלע העפטלינגער אז זיי קאנען אויך לעקן פון „בייבים" זיסן קאפ... האט
די באנגע מאס, וואס איז געשטאנען אדום אינם קרייז ם זיך אלאז בעסון צום
זיסן „וויינשטאק" אזן קס איז געווארן פון 800 העפטלינגער איין שטיק מאסע,
אגארג פון פוס, מינט, איינער מאס בעבין אזן בעלעקס דעם גרויסן...

דער דייטש האט זיך געטרייסלט פון בעלעכטער, די בלאקלעטסע מאכן זיך
געקוילערט אזן בקיימס פון בעלעכטער, דוער וויס ווי לאנג די מאסע וואלט
נאך אזוי בעראציט אויף די קופע, דער דייטש איז אוועק אזן דער בלאק־עלטעסטער
האט אנגעהויבן אויסציילן דאס ברויט, דעמלט זענען זיך די העפטלינגער צולאפן
צון דער זיסער קופע...

אויפן אפעל־פלאץ איז געבליבן ליגן אשטיק פגר, צעפרעסן אזן ם צו ביסן,
ערוך בעלעכערס ווי פון ששארעס"... ~~דאס־איז־פעדיקע־פרייהייט~~

דאס איז געווען „בייבי"...

שטובן דינסט האבן אים אויסגעקערט ווי אשטיק צואה, אזן אונטערן
„בלאק" זו ווישן אקופע מגרים איז בעלעבן דער שייגער חלום צון זיזי...

האבי האט געזומען זיין „ראציע" אזן זיך אויסקלייבט איז דער „בוקסע".
~~ער האט בעהט, וואס זו מיאכט~~, אזן ער האט ניסט בעקאנט בשום אופן אייגליבן.
ער האט געטראכט פון „בייבי" אזן זיין זיזי. וואס בעמונט ערגיץ איז האלאנד
צון חלומס פון איר בעליבטן. ווילבער איז דאבעוועזן א ם מאדבעדיקער „בייבי"
צון ווילבער האט ביינאכט ווען קיינער האט ניסט בעזען, בעווינט אזן בעטרויסט
זיך ער וואס נאך אמאל זען זיין בעליבטע. האבי באקומט שווערע, פרה שחורה ם דיקע
טראנען. ער זעט דעם אנקומען־דיקן סוף, פון אלע, וואס־ם־ם שם זענען פיס אים
קומען אתער פון מעראסולי איז שוין כמעט קיינער נישט, דער „בלאק" אזן ער
ענער איז שטענדיק פול, אובער די מענטשן טויטן זיך... וואו ~~ש~~ענען די אלע
טראפאליער?... אזן ווי לאנג וועט ער נאך קאנען זיך דא האלטן?... דער
„ווילקאב" פרעסט אים אויף, די לייז קריכן אים שוין ם נישט פון דרויסן אויפן
ייב, נאר אינעווייניק אינם פלייש, ער וועגט שוין אזוי פול ווי אמודל מאן".
ער האט מיינם בייסערקס אויף זיין בויך ווי די חזיר זענען א רומגעקוגלן, זענע

וקנען דארט פון די "דאנעס" אדויס בעקאכן אזעלכע ווייסע, לאנגע שלאנגען.
ניט קיין ליידיגער נאר שלאנגען פרעסן שוין זיין פליים. ווען קר דאס אלץ
גיבערהאלטן, מיט ווקמען קעמפט ערץ... קר רירט מיט זיין האנט דאס ארט
ווען "בייבי" איז בעלעבן, מאס דען ניסט דער דאזיקער "שקלאוון" אלץ בעטון,
איז קר דען ניסט בעוועך באפליגלט מיט דעם זעלבן שטארקן ווילן, אוך דאך
איז בעקומען יעצער שווארצער כח, וואס הערשט דא אויף דעם פלאנעט, אוך מאס
איט צוטרעסן צו זאמען מיט זיין ווילן, אוך צוזאמען מיט זיין מרויס...

האדי קאן ניסט אייגליגן, קר הויבט זיך אויף, גייט ארויס פון
"בלאק", שלעפט זיך אינדרויסן ביז קר קומט צו צום "בלאק" 3 קר באשליסט א קוק
צו טון צו שאפראנען, ווען האדי זעט שאפראנען, באקומט קר קאראפט, וויבל
קר דערמאנט זיך אין די "פראסטע-מיטוואך'ס" אוך דער עיקר דאס ארט ווען
מאניא האט געשפילט די "ערשטע מידל" איר געשמאלט שוויסט אוך שוועבט איט
פאר די אויגן, מאניא מיט איר דחבות, ווי זי זעט אויס, מיט איר קלוגן
פארמזין בשעת מ זי רעדט, אוך דאס דעטפקט, וואס אלץ האבן פאר איר, אוך
איר תן-פולק באשיידענע אויפירונג צוויטן מענטשן לגבי איט, צוויטן מענטשן
האט זי איט ניסט פראקטירט ווי אגעליבן אדער צוקונפטיקן מאן, קיין מענטש
אויף דער וועלט האט דאס ניסט זוכה געווען אין איר צו באמערקן, כאטש זי איז
אזוי שטארק פעליבט געווען, האדי דערמאנט זיך דעם אונגם ביי שאפראנען ווען
קר האט אימפראוויזירט אויפן קלאוויר, אלץ זענען דאן געווען באגייסטערט,
אוך די אויגן פון אלץ זענען געווען גצוועגדעט צו מאניא, פון האט זי
דאן געוואלט כאפן ביי א "שוואכע" מינוט, זי וועט ניסט קאנען שטיקן ** זיך
זיך אזא באגייסטערונג, אוך פון האט געוואוסט צו זען ווי אזוי וועט זי דאס
** רעאגירן אין אמאנע פון אזא בעירטקייט, יעצט וועט זי זיך באשטימט אפלאדירט
נוקשן מיט איט, אוך מאניא האט זיך אויפגעשטעלט אוך אפלאדירט:

– "בראוא פרעלעטניק..."

אזוי האט נאר בעקענט רעאגירן אוך הערשן איבער יעדער סיטואציע
מאניא שמידט. אוך אז האדי זעט הייגט, אפילו דא איגם בהיגום שאפראנען,
דערמאנט קר זיך דאס **הויז-שאפראן" אוך **** דאן קוים אויף דאס בילד פון
קוועבן, איר פריי זיין אוך דאס פרייע לעבן, ווען האט געטלאגן פון איר.

„עס זענען ניטא דאוי די היפלען צו קרן אין די הייליקע צורה פון
אם דאזיקן געשעדטען „מרזלמן" — — — —

נאך דער רעזיקער געשיכטע האט אער גייסט פון מארי פרעלעסניק זיך
ויאפענגעבראכן. אייגנטליך איז ער טויז לאנג געווען א „מרזלמן". נאר דאס
יער איז אים, דע- פטארקער ווילן איז אים, האט אים געטארקט. אעצט האט ער
ן געבראכן. די טלאנגען האבן געטרעטן זיין לייב. פון דר ארעם-ווינקלען,
נען פון אים געקראכן לאנגע ווייסע ליידן, ער איז געלעגן אין דער „בוקסע"
ן ער האט אויסגעהערט צו פיין הונגער. די „פייקע" איז טויז געלעגן ביי אים
טם ווי א „שפיל-פויגעלע", נאר ווי א שוויטער קנארק, ווען א פוואדע קען ווארט
ין כיי דעם שטייגל, אז מען זאל אים טוין ארויסווארפן. ער האט געהאט
ייסערער" אזן געלאסן אין דער "לאסערינע", דער טח פון האדי פרעלעסניק האט
נגעהויבן פארקאלכן...

צוריקגייענדיק פון דער „לאסערינע" האט ער נעזען דורך די דראטן,
ינדרויסן אויפן שאסיי, זענען אנגעפארן די ריזן-אויטס, מיט באקעמע פרויען צום
ענגאסטרום, די פרויען האבן געשריגן, געבעטן, מיט אויסגעשטרעקטע הענט צום
נער-לאגער. אפטר נעמינם זיך נאך דאדאיר פון „געלבסער, ברודער, אזן זי האט
ן דערוויילקס, מיט אויסגעצויגענע הענט מיט זיי זיך אאאא גזעזנט...

די אויטס זענען אוועק, אזן האדי איז נאך געשטאנען אזן נאכגעקוקט,
ן אין זיינע אויגען האט ווי מיט צאאק גלעטער גקלונגען די בעוואלטן,
י געשריין, אזן ער האט נעזען נאך די באקעמע אויסגעשטרעקטע הענט. אזן
טער... אפטר נעמינם זיך כאניא צוויטן די באקעמע!... אפטר האט זי אויס-
טרעקט צו אים באקעמע, בייבער-הענט אזן זי האט זיך מיט אים געזעגנט...
וקע ער מיט פארקאלכטע אויגן... אזן טלעטס זיך ווי אין הינטער-פלעס צוריק
ין בלאק אריין... פארקאלכט...

בייגאכט האט האדי זיך „בעקאקס", פון האט געטונקען אין „בוקסע" אזן
טפליגער האבן ארעפגעווארפן אזן ארונטער געטוזט אויף דער ערד, ווי א טגר
ונטער די „בוקסן". ער איז נעלעגן אונף דער ערד אזן נעזען פון דערנעטערט
ין זיין טוף...

פון האט זיך פארגעטטעלט באקעמע הענט... מילאנען באקעמע הענט... אזן
י האט זיך נעזען. זיבן אין ווארטע אין קאנטרוואטאריום, ער טטאזירט, אזן
ילקן אויף אים מיט פארליבטע בליקן, אלע טשרעקן זי אים אויף באקעמע אאאא

העגם... און ער שרייבט אז ער וועט שאפן א גרויסן מוזיקשלים וועלט אין
אי... איז "זשעמי אנסקע" (אויך אלעקסאנדר מרוזינסקי) מיט באקאנט
העגם: "דאס איז מרעלעטשקי"... זיי זיצן אויף גרויסע שראנקפארצנטן:
"וועך עס קוימט כיים איך איז א פארעפער" ער פארענדיקט דאס שפילן...
אלע זיצען עכשטיקס, און מען שרייט אים אויף די העגס ארויס הינטערן
בלאק. און העפטלינגער זיצן מען אים ארום די הויזן, ער ליגט א באקאטער
צוויטן די טויטע "מוזלמענער" און דאס פרייליין דאטשארין שאנצט אויף
א גרויסע סצענע, זי בויגט זיך אין א־נדיסן פאקירן-שאנץ און ארום
איר קריכן לאנגע, דוייטע שלאנגען... זיי ווילן צו צו איר באקאטן בויך
זיי ווילן מיט דר מסס צו צו אירע באקאטע ארעם-לעכער, און זי שאנצט און
אאא מיידס זיי קונצליך אויס, זי קוקט צו אים, און בעט אים מיט די אויגן.
ער זאל זי אפסוועך ער ווייל צו, איר העלפן, און קען זיך נישט רירן...
די שלאנגען רירן שוין אן איר בראנזענעם קערפער, און זי שאנצט מיט
עקסטאז, און קוקט צו אים מיט אויפגערישענע אויגן, ער זאל שיר קומען
צו הילף, זי שאנצט מיט די העגס אין דער הויך געמויכן, די שלאנגען זענען
שוין באלד בייי אירע ארעם-לעכער... זי דרייט זיך אין א ווילדן שאנץ
און מיידס זיי אויס... אירע אויגן בריענען, פארוואס העלפט ער
איר נישט?... ער ווייל שרייבן, און דער פארהאנג פאלט, דאס פרייליין
ראטשבארין קומט צו אים אריין אין דער לאזש... זי זעט ער ליגט
/בלאק/ אונטערן צוויטן פגרים/ א באקאטער... זי לאזט זיך ארפ צו אים, און
בעט אים ער איר טוחל זיין, זי האט נישט געוואוסט אז ער איז טויט...
זי נעמט אים ארום... ער ווייל זיך ווערן... און ע קען נישט, זי
טעטשעט: "איך האב דיך ליב", ער גיט איר צו פארשטיין מיט די אויגן, אז
ער קען נישט רעדן, נאר זי זאל זיך אויסדרייען, ווייל ער ליגט באקאט...
זי זרייט אים און איז צופרידן, וואס ער קען זיך נישט רירן... זי
קוסט אים, און ער קען זיך נישט ווערן... ער רייסט זיך און ווייל ארויס
פון טירל, סאניא איז שוין אויפן צום "זאל-וונקס", און ער קען נישט, ציין
ארויסגאנג העגגס מאניפט באפעל: "בלייבן"!... ער רייסט זיך... ער וועט
נישט פאלן... און מיט א שפיז אקסל טוט ער א שפרונג און רייסט זיך
ארויס...

האר וועקט זיך אויפ. ער פאסט מיט די אז העגס די קאלטע ערד, ווי
קומט ער דא אהער?... אויפצוקוויז דערמאנט ער זיך, די העפטלינגער
האבן אים דא אהינגעברענגט. די קאלטע ערד האט אים אביסל אויס-
געניכטערט. און ער זעט שוין קלאר דעם מצב. אין ווילכן ער נעמינט זיך,

נעמעס אוך הייס געגאוועלט...

- מאניעלע... מאניעס... איך בין א „מוזלמאן"... האבי איז א „מוזלמאן"...

צוויי שאג שפעטער האס מען געקלאפט שין גאנג:

- „בלאק-שפערע"!... „בלאק-שפערע"!...

דער לאגער-ארצט איז דא. אלע מאכן זיך אויסגעטון נאקעט, האבי האס

נעזיפערס, ער איז געווען צופרעדן מון די ווייסע לאנגע לייט, ער

האס געהאס צווישי לעבער אנשטאס באקן אינם „געזעס". ער האס געזען זיין פוך

מון דאך האס ער פלוצלונג באקומען אזא שטארקן חשק צום לעבן... אינם קאס מאס

זיך אים, זייס די לעצטע צווישי שע אויסגעהיצט א מארבער געדאנק, אז ווען

אפילו מאניא לעבט נישט מער, מוז ער בלייבן לעבן, כדי צו דערמאנען אין

אנדייגק. ער האס א קוק געטון אויף זיין לייב, האס ער געזען אז דאס וואונדס

ווען ער טוין מישנעמען מיט זיך, זין קרעמאטאריום אריין...

אלע זענען געשטאנען אין רייי, דער לאגער-ארצט האס סאליד, רואיק געמאכט

מיט xxxxxxxx דער האנט, xxxxxxxxxxxxxxxx די העפטלינגער האבן זיך געדרייט

ווי א „מאלדעלקע" מון פארנט אוך הינטן, אוך די סרייבער האבן געשריבן

די נוטערן... האבי האס אינסטינקטיוו זיך צוריק געהאלטן צו זיין פון די

לעצטע, ער האס זעלבסט נישט געוואוסט צו אזוי ווען עז זיין בעסער, ער האס

נעבר מורא געהאס שוין צו הערן דאס סוים-אורטייל. זאל עס א מינוט שפעטער

דויערן, ער האס נאך קיין מאל זיך נישט אזוי געשראקן פארן סוים ווי יעצט.

ער האס נאך קיין מאל נישט געוואלט אזוי שטארק נישט שטארבן ווי יעצט.

עס איז אים א שאד געווען, נאך אזוי פיל צרות, אזוי מיאוס ווי א ווארים

נוטרעסן צו ווערן, אוך אויס... נישט זען מער קיין ווילס. אייגנשליך איז

עס אים נישט געגאנגען אין דער ווילס... עפעס האס ער פלוצלונג געוואלט

נאך אמאל קומען צו מענשען אוך דערציילן ווי אזוי דאס אויסגעזען דער

סוים... ס'הייסט ווי אזוי איז געשטארבן מאניא שמידס... ער האס עפעס שליין

נישט געוואוסט קלאר וואס ער וויל, ער האס נאר זייער שטארק געוואלט יעצט נישט

שטארבן... מעגליך אז אין אנכ[illegible]יק מון סוים, איז אים א שאד געווארן נישט אזוי

שטארק די קומענדיקע יארן, נאר די מארגאנגענע יארן, זאלן יעצט אויסגעקערט

ווערן אוך צוזאמען מיט זיי דער אנדענק מון מאניא שמידס...

די רייע האס געשטופט, אוך האבי איז ענדליך געקליבן שטיין פנים אל

פנים פארן טופט מון לעבן אוך סוים... ער געדענקט נישט וואס מיט אים קומט ער

פאר, מען דרייט אים אויס... אוך סוין...סרייבער זיין נוטער...

,נא ,מיר שיילן די יודן אויך צווי שיידל, דער יונגער און קרעפטיקער
עלטערנס, געהערט צו מיין רעפארם, דאס רעכט געהערט צו אייך. זעלבסט
פארשטענדליך איז דער יקספיקער פלאן פארגעזען אויך אזוי לאנג,ביז עס
וועלן גיכש קומען קיין סטעציעלע 000000000000 דירעקטיוון פון בערלין, אז
מיר דארפן דאס גאנצען "זויער -תוין" איבערגעגעבן אייך, אונטער אייער רשות,
דאן איז מיין "דאנדער"-מיסיע פארענדיקט.

"די" פערזונליכקייטען שרן מיין פראגראם, די מעטאדן און אורגיניזאציע
פון דער פרישטיגונג, וועלכן דאס דוקס מיט אייך שטיין אין שטענדיקער פערבינדונג
מיין פארשרעטער, דער אויבערי שטורם כאן פארער-ליבדארי. זעלבסט פארשטענדליך
וועט מיר אלס עלטערע פון מיר פרעפארענץ אינסטיטוציע דינען מיין
פערטרעטער מיט רעכט פון אנדוידונגען אין גענויסן תיבדיכטן וועגן די יודן,
וואס באוואוינען דאס דאזיקע גענים, נכדי אונז צוזערליכשערן אין אונזער
ארבעט".

די פארשטעער פון דער יודישער "קולטוס-געמיינדע" (בית) באקומען
א פארלאנגע זיך צו שטעלן אין "גענשטאפ", אפשיילונג: "יאש".

ביים שיש דעבען געזעסן, דער שף אלפרעד דרייפר און אויבער שטורם
כאן פירער ליבדארי, פון דער אנדערע זייט דעבען געזעסן, דער לייטער פון דער
בענטראלע, מאגיעק מאשראז און די סעקרעטארין פעליציא שוואַרץ.

ליבדאר -אתויכער, מגדשם דיקער ,גראביר דייטש, מיט ארויסן
אויסראזירטן פרבוד, און אתלער קאם בידרייק געשוירענע תאר, מיט קלייבע
שייגעלעך, איז אפגעדולדיק און אויסגעזען ווי אפעציעלער ,דייטשער וואלף-
תונג, וועלכער איז אויסדרעסירט ,אז ווען ער.דירשמעקט איוד,זאל ער זיך אויף
מיר ווארפן מיט בעגל און נייבער און ריידן שוידער..

ליבדאר האט בעקומען אויך די צווי יודן, און בעקוקט אויף דעם
דאזיקן און פוליזן שף אלפרעד דרייפר פון ווענען ער דארף עס בעטן
אנדוידונגען און מעשדן בנוגע זיין פרישער שטיקייט,און ער האט פארשטאנען
דעי יבער וואלף -תונג קונקדיק אינם מכים פון זיין באלעבאס, אז מסתמא דארף
מען זיך יעצט בישט ווארטן אין צוזריידן די צווי יודן....

אלפרעד דרייפר האט אויפגעהויבן זייבע צווי גראע אויגן און
געזאגט:

-איך וואונשט כיר צו טאבן אנענוים משמשטשיק מיט אלע יודן,
דאס בעטונגען זיך אין מיין קרייז, איך פערלאנג דערויבער אייר זאלט צו
דעם ענדרון אלע זאמטלעכע יודן פון קינג ביז אלש, מען זון קרוי.

זאגאר קראנקע, אדיר שעצ'עלע "זאמל-מוקטן" וואו'ס מיר וועלן דאס באשטימן.
דאס דארף מארקומען אין איין ציים אין אלע שטעט, וואס נעמטען זיך ארנשטער
איין רשות, ד.ה.די'. אלע שטעט וואס נעהערן צו דער „צענטראלע" שרן דער יודישער
"קולטוס-נעמיינדע" איז מעראפאל, דאס באשטימען מיר אדיר איין טאג, למשל
אויף דעם 12 שערשין, און דאן וועלן מיר דארף אויך די דאזיקע "מוקטן"
שעמאלן די "אויסדוי'ז -קארטן", וואס יעדער יוד דארף באזיצן אלס זיין
דאקומענט, די יודן וואס וועלן מאכן דעם שטעמפל און "נעטטאמא" אומן דאקומענט,
די וועלן דאס רעכט צו וואו'נען אין מיין קריי'ז, דאנענן די אנדערע, באראכט
איך אלס שדלעכער עלעמענט אזן מוז אזן אייך אלס אזעלכער, צו מיר צוגעשטעלט
ווערן אין דאן אויסגעזידלט ווערן.....

דאס איז אלץ חל, נעהן אויך די באשטימט "מוקטן" וועלן זיך נעמוכן
אלע זעמטלעכע יודן ציד דעם לעצטן, וועם איר אבער די יודן ניט צוזאמענברענגע
-דרייערליי גראס אויפן באקומען בעת-מעשה מלוכלוכ אנאנץ-אנדער-קאליר, ווי
אקאי, וואס טרעפט דעם אויגן-בליק אין דער נאכט -מוכטערקייט -דאן זייט איר
מיר אייער באנצער "קולטוס -נעמיינדע" און מיט אייערע יודן אלע אויסגעזידלט
קיין אויסוויץ.....

ניטט מאגיק מאטר'ז, ניטט מעליצ'א שוואנץ און ניטט קיינער מאנץ
איינגענעליך ניטט נעוואוי'סט, וואס אזעלכעס דאס בטיים דאס נעהיימע וואנט-
אושוויץ".

אושוויץ, איז נעווען אבאשיידן, קליין שפעטער, וואס איז נעלעגן מכמת
מנים אויך דער דייטש-פולישער גראניץ, לעצטנס מאכן די דייטשן אויסערוויפס
די באפעלקערונג, און נעמאכט דארט אקאנצענטראציאנס-לאגער, וואס אזעלכעס
זיך פס די מענטשן שרעק אין דעם נעהיימען לאגער און וואס מען טוט דארט
דאס איז נאך קיינעם ניטט צעלונגען נעווארן, מען וויסט נאר אז די
וואס מען האט אויסגעזידלט ניט היים, און די אלטע און קראנקע האט מען דארט
מורעקנעצירט, אבער אינערליניק, אונטער די מויערן פון דעם לאגער, וואס
עקזיסט דורך מאר, דאס איז נאך קיין לעבעדיקן מענטש ניטט צעלונגען נעווארן
צו ווערן, שרעק דעם, וואס מען האט זיך שוין אזוי פיל קאפיס צו דערציילן, און
שרעק דעם, וואס דאס "אושוויץ" ליגט אזוי נאנט, במעט ארנשטערן נאז...

"עצם ווען די מארשטעער פון דער יודישער "קולטוס-נעמיינע" האבן
נעריכטערט דאס ווארט: "אושוויץ" אריינגעזאגט פון מויל פון שוץ, מיט אזא
מקצענטריזם, באגליים מיט אזא נייעם בליק אין זייער גראס אויגן- האט
פעליצ'א שוואנץ זיך תיכף אויפגעשטעלט פון אייערלעך ערקלערט:

-זעלבסט מארשענדליך וועלן אלע יודן זיין אויף די "זאמל-מונקסן" זעלבסט
ארשענדליך תאבן מיר אזוי פיל קראפט און אייגשלוס אויף די יודישע באפעלקע
רונג אז זיי זאלן גובז זיין געהאכזאם,דערייבער מארשריט/ אין נאמען מון אלע
ן־ארבעטס־ווארם זיצען אבגעשלאסן אין אונזער צענטראלע,אז דער באפעל קון
מאכט־ווערם מרנקשליך וועלן אויסגעפיהרט.

-אלזא" דער שרעקין איז באשוועם.און די עלעצער וואוי די "זאמל-מונקסען"
ן ניב איך איבער צו אייער דיסקרעציע, דאס ווערם איר טוין ארגאניזירן אוין
ריין, דערוף תאב איך בלוי אזוי־ל צופרידי צו אייך...

די מארשעצער מון דער "קולטוס -געמיינדע זענען געווען גרויס, צוליב
צושרוך, ווען דער שרעק באשענקט זיי, פאליציע מוראנין תאט געשפיכלט מון געדאנקט,
אלערעד דרייער, שרעק "גרעשאפט" אפשיילונג: "יעש" תאט אויך א שפיכל בעטון
זייגע אוירגן זענען ווידער גרא מון כילד געווען, ער תאט בלויז בשעת מעשה
מערקזאם בעמאכט, אויף דיישער ארדנונג....דיסציפלין...מון מונקשליכקייט.....

די תויפט זאך - מונקשליכקייט.....

מון ארבעטס־נאמען מון די "מונקסן"

ר יודישע "קולטוס-געמיינדע" געקלאפט אפן איין ליבינ:

דיי• שאג מאר דעם 22 שערפין איז געווארן ארויסגעטאגען מעלדונגען, מון
קונען גזיצונג-שלאן דער לייטער מאציק מארשאל ווערם רעדן.

ייי/ תאבן שוין כער נישט גרייגגשאפט אויפצוטרעטן, דער אלאן איז געווען
בעדעוטנד כוש אלערלייי שיבטן מון דער צענטראלע יודישע באפעלקערונג. מאציק
מארשאל איך באוויזין אויפן באלקאן מון מיט זיין בעהילפן-שיטלער;
ער גערעדט אזוי שלונק, ווי/ מען זעט לויפט מיט זייגע מיזן-שיטלען;
-ערוידער יודן! איך קום צו אייך משעבדיק רעדן עד דראפ א שכנה, מיר בעאונן
אין אנדישט עת -צייט! איר לויפט אז אייך רעד בים פיל, איך ווייל אויך
מאל אייך שאך בים רעדן. לאמיר זיך ראשערדן..ראשעווערש אייערע מרויען
אייערע קינדער! זיי אזוי ליב - מיט דעם ,דראט איר ווייס זיך נשטען אלע דעם
מיר ווילן אייך ארבעטן. לכל יצקער ,דראט ווען אבער אין ליפט שרעקין נישט
ן דאכט, צייט ער ציפט בלויז אזלעבט-מערדער, מאר גלייכצייטיק, דעו מערדער מון
מלעכען, מון אלע, וואס איר טרייפט דא בעצט אין מון אייערע קינדער, בעמעקט
דן! איך תאב אייך שריער בעווארנט!...דער גורל מון אייער לעבן ליגט אין

מיוחד איז דאס בעזונדן צער 12 שערפין. באלד אינדערפרי, תאבן מאכט
מגעצוואגן זייערע קינדער, אנגעשטן די באנצע משפחה אין שבתדיק קליידער,
געגאנגען עסן, אלע יודישע שטובן זענען געווארן אנגעשלאסן, די קראמען מערמאכט,
משפחות -וויז תאש מען בעצויגן איבער די גאסן. אזא בילד תאש דאס יודישע
ק נאך נישט געזען, מארשייט זיך אז די אומות העולם א וודאי נישט, מען
געגאנגען מיט קינדער אויף די העגט, מיט קינדער אין די וויגן, שאטע
ן געטראגן שלעפען מילך "מששקעס" מאר די זיגליבגען אין איין תאגט,
מיט דער אנדער תאגט תאבן זיי געשירט אן אלטן זיידע, א זקן, ווארם תאט
ם נישט קלאר מארשאנען ווארט "געגיעכץ" איז דאס....עס תאט איט געפרנשלט
די אלטע, אויסגעלאשענע אופגן, דאכט זיך.....דאכט זיך.....
אז אזא "געגיעכץ" תאט ער אין דער "תגדה" אפאל אויף
לל געזען, דארש איז אויך אזא געגיי", אגעשטוט, משה מיט די יודן גייען
ים פון מצרים....
מתנות, מאנות, אויסגעצויגן, שבתדיק אויסגעקליידט, די קראמען געשלאסן,
ייזער פון דער מערראפאליער "קולטום-געוויבדע" דעצויגן די מתנות מיט
ערע קינדער און אלטע, שוואנגערע פרויען און קראנקע אויף דראזשקעס, אלץ
ן בעצויגן אויף די "שופקשן".
"שופקשן" תאבן זיך געפונען אויף די גרויסע סטארט -פלעצער פון די דאזיקע
ם, צענדליקער שוידזטער, משפחות-וויז תאבן זיך געפונען אויף די דאזיקע
קשן".
12 אזייגער תאש מען שוין געזאלט זיי צוריק אין דער חיים מיט די
געפאלטע "אויסוויז-קארטן" אזוי איז געווען געשפויעט אין אזוי תאש דער
ר פערזיכערט, יעצט איז שוין באלד 12 אזייגער און מען זעט נישט און מען
נישט, די משפחות תאבן זיך אויסגעזעצט אויף דער ערד, קינדער תאבן געוויבט,
תאבן געשטופט די ברוסטן אין די שיפלעך פון די רייסבדיקע זויגלינגען,
אייבגעוויבט אויף דער ערד, דער פלאץ הייזיק גרויס אין דאך אזוי קליין
וי ענג.
דארי שרעלעשניק, סאניא און לילקא זענען געשטאנען צו זאמען מיט דער
ע שאראן, תארי תאש געשווינגן עקשנותדיק אין סאניא תאש זיך באמיט צו תאבן
ינג פון דער גרופע, אין געוויסע פאס איז דאס איר געלונגען, סאניא תאש
אש א געזונטן הופער, און אויב זי תאש דאס געוואלט תאש זיך א שטיין אויך
ש אונטער איר וויללן אריר שון:

בזכרי בהמן יוני בא. בראשית כ"ו. צחק עם רבקה אשתו, וחפס ישמעאל אחיו וזה לעיני אבימלך

— ח' שאפרן, אייער אויבער קאנשראלער האט איבער גנומען דאס וויטער
ירן אייערע "פראסטע- פישוטקעס זייט, סארע עולם, עס זענען צו אים
עקומען, אויסגעשוצעט קינדער אין די וויגן....בייז אים איז דאך דער
פראסטער -פישואך " שארוואנדלש געווארן אין א שאלקס-יום טוב....
עולם האט געשמועסט,זיך אונטערהאלן
ון האבי פרעלעשניק האט אלץ געקוקט אריבער זיך.....
12 אזייגר האט מען עס געהערט און גענזן. עס זענען אנגעקומען
גרויסע מחנה דישען, "שומא". ס.ס. און "גיסטאפא", דער גאנצער פלאץ איז
עווארן ארומגעשפעלט מון דרויסן אונטער די פויערן. די דישען זענען בעקומען
ין פולער באוואפנונג, מיט גראנאטן אין די בארשלען און אין די שטיוול.
עס איז געפלאצט.....
די מאסן האבן פלוצלונג דערזען די "פאסטקע" אין וועלכע זיי זענען
עווארן אריינגעגאנגען , אבער פארוואס עפעס אריינגעגאנגען ?..זענען זיי דאך
יין געקאכן דעם וואלף אין פוסק אריין?.. זיי זענען דאך געגאנגען ווי צום
אבן כיש פוסגעזוצעט קינדער אויף זייערע הענט..
מען האט קיינעם נישט געשריבן , עס האט קיינער נישט געזאגט, און די
אסע האט זיך געלאנגט,געשוואש, געדרייש ווי אראבעדיקע כתנה וועריש איבם
עפרעסענעם בויך מון א פוילנדיקע גבלה....
פאפעס האבן פארלוירן זייערע קינדער, פעטער זייערע ברויטן און אזוי
אש איבער געזוכט דעם צוישן מון נישט מער בעקאנט געווארן, מון דער האנט,
ון אונטער די אויגן האט איבער דעם צוישען פארלוירן מון נישט מער בעקאנט
אנזוכן, ווי אין אצעשוורעפען ים אריין. די ילות זענען
עגאנגען ב יז דעם זיבעטן היפל, ערויזן האבן געריסן די תאר פון זייער קאפ
ן געשריגן מיט קולי-קולות , מען זאל רחמנות האבן און זיי צוריק געבן די
ינדער , פארלוירענע קינדער האבן געריסן מיט אהארצירטסטנד געוועזן, זי האבן
יך געפלאנשירט אונטער די פוס און מען האט אויף זיי געשראגן און צעשרעגן,,
ייבער האט זיך אויף זיי נישט אופגעקוקט, די געוואלטן האבן געשאלטן די
ילן און די היפלען זענען געווען אויסגעלייזדיקט, עס איז דארט קיינער נישט
עווען....
דאס איז כביכול יעצט דא צוישן די קלייגע קינדער, צוזאמען מיט זיין
לם אלקים בעשרעטן געווארן.....

./.

אפילו

און דאס איז בישט געווען באשערט.... דערויף איז געקומען אנייער,
אגל -נייער שאג, און דער שאג האט געוועקט:

— יודען צו די ארבעט ! דוישער פארשוינדן דאס, וואס די נאכט האט
בערגעפיהרט אין וואס דער שלאקרעגן האט געשטערט, דערוף האט די זון
יפגעשיגט אין געווקט, שלאפט בישט, איר פולעצער ! אבער האט דאך אפשר צו
[illegible], אלעזר נייען, וואס ליגט איר ווי דער פגרים !, וואס האט איר שוין צו
[illegible] מארש ! צו דער ארבעט...

און עס האט איין מאמע אויסגעברויכן מיט אילה: וואו זענען מייגע
יגדער ?....

און אלע מאמעס האבן איר געענטפערט מיט דעם זעלבן.....די מאבריק
יס..... דער עולם זעצט פאר דאס זעלבע, וואס געכען, מען שלאפט בישט,
ען באלעמוששט בישט.....

מישאק צייט זענען אנגעקומען אויפן פלאץ דער באנצער שטאב פון
עסטאפא" און דער שטאב פון "זאאנדער בעאויעשרגאד" דעם רייכספירערס ס.ס.
ון גהיימע שטאפ'ס פאליציי פאר פרעמד פאלק, שוץ ארבייטש -אייזאץ" פון
ארנש איז געווארן אוועקגעשטעלט א שישל, אויף דער בריק פון פלאץ איז
עווארן א רייבגעקלאפט אין דער ערד דריי קלעצער, צוויף וועלן איז געווען
וויסער נומער פון רייכס'ס נומער : 1 איז דער מיט נומער: 2, און ליבקס,
ומער 3, קאמענדאנט פירסט איז געשטאנען אלפריד דרייער, שוף "געסטאפא" מיט
ין באבוס -ששעקלע איז האנט און עס האט זיך אנגעהויבן דער יום תדין...

עס איז געגאנגען ווי אין א מהומה, ווי א מגפה, וויילד ווי א גאשט-
ינט קיי מענשן -מרעטער אין זייער העכסטער עקסטאז, קאמענדאנט פירסט האט
פאכט איבער די קעפ פון די מענשן און אפילו איבער די קעפ פון זייע
רדגער, וועלכע האבן זיך נאר בישט שנעל אריינגעשירט אין וואס דא האנדלט זיך,
ער איז אמינים באר זיך אפגעשטעלט אין דער דאזיקער וויילדע וואקאנאליע.
-הונט האט אנגעפירט כיט דער
ידער -דער דייטשער אויסדרעסירט וואלף
ריגאניזאציע פון "עובקט", די ארדנער האבן געכאפט די מענשן פון דער מאסע
דרים און זיי צוגעפירט פאר דעם "שריבונאל" וואו עס איז געשטאנען אויף א טיש
ער שף דרייער און מיט זיין "צויבער שטעקלע" געווינקט: אינט.....
דער צוויי.....אדער דרי'.....

* ביי פרשטאנען מיר בריף שהיה ביין הצ"ב, בצם כללי אלי ארגעט, חוץ מ.כ.ל.

./.

די ארדענער האבן געמוזט האבן אנגעשפיצט זייערע אויגן און אויערן
און קוקן גענוי, וואוהין עס וויייזט זיך דאס באמבוס-שטעקעלע פון שפּיץ,
ווען מען נישט האבן קיין שענות, דערוף זענען געשטאנען פון הונגען די צוויי
"שטאבן" און אכטונג געגעבן.

מען האט אייגנטליך גארנישט געוואוסט וואס עס קומט אזעלכעס פאר,
און דער שכל האט נישט פונקציאנירט, עס איז אלץ געגאנגען ווי אין אווילדע
דערשטיקטע מחומה, עס האט נישט דערגאך ארויס געווייזן אז משפחות פון בלויז
יונגע מענשן, זענען געגאנגען אויף דער זייט וואוי עס איז געווען דער נומער:
1, איינצעלנע יונגע , געזונטע מענשן, זענען געגאנגען צו נומער : 2,
משפחות מיט קינדער האט מען גע־ירט צו נומער : 3. דארט אהין האט מען אויך
צו געשיקט שלעכטע מענשן,קראנקע און מארלאזענע קינדער,

דורכויס אייגנטליך איז אלץ שוין געווען קלאר:

די פון נומער 1 זענען טאקע באלד געגאנגען צום שויער וואו עס
איז געווען דער ארויסגאנג פון דעם דאזיקן כף-הקלע, דארט איז געזעסן
א שטאב פון דיישן און זיי האבן געטשעפעלט די "אויסווייז-קארטן" מיט א רוט
שטעמפעלע פון "גסטאפא" און ארויסגעלאזט אויף דער "פרייי" איבדרוטן האבן
זיך אפגעשפילט וויילדע סצענען, מענשן האבן זיך ארום געכאפט, געקושט,
געווייקט, און טשאזמירט, מען איז געלאפן פדער אין זיין הויז וויגליקכע
כשוגעים.....

תארי האט אפ גערעדט זיין פאמיליע דער מיט, וואס ער האט
זיי געהאלטן אין זייער העכט וויי אין צוואנגען, וואלטן זיי זיך פארלוירן,
וואלטן זיי געגאנגען יעדער באזונדער אויף נומער 2.

4 אזייגער איז דער פלאץ געווען פערשיק, און דער "פונקט" ערלעדיקט.
די מענשן פון נומער: 2 האט מען געפירט אינם "דולאג" דאס איז געווען ליבדנע
"הויז" אסעציעל צוגעגרייטשער דורך גאנגס -לאגער, פאר די, וואס דארפן פארן
אין "ארבייטס-אייזאץ, די מענשן פון נומער : 3, האט מען געהאלטן אונטער
שטרענגע שמירה און צוגעגרייט פאר זיי וואגאנען צום אריספאר , וואוהין ?...
דאס וויסט מען נאך נישט פסתמא קיין אויסשוויין.....

דאס זעלבע איז פארגעקומען אויף אלע "פונקטן" און אויף אלע
פארט-פלע צער, און אין אלע שטעט, וואס זענען אייגעגלידערט אין דער
צענטראלע פון דער "דייטשער "פולקס-עמייבדע" וואס איר לייטער איז דער
ה' מוניעק מאשראז.

[illegible] זיך, [illegible]
[illegible] דעם גרויסן בראך. גישטא קייגער פון דער
[illegible] פון דער גישטא קייגער פון דער שאנטע לייזע.....

[illegible] דאס זיך אין דעם חוייז גאטונגן א יתומים-הויים, אקאבצארש-זאל, און אנדערע
[illegible] תיינט, דאס "געשעפט" אויסגעקליבן דאס הויז אלס
[illegible] " מאר די יונג פראלכע דארפן פוערן אויסגעזידלט קיין אוסטראליע,
[illegible] דעם הויז דאס פון די מענשן גיזאמלט, אן פון דארש דאס מען זיך געשיקט צו
[illegible] . נאר דאס זיך אבר געפונגן שפעט אקיגן איבער דעם הויז,
[illegible], אז צוליב דעם דאס שפעט "געשעפט" אויסגעקליבן דאס הויז צו דעם צוועק,
[illegible] לייכטער צו טאגן דעם שראנספארט אין דאס [illegible] אויסגעזידלט. די "סחורה"
[illegible] די פראנצאזן אריין.

מאניא איז געפראיר געווארן אז די געסיגע דאס באקומען פון "געשעפט"
[illegible]ון מריזעלס: דאי"ג דער מאר, נאס דער 12 [illegible] איז געווען גרוס
[illegible] ארן די "פרנקסן" טאגן "צעקלאפט" דער מאר דאס די געסיגע דאס ליכט.
[illegible] ארויסצוצעמן "אירע" מענשן, וועלכע ארבעטן אין דער געסיגע אין
[illegible] וועלכע גענינגן זיך איבם "קאנצערט-הויז" צוזיגשן די, נאס נוערן אויסגעזידלט,
[illegible] איז גענוגן ארעקאמאנדירט פון שפע אלטערע דריער מאר דעם לייטער מאניע,
[illegible].

מאניא דאס נישט גענוגן נאר עס געפונגן זיך שאפיגם און [illegible]
[illegible] נישט גענוגן נאר געפונגן זיך שאנטע לייזע מיט דער גאנצער משפחה.
מאניא שפידט דאס גתארש צו די זעלטענע מענשן, נאס עס געפונגן זיך ;
, נאר עס דריסלט אין זיי, אגעתיימער, מעכשיקער אוקראשטיקער וויילן, און
[illegible] עס איז נישט, נאכט די דאזיקע קראשט אויף, און באזוזט איבער
[illegible]כעס.....

רי האט געזען אז סאניא גריים זיך ב עמעס, ער האט געוואויסט אז עס
אנדלט זיך דויגן שושנת שאפראן, און ער איז געווען צו שוואך עמעס וואס צוזאגן .
האט געזען די טכבה שוועבן מאר זייבע אויגן . עס האט געטמעקט מיט מיאטן
ט, און ער האט דאך מארקלאפט מיט די צייבער, זיין מארן איז נין אים געשרונגען
אמויגל איז שטייג, און ער האט גאשווינדן. סאניא האט עס געוואויסט, גוט
וואויסט,עס האט שוין אבער מיט איך אן אנדערער כח אנגעציטרט, אבח ,וואס איז
יך געשאנגן איז איר, און געוועלשיקט איר, זי אלץ געגאנגן אמיט אייבער
לן אויף לעבנס-גאמאר און דאס איז דאך גישט בלויז איר איינן לעבן, עס שלאפט
יך מיט דאס לעבן מון א צוויטן מענש, א מענש ,וואס שטייט ביי איר מעבער
ן שוין זגמער וועלטן, און מון אלץ מענשן, וואס געפונען זיך איז די דאזיקע
עלטען .....זי ריזיקירט דאך אויך מיט דעם לעבן. 000000000000000000000000
0000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000 פון האוי
עלטשניקן, וואס איר ליבע צו אים שטייגט אויבער אלע צירע חושים, און אפילו
ם שווירטישן בלוט -לויף פון איר יונגען מעפראמעגט. און מאדש איז זי
נאנגען און מאדש האט מיט איר געוועלשיקט אן אויבער באשירלעכער כח, וועלכער
עקט זיך גישט שטענדיק אויף, אפילו ביי די זעלטענע מענשן, וואס באזיצן אים,
ר איז זעלטענע מינוטן איז זייער לעבן; איז סאניען האט דער כח יעצט
מגעוואכט. זי איבערלעבט אים שוין. זי האט אים ,דעם דאזיקן וויילן זעלבסט
שאפן, און ער געוועלשיקט איבער איר, זיי האבן זיך איבערגעגעבן אייבער דעם
טן.....

סאניא האט זיך אנגעטון אלס קינדן-שוועסטער, אוויסט שירץ און א וויסע
מרעסט חייבל אויף איר צמעלטן קאפ, חאדש, און זי איז ארויס אייבעוויניק,
ן שאול -תחתיות. איז "קאנצערט-הויז", קייבער האט זיך גישט אופגעקוקט אויף
ך . קייבער האט גישט געוואוסט צו דא איז גייוויק, אדער דא איז גישט בייוויק,
קראנקן שוועסטער, די "געטשאפט בייי זיי שירץ און אפילו די "ארבונגס -היבסט"
ן פארשאנען אז אריב איז געקומען אקראנקן-שוועסטער, מסתמא איז זי געשיקט
ן דער "צענטראלע" מיט דיר תסכמה פון "געטשאפט" אלמרעד דרייבער, וועלן
שט וויר וואלט עס געוואגט.....

זי איז ארומגעגאנגען צווישן די קינדער, און געשיילט וואסער און אויך
ן בדוים, וואס די "געטיבע" האט געשיקט מאר די מענשן. זי האט געשמעקט זיך
אלע שטובן , אויף אלע שטאקן, און גע וכט מיט . אויגן . וועמן האט עס
אייגנטלי , וואס אזעלבעס עס זוכט די קראנקן-שוועסטער,בייז זי האט
איבעגען. סאניא האט איר א וווסק געגעבן מיט די אויגן און איבעגע איז
שוס געוואגן און זי איז איר נאך געגאנגען . דאס זענען כיידע אריין אין

,זא ,מיר שיילן די יודן אויך צווי שיילן, דער יונגער און קרעפטיקער
עלטערנס, געהערט צו מיין רעפארם, דאס רעכט געהערט צו אייך. זעלבסט
פארשטענדליך איז דער יקספיקער פלאן פארגעזען אויך אזוי לאנג,ביז עס
וועלן גיכט קומען קיין טעכניעלע 000000000000 דירעקטיוון פון בערלין, אז
מיר דארפן דעם גאנצען "זויער -טויג" איבערצוגעבן אייך, אונטער אייער רשות,
דאן איז מיין "דאנדער"-מיטיל פארענדיקט.

"דיי" פערזונליכקייטען שרן מיין פראגראם, די מעטאדן און אורגיניזאציע
פון דער פרישטיגונג, וועלכן דעם דוקס מיט אייך שטיין אין שטענדיקער פערבינדונג
מיין פארשרעטער, דער אויבערי שטורם כאן פארער-ליבדארי. זעלבסט פארשטענדליך
וועט אייר אלס עלטערע און מעלא מעה ערפארענע איבערשטויס דיבען מיין
פערפרעמדטע מיט רעכט פון אנדויזונגען אין געוויסע תיבזיכטן וועלכן די יודן,
וואס באוואוינען דאס דאזיקע גענט, נכדי אונז צופרידיקשטעלן אין אונזער
ארבעט".

די פארשטעהר פון דער יודישער "קולטור-געמיינדע" באקומען
א פארלאנגע זיך צו שטעלן אין "גענשאפט", אשטיילונג: "יאש".

ביים שיש דענען געזעסן, דער שף אלפרעד דרייער און אויבער שטורם
כאן פירער ליבדער, פון דער אנדערע זייט דענען געזעסן, דער לייטער פון דער
בענטראלע, מאגיעק מאשראז און די מעקרעטארין פעליציא שוואַרץ.

ליבדער -אתויכער, מנהל דיקער ,נראביר דייטש, מיט ארויסן
אויסראזירטן פרבוד, און אתלער קאם בידריק געשוירענע תאר, מיט קלייבע
זייגעלעך, איז אפגעדולדיק און אויסגעזען ווי אפטציעלער ,דייטשער וואלף-
הונט, וועלכער איז אויסדרעסירט ,אז ווען ער.דירשמעקט איוד,זאל ער זיך אויף
מיט ווארפן מיט בעגל און נייבער און ריטן שטיקער..

ליבדער האט בעקומק אויך די צווי יודן, און בעקוקט אויף דעם
דאזיקן און פוליזן שף אלפרעד דרייער פון ווענען ער דארף עס בעטען
אנדויזונגען און מעטאדן בנוגע זיין אריטער שטיקייט,און ער האט פארשטאנען
דעי יבער וואלף -הונט קונקדיק איבם מבים פון זיין באלעבאס, אז מסתמא דארף
מען זיך יעצט בישט ווארטן אין צווייפלן די צווי---יודן....

אלפרעד דרייער האט אויפגעהויבן זייבע צווי גראט אויגן און ~~האט~~
געזאגט:

-איך וואונטש כיר צו האבן אנענעמ משאשטשיק פון אלע יודן,
וואס בעשטעהן זיך אין מין קרייז, איך פערלאנג דערויבער אייר זאלט צו
דעפערדען אלע זשאלעטע יודן פון קיבר ביז אלם, פון אזוי פרוי.

זאגאר קראנקע, אדיר שעצ'עלע "זאמל-מוקטן" וואו'ס מיר וועלן דאס באשטימן.
דאס דארף מארקומען אין איין ציים אין אלע שטעט, וואס נעמטען זיך ארנשטער
איין רשות, ד.ה.די'. אלע שטעט וואס נעהערן צו דער „צענטראלע" שרן דער יודישער
"קולטוס-נעמיינדע" איז מעראפאל, דאס באשטימען מיר אדיר איין טאג, למשל
אויף דעם 12 שערשין, און דאן וועלן מיר דארף אויך די דאזיקע "מוקטן"
שעמאלן די "אויסדוי'ז -קארטן", וואס יעדער יוד דארף באזיצן אלס זיין
דאקומענט, די יודן וואס וועלן מאכן דעם שטעמפל און "נעטטאמא" אומן דאקומענט,
די וועלן דאס רעכט צו וואו'נען אין מיין קריי'ז, דאנענן די אנדערע, באראכט
איך אלס שדלעכער עלעמענט אזן מוז אזן אייך אלס אזעלכער, צו מיר צוגעשטעלט
ווערן אין דאן אויסגעזידלט ווערן.....

דאס איז אלץ חל, נעהן אויך די באשטימט "מוקטן" וועלן זיך נעמוכן
אלע זעמטלעכע יודן ציד דעם לעצטן, וועם איר אבער די יודן ניט צוזאמענברענגע
-דרייערליי גראס אויפן באקומען בעת-מעשה מלוכלוכ אנאנץ-אנדער-קאליר, ווי
אקאי, וואס טרעפט דעם אויגן-בליק אין דער נאכט -מוכטערקייט -דאן זייט איר
מיר אייער באנצער "קולטוס -נעמיינדע" און מיט אייערע יודן אלע אויסגעזידלט
קיין אויסוויץ.....

ניטט מאגיק מאטר'ז, ניטט מעליצ'א שוואנץ און ניטט קיינער מאנץ
איינגענעליך ניטט נעוואוי'סט, וואס אזעלכעס דאס בטיים דאס נעהיימע וואנט-
אושוויץ".

אושוויץ, איז נעווען אבאשיידן, קליין שפעטער, וואס איז נעלעגן מכמת
מנים אויך דער דייטש-פולישער גראניץ, לעצטנס מאכן די דייטשן אויסערוויפס
די באפעלקערונג, און נעמאכט דארט אקאנצענטראציאנס-לאגער, וואס אזעלכעס
זיך פס די מענטשן שרעק אין דעם נעהיימען לאגער און וואס מען טוט דארט
דאס איז נאך קיינעם ניטט צעלונגען נעווארן, מען וויסט נאר אז די
וואס מען האט אויסגעזידלט ניט היים, און די אלטע און קראנקע האט מען דארט
מורעקנעצירט, אבער אינערליניק, אונטער די מויערן פון דעם לאגער, וואס
עקזיסט דורך מאר, דאס איז נאך קיין לעבעדיקן מענטש ניטט צעלונגען נעווארן
צו ווערן, שרעק דעם, וואס מען האט זיך שוין אזוי פיל קאפיס צו דערציילן, און
שרעק דעם, וואס דאס "אושוויץ" ליגט אזוי נאנט, במעט ארנשטערן נאז...

"עצם ווען די מארשטעער פון דער יודישער "קולטוס-נעמיינע" האבן
נעריכטערט דאס ווארט: "אושוויץ" אריינגעזאגט פון מויל פון שוץ, מיט אזא
מקצענטריזם, באגליים מיט אזא נייעם בליק אין זייער גראס אויגן- האט
פעליצ'א שוואנץ זיך תיכף אויפגעשטעלט פון אייערלעך ערקלערט:

-זעלבסט מארשענדליך וועלן אלע יודן זיין אויף די "זאמל-מונקסן" זעלבסט
ארשענדליך תאבן מיר אזוי פיל קראפט און אייגשלוס אויף די יודישע באפעלקע
רונג אז זיי זאלן גובז זיין געהאכזאם,דערייבער מארשריט/ אין נאמען מון אלע
ן־ארבעטס־ווארם זיצען אבגעשלאסן אין אונזער צענטראלע,אז דער באפעל קון
מאכט־ווערם מרנקשליך וועלן אויסגעפיהרט.

-אלזא" דער שרעקין איז באשוועם.און די עלעצער וואוי די "זאמל-מונקסען"
ן ניב איך איבער צו אייער דיסקרעציע, דאס ווערם איר טוין ארגאניזירן אוין
ריין, דערוף תאב איך בלוי אזוי־ל צופרידי צו אייך...

די מארשעצער מון דער "קולטוס -געמיינדע זענען געווען גרויס, צוליב
צושרוך, ווען דער שרעק באשענקט זיי, פאליציע מוראנין תאט געשפיכלט מון געדאנקט,
אלערעד דרייער, שרעק "גרעשאפט" אפשיילונג: "יעש" תאט אויך א שפיכל בעטון
זייגע אוירגן זענען ווידער גרא מון כילד געווען, ער תאט בלויז בשעת מעשה
מערקזאם בעמאכט, אויף דיישער ארדנונג....דיסציפלין...מון מונקשליכקייט.....

די תויפט זאך - מונקשליכקייט.....

מון ארבעטס־נאמען מון די "מונקסן"

ר יודישע "קולטוס-געמיינדע" געקלאפט אפן איין ליבינ:

דיי• שאג מאר דעם 22 שערפין איז געווארן ארויסגעטאגען מעלדונגען, מון
קונען גזיצונג-שלאן דער לייטער מאציק מארשאל ווערם רעדן.

ייי/ תאבן שוין כער נישט גרייגגשאפט אויפצוטרעטן, דער אלאן איז געווען
בעדעוטנד כוש אלערלייי שיבטן מון דער צענטראלעצע יודישער באפעלקערונג. מאניק
מארשאל איז באזוניין אויפן באלקאן מון מיט יינן בעוויזעצע מרויגן-מיטגלידער;
ער גערעדט אזוי שלונק, ווי/ פאלונק עד לויפט מיט זייגע מיזן-שיטלעך;

-ווידער יודן ! איך קום צו אייך משעבדיק רעדן עד דראם א שכנה, מיר בעמונן
אין אנדישט עת -צייט איר לויפט אז אייך רעד בים פיל, איך וועל אויך
פאל אייך סאך ניט רעדן. לאמיר זיך ראשערדן..ראשעוועס אייערע מרויגן
זייגע ליבדער ! זוי אזוי ? - מיט דעם ,דראם איז ודעס זיך טשלן אלע דעם
מיר ניט ,לויפן ווי אבער אין ליפ שרעקן. לאמיר זיך ראשערדן, מאר גלייכציק,
דאס מערדער מון
אלעמען, מון אלע, וואס איר טרייפ דא בעמט מון אייגעם קיבדער, בעמעקט
דן ! איך תאב אייך מריער בעווארנט !...דער גורל מון אייער לעבן ליגט אין

מיוחד איז דאס בעזונדן צער 12 שערפין. באלד אינדערפרי, תאבן מאכט
מגעצוואגן זייערע קינדער, אנגעשטן די באנצע משפחה אין שבתדיק קליידער,
געגאנגען עסן, אלע יודישע שטובן זענען געווארן אנגעשלאסן, די קראמען מערמאכט,
משפחות -וויז תאש מען בעצויגן איבער די גאסן. אזא בילד תאש דאס יודישע
ק נאך נישט געזען, מארשייט זיך אז די אומות העולם א וודאי נישט, מען
געגאנגען מיט קינדער אויף די העגט, מיט קינדער אין די וויגן, שאטע
ן געטראגן שלעפען מילך "מששקעס" מאר די זיגליבגען אין איין תאגט,
מיט דער אנדער תאגט תאבן זיי געשירט אן אלטן זיידע, א זקן, ווארם תאט
ם נישט קלאר מארשאנען ווארט "געגיעכץ" איז דאס....עס תאט איט געפרנשלט
די אלטע, אויסגעלאשענע אופגן, דאכט זיך.....דאכט זיך.....
אז אזא "געגיעכץ" תאט ער אין דער "תגדה" אפאל אויף
לל געזען, דארש איז אויך אזא געגיי", אגעשטוט, משה מיט די יודן גייען
ים פון מצרים....
מתנות, מאנות, אויסגעצויגן, שבתדיק אויסגעקליידט, די קראמען געשלאסן,
ייזער פון דער מערראפאליער "קולטום-געוויבדע" דעצויגן די מתנות מיט
ערע קינדער און אלטע, שוואנגערע פרויען און קראנקע אויף דראזשקעס, אלץ
ן בעצויגן אויף די "שופקשן".
"שופקשן" תאבן זיך געפונען אויף די גרויסע סטארט -פלעצער פון די דאזיקע
ם, צענדליקער שוידזטער, משפחות-וויז תאבן זיך געפונען אויף די דאזיקע
קשן".
12 אזייגער תאש מען שוין געזאלט זיי צוריק אין דער חיים מיט די
געפאלטע "אויסוויז-קארטן" אזוי איז געווען געשפויעט אין אזוי תאש דער
ר פערזיכערט, יעצט איז שוין באלד 12 אזייגער און מען זעט נישט און מען
נישט, די משפחות תאבן זיך אויסגעזעצט אויף דער ערד, קינדער תאבן געוויבט,
תאבן געשטופט די ברוסטן אין די שיפלעך פון די רייסבדיקע זויגלינגען,
אייבגעוויבט אויף דער ערד, דער פלאץ הייזיק גרויס אין דאך אזוי קליין
וי ענג.
דארי שרעלעשניק, סאניא און לילקא זענען געשטאנען צו זאמען מיט דער
ע שאראן, תארי תאש געשווינגן עקשנותדיק אין סאניא תאש זיך באמיט צו תאבן
ינג פון דער גרופע, אין געוויסע פאס איז דאס איר געלונגען, סאניא תאש
אש א געזונטן הופער, און אויב זי תאש דאס געוואלט תאש זיך א שטיין אויך
ש אונטער איר וויללן אריר שון:

בזכרי בהמן יוני בא. בראשית כ"ו. צחק עם רבקה אשתו, וחפס ישמעאל אחיו וזה לעיני אבימלך

— ח' שאפרן, אייער אויבער קאנשראלער האט איבער גנומען דאס וויטער
ירן אייערע "פראסטע- פישוטקעס זייט, סארע עולם, עס זענען צו אים
עקומען, אויסגעשוצעט קינדער אין די וויגן....בייז אים איז דאך דער
פראסטער -פישואך " שארוואנדלש געווארן אין א שאלקס-יום טוב....
עולם האט געשמועסט,זיך אונטערהאלן
ון האבי פרעלעשניק האט אלץ געקוקט אריבער זיך.....
12 אזייגר האט מען עס געהערט און גענזן. עס זענען אנגעקומען
גרויסע מחנה דישען, "שומא". ס.ס. און "גיסטאפא", דער גאנצער פלאץ איז
עווארן ארומגעשפעלט מון דרויסן אונטער די פויערן. די דישען זענען בעקומען
ין פולער באוואפנונג, מיט גראנאטן אין די בארשלען און אין די שטיוול.
עס איז געפלאצט.....
די מאסן האבן פלוצלונג דערזען די "פאסטקע" אין וועלכע זיי זענען
עווארן אריינגעגאנגען , אבער פארוואס עפעס אריינגעגאנגען ?..זענען זיי דאך
יין געקאכן דעם וואלף אין פוסק אריין?.. זיי זענען דאך געגאנגען ווי צום
אבן כיש פוסגעזוצעט קינדער אויף זייערע הענט..
מען האט קיינעם נישט געשריבן , עס האט קיינער נישט געזאגט, און די
אסע האט זיך געלאנגט,געשוואש, געדרייש ווי אראבעדיקע כתנה וועריש איבם
עפרעסענעם בויך מון א פוילנדיקע גבלה....
פאפעס האבן פארלוירן זייערע קינדער, פעטער זייערע ברויטן און אזוי
אש איבער געזוכט דעם צוישן מון נישט מער בעקאנט געווארן, מון דער האנט,
ון אונטער די אויגן האט איבער דעם צוישען פארלוירן מון נישט מער בעקאנט
אנזוכן, ווי אין אצעשוורעפען ים אריין. די ילות זענען
עגאנגען ב יז דעם זיבעטן היפל, ערויזן האבן געריסן די תאר פון זייער קאפ
ן געשריגן מיט קולי-קולות , מען זאל רחמנות האבן און זיי צוריק געבן די
ינדער , פארלוירענע קינדער האבן געריסן מיט אהארצירטסטנד געוועזן, זי האבן
יך געפלאנשירט אונטער די פוס און מען האט אויף זיי געשראגן און צעשרעגן,,
ייבער האט זיך אויף זיי נישט אופגעקוקט, די געוואלטן האבן געשאלטן די
ילן און די היפלען זענען געווען אויסגעלייזדיקט, עס איז דארט קיינער נישט
עווען....
דאס איז כביכול יעצט דא צוישן די קלייגע קינדער, צוזאמען מיט זיין
לם אלקים בעשרעטן געווארן.....

./.

אפילו

און דאס איז בישט געווען באשערט.... דערויף איז געקומען אנייער,
אגל -נייער שאג, און דער שאג האט געוועקט:

— יודען צו די ארבעט ! דוישער פארשוינדן דאס, וואס די נאכט האט
בערגעפיהרט אין וואס דער שלאקרעגן האט געשטערט, דערוף האט די זון
יפגעשיגט אין געווקט, שלאפט בישט, איר פולעצער ! אבער האט דאך אפשר צו
[illegible], אלעזר נייען, וואס ליגט איר ווי דער פגרים !, וואס האט איר שוין צו
[illegible] מארש ! צו דער ארבעט...

און עס האט איין מאמע אויסגעברויכן מיט אילה: וואו זענען מייגע
יגדער ?....

און אלע מאמעס האבן איר געענטפערט מיט דעם זעלבן.....די מאבריק
יס..... דער עולם זעצט פאר דאס זעלבע, וואס געכען, מען שלאפט בישט,
ען באלעמוששט בישט.....

מישאק צייט זענען אנגעקומען אויפן פלאץ דער באנצער שטאב פון
עסטאפא" און דער שטאב פון "זאאנדער בעאויעשרגאד" דעם רייכספירערס ס.ס.
ון גהיימע שטאפ'ס פאליציי פאר פרעמד פאלק, שוץ ארבייטש -אייזאץ" פון
ארנש איז געווארן אוועקגעשטעלט א שישל, אויף דער בריק פון פלאץ איז
עווארן א רייבגעקלאפט אין דער ערד דריי קלעצער, צוויף וועלן איז געווען
וויסער נומער פון רייכס'ס נומער : 1 איז דער מיט נומער: 2, און ליבקס,
ומער 3, קאמענדאנט פירסט איז געשטאנען אלפריד דרייער, שוף "געסטאפא" מיט
ין באבוס -ששעקלע איז האנט און עס האט זיך אנגעהויבן דער יום תדין...

עס איז געגאנגען ווי אין א מהומה, ווי א מגפה, וויילד ווי א גאשט-
ינט קיי מענשן -מרעטער אין זייער העכסטער עקסטאז, קאמענדאנט פירסט האט
פאכט איבער די קעפ פון די מענשן און אפילו איבער די קעפ פון זייע
רדגער, וועלכע האבן זיך נאר בישט שנעל אריינגעשירט אין וואס דא האנדלט זיך,
ער איז אמינים באר זיך אפגעשטעלט אין דער דאזיקער וויילדע וואקאנאליע.
-הונט האט אנגעפירט כיט דער
ידער -דער דייטשער אויסדרעסירט וואלף
ריגאניזאציע פון "עובקט", די ארדנער האבן געכאפט די מענשן פון דער מאסע
דרים און זיי צוגעפירט פאר דעם "שריבונאל" וואו עס איז געשטאנען אויף א טיש
ער שף דרייער און מיט זיין "צויבער שטעקלע" געווינקט: אינט.....
דער צוויי.....אדער דרי'.....

* ביי פרשטאנען מיר בריף שהיה ביין הצ"ב, בצם כללי אלי ארגעט, חוץ מ.כ.ל.

./.

די ארדענער האבן געמוזט האבן אנגעשפיצט זייערע אויגן און אויערן
און קוקן גענוי, וואוהין עס וויייזט זיך דאס באמבוס-שטעקעלע פון שפּיץ,
ווען מען נישט האבן קיין שענות, דערוף זענען געשטאנען פון הונגען די צוויי
"שטאבן" און אכטונג געגעבן.

מען האט אייגנטליך גארנישט געוואוסט וואס עס קומט אזעלכעס פאר,
און דער שכל האט נישט פונקציאנירט, עס איז אלץ געגאנגען ווי אין אווילדע
דערשטיקטע מחומה, עס האט נישט דערגאך ארויס געווייזן אז משפחות פון בלויז
יונגע מענשן, זענען געגאנגען אויף דער זייט וואוי עס איז געווען דער נומער:
1, איינצעלנע יונגע , געזונטע מענשן, זענען געגאנגען צו נומער : 2,
משפחות מיט קינדער האט מען גע־ירט צו נומער : 3. דארט אהין האט מען אויך
צו געשיקט שלעכטע מענשן,קראנקע און מארלאזענע קינדער,

דורכויס אייגנטליך איז אלץ שוין געווען קלאר:

די פון נומער 1 זענען טאקע באלד געגאנגען צום שויער וואו עס
איז געווען דער ארויסגאנג פון דעם דאזיקן כף-הקלע, דארט איז געזעסן
א שטאב פון דיישן און זיי האבן געטשעפעלט די "אויסווייז-קארטן" מיט א רוט
שטעמפעלע פון "גסטאפא" און ארויסגעלאזט אויף דער "פרייי" איבדרוטן האבן
זיך אפגעשפילט וויילדע סצענען, מענשן האבן זיך ארום געכאפט, געקושט,
געווייקט, און טשאזמירט, מען איז געלאפן פדער אין זיין הויז וויגליקכע
כשוגעים.....

תארי האט אפ גערעדט זיין פאמיליע דער מיט, וואס ער האט
זיי געהאלטן אין זייער העכט וויי אין צוואנגען, וואלטן זיי זיך פארלוירן,
וואלטן זיי געגאנגען יעדער באזונדער אויף נומער 2.

4 אזייגער איז דער פלאץ געווען פערשיק, און דער "פונקט" ערלעדיקט.
די מענשן פון נומער: 2 האט מען געפירט אינם "דולאג" דאס איז געווען ליבדנע
"הויז" אסעציעל צוגעגרייטשער דורך גאנגס -לאגער, פאר די, וואס דארפן פארן
אין "ארבייטס-אייזאץ, די מענשן פון נומער : 3, האט מען געהאלטן אונטער
שטרענגע שמירה און צוגעגרייט פאר זיי וואגאנען צום אריספאר , וואוהין ?...
דאס וויסט מען נאך נישט פסתמא קיין אויסשוויין.....

דאס זעלבע איז פארגעקומען אויף אלע "פונקטן" און אויף אלע
פארט-פלע צער, און אין אלע שטעט, וואס זענען אייגעגלידערט אין דער
צענטראלע פון דער "דייטשער "פולקס-עמייבדע" וואס איר לייטער איז דער
ה' מוניעק מאשראז.

[illegible] זיך, [illegible]
[illegible] דעם גרויסן בראך. גישטא קייגער פון דער
[illegible] פון דער גישטא קייגער פון דער שאנטע לייזע.....

[illegible] דאס זיך אין דעם חוייז גאטונגן א יתומים-הויים, אקאבצארש-זאל, און אנדערע
[illegible] תיינט, דאס "געשעפט" אויסגעקליבן דאס הויז אלס
[illegible] " מאר די יונג פראלכע דארפן פוערן אויסגעזידלט קיין אוסטראליע,
[illegible] דעם הויז דאס פון די מענשן גיזאמלט, אן פון דארש דאס מען זיך געשיקט צו
[illegible] . נאר דאס זיך אבר געפונגן שפעט אקיגן איבער דעם הויז,
[illegible], אז צוליב דעם דאס שפעט "געשעפט" אויסגעקליבן דאס הויז צו דעם צוועק,
[illegible] לייכטער צו טאגן דעם שראנספארט אין דאס [illegible] אויסגעזידלט. די "סחורה"
[illegible] די פראנצאזן אריין.

מאניא איז געפראיר געווארן אז די געסיגע דאס באקומען פון "געשעפט"
[illegible]ון מריזעלס: דאי"ג דער מאר, נאס דער 12 [illegible] איז געווען גרוס
[illegible] ארן די "פרנקסן" טאגן "צעקלאפט" דער מאר דאס די געסיגע דאס ליכט.
[illegible] ארויסצוצעמן "אירע" מענשן, וועלכע ארבעטן אין דער געסיגע אין
[illegible] וועלכע גענינגן זיך איבם "קאנצערט-הויז" צוזיגשן די, נאס נוערן אויסגעזידלט,
[illegible] איז גענוגן ארעקאמאנדירט פון שפע אלטערע דריער מאר דעם לייטער מאניע,
[illegible].

מאניא דאס נישט גענוגן נאר עס געפונגן זיך שאפיגם און [illegible]
[illegible] נישט גענוגן נאר געפונגן זיך שאנטע לייזע מיט דער גאנצער משפחה.
מאניא שפידט דאס גתארש צו די זעלטענע מענשן, נאס עס געפונגן זיך ;
, נאר עס דריסלט אין זיי, אגעתיימער, מעכשיקער אוקראשטיקער וויילן, און
[illegible] עס איז נישט, נאכט די דאזיקע קראשט אויף, און באזוזט איבער
[illegible]כעס.....

רי האט געזען אז סאניא גריים זיך ב עמעס, ער האט געוואויסט אז עס
אנדלט זיך דויגן שושנת שאפראן, און ער איז געווען צו שוואך עמעס וואס צוזאגן .
האט געזען די טכבה שוועבן מאר זייבע אויגן . עס האט געטמעקט מיט מיאטן
ט, און ער האט דאך מארקלאפט מיט די צייבער, זיין מארן איז נין אים געשרונגען
אמויגל איז שטייג, און ער האט גאשווינדן. סאניא האט עס געוואויסט, גוט
וואויסט,עס האט שוין אבער מיט איך אן אנדערער כח אנגעציטרט, אבח ,וואס איז
יך געשאנגן איז איר, און געוועלשיקט איר, זי אלץ געגאנגן אמיט אייבער
לן אויף לעבנס-גאמאר און דאס איז דאך גישט בלויז איר איינן לעבן, עס שלאפט
יך מיט דאס לעבן מון א צוויטן מענש, א מענש ,וואס שטייט ביי איר מעבער
ן שוין זגמער וועלטן, און מון אלץ מענשן, וואס געפונען זיך איז די דאזיקע
עלטען .....זי ריזיקירט דאך אויך מיט דעם לעבן. 000000000000000000000000
0000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000 פון האוי
עלטשניקן, וואס איר ליבע צו אים שטייגט אויבער אלע צירע חושים, און אפילו
ם שווירטישן בלוט -לויף פון איר יונגען מעפראמעגט. און מאדש איז זי
נאנגען און מאדש האט מיט איר געוועלשיקט אן אויבער באשירלעכער כח, וועלכער
עקט זיך גישט שטענדיק אויף, אפילו ביי די זעלטענע מענשן, וואס באזיצן אים,
ר איז זעלטענע מינוטן איז זייער לעבן; איז סאניען האט דער כח יעצט
מגעוואכט. זי איבערלעבט אים שוין. זי האט אים ,דעם דאזיקן וויילן זעלבסט
שאפן, און ער געוועלשיקט איבער איר, זיי האבן זיך איבערגעגעבן אייבער דעם
טן.....

סאניא האט זיך אנגעטון אלס קינדן-שוועסטער, אוויסט שירץ און א וויסע
מרעסט חייבל אויף איר צמעלטן קאפ, חאדש, און זי איז ארויס אייבעוויניק,
ן שאול -תחתיות. איז "קאנצערט-הויז", קייבער האט זיך גישט אופגעקוקט אויף
ך . קייבער האט גישט געוואוסט צו דא איז גייוויק, אדער דא איז גישט בייוויק,
קראנקן שוועסטער, די "געטשאפט בייי זיי שירץ און אפילו די "ארבונגס -היבסט"
ן פארשאנען אז אריב איז געקומען אקראנקן-שוועסטער, מסתמא איז זי געשיקט
ן דער "צענטראלע" מיט דיר תסכמה פון "געטשאפט" אלמרעד דרייבער, וועלן
שט וויר וואלט עס געוואגט.....

זי איז ארומגעגאנגען צווישן די קינדער, און געשיילט וואסער און אויך
ן בדוים, וואס די "געטיבע" האט געשיקט מאר די מענשן. זי האט געשמעקט זיך
אלע שטובן , אויף אלע שטאקן, און גע וכט מיט . אויגן . וועמן האט עס
אייגנטלי , וואס אזעלבעס עס זוכט די קראנקן-שוועסטער,בייז זי האט
איבעגען. סאניא האט איר א וווסק געגעבן מיט די אויגן און איבעגע איז
שוס געוואגן און זי איז איר נאך געגאנגען . דאס זענען כיידע אריין אין

,זא ,מיר שיילן די יודן אויך צווי שיילן, דער יונגער און קרעפטיקער
עלטערנס, געהערט צו מיין רעפארם, דאס רעכט געהערט צו אייך. זעלבסט
פארשטענדליך איז דער יקספיקער פלאן פארגעזען אויך אזוי לאנג,ביז עס
וועלן גיכט קומען קיין טעכניעלע 000000000000 דירעקטיוון פון בערלין, אז
מיר דארפן דעם גאנצען "זויער -טויג" איבערצוגעבן אייך, אונטער אייער רשות,
דאן איז מיין "דאנדער"-מיטיל פארענדיקט.

"דיי" פערזונליכקייטען שרן מיין פראגראם, די מעטאדן און אורגיניזאציע
פון דער פרישטיגונג, וועלכן דעם דוקס מיט אייך שטיין אין שטענדיקער פערבינדונג
מיין פארשרעטער, דער אויבערי שטורם כאן פארער-ליבדארי. זעלבסט פארשטענדליך
וועט אייר אלס עלטערע און מעלא מעה ערפארענע איבערשטויס דיבען מיין
פערפרעמדטע מיט רעכט פון אנדויזונגען אין געוויסע תיבזיכטן וועלכן די יודן,
וואס באוואוינען דאס דאזיקע גענט, נכדי אונז צופרידיקשטעלן אין אונזער
ארבעט".

די פארשטעהר פון דער יודישער "קולטור-געמיינדע" באקומען
א פארלאנגע זיך צו שטעלן אין "גענשאפט", אשטיילונג: "יאש".

ביים שיש דענען געזעסן, דער שף אלפרעד דרייער און אויבער שטורם
כאן פירער ליבדער, פון דער אנדערע זייט דענען געזעסן, דער לייטער פון דער
בענטראלע, מאגיעק מאשראז און די מעקרעטארין פעליציא שוואַרץ.

ליבדער -אתויכער, מנהל דיקער ,נראביר דייטש, מיט ארויסן
אויסראזירטן פרבוד, און אתלער קאם בידריק געשוירענע תאר, מיט קלייבע
זייגעלעך, איז אפגעדולדיק און אויסגעזען ווי אפטציעלער ,דייטשער וואלף-
הונט, וועלכער איז אויסדרעסירט ,אז ווען ער.דירשמעקט איוד,זאל ער זיך אויף
מיט ווארפן מיט בעגל און נייבער און ריטן שטיקער..

ליבדער האט בעקומק אויך די צווי יודן, און בעקוקט אויף דעם
דאזיקן און פוליזן שף אלפרעד דרייער פון ווענען ער דארף עס בעטען
אנדויזונגען און מעטאדן בנוגע זיין אריטער שטיקייט,און ער האט פארשטאנען
דעי יבער וואלף -הונט קונקדיק איבם מבים פון זיין באלעבאס, אז מסתמא דארף
מען זיך יעצט בישט ווארטן אין צווייפלן די צווי---יודן....

אלפרעד דרייער האט אויפגעהויבן זייבע צווי גראט אויגן און ~~האט~~
געזאגט:

-איך וואונטש כיר צו האבן אנענעמ משאשטשיק פון אלע יודן,
וואס בעשטעהן זיך אין מין קרייז, איך פערלאנג דערויבער אייר זאלט צו
דעפערדען אלע זשאלעטע יודן פון קיבר ביז אלם, פון אזוי פרוי.

ער גרייט זיך שוין צום ארויסקריכן. דער אויטא איז שוין כמעט לייענק,
און ער באפארקט אמא אין וויטקל פון אויטא א קאסטן,... א בליץ... א
געהיימער כח טרעפט אים צום קאסטן, דער קלאלן-קאסטן איז לייענק...
נאריי ליגט אין קאסטן...

די מוזלמענער זענען ארויסגעקראכן, די געוואלטן שלאגן אים נאך
אין די אויערן, ער פיבערט... ער הערט יעלות, געשריי, און דער אויטא
נארט...

הגרי וייסט ניט וויי לאנג דאס האט געדויערט, אז ער איז צו
זיך געקומען, האט ער געפונען די דעק פון קאסטן, פ'איז געווען פינצטער,
ער איז ארויסגעקראכן און אנגעהויבן טראכטן, וואס מיט אים קומט פאר,
ווער
און אא איז ער, און וואו געפינט ער זיך... אייבציקווייז האט דער שכל
און דער זכרון אנגעפ/ויבן ביי אים זיך ווקפן, ער ער איז געווען זייעק
ניד, און זייער שוואך, ער האט זיך מורא געהאט צו רירן, ער האט עפעס
געוואלט טראכטן, די ציים איז פייער, ער קען יעצט עפעס פארטיילן,
אין קאפ האט ער אבער געהאט וויי א געדיכטן רויך, ער האט ניטס געקאנט
קלאר דענקען, ער האט נאר געוואוסט אז ער איז יעצט א מערדער אויף
זיך, פארוואס זיצט ער?... פס האט אים אבער געצויגן צום טלאטן, פס
האט אים געצויגן אין א צוויישע וועלט אריין, דער אינסטינקט אין אים
האט געוואכט און געווארנט: „מערדער"!... יעצט טאר מען ניטט טלאטן!...
און די אבריים זענען געווען פון לייט, און פס האט זיי וויי געצויגן,
זופיק אין דער ערד אריין. ער האט זיך גערישן וויי ער וואלט געלעגן
נעפענטער אין סטריק, ער האט זיך געפארבעטן, דאס לעבן אין אים האט
זיך בעוואלט ראסעווען, נאר דער גוף איז געלעגן וויי אין הינטרשלעס, ביז
ער האט דערהערט א געשריי און ער האט געפונט די אויגן...

פס אזוי טוין געווען וויייטער טאג. ער איז נעזעסן א באקעטער אין
דער „מאפארקע" און ביי דער טיר איז געשטאנען א דערשראקענער ס.ס.-מאן...
דער ס.ס.-מאן איז אין דערפרי אריינגעקומען אין גאראזש, האט ער
נעטראפן אין דער „מאפארקע" זיצן א טייוול... ער האט א געשריי געטון
און איז אנטלאפן...

פס זענען אנגעקומען עסליכע אפיצירן. וועט קען פס זיין?... א
עקספס איז דאך ניטס מפגליך זאל דא אריינקומען. דאס איז דאך א
נייזער גייסט... אייגער האט אויפגערופן:

-ביטטע א אקסטרא מעכטיגן זאלטטו זאגן, אין מיר...

תערי איז ערויסגעקראכן און געפאסערט:

- איך בין א מענטש וואס וויל לעבן...

- ווי אזוי קומסטו דא אהער?...

תערי האט דערצילט די געשיכטע פון קאסטן...

די אפיצירן האבו זיך אנגעקוקט און צעלאכט זיך מיט זיי גלייך גלעזעטער:

- /זא איין/ מיט אזא טיגור ווילסטו לעבן?...

זיי האבן געקוקט אויף זיין צעפוילט קערפער און צעלאכט...

אייבער האט זיך אפגערופן צו די רעסט ס.ס. לייט: אויב ער האט געקענט באווייזן אזא "קונץ-סטיק", וועל איך אים יעצט גיטט טיקן אין קרעפאסאריום, אויב ער האט זיך פון מעריק אפגערופן, וועל איך אים יעצט גיטט השגחן זאל ער דערווייל גיין צו ארבעט...

ער האט אים דערלויבט, אז די דייטשן האבן געלאכט פון מעטשן-קריפל, וואס וויל לעבן, און ווען מען קוקט אויף אזא אייגעם איז עס שאקע צו לאכן אז אזעלכער וויל גאר לעבן.

דער דייטש האט אים צוגעפירט צו דער " קאמאנדע " דארט האט ער אים אייבער געגעבן צום קאפא: זעפעל אין דער האנט אריין:

- גיב דעם "קערל" ארבעט, ער איז בראוו...

א וואך טעטער אי ז ניטש געווען צו דערקאנען אז תערי איז אמאל געווען א "מוזלמאן", געארבעט האט ער אין קרעפאסאריום.

דאס אצאצא קרעפאסאריום איז געווען ווי א לאנגער ציגל-געמויערטער ארטיק. פון דרויסן האט דאס קרעפאסאריום אויסגעזעהן ווי אן אומפולדיקער קוואה-סטייכלער אין א סריזיטן הויף. עפלעכע קלייגע פענצטערלעך אונטער דעם דאך, און א "קלאפע" ביי די פענצטערלעך, די קלאפע האט זיך פערמאכט. כיים איינגאנג איז געווען א גארמאלע טיר וואס האט אויך זיך הערמעטיש פערמאכט. די פענסטן זענען אריינגעגאנגען אין א דויטן זאל, וואס האט אינגווייניק אויסגעזעהן ווי א סריטישוער, גאר וויכטיר אופשולדיקער "באד-אנשטאלט". אין זאל זענען טעגדיק געווארן גענומען די פענסטן 5 מאכיק וויניל עס קען צאא אריין, די טיר איז דרויסן פון קלאפקעס אויף פענצטערלעך פערמאכט, אלץ איז פארקלאפט געווארן, די קלאפקעס אויף פענצטערלעך פערמאכט, אלץ אינוויניק אין דייטש אריינגעווארפן צו די פענסטן פערמאכט, ביי איין פענצטערל האט פענצטערל.

עוסק גאז און פערמאכט דאס פענצטערל.

נאך א האלבע סעה האט מען ווידער געפונט דאס „באד-אנסטאלט", האט מען
ראפן די מענטשן אין פארשיידענע פאזעס... די וואס זענען בעסטאנען ביי
ר וואנט, האט מען זיי געראפן מיט די נעגל קריכן אויף דער וואנט, א ק
כן מיט די פייבער זיך איינגעבינן אין די וואנט, די פינגער זענען ביי
צצ צובראכן פון „קנייטן" זיך אין די גלאטע וואנט, אנדערע זענען
קראכן אויף די קעפ פון מענטשן, מערסטנטייל זענען די הענט עפענע
עטרייס אין דער הויך ארויף, ווי זיי וואלטן געוואלט רייסן די לופט פון
ינן. אנדערע זענען אריינגעקראכן מיט פינגער אין נעגל אין א צווישנם
ערער אריין, ווי אין א טייג.

כיי אלע אנדערע זענען די פנים'ער געווען אויסגעדרייט און אאאאאאאאאא
יסגעקרימט אין קאמיסטע און ווילדסטע העווירות.

אונטערן בארג איז געווען א גרויסער קעלער, דארט איז געלאגערט
ווארן די „סחורה" ביז זייער דיי איז געקומען אין אויטן אריין, פון
ם דארט סארטירט און קאנטראלירט צו עמיצער צו עמיצער האט ניטט אינם
יל א גאלדענעם צאן, דאס קאנטראלירטע איז געווארן באצייכנט מיט טוואנצט
ר מיט אן „א".

האבי פרעלעסניק האט געארבעט כיי דער קאנטראלע.

מכבי'ער אין וואלעווער גטא.

- קאפיטל עלף -

אז סאניא שמידט איז אהויסגעקומען אויפן מיטשייגער „זאמל-פלאץ",
איז אפר קלאר געווען די לאגע, זי האט געזען, אז אין בעסטן פאל קען זי
א פאלן פון א דייטשע דום-דום קויל. און דעם האט סאניא ניטט געוואלט,
ורך אויס ניטט, זי האט זיך געפילט אן אנגעגאסטעט מיט א געהיימער
קראפט, וואס מאכט מייאך א מענטש פון בלוט און פלייש צו באוויזן
וואנדער. טוין דאס אליין, וואס זי איז יעצט פעאיק, נאכן ארויסגיין פון
כונקער-אאא קבר, צו טראכטן, צו וועלן, און דוקא אזוי שטארק וועלן, דאס
יגנשלין, איז א באוויזן מיט וואס פאר א וואונדערבאן כח סאניא האט
עטס דיספאנירט. זי האט אבסאלוט ניטט געפילט דאס געפיל פון קרעפ, זי
אט געזען די אלע בילדער פון טעצטן, וואס האבן זיך אפגעשפילט אויפן

„זאמל-פונקס", אומגעקערט, אין דעם פאל וועלן מאכיא אז ארויסגעקומען אויסן „פונקס" האבן זיך גרויל[ה]אפטערע דארפן אפגעפסילט,וויל די מאמן מעגטען זעגן געוועלן מערער,שוידנשער האבן געטערטען אויף שוידנשער. און די זעלבסטפערדער האבן מיט זייער בלום גענומען אויף די לעבעדיק,פונדעסטוועגן האט דאס אויף אירע אבמאלוס ניטש געווירקט,וויל אזוי אייגנטליך האט עס דאך געדארפט זיין, אזוי זעגען די התלמלות ,דער סדר פון דער מינהיארייקער וואקאבולירי. און זי זעלבסט איז דאך געגאנגען מון איין פאזע אין דער צווייטער,יעצט האלט עס דערבייַ,ס'איז נעקומען דאס וואס איז אזוי קלאר און פארשטענדליך, און נארמאל און על פי סדר.. נאר זי האט עס באר ניטש געוואלט זען... און דערפאר,האט זי אויך געזאגט איר-דעם טויט- ווי אן אייגענעם מאמער... וועלכער וואלט מען זאל אייגנטייגן אין דער שאקטי און מאן,מאכיא האט אבער אים ווי אן אייגענעם מאמער נעהייסן וואלטן... זי האט נאך עמעס צו ערלייטקן... און אן אייגענער מאמער מוז דאך בלויז-בלירה וואלטן. זי איז נעפאגען העכער פון טויט,אטטייגער ווי אין לעבן איז מאמן עמעס וויכטיקער. עמעס שטארקערס ווי דער טויט,און אודאי ,אז מען קען אים-דעם טויט-באפעלן ווי מען באפעלט א מאמער אר זאל וואלטן,מא ווי גרויס קען ער טוין זיין... ער קאמפראמיטירט דאך זיך זעלבסט,ער ווייזט דאך זעלבסט,אז א מענש זעגעם שאקט פאלטן וויכטיקייט אאאא עגעגים פון אים... זו זיין אבער אזוי באפעלקריס,דארף מען באזיגן אזא ווילן פון דארף זיין אנגענומען מיט אזא גרויסער זעלפענער קראפט ווי עס איז נעווען כאניא סמידם.

מיט אזא גייסט מיט אזא ווילן,קען א קליין יונגל מיט א סטיקן סטיפנדל סמאלטן דעם פאנצער און דעם מארכן פון גליח...

כאניא האט געזאגן דעם „זאמל-פלאץ" און דעם טויט וואס נעמט אים ארום, און זי האט נעוואוסט אז מיט דעם טויט איז זי סטענדיק נעזיכערט,זי וועט דאס נישט פארמעטיקן,אייגנטליך האט זי אים פון,זי האט אפילו נעוואוסט אז טרעלעשניק וועט פאלן אין די ארעמס פון דעם טויט,.. און עס איז אלץ טוין נעווען קלאר,גארנישט נישט פארשטענדליך,זי האט נאר בטעת מעמט xxxxxxxx נעוואוסט,אז יעצט קען זי אויך מען וואס נאך זי וויל... זי איז יעצט פרייַ... ס'קען איר גארנישט ,און קיינער נישט משפן... און זי האט פאר גארנישט קיין מורא... (ארואם אייגנטליך זאל זי דען מורא האבן? קען דען עמיצער פון דעם דאזיקן „זאמל-פלאץ" פאר עמעם מורא

און כאניא סמידם האט נעוואלט...

זי האט הייסן דעם שוין, ווי א מאמער אביסל צוואנצן... זי מארש,
האט איז נישט קיין מסך, זי מארש... ס'איז איר מאקסי, ס'איז איר שוין...
נאר זאל ער וואנדלן, יעצט דוקא האט זי נישט קיין חסך...

אזן אז דרייער איז געקומען, אזן ~~האט~~ געשריבן די מענטשן, ווי ווילנם
דרייער באפעלט איין, ווייל זי דוקא נישט גיין. נאר זי גייט ~~נאר אאאאא~~
רואיק צוריק אינם באראק, אן שרעק. אזן אן הארץ-קלאפנים, אזן לייגט
זיך אוועק צווישן די זעלבסטפערדער, שון רוש זיך אביסל אויס שון אזוי
ווייל טעג שטיין אין בובקער-קבר... זי פילט אפילו נישט קיין טורא
מיר מען רופט זי דערווישן, ערשטנס, קאן מען זי נישט דערווישן, אזן מען
רופט זי נישט דערווישן, אזן ס'איז גארנישטא אזא כה, ווי זאל זי דערווישן,
אזן ווען אפילו יא... איז-נישט... רופט זי גיין, דער מאמער מארש זיך
איין, רופט זי אריינשטייגן אין דער מאקסי.. אבער ווי איז עס דערהערט
געווארן אז א מאמער זאל איר א דעה זאגן, אזן זיך אריינמארן, אזן
אינערהויפט זיך אקייגן משלן איר ווילן, אי... דאס פאלט איר גארנישט
איין. אויב אזוי הייסט עס, טעג זי ~~אאאאא~~ רואיק ליגן... עס שרעקט איר
אפילו נישט ס'הארץ, זאל ער אינדרויסן אויסן פלאץ ווארטן, דער מאמער אירער...
זי רופט שוין קומען, ווען זי רופט נאר קומען, רופט ער דאכט זיך שפעדיק
ווייל גרייט זי אויפצונעמען...

די מענטשן זענען אויפן צו די ~~ד~~אגענן. דער "זאמל-פלאץ"
איז געווארן אפגעלייקט, מען האט אפילו גוט געזוכט, האט זי צוגעמאכט
איר אויגן, אזן רואיק געלעגן, אפילו קיין איין העכערן קלאפ האט איר
דאס הארץ צוליב דעם נישט געגעבן...

דער "זאמל-פלאץ" איז ווידער געווארן פול מיט מענטשן. מאניא
איז זיך ארומגעדרייט צווישן די מאסן, זי האט זיך ארומגעוואלן, זיך
צווישן עטס, אויסגעקליבן דאס שענסטע פון די אויפקבעווארטענע פייערע
~~אאאאאאא~~ קליידונג. וואלט עסיצער דאן אויף איר ~~דא~~ א קוק געטאן, וואלט
עס אויס ~~עלעגאנט~~ אנטוקן. אזוי רואיק אזן אזוי בנעימות, אבער ווער
דאס דען אויף געקוקט.

אז דרייער איז באכטיפאך ווידער נקומען, אזן ווידער גשריבן
דאס "פליים" איז די וואגאנען, האט מאניא זיך געטיפן א ליזל, אויסגעדרייט ז
זיך, אריין טפאציר איז באראק אויפקגעלייגט זיך אויף א דיין ארש צווישן
די טויט...

און עס איז נארנישט נעשען, עס האט זיך בלויז איבערגעזעהרט, דאס
וועלט, וואס מריער...

בייגאנצן, די "עיסעק" איז געלעגן מיט די בייגעל אויף דער ערד
אויסגעצויגן, מען מאר זיך נישט רירן, די דיסטן וואלטן יעדע מאר מיגים
ליפס-באמבן. עס וועלט ליכטיק ווי ביי טאג. אלעס ליגט אמבאוועגליך, אבער
וואר?...אלע...אבער נישט סאניא שמידט. סאניא ליגט בייט עק בארק און
קוקט ווי א פערציקנדע חיה צו די נאכט, וואס נעמט ארום מיטלשטיין, דאס
נארן שרעקט איר נישט, אזוי ווי עס שרעקט נישט דאס האלץ ביי דער מצבערע
מאר איר לעצטן שפרונג, אבער דאס הייסט נישט, אז די מצבערע איז נישט
מארזיכטיק, אומגעקערט, אוי, איז זי טוין אייבמאל מארזיכטיק, דער מאר
נעלונגט איר ששענדיק דער שפרונג, און סאניא איז אויך בעוודן מארזיכטיק,
דוקא זער מארזיכטיק, דער מאר דארף איר אויך נעלונגען דער לעצטער שפרונג...

נאכן מארלעשן פון אליכט-באמבע, איז סאניא א שפרונג בעשטן ווי א
מליבק קאץ צום "לאנגען-וועג", מען האט בעשאטן, אפשר יא צו איר, און אפשר
נישט צו איר, די הויפט זאך אז זי שרעקט זיך אמילו נישט,"זי לויפט און
די זאקאנאער-בערג..." סאניא ביי איר מפארט...און מניה-ביה ליגט זי ש-שוש
טוין אונטערן צוויטן בארג, דארט זעט מען טוין די תבואה-פעלדער, סאניא
איז מליבק ווי קאץ און לויפט אויף אלע פיר העבט און פיס ווי א האז.
מלוצליבג אליכט-באמבע. זי ווארפט זיך אויף דער ערד, זי צעשפרייט אירע
העבט, קלאפערט איין אירע מיבגער אין דער ערד אריין, זי קוקט צו די
הומלען א שטייגער ווי זי ווילט יעצט בעקאנט מיט אירע אייבגעראבענע העבט
גנעמען די ערד און זי אין נאנצן אט אזוי אויף הויבן צו די הימלען...
און עס שרייט פון איר עטוס א בעשרייי נישט פון מויל נאר פון איר נאנץ
לעבן פון די שפיצן פונגער, וואס זענען אייבגעקלאפערט אין לייב פון דער
ערד ביז די האר)וואצלען פון איר קאפ:

- "איך הערש יעצט איבער לעבן און טויט!..."

עס איז פונצטער בעווארן און די קאץ איז טוין אין ערשטן תבואה-פעלד,
וואו זענען די דריי קאדראנען מיליטער?... זענען זיי בליבן בעווארן? צי
אפ...עפעס רירט זיך דארט, עפעס-וואס באוועגט זיך דארט צווישן די זאנגען,
סאניא שרעקט זיך נישט מלילה, זי איז נאר מארזיכטיק, זי בלייבט רואיק
ווי א פערטיי-עפע חיה פאר א שפרונג...אדרבא, זאל איר יעצט א דייפט אין
וועג שטיין...דארט איז דאס ריכטן זיך אויף שטיל געבליבן...זי ריקט זיך
וויייטער, אויסמיידן דאס איז נישט מעגליך, וויייטער ליגן אזוי ווי
א צעשראקענער "סכוזש" האט זי לחלוטין נישט בדעה, זי רוקט זיך מארזיכטיק
נעצטער און דערזעט א מענשלעכער נוף און באלד נאך אייבער, סחייפט צווי-
נונים ליגן מיט טויט-שרעק פארחילש...סאניא רוקט זיך וויייטער פארואוס, צווי-
ישנע בוריים ליגן צווישן די זאנגען, זיי דערזעהן סאניען, און זיי

טאקען אס...קוקן אייבער אויפן צוויטן, עס ווערט זיא אומהיימלעך, א צרה
צוליב זייער קאס אן אנטיקעניש פון זייך ליבן נאטען, א פרוי האט זיי נאך
וא צוגעפעלט, זי זאל זיך פלאנטערן זיי אונטער די פיס, עס איז נעווען
ער זען אז זיי האבן באשלאסן, ווען מ'עלטער פון איר פטור צוווערן, זאל
ר זיך "אווקשטעמן", אפילו א נישט פרוי זיין, ווען מ'עלטער פון דאנען זיך
אטראגן. א שייבע מעשה האט זיי דאס יעצט נעטראפן, א פרוי האט זיי נאך
יעצט צוגעפעלט, ביי אליאדע טאג ווען זי טאכן א נעוואלט...און זיי זענען
נארלוירן.

אייבער טעמאס זיך צוליב אן דויל אנהויבן "צוען" פר האט נאך ניט
נאוויזן קיכטיק זיך אויסצושטעלן, אפי אן צוויבעליק, איז סאביא א שטרונג
נעמען צוליב אים, סאקע ווי א סאנטרע, ווי א באלעם האט זי אים א שליידר
נעטון צוליב דע ערד, און נעבן אים זענען באלד נעמאלן א סעריע קוילן...
די צוויי בחורים האבן קסום נעקוקט אייבער אויפן צוויטן, און סאביא
האט פונדער וויסנס נעקוקט צו זיי פיס א בליק, ווען איז צייטנווייז
נעטון צוליב דע ערד, און נעבן אים זענען באלד נעמאלן א סעריע קוילן...
נענעבן צוליב אים, סאקע ווי א סאנטרע, ווי א באלעם האט זי אים א שליידר
ווען זאל ווענן דעם באפעל פון אזעלכע אויגן זיך א קייטן צושטעלן, אומגעקערט
ערט
ם ווייל זיך נערן דעם באפעל פון די אויגן נתחרבזאם זיין, מסציאל אפי
אסכנה, ווייל דער בליק פון די אויגן איז אזא זיבערער, אז מען קען ביי
זיי נעטונען שוין...

סאביא האט נעקאנט די נעדאנק, זי האט בעוואוסט אז נאך דעם תבואה-טעלד
איז פאראן אלאנג טאלכל, און פון דארט קומט מען צו די בען-גלייזן. דאס
ארט ווען זיי נעמאנען זיך יעצט, איז ווייזט אויס ענטרעקט נעווארן דורך
ז דייטשן מאסטן, דאס האבן זיי, ד צוויי בחורים, ווייזט אויס אזוי
שליסזלדיק, נאר אייבער זי איז דא אטער נעקומען ארלנדיק, סאביא'ס אויגן
האבן נעבליצט, און זי האט פיס זיי נעזען ווי אין דער אינגאנר, סאביא האט
זיך בעלאזט אוז א צוויטק ריכטונג, זי האט אוועק נעטון צו די צוויי
"קנאקערס", זיי זאלן איר נאך נייין, די בחורים זענען נעווען אומגערן צוייבער
פון איר באפעלקריין בליק ווי מקדוש, זי האט זיי שטומערהייט נעווייזן,
ווי אזוי זיי זאלן זיך באוועגן צווישן די זאנגען, אזוי א-פוהך-שטאפט
נגנאפ ווי מען שוויטש אין וואסער אויפן בוין...פיס די צוסטעציבעג
זוימען צווישן די צוויי "העלדן" נאך איר, זי האט זיך יעדע וויילע אומגעקוקט,
פארואוס אוז די צוויי "העלדן" נאך איר, זי האט זיך יעדע וויילע אומגעקוקט,
וי מען צוסיילט דאס וואסער אוז וויסער שוימען...סאביא איז נשוויסען
צוויי תעגס, לייכט צו ערשט פינאנדער סיילן די זאנגען, אוז אזוי א דורך
נעטון, אז אייבער האט די נשמה פארלוירן פאר נוטא אוז מורא...אייגנטליך
זענען זיי אין אייגן "נעשוימען" בליענדרהייט. זיי האבן נישט נעווארט
ווען אזוי "נאך נעשוימען" איז זי, זיי האבן נאך קיין ווערט נישט
ארויסגערעדט, נאר איר נאך נעשוימען וי ם שוסט פיס...עס איז נעווען
דער סאקס, אז זי האט אייבעם טון זיי צוריק נעבראכן דאס לעבן, אפשייבער,

ווי דאס לעבן זייגט וואלט שוין באסת נעווען אינדרויסן פון יענער זייט פון
ים, ער איז שוין נעלעבן א מגר, נאר זי האט א שפרונג געטון צום לעבן, עס
נקבאס, אזן זי האט עס אים צוריק אריינגעזעצט, אזן ער לעבט יעצט ווידער...
זיז דאס ניטש נעגוג אז זיי זאלן שפין יעצט איר נאך גיין בליבערהייט,
זווייפצט, פרוואוו איר ניטש נאך צוגיין...אדרבא, זיי אשטארקער...

אזן זיי זענען איר נאך נעגאנגען, אזן זיי זענען איר נאך געשפרונגען
ניגם פאלכל, אזן זיי זענען איר נאך בעקאכן בעקראכן לעבן דער באן-גליי?,
אזן זענען איר אפילו נאך נעקראכן אריין אין אצעראכצעם וואגאן אריין...

דא האט זיך סאציא א לייב א ווץ בעגעבן ווי א מידע אלפענישטן...אן
ווץ, אן צעקראכבקייט, אגופער אלפענישט איז עפעס צעקראכן?...אדער צעשראקן?...
ער איז נאר מיד, אזוי איז סאציא זוך נעלעבן אויך די לאפאטקעס, די הענט
זונערן קאם אזן די פוס פארלייגט אייגעם אויפן אנדערן, די צוויי "יאטן"
זענען נעשאפן ווי חדר-יונגלעך, ווען קומען שבת נאך טיש צום ריי כן
נעסער ער זאל פארהערן סחומש, אזן נעבן דערנאך פירות, ס'הייסט, לעולם
זענען זיי ניטש נעקומען, מען זאל זיי פארהערן סחומש, סהאט דען עמיצער נאך
זיי נעשיקט, נאר זיי זענען נעקומען נאך די פירות...

- איר זענט אנטלאפן פון זאמל-פלאץ?...

סאציא האט נעפרעגט מיט א רואיקן שמומ, אזן נעקוקט מיט די אויגן גלייך
דין ניסל ארויף.

- ניין! מיר זענען איבער הויפט שוין מיטלשטיין ניטש נעווען, מיר האבן
זיבערהויפט ניטש נעווואוסט אז עס קומט פאר די "אויסזידלונג", מיר זענען
נעקומען אריינגעפאלן אין דעם "פייער"...

סאציא האט נארניטש נעפרעגט ווייטער. די "יאטן" האבן זיך נעריכט אז זי
ווען זיי באשיטן מיט פראגן: נאכוואס?...ווארום?...פונווואנען?...זי האט ניטש
נעפרעגט, אז זיי פארשטייען אז דאס איז נענוג נעזאגט אזן אויפגעקלערט, ווען
זי מער ניטש פרעגן.

- צאך מערציגסטיגירט ניטש מונווואנען מיר זענען?...אזן בכלל...

די צוויי חברהלייט האבן זיך אנגעקוקט, סבע...אזא פארט "נקבה" האבן
זיי נאך ניטש באגעגנט, אזן זיי זענען דאך עפעס: "זיי"...

- מיר קומען פון ווארשע...מיר זענען אויך ווארשעווער, מיר זענען
נעקומען קיין מיטלשטיין זיך פארשטענדיקן מיט אונזער א נעווישן חבר, אזוי
זיי דארף דאס נעסא-שויער קאן מען דאך לענגל ניטש אריין, מען האט זו אונז
"זיך די בערג אזן פאלק אריין א ריכטיקן מייער, מען האט זו אונז

וואו איז די ריכטונג צו דער שטאט און וואו צו מיטלשטיין, מיר האבן
פערלוירן די אריענטירונג, און פון אלע זייטן לויפֿרס די קויל, ביז יעצט
האבן מיר אייך צו פארדאנקן [illegible] לעבן...

סאניא איז וויידער געלאגן אין דער זעלבער פויזע, נעקוקט צום הימל
און נהערט זייער מעשה.

- קאן מען אפֿער וויסן, וועמען איר האט געוואלט שרעפן אין מיטלשטיין?...

די יאסן קוקן זיך אן אייגער דעם צוויטן און דער, וואס סאניא איז
אויך אים ארויסגעשפרונגען איבם תבואה-פעלד רופט זיך אן:

- פערבער, ער הייסט פערבער...

סאניא לייגט וויידער אין דער זעלבער פויזע, קוקט צום הימל, און זאגט
ארויף צום הימל:

- איך האב אים געקאנט...

[illegible]

די צוויי יאסן זענען אויפגעשפרונגען:

- איר האט אים געקאנט?...אלע זייגע באקאנטע האבן מיר דאך לעקאנט,
וויהייסט איר?...

- אמאל...סאניא שמידט...

ד צוויי חברה-לייט האבן זיך אנגעכאפט אייגער דעם צוויטן,סהייסט,
לעולם האבן זיי די פרוי, וואס איז דא בעלעזן, געוואלט אז אזוי ארומכאפן,
נאר זיי האבן עפעס נישט...עס האט זיך נישט...

- צו אייך...סאקע צו אייך...זעסיר אין איין וועגס נעקומען...פערבער
האט נעשריבן וועגן אייך...ער האט אויך נעשריבן אז אים איז נישט געלונגען
אייך אריינצוציען אין דער "זאך"...

יעצט האט סאניא שוין נעגדערט איר פויזע, זי האט זיך צעלייגט אויף
דער פאדלאגע פון צעבראכענעם וואגען, און זי זעלבסט, איז יעצט געווען וויי
צוויי פויסטן און נעקוועטשט זיי צו איר שטערן און זי האט אריינגעדרעט אין
זיי נגעקורטשעט, נארנישט וויי אן אלפענישטן...זי האט צו זאפענגעדרוקט
זיי, אוועקגעדרייט דאס פנים פון די צוויי בחורים, און זיך אייגעוויקלט,
ווי צעבראכענע:

- נייך!...סאניא איז נישט געלונגען...אט ד...סאניא איז נישט געלונגען...

סאניא האט זיך ראסטום אויפגעדרייט זיך אויפגעזעצט, גלייך נעמאכט די
[illegible]

אר, און זי האט אין איין מינוט באקומען דאס באפעלעריש פנים פון תבואה-
עלד:

- ווער פון איך האט דאקומענטן?...ווי רופט מען איך?...

חברה האבן זיך דערמאנט אז זיי האבן זיך נאך אפילו נישט פארגעשטעלט,
ער וועלכען סאניא האט אפגעראטעוועט פון די קוילן האט זיך פארגעשטעלט:

- איך היים עלי, מיין חבר - ישראל, מיר האבן ביידע "אריעה" דאקומענטן.

-דו...עלי. וועסט אריבער דארט גליין, דארט בעפונג זיך דער וואקזאל,
דו וועסט בעוואויר ווערן ווען דעם ערשטן צוג, וואס גייט אף ריכטונג צום
אסטן. אויב וועט דיר מעגליך זיין, קאנסטו ביי די בעלעגהיים בעוואויר
ווערן שפעטערע צענער און זייער ריכטונג, די הויפט-זאך פארזיכטיגט מיך
דער ערשטער צוג צום אסטן. אויב איז פאסיק, זאלסטו באלד אופקויפן דריי
נילעטן. ביז איין שעה, אויב ביסטו נישט צוריק, הייסט אז דו ביסט "פארשיט",
ניב דיין האנט לאמור זיך נעזעגענען...

דער "אט" האט א כאפ געטון סאניאס האנט, און דערפילט מיט זיין לייב
און נשמה אז ווי לאנג ער וועט לעבן, וועט שוין די דאזיקע פרוי אים באהערשן
...ער האט געפילט איר איינפלוס נישט בלויז אויף זיין נשמה נאר אויך אויף
זיין קערפער...

עלי האט זיך צעקושט מיט זיין חבר. און וועלן ער איז שוין געווען פעטיק
צום אראפגיין, האט סאניא אים גערופן, זי האט אויף אים אקוק געטון מיט
גליק, וואס האט אים א דורך געגומען אלע ווינקלען פון זיין לייב און לעבן:

- עלי, דו קאנסט האלטן א "צונג צווישן די ציינער"...

עלי איז בעשטאנען ווי פאר אקאמענדאנט, און נאך אן עקשנותדיקן שווייגן,
האט ער בעענטפערט:

- יא!...

עלי טראכט בשעת מעשה, ווי פיל מאל האט ער שוין די זעלבע פראגע
געשטעלט אנדערע...אבער ווי דערהויבענער קלונגט די זעלבע פראגע יעצט, איצט
פויל פון דער דאזיקע וואונדערבארע פרוי...

און ער [illegible] איז אוועק...

נאך פינפצן מינוטן איז עלי שוין געקראכן אויף די וועגט פון צעבראכענעם
וואגאן:

- 4 פארטאגט גייט אם דער שנעלצוג קיין ווארשע, אזוי ווי מיר דארפן
קיין ווארשע, האב איך אויך ידען פאל געקויפט 3 בילעטן.

12 א זייגער האבן צוויי יונגעלייט שפאצירט מיט אן עלענאנט, שיין
מיידל אויף די ווארשאווער נאסן, דאס איז געווען עלי, ישראל און סאניא
שמידט...

צוויטן די ערשטע פארטיע יודישע ארבעטער, וועלכע האבן צוריק פארלוי
ון דער ארבעט, זענען זיי מיט אריין אינם נעסט.

חברותא.

אין אקליין צימערל אויף מילע 13, זענען בעזעסן א גרופע יונגע חורים
ון מיידלעך. סאניא האט בערעדט:

...אויב זיי וועלן אונז נישט אסאקירן וועלן מיר אויך ארויס קאיבן 5
קאסע. זעלבסט פארשטענדל יך נאך דעם צוגרייסונג מיר וועלן אויך דאן מיט
אונזער לעבן אפויטן די שאנד פון אונזער שטערן. דאן ערשט וועלן די שוין
נעמאלענע באקומען א תיקון דאס איז אבער אן אונזין, מיר וועלן ליידער די
זכיה צו זיין די אסאקירנדע נישט האבן. דאס איז אונז נישט באשערט, ביז
אונזער צוגרייסונג וועט מינימאל פערטיק זיין, וועלן זיי אויך אונז מריער
אנפאלן און זיי וועלן אונז וועלן ליקווידירן, אזוי ווי דאס איז געווען
= פענג, באוואפנונג און באכאפאל דאס זעלבע.

מאקס איז געווען אפייערדיקער יאס, ער האט געהאט צוויי בלאנד
וואנסע מיט ארויפגעדרייסט שפיצלעך, בשעת דער אסיפה איז מאקס געזיצן אין
א וויגקל פון א בעסל און געפוצט זיין "באגאן", אשטייגער ווי די זאך, וועגן
וואס מען רעדט איז אים נישט נוגע, אז סאניא האט פארענדיקט האט זיך מאקס
אויפגעשטעלט:

- מסכים...איך מיין אבער אז צו ערשט דארף מען צו גרייטן די מאסן. מיר
זענען דערווייל אקליין היסעלע, און דער בעסא-יוד זאגט אז מיר מאכן אים
אומגליקליך, מיר זענען זייערע מערדער, דער וויזל טייטן מיר ביי זיי:
" אנדזשיבוטן"...מיר מוזן זיי אויפקלערן צוליב אסאך סיבות, ערשטנס, דארפן
מיר נעלם, צווייטנס, דארפן מיר די איבערשטיצונג פון די מאסע, ביי אזא
אקציע וועלן מיר זיך נישט קאנען פון זיי אויפשאלטן, כאטש זיי פון אונז
וואלטן זיך זער נעוואלט אפסיילן, פארגעסט אבער נישט אז ביי די דייטשן
זענען אלע יודן גלייך, און ווען דער מלאך-המות וועט קומען, וועטער נישט
מאכן קיין אונטערשייד, דאן וועלן זיך די מאסן פלאנטערן ווי א שראקל-טשיין
אונטער אונזערע פיס, עס וועט זיין א פהומה, אדעמאראליזאציע. נישט א
דיסציפלינירט שלאכט-פעלד ווי מיר טעלן זיך דאס פאר, אונזער פראנט
וועט זיך פארוואנדלען אין אין א פאגראם, און צו ירדן יור, וואס די דייטשן
וועלן צו טעלן א ביקס צום קאם וועט ער אנווייזן דאס ארט פון אונזערע
גרופן, דעמאראליזאציע און סומאכע, דאס וואונטן זיך די דייטשן, מיר
דארפן אבער א פראנט פון אלע מענער און פרויען, וואס זאלן פארשטיין די
לאגע, פארשטיין די אויפגאבע און פארטיין אז סייווי איז דער שוים אגע=
זיכטער, נאר מען דארף אים אויסנייצן צו אהיסטאריטן טאס, מיר מוזן אויפטערן
זויזיין די "אנזשיבוטן", מיר מוזן זיין אוואנגארד פון וואראשוער בעסא-יודן, די
אידיסגעשאסענע ראקעטע פון די וואראשוער בעסא-יודן, די עקספלאזיע און
לופטן פון דער וועלט, און אונזער אונז זאלן טשיין אלע יודן וויי אמתה מיט
זיין וועלן זי אלע מיט מיליאנען, און העלדן זענען די ימידים, וואס

נעסערן און ניסט גלייכן קאמף, אדער מיט א גרויסן ניסט, דער ניסט פון
[illegible] מענטש און נערעכטיקייט.

כלל, וואס איז אונטערן אייבלוס פון מאגיען, און האט זיך צוגעהערט,
זו איר יעדער אריינגעזאגט ווארט, און ממילא פארשטאנען, דעם ניכטערן און
נאגיען זיין פון אירע וועלטער, משעלם זיך אויף:

- מיר וועלן [illegible] אין אזא שווער בעסרואוטן
נאמעג ניסט צעשפליטורן זיך, כדי צימירן די מאסע אונטער שול-בענק, לייענער
וועלן די ד'ישן דאס שוין מאכן, און דעמלס, וועט מיר וועלן אנציגן דאס
נייער פון מריידה, וועט יעדער יוד פון דער דאזיקער מאסע שטין מיט אן
שיפנעשטרעקטע האנט צו אונז און בעטן נעווער, און מיר וועלן דאס ניסט
האבן צוגעבן, מיר וועלן שוין ביז דעמלס בלייבן די "אנזשיבוטן", דער נאך
צוער וועט די נעשיכטע פון דער צוקונפטיקער פּ מרייע וועלט אייגטוישן
דעם דאזיקן נאמען אויף דעם נאמען פון "חשמונאים". אבער ניסט בלויז מיר
וויל ס'יעדער יוד פון נעמט, וועשהאבן זיין חלק דערין, יעדער יוד אויב מיר
וועלן נאר אים דאן נעבן נעווער אין דער האנט, וועט ער שטיין אין קאמף
וויי א מכבייער, עס וועט זיך אין אים אפרופן דאס בלוט פון נעשעגדעטן פאלק,
און ער וועט דאן מקדש-חטא זיין. די נעשיכטע וועט דעם פטוטין יוד פון
וואשטוואר בעמאַ, ניסט זען אין זיין'עצטיקן לבוש, זי וועט אים זען אין
דעם מאמענט, וועו ער איז ארויס אין קאמף קייגן "וואמן - ס.ס." די
צוקונפטיקע וועלט וועט זאמלען יעדן טראפן בלוט, פון דעם וואשטוואר
נעמא-יוד אוו דער מיט פערשריבן א בלאט אין איר נעשיכטע אלס פאמא סינאגים,
זייכן פון ניסטיקער גבורה אוו דער מיט דעהאביליטירן די נעמאלענע ברודער
אוו שוועסטער, מיר וועלן פעסטיקן אונזערע נרופן, די מאסע וועט אין דער
נייטיקע מינוט אונז נאך נייין, אויב ניבן זיי יעמ ניסט קיין נעלט פאר
אונזער אוו זייער הייליקע זאך וועלן מיר דאס פון זיי אליין מיט כח נעמען...
מיר וועלן [illegible] דער נאך אופקערן, אנשטאט נעלט וועלן מיר דער נאך דעם יוד
דערלאנגען אנראנאס אין דער האנט אריין, אוו זייגע אויבן וועלן מיט נבורהטע
נרייף דאנקבאר זיין. יוגט איז אונזער אויפנאבע: באוואפנונג, באוואפנונג
אוו נאכאמאל דאס זעלבע".

די ידיעות, וואס זענען אנגעקומען פון קאנטר-שפיאנאזש צום שטאב פון
דער "יודישער קאמפ-ארגאניזאציע" האבן אלארמירט: מען גרייט "עמעס" אין די
דייטשע מיליטעריטע קרייזן. צום וואשטוואר נארניזאן זענען צו נעפארן
צוערשט [illegible] שאנקן. "נעסטאפא" קומט אן פון נאנצן קרייז.

די דייטשן זענען נעווען איבעראשירט וועגן די ארבעט פון י"א, איר
שפיאנאזש האט נעארבעט אינם יודישן נעמא, דייטשע אנגעשטעלטע האבן נעזען, ווי
מען האנדלט אויף די נאסן פון נעמא מיט רעוואלווערן, אוו דער פאר האבן זיי
זיך נוט צוגעגרייט, דער דייטש [illegible] אתעלד, א סאדיסט אוו א "דייטש" בייי
מיט סולוועך, אהא...דא דער מאנט ער זיך אין זיין "פראו גרעסכען צו האוזע"
אוו ער איז אפילו גרייט אנצוהויבן וויינען, מען זאל אים "שענקען דאס
לעבען".

סאניא איז דעצערוויירס, צוויי אויטאס בעווער האבן בעדארפס אנקומען אין נעסא אריין, זי האס שוין ארויס געשיקס פלי', און ער איז אויך צוריק נעקומען מיט דעם זעלבן: סאיז נאך פארען שוערי־קייטן ביים אדורך־פירן די אויטאס. סאניא האס באשלאסן זעלבסט ארויסצוגיין פון נעסא און צו איילן די זאך.

דעם 17 אפריל 1943 איז סאניא צוריק נעקומען אין נעסא אריין מיט דער ערלעדיקונג: אין פערלויף פון צוויי טאג ווילן טוין די אויטאס זיין אין נעסא, זי איז ארויך אויף מילע און זי האס קיינעם דארס ניסס געפראגן, זי איז א ווינק צו מונדעקן און איס אויך ניסס געפראגן, די זאך איז איר נעווען קשה. זי איז צוריק געלאגן אויף מילע, אפשר געפונס זי א"ש"פרס פאר איר, אריינקומענדיק האס זי געפראגן עלי'ן ער האס געווארס אויך איר, און ער האס איר אויך דערציילס, אז יעצס קומס פאר א גרויסע באראנג פון אלע יודישע שיכטן אין היליס־פאריין זאל, זיי האבן געבעטן אז י"א זאל אומבאדינג זיין בשעת די באראנג.

סאניא איז נעווען אויסער זיך, ווענען איז דאס נויטיק?...אין אזא וויכטיקע ציים צו גיין אויך באראנגען, ווען וואס?...ס אס ווער מען דארס רעדן?...יעצס דארף ארבעטן דער שטאב, און די קאמענדאנטן און די ערביגדוגנסטענער, דער גאנצער אפאראס דארף בעלאזס ווערן און באנג, די ציים איז קורץ.

און זאל פון ניים־היליס־פאריין, זענען געזעסן די פארשטייער פון אלע יודישע ארגאניזאציעס, ביים טיש איז געשטאנען דער פארשטייער פון דער "הגנה" ר' סענדער פרומקין, ער האס געריעדס מיט הארץ און מיט טרערן אין די אויגן, ער האס זיך געבעטן ביי די פארשטייר פון י.ק.א.:

- ליבע קינדער מיינע! איר זענס מיר הייליק און טייער, איך וויים, איר זענס בריים אויף קדוש־השם, אבער דאס איז ניסס אויסגעהאלטן לויס אונזער גורה, מיר וויסן, לויסן יודישן דין־א שוגג האס גורם נעווען דעם טויט פון אמענשלייך לעבן, איז זיין בלוס הפקר פארן גואל־הדם, ער איז נעווען א רוצח און מוז זיין לעבן אוועקגעבן אין ערי מקלס, לויס די הייליקע מוסקים איז קדוש השם נאר חל ווען מען צווינגס צו זינען עבודה־זרה, דעמלס קאן א יוד ממיר זיין דאס לעבן זייגס, און עס אומקערן צום אדון כל הנשמות, א ניסס זייס ער חלילה א מאבד עצמו לדעת, על אחת כמה וכמה, ווען עס האנדלס זיך אין לעבן פון אכלל, איך וויים, מייגע ליבע קינדער, ווי גרויס איז דאס אייער, וואס ברענגס אין אייערע הערצער, נאס אין די הימלען זעס דעם וויי, וואס גליס און אייערע נשמות. - ר' סענדער פרומקין, צווייגס זיך ווי א קינד, ער ניים צו צו יאסלעוויטשן און ניס איס א קוס אין שטערן - אויב זאל איין נפש פון אונז בליבן אין איר, אייגע ליבע קינדער וועס חלילה דורך מיר קנאות גורם זיים דעם טויט פון דעם דאזיקן נפש, איז ווי..ווי.. הייסס מיר צו ווייטן מיר זען צו דער מלאך־המות ווען אונז אלעמען ווס רציחה, און צו ווייטן מיר זען...עס קאן יעדע רגע געשען א נס. נאס זאל ווישראטן. ישועת ר' כהרף עין...עס קאן יעדע רגע געשען, און אפשר ווען דאך ווי מרחם זיין. שוין בענוג ימען יודיש בלוס פארגאסן, און אפשר ווען דאך בליבן שארית־הפליטה, איז צוליב די, וואס ווילן בליבן לעבן שארס...

- שוויגס!!!...

ולהתחיל בעבודה. אני מקווה שנוכל לסיים את העבודה בזמן הקצר ביותר.

אני מבקש מכל אחד מכם לשתף פעולה עם הוועדה ולהתייחס לעבודה בכובד ראש

...? מתוך מכתב יותר ארוך

ומה בדבר ' אמא של כתב קצת בצורה שונקט לכך' וזאת לפי מכתבים אני קוראת

את אותם ומקבלת מהם ' אני מנסה להשיבם שונקאי מה מכל אני

אני לא יודעת מי היא אלמנתו של... אני אוהב אותי' אי מתקבל...

אני -יודעת של אחת מכל -כתבי ומקבלת לפי אחרי כלי' וזאת כך כתובת

מתקבלת את ליבה ומה מנסה אני אלמנתו... מתלבטת' אחרונה'

בדיוקים מכל מכל אני ומה לפי אחרי' את מכל אלמנתו' מתלבטת'

אחרונה ומה לפי אחרי' של אחת מכל מכל אני ומה לפי אחרי' את

אחת מכל מכל אני ומה לפי אחרי' של אחת מכל מכל אני ומה לפי

אחרי' את אחת מכל מכל אני ומה לפי אחרי' של אחת מכל מכל אני

ומה לפי אחרי' את אחת מכל מכל אני ומה לפי אחרי' של אחת מכל

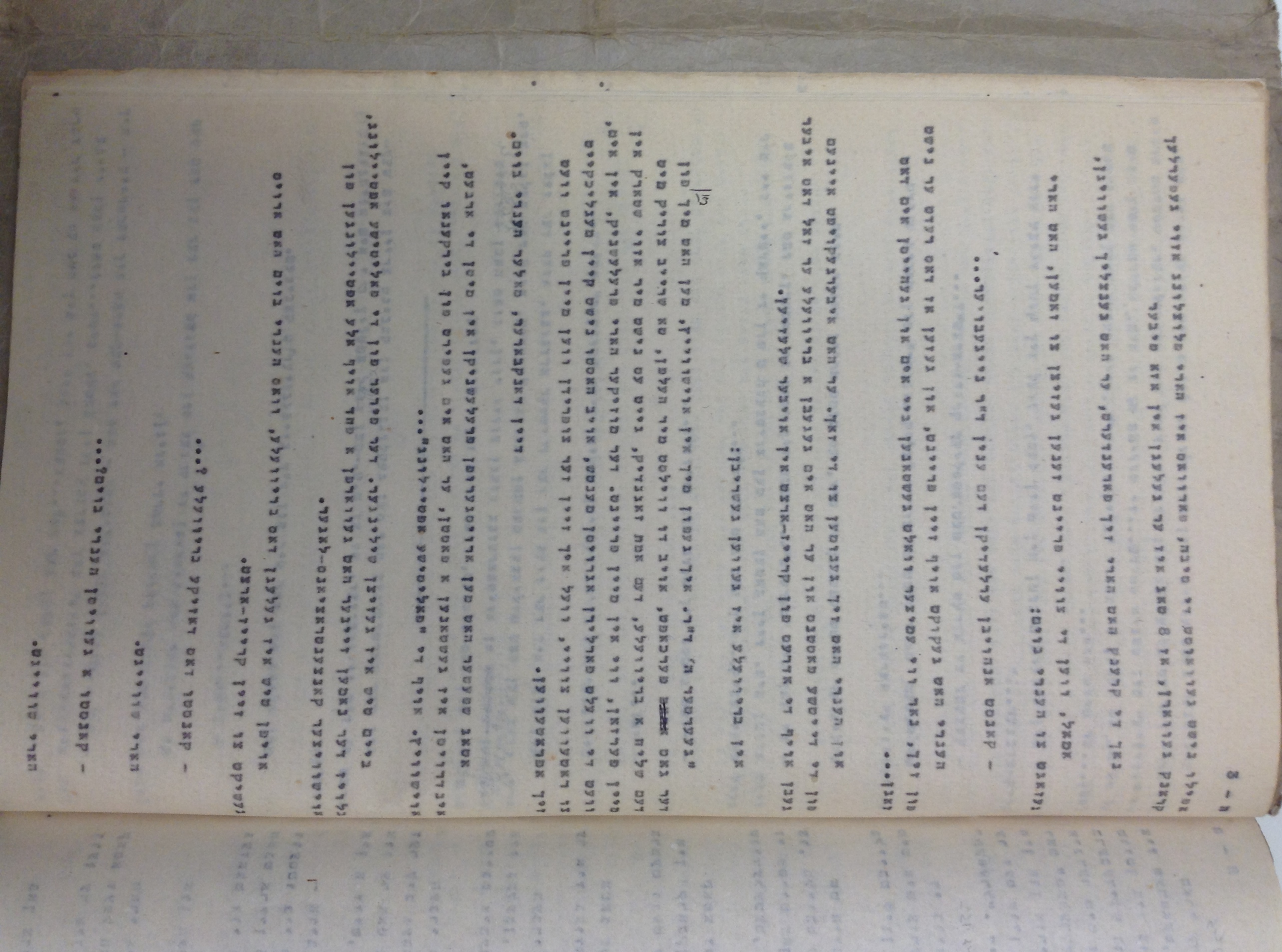
מכל אני ומה לפי אחרי' את אחת מכל מכל אני ומה לפי אחרי' של

אחת מכל מכל אני ומה לפי אחרי' את אחת מכל מכל אני ומה לפי

אחרי' של אחת מכל מכל אני ומה לפי אחרי' את אחת מכל מכל אני

ומה לפי אחרי' של אחת מכל מכל אני ומה לפי אחרי' את אחת מכל

מכל אני



...ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרובה הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראתם מצרימה ... ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים ... ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו ... ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו ... ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשים על כלו ... ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים ורדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה ... ויבאו מצרים אחריהם ויבאו כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים ... ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו והמצרים נסים לקראתו ויעלם ה' בתוך הים ... ויבאו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד ... ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים ... ותרא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו ... אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר ... אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רכב בים ... עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו ... ה' איש מלחמה ה' שמו ... מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים סוף ... תהמת יכסימו ירדו במצולות כמו אבן ... ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב ... ותשלח חרונך יאכלמו כקש ... וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד קפאו תהמת בלב ים ... אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי ... נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים ... מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא ... נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך ... שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת ... אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל יושבי כנען ... תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קנית ... תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידיך ... ה' ימלך לעלם ועד ... כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים ויישב ה' עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים ... ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלות ... ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים ...

ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים ... ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סין ויסעו ממדבר סין ויחנו בדפקה ויסעו מדפקה ויחנו באלוש ויסעו מאלוש ויחנו ברפידים ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני ... ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברות התאוה ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצרות ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה ויסעו מרתמה ויחנו ברמון פרץ ויסעו מרמון פרץ ויחנו בלבנה ויסעו מלבנה ויחנו בריסה ויסעו מריסה ויחנו בקהלתה ויסעו מקהלתה ויחנו בהר שפר ויסעו מהר שפר ויחנו בחרדה ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת ויסעו מתחת ויחנו בתרח ויסעו מתרח ויחנו במתקה ויסעו ממתקה ויחנו בחשמונה ויסעו מחשמונה ויחנו במוסרות ויסעו ממוסרות ויחנו בבני יעקן ויסעו מבני יעקן ויחנו בחר הגדגד ויסעו מחר הגדגד ויחנו ביטבתה ויסעו מיטבתה ויחנו בעברונה ויסעו מעברונה ויחנו בעציון גבר ויסעו מעציון גבר ויחנו במדבר צן הוא קדש ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום ... ויעל אהרן את הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים ... ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמונה ויסעו מצלמונה ויחנו בפונן ויסעו מפונן ויחנו באבות ויסעו מאבות ויחנו בעיי העברים בגבול מואב ... ויסעו מעיי העברים ויחנו בדיבן גד ויסעו מדיבן גד ויחנו בעלמון דבלתימה ויסעו מעלמון דבלתימה ויחנו בהרי העברים לפני נבו ... ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבות מואב על ירדן יריחו ... ויחנו בית הישימות עד אבל השטים בערבות מואב ... ויחנו בני ישראל בערבות מואב מעבר לירדן יריחו ... ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים בערבות מואב ... ויחנו בני ישראל בערבות מואב מעבר לירדן יריחו ... ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים בערבות מואב ... ויחנו בני ישראל בערבות מואב מעבר לירדן יריחו ... ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים בערבות מואב ...

ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים ... ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סין ויסעו ממדבר סין ויחנו בדפקה ויסעו מדפקה ויחנו באלוש ויסעו מאלוש ויחנו ברפידים ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני ... ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברות התאוה ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצרות ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה ויסעו מרתמה ויחנו ברמון פרץ ויסעו מרמון פרץ ויחנו בלבנה ויסעו מלבנה ויחנו בריסה ויסעו מריסה ויחנו בקהלתה ויסעו מקהלתה ויחנו בהר שפר ויסעו מהר שפר ויחנו בחרדה ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת ויסעו מתחת ויחנו בתרח ויסעו מתרח ויחנו במתקה ויסעו ממתקה ויחנו בחשמונה ויסעו מחשמונה ויחנו במוסרות ויסעו ממוסרות ויחנו בבני יעקן ויסעו מבני יעקן ויחנו בחר הגדגד ויסעו מחר הגדגד ויחנו ביטבתה ויסעו מיטבתה ויחנו בעברונה ויסעו מעברונה ויחנו בעציון גבר ויסעו מעציון גבר ויחנו במדבר צן הוא קדש ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום ... ויעל אהרן את הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים ... ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמונה ויסעו מצלמונה ויחנו בפונן ויסעו מפונן ויחנו באבות ויסעו מאבות ויחנו בעיי העברים בגבול מואב ... ויסעו מעיי העברים ויחנו בדיבן גד ויסעו מדיבן גד ויחנו בעלמון דבלתימה ויסעו מעלמון דבלתימה ויחנו בהרי העברים לפני נבו ... ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבות מואב על ירדן יריחו ... ויחנו בית הישימות עד אבל השטים בערבות מואב ... ויחנו בני ישראל בערבות מואב מעבר לירדן יריחו ... ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים בערבות מואב ... ויחנו בני ישראל בערבות מואב מעבר לירדן יריחו ... ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים בערבות מואב ...

יאקוב, דער בלאק-עלטעסטער פון "בונקער" איז געווען אריז פון יענע ריזן, וואס זענען אמאל פון די הימלען בעמאלן...ער האט אויסגעזען ווי א נאמוס, דער קאפ האט אים אריינגעשטעקט פון זיין ריזן-פיגור, ווי דאס "ספיצעלע" אין דער הויך פון ארויסשע סאלדאטן הייסל, אויף דער ברוסט, וואס איז געווען אזוי גרויס און בריים ווי די סיבירישע ערד, האט יאקוב נעראגן א באלדן שלעפלע, און א נסער די די דאזיקע ברוסט האט ער בעהאס אהארץ ווי א וויייסע טויב...

קוסס אמאל יאקוב אריין צו די צוויי פערבראכער פרעלעשניק און בוים, און ער קלאפט זיך מיט זיין ריזן-פויסט אין די גרויסע רוסישע ערד אריין, סהייסט, אין זיין ברוסט אריין:

- יונגלעך!...אזוי זאל מיר די "פריי" דינען...איר גייט אריס...

הענרי בוים, אן אלטער העפטלינג, גישט קיין "פרייער", האט גוט נעווארט, וואס אזעלכעס דאס איז אויסווויצער "בונקער", ער האט א מאמען קוק געטון אויף יאקובן, און א שפיי געטון:

- הור דיך אין פיסק אריין!...וועמען "פרייערסטו"?...וויבייק סובות האסטו געהאט פון מיר, איידער דו ביסט דא געווארן "קנאקער"?...אויף די נערוון וועסטו מיר גיין?...

יאקוב האט געקריגן אנאטן גלאנץ אין זייגע קלייגע אייגעלעך, ער האט זיך אנגעציגדן, ווי אלע סיבירער וואלדער וואלטן זיי עצה געבראכט:

- הער, וועז גישט וואס דו ביסט "העגריס", וואלס איך דיך יעצט פער "בחורס", ער האט געזעצט מיט זיין פויסט אין דער ברוסט אריין אז די רוסישע מאמע ערד האט זיך געסריסלט - איך, יאקוב זאג ענק אז עץ פיערדאלעס זיך ארויס פון "בונקער", נאך הייגט נעס איך אייך ארויף אין דער "קוואראנטענס". אזוי לאנג ווי איך ארבעס דא איז נאך קיינער פון בונקער צוריק אין דער "קוואראנטענע" גישט געגאנגן...יאקוב ווייסס, וואס ער רעדס. זעסטו?...א, דער קאפ, איז נאך ביי יאקובן גישט פערקאלעכס...

שילינגער האס פערארדנס די צוויי "בומערן" בוים און פרעלעשניק ארויסצופירן פון "בונקער" און דער "קוואראנטענע" אריין, און ער האס באשלאסן ביים ערשטן סראנספארס, וואס וועס אמניין קיין "פלעס-גרובע" פארן זיי מיס.

דער דיישער אסמדאי האס בעפונען אן אויסוועג צו די פערפלאנטערס נעשיכטע, ער וועס זיי מיס זייגע הענס גישט סויטן, נאר זאלן זיי אוועק קיין "פלעס-גרובע"...

"פלעס-גרובע" איז בעווען אן ארס וואו ציווילישטן האבן מאר קיין קריג אין דער וועלט גישט בעוואלס ארבעטן, אין דער גרובע איז בעווען

...אחרי-מלחמת העולם השנייה, ב-1946, נפתחו שערי הארץ בפני עשרות אלפי עולים מכל רחבי אירופה. רבים מהם היו ניצולי השואה, שרידי הקהילות היהודיות שנכחדו כמעט כליל בתופת הנאצית. הם הגיעו לארץ ישראל, שבה חיו כבר יישוב יהודי גדול ומפותח, ובה הוקמה מדינת ישראל. אך לא כולם הגיעו לכאן מרצונם החופשי. רבים מהם נאלצו לבוא לארץ ישראל בניגוד לרצונם, בניגוד לרצון השלטונות הבריטיים, שהיו אחראים על ארץ ישראל באותה תקופה, ובניגוד לרצון ערביי ארץ ישראל.

הבריטים, שכבשו את ארץ ישראל מידי התורכים במלחמת העולם הראשונה, קיבלו מידי חבר הלאומים, שקם אחרי המלחמה, את המנדט על ארץ ישראל. המנדט הזה חייב את הבריטים לעודד הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל. אבל הבריטים, שהיו מעוניינים בעיקר בשמירה על האינטרסים שלהם במזרח התיכון, ובמיוחד על השליטה בתעלת סואץ, ניסו לרצות גם את הערבים. הם הגבילו את העלייה היהודית לארץ ישראל, ואסרו על רכישת קרקעות על ידי יהודים בשטחים נרחבים בארץ. הם גם הקימו מחנות מעצר לעולים יהודים שנתפסו בחופי הארץ, ושלחו אותם למחנות מעצר בקפריסין ובמקומות אחרים.

ב-1944 הקים הבריטי-יהודי אריה בן-אליעזר, יחד עם כמה חברים נוספים, את ארגון "משמר-העלייה". הארגון הזה ארגן עלייה בלתי-לגאלית לארץ ישראל, בניגוד לרצונם של הבריטים. הוא רכש אוניות ישנות, העמיס עליהן מאות עולים, ושלח אותן לחופי הארץ. רוב האוניות נתפסו בידי הבריטים, והעולים נשלחו למחנות המעצר בקפריסין. אבל חלק מהאוניות הגיעו בשלום לחופי הארץ, והעולים שעליהן הצטרפו לקהילה היהודית בארץ.

אחת האוניות שהפליגו בהצלחה היתה "הגנה". היא יצאה מנמל מרסיי בצרפת, ועליה 1,200 עולים, רובם ניצולי השואה. האונייה הגיעה לחופי הארץ ב-15 במאי 1946, ועגנה בנמל תל-אביב. העולים ירדו ממנה, וקיבלו את פני ההמון שהתאסף על החוף. אחד העולים, שירד מהאונייה, היה אלי כהן, שהיה אז בן 18. הוא נולד בעיר לודז' שבפולין, ושרד את מחנות הריכוז הנאציים. הוא הגיע לארץ ישראל לבדו, ללא משפחה וללא קרובים. הוא הצטרף לקיבוץ "גבעת-השלושה", שהוקם על ידי חברי "משמר-העלייה", ושם הוא חי עד היום.

אלי כהן הוא אחד מאלפי העולים שהגיעו לארץ ישראל בדרכים בלתי-לגאליות. הוא הגיע לארץ ישראל בניגוד לרצונם של הבריטים, אבל הוא הגיע לארץ ישראל בזכות עצמו. הוא לא חיכה שמישהו יעשה עבורו את העבודה, הוא לקח את גורלו בידיו, והוא הצליח. הוא הצליח לבנות את חייו מחדש, לבנות משפחה, ולבנות בית. הוא הצליח להיות חלק מהחברה הישראלית, ולתרום לה את חלקו.

אלי כהן הוא דוגמה לעולים רבים שהגיעו לארץ ישראל בדרכים בלתי-לגאליות. הוא הגיע לארץ ישראל בניגוד לרצונם של הבריטים, אבל הוא הגיע לארץ ישראל בזכות עצמו. הוא לא חיכה שמישהו יעשה עבורו את העבודה, הוא לקח את גורלו בידיו, והוא הצליח. הוא הצליח לבנות את חייו מחדש, לבנות משפחה, ולבנות בית. הוא הצליח להיות חלק מהחברה הישראלית, ולתרום לה את חלקו.

אלי כהן - סיפורו

אלי כהן נולד בלודז' שבפולין ב-1928. הוא היה בן יחיד להוריו, שהיו יהודים דתיים. אביו היה סוחר עצים, ואמו עקרת בית. הוא למד בבית ספר יהודי בלודז', ושם הוא למד עברית, תנ"ך, ומקצועות יהודיים אחרים. הוא גם למד פולנית, גרמנית, ומקצועות כלליים אחרים.

ב-1939, כאשר גרמניה הנאצית פלשה לפולין, משפחתו של אלי כהן נמלטה מלודז' לעיר ביאליסטוק, שנמצאת במזרח פולין. שם הם חיו תחת שלטון סובייטי עד 1941, כאשר גרמניה הנאצית פלשה גם לברית המועצות. משפחתו של אלי כהן נשלחה למחנה ריכוז בשם "מיר", שנמצא בבלארוס. שם הם חיו בתנאים קשים מאוד, ורבים מהם מתו ברעב ובמחלות. אלי כהן עבד במחנה כנגר, ובזכות זה הוא הצליח לשרוד.

ב-1944, כאשר הצבא האדום התקרב למחנה, הנאצים החליטו לפנות את המחנה. אלי כהן נשלח למחנה ריכוז אחר, בשם "דורה-מיטלבאו", שנמצא בגרמניה. שם הוא עבד במפעל לייצור טילים. ב-1945, כאשר הצבא האמריקאי התקרב למחנה, הנאצים שוב החליטו לפנות את המחנה. אלי כהן נשלח למחנה ריכוז אחר, בשם "ברגן-בלזן", שנמצא בגרמניה. שם הוא שוחרר על ידי הבריטים.

אחרי השחרור, אלי כהן חזר ללודז', אבל הוא לא מצא שם אף אחד מבני משפחתו. הוא גם לא מצא שם את ביתו, שכן הוא נהרס במהלך המלחמה. הוא החליט לעזוב את פולין, ולעלות לארץ ישראל. הוא הצטרף לקבוצה של עולים יהודים, שיצאו מפולין בדרכים בלתי-לגאליות. הם עברו דרך צ'כוסלובקיה, אוסטריה, ואיטליה, ומשם הם הפליגו באונייה לארץ ישראל.

אלי כהן הגיע לארץ ישראל ב-15 במאי 1946, באונייה "הגנה". הוא ירד מהאונייה בנמל תל-אביב, וקיבל את פני ההמון שהתאסף על החוף. הוא הצטרף לקיבוץ "גבעת-השלושה", שהוקם על ידי חברי "משמר-העלייה", ושם הוא חי עד היום. הוא התחתן עם אישה בשם רות, שגם היא ניצולת שואה, ויש להם שלושה ילדים ושבעה נכדים.

אלי כהן הוא דוגמה לעולים רבים שהגיעו לארץ ישראל בדרכים בלתי-לגאליות. הוא הגיע לארץ ישראל בניגוד לרצונם של הבריטים, אבל הוא הגיע לארץ ישראל בזכות עצמו. הוא לא חיכה שמישהו יעשה עבורו את העבודה, הוא לקח את גורלו בידיו, והוא הצליח. הוא הצליח לבנות את חייו מחדש, לבנות משפחה, ולבנות בית. הוא הצליח להיות חלק מהחברה הישראלית, ולתרום לה את חלקו.

אלי כהן הוא דוגמה לעולים רבים שהגיעו לארץ ישראל בדרכים בלתי-לגאליות. הוא הגיע לארץ ישראל בניגוד לרצונם של הבריטים, אבל הוא הגיע לארץ ישראל בזכות עצמו. הוא לא חיכה שמישהו יעשה עבורו את העבודה, הוא לקח את גורלו בידיו, והוא הצליח. הוא הצליח לבנות את חייו מחדש, לבנות משפחה, ולבנות בית. הוא הצליח להיות חלק מהחברה הישראלית, ולתרום לה את חלקו.

/ווי

האבי האס געטראכט :ווער נאך אזא עגרי בוים ווילט געקענט

ן ראס דאס איז בילד...דעם בלעגדעגדיקן ווייסן,ניסט געטרעפענעם מעלד-

ון די שוואַרצע,משומע קוילן-גרובער סון „זיד-אפריקאנ" מיט די שוואַרצע ,

ע„לייכן" אויף די אקסלען...

ון ער האס געטראכט וועגן די ציים,ווען מען וועט אזוי טראגן

איך אין לאגער אריין,און ער האס געווידערט און געבענקט דערצו...

וואכן זענען ווידער פארביי,און האבי פרעלעטניק איז נאך אלץ געקראכן

„זיד-אפריקאנ",ביינאכט ארוים מארשירט און ביינאכט אהיים מארשירט.

וואכט פון ס.ס. מענער מיט די אויטאמאטן אין די הענט,האבן די מאטנס

ירט אין דעם מעלד אויף „מאדערמאן" און „זיין-ריכטונג" און מיט

וואנג... אזוי איז די דיוויטע פעראדנובג,ביים מארשירן צו דער ארבעט מיט

וואנג... און מען זינגט... אבער נאך ווי עס ווערט געזונגען. „הענדלע"

ם מכשונג צו יעדער זינגט,און אז „הענדלע" גיט אכטונג,זינגט מען...

„הענדלע" - איז געווען אייגער פון די פילע ס.ס.מענער,ווילכע האבן

זיין די העפטלינגער. ער איז געווען קליינטסיק, און דאר. און אז ער האס

ועדט צו א העפטלינג,איז ער צוגעגאנגען צו אים גאנץ נאטס,און ארויפגעקוקט

ם העפטלינג און פארכוינגן זיין קעפל ווי א „הענדלע" און ארויפגעקריים

אים מיט א קול ווי אן „הענדל":

– „Zeig mal deine Zunge"...

„זייג נאל מיין צונג..."

דער העפטלינג האס ארויסגעשטעקט זיין צונג,און כהירף עין האס „הענדלע"

ס די אויסגעדרייט ביקס,מיטן גאנצן כח אזעץ געטאן אים מן אאצ אובטן

ויף אין דער גאמבע פון העפטלינג און א האלבע צונג איז געווארן אפגעהאקט

וישן די צוויי שורות ציין פון העפטלינג. זעלטן איז אז דער „שריק" זאל

ך אים ניסט האבן אויפגעגעבן,ער איז געווען א קיבסטלער אויף דעם געביט,

מאלים... אנדערע „פאסענס" האבן געפרוווט אים נאכצומאכן,אבער זיי האבן ניסט

קעגט,ביי זיי האס דער העפטלינג זיך בלויז די ציין אויסגעבראכן,און די

ונג צוביסן,אזוי געשיקט ווי „הענדלע" האס דאס געמאכט,האס קיינער ניסט

קעגט נאכמאכן. פארפאלן,דאס מוז מען אים צוגעבן,ס'איז „זיין ערפינדונג"

ון ער איז אין דעם „שריק" קאנקורענצלאז... דאגעגן אנדערע „שריקן" פון

/געקענט

ינע קאלעגן,האס ער וידער ניסט נאכמאכן. ידער פאסטן האס געהאס זיין

ערפינדונג"...

און „הענדלע" האס אכטונג געגעבן מען זאל זינגען. האבן אא די שאטנס

ס נאקעטע טיס,אין א ראנד און הוידן מארשירט אין די פארשאנס-שניידן

צום „זיד-פערשלאג" און געזונגען דייטש לידער:

"Schön sind die Mädels von siebzehn, achtzehn Jahren,
Lore... Lore... Lore... Lore...
Schöne Mädels gibt es überall... "

"... Schöne Mädels gibt es überall ... "

ליגנשיק אין „קא-בע", אז דאס געווילט איז פון אים אויפ, האס מען דערזען זיין אמתן אויסזען... א סקעלעטן-קאם, מיט צוויי לעכער אינם „גזעזס" אין אויסגעשריקענע ביינער, דאס איז געווען אלץ, וואס מען האט אמאל געקענט - הארי פרעלעסניק. און ער האט געוואוסט אז פון דעם כעס, וועט ער מער ניט אויפשטיין...

דעם 17טן יאנואר 1945 ווען די סאג-סיכס איז אהיים געקומען פון דער גרובע, האט מען זיך געהדוסט פארווארפן די נאכט-סיכס „רוקס" אריבער צו איר ארבעס. צען אזייגער אין דער נאכט, האט מען געקלאפט אין גאנג: „

- xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

- אפעפעל!!!...

אלע זענען אויפן אפעל-פלאץ, דער טויט האט געפראווט א סעודה...

די שרעק האט געפרעסן דאס לעצטע חיות פון די העפטלינגער, און זיך געריצט מיט זיי. ענדליך האט מען זיך דערוואוסט, דאס לאגער וועלט עוואקואירט, מען מארשירט אוועק... די צייגער האבן געקלאפט, און דאס לעצטע ביסל חיות האט איבעוויניק געצאפלט און געהיפט ווי א קראנק פייגעלע, מען האט געזען, און געפילט דאס גרויסקיים פון די מיגוס... די אלמעכטיקע דייטשן, די הערשער פון דער וועלט, אנטלפן... און וואס זאגט יעצט היטלער?... יעצט זאגט ער, אז מען זאל עוואקואירן דאס xxxx לאגער, און מיט זיך מיטנעמען די הפטלינגער. חלילה, ניטש איבערלאזן זיי, דאס איז אן „אוצר" דערטיס איז ער אריט אצינ צום קריג, אהן דאס מוז ער ביז דער לעצטער מיגוס האלטן, ווי א סאלדאט זיין ביקס...

די קראנקע זענען געבליבן אינפ „קא-בע". הארי האט געפילט אז דער סוף איז געקומען. ער קאן ניטש מיטמארשירן, ער איז שוואך, און קאן אויך די פיס זיך ניטש האלטן. נאר זאל דאס טוין בעמען א סוף... ער בויגט זיך צו צום פענצטער, קוקט אריס, אויפן אפעל-פלאץ זענען אלע טוין פארזאמלט, מען גרייט זיך צום אפמארש, דאס הארץ ווייגט אין אים, ער פילט דעם צאפעל אין זיך, ער איז דערגאנגען ביז צום ראנד פון נייעם סאג,.. ער וועט אבער טוין נישט זוכה זיין דערצו. צו וואס זענען געווען די אלע יארן זייגע?... ער וועט טוין בלייבן אין דער פינצטערער נאכט,.. און עס קוקט אריס צו דער נאכט און ער דערזעט אויף יעדע זייט שוין שייכ זיך אויס דאס געשאלט פון סאניא שמידט...

פון דער נאכט ארויס, שווימט זי אריין צו אים, דורך די פארמאכטע פענצטער, און בלייבט שטיין לעבן זיין כעס... הארי דערשרעקט זיך... סאניא עפנט אויף אירע אויגן, און זי רופט שומפרחיים... און זי באפעלט...

האר׳ רוקם זיך צוריק, ער פארטשעלם מיי
פאר איר... ער וויל ניטש גיין... ער
און איר איגן קוקן צו אים אדורך, דו
אויסבאהאלטן פאר זיי, און ער פארליר
ער נאך... ארויס פון בעט... הילם
ער נאך... און אזוי בלייבט ער טפי
און די „וויזיע" פארשווינדט אין דע
ווען די העפטלינגער זענען שוי
עהערס אן אויפריים אין לאגער, האר
דיי
רעכט צוזאמען מיט אלע קראנקע א
ן שלאפן...
און האר׳ פרעלעשניק איז געווע
ראטש, ער האט פארקירט לייכט, און
אפגעבן...
באך צוויי פאג טא
צו
עשאטן אאאאך די שוואכע האט האר׳ גע
אין גליק#יז האט באקאנטע-מארש, און באקאנטע ביים ק

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ONKONCERT.

-C,E:1 ENCI IOSIOI'''.

SIO CHOOGG: GNEI'N GO'LA !
GNOGL LALOLI'' NOL C'CO'CCIEO N O'CI'
"GNON, SI N SIIO'' GO'C GI'"LHONEO"

-•-•-•-•-•-•-•-•-

*

*

*

*